

Hippocrate / Cachet , Christophe.
Controversiae theoricae practicae, in primam aphorismorum Hippocratis sectionem. Opus in duas partes divisum, philosophis ac medicis perutile ac perjucundum, in quo quaecunque ad venae sectionem, purgationem, & probam victus rationem pertinent, non minùs accuratè, quàm acutè ac eleganter in utramque partem disputantur ac enodantur. Auctore Christophoro Cacheto... Pars prima

Tulli. Apud Sebastianum Philippe typographum juratum, 1612.

Cote : 33194

CONTROVERSIAE
THEORICAE.
PRACTICAE, IN PRI-
MAM APHORISMORVM
HIPPOCRATIS
SECTIONEM.

*Opus in duas partes diuisum, Philosophis ac
Medicis perutile ac pericundum, in quo
quaeunque ad vene sectionem, purgationem,
& probam victus rationem pertinent, non
minus accurate, quam acutè ac eleganter in
utramque partem disputantur ac enodantur.*

Auctore CHRISTOPHORO CACHETO
Lotharingo, Serenissimi Lotharingæ Ducis
Confiliario & Medico ordinario.

PARS PRIMA.

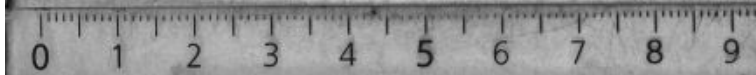

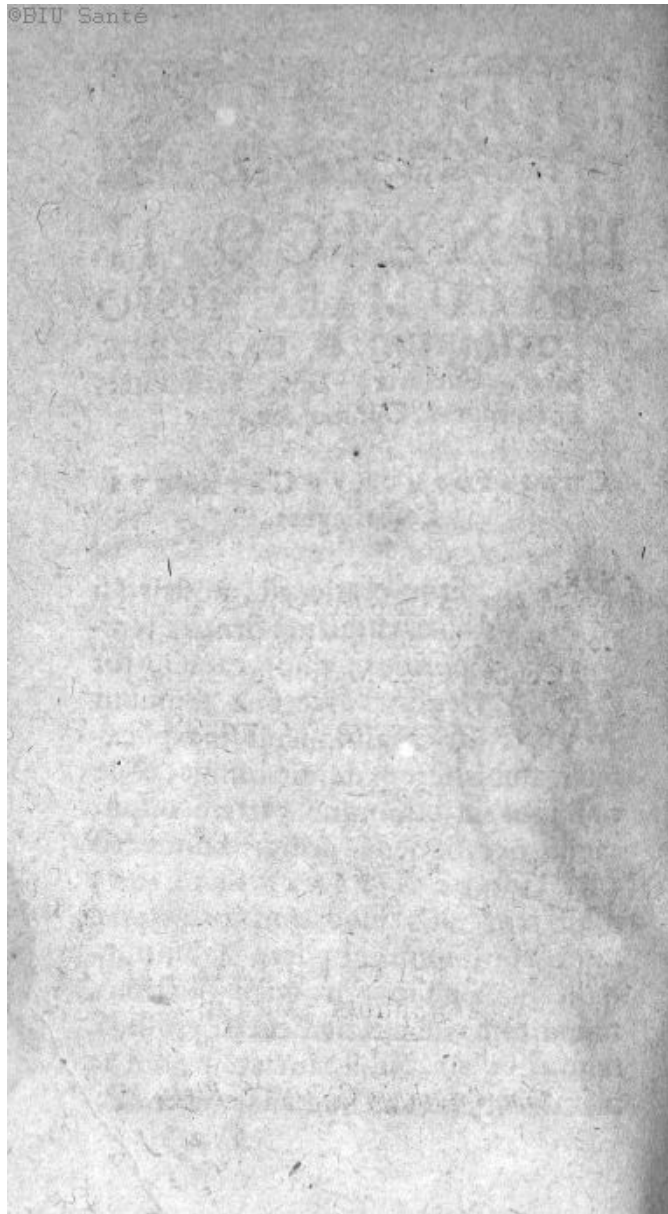
TULLI.

Apud SEBASTIANVM PHILLIPPE
Typographum Iuratam.

1612.

Cum Privilegijs Caesareo, & Regio.

HENRICO II.
DVCI MARCHISIO
LOTHARINGIÆ, CALABRIÆ,
Barri, Gueldriæ, Duci Serenissimo,
Potentissimo, Optimo. &c.

CHRISTOPHORVS CACHETVS
Lotharingus

Etus oratio est, nostris (si
aliàs vnquam) firmata tem-
poribus, quot capita, tot
sensus: diuersitas sensuum
tricas implicuit inexplica-
biles, dubia ferè reddidit omnia, & de
omnibus in vtramque partem dispu-
tandi occasionem dedit. Enimverò
(PRINCEPS SERENISSIME)
nihil tam altis fundatum principijs,
tanto rationum pondere stabilitum,
quin his opinionum quasi fluctibus,
non dicam concuti, sed euerti possit, &
funditùs dirui. Nihil tam absurdum ac
inauditum, tam ab humana mente alie-

† 2

EPISTOLA.

num, quin proprios auctores habeat, & fautores. De vocibus litigiosè inter se disceptant Grammaticuli, de illarum notatione, prolotione, scriptione, concordantia discordes, De varijs orationum pigmentis, varia impingunt Rhetores. Vix vllæ apud Philosophos demonstrationes tutæ: pauca apud Iurifconsultos certæ leges incertum ius, iudicium incertius ex certa lege.

Quid in sanctis literis ratum sanctū. que apud omnes? Ipsa diuina vox refractariorum non fugit voces, qui limpidissimo fidei lumini offundere tenebras obstinatè tentant, & inuiolabilem veritatis ideam ore mendaci foedissimè conspurcant.

*Persius
Satyra 1.*

O curas hominum! ò quantum est in rebus inane?

An verò ab ista labe sunt immunes Medici? Imò vel hoc nomine male præcæteris audiunt, quod, si quando plures corpore, nusquam animo simul conueniant, variè distrahantur, & varias in lites.

Δίκη δίκη ἐτικτε, κ̄ βλάβη βλάβη.

Litemque lis, noxamque noxa parturit.

Hinc calumniam vsque adeò grauem patitur apud vulgus ars tota vt nullo

EPISTOLA.

paçto videatur medicina: quemadmodum enim mutua eorum concordia, qui eandem Palæstrā sunt ingressi magnam cognitionis speciem exhibet, pari modo lis & controuersia iustam ignorationis suspicionem iniicit. Equidem quod summo quondam Oratori de Poëtis, idem mihi de nobis ipsis effari licet: In hoc genere, nescio quo paçto magis quàm in alijs suum cuique pulchrum est: Sic se res habet, te tua, me delectant mea. Pudet me quandoque (ingenuè fateor) & piget, [PRINCEPS CLEMENTISSIME] coram tua Celsitudine vel cum paribus altercari, vel audire pares inuicem altercātes. Cesserim ego lubens, & vel victo dederim victas manus: obstat veritatis & propriæ estimationis iustus, nec contemnendus amor. Huic si quo iure possum, detrahā, instabit illa vehementiùs, & quodam veluti conscientiae stimulo ad loquendum impellet. Tanta est vis veritatis cui obluçtari nefas, cui primæ ubique deferendæ, tum præcipue apud Principes viros. *Αλήθεια γάρ Θεῶν ὁμόπολις, μόνη Θεοῖς συνδιαίτωμένη.* Veritas enim deorum conciuvis, sola cõnuictu fruitur deorum, hoc est principum, qui

† 3

EPISTOLA.

deorum filij antiquis dicti, veram, vi-
 uamque in terris exprimunt imaginem
 deorū. Verūm cūm rarò sub aspectum
 cadat, internoque obtutu magis quàm
 externo depræhendatur veritatis splen-
 dor, quid mirum tot, tamque inter se
 dissentientes opiniones inter nostros, tot
 inde tragædias excitari? tantū quisque
 iudicat, quantum videt: tantum videt,
 quantum sapit: tantum denique sapit,
 quantū in probatorum auctorū lectio-
 ne [sed antiquorum maxime] quan-
 tumque in Philosophicis Medicisque
 Theorematis ac in artis operibus est
 versatus: Antiquitas quidem quò pro-
 pius aberat ab ortu & diuina progenie,
 eò melius ea fortasse quæ erant vera
 cernebat.

*Cicero r.
Tuscula.*

Philosophiæ verò studium quantas
 Hippocraticæ doctrinæ suppetias affe-
 rat, satis manifeste docuit alter Hippo-
 crates, cum optimum Philosophum,
 optimum fore Medicum constituit. Præ-
 cepta Medica certis rationibus consti-
 tuta vim experientiæ indubitata tribuunt,
 exercitatio demum artem per-
 ficit; hac destituta experientia, ne ex-
 perientiæ quidem nomen mereri potest:
 quam qui temerè præter artem profiteri

*Gal lib. 1.
optimus
Medicus.*

EPISTOLA.

audent, perpetua caligine suffusi, cæcutientes ægros in foueam, se ipsos in extremam animæ perniciem agunt. Neque enim vlla in terris statuta lex, [nulla saltem obseruata] quæ capitalem Medicorum inscitiam puniat: nulla ei inflicta pœna, præterquam ignominia, Vtinam reuiuisceret apud nos tandem aliquãdo illud Ægyptiorum decretum, quo, tanquam Adrastia lege cauebatur, ne quis præter normam à veteribus traditam aggredederetur curationem. Si quis sacrum sequutus librum restituere infirmum nequisset, omni carebat crimine: qui secùs tractasset, morte plectebatur. Vtinam sub eiusmodi cõditione Iuri Talionis daretur locus: repressam momento temporis videremus pseudo-Medicorum insaniam atque audaciam. Sed quò rapior? Quorsum æquissimas tuæ Celitudinis aures frustra querelis obtundo? cùm recens iisdem dotibus & priuilegijs quibus amplissimum illud totius Galliaë Emporium [Lutetiam intelligo] suis in ditionibus facultatem Hippocraticam cohonestarit? nempe, vt omnes intelligant, quantum in nobilissima medendi scientia momentum sit positum, quanta ex illius neglectu

*Plini⁹ lib.
29. cap. 1.*

*Hipp. in
sua lege.
Herodotus*

† †

EPISTOLA.

immineat in singulos ruina. quæ tantò grauior est, quantò nobilius redundat in subiectum, quod vel admissio semel leui errore, destrui; destructum, nulla vnquam industria reparari potest. Hoc ego ita esse cùm pluries animaduertissem, in eo mihi maxime' elaborandum duxi, (si & animæ, & nomini consultum vellem) vt me quocunque ingenio liceret difficultatū plexibus expedirem, illarum inter cœteras quæ in praxi frequentes, nec sine periculo obtingunt. Hoc nomine antiquum illud Ilium peregrinatum, diuinū illum senem Coum tantæ peregrinationi ductorem præfeci: fidelissimum illius interpretem Pergamenum comitem, aut ducem potiùs alterum adsciui, cœteros ab ipsis non aspernatus. Quæcunque occurrere aut non satis explicata, aut parum validis innixa fundamentis, erutis ex sapientiæ Medicinæq; studio argumentis firmiter fulciui, quantum in me fuit, atque illustraui: sparsa vndique & vaga in vnum veluti fasciculum concinnaui, veterem & Socraticam rationem sectatus contra alterius opinionem differendi, nam ita facillime, quod verissimū esset, inueniri posse Socrates arbitrabatur.

Cicero 1.
Tuscul.

EPISTOLA

Mihi ista soli primùm conscripta neque enim aliò circa initi cœpta dirigebam, quã vt ad abditissimos difficillimæ sciẽtiæ recessus viam mihi facilem pararem: mox in progressu cogitavi attentius si quid esset quod cœterorum studia promoueret. Re postmodum vlteriùs producta clarissimos Collegas meos, tuæ Celsitudinis Medicos experientissimos in consilium adhibui, certò persuasus, quæcunque tam probis & laudatis viris proba viderentur & laudata, nisi improbis non posse non probari. Dedere animos singuli non reluctanti mihi, imò addidere sponte iam incitato, vt priuatas hasce lucubrationes palàm in publicam vtilitatem proferrem. Hoc aggredior modo [PRINCEPS POTENTISSIME] sub augustissimi Nominis tui foelicibus auspicijs & tutela, Leue ac exiguum istud opus non ex suprema, quam foeliciter sustines, dignitate metiere, sed ex solita, tibi ab ipsis vitæ primordijs innata facilitate & clementia, quæ vix vlli, non dicam ex domesticis, sed etiam exteris ad Serenissimam Celsitudinem tuam aditum intercludit. Tua sic illucescet liberalitas in munusculis id genus literarijs admit-

EPISTOLA.

tendis, vt magnificentia solet in regijs
erogandis. Bellicis trophæis, regioque
& supremo tuæ Celsitudinis imperio
non ignobilis accedet ex literis gloria,
annis succrescent anni, literatis honor
& fauor, dum literas, medicasque in
primis artes ea, quam tua fert humani-
tas, beneuolentia complectere. Ita faxit
D E V S immortalis, tibi que ac tuis po-
steris perpetuam ex communi voto
foelicitatem largiatur, iuge imperium,
& firmissimam salutem.

AVCTORIS PROPO-
SITVM AD CANDIDVM
LECTOREM.

Nouum opus aggredior (studiose lector) imò vetus, & minimè nouum: à nemine quem sciam, imò à plerisque tractatum. Illustrare praxim vniuersam mihi est animus, dissentientes medentium conciliare animos, extricare difficultatum inuolucra, controversias enodare.

Non istud nouum, non à nemine tractatum: versantur in eodem argumento non pauci, nec infeliciter, non meo tamen modo, non sub eodem argumento.

Scribo in Hippocratem commentaria: neque istud nouum: actum ago veriùs dixerim tritum. Sponte natas ex Hippocratis Aphorismis questiones agito & voluo in utramque partem, alienas opiniones ex professo confuto, proprias firmis, quantum in me est rationibus stabilio, unicum ab Hippocrate Galenum mearum conclusionum (paucas excipio) ubique ferè auctorem astruo: &

hec noua neque ab ullo, quem norim inchoata. Quamquam non defuere qui longis vel ad Nauseam commentarijs multa, haud multum à proposito meo distita scripsere. Omnes, inquam aut certe potissimas in uersa Therapia dubitatione proponi solitas expono, at Hippocrate dictante, & meo peculiari modo. Suffusam undique tenebris, & caca errorum caligine medendi methodum primo intuitu video, mox affulgente salutari nostri Appollinis radio emicat veritatis iubar. Vix quicquam aut in Pharmacia, aut in Chirurgia, aut in Diata difficile ac intricatum reperio, quod primus hic mihi ad interpretandum susceptus Aphorismorum liber facile non reddat & extricatum. Purgandi indicationem queris? Aut quid purgandum, & per quas vias, quibus in morbis, & quando conueniat, aut non conueniat purgatio? Habes distinctè omnia.

De sanguinis missione cogitas? Hic mensuram disces & modum intentionemque, & que ad ista referuntur singula. Heres in prescribenda victus ratione? Scrupulum omnem eximet hic unicus tractatus: quid, quale, quantumque cibi offerendum sit, hic inuenies, semelne, an pluries, longis an breuibus interuallis alimonia exhibenda, quo tempore abstinendum. An his potiora

PRÆFATIO

sunt alia præsidia, quibus mortiferis humana valetudinis hostibus mortale bellum inferas? Neque verò soli Therapia intenti à prognostico abstinemus, non etiã Philosophis, non literarum humaniorum cultoribus, non ipsis curiosis suus deest locus. Quæ curiosè, longius eadem fortasse nonnullis videbuntur tractata: sed hi tetricos ponant vultus, suo libere perfruantur, non abutantur otio. Curiosis, quibus nihil videtur nimis quod curiosum, scripta ista sciant. Vnicum certè lepidioribus id genus quasiunculis, eumque primum dedimus Aphorismum, nec credo inutiliter, sed neque præter institutũ Aphorismi. Suos hîc etiam Censores nostri modo ne pigeat, & sibi fortè loquentes audient Philosophos & medicos, & censores. Cætera quæ paulò antè proposuimus, ex intimis Hippocratica & Peripatetica doctrina fundamentis ac penetralibus eruta ferè comperient omnia.

Amplissimus equidem huiusce decertationis campus totum hominem & cordatum requirit, tum in ipsa arte, cum in artis operibus apprimè exercitatum. At quantum priuatis studijs concedimus, tantum exercitio publico detrahimus: ipsum verò medèdumunus, vix vllas musis seuerioribus & adstrictioribus liberis horas esse sinit. Pera-

PRÆFATIO

grande urbes & pagi, extera etiam nationes sepe: platea discurrenda, nunc aulica agenda vita, nunc urbana, nunc rustica. Dies integra ferè danda agrotis, nobis non haud semper integra: quicquid à diurnis occupationibus reliquum est temporis, in agendorum scriptione aut meditatione impendendum. Quid faciam? ab incepto opere desistere turpe fuerit, sed principibus adstantum? agrotis seruiendum? seruiendum & musis: pensum absolvam, ita me DEVS adiuuet. Tu interim (Lector candide) priore ista parte frueri, factum iudica, si me amas, candidè, ego tuum iudicium expecto, si rem improbas, mentem proba. Addam animos & veluti aculeos currenti mihi, cum utrumque tibi probatum acceptumque esse intelligam. VALE.

INDEX GENERALIS
 EORVM QVÆ ISTA PRIORE
 PARTE CONTINENTVR.

Primus Aphorismus cum
 commentario. folio 1.
 Quaestionum series & ratio. f. 6.

Questio prima. Vtrum humana vita artis
 collatione sit brevis. folio 8.

Problema. Cur prioribus saeculis fuerit hu-
 mana vita diuturnior.

Quest. 2. An iuuenis facienda Medicina sit
 idoneus. folio 23.

Quest. 3. An praestet unicum habere Medi-
 cum, an plures. 37.

Q. 4. Qua sint veri Medici vera nota? 55.

Q. 5. An detur fortuna Medica? 65.

Q. 6. Quales esse debeant assistentes. 73.

Aphorismus secundus cum com-
 mentario. fol. 77.

Questionum series & ratio. 79.

- Quest. 1. An de qualitate sola in presenti sermo sit Hippocrati? 82.*
Q. 2. An purgationis definitio recte tradita sit à Galeno in commentario? 91.
Q. 3. Quae sint purgationū differentia? 110.
Q. 4. Quomodo fiat purgatio? 119.
Q. 5. A quo indicetur purgatio? 125.
Q. 6. An à virtute indicetur purgatio. 140.
Q. 7. An institutum sit Hippocratis ex cōferentia & tolerantia recte instituta purgationis iudicium depromere? 149.
Q. 8. Quibus indicijs purgandi humoris species discernatur? 158.
Dubium 1. Vtrum ex insomnijs de humorib⁹ in corpore stabulantibus conijcere aliquid liceat?
Problema. Cur exigui humorum motus tanti in somnijs appareant?
Dubium 2. An & cur animi mores humorum sequantur predominium. 186.

*Aphorismus tertius cum commentario. 211**Questionū series & ratio. 217.*

- Questio 1. Vtrum dari possit summus Athleticus*

<i>ticus habitus?</i>	121.
2. <i>Quid plenitudinis vox significet?</i>	234.
3. <i>Qua sit Plethora definitio?</i>	241.
4. <i>Quotuplex sit Plethora.</i>	249.
5. <i>Quibus indicijs Plethora species di- gnoscantur?</i>	258.
6. <i>Quae sint cuiusque Plethora incom- moda?</i>	265.
7. <i>Qua ratione soluendus sit Athleticus habitus?</i>	269.
8. <i>A quo indicetur euacuatio sangui- nis?</i>	273.
9. <i>Quid indicent vires, habitus, regio, caeteraque id genus.</i>	309.
10. <i>An atas sit verum indicans</i>	313.
11. <i>An a magno morbo indicetur vena sectio? & quae magni morbi sint diffe- rentiae?</i>	323.
12. <i>A quo indicetur euacuationis quan- titas?</i>	330.
13. <i>Qua ex parte secunda sit vena in Athletico habitu?</i>	336.
14. <i>Vtrum laudabili existente sanguine minor eius copia sit profundenda?</i>	357.
15. <i>An reseruanda sit in extremos usus prima vena sectio? an vero statim soluendus bonus habitus.</i>	366.
16. <i>Quae sint commoda Phlebotomiae in Plethora? & vtrum nutritio duret tota</i>	

††

vita? 375.

17. An extrema euacuationes & repletiones sint periculosa? 384.

18. An extrema euacuationis extremis repletionibus sint periculosiores? 392.

Dubium. Vtrò facilius succurratur euacuationi, an repletioni?

Problema. 1. Cur plures post summam annonae caritatem quam ipso famis tempore moriantur?

Problema. 2. Cur potius post famem quam in fame generetur pestis.

Aphorismus quartus cum commentario 407.

Questionū series & ratio. 416.

Q. 1. An rectè dictum sit ab Hippocrate εἰν μαινοῖσι πάθειν? siue an morbus sit passio? 417.

2. Sub quo genere contineatur morbus 423.

3. Quid sit longus morbus? quid acutus? & de quo acuto in presenti sermo sit? 436.

4. A quo indicetur victus tenuis? 448.

*Aphorismus quintus cum com-
mentario. 463.*

Questionū series & ratio 467.

*Quest. 1. Quisnam sit genuinus verborum
Hippocratis sensus in hoc Aphorismo?
468.*

*Quest. 2. Quodnam ex Aphorismi verbis
eliciamus adproxim documentum? 476.
3. Vtrum prestet ad paulò pleniorē quā
ad tenuiorem victum perpetuò incli-
nare? 482.*

*Aphorismus sextus cum com-
mentario. 505.*

Questionū series & ratio. 506

- Quest. 1. Quid sit extremus morbus, & quæ
illius species? 506.
2. Quid extremum remedium & quæ
ipsius differentie? 511.
3. Vtrum extremis morbis extrema dum-
taxat remedia adhibenda? 521.
4. Vtrum fortius à debiliore pati possit ac
retundi? 531.*

*Aphorismus septimus cum com-
mentario. 538.*

Questionū series & ratio. 543.

*Quest. 1. Quid novus hoc est labor significet
hic & alibi apud Hippocratem? 544.*

2. An à lenioribus inchoandum? 552.

*3. An omni, & soli extremo morbo con-
veniat victus tenuissimus? 563.*

*Aphorismus octavus cum com-
mentario. 576.*

Questionū series & ratio. 578.

Q. 1. Quid & quotuplex sit vigor? 579.

*2. An in vigore morbi victu tenuissimo
semper utendum? 590.*

*Dubium. An à tempore petenda sit victus
indicatio?*

*Aphorismus nonus cum comen-
mentario. 598.*

Questionū series & ratio 600.

Q. 1. Quid sit difficultas? 601.

- Q. 2. Quot sint facultates principes 609.
 Q. 3. De qua difficultate audiendus sit Aphorismus? 618.
 Q. 4. Unde petenda sit facultatum principum coniectura? 629.
 Q. 5. Undenam futuri virium status nota haurienda? 636.

Aphorismus decimus cum commentario. 643.

Questionū series & ratio. 645.

- Q. 1. Quomodo intelligenda sint haec verba καὶ πρὸ ἐκείνου μὴ πρὸν ἀφαιρέσειν? 646.
 2. Verūm in longorum morborum principijs victu plentore utendum? 650.

Aphorismus II. cum commentario. 658.

Questionū series & ratio 660.

- Q. 1. Quid & quotuplex sit accessio? 660.
 2. Quid periodus? quot eius, quot accessionis tempora? 668.
 3. Quae sit recursus periodorum causa in genere? 680.
 4. Quae sit definiti periodorum cursus

††;

causa? 690.
 5. *Vtrum in accessionibus abstinendum?*
 708.

Aphorismus 12. cum commen-
tario. 713.

Questionũ series & ratio 721.

Q. 1. *An constitutiones morborum possint*
prænosci? 724.

2. *Quibus indicijs futura morborum con-*
stitutiones & accessiones prænoscantur?
 736.

3. *An alia signa præter post apparentia*
futuras morborum constitutiones deno-
tent? 750.

Dubitationes, 1. Quid morbi nomine intelli-
gamus in hoc Aphorismo? 757.

2. *Quibus indicijs morbi speciem, magni-*
tudinem, morem motumque distingua-
mus? 758.

3. *Cur virtutem prætermiserit Hippocra-*
tes; & an aliquid in rem præsentem
conferat? 760.

Dub. 4. In quo consistant circuituum incre-
menta, & quæ ipsorum causa? 766.

5. *Quomodo ex circuituum incrementis in*
futura constitutionis notionem venia-

- mus? 769.
6. Quid portendant post apparentia? 770.
7. Quae dicantur signa coctionis & crudita-
tis? quae decretoria? & quotuplicia? 771.
8. Quomodo differant signa coctionis &
decretoria? 773.
9. Quid ex sputis praesagiendum? 777.
10. Quae signa ex urinae liquore depro-
menda? 779.
11. Quae signa ex contentis petenda? 786.
12. Quae ex deiectionibus promenda? 794.
13. Quae signa ex sudoribus deducenda?
786.

Auctor ad librum.

I Liber, ignotos tutus percurre penates,
 Celtas, Iberos, Thentonas, Italos, Scotos.
 Paonias arces, Medica sacra templa cateruae,
 Lycaea doctis vocibus sonantia.
 Ingredere intrepidus. Quid te mens inuida
 terret?
 Petit alta liuor, emulos virtus parit.
 Zoilus an Coos? anne tibi Galene pepercit?
 Quemcumque liuor oppetit, magnum putat.

Ad Zoilum.

Magnus homo dici cupis, & cupis usque videri
 Dum nostra dente scripta mordaci petis.
 Non bene scis quid agas: vis dicam Zoïle
 qui sis?
 Quemcumque liuor occupat, paruum putat.

Idem ad eundem.

Dillaque & acta ferus laceras mea dente ca-
 nino,
 Si stes, dic melius Zoïle, fac melius.

Ad eundem.

*Zoile quod reliquis placeo tibi displicet: unum
Hoc mihi ego placeo, quod tibi displiceo.*

AD CLARISSIMUM
D. CHRISTOPHORVM CA-
chetum Serenissimi Lotharingæ
Ducis Consiliarium & Medicum
ordinarium, Bernardi Lordelij Vir-
dunensis Medici carmen.

Perge agendum musas decus immortale co-
lentum
*Atque Machaonij, doctæ Cachete, Chori.
Nunc felix parias reliquos ex ordine fœtus
Quos tibi mens dudum, turgida parturijs.
Hoc age, dinitias mentis, mysteria pande
Abdita, quæ paucis cudere multa potes.
Hoc age, nam Genij turgent tibi lacte papilla,
Et nobis partus bis geminare potes.
Sic tuâ gemmato vinax rumore virefcet
Gloria, & æterna laude perennis eris.*

AD LECTOREM.

Agreditur methodo facili qui grandia,
vicit
Si simul & doctè vicerit ille magis.
Auctor utrumque facit: methodum si seruet
eandem
In Medicis scriptis, dic mihi quantus erit ?

STEPHANVS REGNARD
Tullensis Medicus.

AD LECTOREM
PARÆNETICVM
AVCTORIS GRATIA
CARMEN.

Suscipe, Lector, opus doctum, & simul arte
refertum,
Doctrinae aut artis si videaris amans;
Attonitus studium Auctoris mirabere solers
Et vigiles curas, ingeniumque sagax.
Hoc ita perfectum est opus, (ut perfectus &
auctor)
Invidus ut nemo, quin sit & ipse avidus.

NICOLAUS GVIBERTVS
Lotharingus Doctor
Medicus.

AD EVNDEM
 BERTHEMII SVÆ
 CELSITVDINIS SERENIS-
 SIMÆ CONSILIARII ET
 MEDICI ORDINARI.

A Bditā cūm referes artis mysteria sacra
 Cachetum dic qua te ratione vocant?
 Forte quod in cryptis Peonis condita, pandis
 Obscura illustrans hoc tibi nomen erit?
 Nam dudum latuere tua sub mente feraci,
 Quæ nunc explanas ac in aperta trahis.
 Difficiles tricas tam docta detegis arte
 Fax ut magna breui fulgeat Hippocrati.
 Nescius hinc lethi vines, dum gloria Coi
 Viuet, & à fausto hoc cmine nomen habes.

AD EVNDEM IOAN-
 NIS MOVSINI SVÆ C.
 CONSILIARII ET MEDICI
 ORDINARI.

G Allia Fernelio celebris, Valesio Iberi,
 Pergama Galeno, Thuscia Mercurio
 His non ingenio inferior, non arte, Cachetus
 Dicatur Lothare gloria prima toge.

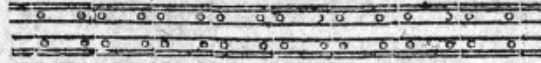
ALIVD EIVSDE M.

*Hippocrates genio celebris, docta arte Galenus:
 Nomine qui celsus, celsior eloquio.
 Non tibi deest genius, non ars, non gratia
 lingua,
 Sunt illis laudi singula, euncta tibi.*

AD EVNDEM IOANNIS LE
 Feure eiusdem Celsitudinis suæ Con-
 siliarij & Medici ordinarij.

M *Igrare in viuum defuncto è corpore
 corpus
 Si credis mentes, nempe quia avtos è Qæ
 Mens in te docti redyt Cachete Galeni:
 Diva in te Coi transyt aura senis.*

AD EVNDEM MATHÆI SE-
 RENISSIMÆ PRINCIPIS CA-
 tharinæ à Lotharingia Medici ordinarij.

L *Anguentes morbo, quid plebs, mirare,
 Cachetus
 Quod mira stygijs eripit arte vadis?
 Desine mirari, mirum magis illius arte
 Quod moribunda arti lux rediniva micat.*

Ad eundem Petri Lataxij
I. V. Doctoris.

Hippocrati quantum debet medicina pa-
rentis,
Tantum à Cacheto debet & Hippocrates.
Ille usu, sophiaque artem lustravit, & arte
Hic usu, & sophia lustrat, & arte senem.

Ad eundem Africanus Cache-
tus Prior Rimocuriensis.

Lis erat è Medicis cui debita palma: Ca-
chetus
Litem è re Medica tollit, & è Medicis.

Ad eundem.

Ergone ex Fratrum nec ego corona,
Quis tua succurris ope usque gratis
Tam pio occurrens operi tot inter
Gratuler egros?
Ergone ingrati vitio laborem,
Marte quem gratis Sophico erudisti,
Saphico quin te hoc celebrare gratus
Carminè curem?

F. I. LOLIER Franciscanus.

A MONSIEVR CACHET
CONSEILLIER ET
MEDECIN ORDINAIRE
 DE SON ALTESSE.

Madrigal en Paronomase ou allusion
 à son nom.

Par vne fiction Poëtique de quelque
 rencontre d'un Lecteur à lacheue-
 ment de l'Impressiõ du present liure
 en la Ville & cité de Toul.

QU'ACHEPTE ce Lecteur, dont il
 faiçt tant de feste?

Que CACHE il de secret? à mon sain
 iugement,

Il est cher, ou nouueau, ou rare extreme-
 ment

A le veoir tant cherir, pour le lyre en
CACHETTE.

Est-ce point d'un Iupin la Diphthere, ou ta-
 blette,

Ou fucille de Sybille, Oracle, ou monument
CACHETTE au grand Sêel d'un sacré
 Parlement.

Vn Leucôme, ou depost de Vestale secrette?

Mon esprit en ce CAS CHET comme en
 pasmoison,

Que songe-il transporté? Hé! prompte
 guerison.

Propice Medecin, ie sens bien ta presence
(Cest toy, qui es CACHÉ) qui m'allege
le poulx.

Argument tres-certain, que rare en ta science,
Aux esprits, & aux corps seras heureux, &
doux:

Esculape nouveau, qui CACHÉ à la
France

As choisy de veoir Toul pour estre veu de
tous.

Cil qui n'ayant la monstre
CACHÉ de ton renom
Pour ample foie en monstre
Le CACHÉ de son nom.

Malgré toute }
Tout à mon } enuie.
Et rien par }

Maistre SEBASTIEN THIERY
Aduocat à Toul.

AV ZOILE SIXAIN.

TOy, qui dans ton envie aymes à te mirer,
Et tout œuvre enlaidir de ton haleine
ingrate.

N'approche ce miroir, que tu vois admirer
Representât les traits de l'ancien Hippocrate.

*Narcis, soit ton miroir; ne vien cy r'empierren
Tu y verrois Meduse, & elle un Harpocrate.*

Au mesme, Quatrain.

V *Eux-tu sçavoir ce QV'ACHEPTE
ta langue
En voulant vendre à faux pris ce CACHET:
Tu perds au trocq: QV'ACQVESTE ta
harangue,
Qu'un cademat à ton trop de CAQVET.*

Au mesme, Distiche.

L *Aisse nous dans nos doigts ce CACHET
par tous droicts;
Pour CACHET à tes dents nous te lais-
sons tes doigts.*

**AD AVCTORIS NOMEN ET
Cognomen, opus & operam.**

X *ΡΙΣΟΦΟΡΟΥ ut nomen merito fecit
Christias, Auctor,
Χρησοφόρου sic fert vtile nomen opus:
Vult tuum idem Antiphrasi cognomen opusq;
ΚΑΧΗΤΕ,
Quod malus haud Auctor, nec κακίης opus.*

Inuitis inuidis, nec
inuitus, nec inuid⁹.

Sic alludebat M. Seb. Thiery
Leucus, caufarum apud
Tullingos Patronus.

CONTROVERSIÆ

CONTROVERSIÆ
THEORICÆ PRACTICÆ,
in primam Aphorismorum
Hippocratis Sectionem.

APHORISMVS PRIMVS.

Ο βίος βραχύς ἢ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς
ὄξυς, ἢ δὲ πείρα σφαλέρη, ἢ δὲ κρίσις χαλεπή.
Δεῖ δὲ οὐ μόνον εὐλοιοῦν παρέχῃ τὰ δέοντα, ποιέ-
οντα, ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα καὶ τὰς παρέοντα,
καὶ τὰ ἐξωθεν.

Vita brevis, ars longa, occasio
p̄ceptis, experimentum peri-
culosum, iudicium difficile.
Neq; verò solum exhibere se-
ipsum oportet conueniētia fa-
cientem, sed & ægrum, & assi-
stentes, & exteriora.

Commentarius.

A

2 APHORISMVS PRIMVS.

Hic Aphorismus praesentis operis, atque adeo totius in vniuersum Medicinae praefatiuncula est, qua tum Aphoristicae breuitatis tacite vtilitatem commendat, tum etiam Medicum hortatur, vt non modo in suis partibus exequendis gnauum se praebet, atque industrium, verum etiam circa aegrotum ipsum, ministros, externaque omnia prudenter & singulari studio, mentis & corporis aciem, dirigat. Vitae quidem humanae ratio, in eas redacta est angustias, vt nec vel in triplum prorogata, singulis quae ad artem faciunt exacte pertractandis satis esse queat. Vix enim numerando percenseat quispiam, quam varia & multiplici rerum (penes dixerim omnium) disquisitione inuoluimur. Abditissimos terrarum recessus, & inaccessa Oceani penetrabilia subimus. Neque in his inferioribus modo subsistimus; verum, & per sparsas aëris regiones discurremus, & caelestes globos, a quibus fouetur vis omnis sublunaribus impertita, curiosè perlustramus. Naturam denique omnem, ipsumque naturæ Archetipum [hominem intelligo] ad cuius conseruationem ars tota componitur & refertur, nobilissimam (inquam) Diuinæ essentiae imaginem, tanto labore,

*Gal. 3. de
diff. pulsuum
cap. 1.*

tanta animi contentione intuemur, vt nihil sit vnde quaque, aut tot difficultatum plexibus obuolutum, aut tanta caliginis suffusum, aut tam abstrusis sedibus reconditum, quin explicari magna ex parte, tandemq; in propatulum emitti nostræ artis beneficio possit. Vt verbo dicam, medico ἀπὸν ἀπορῶν πρόμῳν. Omne iniuriam peruium, vt merito quam ægyptiis Medicis tribuit scientiæ gloriam Poetarum Coriphæus, eandem cæteri quoq; Hippocratis sectatores sibi suo iure vendicent.

Ἴσθῳς δὲ ἰκαρῳς ἰμσαίμενῳς πρὸς πῶντων
 Ἀνθρώπων (inquit ille)

Nullus non medicus, quo nemo doctior inter
 Mortales

Homerus
 Odyssæ d.

Iisdem certè finibus quibus naturæ imperium, non angustioribus, Medici cognitio circumscribitur. Longa igitur & planè ardua est ars medica; Id quod triplici medio confirmat Hippocrates. Primum est præceptis occasionis lapsus in materia præsertim fluxa & instabili, cuiusmodi humanum corpus. Alterum periculi grauitas in experiendo, semel enim admissus error, corrigi amplius & resarciri sæpè numero non potest, & extremo malo in præstâtissimi animalis interitum

* APHORISMVS PRIMVS

terminatur. Tertium iudicij, hoc est rationis difficultas, quæ in distinguendis causarum differentiis, certòq; definiendis ac dijudicandis euentibus, etiam experientissimos quosq; ita variè torquet, vt in maximè dissentientes abeant plerumque sententias, totq; inueniantur capita, quot sensus. Quamobrem compendiarie tractatione hæc artis prolixitas vitæ breuitati fuit adæquanda.

Ultimæ porrò clausulæ, quam paræneticam paulò ante diximus, talis est intentio. Nisi summâ diligentiam intendat animum Medicus vt ægrum habeat obsequentem multòq; minus cecæ patientis cupiditati quam valetudini seruiant assidentes, sintq; externa ita composita, nullam vt ipsi vim, nullam molestiam, nullam perturbationem afferant, sua expectatione cadet, quantumuis peritè, & concinnè suas partes expleat, vanaq; ac irrita nonnunquam experietur documenta, breuib; hisce capitibus comprehendenda.

Porrò quid per externa intelligatur, docet abundè in Commētario Galenus, Quæ, quanquã sic comparata esse decet, omnia nostrum vt iudicium non peruertant, primæ nihilominus partes, penes

APHORISMVS PRIMVS 3

Medici prudentiam sunt positæ, neque quicquam vsquẽ adedõ conferre censendum est [ipso Hippocratis testimonio] quàm vt is prudentem se se exhibeat, sedulòq; ad hoc se exerceat, morbis vt profit aut ne quid noceat, Sed de Medico non opus hîc pluribus; eius partes & notas abundè in controuersis expendemus. Secundum in curatione locum tenent ægroti, quorum certè pluris interest, nec minus ex officio incumbit ipsis quàm Medicis morbo reluctari.

1. Epid. p. text. 50.

His namque tribus ars medica continetur, morbo, ægro, medicòq; artis & naturæ ministro. Si à morbi partibus stet ægrotus, ne Hercules cõtra duos, vitam propriam, & Medici nomen ac industriam ignominiosè prodit, cadit vterq; sua spe, cadit in turpissimam prædam maledicentiæ; Is affectatæ ruïnæ; hic, malè institutæ curationis. Multa hîc multi agitant, plerique etiam ad nauseam, circa Aphorismi & artis appellationẽ, circa occasionem, & alia non pauca, quæ ego consultò prætermitto.

1. Epid. p. 2. text. 51.

ἔχθρὸν δὲ μοι ἐστὶν
 αὐτῆς ἀειζήτως ἐρημένα μυθολογέειν.

Homerus
 Odyssæa
 μ

mibi namq; perosum,
 Rectè dicta alijs iterum sermone referre.

6 APHORISMVS PRIMVS.

Quæsitis aliquot contentus ero, quæ nostri doctoris instituto respondebunt, & lectorib⁹ futura sunt, nec inutilia, nec iniucunda. Horum seriem & rationem in singulis Aphorismis declarabo, tum vt primo obtutu propositum assequatur studiosus lector, cum etiam vt intelligat me liberè quacūque acceptâ occasione, extra Aphorismi terminos nusquam euagari, & quæstiones minimè ad rem faciētes quasi vi intrudere.

Questionum series & ratio.

ARs longa, vita breuis, inquit Hippocrates. An ita sit primum inquirimus. Ad hanc disquisitionem (quoniam in angustiissimos limites coactam nostro auro vitam hominum pro confesso ponimus). Illud accedit non ingratum curiosis problema, cur prioribus seculis fuerit humana vita diuturnior? Addit Hippocrates, periculosam esse experientiam, & iudicium difficile, quorum utrumque cum longissima annorum serie, & multa canitie firmetur, cadere in iuuenilem etatem non videtur posse. Hinc orta nobis occasio perquirēdi, utrum iuuenis faciēda medicina sit idonea? In quo explicandorationis, pariter & experientie vim, explicamus, & necessariam mutuan

utriusque coniunctionem. Quomodo
etiam inferius questione quarta.

Pergit Hippocrates ulterius in artis difficul-
tate proponenda, quae eò progreditur, ut non
solum medici industriam requirat, sed &
egrorum quoque obsequium, assidentium
operam & fidem, atque exteriorum influxum.

Nos presso pede Ducis vestigia sequuti, de
medica industria primum differimus, & quaerimus,
an unus sufficiat uni egroto medicus,
an plures simul praestet adsciscere. Hic nobis &
cum medicis sermo est, & cum popularibus;
utrosque sui officii monemus. Illos, quomodo
mutuo, inter se, & circa egros gerere se se de-
beant; hos, quomodo circa medicos, & de recto
medicorum faciendo delectu. In quo ne quis
obtingat error, quo nihil frequentius, sequenti
questione veras veri medici notas exprimi-
mus. Questione quinta ad externa descendi-
mus: medica fortuna, (cui acceptam referunt
salutem magisquam industriae medicae imperi-
ti vulgares, atque inter peritos non pauci)
quantum hac in parte valeat declaramus.
Ultimam questionem assidentibus reserua-
mus, & breuibus quales ipsi esse debeant per-
stringimus.

*Vtrum humana vita, collatione
artis Medicæ sit breuis.*

QVÆSTIO PRIMA.

Cic. Tus.
Aristoteles
5. *Historia*
animal. c.
29.

Vitam hanc nostram, si cum priore illa nascentis orbis ætate comparetur, breuẽ omninõ atque exiguam esse nemini dubium est, vt quæ vix decimã illius partem, nisi quàm rarissimè contineat. Apud Hypanim Fluiũ, qui ab Europæ parte in fontem influit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quæ vnum diem viuant. Confer longissimam illam ætatẽ cum æternitate, in eadem breuitate, qua bestiola illa reperietur, imò verò in momentanea, ac ne momentanea quidem, (cum nulla finiti ad infinitum sit proportio). Eandem esse per breuem, si in se spectetur, quotidiana docet experientia, quam suo calculo comprobat cõmunis experiẽtissimorum virorum auctoritas, qui totius humanæ vitæ curriculum aut venti, aut aëris, vel vndarum fluctuumque celeritate & inconstantia depingunt: Plato currui comparauit.

Andreon

Τροχὸς ἄρματός γὰρ διὰ
βίους ἵππων κολοθεῖς
Rota nam velut curulis
Properat virilis ætas.

Id quod intuiti sapientissimi quondam ægyptii, parum de construendis palatiis solliciti, hu-

mili tugurio, tanquam hōspites, reperto diuersorio contēti, certius & diuturnius æuum confectati, immensis sumptibus Pyramides & Colloſſos artis miracula, in perpetuam ſui memoriam pro tumulo erexerunt. Quanquam longè cum ijs actum eſt præclariùs, quorum virtus, nec obliuione eorum, qui ſunt, nec reticentia poſteriorum, ſepulta eſſe poterit: non enim vita hæc dicenda eſt, quæ ſpiritu, & corpore continetur. Illa inquam, illa vita eſt, quæ viget memoria ſeculorum omnium, quæ poſteritas alit, quæ ipſa æternitas ſemper intuetur, quæ vitæ breuitatē poſteritatis memoria cōſolatur, quæ efficit, vt abſentes adſimus, mortui viuamus, cuius gradibus etiam homines in cœlum videntur aſcendere. Illud itaque apud nos ſeriò perpendamus, tempus in curſu ſemper eſſe, fluere, præcipitari, atq; ante deſinere eſſe, quàm venire, nec magis moram pati. Optimè conſultum fore ſi eonon vtendo laxius, quaſi fortuito ſpem longam reſecaremus, & ſpatium quod natura currit ratione dilatarem, & deſtinarem bonæ menti. Nullas admittamus laborum inducias, quando ne integrum quidem vitæ tempus in ſtudijs collocatum, noſtræ expectationi reſpondere, atque animo integrè ijs artibus excolendo, quibus noſtra continetur, ſatis vſquam eſſe poſſit. Et quæſo quoruſque ille eſt qui vel octogefimum ætatis annum attingat? Quor Simonidas hæc noſtra tempeſtate iactantes audias.

Cic. Philipp. 4.

Idem in Orat. pro Marcello & pro Milone.

Seneca de breuit. vite.

10 APHORISMVS PRIMVS,

Simonides Μνήμη δ' οὐρανὸς φησὶ Σιμωνίδης ἰσοφρασίῳ.
 Οὐδὲν οὐδὲν ἐρεῖ?

*Mente Leoprepidem memori nusquam alter
 adequat.*

Natum annos decies octo?

*Cic. de se-
 nect.*

Quot eadem ætate Catones inuenias, qui aut in Græcis, aut in Latinis literis non dicam Philosophicis, aut alijs grauioribus studijs cum primum aliquid consequi se posse confidunt? Quin potius iam effœtis viribus, elanguida, fractaq; ocalorū acie, disciplinæ sensu prorsus obtuso, collapsa memoriā, desperati omnes discendi finem faciunt. Nostra ergo ætas breuissimis terminis est circumscripta.

*Cic. 2. sus-
 cul.*

Quæ verò ætas longa est? Aut quid omnino homini longum? nonne modò pueros modò adolescētes, in cursu à tergo insequens nec inopinatos affecuta est senectus? At heu! quanto breuior futura, si partem infantix dederis, decrepito senio alteram, somno, cibis, exercitationibus, cœteris vitæ muniis obeundis optimam, valetudini instaurandæ non minimā, rebus fortasse ludicris quàm maximam? vix ac ne vix quidem ad annum decimum excurreret. Ad hos veluti calculos humanam reducens vitam Martialis,

Iam nostri benè computentur anni (inquit)

Et quantum tetricæ tulere febres,

Aut languor grauis, aut mali dolores

A vita meliore separentur:

Infantes sumus, & senes videmur.

Quamobrem verè vt omnia Diuinus Hip-

pocrates, vitam breuem, artem longam, facta
 vtriusque comparatione, pronuntiauit.
 Enimvero cum artis per se spectatae amplitu-
 do, praeceptorum grauitas, rerum varietas,
 experientiae incertitudo, praeceptis occasionis
 lapsus, iudicij difficultas, subiectae materiae
 dignitas, atque instabilis motus, naturam
 postulent, apprimè dispositam, indefessam
 animi & corporis contentionem, memoriam
 foelicissimam, tersum nitidumque iudicium
 nullis externis occupationibus interruptum,
 nulla corporis affectuum contagione a suis
 muniis distractum, cui contraria omnia eue-
 nient, aut saltem plurima, in tam praecipiti
 aetatum fluxu, anne is vnquam capessenda
 difficillimae scientiae satis erit? Quid igitur
 mirum si medicinam cum laude pauci, debita
 & conuenienti methodo paucissimi exercent?
 Vt omittam numerosam eorum turbam, qui
 ipsius difficultate perterriti, quam sibi edifi-
 cendam proposuerant exorta desperatione
 fuere auersati. Quo animaduerso maiores
 nostri simulachro Aesculapij (quem medicinae
 parentem ferunt) nodosum baculum apposu-
 erunt, draconem subiecerunt; Illo plusquam
 Gordianos scientiae nodos, isto prudentiam
 Medico necessariam non obscuro anigmate
 depingentes.

Verum obstabit fortasse quispiam, & com-
 munem Doctorum omnium consensionem
 in medium proferet, qui cum exacto quin-
 quennij studio medicinae candidatos ad gradus

12 APHORISMVS PRIMVS,

admittant, doctoralibus insignijs & priuilegijs
 cohonestent, huiusmodi consuetudine, tan-
 quam aperto suffragio, medicinę perdiscendę,
 exercendęque satis esse quinquennium viden-
 tur approbare. Addo florentissimarum Italię
 & Gallię, vno verbo melius dixerim Europę,
 Academiarum docendi morem, in quibus ter-
 tio quoque anno idem quasi Sisyphi saxum re-
 uoluitur, idem auctor de nouo proponitur:
 quo non aliud inferitur quàm noui nihil ultra
 triennium afferri posse. Quin etiam artem
 vniuersam longè breuiori spatio quidam do-
 cere se profitentur, inter quos ipso galeni tem-
 pore Thessalus *ἰ ἄριστος* hoc est medicorum
 victor, id enim cognomen impudenter assu-
 mebat.

*Gal. 1.
 methodi.
 Budaeus in
 Pandectis*

Equidem concludunt aliquid hæ rationes,
 quibus nos ducti fatemur liberè, medicam ar-
 tem nostris temporibus multorum opera ita
 excultam esse, vt longè breuior quàm Hippo-
 cratis ætate sit reddita, in illis enim primor-
 dijs veluti mox nata, densissimis errorum suf-
 fusa tenebris, incertis opinionum quasi pro-
 cellis agitata, dubijs successibus innixa, nec
 adhuc veris firmisque præceptionibus stabili-
 nullam artis speciem præ se ferebat, sed quam
 sibi quisque animo finisset illius imaginem
 ipsa referebat. Nobis verò quibus post anti-
 quos illos nasci contigit, & ab iisdem artes
 plurimum prouectas accipere, non paulò plus
 commodi ad artes ipsas datum est, vt facilli-
 mum videatur, nos ea, quæ, vt inueniret, diu

*Gal. si opt.
 Med. opt.
 Philosopho*

elaboravit Hippocrates, breui tempore per-
diceret. Quanquam vitam hanc nostram in
pauciores iam annos contractam, fateamur
quoque necesse est, ut merito, si artem cum vi-
ta conferamus, longa illa, hæc perbreuis sit
æstimanda.

Etsi verò quinquennio, vel breuiori tempore
studiorum cursus absoluitur, nemo tamen
inuenietur, qui si curiosè uti decet rerū euen-
tus contempletur, dies noctesque Doctorum
scripta perlustrat, cum sui similibus assidue
conferat, non possit verè cum Socrate gloria-
ri, se quotidie aliquid ediscendo senem fieri, ut
immenso semper intervallo, mortis aduentus
discendi finem præuertat. De Thessalo non est
quod respondeam. Norunt qui Galeno student,
illum à medicorum albo penitus obliterandū.
Non desunt tamen hac nostra tempestate illius
arrogantiæ sectatores, qui Hippocratem, Ga-
lenum, cæterosq; ab ipsis maledictis lacessunt:
cùmque nec longas præceptiones, neque ope-
rum artis vsum desiderent, artem integram
paucissimis mensibus tradere se gloriatur, nec
minus quam Thessalus ipse medicorum victo-
res dici ambiūt, & Fullones, Vespillones, tin-
ctores, omnis ordinis imperitissimos quosque
ad medicæ artis opera conuocant & adsciscunt,
in quos, non malè torferis illud Martialis.

*Qui medicus fuerat nunc est Vespillo Diavulus:
Quod Vespillo facit, fecerat & medicus.*

14 APHORISMVS PRIMVS,

Oritur hic nostra disquisitione non indignū problema. *Cur prioribus sæculis fuerit humana vita diuturnior?*

An dicendum est (quod nonnulli autumant) parem reuera fuisse primorū parentum vitam nostræ, sed annos dispares? Menstruos scilicet, quales olim apud Ægyptios: aut trimestres vt in Arcadia? Fictitium est id responsum, sacrarum literarum monumentis & rationi è diametro contrarium. Ecquis quæso veritati consonum putet, si lunares admittamus, Adam, Euam, cæterosque proximè ab ipsis procreatos, ne octogesimum quidem vitæ suæ annum attigisse, cum posterioribus sæculis centesimū pene innumeri, centesimum quinquagesimū ac etiam ducentesimū non pauci exceſſerint.

Homerus.
Iliad. α.

Τῶν δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερῶν ἀνθρώπων
Ἐφθιάθ' ὅς σι πρὸ ὄθρου ἄμα ἑξήφεν ἠδ' ἐγένοντο.
*Illi bina hominum iam tunc effluerat ætas,
Quæis unà viclus fuit, & primordia vitæ.*

Lib. 19.
Cap. 22.

Inquit Homerus de Nestore. Quod malè (meo iudicio) de sexaginta solum annis interpretatur Rhodiginus, quasi verò triginta annis æta humana concludatur, melius ipso antiquior Quidius in eiusdem Nestoris persona sic loquitur.

re. Meta-
morphof.

Vixi,

Annos bis centum, nunc tertia viuitur ætas.
An præterea vllus est (vt ad rem redeam) naturæ operum ita rudis & ignarus, qui sibi

QVÆSTIO PRIMA. 15

persuadeat Caimum ante sextum ætatis annū
eos liberos genuisse quos septuagenarius edi-
dit? Dicent nihil absurdi consequi si trimestres
cōstituiamus. Inutilis hæc instantia. Nam in sa-
cris paginis, vbi de inundatione generali ser-
mo est, septimi, decimique mensis fit mentio,
imò si ad iustum calculum mensium dierūque
numerus reuocetur, annum illi cōtēgram no-
stro haud inæqualē reperiemus. An ergo que-
madmodum genus omne hominum solo ex-
cepto Noë vnā cum familia.

Genes. 6. 3.

Genes. 8.

Ζεὺς κρονίδης ἐκρυψε χαλούμενος οὐνεκα τιμᾶς
Οὐκ ἐδίδω μακάρεσσι θεοῖς δι' Ὀλυμπον ἔχουσι.
*Sustulit infensum numen, quia reddere honores
Notebant superis qui solis in arce morantur.*

Hesiodus
ἔργον καὶ
ἡμέτε: α.

Sic eandem ob causam imminutum vitæ
spatium fuit? Id quod ex sacra fortasse historia
mutuatus Hesiodus, hisce versibus præclare
decantauit.

Πανρίδιον ζωσκον ἐπὶ χρόνον ἀλγὴ ἔχοντες
ΑΦραδίαις, ὕβριν γὰρ ἀΐαθαλον οὐκ ἐδιώαντο
Ἀθηλων ἀπέχον, ἠδ' ἀθανάσιος θραπύειν
ἠ' θέλον, οὐδ' ἔρδον μακάρων ἱεροῖς ἐπιβωμοῖς.
Ἡ θέμις ἀνθρώποισι κατ' ἡθεα,
*Ad breue degebant tempus ætæroribus acti
Insulsi, nec enim damnum exitiale valebant
Propulsare à se, neq; dijs seruire volebant
Nec diuūm sacras incendere ibura per aras
Vt fas est, moresque ferunt.*

Ibidem.

Et sanè (si Xenophonti credimus) ἐπέτα ἡ
ἀρετὴ σώζεσθαι εἰς τὸν πλείω χρόνον, ἢ ἡ κακία.

Lib. de re-
publica
Lacedæmo-
num.

16 APHORISMVS PRIMVS,

Virtute in longiorem ætatem quam vitio peruenitur. Stipendium enim peccati mors: vt iure vitæ Lycurgi breuitatem deorum vindictæ tribuerit Homerus.

ἔ δὲ γὰρ (inquit) ἔ δὲ Δρυάντος ἦος κρείττερος
Λυκόργου

Iliad, 3. Διὸς δὲ ὅς γὰρ θεοῖσιν ἐπουρανίοισιν ἔριζεν.

Namque dryanteo paucos protracta per annos
Vita est, dñ temerè vocat in certamina, Diuos,

Et paulò inferius οὐδ' ἄρ' ἐπὶ δὴ

Ἦν ἐπ' ἀθανάτοισιν ἐπήχετο πᾶσι θεοῖσιν

————— Neque amplius enim,
Produxit, postquam toti est exosus Olympo.

Quanquam humanæ vitæ breuitas non omninò necessarium (si ad particularia sermonè conferamus) nequitæ argumentum censi debet: Quandoquidem longiore æuo persæpè fruuntur improbi.

Menander Ὀν γὰρ Φλεῖ Θεός ἀπειθήσκει νέως.

Etate prima moritur is quem amat Deus.

Ioseph^o lib. 1. antiqui. An verò non solum ob virtutis studium ve-

Indai. c. 3. rum etiam ad vtilitatem scientiarum Qualis

geometria & Astronomia (cuius inuentionem

Seth eiusque successoribus deferunt) vita lon-

gior nascenti orbi concessa est? Harum enim

artium ac potissimum Astrologiæ certitudinè

nusquam illi fuissent adepti, nisi ad annum sex-

centesimum vitam prorogassent, quandoquid-

dem sexcentis annis magnus annus absoluitur

ait Iosephus. Habet equidè probabile aliquid

hæc opinio, quanquam in magni anni termino

cum Astrologiæ cultoribus ipsi non conuenit:

Astrorum

Astrorum enim Planetarumque ad eundem cæli punctum, unde vnà discesserant recursum, multi longè maiori temporis spatio definierunt. Inter cæteros diuinus Plato hunc ipsum triginta sex annorum millibus terminauit.

Sed hæc tanquam aliena missa faciamus, & ad Physica progressi dicamus, hanc, vnà cum morbis, calamitatem perniciosam, otij prolem venerem, & Bacchum intulisse. Enimuerò si verè Philosophicis Poëtarum figmentis fidem apud nos esse patimur.

Οἶνος ἢ τὰ λούρα, ἢ ἡ περὶ κύπριν ἐρωή
 Οὐδέ τι πῦρ πῦρ ἴσθ' ἴσθ' ὁδὸν εἰς αἰδῶν.

*In antiq.
Epigram.*

*Balnea, Vina, Venus cæcæque Cupidinis artes
 Accelerant gressus in Phlegetontis aquas.*

Prima namque omnium Pandora (cuius nomine voluptatem intelligimus)

— Ἀνθρώποισιν ἐμῆσσι κήδεα λυγρὰ
 Difficiles peperit casus mortalibus ægris,

*Hesiod. 1.
operum &
Dicrum.*

Hæc ipsa nobis acerbissimorum dolorum principium fuit.

Νέσων τ' ἀργαλέων, αἱ τ' ἀνδράσι γῆρας ἔδωκαν
 Αἰψὰ γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καλαγχεύουσσι.

*Hesiodus
Ibidem.*

*Morborum & grauium per quos exorta senectus,
 Namque repentinam accersunt aduersa senectã.
 Poëtarum sententiam sua auctoritate com-*

s. delegib'.

18 APHORISMVS PRIMVS,

probat Vniuersa medicorum & Philosophorum schola, Qua ratione motus diuinus Plato pueros ante annum duodevigesimum à vini potione arcebat: Et noster Hippocrates nec Eunuchos, nec ante Veneris vsun pueros, neq; fluentibus menstruis mulieres affligi podagra scriptum reliquit: Podagræ causam in solam venerem mensiumque defectum referendam putans: Quo tempore nondum ab inferis euocata ingluuies, nondum instituti apparatus Perfici, sed conseruandæ salutis magis quàm prauæ libidinis explendæ studiosi homines, pro obsonio famem in summis delicijs habebant. Verùm si ab inferis excitaretur modò venerandus senex sententiam planè mutate cogetetur & cum Poëta dicere.

Virg. in
Epiq.

*Vi Venus enervat vires sic copia Bacchi,
Et tentat gressum, debilitatque pedes.*

Celsus in
præfat. sui
apertis.

Itaque verisimile est priscis illis temporibus inter nonnulla præfidia aduersæ valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque defidia neque luxuria vitiant, siquidem hæc duo corpora prius in Græcia, demùm apud nos affligerunt, Ideoque multiplex ista medicina, neque olim apud Græcos, neque apud alias gètes necessaria, vix aliquot ex bonis ad senectutis principia perducit. Tolerandum fortasse malum nisi tantas egisset radices vt promiscuè in mares & fœminas passim grassari audiatur: neque verò id nouum quod ante mil-

le quingentos annos à frugalissimo Seneca deprehensum. Mulieres (inquit) cum viro-
rum licentiam æquarint, corporum quoque
virilium vitia æquarunt: neque enim minùs
peruigilant, non minùs potant, & oleo ac
mero viros prouocant, atque inuitis ingesta
visceribus per os reddunt, vinumque omne
vomitu reiiciunt, atque niuem rodunt solati-
um stomachi æstuantis. Ex his ita conclu-
dit. Quid ergo mirandum est maximum me-
dicorum, ac naturæ peritissimum in menda-
cio prehendi, cum tot fœminæ podagricæ sint?
Beneficium sexus suis vitijs perdiderunt: Et
quia se fœminas exuerunt damnatæ sunt mor-
bis virilibus. Quidni modò in tanta morum
corruptela eandem nobis liceat huiusce Pro-
blematis causam prætexere? hinc enim prima
mali labes in parentibus vtriusque sexus al-
tiùs defixa, in posteris cõseruatur & pullulat.

Fortes creantur fortibus & bonis:

Horatium.

Est in iuuenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant Aquila Columbam.

Sic Canibus catulos similes, sic fratribus hædos. Virgilium.

Hinc etiam cum nehilo quidem alieno peri-
culo sapientiores euadam^o, verissimum illud
hactenus experti sumus, fortè olim [quod
omen Deus immortalis auertat] experientur
nepotes, quod pridem ab antiquo illo Arato
præuisum est atque prædictum.

Οἱ μὲν χρύσειοι πατέρες γενέω ἐλίποντο

Aratum.

Χειροτέρω: ὑμεῖς δὲ κακώτεροι τὸ ζεῖσθαι.

B 2

QVÆSTIO PRIMA. 21

nam illam vim & gratiam non retinere, vt auræa ætate quando

καρπον ἔφερε ζείδωρος ἀρουραί, *hic...*
 Ἀ' Ἰομάη, πολλοῦτε, καὶ ἀ' φθνον

Hoc est, Ouidiō interprete.

Immunis, rastroῦ, intacta, nec ullis
 Saucia vomeribus per se dabat omnia tellus.

Sed hi temerè vt hominum culpam tegant rerum omnium parentem optimam accusant: vt enim fateamur vniuersali diluio non nihil de illa procreaticis facultatis bonitate deperisse, illud peccati vindictæ tribuendum est. Aliàs (vt in cæteris inundationibus fieri assollet) potuisset spatio temporis incommodum instaurari. At consensescere terram quam corruptionis expertem docent Philosophi; Prolificum ipsius calorem debiliorem reddi, quæ ex cælestium corporum influxu totum pendere profitetur naturæ genius Aristoteles: Quam ob causam inferiorem hanc machinã supernis lationibus contiguam esse prodidit Eiusdem virtutem frangi atque hebetari quã certis interuallis Aratro renouatam pares prioribus fruges quandoque præstantiores, & antea inuisas generare norunt omnes; hoc qui asserat non iam eum cum imperitis colloco, sed aut stupidis aut cæcutientibus qui neque rationi quicquam, neque sensui deferunt, quã simillimum iudico. Nunquid verò alius est mundus ab eo qui olim fuit? aut alium seruant ordinem anni tempestates? Inquit Ga-

1. Meteor.

Gal. si ops. Med.

22 *APHORISMVS PRIMVS,*

lenus. Id Philosopho venire in mentem absurdissimum est, cum sol circuitus suos nulla ex parte mutatus percurrat, & astrorū quodlibet siue fixum siue errans eandem omninò status rationem teneat, quanquam negari nolim ingenitum hominibus calorem rerum quas non naturales vocant, ac potissimum prædictarum causarum violento occurfu sensim sine sensu in parentibus imminui atque deperdi, neque vlla vnquã medica industria aut alimentorum bonitate pares collapsis facultates resumere; Vnde tandem imminuto vitæ pabulo & fomite, (vel si ita nominare lubet) principio, aut primatio animæ iustrumento & subiecto, vita pariter imminuitur. Et hanc quidem principem breuitatis vitæ causam statuo. Concludendum itaq; proprio hominum vitio diminutū fuisse humanæ vitæ tempus, eademque ratione magis magisque in dies decurtari. Quod si vnâ imminutam terræ fœcunditatem cernimus, nostram pariter in culpam & negligentiam impingamus. Primis namque illis temporibus excellentiorum agrorum cura penes Dominos fuit quam modò ad quemlibet è fæce vulgi transferimus impatientes laborum. Hinc (vt perfunctoriè suas partes exequitur fallax plebecula) sensim neglecto cultu deperit vis terræ pristina, & quodammodo elanguescit. Non enim frustra à veteribus accepimus, agrum sui possessoris oculo, hoc est, labore, vigiliã, industria, cultu impinguari. Hûc alludens

QUÆSTIO SECUNDA 23

quidam rogatus, quorsum minorem hac ætate frugum copiam, quàm antea proferat tellus, faceret & acurè respondit indignari se in sordidissimorum homuncionum manus devenisse, cum prius à nobilissimis viris, summis etiam Imperatoribus, à Curijs, à Catonibus vomere aureo coleretur, Ideoque detrimentum nobis pro ignominia ipsam rependere. Porro cum vsque adeò commune sit vitium ut passim in omnes familias, iam inde ab immemoriali tempore (ut loquuntur Jurisconsulti) irrepsit, hisce temporibus maxime si aliàs vnquam, verum illud Euripidis communi malo sentimus, quod eleganter sic latine reddidit Cicero.

Columella

*Nemo est mortalis quem non attingat dolor,
Morbusq; multi sunt humani liberi,
Rursum creandi, morsq; est finis omnibus
Que generi humano angore nequaquam afferunt
Reddenda terre est terra, tum vita omnibus
Metenda ut fruges, sic iubet necessitas.*

3. Tuscul.
question.

*An iuuenis faciendæ medicina
sit idoneus.*

QUÆSTIO SECUNDA.

Questionem hanc ex præcedenti negatiue concludendam primo intuitu decernemus. Atque hæc irrepsit in vulgus

B 4

24 *APHORISMVS PRIMVS,*
 opinio, Medicum suis partibus absolutum
 esse neminem, qui extremum senium non
 attigerit: vt in plerisque imperita multitudo
 doctrinam & prudentiam barba & canitie
 metiatur, quàm ex effectis melius, ex com-
 muni virorum experientium suffragio certius
 æstimaret. Huius opinionis auctores potissi-
 mos arbitror fuisse ignauos quosdam Medi-
 cos, aut potius Empiricos ex familia Charodis.

Virgilius,

— *cui plurima mento*
Canities inculta iacet —

In quos non iniuria illud Phauorini detor-
 queas, pallium & barbam video, Medicum
 Philosophum non video. Hi captandæ po-
 pularis auræ gratia experientiam iactitant.
 longa annorum serie comparatam, impossi-
 bile dicunt eundem expertum esse & iuuenem
 Plurimos iuniorum erroribus collapsos, sua
 demum industria restitutos. Atque hi quan-
 tum auctoritati suæ ignoratio detrahit, tantum
 sibi falsa rerum à se gestarum cōmemoratione
 tribui volunt. Qui si virtutis illius quam
 maximè profitentur [prudentiam intelligo]
 vel umbram sectarētur, iuniorum potius stu-
 dia spe adaucta excitarent, suis animaduer-
 sionibus promouerent, iuuenes ipsos apud
 amicos insinuarent, vt ijs confidentius cre-
 dere se se assuescerent, quibus si utendum fo-
 ret terroris fortasse & detrimenti non parum
 diffidentia esset allatura. Ne cui verò æmula-
 tionis nomine suspecta eorum reddatur ora-
 tio, testes citemus aliquot hac in parte omni

QVÆSTIO SECVNDA. 25

exceptione maiores qui iuuenili ætati prudẽ-
tiam denegarunt.

Prodeat in primis queribundus ille apud
Stobæum Pherecrates cuius hæc est de sene-
ctute querimonia.

ὦ γῆρας ὡς ἀπεχθές ἀνθρώποισι εἶ
καὶ πανταχοῦ λυπηρόν, οὐ καθ' ἐμὸν μόνον!
Ἐγὼ γὰρ οὐδὲν διωάμεθ' οὐδ' ἰσχύομεν
Σὺ Ἰωνικᾶνθ' ἢ μᾶς διδάσκεις ἐνφρονεῖν.

*O quàm molesta es, quàmq̄, mortali gravis
Senilis ætas, vndiq̄, ac in omnibus?
Nam quando fractus corporis languet vigor,
Tum recta demum sapere nos primū doces.*

Neque verò alia ratione motus Euripides,
vtramque ætatem inter se conferens iuuen-
tuti senium anteponit.

ὦ τέκων (inquit) οὐκ ἂν παντα τῶν γῆρα κακὰ
Ἐρεοκλεες πρόσσιν, ἀλλ' ἢ μπειρία
Ἐχει τὴν λέξει τῶν νέων σφώτερον.

Quam sententiam ita transtulit Ovidius.
*Non omnia grandior ætas
Quæ fugiamus habet, seris venit usus ab annis.*

Μετὰ τῆς ἡλικίας ἐμπειρία, ἀπὸ δὲ τῆς ἐμ-
πειρίας ἢ φρόνησις.

Ætatem enim experientia, experientiam
sequitur prudentia. Id quod suo calculo

x. Tuscul.
quaest.

comprobat eloquentiæ Parens, nihil est profectò (inquit) hominis prudentia dulcius, quàm vt cœtera auferat affert senectus, & idem Euripides his verbis.

ἔργα μὲν νεωτέρων
Βουλὰὶ δ' ἔχουσι τῶν γεροντίων κρείττος.

Opera iuniorum quidem
Verum senecta consilia vim possident.

Hoc ipsum propria doctus experientia, Græcorum ætate simul & prudentia prouectissimus Nestor Agamennonem in Iliade sic alloquitur.

Homerus
Iliad. 4.

Ἀτρεΐδῃ μάλ' αὖ μὲν κεν ἔγωγε θέλωμι καὶ αὖτις
ὦς ἔμεν, ὡς ὅτε δῖον Εὐρυθαλιῶνα κάλεσσαν
Ἀλλ' ἔπειτα αἶμα πάντ' αἰεὶ θεοὶ δόσαν ἀνθρώποισιν.
Εἰ τότ' ἐκείνος ἔειπε, νῦν αὖτ' ἐμὲ γέρας ἰκάνει.
Ἀλλὰ καὶ ὡς ἰππεύσει μελεῦσθαι, ἠδὲ καλεσσαι.
Βουλὴν καὶ μῦθοισι, τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ γερόντων.

Atrides ô quantus amor mihi, quãta cupido est
Esse iterum quod eram tum cum hæc mea
Ereuthalionem
Dextera confecit, sed non simul omnia nobis
Dant superi, tum prima fuit, nunc me occupat etas
Ultima; consilio sed adhuc, nec inuit ilis armis
Interero, nostros decorat prudentia canos, s

Hinc meritò apud persas rei bellicæ munipenes iuniores fuit. Ii verò qui annum quin

quagesimum exceſſerant, quos γεγενησους hoc est ſeniores vocabant, cū inculpatè ſe ſe anteactis ætatib⁹ geſſiſſēt, tum demū iudicijs & forenſib⁹ negotijs quæ ſola auctoritate & prudentia geruntur, fuere præfecti, norant enim politici & ſapientes viri, vt in ſenectute corporis vires ſic ætate iuuenili prudentiam deſiderari.

Xenophon
lib. 1. de
educ. Cyri.

— αἱ νεώτερες (inquit Poſidippus)
ἂ φρονες, αἱ πρεσβυταὶ δὲ μάλιν ἀδρανείας

— *Adoleſcentibus*
Prudentia, ſeni virium robur deeſt.

Qua ratione ducti antiquorum omnium doctiſſimi Ægyptij, iuuenili ſenilique forma Mercurium eadem tabella depinxerunt, vt ſignificarent alterum alterius adminiculo indigere, eum ſcilicet qui cæteris præeſſe velle (quem Mercurius referebat) corporis animique dotibus quas gemina illa effigies exprimebat inſtructum eſſe oportere. Quid quod in rebus bellicis, quæ totæ videntur à corpore pendere, animi quam corporis viribus longè ampliùs tribuit Achilles, dum vnicum Neſtorem & imbecillum & ſenem, pluribus & iunioribus, & validiſſimis antepoſuit. Quare Agamemnoni Achillem reconciliaturus iſ ipſe Neſtor, ſuo quaſi iure ætatis ratione perſuadendi ſibi auctoritatem vendicat.

Iliad. 6

28 APHORISMVS PRIMVS

Ibid. α.

Οἱ περὶ μὲν βουλήν Δαναῶν, περὶ δ' ἐστὶ
μαχεῖσθαι (inquit)
ἀλλὰ πῦθ' ἄμφοι δὲ νεώτεροι ἐσὶν ἐμεῖο

*Consilio primi Gracori & Marto, sed ambo
Iussa capeffite, me iuniores estis uterque.*

Et hæc quantò magis in re medica locum habent quæ non viribus agitur, sed consilio auctoritate prudentia? Quorsum verò externa suffragia tanto labore conquirimus? Nunquid ab Ethices schola iuniores arcet Philosophiæ parens? At hanc atque in vniuersum Philosophiam omnem perlustrarit necesse est, quisquis medicinæ se se applicat, Optim^o enim Medic^o qui optim^o Philosoph^o. Galen^o verò palàm disertis verbis profiteretur, se in pulsum doctrina consequenda diu multumq; magno studio versatum esse. Et hæc quidem medicinæ pars est exigua, nec præcipua, imò à summo Hippocrate planè deserta, fortè etiã neglecta. Quanto ergo annorum decursu ars tota excoletur? Nemini itaque mirum videri debet, quod Auerrhoës vnicum se peritum nosse Medicum scriptis reliquerit, magnū scilicet Auenzoarem qui annos quadraginta sub patris disciplina rei Medicæ operam nauarat.

Hactenus multorum auctoritate stabilitum est suspectum de iunioribus Medicis seniorū quorundam iudicium: Quorum imitatione ne quid temerè sibi persuaderi sinant cæteri quid iuuenis nomine intelligamus audiendum. Iu-

uentutem vti cæteras ætates solent medici certo annorum numero circumscribere ab ipso vitæ humanæ primordio exorsi: Ætatum differentias ab ea quæ in calore natiuo accidit mutatione depromunt: Quod in plurimis euenire longo vsu compertum est, pro regula constituunt, ita tamen vt vltra citraque hos terminos annorum numero definitos, consistere quamlibet ætatem posse non negent: nos medicorum ætatem, non ex calore innato, nõ ex pube, aut barba & canitie, aut annorum defluxu, sed ex cuiusque industria metiemur: Eumque iuuenem seruata cum ætate corporis proportione, vocabimus, qui in artis operib⁹ ita versatur, vti iuuenes plerique omnes in civilibus negotijs: Eum vetò ætate maturum qui maturo genio sic aggreditur singula, vt experientiam rationi nusquam non comitem adiungat. Ex quo consequitur vt quãto quisque altius in vtriusque cognitionem promouetur tantò putandus sit ætate prouectior.

Sed sunt aliqui inuita quasi Minerua nati, quidam aliquantò seriùs, mentem studijs applicant, quidam Philosophiæ Theorematum profus ignari, nonnulli hac nostra ætate (quæ morum est corruptela) Lupanatia sibi & popinas pro Academia constituunt pro Academicis Helluones, alij contra iam inde ab incunabilis Lycæum terunt, cum Peripareticis obambulant, genio sunt ad præclara omnia prompto atq; expedito, vt non mirum sit hos etiam in ætate iuuenili maturos esse medicos

30 APHORISMVS PRIMVS

imò dixerim senes : illos ne in decrepita quidem iuuenes, neque integro vitæ curriculo Medici vnquam nomen & dignitatem iure merito sustinere, quibus apprime quadrat illud Anacreontis.

Τείχας γέρον μὲν ἐστὶ
Τὰς δὲ φρένας νεαῖζι.

*Senem sapit capillus
Sed mens refert iuuenicum.*

Isocrates roganti cuidam ex discipulis suis, nunquid si se trienio in Rhetorica exercuisset, de re quacunq̄ue proposita vti ipse solebat posset dicere : ne vel pluribus, inquit, annis id quod postulas assequere. Disciplinæ namque anni pro discentium natura multi ac pauci redduntur. Itaque quod de canitie cecinit Poeta Lyricus, de doctrina & prudentia licet proportionem affirmare.

Φύονται δὲ καὶ νέοις
Ἐν ἀνδράσι πάλαι
Θαμὰ καὶ παρὰ τῆς ἡλικίας
Εἰκότα χρόνον.

*Nascuntur etiam Iuuenibus
In viris cani
Sepe est præter ætatis
Congruum tempus.*

Gal. 2. A.
cap. comment. 36.

Vt enim malitia supplet ætatem, sic ingenium & studium senes Medicos facit. Experientia certè quotidiana comprobatur, tum me-

QUESTIO SECUNDA. 31

liores tum deteriores inueniri, quanquam eandem Palæstram sub iisdem Gymnasiarchis sint ingressi, nempe qui perspicaci ratiocinio præpollent, ijs qui hebetiore sunt præditi sūt perspicaciores; Laboris item amantes segnioribus, exercitiores minus exercitatis, qui firmiore sunt memoria, ijs qui minus hac ipsa valent. Equidem si quis hoc robore animi est, atque hac indole virtutis ac continentæ, vt respuat omnes voluptates, omnemque vitæ suæ cursum in labore corporis atq; in animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectent, magni præclariq; aliquid velexiguo tempore in Medicina cōsequetur, eoq; magis si Philosophiæ in primis se se gnauiter applicuerit. Vt enim ager quamuis fertilis, sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus, ita est vtraq; res sine altera debilis. Cultura autem animi Philosophia est quæ præparat animos ad satius accipiendos, eaq; mandat his & (vt ita dicam) serit, quæ adulta fructus vberimos ferant.

Cic. 2. Tuscul. quest.

Quare meritò Galenus noster industrium negat esse quenquam posse, qui se vino obruat, aut cibis expleat, aut Veneri dedat, denique qui ventri pudendisq; indulgeat. Ex quo efficit, vt si quis verus est Medicus, idem sit vt veritatis, sic temperantiæ amicus, ac præterea methodi rationalis studiosus, Atq; id longa satis oratione prosequitur, in qua perlegēda, vtinam qui se verè Mēdicos autumant, tan-

Gal. lib. si opt. med.

cillum temporis impenderet. Illud hoc loco prætermitti nolim iuuenem Medicum hoc est [vt ego aliter explico] eum qui è scholis recens in vulgus emanarit, hæsurum in multis dubium, multa non animaduersurum, multa etiam planè ignoraturum, quæ iuncta postmodum cum ratione experientia in propatulum emittet. Rationi (inquam) innixa experientia: hæc enim duo sunt in quibuscumque artibus inuentionis organa, & horum alterum si quis medicinæ detraxerit, Solem ipsum è mundo sustulisse videbitur. Claudicat altero pede quisquis alteri duntaxat innititur. Incerta oberrat experientia, errorum caligine vndeque; obducta, nisi rationem sequatur duce, eiusque; veluti radijs illustretur, neque; tuta se sola ratio, quam magistra rerum experientia non confirmat. Neque enim Medici, non Imperatores, non Oratores quamuis artis præcepta perceperint; quicquam magna cum laude dignum sine vsu & exercitatione consequi possunt.

*Gal. lib. de
cur. rat.
per sang.
miss. C. 3.*

*Gal. 9.
Meth. 6.*

*Cic. r. offi-
ciorum.*

*Gal. lib. si
opt. Med.*

Quemadmodum igitur si vel innata corporis habitudine careant Athletæ, aut sine exercitatione languescere ipsam sinat, brauium nusquam reportarint: sic horum altervtro destitutus Medicus, certam sibi in humanos affectus victoriam, non dicam polliceri, sed ne sperare quidem potest. Leuem sanè alteri defectum, cumlata vnius possessio compensat, vt is meritò ad Medicinæ munia admittatur qui mediocriter artis, & Philosophiæ præceptionibus instructus, longa sit pragmatia

con-

QVÆSTIO SECUNDA. 33

confirmatus: vel qui in artis operibus medio-
criter versatus Philosophicis Medicisque stu-
dijs & præceptionibus sit apprimè excultus,

Quamobrem explodendi Sepiasarij, atque
id genus impostores, qui longa cum ægrotis
agendi consuetudine, ne delibutis quidem
nobilissimæ scientiæ eiusdemque difficillimæ,
elementis faciendæ rei medicæ se se idoneos
putant. Et eousque progrediuntur sola vsus
confidentia inexplebili quadam lucri cupidi-
tate, & arrogãtia perculsi, vt non modò quid
agendum sit intrepidè & imperiosè præscri-
bant, sed & probatorum virorum consilia (si
dijs lubet) corrigant, immutent, atque per-
uertant: cæcam illam, dubiam, ac plerumque
falsam, & imaginariam opinionem suam ac-
curatò iudicio præferentes. Neque mirum id
videri debet, summa enim ignorantia, insi-
gnem comitem habet imprudentiam.

Equidem quanta in ignoratione versentur
ipsi, is facillè intelliget, qui experiëntiæ ab arte
separatæ vires nouerit, quæ neque verà à fal-
sis discernere, nec proprios effectus in gemi-
nas causas referre, nec quò progrediendum
sit internosse, nec vllis rebus modum adhibe-
re nisi rationis beneficio potest.

Habeas licebit alterum pedem Lede

Insulse, nunquid crure ligneo curres?

Quam sæpe videas huius farinæ homines
cum aut ijs quæ citra demonstrationem sunt
enunciata credant, aut falsis demonstrati-
onibus eludantur, non solum boni nihil ex-

*Gal. 1. de
diff. Feb.
Cap. 2.*

Marzialis.

*Gal. meth.
Cap. 6.*

34 APHORISMVS PRIMVS.

cogitare posse, sed etiam ea quæ per experientiam sunt cognita corrumpere. Magna scilicet rationis vis est, & magna in utramque partem, tum ad ornandū tum ad labefactandam empiriam, quantumque recta ratio lucis adificat, tantum vel amplius vitiosa detrahit. Vera ergo ratione destituti non tam remedia conferre, quàm dubio euentu remediorum materiam tentare solent: Vt longè capessendæ huic scientiæ sit aptior, qui ne ipsam quidem à limine salutarit, quàm qui deprauatè gerere omnia iam inde à primordijs assueuerit. Id ego sexcentis confirmareni exemplis (plena enim, magno cum dolore loquor, exemplorū sunt omnia) si extra propositum latius excurrere liceret. Solos Erasistratæos testes appellabo (quorsum enim nostrorum Empiricorum fieret mentio, qui semel impressas animo ineptias ita mordicè tenent, ut non modò non rationum pondere, sed ne sensu quidem ipso ab ijs diuelli se patiantur) illi sic firmiter Erasistrati de non secunda vena sententiam amplexabantur, ut suadente etiam naturali & communi ratione, aduersa ægrotantium valetudine Chirurghi manum implorante, publica multorum pernicie sectæ hæresim penitus detestâte, in contrarium nihilominus torqueri nullomodò possent. De Diatritaria abstinentia, quid opusest dicere? qua confecti miserè quam plurimi eandem cum precedentibus calamitatem longè prius incurrerunt, quàm ab instituto desi-

*Gal. libri
aduersus
Erasistr.*

*Gal. 10.
method. 3.
& alibi.*

rent, qui eam imperabant.

Non igitur cani, non rugæ repente auctoritatem afferre debent, sed ratione stabilita experientia fructus auctoritatis præbet extremos. *Cic. de senect.*

Modò (vt aduersariorum tela retundam⁹) fatemur quidem in iunioribus Medicis absolutissimam illam diuturna praxi confirmatam experientiam non inueniri, Eam tamen inesse posse dicimus, quæ muneribus probè obeundis sufficiat, maximè si in Theoria, vt nobilia solent ingenia, se se accuratè exercuerint. Etenim vt Poëticè respondeam.

Διπλὴν ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γέ αἰμαῖα.

Diplum intuentur, queis in bar Sophie emicat. s. pradiç.

Cæcutit è contrario quisquis ex obseruatione tantum medicam speculationem congerit, nec modò centum, sed mille annis opus habet (inquit Galenus) ob id paruum humilitatque eam plurimum adauxit Hippocrates, ijs quæ ex historia didicit & ipse conspexit logicam adiiciens censuram. Non itaque annorum canities est laudanda, sed scientiæ, quando vt optimè Menander.

Οὐχ αἱ γέρας ποιοῦσιν αἱ λευαὶ φρονεῖν.

Canis capilli sapere faciunt nōtinem.

At quæsierit fortè quispiam, nunquid seuerum putes eorum fidei & industriæ iacentes exponere, qui mox è scholis tanquam ex equo Troiano prædeunt, integram licet Hippocratis & Galeni doctrinam absorpserint, cum omni sint vsu destituti, & prorsus (vt

36 *APHORISMVS PRIMVS,*

communiter loquuntur) inexperti? Imo vero quandoque in ipsis primordiis visuntur non parum exercitati, qui pari prudentia & vigilatia praxim cum speculatione iunxerunt non enim (vt perperam fortasse arbitrantur nonnulli) circa initia statim proprio Marte practicae se se applicant, qui rectae conscientiae stimulis, & verae laudis cupiditate incitantur (temerarium id nimis foret Icarum Phaethontis supplicio dignum) sed assidua seniorum, hoc est eruditorum una atque experientium consuetudine, quorum opera exacto continuoque studio intuentur, & à quibus si quae occurrunt ardua, rationem curiosè perquirunt. Hac methodo debile adhuc & tenellis defixum radicibus iudicium progrediente tempore continua praceptionum investigatione firmatur, fideli observationum memoria accrescit, ac demum magisque in dies exemplorum imitatione perficitur. Hac itaque exordia rei medicae feliciter & cum gloria exercendae satis esse possunt, rudia tamen ipsa, solumque inchoata si cum ea quae consequitur, perfectione conferantur. Et haec quidem atque hactenus supposita ad Aristotelis & Auerthois auctoritatem satis esse possunt. Ad Galenum dicimus longè diversum esse medicinam à maioribus excultam & traditam capeffere, & eandem aut aliquam eius partem ab alijs ignoratam aut contemptam propria industria elaborare & perficere. Illud à iunioribus obtineri potest, istud ne

QVÆSTIO TERTIA, 37

sperari quidem nisi ab ijs qui ab ineunte
statim ætate ad extremum vsque senium prag-
matix simul & Philosophix se se gnauiter
applicuerint.

*An præstet unicum habere Me-
dicum an plures.*

QVÆSTIO TERTIA.

Que παρὰ γένεστος locum tenet.

QVæstionem hanc uti & postremam po-
pularibus erroribus inseruit doctissi-
mus Iouberthus, quare populariter utramque
pertractauit, nobis vero res erit cum vulga-
ribus, ac cum Medicis maximè, ut quod ta-
cité in Aphorismo propositum est, expressis
verbis intelligant, proprio quandoque vitio
sæpius etiam alieno sua se expectatione falli,
legitimum medendi ordinem inuerti, sursum
deorsum ferri omnia, magno sanè artis &
ægrorum dispendio,

Equidem cum accuratè singula perpendo,
quæ circa propositum vtrò citròque afferri
possunt, non pauca inuenio, quæ ægros plu-
ribus Medicis cõmittendos suadeant, pluri-
rima, quæ dehortentur. Illinc se se offert va-
sta illa ac pene immensa scientiæ amplitudo
quæ vno cerebro quasi ergastulo conclusa
detineri & comprehendi nequit. Non enim

38 APHORISMVS PRIMVS.

omnia possumus omnes; Itaque vt diuersa sunt hominum ingenia, defectum vnius fortasse alter compensabit. Hic Anatomicos explicabit nodos, ille occultas siippium vires in lucem proferet, & quæ circa ipsarum cognitionem & differentias orientur difficultates, enodabit. Alter in Theoria subtilior, alter in morborum distinctione perspicacior. Addo praxim vniuersam à cōiecturis pendere atque has ipsas à sensibus. Putredinẽm à fœtore nares arguunt: Tussis vehementia auditu discernitur. Cadunt in eundem sensum Borborigini singultus, stertor, stridor, alijque soni è corpore erumpentes magni certè ad plurimorum affectuum dignotionem momenti: Distinguntur tactus beneficio arteriarum pulsationes, primæque qualitates atque ex his fluentes, illæ quas tactiles vocant, à quibus in corporis habitus in singularum partium temperatura, atque adeò in humoris redundantis affectusque cognitionem non rarò deducimur. Suus quoq; gustui non deesset vsus, sed vetat obiectorum turpitudò, ne quæ aliorum sensuum iudicio in dignoscendis morbis relinqui possunt honestius ad ipsum referantur, quanquam in explorandis medicamentorum facultatibus primas huic partes inter cæteros sensus tribuimus. Oculis verò quid non deferimus? Quid tutius in praxi? Quid vtilius aut quid magis necessarium *diuina?* Oculis deprehenditur Hippocratica illa facies rudiorum sermonibus decantata,

QUESTIO TERTIA 39

& eorum omnium quæ educuntur è corpore, ipsiusq; in vniuersum corporis color. Eiusdem opera ex respirationis motu, ex decubitu, ex gesticatione manuum, ex membrorum situ & conformatione certissima depromuntur argumenta. Ita non obiecti proprii arbiter est visus, sed & circa communia aut solus versatur, aut de ipsis quam aliorum quispiam certius iudicium facit. Leuia fortasse alicui videbuntur ista vel extranea, sed quæ tamen vim hac in parte habent non leuem. Et quæso quotusquisque ille est omnibus hisce naturæ dotibus ita fœliciter instructus non modò vt non abèrret, sed ne parem quidem alium in singulis agnoscat? Aurea Antiquorum dicta omnia vti & illud, Plus vident oculi quam oculus, quo mouemur ne vltra quam par est proprijs viribus confisi, alieno captui fidem atque auctoritatem dene gemus. Quamobrem quod in forensibus negotijs fieri solet, debet & longè accuratiùs aduersa valetudine obseruari. Illic cum de vi, de mutuata pecunia, de retinenda possessione, aut acquirendo dominio lis est exorta, rem non vnus, at plurius quos fama inter cœteros commendat arbitrio subijciunt. Quanto quæso nos cautiores esse decet in perniciosissimis morborum propulsandis insultibus, restituenda in integrum sanitate, deniq; in conseruando admirabili illo ac pene diuino immortalis animæ domicilio? Itane de cœteris anxij quæ tota subiacet imperio fortunæ, ipsum naturæ Archetipum

C 4

40 APHORISMVS PRIMVS.

collabi nostrâ incuriâ sinem? Itane de accessorio solliciti, id quod princeps & primarium est, & cuius gratia sunt omnia neglecto consilio destruem? Hoc òmen Deus immortalis auertat.

At sunt inter Medicos nonnulli (dicam aliorum pace) aut tam arrogantes & morosi, aut ita ignorantes & inuidi, nullum vt nisi coacti socium admittant, nullû in consilium vocent. Cæterorum contemptu id facere arrogantia est: peculiari quodam naturæ vitio familiari consuetudine se subtrahere, rusticitatis. Hanc ipsam pertimescere, ruditatis: æqua lem non perferre, inuidentiæ: leuis sanè abiectiq; animi non leuia argumenta. Verùm agite boni viri, respiscite tandem aliquando, cæterosque vobiscum vnâ in consilium adhibete, si prudentiores erunt, vestra non aspernabuntur, at resperso sale temperabunt: sin rudiores eadem opinione sua confirmabunt, id quidem laboranti frugiferum, istud vobis etiam gloriosum, sed de his postea. Neq; enim sic desideranda penitus Medicorum vrbalitas vt plebeios homines ab omni errore vindicem, imo verò quicquid aberratur hac in parte, ad ipsos aut omnino, aut maximè videtur pertinere. Sunt enim, sunt fermè innumerabiles quorum vt cum Poeta loquar.

*Horatius
s. Epistol.*

Ferret Avaritia miserâq; Cupidine pectus.

Hi diuitias ad vsum comparatas deprauato iudicio ita salutis propriæ anteponunt, vt si quando morbi violentia oppetiti iaceant af-

QVÆSTIO TERTIA. 41

ficti, elanguidi, miseri, non modò non plures experientes viros, tanquam auxilias copias ad se conuocent, sed ne vnus quidem periti artificis industriæ se cõmittant. Cumq; non agrum, non fundum, non suppellectilem, imò ne exiguam assis partem imperiti rabulæ importunæ loquacitati credant: domesticos, liberos, charam coniugem, proprium caput, fallacibus vagatorum imposturis, violentis cursantium quorundam fumis, rationis expertibus Empiricorum experimentis, vanis auicularum superstitionibus, ipsis fortilegorum præstigijs & incantationibus (Dæmonum audax atque horrendum facinus) etiam scientes exponant.

Audite Anacreontem miselli, eiusq; sententiam verè auream animis vestris altius impressam tenete. Hæc ille iocosè, seriò à vobis accipienda.

ὁ πλεῖστος εἶχε χελσῶν
τὸ ξύλον παρηγε θνητοῖς,
Ἐκαρτέρου Φιλὰ Παν.
Ἴν' αἶν θανεῖν ἀπέλθη.
Δάβη γι κ' παρέλθη
εἰ δ' ὄνδ' τὸ πείσασθαι
τὸ ζῶν ἐνεστ' θνητοῖς,
τὶ κ' μάλλον στενάζω;
τὶ κ' γούος προπέμπω;
θανεῖν γὰρ εἰ πέρωσαι,
τὶ χελσὸς ὠφελεῖ με;

APHORISMVS PRIMVS,

*Si prorogare vitam
 Mortalibus valeret
 Servare nitar aurum
 Vt parca dum veniret
 Accepto abiret auro
 Sin empram habere vitam
 Mortalibus nefas est
 Quid conquerār? quid usque
 Lamenta vana fundam?
 Nam si mori necesse est
 Quid me iuuabit aurum?*

Ecce quàm probè & eleganter diuitias ad vitæ conseruationem & prorogationem, tanquam ad proprium vsum retulit. Vos contra vitæ propriæ dispendio fortunas vestras in arculis & fiscellis curiosè reconditas in vestram perniciem asseruatis. miseri nec modò miseri sed in summa quoque rerum affluentia, ipso diuini Socratis testimonio summè inopes æstimandi: Οὐ γὰρ ἔφη Σὼκράτης εἶναι πλεῖν ἰπέρμετρον κτήσιν πλούτου, τοῦ ἧ΄ ὅσως προσήκει χρῆσθαι.

*Xenophon
 epistola ad
 Lápraclē.*

Non enim immensas possessiones diuitias vocabat, sed tantum, quantum requiritur ad vsum decentē. πένητας ἀπεκατέλφει, καὶ ἀνίατον αὐτοῖς ἐφασκε πενίαν πένεσθαι, ψυχῆς ἐσθρῆναι τοῦ ἀρρέοσημα οὐ κτήσεως. Hoc est, pauperes appellabat, & incurabili ipsos paupertate premi dicebat, animi scilicet infirmitate non possessionis.

Ἀπόλοιτο πρῶτος αὐτοῖς
 Ὁ γὰρ ἀργυρον φιλήσας

QUÆSTIO TERTIA.

43

Διὰ τοῦτον οὐκ ἀδελφοὶ
 Διὰ τοῦτον οὐ τοκῆες:
 Πόλεμοι, φόνοι δι' αὐτῶν.
 Το δὲ χεῖρον, ἐκλύμεθα
 Διὰ τοῦτον οἱ φιλοῦντες.

*Pereat is expetendi
 Qui primus auctor auri:
 Iubet id negare fratres,
 Et negligi parentes,
 Ob hoc cruenta bella,
 Quod pessimum perimus,
 Tandem per hoc amantes.*

Pereant & malè pereant miserrimi id gen^o homines, rerū omniū indigni, stolidi, sordidi, Titij supplicio dignissimi, cuius emeritas pœnas continuis prauæ cupiditatis quasi moribus laceffiti, ne in hoc quidem orbe effugiunt grauiora apud inferos (ni ad mētē redeant) experturi. Vt interim taceam quam dirè nonnunquam à suis terroribus excarnificati, auaritiæ, & imprudentiæ suæ penas in omni vita luant.

Est alterum quoddam hominum genus, qui crassa ignorantia occæcati Pseudoiatros discernere à legitimis, ac eius qui maximè expedit delectum facere non possunt. Isti (vt sunt in errorem proni) inanibus ludiorum fabulis persuasi, fictis pollicitationibus tanquam Crocodili lachrymis illecti, turpissimè ipsorum libidini, temulentæ, impuritati, se dant in prædam. Horum equidem deploran-

44 APHORISMVS PRIMVS

da calamitas, & commiseratione prosequenda: illorum comprimenda audacia, tolerantia Magistratus accusanda. Enimuerò cum in prædones, in sicarios, in veneficos multa sit capitis æquissimis legib⁹ constituta, perditissimis hominibus nobilissimam scientiam ementitis, plebeculæ crumenas emungere, atque in ipsius vitam nefariè grassari impune licet. Magna illecebra peccandi impunitatis spes, in probam indolem cum irrepserit, periculosa: cum in sceleratam inciderit, pestifera. At quorsum obsecro sapientissimorum principum decreto priuilegia facultati medicæ amplissima liberalissimè concessa, horum infractoribus pœnæ decretis irrogatæ, si Myropolis, tonsoribus & cuiuscunque farinae homuncionibus Medicinam facitare conceditur? Quorsum ignorantia & vulgitudine qui tales pro Medicis iudicat & habet, iam eò res deuenit, vt omnium artium longè vilissima censeatur medicina? Ignominia namque pœna, quæ sola medicis videtur reseruata, eos non contingit, aut afficit, qui ex composito personam ipsius induerunt, sed artem ipsam verosque artis ministros. Quorsum Academia ipsæ immensis sumptibus extractæ atque sustentatæ, conquisiti hinc inde summo honorario viri excellentissimi studiosi iuuenes magnis impensis, diurnis nocturnisque laboribus & vigilijs, diuturnis peregrinationibus hæc artibus instituti atque educati, si cuiuslibet sortis & conditionis ho-

*Cic. pro
Milone.*

*Hippoc. in
sua lege.*

QUÆSTIO TERTIA 45

mines quæ ἀλόγητος ἱεβη hoc est irrationabili
 vsu compararunt, vel ab alijs acceperunt,
 palam circa ægrotos experiri a nemine pro-
 hibentur? Sanctum illud quondam apud Æ-
 giptios fuit, & pro Adraftia lege habitum, vt
 quicumque Medicinam profiteretur iuxta
 normam ab antiquis, & probatis auctoribus
 traditam, aggredereetur curam. Si quis sacrum
 sequutus librum restituere infirmum nequis-
 set, omni carebat crimine, qui scelus tracta-
 set, morte plectebatur. Nulla apud nos lege
 punitur ignorantia atque impudentia capi-
 talis. Circulatoribus & minus ius est sua pro
 rostris edicendi, misellos eludendi, Pharma-
 ca aut veneficia potius (quod probat exitus)
 venditandi, & (quod infamia non vacat) si
 quis (vt casu accidit) à morbo, aut ab ip-
 sorum potius manibus immunis euaserit, cum
 non paucos, quandoque etiam plures eadem
 in ciuitate confecerint, quam seruarint, fœ-
 liciter magis quàm prudenter ab illis acta
 longè latèque ab ipsis primatibus commen-
 dantur, sigilloque publico insignita exteris
 nationibus magnificè exhibentur, quæcūque
 funestè perpetrata silentio obrepta dissimu-
 lantur: si quæ inde exorta querimonia mini-
 me excusationis prætextu refellitur. Taceo
 innumeras obseruationes superstitionas, ca-
 racteres, cæteraque id genus ex intimis Auerni
 penetralibus hausta præsidia, à quibus ne pru-
 dentiores quidem vulgò æstimati dum dolens
 abstinent.

46 APHORISMVS PRIMVS,

Atheniensis Senatus decreto obruta lapidibus est muliercula, quod præter deorum & naturæ institutum solis verbis & incantamenti nullo adhibito remedio morbos profligaret: Nos dæmonum inuenta præter naturæ ordinem, in diuini numinis despectum tanto studio amplectemur? Illa nos salutaribus præsidij ex ipsis naturæ fontibus erutis ignominiose anteponemus? Dicam equidem de Medicina idem quod de iustitia Hesiodus nostræ quam suæ ætati conuenientiùs hisce versibus decantauit.

Νῦν δὲ ἐγὼ μὴ ἀνὴρ εἶναι ἀνθρώποις δίκαιος.

Εἴλω μὴτ' ἐμὸς ἦσ', ἐπεὶ κακὸν αὐτὰρ δίκαιον.

Εἴμεναι, εἰ μείζω γέ δικλιν αἰδικώτερος ἔξῃ.

Nunc verò nec ego mortales equior inter

Esse velim natusque meus: nã iuris amantem

Esse malum, si plus iniustus iuris habebit

Atque vtinam possem eadem spe fretus verè quod subijcit vsurpare.

Ἄλλα γὰρ οὐπω ἔοικα βέλῃν Δία Τροπικέσσων.

Sed reor hæc non ferre Deum qui fulmine

gaudet.

Verum (proh malitiam hominum) eò deuecta res est modò, vt indubitatum illud oraculum, seni de filio suo inquirenti redditum hac tempestate magno bonorū omnium

Aristophanes

mærorè, & luctu experiri liceat, οἷς σφόδρ'

ἐσί συμφέρον τὸ μηδὲν ἀσκεῖν ὑγίης ἐν τῷ νῦν χρόνῳ

Impendio commodum existere, recti nihil

Gal. meth. cap. 2.

hoc tempore exercere. Hæc quidem Diuino

arbitrio finientur: Nos interim medendi mæ-

QVAESTIO TERTIA 47

thodum quæ veteribus exulta, modo iacet neglecta, pro virili restituemus.

Tertium præter hos reperitur genus hominum qui quanquam Medicis non aduersantur, eorumq; auctoritati & doctrinæ tantum deferunt, quantum humana necessitas & virtutis splendor deferri iubent, perhorrescunt tamen congressum plurimum: vnius, quem fide & eruditione præstantem putant, regulis subijci malunt. Et hi quidem tanto rationū pondere suffulti sunt, vt in trutinam potius reuocanda sit ipsorum sententia quam penitus reiicienda.

Proferunt in primis hæc ex Poeta Ascrao quæ licet in omnes qui in eadem versantur arte, iactari solent Medicis ante cæteros quadrare volunt.

Ζηλοῖ δὲ τὴ γείτονα γείτων
 Καὶ κερσόμενος κερσόμενῳ κολέει, ἢ τέκτονι τέκτων,
 Καὶ πλωχὸς πλωχῷ φθονεῖ, ἢ αἰοῖδος αἰοῖδῳ ἡμερῶν κ

Hesiod^o

ἐργῶν ἢ
ἡμερῶν κ

*Amulus est vicini oculus, figulus, perosus
 Est figulus, fabroq; faber, nec egenus egeno
 Est stans, nec Cantorem Cantor amicum.*

Hæc consueta inter pares amulatio discordiam, discordia contentionem, contentio confusionem parit: Et sanè, dum hic reprehendendi studio bellè alioqui proposita Sophisticis argutijs conuellit, alter ostentationis gratiâ, in Logicis aut ἀλογίσις potius quaestunculis verlatur: Tertius noua quædam &

48 *APHORISMVS PRIMVS,*
 inuisitata à nemine (si dijs lubet) animaduersa
 comminiscitur, manet interim indecisa pro-
 cedendi ratio, status morbi plerumque longè
 quàm antea obscurior, difficilior exitus, spes
 salutis incertior.

Interim occasio labitur ea peragendi, quæ
 fortè diutius protracta incommodi non mi-
 nus quàm utilitatis sunt allatura. At demus
 inter Medicos (quod rarò accidit) priore con-
 gressu optimè conuenisse si quid in posterum
 noui symptomatis accessio innovari iubet,
 oportunū non est omnibus idem denuò con-
 ueniendi tempus, accedit iste maturius, ille
 serius, en abrepta deliberandi via, ab hoc ne
 si æger postulet inscio altero quicquam decer-
 ni nefas. Patitur interim afflictus, distorquetur
 variè corpore & ànimo, angitur, excandescit,
 clamat; clamoribus & perturbationibus
 ingrauescit malum, fit vigilia contumacior,
 febris ardentior, sitis arelcentibus faucibus
 asperior. Ille tum obtestari assidentes, si quid
 facere recusant, si tantillum remorantur, ob-
 iurgare, increpare. Premit hoc ipso dolor ve-
 hementius. Quemadmodum igitur euenit
 non rarò.

*Hesiodus
 ibidem.*

ὁ Φράσιον

Δῆμος ἀλαθάλιας βασιλῆων οἱ λυγροὶ νοσηῖτες
 Ἄλλῃ παραλίνουσι δίκας σκολιῶς ἐνέποντες.

Ut patiatur

*Plebs regum delicta, animo qui praua voluntant
 Atq; alio flectunt; oblique iura ferentes.*

Sic

QUESTIO TERTIA 49

Sic Medicorum vitia plerūque in ægrorum caput retundere solent. Quid faciant interim assilentes blanda oratione nihil promouent, nec enim,

Sunt verba & voces quibus hunc lenire dolorem Possis, & magnam morbi deponere partem. *Horat. v. Epist.*

Non eloquentia sed remedijs curantur grauiore affectus. Ac nondum de præsidij apud Medicos definitum. Prociastinandum est. *Celsus.*

Quam longè cras istud ubi est? aut unde petēdū? Nunquid apud Parthos, Armeniosq; later? Iam cras istud habet Pelei vel Nestoris annos. *Mar. 9. Epigr.*

Tali Ethopeia, hisce Dialogisimis, concludunt numerosam Medicorum turbam ægrotis penitus exitialem. Ac veluti nullo obstaculo superstitite, certa victoria potiti, triumphum emeriti, ita tandem imperiosè concludunt,

Quæ igitur causa fuit, vt sapientissimi Legisla-
tores vnico tutose contenti à pluribus absti-
nerent, eadem in constituenda valetudinis
tutela locum habeat necesse est. Verū non
hi solum sed & Philosophi quoq; vnus prin-
cipatum Polyarchiæ anteposuerunt. Inter
cæteros Pythagoras cum rerum omnium
causas ad numeros referret, bonorum princi-
pum constituit vnitatem. Cuius sententiam
Poetarum Principes suo calculo confirmarūt;
sic enim in Andromache Euripides. *Stoff. l. ff. tutor. §. ff. de tut. & cur. se- gnis expediunt cōmissa nego- tia plures.*

Ἐνος' αἰ διαύομις, ἀνάτ'ε μέλαθρα κατὰ τὴ πόλειαν
Domini, ac in vrbe sit potestas vnica
Sic in Iliade Vates Heroicus in Vlyssis

D

50 APHORISMVS PRIMVS

persona quem Διογενή, ή πολυμηχανον vocat,
hoc est diuinum & industrium.

Iliad. β. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἰς κοίρανος ἔστω,
εἰς βασιλευς

*Haud multos regnare bonum est, rex vnicus
esto.*

*Plutarch^o
in Camillo.*

Tantum vitorum auctoritatem multorum seculorum experientia confirmavit. Nobis instar omnium Romanorum exemplum esse potest, qui cum nullis antea viribus, nullis machinis debellari potuissent, Gallorum armis insigni praelio deuicti atque prostrati tandem cesserunt, ob id potissimum quod pluribus tribunis militaribus rei bellicae cura fuisset commissa, quae vnus imperio subijci debuisset. Dent modo victas manus tot tantisque rationibus euicti contrariae opinionis assertores. Sapiant Adriani malo periculum non experti, is iam morti proximus, imprudentiae sibi tum demum conscius, in perpetuam rei memoriam suo haec monumento insculpi iussit. *Turba Medicorum perijt.* Quo testimonio quid grauius dici, aut excogitari potest? Erat is summus Imperator, non deerat liberali mercede conducta ministrorum fides, nihil in omni apparatu mancum aut imminutum proprijs se (quod in tali Principe admirationem auget) voluptatibus abdicarat, aliena vivebat quadra, perijt nihilominus, & perijt conquisitis omni ex parte Medicis, longiori aeuo fruiturus, si vnus dumtaxat industriae se se penitus addixisset. Magnam sane persuas-

QVÆSTIO TERTIA. 51

dendi vim habet hæc oratio, sed vetât priore loco posita ne ante in ipsius partem abeamus quam discussa fuerint singula. Quoniã tamen id foret longiùs quàm postulet necessitas, Lectori forsã importunum (iam enim aliquantò latiùs opinione nostra progressi sumus) consultius arbitror sententiam propriam breuibus declarare. Sic itaque cõstituo. Expedi oblato difficili casu plurium iudicio negotium committere, eius verò quod definitum est executionem vnius fidei & vigilantia relinquare: si quid denuò se se difficultatis offeret, iterata consultatione perquirere, ac postmodum ei, cui antea, exequèdi partes demandare. Hac vnica methodo scrupulum omnẽ eximemus, & quæ hactenus in vtramque partem fuere obiecta, dubitandi occasione quacunque abrepta etiam taciti conciliabimus & diluemus.

Illud de Adriano non tacendum (ne cui temerè in posterum vitam credant principes viri) cum Medicis artib⁹ nihil is promoueret, ad Magicas confugit; moxq; incãtamẽtis quæ in abdomine cõtinebatur aqua, recidiuã pass⁹, restitui ampliùs nõ potuit. Non igitur perijt Medicorum turba, sed impostorum culpa, Imò (vt veriùs loquar) sua propria, cum sceleratorum hominum nugis & præstigijs id tempus daret, quod creatæ è cælo Medicinæ quod verè diuinis Hippocraticorum remedijs debebatur, Miserandum hac nostra atate [lubet hoc repetere & sæpius inculcare] Mi-

*Dion in
Adriani
Vita.*

ferandum (inquam) passim cōmune vulgi [ne quos grauioris ordinis immisceam) ad fortilegos id genus, ad auiculas, ad quemlibet è face plebeculæ, tanquam ad sacram anchoram refugium. In hac tanta morum corruptela, in hac tam effrenata, efferata potiùs licentia, quæ in humanum caput redundat, ne sacerdotes quidem ipsi non monachi seuerioribus legibus adstricti (absit inuidia verbo) tam parùm in Theologia, quàm in Medicina versati, non inscijs Antilitibus & superioribus palam à faciendâ Medicinâ abstinere: multos (quæ artis est libertas) interficiunt, plures in summum vitæ discrimen adducunt: plurimos, cum non multum adhuc prouecto malo seruari potuissent, tandè desperatos relinquunt infinitos (omnes penè dixerim) falsis persuasionibus ad se conuocant aperto etiam clarissimorum Medicorum contemptu, quos sancta & religiosa prædicatione commendare, cæteros eruditis & serijs coniectionibus à tam leui, periculosa, exitiali & pestifera opinione & ignorantia deberent auocare. Sed quid de Medicis dicam, qui salutaribus artis præceptionibus posthabitis & neglectis, has etiam vulgi nugas, terunt? pro indubitatis & nunquam fallentibus coniecturis, umbratiles quosdam fucos, & aniles fabulas consuectantur? Digni sunt equidè cum Medicinam deserant, qui à Medicorum albo subtrahantur, & æterna infamia notati, à suis etiam deserti, ad infimos ordines relegentur.

Tam nunc tandem Coronidis loco obsecro
 obtestorque vos amantissimi collega (vos
 enim vos mea potissimum spectat oratio)
 ne vllis vnquam contentionum fluctibus, sic
 à proposito vestros animos diuelli patiamini
 vt proprij muneris quasi obliti ad aliena de-
 flectatis. Absit à cordatis viris perniciosa id
 gen^o æmulatio. Verum quos ægrotifides, & re-
 mediorum expectatio conuocauit, diuersitas
 in iudicando, libertas in proponendo, con-
 stantia in consulendo, in discordiam rapuit
 eisdem salutis afferendæ cupiditas, virtutis
 amor, ratio firmior, veritatis studium ad
 concordiam reuocet, Honesta sanè contem-
 ptio, quæ veritate perspecta conquiescit, Tam-
 diu ea æstimanda, quandiu aut proficit aliquid
 aut si non proficit non obest. Trahimur qui-
 dem omnes laudis studio, & optimus quisq;
 maximè gloria ducitur, omnes incendimur
 ad studia gloriæ.

*Cic pro La-
lio.*

*Idem pro
Arch. Poë-
ta.*

*Hesiodus
lib citato.*

*Cic in Pi-
sonem.*

ἀγαθὴ δ' ἐστὶ ἡ δὲ βολοῖσι

Et hec homini contentio honesta est.

Vt enim leuitatis est inanem aucupari
 rumorem, & omnes vmbas etiam falsæ glo-
 riæ consecrari. Sic leuis est animi lucē splen-
 doremque fugientis iustam gloriam, qui est
 fructus veræ virtutis honestissimus, repudiare.
 Est gloria solida quædam res, & expressa non
 adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum
 incorrupta vox benè iudicantium de excel-
 lente virtute: Ea virtuti resonat tanquā ima-
 go gloriæ, quæ quia rectè factorum plerum-

*Idem 3.
Tusc. quest*

54 APHORISMVS PRIMVS

que comes est, non est à bonis viris repudienda. Illa autem quæ se eius imitricem esse vult, temeraria atque inconsiderata, & plerumque peccatorum vitiorumque laudatrix fama popularis, simulatione honestatis formam eius pulchritudinemque corrumpit; itaque viri sapientes & perfecti, atque excellentibus ingenijs prædicti excitantur spe gloriæ quæ habet formam honestatis & similitudinem. At virtutis gloriam præmium haud prædam putant. Præmium virtutis est honor iudicio studioque prudentium delatus ad aliquem, non sophisticis captionibus, aut vana ac inutili ostentatione conquistus. Is est virtutis fomes, hanc ambitio peperit, æmulatio confirmavit. Miserrima omnium ambitio, honorisque contentio, à qua (vt difficile est cum cæteris præstare volueris seruare æquitatem) iurgia, similitates, inimicitia etiam inter amicissimos (quales inter se Medicos esse par est) oboriuntur. Vt merito ἀλγος ἔμφανες hoc est malum euidēs à Pindaro vocetur. Et Δεινὸν κακὸν, graue malū ab Euripide. Cuius grauissimam sententiam nostra omnium memoria dignissimam, vtinam tum maximè cum circa ægritudines ineunda deliberatio, mentis oculis defixam teneremus, Is Iocastam filio suo Eteocli ita loquentem introducit.

*Idem de se-
neſtute.*

*3. de Ora-
tore.*

1. Officiorū

Τὶ τῆς κακίης δαιμόνων ἐφέσει
 Φιλοπμίας παῖ, μὴ σὺ γ' ἀδίκος ἢ θεός·
 Πολλὰς δ' ἐς αἰκοὺς, καὶ πλείους εὐδαιμόνας
 Εἰσήλθε, καξῆλθεν ἐπ' ὀλέθρῳ χρωμένων.

QVÆSTIO QVARTA. 55

*Ecquid Dearum pessimam amplexu foues
O fili inanem gloriam? Nequam est Dea
Caueo; multas prosperas adijt domos,
Vrbesque, & abijt, inferens cladem suis.*

Ex huiusmodi namque futili & inani con-
certatione, quid boni, quid præclari vnquam
sperari in Medicina potest? Cadmæa fortasse
victoria, victoribus & victis, Medicis nimi-
rum & ægrotis, atque adeo præclarissimæ
scientiæ ignominiosa, infamis, lugubris, pe-
stifera.

*Quæ sint veri Medici vera
nota?*

QVÆSTIO QVARTA.

SI ex vulgarium calculo decernenda fo-
ret quæstio, tot fortè veras veri Medici
notas proponi audiremus, quot Medicos:
Externas quidem illas, quibus ad viuum ex-
primendis, ne appellis quidē opera satis esset.
Nonnullis promissa barba satis ad iustā boni
Medici opinionem videatur. Alijs sine canitie
non satis. Quibusdam placet curiosus totius
corporis ornatus, placet Medicus qui.

*Non nisi vel cocco madida, vel murice tincta
Veste nitet.* *Martialis.*

Ex aliorum suffragio magis ad pompam
facit nitor is, quàm ad doctrinam, quæ sub
fordido palliolo plerumque delitescit. Non
defunt qui Medicum ex diuitijs æstiment, ex

D +

56 *APHORISMVS PRIMVS,*
numero seruorum & stipatu, ex domestico
apparatu, cum extollunt.

Martialis. Cui diffusi iugera campi
Urbanique tenent prœdia multa lares
Et seruit domine numerosus debitor arce
Sustentatque suas a urea mensa dapes.

Sunt qui ista melius ad fortunam quàm ad animû referenda putent. Dentque (quid enim opus est in singulis diutiùs morari?) Plerique Athenienses atque Asiaticos non ferunt, Lacedæmonios quærunt, aut Cretenses. Τους μὲν βραχυλόγους, τὰς ἢ πολυνοίαν μάλλον ἢ πολυλογίαν αἰσθησάντας, Illos quidem breuitatis studiosos, hos verò referta sententijs magis quàm verbis, Oratione vti solitos (vt inquit Plato) Non pauci contrà longa oratione delectantur, imò fabulis: Curas verborum Lenociniò falli asserunt & dolores leniri.

Euripides
in Hippo-
crato Corona-
10.

Ἔισιν δ' ἐπαυδαί, καὶ λόγοι, θελήθηλοι
Φαινέσθαι τι τῆς δὲ φάρμακον νόσου.

Sunt cautiones, blanda verba suppetunt
Quibus medelam languidis membris paros.

Sermonis copiam scientiæ tribuunt & comitati; ignoratiæ, aut rusticitati, paucitatem. Facundus comes in via pro vehiculo est [inquiunt] facundus Medicus in morbo pro remedio: quem alij silentij & grauitatis amatores. Alrerum morbum vocant. Has omnes Medici notas quanquam externas, minimèq; ad Medicum, quàm Medicus est, spectantes.

noſter Hippocrates annotavit, paucis vt ſolet, at multum ſignificantibus his verbis: introitus, ſermones, figura, veſtis, ægrotati, tonſura, vngues, odores. Quæ ita copioſe ſuo commentario illuſtravit Galenus, vt alio non ſit opus. Et hæc ſanè ad Medici commendationem, & dignitatem conferunt aliquid, ad eſſentiam, ne hilum quidem.

6. Epid.
parte 4.
c. 9. libro
de Medici.

Itaque qui rem arctius intuentur, ex intimioribus Medici partibus intimiores legitimi Medici notas depromunt, non vno tamen modo. Quidam ex eventu de Medici præſtantia iudicium ferri volunt: Alij ex uſu, & remediorum ſelectiſſimorum copia, & delectur: Tertij ex diſcurſu innituntur omnes ſuis & probabilibus argumentis, ſingulos ſeiunctim audiamus.

Qui ex effectis iudicant, communi ſe ſe proverbio tuentur, quod pro axiomate conſtituunt, ex vngue leonem, ex opere operantem. Vt enim optimus es dicendus Architec⁹ qui affabrè elegantem conſtruit domû: Pictor optimus, qui rem optimè ſuis coloribus depingit; Optimus muſicus, qui æqua vocis commoderatione ad concentum & Harmoniam vtitur; Et in cœteris artibus quarum finis actio, earundem laus in opere conſiſtit: Sic profectò, neque optimum iure appellaveris Medicum, qui ad deſcribendam exactius totam morbi idæam, integrum Hippocratem allegarit, omnes promiſcuè, (quod factitant nonnulli) omnis generis herbas, radices, flo-

58 APHORISMVS PRIMVS,

res, ligna, femina in vnam patinam congef-
ferit, mox elanguida, atque imbecilla vitæ
fundamenta tam insigni congerie opprefferit:
Eum potius optimi nomine donaris, qui propè
exhalantem animam suâ industriâ sustentarit,
salutem attulerit. Et quæso (si ad experienci-
am prouocemus) quot ægrotos videas ma-
gnificis eorum verbis & receptis, quorum ma-
gnifica apud omnes commemoratio, depref-
tos magis quàm adiutos, ab alijs postmodum
quibus agere prudenter, quàm loqui disertè,
faciliùs, paucis præfidijs restitutos? Quis
verborum aut receptatum vsus nisi intentum
expleas? Si ex Theoria & discursu metiris ho-
minem, en tibi literatissimum iuuenem mox
è scholis erumpentem offero, quem, si dijs pla-
cet, senioribus anteponas, quibus longa de-
suetudine ista defluxerunt. Sin ex longo vsu,
Pharmacopæum aliquem produco, qui plures
solus potiones propinarit, quam decem Me-
dici præscripserint: Cuiam horum palmam
detuleris, nisi ei qui optimè sanarit? siue enim
in experientia, siue in discursu vim maiorem
collocaris nulla vtrique maior, quàm à reddita
sanitate gloria comparatur, quocunque ran-
dem diuertes exitus acta probat. Equidem
qui ex verbis hominem non ex gestis probant,
pluris in re militari fecerint Philosophū illum
coram Hannibale de re militari grauiter &
copiosè differentem quàm ipsum hannibalem.
Ac Vlyssis loquacitati potius quàm Ajacis for-
titudini toties exploratæ Achillis arma adiu-

dicarint, at Philosophum illum exploferit Hannibal. Verboſitatem cum abiecti animi nota Vlyſſi exprobarit Ajax,

Ouid. in
Metamor.

*Sed nec mihi dicere promptum,
Nec facere eſt iſti, quantumque ego Marte
feroci,*

Inque acie valeo tantum valet iſte loquendo.

Pari ratione, Medicum reiecerit Medicinæ parens qui ſuam induſtriam oratione non opere confirmarit. $\Delta\eta\lambda\omicron\ \delta\delta\epsilon\ \eta\ \iota\psi\omicron\tau\iota\varsigma$ inquit, ostendit autem ſanatio: nempe ijs quæ ſingulis artibus ſolenter ſunt inuenta ipſum etiã ab euentu rei teſtimonium accedit.

2. Aphorif.
17. & Gal.
in Coment.

Retundunt harum rationum ſpicula, ſua etiam retorquent Empirici, prodeunt in publicum tabulas, Chirographos, ſigilla, à Rebus publicis & Ciuitatibus à Magnatibus in rerum à ſe preclarè geſtarum fidem conceſſa magnificè oſtentant, palam Venditaria ſecreta iactitant, multorum ſeculorum experientia à ſe, ſuiſque maioribus comprobata, quæ nunquam euentus fallat. Addunt & qui quotidie circum ægros verſantur, cauſarum obſcurarum, & naturalium actionum quæſtiones quas dogmatici agitant, aut ſuperuacaneas eſſe, aut incomprehenſibiles: comprehendendi non poſſe patet ex mutua eorum qui de his diſputarunt diſcordia, imò nec inter eos etiamnum conuenit qui vnus auctoritati ſe ſe deuouët. Duo ſimul aduoces vnus eiuſdemque vtrumque ſectæ, mox diſſidia, mox ambages, probabiles vtrinque rationes, at

Ceſſus in
praſat.

60 APHORISMVS PRIMVS,

quas seceris? Quis ægroto portus in tam vasto difficultatum pelago, tot, tam varijs, tam inter se dissidentibus opinionibus concusso? Quis earum certus vsus, si omnes incertæ? Quamobrem à certis potius & exploratis petendum præsidium, id est his quæ experientia in ipsis curationibus docuerit, sicut in cæteris omnibus artibus. Non ne Agricolam quidem aut Gubernatorem disputatione, sed vsu fieri videmus.

Alias Medici omnium optimi forent sapientiæ studiosi, quibus non ratiocinatio, non verba desunt, at medendi scientia, experientia (inquam) & praxis, An verò his rationibus morbus tollitur? An eloquentia se persuaderi finit? An remedijs cedit potius experimento cognitis? Hæc ergò quàm illa longè pluris interest didicisse quibus ars tota construitur, atque terminatur, à quibus pendet laus potissima medentis, & ægrotantis salus. In his vera medentis nota, neq; expetendus exitus vt sententiam feras: Id in bonis perpetuò habendum, quamuis aliquando non succedat quod plurib⁹ simili casu contulerit. Nam neque Galenus, neque ipse Hippocrates, aut quicunq; alius eiusdem fortis, ægrotos omnes ab orco reuocauit. Qui rationi primus & discursui tribuunt, vrgent hos vtrosq; rationib⁹ & discursu, ne verò ambigua discursus significatione implicetur anim⁹, discursus nomine, rerum circa ægrotos agendarum imaginem, prout mente concepta est, & ratiociniò deducta, represen-

QVAESTIO QVARTA. 61

tatam volunt intelligi; non ipsam verborum seriem Oratorijs stotculis adumbratam, ad ornatum, ad titillandas aures, ad concitandos animorum motus compositam: quo sensu de discursu loqui videntur, qui morbos non eloquentia, sed remedijs curari, obijciunt: à quibus audierim lubens quid remedium vocent? An Syrupos, an Electuaria, an Simplicia, an composita in Pharmacopæorum arculis curiosè recondita? Hæc, remediorum materiam nuncupat Galenus, at quænam erit forma? Quæ? nisi conueniens eorum vsurpatio? Quæ? porrò recta & legitima applicatio, nisi quæ ex iudicationibus nascitur? Et hæc quidem ex ratiocinio, seu tertia mentis operatione, cuius artificiosam inuentionem prodit hic quo de loquimur discursus. Itaque non aliter à Medico procedit sanatio quam per discursum, vt potè cuius hæc solæ partes agendorum materiam scripto aut verbo definire: Quare non aliundè meliùs aut certius de Medici præstantia, quam ex eius Oratione iudicium depromi potest. An tu quæso præter hoc aliud Medici munus agnoscis, nempe vt curet appositè ad sanandum? Tu si ita censes medentis officium cum sine confundis, vt ergò optimus is Medicus, qui optimè suum munus exequitur; & optimè is suas gerit vices qui appositè curat, hoc est, debita quantitate, & modo præsidia adhibet (optatum licet non sortiatur finem) Sic profectò neque ex euentu, neque ex Empiria, aut concinnè elaborata medicamentis

*In confilio
p Epilepsia
co.*

62 APHORISMUS PRIMVS,

formula, sed ex intentione, quæ per discursum
ianotescit, de Medici bonitate iudicandum.

Equidem non vna ac eadem omnibus natura, quæ vnius eiusdemq; medicamenti vim innoxie perferat, imminuta etiam quantitate: non vna morbi essentia quam vnico veluti Collyrio eluas: eiusdem morbi causæ plures, ac plerumque contrariæ; hanc si tuo præsidio eximis, pullulat vberius altera: nisi pro causarum varietate, & affectuum complicatione, varias intentiones elicis, & varia pro intentionum varietate remedia, trahis ægrotantem in ruinam. At quotusquisque ille est, qui tam infirmæ censuræ exiltimationem suam commiserit, vt velit à secretis nescio quibus, aut à sola quantumuis diuturna experientia probus Medicus æstimari? Hæc ambobus laus cum sordidissimis è fæce vulgi, cum Seplastarijs saltem aut Tonforibus plerumque communis. Quis tam dubiæ aleæ famam ac dignitatem suam credat, vt illam ab affectu solo pendere patiarur? vt enim in multis fuerit apud vulgus pro perito fuerit in non paucis fortè pro imperito. Agenti quod debes sæpe pro arbitrio non succedit, neque quisquam est rerum Medicarum vsque adeo gnarus, quin sæpe sæpius, (si ad hanc trutinam reuocetur) non possit videri non gnarus. Verè inquebat Ion Poeta, fortunam, quanquam longissimè à prudentia distitam, primos nihilominus prudentiæ effectus frequenter exercere: Quæ licet in prudentes nullum (si sapientiæ fides est) dominium ex-

QVAESTIO QUARTA. 63

ercent, Medicinam tamen nostram, quæ præ cæteris artibus prudentia nititur, ab eius imperio non excludit prudentissimus Hippocrates, quemadmodum sequenti quæstione elucescet. Quamobrem consentaneum est, ut rem firmiore lance ponderemus, id quod stabile est ac perpetuum, vix ac ne vix quidem in errorem primum intuiti, potius quam vaga, lubrica, & fallaci innixi coniectura fortunæ & popularis auræ ludibrio volentes exponamur, summo nobilissimæ scientiæ dedecore, proprii nominis tantillo momento naufragium facturi.

Hæc vltro citroque iactari intelligas, quorum effugere aciem non difficile fuerit illi, qui, eorum quæ secunda quæstione dicta sunt, recordabitur, vbi satis profusè & dilucidè necessariam inter rationem & experientiam coniunctionem esse docuimus. Cuius enim rei non est certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest, verumque est ad ipsam curandi rationem nihil plus conferre quam experientiam. Ratione verò opus est ipsi Medicinæ, & si non inter obscuras causas, neque inter naturales actiones, tamen sæpe. (inquit Celsus) Est enim hæc ars coniecturalis, neque respondet ei plerumq; non coniectura, sed etiam experientia. Et interdum non febris, non cibus, non somnus subsequitur, sicut assuevit.

*Celsus in
præfatio.*

Eum certè optimè curaturū fatemur, quem primæ causæ non fefellerit, at non ideò pro-

64 APHORISMVS PRIMVS,
 batissimorum remedium selectum, multo
 mius usum experientiamq; relegamus. Non
 vna vis omnium, non pauca alijs, ad affectus
 quosdam tutiora, plerumque etiam potiora.
 Ita confirmat usus, quæ tamen ad rationem
 tanquam ad Polycleri normam reuocanda,
 cum simul conspirarint omnia, de exitu du-
 bitari non potest, nisi forte aut morbi cog-
 nitio humanum superet captum, atq; periti-
 am eiusdem nouitas, nullum experientia dederit,
 aut usitatis præsidij locum: eius denique vis
 & contumacia Medicam eludat industriam.
 Aut industria Medicæ nullam cõferat operam
 facultas naturalis: vel fortuito quicquam in-
 tercidat ab euentu quotidiano alienum: aut
 demum ægrotus ipse in propriam salutem con-
 spiret, vel à ministris, siue blandimenti specie,
 siue nequitia, seu temeritate, aut ignorantia
 pro latur: minimè negandum interim ea quæ
 ex arte sunt instituta, suo postmodum successu
 quodam veluti corollario confirmati. Quan-
 quam non ex successu, sed ex ratiocinio seu
 discursu, cum probatis remedijs & experien-
 tia coniuncto, de Medici bonitate & præstan-
 tia concludendum. Quemadmodum ergo his
 tribus medici præstantia continetur, ab ijsdem
 simul præstantis Medici notæ legitima sunt
 eruendæ. Num qui in Medicina fortunæ sit
 locus, ne quis dubio ex præcedentibus
 supersit, inquirendum.

An dicitur

An detur fortuna Medica?

QVAESTIO QUINTA.

Soleo sæpe ante oculos ponere, & crebris inter familiares vsurpare sermonibus, verè miserrimam præ omnib⁹ Medicorum sortem, vt quæ non à fortuna modò, sed à vilissimis quoque mancipijs & sordidissimis mulierculis non rarò dependeat, quarum errore aut incuria grauissimorum virorum iudicia interturbari, atque expectationem falli in dies cernimus. Vt illud silentio prætermittam ad ægros plerumque accersiri Medicos, ad moribundos (inquam) qui aut barbitonforum, aut nescio quorum vilium & nouorum hominum culpa, aut ipsius morbi violètia mox animam reddituri, Deo poti⁹ indigeant semimortuos excitante, quàm homine, naturam non omninò collapsam subleuante. Vt enim gubernatores optimi vim tempestatis, sapientes fortunæ impetū, sic Medici præscriptam naturæ legem superare non possunt. Et quoniam de veris, falsisque Medicis facta à nobis in superioribus commemoratio, consentaneum videtur de fortuna, & assidentibus consecutione quadam orationem instituere, quo facili negotio Medicos conuicijs lacessendi, & apud ægros malè agendi, omnis præripiatur assidentibus occasio.

E

66 APHORISMVS PRIMVS.

Plato in
Gorgia.Aristot. v.
Metamor.

Sed iam video circa ea quæ diximus iniecerum lectoribus scrupulum, atque in contrarium obijci Platonem & Aristotelem, qui fortunam imperitiæ sociam, & artis inimicam esse asseruerunt, ideoque prudētes viros à fortunæ ditione subtraxerunt. Quorum auctoritati subscripsit Poëta quidam non ignobilis hoc disticho.

Iuuenaliū.

*Nullum numen abest, si sit prudentia, sed nos
Te facimus fortuna Deam, cæloque locamus.*

Cic. s. Tuf.
cul.

Nam si verè ab Aristotele est proditum circa obiectum idem versari fortunam & intellectum, omninò consequitur ab huius imbecillitate & defectu illam exoriri: eatenus enim fortuitus est effectus, quatenus ab intellectu minimè præuisus. Qua forsā ratione motus oratorum φιλοσοφώτατος, & Philosophorum eloquentissimus: Hæc verè aurea suo in Tusculo literis consignavit. Sapientis proprium est, nihil quod pœnitere possit facere, nihil inuitum, splendide, constanter, graui-ter, honestè omnia: nihil ita expectare quasi certò futurum, nihil cùm acciderit, admirari vt inopinatum ac nouum accidisse videatur. Omnia ad suum arbitrium referre, suis stare iudicijs, quò quid sit beatius mihi certè in mentem venire non potest. Vnde iure merito vexatur Theophrastus & libris & scholis omnium Philosophorum, quod in Callisthene suo laudari illam sententiam.

Cic. ibidē.

Victum regit fortuna, non sapientia.

Negant ab vlllo Philosopho quicquam

QUÆSTIO QUINTA. 67

dictum esse languidius. Absonū itaque Medicos sapientissimos homines (Medicinę namque sapientiam Democritus sororem vocat) absonum,

In Epistola ad Hippocratem.

ἐπισκευένους τὰ ἰε δύλα

Orpheus.

ὄσσηναι πρ' ὀφθάντων, ὅσσην ἔσσηναι ὕστερον ἀύθην.

Scientes

Quæ sunt, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

Imò turpe est tantos & tales viros fortunæ ludibrio submittere, vt enim constans ac firma est tota Medicina (ait Hippocrates) & doctrinæ optimæ in ipsa compositæ minimè fortuna egere apparent. Nam fortuna sui iuris est, nec vllius subest imperio, neque est optantis ad illam peruenire; scientis verò imperatu facere cogitur, & facile est ipsam fœliciter assequi, si quis sciens vti velit.

Lib. de lois in homine.

Deinde quid opus est Medicinæ fortunæ? si enim morborum Medicaméta clara sunt & perspicua (velut equidem arbitror) non expectant sanè fortunam ad sanandos morbos, si quidem sunt medicamenta, si verò cum fortuna exhibere ipsa prodest, non magis medicamenta quam quæ medicamenta non sunt vna cum fortuna adhibita sanos faciunt. Hæc Apollo noster, vbi tandem concludit. Mihi fortunatè soli hi assequi, vel infortunatè non assequi videntur, qui rectè quid & malè facere sciunt, fortunatè enim assequi, est rectè facere, hoc autem hi qui sciunt faciunt. Non assequi autem hoc est, si quis non sciat,

E 2

68 APHORISMVS PRIMVS,

Lib. de art

hoc non rectè faciat. Quam hæc communiter accepto fortunæ nomini dissentanea : Alibi idem naturæ genius dum aduersus eos disputat qui à morbis liberatos fortunæ ope non artis beneficio euasisse autumant, interrogo [inquit] qui fieri possit, vt sanati aliquid præter artem ignoscant, cuius vsu & ministerio sint sanati? Nudam enim fortunæ speciem respicere ac sequi noluisse eos ex hoc apparet quod se arti crediderunt, quare à gratia fortunæ referenda liberi sunt, ab ea verò quæ arti debetur, minimè se vindicare possunt, quò minus ipsi sanitatem acceptam ferant. In hoc enim quod se ei commiserunt, palam est ipsos speciem eius esse contemplatos, cuius vim patrato opere cognouerunt. Iam si exemplis agendum est, prodeat in medium Asclepiades, qui eò processit artis suæ confidentia, vt auderet sponsonem facere cum fortuna (Mureti verbis loquor) ne Medicus haberetur si vlla vnquã vi morbi toto vitæ tempore tangeretur, demùmque ad extremum senium victor permansit, dum tandem scalarum lapsu exanimatus est, hisce auctoribus his rationibus Medici à fortunæ Tyrannide se subducunt. At cõquiescat tantisper animus, dum ego me singulis difficultatum plexibus expedio.

Duo in Medicina inuenio fortunæ dominio quodammodo subdita, non artem quidem non artificis industriam quæ est ad iudiciũ penitus referenda: Quid ergo? reme-

QVÆSTIO QVINTA. 69

diorum exitum & Medici famam. Enimvero prosperis virorum ἀμυνδίων hoc est integrorum & irreprehensibiliū, inuida reb^o fortuna, inuida nomini ignorationis p̄rēs, mille sfruit dolos (vtr̄o communi loquendi consuetudine) quibus nostra plerumque nobis inscijs labefactatur intentio, mille artes adinuenit quibus illa funditus evertitur Medicus (exempli gratia) viso ægroto, se se atque vnā ægotum ipsum ægotique dōmesticos & familiares in certā fœlicis euentus spem erigit, quod ægritudo postulat decernit: sedulo ægotum monet à falsis, ab acribus, à vino abstineat: vetat serio ne quid à ministris exhibeatur, quod recuperandæ pristinae valetudini obstare possit, fastidiūt illico rectè præscriptas viuendi regulas cōtrario modo fiunt omnia. Si vinum neges (inquiunt) vires non ferent, elanguescet ventriculi robur; si alimenta detrahas, ipsam partium substantiam depopulabitur malefica vis morbi. Interim defertur ad Pharmacopæum Medica præscriptio, addit is de suo aliquid, aut fortasse detrahit, aut aliud pro alio falso substituit, aut inualidis atque obsoletis medicamētis vtitur. Hisce non offenditur mediocriter, aut non multum equidem subleuatur ægotus. Admittitur interea creditor importun^o aut alius quispiam non admodum laborāti gratus fortè etiam suspectus, is exhibiti medicamenti remoratur eius timore concitato aut verecundia, vcl vim promouet iracundia com-

E 3

70 APHORISMVS PRIMVS

mota. Mox symptomatum exasperatur furor, accenduntur spiritus, febris toto corpore vehementior, inexpectata omnia: Quid multa? moritur æger, notatur incitia Medicus, infamis ars redditur in præscriptum Pharmacum mortis occasio detorquetur: Negat quicquam præter Medici præscriptum à se aut suis actum Pharmacopæus iurat, imò peierat. Quò te veritas Medice? Tua hæc prima fortuna, sed non vltima. Miror equidem (& cum Hippocrate miror) quam memorabili ratione moti vulgares morientium intemperantiam aut externos errores mortis causam non statuunt, scientiam verò eorum qui medentur accusant. Quasi verò Medici ea quæ non conueniunt imperare possint, ægri verò & qui assident imperata transgredi non possint. Atqui longè magis rationi consentaneum est exequi non posse ægros quæ imperantur, quàm Medicos non conuenientia iubere. Medici namque sanamente, sanoque corpore rem aggredientes & præsentia considerant, & de preteritis similiter iuxta præsentia ratiocinantur: Ægri verò neque qua parte laborèt, neque ob quam causam, neque quid ex præsentibus futurum sit scientes Medicorù imperio subiacent, dolentes quidem ob præsentia, timentes ob futura; Et pleni morbo, ciborumque inanes, ea quæ morbo grata sunt, quàm quæ ad sanitatem faciunt, assumere malunt quibus assentiuntur & applaudunt qui subserviunt.

Hippocr.
lib. de arte

QVÆSTIO QVINTA. 71

Altera fortuna est ad eum vocari qui ægritudine leuari non possit, quando suus cuique constitutus est terminus in ipsis vitæ primordiis, in quibus posita corruptionis necessitas, sed & eò magis ignominiosus est Medico patientis interitus, si delitescat intus mali fomes, & quasi per cuniculos adoriatur hominem (id quod in malignis & pestilentibus affectibus fieri assolet) metitur enim ex apparentibus indicijs morbi magnitudinem vulgus ignarum facileque dum interitus coniectura euidens non cadit in externos sensus Medicam peritiam arguit, & pro laboribus impensis conuicia, pro mercede rependit infamiam.

Addo etiam in morbis, si quæ necessitate quadam oboriantur mala, culpam in Medicam reijci, neque necessitatem ullam quæ fieri id cogit agnosci. Nam si ad febricitantem aut vulneratum ingressus admotis quamprimum remedijs non opituletur, sed postera die peius habeat æger, Medicus accusatur.

Hipp. e. de morbis.

Sunt præterea quædam quæ nulla Medicorum ignorantia aut scientia euenire fatendum est, sed sua sponte & fortuito profuntque & nocent iuxta eandem rationem. Quemadmodum si mulieri exhibito quod bilem aut pituitam deorsum purget medicamento menses alias non fluentes erumpant; aut alteri quod superne euacuet propinato Pharmaco mota inferne aluo foetus propellatur.

Ecce tibi ipso Hippocratis testimonio confirmatur.

72 APHORISMVS TRIMVS

2. 3.
Cap. 1.

matam duplicem quam statuimus fortunam de qua vtraque intelligendus Celsus dum non minus arte valere fortunam asserit. Illa quam in remediorum successu positam diximus vel ab ægrotante pendet vel assistentium & externorum imprudentiæ ac erroribus imputanda, infortunique nomine donanda videtur, non fortunæ. Vel denique forte fortuna obrepit præter intentionem operamque agentis vel præter iudicium; prosperaque esse potest vel aduersa; Quanquam imperitis qui toto ipsius legibus seruiant cedit in fauorem crebrius quam peritis. Ut minimè mirandum sit, succedere illis quandoque ex animo, ijs etiam casibus qui aut admodum difficiles aut à peritioribus sunt pro neglectis habiti, & pro desperatis. Alteram Medici fortunam in opinione vulgi collocauimus quæ sanè plurimis è sapientibus (si ab ea pendendum foret) parum tuta: paucis beneuola & amica. Ut enim in maledicentiam naturæ impetu fertur plebecula scientiæ hostis infensissima leui momento in experientissimorum hominum famam inuolat. Equidem si auctoritati experientiam lubet annectere, paucos omnino reperiemus qui plures non sint experti præclare & artificiosè à se gesta fortunæ tribui: infelicè valetudinis exitum, cum ex arte peracta sunt omnia sibi malitiosè à plerisque imputari. Nihil enim tam volucre quam maledictum, nihil facilius emittitur, nihil latius dissipatur, interea homines opinione non mi-

QVÆSTIO SEXTA, 73

nus famæ quam certa aliqua ratione commoueri solent. Quanquam apud probatos & sapientes viros ne tantillum auctoritatis habent maleuolæ id genus plebeiorum aut his similibus calumniæ: At quemadmodum ignis in aquam coniectus continuò restinguitur, & refrigeratur, sic referuens falsum crimen in purissimam & castissimam vitam collatum statim concidit & extinguitur. Hæc de fortuna Medica, nunc de assistentibus promissum breuibus exoluamus,

Cicc.
Cluentio.Idem pro
leg. Mani.Idem pro
Roscio*Quales esse debeant assistentes.*

QVÆSTIO SEXTA.

Multa hic quæri possent, illud vnum disquiremus, vtrum ministrare ægris expediat eum qui in Medicina nouerit aliquid, an prorsus ignarum? Quæ res meritò apud Doctos in dubitationem cadit, neque desunt probabiles hinc & inde rationes, quæ nos variè commoueant.

Qui pro peritis disputant, varios ægritudinum motus in medium proferunt, qui plerumque adeò sunt anxij, vt dies intermissus vnus aut nox interposita sæpe perturbet omnia, & totam expectationem præripiat nonnunquã repentina mutatio. Quam igitur vtile est habere te absente qui huiusmodi perturbationibus non præuisis illico

74 APHORISMUS PRIMVS,

mederi possit. Addunt præterea affici variè circa cibos ægrorum appetitus: His absente Medico legem præscribit minister non imperitus. Deniq; referet is ad Medicum longè fidelius omnia, quæ patientes afficiunt & curationem remorantur, aut promouent, quàm ignari.

*Cicero pro
Cluentio.*

Alia retorquent incommoda qui rudiorum partes tuentur. Fallit (inquiunt) plerumque similitudo rerum eos, qui adumbratam solum cognitionē sunt adepti, quamobrem hi, quàm prorsus ignorantes, magis sunt in errorem proni. Dum enim sibi assumūt aliquid, labuntur in ijs facile quæ propriæ sibi ignorantiaë conscij non essent aggressuri. Et progreditur ipsorum audacia plerūq; latius, vt non modò præstitutis terminis se se non contineant, sed & Medicum ipsum absentem in multis arguant, eius decreta, per imprudentiam, impudenter conuellant, omnemq; remediorum ordinem & processum, ac vitæ præscriptum pessundent & suspecta reddant. Ex quibus inferunt, quemadmodum nihil sentire melius est quàm praua sentire: ita quoq; foret tutius illum ægroto præficere qui nihil sciat, quàm qui aliquid, sed imperfectè. Nam quicquid ab altero nobis absentibus dubio in casu speratur auxilij, planè infidum est ac dubium. Securius omninò inconsultò Medico in grauioribus præsertim affectibus, nihil moliri, quem si rogaueris, exigente necessitate, vel intempestate nocte accedere non pigebit.

QVÆSTIO SEXTA 75

Ego veïo ne quis factam sibi iniuriam queratur, utrosque admitti velim. Gnaros non recuso, modò ne temerarij sint, arrogantes, adultores, maledici, perfidi. Neque reijcio imperitos, modò ne præceptionum immemores, stolidi, importuni, ignavi, sordidi. Vtriq; præmio fuerint & laude digni, si neque in necessarijs deficiant, neque in leuioribus vltra præscriptum Medicum seueriores laborantem plus æquo torqueant, neque in grauioribus faciliores, nimium indulgeât, aut vltra quàm par est deprauatis aut curiosis ægrorum cupiditatibus blandiantur. Talibus efformandis nostra omnium interest mentem ac studium adhibere.

Hæc circa primum Aphorismum.

εν ἧσι ταραχῆσι τῆς κοιλίας, καὶ τοῖσιν
 ἐμέτοισι, τοῖσιν ἀπομάλιως γινόμενοισιν, ὡς
 μὲν οἷα δεῖ καθαίρεσθαι, καθαίρονται, συμ-
 φερῆ τε καὶ εὐφόρως φέρουσιν. ὡς δὲ μὴ
 τουναντίον. οὐτῶν δὲ καὶ ἡ κεραυγγέμι, ὡς
 μέλα οἷα εἴ γίνεσθαι γίγνοσιν, συμφέρεται
 καὶ εὐφόρως φέρουσιν, ὡς δὲ μὴ τουναντίον.
 ἐπιβλέπειν οὖν δεῖ καὶ χρόνον, καὶ ὥρην,
 καὶ ἡλικίην, καὶ νόσους ἐν ἧσι δεῖ ἢ οὐ.

In perturbationibus ven-
 tris & vomitibus spontè factis,
 si qualia purgari decet, purgen-
 tur, cōfert & facilè ferunt; sin
 minùs, contra: Ita quoque si
 vasorum fiat euacuatio qualis
 fieri debet, confert & facilè to-
 lerant; sin minùs contra. Con-
 siderare igitur oportet, & regi-
 onem, & tempus, & ætatem, &
 morbos in quibus conueniat
 aut non.

Commentarius.

Quamquam ars dux certior quam natura aestimari solet, illa enim experientiae & rationis ductu, haec innata solum propensione, cognitione nulla ad opus dirigitur: huius tamen probae actiones, illi pro norma constituendae sunt, à quibus vel latum vnguem recedere, imperiti sit artificis. Hanc viam secutus prudentissimus naturae non solum contemplator, sed etiam imitator, Hippocrates, deducto à spontaneis, hoc est, naturalibus purgationibus argumento, Qua ratione Medico ineunda, & quibus coniecturis aestimanda sit debita euacuatio, breuiter & luculenter edocet. Ritè quidem instituendae vacationis modus ab humoris eijciendi qualitate petitur, frustra siquidem flava bile infestate, pituitam detraheris, illam ne attigeris quidem, imo verò fortassè non sine detrimento: Hoc enim quasi freno excusso quo arctius repressa tenebatur, bilis efferatur vehementius, grauioremq; ruinam concitat. Rem verò ex voto & arte cessisse, quae consequuntur indicabunt, conferentia nimirum & tolerantia quae ambo Criticam & legitimam euacuationem à symp-

78 APHORISMVS SECVNDVS

romatica & extraordinaria discernunt. Horum quidem duorum illud ad effectū corporis, hoc ad vires refertur, quæ primarias constituunt in omni actione Medica intentiones. Nimirum vt præter naturam affectus præueniantur atq; profligentur : virtus, ne opprimatur. Hinc tolerantia oritur, inde conferentia.

8. Aph. 3.

Quæ Coronidis loco adscribuntur [considerare igitur oportet &c.] distinguendis singulorum humorū differentiis accommodantur. Quemadmodum enim Auctore diuino Hippocrate, morborum alij ad alia benè vel malè se habēt. Et ætatum quædam ad tempora, & loca, & viuendi rationes : sic & humores pro morborum, ætatum, regionum & temporum varietate, varii in nobis cumulantur : Quæ singula non oscitanter examinanda erunt, quò certiori methodo peccatis humoris species dijudicetur. Quod in Controuersijs faciemus.

8. Aph. 21.

8. Aph. 22.

Ad huius porrò Aphorismi veritatem supponendę sunt conditiones nonnullę, quæ passim ab Hippocrate recensentur, in praxi diligenter obseruandę, cuiusmodi sunt istę : Quò natura vergit per loca cōferentia, eò ducendum. Concocta medicanda non cruda, neque in principiis

APHORISMVS SECVNDVS 79

purgandum, nisi materia turgeat. Corpora, vbi purgare voles, reddenda fluxilia. Sub cane & ante canē difficiles purgationes. Tabidi per superiora non purgandi, vti neque illi qui ad vomendum sunt difficiles. Et aliæ id genus quibus neglectis licet talia euacuentur qualia euacuari decet, anxia nihilominus difficilis & nocua plerumque euadit purgatio, nec sine insigni virium dispendio.

3. Aph. 9.
4. Aph. 5.

4. Aph. 7.
& 8.

Questionum series & ratio.

Nonnulli presentem Aphorismum ordine primum inscribendum putant, & Prefationis nomine donandum precedentem: Nos secundum inscripsimus maximam sectati maximorum interpretum partem: Galenum in primis cui præ cæteris addicti sumus. Continet porrò primus hic Aphorismorum liber quem explicandum aggredimur, Tria potissimum Therapia partium capita; Purgationem, Sanguinis missionem, ac Diætam ferè vniuersam. Non simul quidem & distinctè, sed sparsim & confusè nulla habita ordinis doctrina ratione. Purgationi præter istum secundum Aphorismum dicatus est vicesimus, & qui hunc sequuntur quinque postremi. Soli sanguinis euacuationi, solus tertius: Re-

10 APHORISMVS SECVNDVS

liqui sexdecim, Diata. Nos Hippocratis vestigijs presso insistemus pede, neq; aliam inibimus viam, quam quæ ab ipso trita: non alias difficultates asseremus, quam quæ ad eius mētem; Denique non ubiq; tractabimus quæ ad subiectam materiam facere videbuntur singula, sed quæ ad singulorum Aphorismorum intellectum.

In hoc agitur de purgationis ritè instituta coniecturis, & rectè instituenda modo. Rectè instituta indicia ab humoris expurgati qualitate siue differentia petuntur, itemq; à conferentia & tolerantia. Rectè instituenda media ex regione, etate, tempore, depromuntur, & morbis à quibus peccantis humoris hauriuntur nota, & ad quæ proportione adhibita reuocanda cætera parem cōditionem sortita. Versabimur nos in eodem argumento, & Controversiam omnem in octo veluti Classes digeremus.

Prima disputabitur, vtrum de qualitate sola sermo sit in presenti, vbi quid qualitatis nomine significetur audiemus.

Altera purgationis essentiam (quæ prefatam qualitatem tanquam rationem formalem includit) mutuata ex Galeni commentario definitione aperiet; definitionem ipsam, vt quæ dicendorum est basis, quàm accuratissimè expendet, & à mordacibus contradicentium

rum

APHORISMVS SECVNDVS, & i
tium spiculis & vocibus illasam, quantum
feri poterit, vindicabit.

Tertia, ne qua supersit difficultas, purgationem in sua membra distribuet: Definitione quippe & Diuisione integra rei natura continetur, quamobrem mutuo se ambo consequuntur.

Quarta breuiter, ac veluti consecutione quomodo purgatio fiat declarabo, multa consilio pratermittens, ne extra proprios Auctoris terminos latius euagetur.

Quinta postmodum id quod in praxi princeps est, atq; apprimè necessarium (indicationem intelligo) ex antedictis, ex Hippocrate ipso & Galeno, ex ratione venabitur. Binas huic inuestigationi dabimus questiones.

Prima Purgationis indicationem proferet. Altera, occasione verborum Hippocratis, qui tolerantia, hoc est, virtutis mentionem facit, inquiret numquid à virtute indicetur purgatio. Docebit septima, nunquid ex Conferentia & tolerantia recti iudicij vel erroris testimoniū ferat Hippocrates, An quod aliud ad praxim documētum inferat. Et quoniam, ut palam res ipsa facit, actorum potius quam agendorum notas exhibent συμφορία & εὐφορία, cum ex humoris qualitate purgationis depromatur intentio, redundantiam in corpore singulorum humorum indicia pro-

F

82 APHORISMVS SECVNDVS
 ponet Classis vltima, eaq; ex Galeno congeret
 quæ ab Hippocrate prætermiffa : Inter alia
 fomniaiorum meminerit & animi morum, de
 quibus pulcherrima infurgit dubitatio, digna
 fanè curiofo Lèctore, quam duplici quæfiro
 enucleabit.

Primum erit, An ex infomnijs de humo-
 ribus in corpore stabulantibus conytere ali-
 quid liceat?

Alterum, An, & cur animi mores humorũ
 fequantur prædominium.

Accingamus nos ad fingulas quæftiones à
 prima exorfi quæ eft.

An de qualitate fola in præfenti
 loquatur Hippocrates?

QVÆSTIO PRIMA.

DE qualitate fola Hippocrati fermonem
 effe ex ipfomet loquendi modo colligit
 Galen⁹, eofq; coarguit qui aut de quantitate,
 aut de Inedia, aut venæ fectione fententiam
 iftam audiendam contédunt, in quos huiuf-
 modi iactat Enthymema. Qualia inquit
 Hippocrates non quanta, ergo de qualitate
 agit non de quantitate. Rem confirmat ver-
 bum καθαρεσθαι hoc eft purgari: Eft enim
 purgatio humorum non quantitate fed qua-

litate peccantium euacuatio, quam definitionem sequenti quæstione illustrabimus, ex qua hæc quoque fiet illustrior.

Nunc quò facilius omnium difficultatum plexibus nos extricemus notandum venit qualitatis nomine haud qualitatem nudam significari vt puta calorem, frigus, humiditatem, siccitatem, aut earum aliquam quæ secundæ vulgò appellantur, siue solitariam, siue cum alia complicatam; Non accidens aliquod de prædicamento qualitatis sed ipsam humoris speciem, aut differētiam, quæ harum vna, vel pluribus qualitibus molesta esse solet.

Talem fuisse Galeni mentem palam indicat commentarius, cum inquit purgationem esse humorum non autem qualitatum euacuationem; Ideoque pituitam, si redundet, modis omnibus vacuandam; sin atra bilis infestet, à pituita abstinendum. Idem alibi docet expressis his verbis. Non solum ratione euacuationis Hæmorrhoides melancholicis & renum vitio laborantibus subueniunt, sed & ipsa qualitate humoris vacuati, vt quæ humorē faci similem exhaurire natura aptæ sunt. Vbi per qualitatem humoris vacuati non solum frigiditatem aut siccitatem, aut crassitatem aut hæc omnia simul, sed melancholiam ipsam intellexit. At quorsum Galeni mentem scrutamur exemplis, cum ipse rem aperte definierit. Qualitas (inquit) siue differentia [hæc enim ambo licet vt libet appellare] motus velocitas sunt & tarditas. Idem ergo a

6. aphorif.
Comm. 11.

2. de sanitate iuenda C. 16.

§4 APHORISMVS SECVNDVS.

Galeno πύσης & διάφορα. Verùm ne illius auctoritati in Hippocrate explicando magis quàm rationi deferre videamur, hanc quoque proferamus.

Qualitas nuda (si de primis secundisque accipiatur) præter naturam aucta, ad iustam moderationem contraria qualitate inducta reuocatur. Neque vnquam qualitati per se tribuitur euacuatio, sed tantum attemperatio: Quanquam ex accidenti dici potest purgari, quando vnà cum humore à quo ipsa fouebatur, è corpore extruditur, quo modo Rhubarbarum siccum natura sua & calidum refrigerat & humectat, cum bilem calidam & siccam suis qualitatibus interiora molestantem, ventris solutione, aut vrinis deijcit. Itaque cum ab Hippocrate dicitur si qualia purgentur humorum purgandorum differentia significantur,

Verùm hac in parte sibi ipsi & rationi dissentanea commentus videtur Galenus. Nam ex verbo purgari, de qualitate infert pertractari, cum tamen sigillatim humorum euacuandorum exempla profert, sanguinis modum excedentis vti cæterorum mentionem facit. Qua in re duplici modo lapsus videri potest tum quod redundanti sanguini purgationem attribuat (aliàs enim frustra purgationis meminisset, neque cum præcedentibus cohærent consequentia) tum etiam quod peccantis quantitate humoris, non qualitate (quod probandum erat) sanguis sit exemplum. Vt

indè consequatur potiùs contrarium, nempe Hippocratè de quantitate non minùs quàm de qualitate pertractasse. At Galeni nomine responderit fortasse quispiam sanguinem si naturæ suæ limites sit prætergressus aut in bilem aut in melancholiam degenerare, atque hac ratione purgationem exposcere. Verum implicatur magis hac solutione nodus, non dissoluitur, sic enim spectatus sanguis uti naturam, ita & nomen sanguinis amittit: Neque amplius ipsi ut sanguini, sed vel ut bili, aut uti melancholiæ purgatio adhibèda. Prætereà huic eidem sententiæ repugnant è diametro quæ alicubi in Galeno scripta reperiuntur, hunc in modum: Nobis dedit Hippocrates de quantitate iudicandi viam ex facilitate tolerantia: sed facilitatis & tolerantia mentio fit in hoc Aphorismo, ergo fieri debet & quantitatis.

*1. Aphorif.
Com. 23.*

Non minùs quoque experientia aduersatur interpretatio Galeni, neque enim id quod Hippocrates pollicetur, proferet vnquam purgatio, quamuis humores sua qualitate molestiam afferentes expurgentur, nisi quibusdam ipsa terminis & limitibus septa teneatur. Nam si pauca è corpore excludantur nullum affatu dignum emolumentum afferet, sin copiosa admodum, violèta forsan erit deiectio quam sine graui aliqua iactura virium corpus non feret. Adde etiam largam profusamque excretionem, magnam necessariò spirituum dissolutionem cõsequi, à qua

86 APHORISMVS SECVNDVS.

exolutio : Igitur quantitati aptius conuenit hæc dictio, Postremò pars illa Aphorismi vltima, (*inspicere oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos, in quibus conueniat aut non*) quam Galenus de qualitate sola interpretatur, quantitati longè melius & accommodatiùs applicatur. Quocunque enim tempore & ætate quocunque in morbo & regione expedit nullo discrimine humorem noxium exturbare, at in quantitate decernèda, diuersitas est, tanta ferè, quanta & ætatum, & regionum, & temporum, & morborum, & personarum, non enim eandem omnes, nec vbiq; nec quauis tempestate, nec in acutis & Chronicis æqualiter tolerant. Quamobrè ad hoc institutum videtur omninò pertinere quod alibi admonet Hippocrates sub cane & ante canem difficiles fieri purgationes, nam quæ ex purgantis medicamenti violentia peritescitur exolutio virium, eadem non minùs ex euacuationis quãtitate prouenire consuevit. Diligenti ergo & accurata animaduersione perpendi debent atque æstimari præfata omnia, quo medicamenti vis & quantitas, humorum quantitati & patientis viribus respondeant, ne aut exigua quædam nullo emolumento repurgentur : aut largiore euacuatione principibus facultatibus vis inferatur.

4. Apho-
ris. 5.

Hæc atque huius generis alia commodò definiri poterunt si intelligamus, ad conuenientem remediorum vsurpationem non ip-

forum qualitatem dumtaxat, sed & quantitatem, & vtendi modum sedulo attendenda. Neque enim modo qui quis affectus, aut quid præter naturam in corpore reperiatur, sed & eius copia & magnitudo spectari debet, & quam præcipuè partem obsideat: Ab illo præsidij genus, ab altero quantitas, ab vltimo vtendi ratio desumitur. In his omnibus discernendis ab iisdem ferè principijs cõiecturas mutuamur. Eminuerò ad præsidij inuentionem attinet contemplari, simplexne sit affectus an compositus, an ab vna, an à pluribus causis sustentetur tumque ad humoris qualitatem siue speciem deuenitur, in quam qualitates primas, quàm ab his fluentes secundas perpendimus.

Humoris porrhò differentiã distinguimus, partim ex naturali ægrotantis habitu, partim ex affectu ipso, naturalem habitum demonstrant temperies corporis, partium conformatio, situs atque insita constitutio, ætas & consuetudo, ad quam vitæ institutum & victus rationem referimus, nec non & regionem & anni tempus & cœli statum, quibus tanquam certissimis indicijs in materiæ excedētis cognitionem deducimur, vti demonstrabimus inferiùs. Hæc ipsa in statuenda quoque quantitate, & vsu medicamentorum contemplamur, vt certò definiamus semelne & simul an partitis vicibus, paulatim an confertim, breuibus an longis interuallis, leuibus & blandis, an vehementioribus, solidis an li-

88 APHORISMVS SECVNDVS,

4. Apho-
rif. 4. 6.
6 7.

quidam, interioribus an externis auxilijs sit agendum. Denique an hac an illâ viâ, quoue tempore parsit euacuationem moliri. Quod intuitus Hippocrates monebat æstate quidem superiores ventres magis, hyeme autem inferiores potius expurgandos: Graciles quoque & ad vomendum faciles per superiora, cauendo hyemem: At mediocriter carnosos, & vomitioni ineptos per inferiora cauendo æstatem. Quæ nos exempli gratia attulimus vt ἀναλογία quadam ad quantitatem transferantur, non enim est huius loci diuti⁹ in his immorari, vnicum intendim⁹ ostendere, scilicet ab iisdem tum qualitatibus, repurgandorum humorum signa ferè omnia depromi, quo quidem quantum satis est declarato non difficile est obiecta diluere.

Ad primum in quo duplicis erroris arguitur Galenus respondeo ex purgationis verbo optimè colligi, de qualitate sola sermonem esse, vt in sequētibus fusiùs docebimus. Hac verò dictione tum vsus est sapientissimus senex, cum de vomitionibus & deiectionibus solùm loqueretur, in quibus humores solùm qualitate peccantes primariò euacuātur. Quæ duo spontaneæ euacuationis genera postmodum ad quamcumque factam arte vacuationem traducens, siue illa humori quantitate peccanti vt sanguini, siue qualitate noxio, vt reliquis à sanguine separatis, applicaretur optimè & conuenientissimè largiore vsus est vocabulo, cum dixit, *Et vasorum inanitio*, si

talis fiat, vt vnà cum cœteris humoribus redundantem sanguinem complecteretur. Nam euacuationis largiùs acceptum nomen, sanguinis euacuationi & purgationi commune est. Vt hic sententiæ Aphoristicæ sit sensus, quemadmodum si sponte naturæ sursum deorsumue expurgetur humor expurgandus, sequetur conferentia, & tolerantia: Eodẽ modo in artificiosa omni euacuatione dirigenda ad humorem quomodocunque peccantem intentio. Illa itaque verba (*Qualis fieri debet*) non sunt præcisè accipienda, vt humorem dumtaxat notent qualitate peccantem, sed in genere quamcunque humoris quocũque modo peccantis differentiam exprimunt. Quamquam (vti ex productò exemplo colligere est) ad purgationem aliquantò peculiariùs pertinet hic Aphorismus, vèluti sequens ad sanguinis euacuationem. Dices quorsum igitur à Galeno reprehenduntur ij qui ἰνὴς κεναρρητίας, hoc est vasorum inanitiones nomen ad inediam, aut venæ sectionem transferunt? An quia hic Aphorismus de inedia aut venæ sectione accipi non debet? Nihil minùs: verũ toto cœlo aberrabant ij, qui quod vniuersaliter ab Hippocrate dictum est ad particulares hasce duas euacuationes reuocabant.

Ad secundum dico ex facilitate tolerantia non de quantitate solum ferri iudicium, sed etiam de qualitate, quod eodem commentario allegatio innuit idem Galenus his verbis, nam si humor superexcedens euacue-

90 *APHORISMVS SECVNDVS,*
 tur, tunc ipsum seipso fieri leuiorē ægrotum
 & tolerare melius necesse est: Quod si ali-
 quid etiam ex ijs quæ sunt secundum natu-
 ram excernatur, dissolui & debilitari ægri
 vires, & tolerantia difficultatem persentiri:
 quod perindè est ac si dicat si non talia edu-
 cantur qualia educi conuenit, hoc est alia
 humoris species quam quæ in vitio est, non
 facillè sustineri. Quare non benè idcirco in-
 ferri potest de quantitate audiendum hunc
 Aphorismū, potius quàm de qualitate, quam-
 uis in utrūque quadret hæc oratio, soli enim
 qualitati præcedentia conueniunt, ac præte-
 rea de quãtitate pertractatur in sequenti, ideo-
 que generalia ex mente proferentis sunt par-
 ticularibus applicanda seorsim, & ad ipsa
 restringenda.

Ad tertium conceditur ex dictis in legiti-
 ma purgatione, non solam humorum pur-
 gandorum qualitatem & differentiam atten-
 dendam (vti sexcentis locis docuit Medico-
 rum princeps) afferendum nihilominus de
 qualitate sola hic esse institutum, neque fuisse
 opus quãtitalis meminisse de qua mox agen-
 dum erat maximè cum *ταυτολογίας* vitium
 Aphoristica sententiæ breuitas abhorreat. Pro-
 cedit etiam hæc solutio circa eas condiciones
 quas in commentario percensuimus.

Ad vltimum fatemur quoque postremam
 Aphorismi clausulam quãtitali æque ac qua-
 litati conuenire, non inde tamen inferendum
 est de quantitate esse hanc, vti neque reliquam

QVAESTIO SECVNDA. 91

orationem, quandoquidem generalia præcepta suis sigillatim partibus & intentionibus adaptantur. Pater autem meridiana luce clariùs non immeritò institutæ, de qualitate orationi, fuisse hæc addita, ex quibus redundantis humoris indicia petuntur : vt non solm à posteriori ex conferantia & tolerantia, verùm etiam, imò multò vtilis à priori ex euidentibus proprijsque signis & causis legitimæ euacuationis cognitio peteretur. Huius decisionis veritas declarata purgationis essentia, clariùs innotescet. Quare ad ipsa veniamus.

An purgationis definitio rectè tradita sit à Galeno in Commentario ?

QVAESTIO SECVNDA.

Definit purgationem Galenus, *Humorum sua qualitate peccantium euacuationem,* Veram esse hanc definitionem non tamen *Libro. de simpl. med. purg. C. 1.* omni purgationi communè asserit Fallopius; In quo sanè vehementer lapsus est, cum vera esse nequeat, nisi sit vniuersalis. Nam si id concedamus modò (quod accuratiùs postmodùm perscrutaturi sumus) purgationem etiam humoribus sua substantia (quomodo substantiæ nomen sumit Fallopius) aut quantitate mo-

92 *APHORISMVS SECVNDVS,*
 lestiam afferentibus, conuenire. Consequitur
 omninò falsam esse definitionem, quæ asserit
 purgationem soli qualitatis vitio quadrare.
 Verum fortassè voluit Fallopius, admittendū
 quidem, deberi purgationem humori quali-
 tate peccanti, sed non soli: proindeq; veram
 definitionē cū de qualitate loquitur; man-
 cam & imperfectam, cū cœterorum obli-
 uiscitur; falsam atque à veritate alienam, si
 hæc ipsa excludit. Age igitur quibus argumen-
 tis motus, ab optimo docendi Magistro de-
 sciuerit, audiamus.

Obijcit in primis humori aqueo ad pulmo-
 nes irruenti atq; illapso purgationem deberi
 omnium Doctorum consensione, sed is qua-
 litate non afficit, quamcumque enim intem-
 periem sit sortitus, quemcumque substantiæ
 modum, seu pūtridus sit, aut secus; vias ob-
 struendo sua substantia morbum in confor-
 matione efficit, vnde manifestè concluditur
 purgationem esse humoris etiam sua substan-
 tia noxiæ.

Afferit præterea purgationem menstruam,
 quæ accidit non qualitatis, sed quantitatis
 ratione, quam, ex recepta veterum appella-
 tione, veram purgationem esse concludit.
 Sanguinem porrò menstruum, qualitate prima
 non infici Galeni auctoritate comprobatur, &
 ratione: vt potè cū is sit, quo mulier alitur,
 quo fœtus gignitur, fouetur, formatur, susten-
 tatur, augetur. Quamobrem reliquum est
 vt propter copiam expurgetur, suam opinio-

nem confirmat, tum vomitionū, tum aliarum purgationum exemplo, quæ non sunt eorum quæ sola qualitate lædunt.

Addit postremò arenulis ipsius Hippocratis testimonio, veram purgationē conuenire, sua tamen qualitate nocent, suaq; substantia meatus obstruunt.

Ex his colligit purgationem esse euacuationem eorum omnium, quibus vel spiritus, vel solidæ corporis partes impuræ redduntur.

At quanto interuallo à veritatis scopo aberrerit, facile quivis vel ipso Fallopij testimonio sibi persuadere potest, (neque enim est quod futilem sententiam mutuatis aliundè rationibus impugnemus). Equidem vt Galeni opinionem euertat, humoris aquei in pulmones delapsi euacuationem, purgationē veram esse asserit; quemadmodum & sanguinis menstrui, & arenularum. Sed ab his neq; spiritus, neque solidæ corporis partes impuræ fiunt, ergò vel imminuta est Fallopij definitio, vel sanè propositæ euacuationes, ex purgationum numero sunt elidendæ.

Hæc conclusio sequitur indubitatè ex præmissis, minor probatione vix indiget, quæso enim qua ratione humor ille aqueus, spiritus aut solidas partes impuras reddit? An sua qualitate, in qua nullum vitium inest? si Fallopio credimus. An quantitate? at quis vnquam quantitati per se talem tribuit actionem? An quia obstruit sua substantia? sed neq; id nisi ex accidenti facit obstructio: imò etiam non

94 *APHORISMVS SECVNDVS,*
 nisi inducta aliena qualitate, & putredine,
 cuius patens vulgò æstimatur, Neque necesse
 est tantum esse hunc humorem vt obstruat,
 sed vt functiones impediatur, partes proriter,
 tussim moueat, hocq; nomine sui expulsiõne
 indicabit.

Substantia verò immediatè spiritus labefa-
 ctare nequit, sed mediante praua qualitate quã
 ipsa contaminata est & polluta. De Arenulis,
 idem audiendum. Quod si quærat quorsum
 Nephriticos dolores febris vt plurimum co-
 mitetur? Dicam non impuriõibus redditis,
 sed accensis spiritibus. Si instet putridam non
 raro exoriri febrem. Dicam non Arenularum
 vitio id accidere, sed ex dispositione corporis
 in putredinẽ prona, huius namque putredinis
 non arenæ sed humorum agitatio & cõcitatio
 caloris extranei in materia disposita, causa
 immediata censeri debet. Denique vllane à
 mensuris impuritas, quæ pura & omnis labis
 expertia disertè supponit Fallopius? Quorsum
 ergò (non malè obijciat quispiam) suppressis
 mensibus fieri ex vtero morbos scriptum re-
 liquit Hippocrates, ita experientia compro-
 bante, nisi quod ex retentis mensibus aliqua in
 reliquum corpus redundat corruptela, à qua
 inficitur? Respondeo triplici ratione morbos
 ex vtero prouenire.

8. Aphorif.
 57.

Primùm sanguine sola copia molestante,
 tumque non magis ab hoc inquinatur spiritus
 & partes solidæ, quàm à reliquo sanguine in
 reliquis venis redundante, vt huius euacuatio

QVÆSTIO SECVNDA. 95

non fit magis purgatio, quàm reliqui sanguinis.

Secundò, sanguine circa vterum prauam qualitatem contrahente: sed neq; huius expulsiò purgatio est, si vera Fallopii regula. non enim prauus duntaxat, sed & laudatus quoque cum illaudato, purus cum impuro nullo delectu menstrua purgatione excluditur.

Postremò fit retentis cum sanguine mēstruo prauis humorib⁹, qui non modò sua qualitate peccant, verùm etiam tempore putrescunt loco calido & humido conclusi; & his vera purgatio debetur non sanguini, quãquam vnà cum sanguine plerumq; foras erumpunt, vno veluti impetu vtramq; euacuationem natura moliente. Omnibus hisce casibus contendit Fallopius veram institui purgationem, vti ex ipsius dictis nullo negotio colliges: nihilominus in primo nulla fit inquinatio spirituum, cum nulla aliena qualitate infecta sint menstrua: In secundo nulla est purgatio, cum non sit humoris determinati, sed promiscuè omnium. In tertio nulla nisi humoris qualitate peccantis iuxta Galeni doctrinam. Vt meritò hoc nomine explodenda sit Fallopiana descriptio.

Non minùs quoque reiicienda est cum in vniuersum purgationē circa ea omnia versari profitetur a quibus partib⁹ accedit impuritas.

Si ita est spolianda protinùs sua conditione purgatio, nempe vt circa determinatum verferetur subiectum, imò & circa solos determinatos humores: Nam si circa humores solos, ergò non circa omnia quæ corpora cōspurcāt,

96 APHORISMVS SECVNDVS.

quorum plurima sub humoris genere nequeunt collocari, Qualia, venena externa, aër infectus, & pestilens flatus. Si circa quælibet determinata subiecta; assignandæ Catharticoꝝ differentia quæ determinatis singulis venenis educendis, aut excludēdo aëri infesto, & pestilenti, & flatib⁹, & quibuscunque alijs accommodantur.

Itaque superflua est hac in parte Fallopii descriptio, sed ex altera manca & imperfecta cùm spirituum tantum & solidarum partium mentionem fecit, humores prætermisit: Diuisioni Hippocraticæ standum erat doctrinæ Hippocratis sectatori, qui corpus vniuersum in tria partitus est, contenta, continentia, & impetum facientia, in quorum singula cadit impuritas, cadunt & sui particulares ab impuritate, & alijs causis internis externisque affectus; à quibus etiam tripartitam febrium differentiam sumpsit Galenus. Neq; cōmodè sub his aut illis contenta video comprehendi; Non sub solidis, cùm fusa sint & liquida: non sub spiritibus, quibus plerumque toto sunt genere contraria; solus sanguis aliqua cum ijs similitudinis & naturæ conditione ac lege sociatur, ab ijsdem in plurimis diffusus. Immatura igitur est Fallopij descriptio cùm in legitima partium enumeratione defecerit.

Sed cùm pluribus vitijs scateat quàm ipse expurgandus humor, quid opus est in illa diluenda literis & otio diuti⁹ abuti? nostram potius, quæ Galeni est, illustremus, sparsam vndique

undique Fallopij argutijs caliginem, vt primum illuxerit veritatis iubar, nobis etiam tacentibus tirunculi dissoluent.

Purgationem itaque definiuimus euacuationem humorum qualitate peccantiū, circa quod quatuor breuibus consideranda, Primum euacuationis nomen, alterum humoris, Tertium peccantis; Quartum & vltimum qualitatis euacuatio generis locum obtinet, cuius in se spectata significatio amplissima quacunq̄ cuiusque corporis in nobis contenti exclusionem designat; sed restringitur à Medicis vulgò ad eam quæ infesti est corporis: Quo sensu à doctissimo Fernelio definitur eorum quæ in corpore præter naturam continetur expulsio.

Sic accepta euacuatio in vniuersalem & particularē distinguitur. Vniuersalis est; quæ totum corpus aut plurimas eius attingit partes. Particularis, quæ circa singulas occupatur.

Vtraque in quadruplici est differentia: naturalis enim est, vel artificialis, neutra, vel mixta: quarum tres priores simplices, postrema composita. Naturalem voco quæ principium motus medium & finem ab ipsa natura habet, nullo accedente adminiculo externo quam *αισθησιας προμηθεια* appellat hoc Aphorismo noster Hippocrates.

Artificialis est, quæ tota artis ministerio completur, nullum auxilium natura, vel alia quauis exteriore causa conferente: Eiusmo-

98 APHORISMVS SECVNDVS

di est puris, humorum, grumorum, alienorum, (vt semel dicam) corporum vacuatio, quæ suctione fit, absorptione, extractione, vel alio quolibet artificis ingenio.

Neutra est, quam neque naturæ, neque arti referas acceptam, sed vel mobili, hoc est ei quod euacuatur, vel fortunæ, aut casui: sic lumbricorum cæterorumque animalculorum exitum è corpore motrici eorum facultati sæpè debemus; Et puris aut cuiuslibet humoris effluxum, puri ipsi aut humori, sua vel tenuitate vel acrimonia viam sibi paranti, suaque postmodum quantitate, & gravitate collabenti; vel mouenti externo nullo consilio, nulla cognitione impellenti.

Mixta est quæ partim ab vno pendet, partim ab altero, vel à pluribus. Et hæc iterum multiplex pro diuerso copulationis modo. Nam vel motus principium à natura petitur, arte cœptum promouente, vel mobili, vel fortuna aut casu: vel contra ab arte, aut cæteris mot^o inchoat, à natura absoluitur, aut à reliquorū aliquo. Singulorū exempla suo pte marte sibi facile cõponet ingenios^o lector, singularumq; mixtionum differentias colliget.

Quæ ab arte incipit mixta vacuatio in duas species secari potest, vel enim motus principium arti debetur effectiue, ad quem ordinem pertinent medicamēta insita & propria vi peculiāres humores trahentia. Vel dispositiue tantūm: idque vel impedimenta subtrahendo, vt abscessus, & vna apertio: vel hu-

mores fluxiles, aut sequaces reddendo, deterioratione, incisione, attenuatione, etiam incrassatione, vt in tussi ab humore subtiliori: vel excitando proritandoque expultricem, quod acria faciunt, & quæ acido pungentique sapore prædita. Vel suo pondere comprimendo. Vel vias parando, qualia quæ leniunt, laxant, aperiunt. Eadem diuisio reliquis adaptanda (sed ab ea incœpimus, quæ & ex arte tota est, & ex vsu) vel enim natura mouet, & non promouet: vel materiam solum ad ad motum disponit: crassa, calore fundendo cœcreta dissoluendo; tenuia incrassando, & sic de reliquis, tum in quod deficit natura, arte id absoluitur, & hæc ad quotidianos etiam vsus referenda, & quæ mox dicentur.

Humor quoque sua copia grauis suo pte motu delabatur ex parte quapiam, si quid hæret ac subsidet natura vel arte, vel sorte depellitur. Aliàs, dispositiue dumtaxat eidem humor ad motum concurrir; Crassus nempe & terrestris per inferiora; leuis & tenuis per superiora paratior est & sequacior.

Idem de mouente fortuito statuendum, nam vel motum efficit impellendo, comprimendo, concutiendo; vel solum ad motum disponit, sic calor solis, aut ignis calligando: sic alia quædam impedimentum subtrahendo. Qua ratione hostis hostem aggressus, illius thorace confesso, ruptaque vomica pure erumpente, offenso vitam attulit, cui se putabat abstulisse. Istud si ex agentis inten-

100 APHORISMVS SECVNDVS
 tione & arbitrio successisset, arti erat impu-
 tandum.

Modò nequis hasce diuisiones quasi per
 somnium à me excogitatas sibi persuadeat,
 illas ex Hippocratis & Galeni locis aliquot
 insinuemus, quorum imitatione studiosus
 lector non pauca aliundè compilabit, si-
 mulque intelliget quantam ad praxim utili-
 tatem conferant, & quàm appositè singulis
 ad propria capita reuocandis viam præmuni-
 ant. Helleboro Epoto iubet Hippocrates ad
 motionem corpora ducere, depròpta à per-
 turbatione quæ ex motu corporis nauiganti-
 bus accidit, experientia, quæ ducere oportet
 quo natura vergit, per loca conferentia du-
 cere iubet idem Hippocrates, duplicem no-
 bis intentionem exhibens (inquit medicari
 æstate superiores magis, hyeme inferiores:
 melancholicos etiam infra, habita vtrobique
 humoris motus ratione: nam biliosus maxi-
 ma ex parte æstate exuperat, vt hyeme pi-
 tuita. Æstate natura animalis tota propter
 ambientem caliditatem magis ad superiora
 fertur, hyeme contra. Superna petit bilis, pi-
 tuita & melācholia inferiora: Quam ob cau-
 sam supra septum transuersum dolores qui
 purgatione indigent per superiora indigere
 significant: qui verò inferiora, per inferiora:
 Vnde in pleuritide descendente, sumpto ab
 humoris motu argumento pepilio purgat &
 helleboro suorum præceptorū curiosus vbi-
 que obseruator. Hæc imitentur studiosi, in

4. Apho-
 ris. 14. &
 15.

1. Aphoris.
 24. & ibi.
 Galen^o in
 comm.

4. Aphor.
 4. & 9.
 & ibi Ga-
 lenus.

4. Apho-
 ris. 18.

2. acutorū

quos prolixum meum studium prolixiorum fortè me reddidit.

Redeo ad euacuationum differentias, quarum hæc postrema in præsentia antedictis subiicienda, quod vel circa humores propriè dictos occupentur, vel circa humida quæcunque & liquida fluidaque aut solida corpora, vel in nobis genita vel aliundè transmissa, pro quorum diuersitate diuersas sortiuntur appellationes quibus inuicem discernuntur.

Quæ circa corpora solida occupantur, vel humida quibus humoris non quadrat appellatio, generis nomen retinent cum additione subiecti. Sic vermium, tophorum, grumorum, excrementorum alui, flatuum, aquæ vini euacuationem dicimus.

Humorum propriè dictorum euacuatio bipartita est. Vel enim ad sanguinem dirigitur & simpliciter ac per excellentium euacuatio passim ab Hippocrate & Galeno nuncupatur vel ad reliquos humores à sanguine alienos, & ea est de qua nobis instituta oratio.

Purgatio itaque euacuatio est humorum hoc est humidorum fluidorumque corporum quæ ex alimentis gignuntur (vt definit Auicennas) sed peccantium, hoc est quæ à naturali statu recesserunt, siue quæ præter naturam in corpore stabulantur. Peccant autem vel propria sua specie, vel quantitate, vel qualitate.

Solius quantitatis vitio dicta simpliciter euacuatio subuenit. Qualitatū primarum aut secundarum excessus aut defectus alteratione

102 *APHORISMVS SECVNDVS*
 corrigitur, quæ fit per contraria. Sua specie peccantibus humoribus purgatio satisfacit. Est ergo in definitione allegata accipiendum qualitatis nomen non pro accidenti de prædicamento qualitatis, sed pro ipsa humoris differentia & specie, quæ ex se nutritioni est inepta. Vno verbo pro κακοχυμία hoc est succi prauitate, quæ nutritionem corporis labefactat, & pro laudabili & familiari succo, vitiosum & alienum reponit.

Gal. lib. de plenitud.

Huius generis sunt humores omnes à sanguine alieni quamprimùm vltra legitimam proportionem adaugentur, solus sanguis seruata pristina succi gratia & bonitate plurimùm suprâ modum & proportionem increfcit: Quare solius sanguinis incrementû plethorica symptomata consequuntur, quibus vocata simpliciter vacuatione occurrimus: reliqui cum exuberât prauæ nutritionis symptomata inducunt, & purgatione depelluntur.

2. Aphor. comm. 17.

Quamobrem non iniuriâ Leoniceum accusat Fuchsius, quanquam iniusto titulo, quod Galeni verba Καθαροιν ἢ ὅταν οἱ μοχθηροὶ καὶ ἀποτομήν κενώσται, ita latinè reddiderit, purgationem verò quando praua qualitate affecti euacuantur. Dignus equidem reprehensione Leoniceus, vt qui sua interpretatione sanguinem à purgatione non excludit. Esto enim sanguis praua aliqua qualitate afficiatur, nonne iuxta Leoniceum sententiam ad purgationem recurrendum? Nisi fortè prauæ

QUESTIO SECVNDA. 103

qualitatis nomine illa intelligitur, quæ sanguinem à propria natura in alienam conuertit, itaut nè sanguinis quidem appellationem mereatur; sed hæc loquendi ratio, noua est & parùm vsitata, & nouo op^o habet interprete. Dicendū potius fuerat purgationem esse cùm humores secundum qualitatem molesti vacuantur, id est secundum speciem quam à Galeno multis locis per qualitatem significari: & ita communiter in medicina vsurpari nemo ibit inficias,

Leonicensi vt diximus lapsum optimè deprehendit Fuchsius, sed malè reprehendit. Nam si humores, inquit, quantitate non excesserint (vt sæpe fit) qualitas non purgatione, sed alteratione corrigitur. Quid hinc sequitur ô Fuchsi? multa absurda.

Illud in primis quod supponis paucum humorem sola alteratione perpetuò corrigi si prauam qualitatem contraxerit. Alterum quod qualitati nudæ purgationem concedis: Tertium quod huic ipsi qualitati purgationem tribuis, non quatenus qualitas, sed quatenus coniuncta cum qualitatis excessu, itaut potissima purgationis ratio à quantitate dependeat.

Quoad primum attinet, docet quotidiana experientia, paucum imò paucissimum quandoque humorem nulla vi alterantium redire cum natura in gratiam posse: cuiusmodi sunt illi, qui ex insigni putredine maligna aliquam qualitatem contraxere, ac prorsus veneficam:

104 APHORISMVS SECVNDVS,

confutabimus) itavt quotiescunq; humorum hi vt ad externi veneni naturam accedunt quamproximè, paria cum venenis inferunt symptomata, quanquam minima sint quantitate, neque temperari vsquam possunt aut retundi, neque ante funesti esse desinunt quàm penitus excludantur. Exempla requiris? Galenum cōsule, ab eo accipies à tantillo humore venefico veneficam auram exsurgere, quorum vtrumque sua tenuitate & paruitate visum effugiat, solo tactu percipiatur: hanc vt primum mentis arcem ferit mole quantumuis exigua, tanta vi corpus vniuersum cōcutit vt nulla pars eius violentiam effugiat, sua vi & mole Scorpionum, Phalangiorumque spiculis haud absimilis. Sed demus ó Fuchsi qualitatem alteratione perpetuò euinci nisi excedat quantitas, istud admittis saltē excedente quantitate qualitati purgationem deberi; Quo admissio quid est quod Leonicenum arguas? nam si qualitati prauæ iniungenda purgatio, quidni per qualitatem prauam, cuius gratia instituitur, poterit definiri? Additum fortè voluisses quantitatis nomen, sed frustra; vt potè cū sub vacuationis nomine cōprehendatur, non enim rei vt quali, sed vt quantæ vacuatio conuenit. Sed neque vt quali conuenire potest purgatio, si nudam qualitatem intelligas, quæ non nisi à contratio per se tollitur, quare non nisi contrariam per se indicat, hoc est contrariam qualitatem, non purgationem quæ alterius est generis: non etiam vt quantò formaliter conuenit: sed hæc in

*Gal. 6. de
loc. affectis*

sequentem quæstionem potius differantur : & videamus numquid Galeni mentem sua interpretatione fidelius expresserit Fuchsius, sic ipse habet : Purgatio est cum humores qualitate molesti vacuantur. Placet hæc dispositio, à displicet, quod per humores qualitate molestos humoris molestantis speciem exponit, cum potius exponendum fuisset qualitate, hoc est specie sua molestos. Longo hæc inter se dissident interuallo specie peccare, & speciem humoris molestantis esse : sua specie peccare sanguinem dicere absurdum est, at speciem humoris molestantis esse, minimè absurdum, molestus quippe est, cum excedit, & Plethorica inuehit Symptomata de quibus sequenti Aphorismo; molestus, inquam, est sua quantitate, non specie. Iam si proba esset Fuchsi expositio, illa pro maiore posita sequeretur sanguini, ut reliquis humoribus purgatio nem competere, sic enim concluderet argumentum : Purgatio est cum humoris molestantis species vacuatur: sed cum vacuatur sanguis peccans, vacuatur humoris molestantis species, ergo sanguinis vacuatio purgatio est. Neque quicquam facit ad mentem Fuchsi allegatus Galeni locus ex Commentario octavo secundi Aphorismorum ubi inquit Hippocratem tunc purgatoriu exhibere Pharmacum quando vnus ex humoribus redundat, quasi verò æquè solus sanguis ac cæterorum humorum quilibet ab Ordinaria proportione & Symmetria recedere non possit (quod supponere videtur Fuchsi, & paulò post ex professo

3. Aphor.
quæstio. 3.

106 *APHORISMVS SECVNDVS.*

aliquis solus vltra proportionem exuperat, vera sit & necessaria purgationis consequētia, cū humoris vnius redundantia iuxta illam suppositionem Cacochymiam necessariò efficiat. Verū mentem propriam ita dilucidè proposuit Galenus, quemadmodum in progressu innotescet, vt in huius loci intellectu hærere, hominis sit parū in galeni lectione versati (quod Fuchsius exprobare nolim) aut parum accurati: Istud quippe sibi voluit galenus mittendum sanguinem, cū humores omnes adaugētur æqualiter, seruata scilicet analogiā vel solus supra analogiam, propriè vocatus sanguis, vt pro humore quarto accipitur ab alijs distincto. Quod si cæterorum aliquis redundet, puta bilis vtraq; vel pituita, purgandum. Ratio est, quia redundare nullus istorum potest, quin protinus Cacochymiam inducat. Et hoc nobis hætenus decantata cantilesta, iterumq; iterumq; decantanda.

Demus modo Fuchsius, cæterisq; Galeni interprecibus inducias, & Fallopiū aggrediamur, in Galenum hostiliter aperto campo dimicantem. Primam eius aciem nullo infringemus negotio, si non ignoremus qua ratione humoris in pulmones delapsi dicatur purgatio. Circa quod sciendum obiter purgantium vsum ab obstructione per se non indicari, sed deobstruentium: hæc cū varij sint ordinis, varias quoq; intentiones proferunt: Obstructionem pariunt crassa, viscida, lenta: à crassis attenuandi procedit iudicatio; à visci-

dis, detergendi; à lentis incidendi: qualitatibus per se tribuuntur huiusmodi actiones, has sequitur obstruentis corporis euacuatio, euacuationem denique viarum apertio. Illa porrhò euacuatio purgatio est, quam mixtam nominamus, ab alterantibus dispositiuè perfecta, ab expultrice facultate perfecta, neque humori conuenit vt obstruenti, sed vt qualitate peccanti, hoc est, ad probam nutritionem inhabili, aliàs ortæ in vasis obstructioni à sanguine, purgatione foret occurrendum non venæ sectione; vel purgationem ac venæ sectionem indiscretè, & indeterminatè indicaret obstructio.

Secunda quæ de menstruo est, solutione non indiget, nam purgatio non est si sanguinem spectemus nisi abusiue & improprie, aliàs eadem appellatione donanda esset quacunq; arte facta sanguinis effusio. Hoc Fallopius ipse tacitè, at luculenter confirmat, cum sanguinem menstruum laudatum esse, suaque tantum copia nocere docet.

Cur ergo Hippocrates? inquit aliquis, cur Galenus? cur probatissimi quiq; Medici? cur nos ipsi vulgò menstruas purgationes vocamus? Respondeo Hippocratem cæterosque priscis vsitata temporibus loquendi fuisse vsos, neque facile à recepto verborum vsu desistendum censuisse, cum aut rem abundè exprimerent, aut quid aliud ipsam cõsequens aut concomitans adnotarent, veluti presenti casu. Euacuationem certè menstruam ex pri-

108 *APHORISMVS SECVNDVS,*
mario naturæ vniuersalis instituto soli sanguinis redundantia destinata nulli non inter Medicos compertum, qua de causa euacuatio simpliciter non purgatio est appellanda. Verum vt natura particularis abutitur utero, in quem tanquam in sentinam corporis humores putridos, & vitiosos amandat vna cum sanguine inculpato effluentes, ita, & nos purgationis voce. Adde præterea medicamenta purgantia nulla reperiri, quæ insita vi & facultate, qualis verè purgantibus est, concessa, sanguinem illum proliciant ab uteri venis, vti neque à reliquo corpore: Perijt & cum suo inuento (si Galeno credimus) qui solus primusque eiusmodi facultatem in ignoto simplice est expertus, neque [quod nonnulli affirmant] hoc nostro tempore rediuuam puto talis simplicis cognitionem. Quod si vnquam purgationi quæ Cathartico fit succedit menstrua, accidit vel euacuatis humoribus crassis & lentis à quibus obstructa venarum oscula liberum sanguini, forte etiam crassiori, negabāt exitum; vel proritata humorū ac medicamenti acrimonia, aut sanè subleuata quò premebatur pondere natura, vacuationem nouam ac spontaneam moliente: à medicamentis verè purgantibus contrarium potius veremur effectum, nempe ne vi tractrice quâ pollent reuocato ad intestina humorū impetu fluorem menstruum, remorentur ac impediunt. Quam ob causam imperitiæ aut imprudentiæ notam vel apud imperitos vix effugeret, qui mulieri

fluentibus ex naturæ præscripto mensibus Catharticam exhiberet. Quæ verò ciere menses communiter perhibentur manifestis agunt qualitatibus, & iisdem planè licet intentionibus, quib⁹ lactis generatio procuratur. Calida illa cum sint, ac propterea vterò nescio qua proprietate familiaria, humores crassos meatibus infarctos attenuant: Viscidos & lentos tergent & incidunt, vias diducunt, sanguinem fundunt, fusi à solita conceptacula prouehuntur humores, quibus pro vehiculo assistunt, quæ mouere menses creduntur dum tandem naturæ impulsu in apertum prodeant.

Ad vltimum dato Diurctica, atq; Lithontriba vera esse purgantia, quod planè negandum foret, non ideo concedendum arenularum eiectionem veram esse purgationem, quoniam si definitionem probe attendimus, solis humoribus competit purgatio. Verùm quemadmodum humorem gipsenum qui in substantiam solidam gipso similem concreuit, humoris nomine donamus, sic & arenulis & calculis, quibus sua est à compactis concretisque humoribus origo, eandem appellationem conuenire, an ideo sequetur Fallopij intentum? An purgabuntur tanquam vel quantitate infesta, vel obstruentia? minime gentium. Sed vt qualitate peccant, hoc est propria specie sunt enim toto genere præter naturam. Sed neque cum Fallopio existimandum est totam ab arte pendere Arenularum expurgationem, vti neque à sola na-

110 *APHORISMVS SECVNDVS,*
 tura. Non ab arte quidem cùm nulla dentur
 Lithontriba, quæ, vt agaricus pituitam, Rha-
 barbarum bilem, helleborus melancholiam,
 forma sua specifica rophos trahant: neque si
 darentur, soli arti esset imputanda purgandi
 actio, vt paulò post ostendemus; attractio-
 nem enim cathartici sequitur depulsio, quæ
 vnius naturæ est opus allectos humores non
 ferentis, non etiam soli naturæ accepta re-
 ferenda, suam quippe operam confert Me-
 dica industria, compactos dissoluit calculos,
 intimas eorū partes substantiæ tenuitate per-
 uadens, aut asperitate ac duritie atterendo
 comminuit, vias lenit & amplificat, vim ex-
 pulericem proritat, excitat, aut confirmat,
 cuius postmodum contentione & nixa quod
 infestat extrahitur.

Hactenus abundè enucleata videtur pur-
 gationis natura, nunc eius differentias pro-
 sequamur, vt si quis reliquus occurrat diffi-
 cultatis plexus enodetur.

*Qua sint purgationum diffe-
 rentia.*

QVÆSTIO TERTIA.

DOcuimus præcedenti quæstione purga-
 tionem esse ex vacuationum genere,
 quamobrem motum includit: in motu
 quinque reperiuntur, termini duo, à quo, &

ad quem: medium, mobile, & mouens. Ab horum singulis oritur aliqua purgationis differentia.

Terminus à quo, vel est corpus vniuersum, vel plurimæ eius partes, vel pars solitaria aliqua. Quæ ad vniuersum corpus, aut plurimas, dirigitur partes purgatio, vniuersalis est: Quæ ad singulas, particularis.

Terminus ad quem vnus est, nempe extra corpus. humoris μετασταν̄ siue transpositionem melius dixeris quàm purgationem, cum humor ab vna parte in aliam extruditur, si tamen purgationem imperfectã, aut inchoatam lubet appellare, nihil moror: hinc altera oriatur purgationis distinctio in perfectam, siue inchoatam & absolutam. Perfecta erit cum humor omnino extra impelletur, sic vt nullam ampliùs partem attingat, imperfecta, cum vel in via subsistet, vel ab vna parte in aliam migrabit, puta à circumferètia ad centrum, à centro ad circumferentiam, à superiore ad inferiorem; à nobili ad ignobilem; aut contra. Et hæc iterum in vtilem aut nocuam secari potest: vtilis est quæ in corporis vtilitatem cedit, qualis quæ à nobili, & principe in ignobilem: nocua quæ detrimentum affert, qualis quæ ab ignobili in principem & ad vitæ vsus necessariam excrementa deponit. Est quædam tertia inter has media, & inutilis, quæ nec proficit nec obest, medium spatium illud vocamus per quod decurrit humor qui expurgatur. Sua sunt singu-

112 *APHORISMVS SECVNDVS.*

lis partibus loca peculiaria purgationi accommodata, siue conferentia, vt loquitur Hippocrates. Cerebro, palatum, & nares; Pulmonib⁹, trachæa arteria: ventriculo Oesophagus, & venter inferior; qui ambo iecoris concauo etiam subseruiunt: At gibbo, renes, & qui renibus ipsis famulantur vrinarij meatus & vesica. Vndè purgationum alia per superiora fieri dicitur, alia per superiorum inferiorumue nomine simpliciter prolato vomitum aut secessum apud Hippocratem intellige, nam quæ per alias vias sursum aut deorsum instituitur purgatio, cum adiectione mediij nominari consuevit: Per palatum, per nares, per renes, per vteteras, per vesicam, per vterum, & sic de alijs distinctionem hanc sequitur præfata altera in eam quæ confert, cum per loca conferentia purgamus: Et eam quæ officit, cum præter naturæ legem vias sectamur.

Mobile illud est quod excernitur, nempe humor in humore tria consideram⁹, speciem, quantitatem & qualitatem. Species expurgandorum humorum tres numerantur, Bilis vtraq; & pituita. Quibus annumerandum quod ad cæteros refertur serum, & quatuor habebim⁹ simplices purgationum differentias, prima est quæ flauæ bili accommodatur; Altera quæ nigra; Tertia quæ pituitæ; Vltima quæ sero; à quorum singulis inditum purgantibus officij aut virtutis nomen, hinc Cholagoga dicta, Melanogoga, Phlegmagoga, Hydragoga.

Compositæ

inueniuntur, tot numero quot mixtionum in humoribusmodi. Complicantur simul quādoq; humores omnes, aut duo, aut plures, quib⁹ depellendis cathartica cōponimus mixtis facultatibus prædita, polychresta nuncupata. Addenda his differentijs illa paulò antè repetita quam in Aphorismo insinuat diuinus senex his verbis, si talia purgentur, qualia purgari oportet confert & leuiter ferunt, sin minus contrà.

Alterum in humore spectandum est quantitas, quæ vel copiosa, vel exigua, vel mediocri: totumque dicit, aut partes.

Si purgationem primo modo æstimemus, nempe ex euacuatæ humoris copia, illam diuidemus in largam moderatam, & exiguam. Si secundo modo, in perfectam & imperfectam. Perfecta est, cum tantum id expellitur quod exuberat. Imperfecta cum ei⁹ pars tantum aliqua. Eradicatiuam illam nonnulli satis significantè, quanquam barbarè fortasse nuncupant, istam minoratiuam.

Tertium est qualitas à qua variæ prodeunt purgationum differentiæ: ab acri quippe & efferato humore, grauis & violenta procedit à mitis benigno, blanda & facilis. A crudo, infesta; & symptomatica: A cocto cretica & proficua. A crasso, viscido, & lento, tarda, lenta, difficilis, à tenui & sequaci, prompta atque expedita.

Postremò à nobis propositū fuit mouēs, sine quo nulla inuenitur purgatio vt neq; motus vl-

H

114 *APHORISMVS SECVNDVS,*
lus mouēs vel in se spectari potest; vel in ordine ad suā vim, suamque actionem. Mouentis in se spectati quot assignantur species, totidem & purgationum.

Mouens aliud naturale, aliud artificiale, aliud neutrum, aliud ex his mixtum. Purgatio quoque alia naturalis, alia artificialis, alia neutra, alia mixta

Naturalis est quæ tota à natura pendet, veluti præcedenti quæstione de vacuatione definiuimus. Artificialis quæ tota ab arte. Neutra, ex vi verbi illarum utramque excludit, sed vnà cum negatione positiuū aliud principium connotat, quodcunque tandem illud sit, modò ab ijs diuersum; ipsum scilicet mobile; vel quoduis aliud externum agens præter cognitionem, præterque arbitrium ac intentum, casum inquam, & fortunam.

Mixta vel ab ijs omnibus pendet, vel à pluribus, neutram per participationem licet appellare.

Productis singulorum exemplis, iunioribus se se in istis imitatione nostra exercēdi occasionem præbeamus. Perturbationes ventris & vomitiones spontaneæ, de quibus in nostro Aphorismo, merè naturales sunt: humorum suctio, absorptio & quæcunque alia purgatio à sola humana proficiscitur industria cum intentione operantis, merè est artificialis.

Quod si sua sibi tenuitate per laxiores poros exitum parat humor, ac spontè nullo

impellente percoletur & effluat: vel suo pōdere, suaque mole comprimendo, aut violenter extendendo con fractis repagulis, vel acrimonia diuulsis, (vt in Hydropicis quibusdam, ac Empyicis) suo pte impetu prorumpat, eo planē modo quo è vase laxiore, aut eroso, diruptoue contētus liquor exilit, neutram dicemus purgationem. Quemadmodū & eam quæ fortuita expressione succedit.

*Mensess.
de re med.
theor. 1.*

Mixtæ purgationis exempla sunt purgationes omnes quas arti vulgò adscribimus: Medicamentum enim humores purgat (inquit Mesues) à natura eius actionem inchoante, limitante, dirigente ipsa humoris vacuatio naturæ est opus, sed per medicamentum naturæ artificis instrumentum. Quam ob causam naturas morborū curatrices vocat summus naturæ minister licet propriam sibi ceterisque eiusdem ministris hac in parte non neget actionem.

*6. Epid.
parte 5. t.
1.*

Verum grauis hie implicatur nodus in cuius solutione tantisper immorandum, ne in purgationis natura, & speciebus definiendis in posterum hæreamus. Obijciēt enim solertis ingenij quispiam, ex nostra hac diuisione ac interpretatione consequi, nullum medicamentum propriè purgans appellari, si nulla medicamenti facultate, sed solius naturæ opera & conatu perficitur purgatio, Quin etiam sibi ipsi dissentanea loquutus videtur Mesues, cum propriè purgans pharmacum vomitorium esse docet, aut deiectorium

Ibidem.

s. *suop.*
cap. 20.

Nec minus ridicula censenda distinctio, Galenico ipso libro ex quo suam depromit Mesues, vbi Galenus duas Cathartici proferens differentias, alterum (inquit) commune est eorum quæ quouis modo animalis purgant excrementa. Alterum verò per excellentiam de ijs tantummodò dicitur, quæ aut per vomitum, aut per deiectionem, nam quæ lentos crassosque humores attenuando, vel urinam ciere possunt, aut pectori pulmonibusque suburratis sputa promouendo conferunt, purgant ea quidem quodammodò verum antedictis non similiter nuncupantur, sed alia Diuretica, alia Bethica, alia menses mouentia, hac re à superioribus disincta quod non habeant vim familiariū succorū attractricem. Futilis (inquam) ista Galeni distinctio si neque hæc, neque illa verè sint purgantia, si non his magis quam illis, sed naturæ soli expulsio, atque ex consequenti purgatio refertur accepta: Nam cui expulsio tribuitur eidem quoque tribuenda purgatio,

Vtrò nos admittimus medicamenta verè purgantia nulla debere aestimari, se præcisè terminum ad quem tendit purgatio spectemus, qui est extra corpus: nulla enim affligantur quæ humores sua vi è corpore exturbent: Illos quidem trahunt ad se se, nec sine adminiculo naturæ, sopitam enim Cathartici virtutem, ac materiæ mole velut obrutam nariuus calor primū excitar, mox in actum deducit. Ita esse quotidiana experiētia com-

perum videmus; Et quæso quis à Rhabarbaro bilem vnquam attractam expertus est, quantumuis proximè alterum alteri applicaretur nisi vel corpori, vel in corpore animantis? Quis etiam in ipso corpore, nisi viuento? Adde nec in viuento, cuius elanguidus calor iacentem ac terrea mole oppressam medicamenti virtutem soluere ac erigere non potest. Hanc naturæ operam minimè ignorauit Aristoteles ideo namque æs, argentû, cæteraque generis eiusdem etsi concoqui à calore non valeant, haud purgare tamen asserit, quod resolui à viribus corporis nequeant. Quamquam in modo quo purgatio fit aberrat grauissimè, vti paulò post aperiemus. Libera ergò naturæ beneficio vis pharmaci nec siue altero naturæ derigentis ac limitantis beneficio, tendit ad humorem sibi proprium & affinem, eūque ad se prolicit, quod reliquum est proprio nixu exequitur natura, prolectumque humore foras extēdit; sed nō sine humore ipso, vel non sine Cathartico aut vtroque sua vel copia premēte, vel qualitate stimulante. Et quamquam antè postremum hunc, qui nature est conatum purgatio nondum fit appellanda, vt nec humor purgatus, sed à medicamento dumtaxat motus, atque attractus: i si medicamento nihilominus, à quo motionis principium effectiue communi loquendi consuetudine integre tribuimus, actionis denominationem: illudque propriè purgans nominamus tum recepto Galeno, priscisq; & meretricis more

1. Problem.

45.

118 *APHORISMUS SECVNDVS,*

cum ad differentiam aliorum quæ etiã purgantia, sed minus propriè nuncupari solent, vt Diuretica, hysterica, & quæcunque dispositiue solum ad motum qui in purgatione fit, concurrunt, siue corpora reddendo fluida (vt loquitur Hippocrates) siue alia quacunque ratione in præcedentibus declarata. In hoc maximè quæ ad rem præsentem facit inter vtraque distinctio sita est, quod verè purgãtia nobis appellata ad vnum aliquem peculiarem & determinatum humorem facultate determinata & propria feruntur, eũque vt sibi familiarem trahunt. Alia, quantum ab artifice ad particularem aliquem ordinatur agunt tamen in omnes promiscue, neque vlla vi tractrice pollent siue determinata, siue indiscreta. Sic attenuantia Bechica dum pituitam crassam fundunt & attenuant, eandem pariter in obuios quoslibet humores operationem exerunt. Incrassantia, si in crassos impingunt, crassiores reddunt quos forte præstaret esse tenuiores, agunt enim ex naturæ præscripto, non ex Medico. Denique attenuatio, vel incrassatio nihil ex se mouet aut promouent, sed mouenti naturæ humorem sequacem efficiunt ac obsequentẽ. Quãobrem mixta purgatio est quæ vera & artificialis dici consuevit, verèque purgans quod ei satisfacit modo explicato. Nunc deductas à mouentis facultate vel actione diuisiones vnico verbo prosequamur.

Mouens aut blandum est, aut mediocre,

purmest vna

aut violentum. Itemque debile, aut validum aut inter ista medium.

Actio quoque aut debilis, aut blanda: vel valida, aut violenta: vel mediocris. Talis & purgatio.

Si quid fortassè accuratiùs perscrutanti videbitur prætermisissum poterit ad proposita capita reuocari. Postulat nunc doctrinæ ratio ut modum quo purgatio fit breuibus proferamus.

Quomodo fiat purgatio.

QUÆSTIO QUARTA.

Q Vanquàm ex Aphorismi contextu elici expressè non possit hæc quæstio, ad Aphorismi tamen, maximèque ad dictorum, dicendorumque intelligentiam pleniorè facit, idèo mihi non visa est debere prætermitti at succinctè potius tractari.

Aristoteli hac in parte, ut in alijs plerisq; minimè cum nostris auctoribus conuenit. Sic ille sentit: medicamenta uti ventrem adierunt resolutaque sunt, statim ad venas per easdem semitas ferrè, per quas defertur cibus mox cum nihilo concoqui potuerunt, sed victrice persistere potentia, relabi, & quæ sibi obsistunt secum detrahere, & hanc rem purgationem vocari: hæc opinio quantum à Medicis theorematis, tantum ab experientia

110 APHORISMVS SECVNDVS,
& recta ratione deflectit.

Labitur in primis cum purgandi facultatem in id solum refert quod incoctilia sint medicamenta, nulla purgantis, aut tractricis virtutis facta mentione non enim solis purgantibus, sed omnibus in vniuersum medicamentis couenit, vincere non vinci; mutare non immutari, quo nomine ab alimētis segregantur.

*Mesues lib.
1. theorem
1.*

Labitur secundo cum illa quaquaersum in omne corpus deferri putat, venasque peruadere. Perpetuum non est, multo minus necessarium Cathartici substantiam omnes, aut plurimos, imò ne aliquos quidem infractus corporis permeare: sed vi attractrice sibi insita, delectu quodam cognatum humorem ex venis, & corporis meatibus sensum fugientibus ad se se in ventriculum & intestina rapit: hoc argumento quod plerique solis ventriculo aut vmbilico admotis copiose expurgantur: Quidam etiam odore solo. Nonnulli, quibus infractus multo humore viscido & crasso ventriculus, larga purgatione absoluta, pilulas integras auro etiamnum obuolutas visi sunt euomisse. Alij assumptum Phatmacum illico reddunt, & abunde purgantur. Addo nouum quorundam hac ætate inuentum qui vna eademque pilula sæpius ingesta, ac integrè egesta, purgationem iteratam foeliciter moliuntur.

Errat denique Aristoteles cum indeterminatam esse vult purgantis actionem, & promiscue ab eo quencumque reluctantem

humorem prolectari: sensui, & experimentis fidem negat, Pharmaceuticus omnem regulam & distinctionem funditus evertit. Quæ enim compositionum necessitas? quis compositorum vsus, si vnum & simplex quodlibet Pharmacum humoribus quibuscunque expellendis est satis? Cur hydrotico ad hydropum aquas vtare potius, quam cholagogo? Cur hoc ad bilem potius, quam Phlegmagogo, si quæcunque sibi obsistunt horum quodlibet secum deducit.

Longè aliter quàm Aristoteles philosophantur qui disciplinæ medicinæ animum applicant, & præceptiones à maioribus firmiter stabilitas ad praxim studiosè reuocant. Vident primum assumpti Cathartici quibusdam veluti ergastulis coercitam, & otiosam facultatem viuentis calore solui, solutam, veluti latentes sub cineribus ignes, eodem calore quasi stabello quodam excitari, mox in actum deduci: Hæc prout valida est aut debilis longè latèque in distantes partes libera diffunditur, humores sibi familiares aggreditur, concutit, ad se pellicit, quo modo magnes ferrum, paleas electrum; pellecti suo pondere, aut qualitate naturæ molestiam exhibent, insurgit demum vis expultrix pondus excutit, onere se leuat & molestia. Qui odore solo mouentur, tenues habent humores, & mordaces, leui quacunque occasione ad motum expeditos: hi, vt medicamenti vapore feriuntur, agitantur illicò, turgent

naturam ad expulsionem prouocant (cum paulò ante quieti nullam parerent offensionē, nullum inderent stimulum) tum expellenti naturæ (vt sunt ad motum proni)facilè obsequuntur, & per consuetas vias, quâ magis ipsi naturæ liberum, erumpente andem imaginationi vim tribuere licet & ob eandem ferè rationem. verùm contrà nos aliquis pro Aristotele disputans Hippocratē: opponet vim peculiaris humoris tractoriâ purgantib⁹ denegantē: si enim idē medicamētum, quater in anno exhibeas, hyeme pituiosissima (inquit) detrahes: vere liquidissima: æstate biliosissima; autumnò nigerrima. Ecce vt ab eodem medicamento varij pro varietate tempestatum nullo delectu trahuntur humores. Huic argumento nullo negotio satisfiet, si mentē Hippocratis attendamus. Ad cuius cognitionem notent studiosi, Catharticum per se quidem hoc est facultate naturali proprium & familiarem succum ducere: sed ex accidenti, & sequelæ ratione etiam cæteros ad motum faciles & expeditos, idque maiore minoreue copia prout plus minusue exuberant: verbi gratiâ (vt in allegatis ab ipso Hippocrate exemplis subsistam) si medicamentum afferas quod pituitam ducat, primum sua vi pituitam alliciet, hanc consequetur bilis, bilem melancholia, melâcholiâ sanguis: sin cholagogum exhibeas, trahetur primùm bilis bilem sequetur pituita; pituitam melancholia, melencholiâ sanguis. Idem in externis li-

quoribus cernimus, quorum si plures & diuersi eodem simul contineantur loco, vno moto cæteri quoque mouentur, eo quisque ordine quo est ad motum paratior, nõ æquali tamen proportione, sed pro suæ quantitatis modo. Pari ratione agitata phlegmagogo pituita reliqui pariter cum ea confusi humores agitantur, si illam trahis, hi sequuntur prius hic, ille posterius proüt hic aut ille ad motum est promptior. Non ita tamen vt attractæ pituitæ maior necessariò effluat quàm alterius cuiusquam copia, sed eò quisque fluit copiosius, quò est vberior: nempe hyeme pituita, quo tempore redundat largior effunditur cæteris temporibus, sumpto eodem medicamento, paratior. Bilis contra hyeme paratior, æstate largior & ita de reliquis. Respondet itaque specificæ cathartici proprietati specifici humoris impulsio, huius impulsioni consecutione succedit aliorum commotio atque depulsio.

Quæres nunquid verisimile putem per sequelæ modum dilabi & exilire sanguinem post alios humores cuius tãquàm pretiosissimi vitæ thesauri maximè auara vis retetrix haud facillè patitur effluxum? An hic effluxus sanguinis purgatio est?

Respondeo neque sanguinis vacuationem quæ à medicamento prouenit purgationem esse, sed *ὑπερκαθάρσις* hoc est superpurgationem, seu aliquid suprâ aut vltrâ purgationē: Neque ab eadem causâ purgationem & su-

124 APHORISMVS SECVNDVS,

1. de sup.
facul. cap.
12. § 28.

perpurgationem pendere. Purgationis quidem causas accepimus. Superpurgationis triplicem statuit Galenus, singulaeque Cathartico refert acceptas osculorum scilicet apertionem: purgantis mordicationem: Et vasculorum imbecillitatem. Apertio fit ob medicamenti potentiam: mordicatio, ob acrimoniam: vasorum imbecillitas ob ingentem defatigationem, & intemperiem, quam dum à Cathartico lancinantur, ac veluti emulgentur, acquiescere. Has ipsas causas in humorem qui expurgatur detorquere nihil prohibet. Nam spontaneis etiam purgationibus superuenit *ὑπερκαθάρσις*, quo casu purgans pharmacum accusari minimè potest. Aperiuntur autem vasa ab humore tenui & feruido: Ab acuti eroduntur, à copioso tenduntur & dirumpuntur: à pungente vellicantur: laxantur ab humido, vel aliam quamlibet ipsi humori congenerem intemperiem contrahunt à qua debilitantur. Multa hic alia quæri possent ab instituto nostro aliquantò longius diffusa, vnicum nobis propositum ab Hippocratis scopo non recedere eaque tantum proferre quæ Aphorismi sententiæ ac intentioni lucem aliquam afferant, qualia quæ hactenus tractata, & quæ mox tractaturi sumus: inter quæ quod in praxi est apprimè necessarium, à paucis fortasse satis curiosè inuestigatum, à paucioribus satis cognitum, purgationis videlicet indicans primo loco, & nostro docendi more perquiramus.

A Quo indicetur purgatio.

QUÆSTIO QUINTA.

DVbitandi nobis paulò antè præbuit occasionem Fuchsius, cùm de purgationis à Galeno tradita definitione ageremus, vbi Leoniceni interpretationem conuellens qualitatem humoris sola vult alteratione corrigi, non purgatione, nisi cum quantitate excesserit: ex quo inferri debet à quantitate purgationem iudicari. Nam si qualitati non debetur purgatio nisi quatenus cum excessu coniuncta, excessui certè debetur. Hæc si Fuchsi opinio est, non à Galeni mente, non à ratione videtur aliena, Galenus quidem quarto Aphorismorum vbi hæc eadem præsentis Aphorismi sententia repetitur, & explicatur, per qualia oportet, abundantiam significari dicit humorum sua qualitate infestantium, abundantiam igitur purgari oportet tanquam id quod indicat, nempe ab eo cuius gratia instituitur purgatio sumpta purgationis iudicatione. Clarius & ex professo rem in methodo definit his verbis. Sicut missio sanguinis vel propter ipsius redundantiam, vel propter morbi magnitudinem: ita purgatio vel propter redundantem eiusdem succi, vel propter vim morbi adhibetur. Et ibidem paulò inferiùs Hiopocratis auctoritate fretus succum redundantem va-

Comm. 2.

4. Methodi. C. 6.

cuandum docet hac distinctione, vt si exuperet sanguis, detrahatur: sin alterutra bilis aut pituita Catharticum imperetur.

Cap. 61

Quæris apertius in Galeno suffragiū? Habes libro de constitutione artis distinctè & disertè proditam quam quærimus decisionem paucis his verbis. Correctio morbos efficientium dispositionum summatim perstringenti contrarijs obitur: particulatim verò persequenti superfluum vniuersum rescindere expedit, quomodo superfluum sit distinguendo; an vt quantum, an vt quale, an vt vtrumque. Quod redire in naturalem statum valet, alterare per contraria; Quæ præter naturam toto sunt genere, vt venena, ac spicula defigentium virus animalium, alterando vacuandoque. Hic manifestè Galenus à qualitate solius alterationis indicationem petit: à quantitate, vacuationis, sub qua purgationē comprehendit. Plura vndecunque ex Galeno in hanc sententiam congerent Galeni studiosi, nos veritatem rationibus exploremus.

Esto, supponamus Cystim felleam sibi familiaris humoris copia-turgentem ac oppressam, sic vt neque de nouo affluentis sit locus, neque suo se pondere leuare ipsa possit nullo accedente qualitatis vitio; Quid tum remedij, nisi vt exuberantem quantitatem detrahas? Quo tandem ingenio, nisi purgatione? Quantitati ergo debita purgatio. Idem inductione patet in reliquis humoribus iuxta naturæ normam temperatis: nam neque me-

Iancholiæ, neque pituitæ quorum vtrique
 suus est vsus in corpore nisi cum excesserint
 vacuationem decernimus: nec aliam vacua-
 tionem quam purgationem. Si cum excessu
 recessum à naturali crasi & symmetria ne-
 cessariò adesse contendis, & huius recessus
 hoc est prauæ inductæ qualitatis gratia pur-
 gationem præscribi: Quæram qua qualitate
 infesta sit bilis, cum per vniuersum corpus
 effusa & exuperans iterum inducit? Non
 calore & siccitate febrem, aut aliam quæ in
 sensus cadat particularem vllam intemperiem
 excitat. Non acrimonia ferit, aut lædit, non
 vlli vitali actioni, non animali, nulli etiam
 naturali plerumque officit. At purgatione
 eliminanda est, quia sparsa, quia exuperans.
 Cur in synocho non putrida accenso sangui-
 ni mutuata non à qualitatis vitio, à quo præ-
 cipua est læsio, sed à plenitudine indicatione
 sanguinem eximis, in præfata bilis redundan-
 tia solam qualitatem quæ culpa caret atten-
 dis? Promenda potius à quantitate indicatio
 vt pote quâ penitus sublata aut certè immi-
 nuta nulla aut exigua vis qualitatis. Non enim
 ex se se scintilla concitabit incendium in
 subiecto tantillum ad obsistendum idoneo:
 non mandragora, non cicuta, non papauer
 quæ alioqui trahere corpus in perniciem apta
 sunt, sine quantitate detrimentum vnquam
 afferent. Idem multò magis de humoribus
 existimandum quorum multò minus aduersa
 nostris corporibus qualitas longè maiorem

*Gal. 2.
 Aphorif.
 Comm. 12.*

desiderat ad actionem copiam, quâ resecta malum pariter resecueris aut præuerteris.

Verùm obijciat fortè quispiam me mihi ultra scopum effingere in quem spicula contorqueam, cùm nullus sit qui nudæ qualitati tribuat purgationem (quo nomine antea explosa fuit Leoniceni expositio) & in præcedentibus sit demonstratum, qualiratis voce humoris speciem esse intelligendam: Quo posito ruunt præfata argumenta. Nam biliosus humor & reliqui, licet naturalem temperiem seruent, quamprimùm exuberant, etiam cum sanguine commixti aut confusi, qualitate peccant hoc est sua specie, siue in prauum succum degenerant, & nutritionem labefactant, quam ob causam purgationem exposcunt.

Valet in vtraque bile fortassis hæc obiectio in pituita dulci non valet, quæ vrgente penuria vltiori coctione elaborata cedit in laudatum sanguinem, probumque nutrimentum.

Denique purgatio euacuatio est sed euacuatio corpori competit vt quanto & extenso, non vt quali, ergo & purgatio.

Ecce multis nec inualidis fundamentis suffultam Fuchsi instantiam: Quæ tamen si ad Hippocratem, si ad Galenum, si ad rationem ipsam mentis & oculorû aciem curiosè reflectemus parû firmiter videbitur stabilita. Hippocrates quidem toto hoc Aphorismo, qui totus est circa purgationem ex communi

inter-

interpretum ipsiusque Fuchsij consensu, solius qualitatis meminit tanquam primarij in purgatione scopi. Ne quis verò falso aliundè persuasus ad quantitatem potius animum intenderet, se se euidentius in progressu explicans litem dirimit: deiectiones (inquit) non sunt multitudine æstimandæ, sed si talia purgentur qualia purgari oportet. Essent sanè multitudine æstimandæ non qualitate, si ad humoris copiam, non ad qualitatem esset referenda purgatio. His si non satis declarata supremi dictatoris intentio, Galeni commentarios adeamus. Iubet Hippocrates verno tempore venæ sectionem aut purgationem præcautionis gratia ijs iniungi, quibus alterutrum conuenit. Docet in commento Galenus faciendum hac distinctione alterutrius delectum, nempe mittendū sanguinem ijs qui ex plenitudine morbis sunt obnoxij, purgandos alios, qui ex humorum corruptela.

1. Aphorismus. 23.

6. Aphor. 47 & ibi. Galen^o. in comment.

Rem postea clarius illustrans. Venæ (inquit) sectio commune auxilium est earum, quæ à plethora oriuntur, affectionum. Purgatio verò, quamuis, si secundum genus inaudias, vnum quoddam auxilium existat, non tamen secundum speciem: nonnullis siquidem confert humores pituitosos educere, alijs amaram bilem, alijs atram, reliquis ferofam superfluitatem, pro natura earum, quæ superueniunt, passionum. Quasi ita velit, in genere quidem purgatio ab vno aliquo iudi-

I

130 *APHORISMVS SECVNDVS*
 catur, nempe ab humoris prauitate, verum
 in specie à differentibus specie humoribus
 ad eum, qui exuperat, limitatur.

Nostra hæc interpretatio non est, sed ipsius
 Galeni eo ipso loco exemplis confirmata.
 Quemadmodum igitur specialis iudicatio à
 vitioso humore speciali sumitur, puta cho-
 lagogi exhibendi, si peccet bilis, phlegma-
 gogi, si pituita: sic & generalis indicatio ab
 humoris qualitate vitiosa in genere petenda
 est. Ita is ipse habet præcitati Aphorismi cõ-
 mentario. Nempe quemadmodum qualita-

1. Aphor.
 Comm. 23.

tem pro humoris infestantis ratione vacuare
 oportet, sic & quantitatem humoris multi-
 tudini respondere. Ecce manifestas humoris
 purgandi, & purgationis quantitatis indica-
 tiones, illius à qualitate, huius à copia & ex-
 cessu. Hic interim notent studiosi, fidelis in-
 terpretis limites prætergressu fuisse Plantiũ:
 sic enim scribit Galenus, *ὡς γὰρ ποιότητα*
κατὰ τὸν λυποῦντα χρεὶ κενεῖσθαι χυμὸν: sic
 Plantius vertit, quemadmodum enim mo-
 lestum humorem pro qualitatibus ratione va-
 cuare oportet: verba sonant *ποιότητα κενεῖσθαι*
κατὰ χυμὸν, non è contrà, *χυμὸν κενεῖσθαι*
κατὰ ποιότητα.

2. Aphor.
 Comm. 17.

Ad rem redeo, & ad Galenum, qui iuxta
 Hippocratis loquendi morem vacuationem
 simpliciter vocari asserit, quando humores
 omnes vacuantur æqualiter: Purgationem
 autem, quando qualitate molesti. Hic firma
 memoria recolendum qualitatis voce succi

prauitatem designari, communi & significare verbo *κακοχυμια*, quæ tum accidit, cum vel alterutra bile, vel pituita, vel sero corpus infarcitur. Euidens itaque ex Galeni decreto ab humoris qualitate purgationis indicationem depromi: Verùm cum eiusdè auctoritate fretam videamus præcedentem opinionem, res est ad rationis trutinam potius reuocanda.

Gal. 13.
Methodi.

Quæro in primis, si purgationem indicat quantitatis vitium, quid est quod à purgatione sanguinem excludas? Nam cuiusque indicans conuenit & indicatum, cum alterum alteri naturæ lege opponatur. Non etiã purgationem indicat qualitas de genere accidētis, sed qualitatem contrariam. Relinquitur ergò sola præfata succi prauitas. Quod ita probo. A natura rei proficiscitur indicatio, sed purgatio est humorum qualitate peccantium, ergò à qualitatis vitio indicatio sumenda. Clariùs: humoribus accommodatur purgatio ut qualitate infestantibus, ergò ab iisdem ut talibus indicatur; non enim sub alia conditione spectantur, sub alia tolluntur. Denique contraria contrarijs curantur, sed purgatione per se curatur *κακοχυμια*, ergò purgationi per se contraria est si purgationi per se contraria, ergò purgationem per se indicat. An confirmatione opus est? verè purgantia vocata prauos tanquammodo adoriuntur succos; vera igitur purgatio iisdem solummodo destinatur.

4. Metho-
di. 6.

132 *APHORISMVS SECVNDVS,*

Tertiam in Galeno sententiam inuenio, cuius auctorem facit Hippocratem, qui tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo, quod de vlceribus prodidit, etiam morbi magnitudinem ad purgationis indicationem considerat, hæc eius sunt verba. Purgatio per aluum plurimis vlcerum prodest, in quibus ossi caries impendet. Præterea & quæ suuntur, & quæ exaduntur, & herpetibus, & reliquis quæ vlcera diuturna reddunt: Etiam quæcunque deliganda sunt eadē quoque per aluum purganda. Ex his infert Galenus vlceribus omnib⁹, quoties præualida sunt purgationē esse vtilē, nec non ipsā morbi vim, siue magnitudinem velis appellare, pro indicatrice quadam purgationis statuendam. Id quod longa satis oratione prosequitur, ad quam studiosum iuuenem velim, recurrissē. Præter istas quarta quorundā opinio est, à sanguinis massa, siue ab eo, quod in corpore laudabile reperitur, purgationem indicari. Neque id improbabile videtur, si verum est id ipsum, quod purgatur, indicare: purgari sanguinem ex eo probant, quod purgatio sit quædam emundatio, sed emundatur sanguis, non reliqui humores prauī, imò verò in cloacam aut sentinam impurissimam detrusi maiorem situm atque impuritatem contrahunt: solus sanguis purior redditur & defœcator. Sic vestes, cubiculum, vasa, frumenta, vites expurgari dicimus, non quisquillas, aut sordes. Et sane medentis intentioni perbellè quadrat hæc opinio, illud

vnũ quippè contendimus, conspurcatam alienorum humorũ contagio sanguinis malsam depurgare, deficientem à bonitate pristina in integrum restituere saluas, ac integras nutritionis cœterarumque corporis facultatum actiones tueri.

2. Aphor.
22. & ibi.
Galenus.

Hactenũs dissentientes audiuimus de purgatione sententias, quarum rationes haud difficilè fuerit (quantum iudico) adhibita interpretatione in concordiã reuocare: singulas igitur seiunctim discutiamus.

Ad primam quod attinet, repetendum ex superioribus purgationem per euacuationem, tanquam per genus proximum, definiri. Euacuatio per se quantitatis excessui succurrit, repletionem enim curat euacuatio, vt morbificarum causarum omnium per contraria fit amotio: si productos à copia morbos depellit vacuatio, hæc ab illa certè iudicatur. Si ita est quantum sui generis naturæ particeps est purgatio, tantum & indicationis quæ illi est propria. Verũm ex parte materiæ se tenet genus, generica ergo indicatio speciei materialiter dumtaxat applicatur. Ampla porrò generis acceptio per specificam differentiam, quam *εἰδότησιον* idcirco vocant, limitata speciem, constituit. Ab hac eadem differentia, generica indicatio, tanquam per rationem formalem, ad specificam reducitur, non aliud concludunt argumenta affirmatiua, si probè examinentur: non aliud conuincunt negatiua. Affirmatiua solam materialem in-

134 *APHORISMVS SECVNDVS,*
dicationem adstruunt; solam formalem iudicationem respuunt negatiua. Hæc circa primam sententiam.

Formalem rationem contemplatur secunda opinio, succi nimirum prauitatem, quæ differentiæ specificæ locum in definitione obtinuit, non enim purgatio simpliciter vacuatio nuncupatur, sed cum adiectione talis humoris, nempe qualitate molestantis, qualitatis nomine pro humoris specie & differentia, siue pro *κακουργία* accepto, ut sæpius inculcauimus. Ad hanc conditionem lata illa generis amplitudo restringitur. Id quod satis superque tñm Hippocratis & Galeni calculo firmatum, cum etiam rationibus demonstratum, Neque nos à sententiâ dimouent, imò ne mouent quidem, quæ ad prioris sententiæ confirmationem in contrarium iactantur.

Inter ea, quæ ex Galeno citantur, vnicum ex libro de artis constitutione mutuatum difficultatem parit: vbi causarum morbos efficientium indicationes distinguens, triplicem tantum indicationem profert. Primam quæ à qualitate sumitur, alteram quæ à quantitate, tertiam quæ ab utroque. Primæ opponit alterationem: secundæ, vacuationem, Tertiæ vtrumque. Vndenam modò in his Galeni verbis haurienda purgationis indicatio? Non à qualitate, ut constat: Ergò à quantitate. Ad quod caput eadem referenda? Non ad alterationem certè, ergò ad vacua-

tionem: nam & hanc humoribus veneno similibus tribuit, quibus omni dubio procul purgatio conuenit, non appellata simpliciter euacuatio. Equidem fateri cogor non satis exactum in ista distinctione Galenum fuisse, vnumque ab eo membrum prætermisum humoris scilicet prauitatem, cui pro remedio opposita purgatio: Et hæc quidem venenatis humoribus imperanda, non euacuatio quæcunque. Purgationem itaque sub euacuationis voce cõfundit Galenus, neque distinctè plethoræ & cacochymix indicationes proferat: Sanguis enim præter modum auctus, & efferuescens qualitate simul & quantitate vitiosus est, alterationẽ ideò & euacuationem requirit, non tamen purgationem.

Cætera Galeni loca quantitatis & qualitatis vnã meminere, quamòbrem manifestè probant ab vtroque indicari purgationem iuxta præfatam expositionem. A quantitate inquam materialiter, à qualitate formaliter. Rationum oppositarum facilis est solutio. Ad primam, qua arguitur coniunctæ cum redundantia qualitati purgationem deberi, non tamen ipsius qualitatis gratia (vt quæ alteratione temperanda) Ergò quantitatis. Respondeo qualitatem vitiosam, cum temperari nequit, sui subiecti exclusionem requirere; non primò & per se, at secundariò atque ex accidenti, quoniã ad subiecti ablationem ipsa tollitur. Accidentis enim esse est inesse, quare sine subiecto consistere non po-

136 *APHORISMVS SECVNDVS.*

test: cumq; à subiecto nequeat in subiectum migrare, oritur intentio subiectum extrudendi: Ita tamen, vt à subiecti differentia sublationis modus terminetur, putà si in parte corporis solida venenata qualitas firmetur, ab afflictæ partis natura & constitutione oritur indicatio resectionis, siue amputationis, aut erosionis, quæ ferro, igne, septicis aut alio quocunque ingenio perficitur. A sanguine, aut spiritibus intēperatis, quādiu suum nomen ac definitionem retinent Phlebotomiæ, vel arteriotomiæ. Ab humoribus à sãguine alienis eiusmodi qualitate infectis purgandi. Adde qualitatis infestam quæ emendari non potest in humoribus: à sanguine alienis necessario cacochymiam parere: idipsum facit excedens eorundem quantitas, vt antea docuimus. In sanguine verò hæc ipsa qualitas plenitudinem ad vires facit, ac tandem, si latius dimanet, ipsam naturam sanguinis prorsus corrumpit, & vel in plenitudinem cum adiectione vocatam quæ cacochymia proxima est, vel in cacochymiam ipsam degenerat.

Cæteris primæ sententiæ argumentis satisfacit allata ibidem obiectio. Ad instantiam de pituita dulci, dicimus pituitam dulcem moderata copia facessere in laudatum sanguinem, & probum nutrimentum, vbi verò à natura regi nequit, aut vberius increfcit, illico nutritionem labefactare, & cacochymica symptomata inuehere, non autem quemad-

modum sanguis. Plethorica ad vltimam non est quod reperamus quomodò purgatio, quâ vacuatio est, à quantitate indicetur.

Obijciat argutulus quispiam, si ab humoris specie indicatur purgatio, non tanquàm cōtrarium indicatur: nihil enim speciei contrarium est, quare neque purgatio. præterea quæ verè purgantia dicuntur, humorem cui destinātur non purgant vt contraria, sed potius vt similia, ergò à simili petitur hæc indicatio: respondeo largius accipi à nobis contrariorum nomen, quàm vulgò solet à dialecticis: contrariotū voce quamcumque oppositionem includimus, quo sensu contraria censemus, quæ se mutuò tollunt siue per se, siue ex accidenti, Sic cathartica ijs humoribus dicuntur contraria, ad quorum exclusionem comparantur, licet quantum in se est, humoris potius attractionem ad se se quàm eiectionem è corpore moliantur.

Circà tertiam sententiam, audire mihi videor studiosum aliquem primo iutuitu dubitantem, quâ ratione à magno morbo possit purgatio iudicari. Nam quæ à morbo hauritur indicatio, curatiua est, purgationis verò, præseruatiua, vt quæ solam attingit morbi causam, nec morbo solùm qui fit, sed & futuro quoque debetur.

2. Aphor.
Comm. 22.

Pro solutione aduertendum remedia omnia siue Therapeutica, siue prophylactica, ad morbum finaliter ordinari. Curatiua nuncupantur quæ morbum ex se, immediatè ado-

138 APHORISMVS SECVNDVS

riuntur, & profligat. Præseruatiua, quæ morbi præsentis aut futuri causam rescindunt, (quanquam quæ ad præsentis morbi causam referuntur, mixtæ quodammodo naturæ, cæset Galenus, & proprio nomine carere) hæc ut per se, immediatè causæ applicantur, per se quoque & immediatè à causa indicantur, ita tamen ut hanc indicationem limitet & moderetur id cuius gratia, nempe morbus. Iam supposito morbo præsentem vel futuro, statim remedium indagandum, remedium (inquam) eiusmodi quod morbo par sit, vel præueniendo, vel tollendo. Si ergo magnus supponatur morbus, magnum pariter supponendum remediū. Constituamus modò purgationem magni istius morbi præsidium fore, purgatio certè pro magno præsidio habenda erit; at non quæcunque purgatio magnum præsidium est, sed ea tantum quæ vero purgante nuncupato absoluitur, cuius vis peculiaris & insignis. Cæterorum, quibus etiam purgantium tribuitur appellatio, indeterminata est & infirma. Illud humorè ad se vel reluctantem rapit ista, trahenti, vel impellenti solum famulantur, neque ex se quicquã mouent aut promouent. Illius actionè si probè administraretur, vix vnquam fallit exitus, semper sequitur purgatio: agunt ista nulla certæ purgationis expectatione: quæ si consequatur, non ipsis, sed naturæ soli, aut alteri causæ cuiuspiam accepta referenda. Hoc itaque casu eiusmodi indicabitur purgatio, quæ

*s. de suop.
Cap. 20.*

morbi magnitudini respondeat, de qua etiam intelligendus cum Hippocrate Galenus. Non enim simpliciter purgationem dicit vlceribus prodesse, sed addit per aluum proprie quippe purgans pharmacum, aut deiectorium esse aut vomitorium paulò ante ex Galeno didicimus. Circa vltimam opinionem annotandum, illud quod in intentione nostra primū est, in opere esse postremum. Nihil in rei natura humana mutat intentio, ab illa indicatio profluit, non ab ista; illi per se immediate satisfacit quod indicatur, isti mediatè & cōsecutione. Exempli loco idipsum fit quod in controuersiam cadit, primum Medici intentum est, purum defœcatumque sanguinem reddere, consequi istud nequit, nisi separatò impuro cuius contagione sanguis inficitur; hinc prima in executione proximaque indicatio impuri segregandi, cui purgatio subuenit. Proximè ergò, primò, & per se ab impuro indicatur purgatio, post impuri semotionem purior ex consequenti superstes succus relinquatur.

Breuius dico purgationem vi propria, per se, immediate, & primò circa impurum occupari, est enim vacuatio non puri, sed impuri; Quamobrem ad purum, in quod vim suam non exerit per se non dirigitur, sed impuri depulsionē sequitur huius defœcatio.

Hactenus vltro citroque proposita in vnū veluti fasciculū congerentes, præfatas omnes sentētias, sub huiusmodi distinctione recipi-

140 *APHORISMUS SECVNDVS,*
 mus. Primum à quantitate indicari purgationem volumus, sed materialiter. Secundo à cacochymia formaliter. Tertio à magno morbo, vt magni auxiliij locum tenet. Quarto & postremo ab eo quod est inculpatum, sed improprie & consecutiue. Restat nunc altera de purgationis indicante quaestio.

An à virtute indicetur purgatio.

QVÆSTIO SEXTA.

1. Aphorismus. 23.

ITa sentire videtur Hippocrates in hoc Aphorismo, dum tolerantiae mentionem facit: duo quippe sunt in omni curatione scopi, ad quos Medica omnis refertur actio: Alter vt iuues, alter vt quantum fieri potest virtutem integram tueare. Iuuabis, si qua praeter naturam reperiuntur in corpore eximas, de qua intentione mox copiose disputatum, sumpta ex Aphorismi verbis occasione. Restat ergo altera de virtute, nobis praefata tolerantiae voce insinuata, minime si nostrum sequemur ducem, aspernanda, prima ista est & potissima, à qua tota ferè pendet expectatio salutis. Quamobrem nusquam, vt de purgatione sermo est, à diuino sene praetermissa. Sic inferius deiectiones, ex statu virium metitur: neque veretur euacuationes ad Lypothymiam vsque ducere, sed sub consideratio-

ne virtutis. In eadem sententiam conspirasse Galenum, probant eius in eisdem textus cōmentaria. Quanquam (ingenue fateor) non tam aperte tulit is suam de virtute sententiam in purgationis, quam in phlebotomiæ indicatione statuenda. Sed neque istud fortasse opus fuit, cum vnum ex altero non obscure deducatur. Manifesta namque hæc & necessaria videtur consequentia: à virtute indicatur sanguinis missio, ergò & purgatio. Antecedens in Galeni doctrina negari non potest, vt ostendemus in sequenti Aphorismo: consequentiam probatione vix indigere nonnulli fortè æstimarint. Non enim minorem, si non aliquantò maiorem, ad purgationem quam ad phletotomiam virtutem requiri autumant. Quæ ergò ratio potior vt hæc quam illa potius à virtute indicetur? An quia probus & naturæ familiaris succus venæ sectione educitur? An quia viuifici caloris fons & thesaurus vna cum sanguine exhauritur facta exhalatione spirituum, qui ab arterijs in venas commeant? An quia magna succedit in vasis omnibus ex agitatione perturbatio, venæ sectio à facultate indicatur? Leuia hæc omnia, si cum purgatione comparentur. Euaeuatur secta venæ humor laudabilis. Quid incommodi? nempè quia sua quantitate corpus opprimit & natium calorem suffocat, qui veluti sarcina deposita, vt ignis subtractis lignis in id quod reliquum est suas vires potentius exerit. Exoluūtur spiritus. quid peri-

142 APHORISMVS SECVNDVS.

culi in tutissimo præsidio cuius impetū licet pro arbitrio compescere? magna fit ex agitatione perturbatio: imò plerumque sic exigua, vt ne molliores quidem à solitis exercitijs impediatur. Denique excitantur ac veluti exurgunt missione sanguinis facultates omnes, non deprimuntur. Cessat molestus ille grauitatis cum tensione sensus, quo velut oppressa tenebatur virtus animalis, redit ad sua munia vis naturalis, rursus incipiente nutriri corpore, vt inquit Hippocrates, fit vitalis alacrior, liberiore quàm antea difflatu. Contraria in purgatione omnia: vellicantur humorum, aut medicamenti acrimonia sentientes partes; sæuiunt toto inferiore ventre tormina, quæ nec valido quidem corporis animique robore præditus patienter ferat; violenta toto corpore iactatio magno plerumque virtutum omnium dispendio. Tetrus vaporibus appetuntur, cerebrum, cor hepar, & cætera quotquot his famulantur partes: hinc languidus membrorum motus, distentiones, atque importuna lassitudo, præterquam quod nonnunquam irritatur febris, defurgendi frequentia: fit respiratio difficilis; pulsus imbecillior, concitior, interruptus ac inæqualis: vrgent cordis morsus, palpitatio, eclysis, syncope. Inest vomitus creber, nausea ferè continua, inappetentia, ciborumque horror, sitis implacabilis. Huic calore ingenti efferuescunt præcordia, vritur corpus vniuersum: illi veluti gelu concrefcit, riget

*Galen. 8.
Methodi.*

ac perhorrescit, gelidus perdura currit ossa tremor ac sudor, vt ait poëta. Quid plura? Grauißima plerumque vel à leui pharmaco afflictarum virtutum omnium symptomata cadunt vel in constantem virum. Hoc ipso grauiora, quòd ferinos humorum aut cathartici impetus cohibere minimè licet. vt illud taceam indiuiduales quasdam conditiones reperiri, ac nescio quas naturales antipathias, quas nulla coniectura assequare, nec nisi cum pænitenda virtutis læsione, addo etiam cum ægrotantis interitu possis experiri. Sic iniectione euacuatis multos ex eadem familia *6. Aphorif.* perijße literis compertum est. Alij sola deuorata cassia interierunt. Plerique alijs eiusmodi quantumuis blandis cathartice interempti. *27.* Nequis verò maleficam solùm, medicamenti aut humoris qualitatem in indicium vocet & neget spirituum vnà cum prauis humoribus effluxu, vires exolui, audiat diuini senis oraculum qui confertas aquæ aut putis in hydropticis, aut Empijcis vacuationes tanquam mortiferas damnauit, ob insignem, si Galeni commento credimus, spirituum profusionem. His alijsque id genus argumenta duo concluduntur: Primum est purgationem à virtute indicari. Alterum potiorem esse virtutis cõsiderationem in purgatione, quàm in venæ sectione, siue quod in idem recedit, maiorem ad purgationem, quam ad venæ sectionem vim desiderari. Quorum vtrumque separatim inuestigandum est.

144 *APHORISMVS SECVNDVS,*
uestigandum est.

Quod ad primum spectat omnem scrupulum amouisse videbimur si ritè illud declarem, quod initio quæstionis pro fundamento est positum, omnem Medicam actionem ad duo capita pertinere. Scilicet vt quod præter naturam est amoueat, quod secundum naturam conseruetur. Amotio fit contrarijs: conseruatio similibus. Contraria amborum intentio, hîc similibus, illic contrariorum, quorum vtrumque cadere in vnum & idem numero minimè per se potest: vnica quippe rei natura est, à qua indicatio promitur: vnica inquam natura sibi que minimè contraria. Possunt quidem ab vno plura indicari non tamen vt vno, sed diuerso respectu, neque sub diuerso genere. (putà sub genere similibus & contrariorum) simul; Aliàs fatendum esset idem esse & non esse, tolli & conseruari. Itaque si ab humoris qualitate petitur purgationis indicatio, eadem sumi à virtute non debet, cum illa ad sublationem per se tendat, hæc ad conseruationem.

Dices potissimam medentis intentionem sanitatem spectare, & vitæ custodiam, quæ in virtutis tutela tota sita est & hæc omnium actionum medicarum finis. Ex quo sequi videtur primam principemque purgationis indicationem ad sanitatem, ad vitam, ad virtutem referri.

Respondeo ex agentis intentione rerum ordinem non euerri. Prima fit in nostra mente san-

opere vltima. E contrario postrema est in inuentione morbificæ causæ depulsio, sed in effectu prima, ad quam sequitur integra sanitas, Sanitatem itaque secundariò in integrum restituit purgatio, morbi causam per se primariò aggreditur & depellit; Nam igitur per se primariò ab eo quod secundū naturam indicari potest.

Neque in contrariū quicquā probant quæ fuere producta, summa illa duo indicationum capita, morbi scilicet depulsio, & virtutis tuitio, licet in agētis animo simul cōsentiant & conspirēt licet se se mutuò in operè cōsequantur, non qui morbum tollit à quo robori vis infertur, vim ex consequenti reficit, & instaurat; pari modo qui virtutem reficit & refouet, dum ipsum aduersus morbum validiorem efficit, morbi pariter conatus & potentiam infringit: non per se tamen, sed ex consequenti & accidenti. Per se sub eadem indicatione nihil simul & morbum adimit, & virtutem tæctur, quin potius ex mutuo remedij cum morbis conflictu, reddat aliqua in virtutem iactura: vicissimque dum robur augere adiectione alimonix studemus, morbum plerumque adaugemus. An ergò id per se indicabit virtus à quo percellitur, cuiusmodi est purgatio, cum ex se sui tutelam perpetuò exposcat? Quorsum ergò (inquies) in purgatione imperanda perpetua fit virtutis mentio? Quidni hinc & alibi ab Hippocrate silentio virtus obrepta? Quia

146 APHORISMVS SECVNDVS

scilicet in tanto exolutionis metu, virtutis status ad amissim spectandus, vt actionis violentiam temperemus; quæ cum sine aliqua illius offensione obiri nequeat, cauendum id saltem ne aut grauius lædatur, aut pœnitus destruat; Hanc indicationem contra indicationem significantius appellaris, ac melius dixeris purgationem à virtute permitti quam indicari, neque est quod aliud ex Hippocrate hac in parte inferri arbitremur: hæc circa primum. *Ad secundum quod attinet*, probatum fuit potiore esse virtutis indicationem in purgatione quam in venæ sectione. Probationis à triplici fonte sunt erutæ rationes. A mouente, à mobili, à motu ipso. Quæ singula in purgatione deprehenduntur violenta, in venæ sectione facilia, aut mediocria. Mouens quidem siue purgans sapore, odoreque, inò & colore, & consistentia ingratum, humanæ naturæ inimicum, inter hanc & veneficam, medium; humorem impetuet, expultricem stimulat, proritat, cogit. Mobile sua specie infestum, quascunque permeat partes grauiter offendit, tetto halitu inficit, quantitate aggrauat, qualitate ferit furitque in quacunque obuia. Ab utroque vehemens illa agitatio, quæ Medicam fallit industriam, & ægrotos in summum discrimen vocat, quam ne valentes quidem sine molestia, sine querela, sine timore perferunt grauioris mali. E cōtrario sanguis tum leui naturæ impulsu, tum motu proprio, quâ datâ

portâ liberè profluit. Quocunque tandem conuertas oculos nulla in effluxu querimonia: si quis lypothymix metus aut syncopes digiti applicatione cohibetur: nulla facultatû offensio si animum, vel si oculum adhibeas.

Efficiant hæ rationes aliquid sed ab eo diuersum quod adstruunt, non enim necessariò colligunt maiorem ad purgationem, quam ad apertionem venæ virtutem exposci, sed istud tantum, plura in purgatione, quam in sectione venæ concurrere, quæ virtuti efficiant, quanquam non potiora, ideoque à pluribus in illa pertimescendum & cauendum, itemque facilius quam in ista & grauius posse à medentibus aberrari. Verum si omni errore sublato, exteriusque accidentibus præuisis ambo inter se, in se se spectata conferantur, nemo est quin manibus pedibusque in hanc sententiam descendat, & lubens volensque fateatur necessariò, & per se vim maiorem ad sanguinis missionem quam ad purgationem, requiri: Id quod vel hoc argumento conuincitur in aduersam partem à qua iactatum est hunc in modum retorto. Si in puris, & aquæ conferta effusione dissoluta virtute mors subsequitur, propter copiosam spirituum profusionem: Quanto vberius in effusione sanguinis effundi spiritus existimandum est, quibus tota massa turgescit? quanto magis ex spirituum profusione, exhausto simul eorundem pabulo, languescere virtutem & collabi? Qua de causa nec

148 APHORISMVS SECVNDVS
 ita frequenter, nec ita tutò & liberè omni
 ætate, lexu, tempore & natura venæ sectio,
 vt purgatio decernitur.

Recreatur certè imminutione sanguinis
 virtus, sibi leuior hoc ipso videtur æger, nē-
 pè quia detractum quod superfluit: fertur
 exiguo incommodo id præsidium, quanquàm
 non exigua spirituum iactura, dum quod re-
 liquum est in corpore, sufficit viribus su-
 stentandis.

Idem in purgatione accidit, si probè vta-
 re. Si quæ purgationem comitantur, aut
 subsequantur molestiora symptomata non
 per se fit & necessariò, sed ex accidenti: Imò
 verò si talia purgentur qualia purgari oportet
 confert & leniter ferunt. Sed neque in
 purgatione per se sic grauiter lacescitur vir-
 tus ac in venæ sectione; succedit nāque pur-
 gatio leni admodū ac exiguo succi alimentij,
 & vitalis caloris dispendio, quorum v-
 troque virtutis robur fulcitur atque conti-
 netur: vtrumque venæ sectio per se & libe-
 raliter effundit. Et hæc de purgationis indi-
 catione satis, nunc quoniam suum est singu-
 lis Hippocratis verbis pondus & momentum,
 quid ista clausula (*confert & leniter ferunt*)
 talis habeat & doctrinæ perscrutemur.

*An institutum sit Hippocrati
ex conferentia & tolerantia
ritè instituta purgationis
indiciū depromere.*

QVAESTIO SEPTIMA.

Nonnulli hanc sententiam sic interpretantur: summum medicinae parentem cum septem hisce libris praecepta quaedam morbis dignoscendis, caecis rerum euentibus praesciendis, vitae rationi debite praescribendae, medicationi demum recte imperandae necessaria esset traditurus, primo statim hoc Aphorismo communem quandam regulam insinuassee, ex qua tum de naturalibus actionibus, cum de artificialibus indicium indubitate promeretur; conferentiam scilicet & tolerantiam, aut his contraria. Quaecunque enim cum conferentia & tolerantia successerint, ex probo euentu, probe fuisse tentata inferemus, contrarij euentus contraria erunt consequentia. Detur verbi gratia epoto cathartico, aut aperta vena aegrotum recreatis viribus aut ne minimum quidem offensis, mitigatis magna ex parte symptomatis, & morbo sibi se ipso leuiorem videri, nunquid ex huiusmodi successu aperto indicio colliges id genus praesidia oportune ad-

K 3

150 APHORISMVS SECVNDVS,

ministrata? Idem planè de victu cœterisque
 auxiliorum generibus statuendum. Hanc por-
 rhò communem legem in hoc Aphorismo
 sectatum Hippocratem volunt, neque am-
 pliùs quicquam docuisse quàm ex *ευφοεία*
 aut *δισφοεία* colligendum pro bene, aut se-
 cùs fuerit instituta purgatio: Testem etiam
 citant Hippocratem qui morbos à satietate
 procreari, ex sanatione colligit. Vnde post-
 modum orta familiaris illa trita omnium
 sermone & praxi de morbo & causis à iu-
 vantibus & nocentibus dijudicandi consue-
 tudo, lis enim quæ ex arte & maturo consi-
 lio fuere excogitata, ipsam ab euentu rei
 testimonium pro corollario accedit talem
 fuisse in presentia summi doctoris mentem
 suo commentario confirmat summus eius in-
 terpres, non hoc quidem Aphorismò, sed
 secundo quartæ sectionis, vbi præmissis sin-
 gulorum humorum notis, ex quarum cogni-
 tione qualis in corpore exuberet, & qualis
 purgari debeat internoscitur, subiicit: atque
 ex his omnibus exhibendi medicamenti su-
 muntur indicationes quod peccantis humo-
 ris expurgandi vim habeat. Media verò medica-
 tione altera existit indicatio quæ vel cõiectu-
 ræ veritati adstipuletur, vel errorem coarguat.
 Si quidem ægrotantis *ευφοεία*, id est feren-
 dæ purgationis facilitas, rectè nos peccan-
 tem humorem coniecisse testabitur: *δισφοεία*,
 verò id est in ferendo difficultas, perperam
 indicasse. Nam si infestantes humores va-

2. Apho-
 rif. 17.

cuentur, facile ferent ægrotantes, si verò aliud quiddam, necessarium omninò est grauius molestèque ferre. Hæc Galenus, quæ vera quidem meo iudicio sunt, sed ab Hippocratis intento quibusdam videri possunt aliena: vt enim concedatur ex conferentia & tolerantia de actis ferri non obscure sententiam, negandum omninò videretur Aphoristica doctrinæ propositum fuisse id annotare, quod cuius è plebecula notū, ita dictante natura; quod lippis & tonsoribus peruulgatum, ita experientia confirmante. Et quæso quotusquisque ille est aut tam rationis impotens, aut tanta ignorantia caligine occæcatus, qui si intelligat deiecta aluo constare vires, dolores compositos, morbum profligatum, non illicò conijciat & concludat illum humorem expurgatum, cui prima mali labes erat accepta referenda? Istud quotidie solo naturæ ductu audias dictitantes rusticos. Quid est ergò quod in eo proponendo literis abutatur, & otio literarij orij auarissimus Hippocrates? At verò constare ex varijs humoribus hominem, variè à varijs affici, varijs indigere propomatibus quæ humorum varietati respondeant, nesciunt non pauci: Quamobrem tum his, tum empiricis qui eodem collyrio persanant omnes ad fumos, vel ad aquas deducunt (vt est in prouerbio) imò potius dogmaticæ disciplinæ candidatis scriptus hic Aphorismus, vt intelligerent non sine delectu catharticus vtendum, alijs bilem, alijs

152 APHORISMVS SECVNDVS.
pituitam, peculiaribus quemlibet humorem
machinis expurgari suo quemque trudi cu-
neo: diligenti proinde opera in cuiusque co-
gnitionem incumbendum, ne vnum alterius
loco aggrediamur, eumque expellamus quem
præstaret retineri, vnde pro conferentia, de-
trimentum, pro euphoria, iactura virium cō-
sequitur atque exolutio. Non est itaque ex
Aphorismi instituto deducenda illatio à tole-
rantia & conferentia ad purgationis modum,
siue ex tolerantia & conferentia de purgatio-
ne peracta iudicium ferri non debet; contra-
rio potius modo procedendum, nempe, ita
cauté in purgatione agendum, sic accurate
peccantem humorem discernendum vt nul-
lus contingat error, quo ægotantis virtus
deiciatur, & morbus augeatur. Germanam
esse hanc interpretationem palam indicat ip-
se verborū contextus, qui sic habet: quem-
admodum cum solo naturæ motu purgan-
tur ea quæ purgari conuenit, cedit in utili-
tatem afflicti, neque collabuntur vires, sin
ea retineantur, quæ purgari expedit & pur-
gentur retinenda, nocet, & vires ferit, ita
quoque in artificiali curatione, quæ naturæ
est æmula, prospero aut infœlici exitu Me-
dicus vacationem tentabit, proüt gnauum
se & diligentem præbuerit in dignoscendo
expellendoque humore qui expelli debet,
aut incuriam & ignauum. Quam ob causam
addita Colophonis loci hæc clausula, *inspice-
re itaque oportet & regionem, & tempus, &*

etatem & morbos. Quibus in redundantis humoris cognitionē quasi manu ducimur: quorsum enim illa collectiua particula *ὅν*, nisi vt significetur hanc ex præcedenti oratione conclusionem elici? quæ certè indirectè procedit iuxta priorem interpretationem, inepta namque hæc conclusio si id vnum spectet Hippocrates, vt ex conferentia & tolerantia de inita purgatione sententiam feramus, & quæso quænam ista inferendi ratio cùm confert purgatio & leniter fertur, iudicio est redundantem humorem fuisse expurgatum, itaque videndum est qualis pro regionis, temporis, ætatis & morbi diuersitate humor sit expurgandus, nunquid concludendū potius foret? Itaque videndum an contulerit purgatio, & an facilè eam virtus tolerarit.

Quid quod ad dirigendas actiones ne tantillum quidem confert prior expectatio? rem enim à posteriore colligit. At quanto magis artem sapit, & quantò vtilius quomodo te ab errore vindices præuidisse, quàm scire cùm erraueris quâ viâ deprehendas errorem?

Harum certè opinionum neutra me iudice reiicienda est, validis vtraque nititur & veris argumentis, quorum effugiemus aciem, si quæ hinc inde afferentur in vnam veluti vrunulam congeramus. Galenum habebimus non tantum fautorem, sed auctorem & ducem: Dum ait non modò proponi scopum vniuersalem euacuationum omnium; qui est humor superabundans, atque eiusdem discernendi

4. Aphor.
Comm. 2.

154 APHORISMUS SECVNDVS,

signa declarari, verum etiam notas proferri quæ à bonis vacuationibus nequeunt segregari, atque his contrarias, quarum fiducia rectè nos, aut secus vacuationem aggredi sumus certiores. Fallunt enim in agendo coniecturæ etiam doctissimos ac prudentissimos quosque, similitudo rerum Medicis experientissimis imponit, ut rarò de futuris antè certò statuant quam dubia inuenta, certo euentu cõfirmantur. Equidè valet vtrinque argumentum à causa ad effectum, ab effectu ad causam, alterum ex altero vnamur, alterum ex altero metimur: Mali corui malum ouum (vt est in prouerbio) mutuoque ex coruo ouum, inferimus ex ouo coruum. Legitima purgatio conferentiæ & tolerantia certam expectationem inijcit, quo modo causæ certæ, effectus certi: Ambo hæc vicissim suæ causæ bonitatem arguunt causam à qua oriuntur produunt, nec non artificis in eius inuentione fortunam aut industriam.

Quem verò vsum conferet ex conferentiâ aut detrimento, ex facilitate aut difficultate tolerantia ducta cognitio? An vires instaurobit inquires, si exolutæ sint ac prostratæ? An reuocabit animam cum euanuerit? An humorem reponet qui cohiberi debuerat, cum effluerit.

4. Aphorismus. 2.

Quæ contrario modo prodeunt sistere iubet Hippocrates. Nos eius præceptum sequuti, media (vt loquitur Galenus) medicatione, inutili, aut pernicioâ vacuatione per-

specta, ipsam pro modulo comprimemus, ne frustra concutiantur, vires, & morbus inualefcit recreato postmodum quantum satis est robore, si purgatione opus erit humorem infestum adoriemur, ac tuto ab imminente periculo eripiemus ægotantem. Neque si quietiore ægro, sedatis, ut fit nonnunquam accidentibus, relinquatur nihilominus virtus elanguida, falsa salutis species, nos una cum rudioribus in ridiculam spem eriget valetudinis firmioris. Ecce quanti istud sit ad therapiam & prognosin momenti. Hac via in discernendis crisis processit Galenus, non vni dumtaxat excretorum, qualitati intentus, sed istorum præterea studiosus contemplator. si enim (inquit) dum ægrotus indicatur febris solvatur, & evanescant symptomata (ecce conferentiam) si melius fuerit coloratus pro ratione vacuationis, cum melioribus pulsibus, & ad surgendum robustior (ecce tolerantiam) hæc optima crisis est (ecce iudicium). iam sequitur restrictio. Si verò ex his desit aliquid tantum ab optima deficit quanta vis est eius quod deficit. Hæc igitur ambo inter se exactè ad certam dignotionem prænotationemque conferenda, non vni standum cõiecturæ quæ in morbificæ causæ dignotione versatur imò potius Galeni exëplo ex conferentia & tolerantia de vacuatione iudicandum; Crisis enim nomine spontaneam vacuationem intelligimus quæ tum optima censeatur, cum talia vacuantur, qualia vacuari

3. de Crisis.
lib. Cap. 3.

156 *APHORISMVS SECVNDVS,*
oportet, non tamen à vacuatorum qualitate
ad criseos distinctionem Galenus procedit,
sed à conferentia & tolerantia. Quod verò
obijcitur cum priore interpretatione postre-
mam Aphorismi clausulam minimè cohære-
re. Respondeo non ideo sequi Hippocratem
nobis hoc Aphorismo præbere ansam noluisse
de causa ex effectu iudicandi: E contra
potius id tanquam per se notum legentis iu-
dicio reliquisse; Sed consultius est arbitratus
in inuestigatione causæ occupari, quod
ipsi alterum erat propositum iuxta secundam
interpretationem. Cum enim humor in in-
timioribus partibus frequenter delitescat,
neque vllis se se prodat euidentibus pro-
prijsque notis atque vniuocis, artificiosa in-
uentione in apertum est proferendus. Profe-
retur indicijs hac ipsa clausula descriptis
habita nimirum regione, temporis, ætatis
morbique ratione. Hæc euidentis Hippocra-
tis doctrina, quam suo commentario optimè
expressit Fuchsius, dum notas proponi asse-
rit quibus humores qui retrocesserunt a-
gnoscamus. At frustra aliam rationem com-
miniscitur nempe vt sciamus quando vacuã-
dum sit aut minùs; Nam præterquam quod
Galenicæ commentationi repugnat, quæ soli
humorum differentia discernendæ clausulam
istam accommodat: Ipsum Hippocratem in
docendo rudem efficit & nugacem: sibi ipsi
quod ridiculum est, contradicit, fateris enim
(ô Fuchsi) statim initio commentationis tuæ

de qualitate sola sermonem esse Hippocrati, testem profers Galenum: Quorsum igitur de tempore? Quid quod eundem sermonē mox, tui immemor & Galeni, ad quantitatem traducis? Tua enim haec sunt ante allegatis immediate subiecta. si quidem in frigidis tum regionibus, tum temporibus, minime vacare oportet, quod tum corpus antea frigidum magis refrigeretur: Quare si omnino vacandum erit parca id ipsum faciamus quidem. Haec Fuchsius. Verum si cum antecedentibus vinculo indissolubili nequentur consequentia, in sola qualitate immorabimur cum Hippocrate, commentatorem optimū Galenum sectati, neque ad tempus, aut quantitatem, orationem transferemus, quibus in posterum suus dabitur locus. Occasionem Fuchsius movit fortassis haec particula (in quibus) quae ad tempus potius videtur, quam ad qualitatem pertinere. Sed non temporum dumtaxat facit mentionem Hippocrates, addit aetates, regiones & morbos; imò post morbos subijcit (in quibus) juxta haec distinctio si ad proximius referatur, sit cum morbis copulanda. Neque si ad tempora, referretur valeret interpretatio Fuchsi: debet enim subsequentium sensus ex praefatis hic elici. Si ad evacuationem tuto & feliciter moliendam non quivis humor promiscue laceffendus, sed is solum qui molestus est, nec in quibuslibet aetatibus, temporibus, & morbis humores ijdem cumulantur, animaduertendum serio

158 APHORISMVS SECVNDVS
 quibus in ætatibus quibus anni tempestatib⁹,
 quibusue locis & affectibus doceat hos po-
 tius quàm illos è latentibus vijs excludere:
 Quandoquidem tum ætates, tum anni tem-
 pora, tum regiones & morbi, redundantium
 humorum notas exhibent. Quare hæc ad
 qualitatem tanquam signa referuntur: De
 quibus reliquum est vt particulatim, quò di-
 stinctius, & maiore cum vtilitate, pertra-
 ctemus.

*Quibus indicijs peccantis hu-
 moris species discernatur.*

QVÆSTIO OCTAVA.

IN enumerandis hisce indicijs mancū fuis-
 se Hippocratem nemini mirum videri de-
 bet, non enim exactè, & ad amissim singu-
 la prosequi sinit instituti breuitas, verùm
 satis superque ipsi fuit præcipua quædam ca-
 pita in memoriam reuocare, suoque exêplo,
 ad reliqua perquirenda viam studiosis præ-
 munire. In hoc nos versetur modo, quod
 vt minori negotio assequamur sciendum est
 humorū alios per summa corporis sparfos esse
 alios in intimis visceribus subsidere. Qui
 externa occupant cadunt in iudicium sensus,
 nullo labore discernuntur, sola dignoscun-
 tur *αἰσθητικῶς*, suo quisque calore Epidermidē
 inficit, vnde peruulgatum illud Hippocratis

Similis efflorescit color humoribus. Hoc
 argumento causam icteri affectricem, tumo-
 rumque externotum differentias communi-
 ter deprehendimus, & quantum ad perfectam
 atque absolutam cognitionem satis esse po-
 test, à se invicem distinguimus, quanquã alias
 quoque coniecturas non aspernamur. At cum
 in interioribus delitescent, artificiosa (quod
 solis Medicis peculiare est) coniectura com-
 prehendi debent, & obscurioribus quibus-
 dam indicijs internoſci. Et hæc quidem fa-
 cilioris doctrinæ gratia ad certa capita revo-
 cabimus, ad ea scilicet quibus in tempera-
 menti notitiam deuenitur. Etenim cum pro
 varia corporis commoderatione varij cumu-
 lentur humores, credibile est eorum nos be-
 neficio in humorum cognitione deduci, qui-
 bus medijs temperamenti dignotionem asse-
 quimur. Quanquam illud non ignorandum
 humoris propagationem, ex vnius duntaxat
 partis vitio frequenter emanare: Quam ob
 causam non mediocriter reprehendendi sunt ij
 qui desumpto ab humoribus nomine tempe-
 ramentis appellationem tribuunt, hunc bilio-
 si, illum melancholici, alium pituitosi aut
 sanguinei temperamenti constituentes; quasi
 verò temperamento corporis vniuersi hu-
 morum proventus quadam necessitatis lege
 respondeat. Nequis igitur hac in parte con-
 tingat error, sedulo perpendendum erit nam
 in eandem partes omnes temperiem conspi-
 rent, principum quam maximè habita ratio-

*Libro. de
 humor.
 4. Aphor.
 comm. 2.
 lib. de tu-
 mor prop-
 ter natu-
 ram 13 &
 14 Metho-
 do. 2. ad
 Glamon.
 & alibi.*

160 *APHORISMVS SECVNDVS.*

ne, atque earum etiam quæ communem toto corpori obeunt actionem. Quoniam verò temperamentum in duplici constituitur differentia, vt alterum sit naturale, quod ab ipso vitæ primordio nobis inditum est & congenitum: Alterum adscititium quod aut annorum decursu, aut longa consuetudine contractum atque comparatum à priore defecit; idcirco non modò temperamenti ingeniti notæ in præsentia nobis erunt peruestigandæ: sed præterea perquirenda ea à quibus temperatura mutari consuevit, hæc enim ipsa generandorum permutandorumque humorum, ac temperamenti parem aut sanè superiorem facultatem sunt fortita.

Temperamenti notas tum ex habitu & cōstitutione corporis, tum ex qualitatibus primis (quas tactiles vocant) tum ex his fluentibus secundis vt colore, mollitie, duritie &c. tum ex pilorum varietate, ex sexu, pulsibus, conformatione partium, actionibus earundem & passionibus naturalibus, tum ex animi corporisque affectibus, denique ex iuuantibus & nocentibus mutuamur. Has ergò particulatim singulis perquirendis humoribus non incōmodè applicabimus, quamquam non eandem omninò vim vtrouique possident singulæ. Ne quis verò quidpiam effectum à nobis sibi persuadere possit, quæcunque in medium proferemus Hippocratis & Galeni auctoritate fulciemus, aut sanè euidenti ratione.

Prima

Prima quidem varietatis humorū & causa, & nota, est ipsa temperamenti varietas id quod expresse testatur diuinus senex eo libello quem de humoribus inscripsit: cuius auctoritatem sequutus eius discipulus atque interpres fidelissimus, ac cœterorum doctor grauiissimus calidis & siccis hominum temperamentis flauæ bilis plurimum generari pronunciauit. Quam in sententiam & sapius & multis de humorum differentijs est philosophatus.

*2. de facul.
natur.
Cap. 8.*

Quod ad habitum corporis attinet, crassos & obesos, frigidos atque pituitosos esse: graciles contra vt plurimum biliosos scriptis idem Galenus consignauit.

*2. de têper.
C. 9. 4.
Aphorif.
Comm. 2.
Gal. lib. de
plenit. cap.
16*

Porro cum in cacochimia proprij sint pulsus humorum naturæ, consentaneum est frigoris ratione in pituitosis prauos, tardos & raros esse & propter humiditatem molles. In biliosis, caloris & siccitatis causa contrarios.

Qualitates quoque tactui subiectæ humoris speciem indicant in corpore redundantis (nisi ab externa aliqua occasione oriantur) licet enim vniuersum corpus, quandiu vita fruitur animal calidum, ferè semper tactui appareat, & humores ipsi tales se se nostris sensibus offerant, diuersi tamen sunt in diuersis, gradus & effectus caloris: sic à bile calor acris, à ductæ siccitatis gratia quæ caloris est lima, à sanguine mitis & benignus, propter humiditatem in corpore excitatur.

L

162 APHORISMVS SECVNDVS,

Cadunt etiam in sensus externos secundæ humorû qualitates: sic pituitâ falsâ aut dulcē bilem amarâ melancholiam acidam cœterasque humorum differentias arguunt peculiâres cuiusque sâpores: sic proprio quisque colore discernitur (vt antea docuimus). Et si verô tum solum ex colore fiat iudiciû, cum aut e corpore effluit, qui intro continetur succus aut detruditur in externas partes, nihilominus tamen in diiudicando interiorum statu negligi non debet externus color, talis enim vt plurimum per cutaneas partes humor disperditur, qualis in imo corpore continetur & exuberat. Sic flauos crebrò videmus eos quorum in flauæ bilis generationem est natura procliuis. Croceos, citrinos, aut pallidos, qui crocæ, citrinæ, aut pallidæ plurimum coaceruant: nigros qui atræ: Albos qui pituitæ, rubicundos qui sanguinis. A mollitie quoque ac duritie (quæ ad habitum referuntur vulgò) temperamenti notas mutuatus est Galenus in arte parua, cuius imitatione de humoribus nobis discurrere quadam proportione licet.

2. de temper. cap. 10.

Non omninò etiam fallax est desumpta ex pilis cõiectura, eandẽ enim cum superioribus rationem habent. Et quidem consentaneum est, ipsos eorum humorum colorem præ se ferre ex quibus efferuntur. Albi itaque ex pituita nascuntur. Flauî ex flaua bile (nisi fortè à retorrido calore fuliginosus vapor deratur, quo casu nigredinem contrahunt pili)

& quoniam à bile copiosa exhalat fuligo hirsuti sunt plerumque biliosi: glabri è contrario pituitosi: At hi propter abundantiam humiditatis minùs, illi propter eiusdem penuriam & defectum magis caluescunt.

De iuantibus & nocentibus disceptatum iam antea est, quorum vim luculenter exprimit Galenus multis in locis, inter cœtera illud ad propositum facit cum inquit contractos ex bile morbos calefacientibus exasperari, sed à frigidis remitti. De animi corporisque affectibus dicemus postea. Conformationis partium meminit Galenus dum pituitosos vasis angustis præditos refert propter sanguinis & spirituum paucitatem. Sanguineos contra tensis & turgentibus propter vbertatem. Actiones contemplatus Hippocrates, Mentis acumen & solertiam in biliosi humoris prouentum retulit, eiusdem firmitatē & constantiam. Melancholiæ tribuit, stupiditatem, simplicitatemque sanguini: Prudentiam verò optimæ temperaturæ tulit acceptam. In quibus (inquit) quod ignis siccissimum est & aquæ humidissimum probam in corpore temperiem fortiuntur prudentissima. Cuius sententiam dissimilibus verbis, at non ab simili ratione definit Plato his verbis: cerebrum molle homines ad percipiendum quidem promptos reddit, sed parum memores: durum contrà, memores, sed parum ad percipiendū expeditos. Densum obscura rerum idola confusasque imagines re-

10. de compos. Med. secundum loca cap. 2.

2. Aphorif. comm 44. Gal. lib. de multitudine.

lib. de nas. hum.

Libro de diata.

In Theate. 10.

164 *APHORISMVS SECVNDVS,*

*Arlenf. de
somo 15
vigilia.
Cap. 2.
In arte
parua C.
12.
2. Aphor.
Comm. 3.*

tinēt, quæ omnia in humores æquæ ac in temperiem referre licet. Quo ad passiones attinet, somnum, qui communis sensus passio est, in frigidi humoris prouentum ut in eausam reijcit Galenus, eumque in frigida & humida cerebri intemperaturæ signis recenset. At vigilias non modò ex calida intemperie, sed etiam ex biliosi humoris redundantia profici affirmat.

*2. de temp.
C. 9.*

Sexus nil opus est meminisse, necrunt omnes scæminas longè in pituitam proniores esse quam viros, sunt enim maxima ex parte frigidiores.

*1. de nat. hom.
lib. 1. c. 11.
lib. 2. c. 11.
lib. 3. c. 11.*

Iam modò ad ea quæ temperamentum immutare solent, quoniam in procreandis humoribus efficaciam naçta sunt non leuem progrediatur oratio. Quæ quoniam varij sunt generis memoriæ gratia in tres classes parti lubet, in res scilicet naturales, non naturales & præter naturã. Internaturales illa est ab interiore & necessaria semperque assistente interitus causa petita, cuius necessitate temperamta decursu vitæ suoptè motu variantur, ætatem intelligo, de qua inter cœtera scriptum illud à Galeno cõperimus. Tria sunt in nostro corpore, quæ ipsum inuitabili quadã necessitate destruunt, ficcitas ex ætate: assiduus substantiæ defluxus: & excrementorum prouentus. Ab hac igitur uti temperies corporis, sic & humorum generatio diuersa promanat. Ætate nimirum senili excrementitia superfluit pituita: inclinante, bilis atra: flori-

*1. de sanit.
tuenda.*

*3. Prognost.
6.*

3. Epidem.

QUÆSTIO OCTAVA 165

da & iuuenili, flaua: puerili totaque adolefcentia, sanguis. Et horum quidem omnium diuerſitatis ratio in ipſius temperamenti varietatē reijci debet. Poſtremi quidē cum natiuo calore abundant, familiarē naturæ ſucum plurimum accumulāt. His proximi iuuenes, calore ſunt referti copioſo, ſed acri & quodammodò igneo propter adiunctam ſiccitatem, huic bilis oritur. Huic ætati quæ ſuccedit, plurimam bilem retorridam excipit. Senium denique ex innati calidi inopia frigidos crudosque humores abundē congerit. Cætera rebus naturalib⁹ annexa quæ temperamenti commutandi vim habent, ſub non naturalibus comprehendemus. Non naturales ergò hæc à Galeno numerantur, Aer; cibus: potus: ſomnus, vigilia: motus, quies, excretio, retentio animi Pathemata, de quibus ſigillatim breuibus diſſerendum.

Sub Aëre continentur tempeſtas anni, regio, cæli conſtitutio, varia diei noctiſque tempora, ſuperiorum corporum latentes influxus, à quibus inſpirati aëris qualitates aſſiduè commutantur. Huius quidem cum tanta ſit in humanum corpus actio, quanta alterius cuiuſuis externæ cauſæ, idēo in Chronicis affectibus, mutandum ſolum iubet prudenter admodū noſter Hippocrates. Et Galenus Romæ tabidos ad tabias deductos petito ab aëris ſiccitate remedio, ait ſanitati reſtitutos. Quæ ratione, ita experiētia comprobante loci maximè, ætatis & victus mutatione liberari Epi-

3. Aphorif.
Comm. 3.
§ 29.

In arte
parua.
Cap. 83.

6. Epid.
parte 5. t.
19.

5. Method.
C. 12.

Hipp. 2.
Aphor. 4.
5. & Gal.
in comm.

Gal. 1. Epilepticos prodiderunt. Frigidus enim humor qui Epilepsiae causam dedit, quibusdam locis & aetatibus, propter caliditatem nusquam abundat. Verum hyeme, regione, caeli statu frigidis & humidis, multus congeritur, atque is ipse nocturno potissimum tempore exacerbatur. Aestate contra regionibus, & caeli statu calidis bilis exuperat: quae circa meridiem potissimum efferatur. Hinc indicatione sumpta, hyeme inferiora, & per inferiora; aestate superiora & per superiora purgandum censuit Hippocrates, quod illo tempore generentur humores crassi, qui suo pondere deorsum deoluuntur, hoc vero biliosi & subtiles qui ad superiora facillime suo impetu & motu proprio feruntur. Et haec causa est cur Scythae, & haec nostrae regiones, cum totae continuis imbribus madescant, pituitosis quoque humoribus scateant. Et australi constitutione morbi ut plurimum a pituita dependeant. Humiditas namque ambientis pituitam procreat & aqueas superfluitates. Denique particulari influxu caelestium corporum Epidemici, & pestilentes prodeunt affectus, particulari & occulta quadam nec non maligna qualitate infesti, quam unam cum aere inspiramus. A qua post modum non humores modo in corpore detenti nouam mutationem subeunt, sed & alij quoque ab ipsis quoquo modo diuersi suscitantur, suae causae respondententes, quorum naturam ex symptomatis deprehendimus, pestiferosque & lethales ab ipsis pro creatos af-

Gal. 1. Epilepticos prodiderunt. Frigidus enim humor qui Epilepsiae causam dedit, quibusdam locis & aetatibus, propter caliditatem nusquam abundat. Verum hyeme, regione, caeli statu frigidis & humidis, multus congeritur, atque is ipse nocturno potissimum tempore exacerbatur. Aestate contra regionibus, & caeli statu calidis bilis exuperat: quae circa meridiem potissimum efferatur. Hinc indicatione sumpta, hyeme inferiora, & per inferiora; aestate superiora & per superiora purgandum censuit Hippocrates, quod illo tempore generentur humores crassi, qui suo pondere deorsum deoluuntur, hoc vero biliosi & subtiles qui ad superiora facillime suo impetu & motu proprio feruntur. Et haec causa est cur Scythae, & haec nostrae regiones, cum totae continuis imbribus madescant, pituitosis quoque humoribus scateant. Et australi constitutione morbi ut plurimum a pituita dependeant. Humiditas namque ambientis pituitam procreat & aqueas superfluitates. Denique particulari influxu caelestium corporum Epidemici, & pestilentes prodeunt affectus, particulari & occulta quadam nec non maligna qualitate infesti, quam unam cum aere inspiramus. A qua post modum non humores modo in corpore detenti nouam mutationem subeunt, sed & alij quoque ab ipsis quoquo modo diuersi suscitantur, suae causae respondententes, quorum naturam ex symptomatis deprehendimus, pestiferosque & lethales ab ipsis pro creatos af-

Libro de Dynamid. & Aetius.

4. Aphor. 4. 6. & 7. Gal. in Comm.

Hipp. lib. de aere locis & aquis.

Galenus 3. Aphorism. comm. 7.

fectus experientia duce, præcauemus atque retundimus.

De cibo & potu quid opus est dicere? quorum admirandas vires in frigidis, crassis, & lentis, aut calidis atque tenuibus, alijsque omnis generis producendis humoribus in dies experimur.

Gal. libris de attenuante victu & de alimento facultaribus

Neque enim vim ipsa solum alimentitiam, sed & medicatam quoque plerumque possident, neque ex consequenti, à substantia nostra patiuntur dūtaxat, sed & ipsam quoque alterant & qualitates suis perfimiles in nobis imprimunt. Vnde calidum corpus cibis interiorius refrigerari, prodidit Hippocrates.

Gal. libro de consue- rind. Cap. ultimo.

Hippocrates. 6. Epid sect. 4.

Quod si à natura euinci nequeant quantitatis ratione, in crudiores succos facessunt, quales in helluonibus & ebrijs crapulæ, & abdomini natis copiosi aceruātur: sin qualitatis vitio id accidat, in prauum quandoque humorem abeunt, suæ naturæ finitimum. Sic allia, cœpe, porri in eam bilis sp̄ciem degenerant, quæ ab his nomen inuenit. Imò verò ne tum quidem cum in sanguinem conuertuntur, in laudabilem planè & temperatum, sed aut in pituitosum, aut melancholicum, aut biliosum, pro cuiusque alimenti aptitudine ex naturali mixtione contracta, permutantur. Qua ratione bubulæ carnes, leporinæ (quibus tamen inter quadrupedes primam tribuit gloriam Martialis) ceruinæ, cæteraque à Galeno copiosè enumerata melancholicis prohibentur.

3. de loc. affect. C. 6.

168 APHORISMVS SECVNDVS

De somno, & vigilia, motu & quiete, non ab simili modo philosophandū est. Quemadmodum enim ab his vita nostra cum naturæ modum non excefferint, integra conseruatur, eorundem beneficio, purus atque defecatus sanguis cumulatur, liberum ab excrementis corpus vniuersum redditur. Ita è contrario cum moderationis limites hæc ipsa fuerint prætergressa, contraria omnia succedere nemo est qui ambigat. Ab immoderatis quippe excercitationib⁹ & vigilijs corporis substantia prorsus dissoluitur; & vitalis calor foras euocatur, vnde cibi & potionis cruditas: aut accensis spiritibus & massa sanguinea, feruidi acres & biliosi humores congeruntur. Contra verò ab immodica quiete, à diuturniori somno, natiuo calore quibusdam quasi ergastulis cohibito atque compresso, pituitosi fiunt, & aquei, aut melancholici & terrestres, & leucophlegmatia quædam toto corpore inducitur, qualem in sedentarijs puellis non raro cernimus. Hæc ita esse suo calculo ad verbum confirmauit Galenus, qui otiosi degunt (inquit) pituitosum congerunt succum: qui validè excercentur, biliosum vel melancholicum, illum æstate, hunc autumno. Neque vero nobis aduersatur dum melancholiæ prouentum in labores referre nos in otium: Nam de atra bile loquitur, nos de naturali: Id quod palam ipse indicat dum subiicit: quin etiã verum diurni labores fuerint aduertendum est, quantò enim fuerint

2. acut.
ultimo.

4. de sanitate
tuen-
da.

[Signature]

longiores, tantò sunt ad generandam bilem atram magis habiles & proclives.

Ad motum præter exercitationis genera priuata etiã cuiusque studia referimus, quorum tanta vis est, vt naturam nostram, corporisque & animi statum in contrariũ planè violenter rapiant. Notunt id suo malo studiosi viri, in melancholicos & pituitosos affectus ex studijs & lucubrationibus contractos, plus æquo propensi, Aduertant hic interim lectores ingenuj talem in humorũ generatione circulum qualem sæpè in externis videmus. Vt enim ex vaporibus imbres, ex his ipsis vapores denuò oriuntur.

Eodem sanè modo exuberantem flauam, bilem, vigiliã, dolores, irã, curã, ceterãque perturbationes congerunt. Et vice versa à feruidioribus succis, vigiliã, dolores turbulẽtisque animi motus excitantur, excitati grauius efferantur. Nam vigiliã omnes naturã terminos præteruectã, vel calidam cerebri intemperiem solam consequuntur, vel biliosi humoris redundantiam, inquit Galenus. Hęc itaque atque eiusdem generis alia tum vt effectus, tum vt causã, redundantis humoris speciem designabunt.

Sub somno insomnia comprehendi velim, quã ipsam corporis Diathesim sequuntur, & humoris motus: Quanquam non eo planè quo somnus modo sunt humorum indicia; at in hoc conueniunt saltem quod ab internis vtraque dispositionibus pendent, cõtentisque

2. de temp.
Cap. 13.

2. Aphor.
comm. 3.

170 APHORISMVS SECVNDVS
humoribus, quorum signa postmodum esse
possunt.

Ex euacuatione & repletionem non minùs
quàm ex cæteris in superflui humoris cog-
nitione deuenimus. Referunt enim tam vrinæ,
quam alui excrementa, & sudores, & parti-
culares quæque euacuationes contentorum
in venis, in visceribus, in ambitu corporis, in
singulis partibus non contemnenda argumen-
ta; De quibus non est huius disputationis spe-
ciatim, definire. Illud prætermitti nolim fa-
miliares statis temporibus euacuationes nõ-
nullis prodire, quæ si occasione vlla cohi-
beantur, suspicandum omninò erit humorem
illum excerni solitum regurgitare. Sic hæ-
morrhoidibus suppressis, redundat toto cor-
pore melancholicus sanguis, à quo melan-
cholicæ passiones. Sic retentis mensibus ex
vtero, hoc est ex mēstruo sanguine, fiunt mor-
bi. At verò ingluuies atque ad eò immodica
quæcunque repletio calorem innatū hebetat,
ac ferè suffocat & extinguit, cruditatis, fri-
gidorumque succorum parens feracissima,

6. Aphor.
57. 6. de
loc. affect.
C. 5.

Quod ad animi affectiones attinet docent
Philosophi & Medici medio sanguine & spi-
ritibus tanquam instrumentis animæ functio-
nes exerceri. Quamobrem pro diuersis ani-
morum motibus, cum variè sanguis & spiri-
tus concitètur, fieri vix potest, quin ex con-
cussionis vehementia ipsorum natura sub-
uertatur. Sic ex timore vehementi & diutur-
na mæstitia contracti plus nimio spiritus, &

quasi caligine suffusus sanguis in atrum succum demutantur, ut plerumque melancholici fiant, quibus timor & mæstitia longo tempore perseverarint. Secus in ira fit, in quam sanguis circa cor efferuescat, præ feruore attenuatus abit in bilem. Rationi adstipulant experientia & Galeni auctoritas qui ex ira, & anxijis cogitationibus vberem generari choleram memoriæ relinquit. Quare non iniuria etiam apud vulgus mutuato ab humore nomine iracundi cholericus, appellatur, sunt enim in iram propensi, in vindictâ cæteraque id gen^o animi perturbationes qui bilem exuperant e coaceruât. Quibus verò dominatur pituita timidi, & cõtrarijs affectionibus addicti. Quantũ denique in rebus quas præter naturam vocant momentum sit positum, maiori iam ex parte in præcedentibus ostensum est; Hæc enim ipsa non naturalia, de quib^o hæc tẽ^o, aut morbificæ causæ, aut symptomatis, aut vtriusque simul rationem persæpẽ induunt. Sic ardentem firium, liberaliorem computationem; longiorem inedia, violenta exercitia, perturbationes animi, venerem, cæteraque eodem modo, causas morborum cõstituimus; At naturalium, euacuationũ retentionem, immoderatos excrementorũ fluxus, vigiliis contumaces, somnum inexpugnabilem, quandoque inter morbificas causas modo inter symptomata recensemus, alias ut vim vtriusque obtinent, contemplamur.

Quod ad morbos attinet instar omnium

6. Aphor.
23.1. de morb.
causis.2. de temp.
C. 13.

172 *APHORISMUS SECVNDVS,*

nobis esse potest vnius Hippocratis auctoritas à Galeno passim confirmata, & ab vniuersa Medicorum schola tanta opinionum cōsensione recepta atque stabilita, vt in dubitationē cadere non possit. Quid enim magis tritū apud nostros, imò ne ipsis quidem tonforib⁹ incognitum quàm exquisitas tertianas, à sola bile, quartanas à melancholia, quotidianas à pituita, synochos & à sanguine generari? Nōne cum Epilepticos pituitam euacuantibus purgandos esse docet idem Galenus, palam profitetur, à morbo ad humoris ipsum efficiētis cognitionem nos deduci? dies me deficiat si congeſtis hinc inde testimonijs, in huius rei probatione diutiùs immorer. Vnicum superest à iuuantibus & nocentibus argumentum, cuius hic præ cæteris meminit diuinus senex, dum ex conferentia & tolerātia peccantes humores euacuatos esse colligit: ex viriū lapsu, & dāno emergēte, cōtrarios. Quod vero de euacuātib⁹ ab ipso scriptū est, de alterantibus etiam audiendum venit, quemadmodum enim biliosi affectus calefacientibus admotis exacerbantur, pari ratione à frigidis remittuntur, vt fatendum sit, ab effectibus remediorum, ad humoris molestantis speciem argumentari licere, si quæ alia fortè occurrent, poterunt ad ista quæ protulimus nullo negotio reuocari.

Ex dictis bina emergunt dubia in iuniorum gratiam aliquantò latius & clariùs examinanda. Primum est.

*Gal. 1. ad
Glanc. 2.
de diff. feb.
2. & alibi.*

*Gal. libro
quos quā-
do purg.
opert.*

*ro. de cōp.
Med. secū.
dum loca
cap. 2.*

Verum ex insomnijs de humoribus in corpore stabulantibus conijcere aliquid liceat? Alterum.

Verum & cur animi mores, humorum dominium sequantur? Quod primum attinet. Non defunt inter philosophos & vulgares, qui longè amplius quàm par est insomnijs deferant: Alij ne tantillum quidem ipsis tribuendum putant: suam utrique sententiam, ratione comprobant, teste confirmant, stabilunt exēplis. Qui priores tumentur partes Græcarum in primis dictionum notationem allegant. Etenim græci, in depromendis à rei natura vocibus fœlices, ὄνια ὀνειρούς & ομφάς appellarunt. Ομφάς quasi ἰδ' ὄν φαίνοντας id quod est demonstrantes: ὀνειρούς quasi ἰδ' ὄν ἔροντας, id quod est proferentes, vel cum Scaligero ὀνειρον dictum volunt quasi ὄναιον ἔρον bonum omen asserens: vel (si nobis idē quod Grammatices licet) quasi ὀνειας ἔρον vtilitatem: atque emolumentum denuncians quam fortè ob causam Διὸς ἀγγελοῦ Iouis nuncius à Poeta nuncupatur. Et meritò fanè.

*Iliad. β.
Iliad. α.*

ὅ, γὰρ Τόναρ ἐχ Διὸς ἐστίν

Namque ab Ioue somnia pendent.

In cuius rei fidem non difficile est probatas ex omni antiquitate hystorias conquirere. Cyro morti proximo visus est in somnijs quidam, quam humana natura præstantior à quo hæc audiit οὐσπευάζου ὦ Κύρε. ἡδὴ γὰρ εἰς θεοὺς ἀ'πει. Para te Cyre; iam iam enim migrabis ad Deos. Xenophon quoque non

*Xenophon.
lib. 8. de
patria Cyrò*

*Xenophon
lib. 4. de
exped. Cy-
ri minoris.*

*Macrob.
libro 1. in
somniaum
scip. c. 2*

*Galen. 9.
Methodi 4
idem de
curatone.
perfang.
miss. cap.
23.
Plinius lib.
35. Hist.
natural.*

*Cic. 1. de
diuinat.
Plin. lib. 7.
Naturas.
hist. c. 56.
Lib. de di-
uinat. ex
insomnijs.*

minus verum quam salutare & iucundum ab
insomnio nuntium accepit, is cum in extre-
mas angustias vnà cum exercitu redactus
esset, tum demùm in somnijs hæc salutis spes
ostentata est. Xenophon in quiete compedi-
bus distineri se putauit, atque mox has ipsas
dirumpi, & quo progredi vellet, licere. Non
multò post inopinatus exitus somnij verita-
tem comprobauit. Quamobrè sapienter ad-
modum à veteribus obseruatum est, pro in-
dubitatis habenda de statu ciuitatis somnia,
quæ aut rectori eius, aut magistratui appa-
ruissent, aut plures è plebe simili modo cõ-
pexissent. Sed neque Galeni parentem fefel-
lit visa inter dormiendum Æsculapij imago;
Neque ipsius Galeni de aperiendis arterijs
somnia inania fuere. Neque præterea militan-
tis in prætorio à cane rabido demorsi parens,
falsam remedij cognitionem per somniũ ha-
buit, siquidem radice, syluestris rosæ (quam
Cynorhodon vocant) ex lacte epota miles,
cum iam aquas expauescere inciperet ex in-
perato seruatus est, & postea quisquis simile
auxilium tentauit. Vnde plurimarum rerum
atque inter cæteras præfidiorũ inuentionem
nonnulli ad somniorum visa retulerunt; His
alijsque id genus mota exemplis antiquitas,
tanquam *Διδρυμωία* hoc est diuinitus immissa
nimium credula superstitione coluit omnis
generis insomnia. Eorũque interpretationem
(cuius inuentorem ferunt Amphictiona) pro
genere diuinationis habuit. Diuinatoria pro-

indè vocat Galenus. Quam ad classem referunt illud Alexandri, qui cum Tyrū urbē nobilissimam obsidione cingeret, insequi satyrum in somnijs sibi visus est, tandemque assequi. Delata res ad diuinos, satyri dissecto vocabulo, Σάτυρος, tua est Tyrus ô Alexander, responderunt, responsi veritatem non multo post euentus confirmavit.

Plutarch.
in Alexan-
dro.

Lib. supra
citato.

Eorum tamen incertitudinē declarat Galenus manifesto eius exemplo, qui sibi crus alterum lapideum euasisse somniarat. Cum enim hoc somnium ad seruos pertinere indicassent, qui in hisce rebus periti habebantur, is eo crure solutus est: ex quo apparuit somnium id ex dispositionibus corporis fuisse excitatum.

Qua ratione ducti fortasse nōnulli τὸ ἀνειρον dictum putant quasi ὄν εἰρων hoc est cauillator, mendax, atque dissimulator existēs. Vnde merito τῶν ὄυλου hoc est perniciosi Epithetō in Iliade meretur. Et apud Herodotū πεπλανημένα ἐνύπνια nominātur, id est prona in errorem infomnia. At longè adhuc euidentius somniorum incertitudo, inconstantia, vanitas in Odysseæ notatur. Vbi hospitē sic alloquitur Penelope, quam περίφρονα hoc est prudentē vocat Poëtarum Coryphæus.

Iliad. β.

Odiff. γ.

Ἐὶν ἤτοι μὲν ἐνειροι ἀμήχανοι, ἀκλειδ-μυθοὶ
γίνονται οὐδέ τι πάντα θελαίεσσι ἀνθρώποισι

Judicium superant, animusque infomnia
fallunt,

*Spemque hominum dubijs ludunt successibus
hospes.*

Et sanè quotuscumque est, qui somnijs apud se locum esse velit, si intelligat ne ipsis quidem Iouis mandato excitatis, fidem deberi?

Iliad. β. Hæc mens Iouis apud poetam.

Ὅ γε μερμήριζε κατὰ Φρένα ὡς Ἀχιλλῆα
Τιμήσῃ, ὀλέσῃ δὲ πόλεως ἐπὶ νηυσὶν Ἀχαιῶν

*Mente volutabat victori ut cedat Achilli
Gloria, ut ad naues orco demittat Achivos.*

Hoc inito consilio falsis pollicitationibus Agamemnonem ad prælium incendit, somnium pro nuntio interponit, hæc intentioni suæ planè dissentanea Agamemnoni referri iubet.

Διος' δὲ θοὶ ἀγγελὸς ἔϊμι,
Ὅς σευ ἀνευθεν, ἕων μέγα κ' ἠδέεται, ἠδ' ἐλεαίρει
Θωρήξαισε κ' ἔλευσε καρηκομῶνθας Ἀχαιοὺς
Πανσυδίη, νῆω γὰρ κεν ἔλοις πόλιν ἐνελισσάντων
Τρώων.

*Demissus Iouis imperio quem cura tuorū.
Tangit, quemque tui miseret tua tæta subivi,
Ille omnes armare iubet te in prælia Graios
Pulchricomos, obsessa tuis ut pergama tandem
Visa ruant armis.*

Quis demum exitus? fallax somnium pro divino Oraculo suscipit Agamemnon, ac tum certa victoriæ expectatione illectus, cum hostibus prælium committit, tandemque magna
suorum

fuorum accepta strage, non nisi aperto periculo in castra remeavit.

Non leuiorem Pausaniæ cladem hoc ipsum intulit, is cum Bizantij degeret Cleonicem iuenculam per vim raptam ad se aliquantò ferius aduentantem, falso elusus somno hostem ratus interemit, Torquebatur assidue fictis imaginib⁹ & inanib⁹ phantasmatibus Apollodori dormiētis anim⁹. Quā sæpè videas Idrum *Plutarch⁹. in moralibus.*

Irumque ludicris somniorum figmentis persuasos tantillo tempore in summa inopia, summa Cræsi crassique vbertate blandè perfrui, mox expectatos grauiore quàm antea paupertatis tēdio & rerū desperatione premi. Quid plura? Nonne hæc sufficiēti argumento somniorum vanitatem & fallaciam conuincunt? Addere liceret innumera ex antiquorū scriptis mutuata, nisi quotidiana experientia vnicuique nostrum nimium frequentia in dies suggereret. *Plutarch⁹. ibidem.*

Hoc animaduerso sapientiæ studiosi, somnium omne quatenus tale falsum esse profitentur: Est enim nihil aliud (si eorum definitionem admittimus) quam visio rei falsæ & absentis, sub ratione veræ & præsentis, atque ex consequenti erronea.

Spretis itaque vanis huiusmodi spectris & imaginibus tanquam fictitijs fabulis, & anicularum deliramentis, vigilantissimi illius censoris præceptum amplectamur, hoc disticho comprehensum.

M

178 *APHORISMVS SECVNDVS,*

Somnia ne cures, nam mens humana quod optat

Dum vigilat, sperans in somnis cernit id ipsum.

2. de diuinat.

Stuum tamen sortiuntur exitum, dixerint fortè aduersarij, quod multis antea historijs comprobarunt. Sortiuntur sanè, contingentium nulla est determinata scientia: Totas noctes dormim^o (inquit Cicero) & nulla ferè est quà non somniemus, & miramur id quod somniamus euadere. Hæc vltro citroque pro confirmanda infirmandaque somniorum veritate & vanitate afferri possunt. Verum concludunt ambo parùm Philosophicè (meo iudicio) dum quod singularum est partium, nulla distinctione adhibita toti generi applicant. Nos verò breuioris & facilioris doctrinæ gratia rem totam in proprias species distribuemus, quod cuique peculiare est depulsis errorum tenebris in lucem proferemus, At ne diuagemur latius quam nostri est instituti, somnia diuidimus in diuina & humana. Diuina, vocamus ea quæ causas naturales nullas agnoscunt, solum Deum auctorem habent, Deoque indigent, aut diuino interprete.

Arist. lib. de diuinat per insensata

Humanorum nomine, ea intelligimus, quæ suam in nobis ipsis nanciscuntur originem; nobisque sunt cum brutis animantibus communia; Naturalia communiore verbo dicere licuisset, nisi ad homines solos nostra referretur oratio. Ad diuina quod attinet, arbitrabitur fortasse quispiam diuina maiestate

indignum esse in huiusmodi frivolis occupari, maximè cum non ad prudētissimos quosque & optimos viros, sed ad quēlibet è fece vulgi præmonstrantia demittantur somnia: Quibus argumentis confecit Aristoteles nulla ad Deum referenda. Iisdem fortè persuasi veterum nonnulli, apparentes in somno imagines futuri prænuntias, ad animam retulerunt. Illa enim (inquiūt) diuina cum sit, tunc quasi terrestribus hisce soluta ergastulis, ac in caelestium corporum consuetudinem admissa, antiquam illam arcem repetit & perlustrat, atque ibidem tanquam in speculo futura præuidet & præsentit. Vel (vt cum Herophilo loquar) eorum quæ sibi vtilia sunt aut euentura, dum functiones proprias aliquantò liberius obire licet, apud se efformat simulachra. Vel denique (vt arbitratus est Strato) sopito corpore promptior cum sit & acutior intellectus, ad cognitionem vehementiore motu & cupiditate incitatur. Hæc opinio antiquos illos quibus diuinæ fidei iubar nondum affulserat supersticiosi ritibus totos addictos atque implicitos in superstiosâ quoque somniorū obseruationē pertraxit.

*Plutarch.
lib. 1. opin.
antiq. c. 2.*

Illa nos falsæ religionis atque impietatis caligine discussa, neque somniorum obseruationem penitus improbari volumus, neque promiscuè approbari. Quædã etiam ab vberimo illo bonorum omnium fonte deriuare credimus, qualia in sacris paginis pleraque reperimus.

Nostræ sententiæ adscripsisse videbitur Aristoteles si locum citatum penitiùs intueamur. Causam enim reperire cur aliqui futura de ijs præsciant quæ in colūnis Herculis, aut in Borysthene sint, maius est (inquit) quàm quo nostra sapiëntia pertingat. Itaque ad Deum ipsa referri consonum est. Neque si contrarium sensisset Aristoteles, eius apud nos plaris esset quam veritatis auctoritas. Non magis à proposito nos auocant depromptæ ab ipso rationes, Quid enim diuinæ bonitati, sapiëntiæ, magis consonum aut dici, aut excogitari potest, quàm vt nullum ipsa tempus intermittat rebus humanis consulendi? ac ne tum quidem cum ab externis operibus feriat animus, tantisper ad se reuocatus desinat intelligere ea; quæ aut agere aut fugere expedit? Vel per se quidem, vel imita cum cælestibus consuetudine, ita iubente Deo, vel immediato Dei munere & afflatu, vel alia tandem quacunque ratione.

Neque friuola ea sunt existimanda quæ fictitijs imaginibus tanquam in Ænigmate id quod verè futurum est exprimunt. Aut quasi depictis tabulis rem absente tanquam præsentem oculis obijciunt, Neque absurdum est eadem simplicioribus, ac rudioribus apparere: Ne videlicet quæ à Deo ter optimo emanant, nostro ingenio, doctrinæ, scientiæ tribuantur. Neque ab re videtur (inquit Leonicus, imò Aristoteles ipse) humanâ prudentiam experimentis actionibusque demersam

*In præfat.
in libro
Aristot. de
diuin. per
insomnia.*

humanis, ad diuina recipienda somnia min⁹ habilem & aptam videri, quæ solutus quodammodo animus, nihilque cum vitæ illius specie agens, quæ fieri cum corpore est communis, sed inseparabili illa permanens vita, suscipere nimirum, & clarè cernere censetur. Sed hæc Medicinæ & præsentis instituti terminos excedût: Ad humana veniamus quorum occasionem in nobis ipsis inueniemus. Hæc aliàs, à diurnis actionibus dependent, ex ijsque cogitationibus, quarum species altius defixæ, somni tempore solutam imaginationem subeunt, & quæ prægressa sunt, tanquam etiam nam præsentia proferant. Quoniam vero è sensibus proficiscuntur, qui ad animale pertinent facultatem, animalia vocantur. Aliàs à præsentis corporis Dyathesi, ab humoribus, spiritibus, vaporibus habent originem, quæ quoniam aut naturam corporis constituunt, aut ipsam proximè attingunt, aut ab ea pendent, insomnia producunt naturalia appellata.

Quædam fortè fortuna irrepunt subministratis à memoria imaginationi speciebus sensilibus, vel excitatis ijs quæ in imaginatione pridem asseruantur vel nouis productis quæ vt variæ sunt, nulloque inter se ordine cohærentes, montes aureos, & Chymeras nonnūquam effingimus, eaque videre videmur, quæ nusquam in rerum natura reperiuntur. Tres ergo sunt simplices horum somniorum differentiæ, nobis cum brutis animantibus com-

*Plutarch^o.
in morali-
bus.*

*Libro de
insanijs.*

munes, quæ si inuicem complicentur, compositas quatuor efficiunt. Complicari siquidē vnā omnes possunt, aut alterutra cum altera sed hæ simplicium rationem sequuntur. De simplicibus igitur agamus quantum ad institutam difficultatem. Ex animalibus conijcere de humoribus quicquam non licet: Illis tamen sedulò attendendum monebat Zeno sapienter, vt colligamus quantus à nobis fiat in virtutem progressus, quandoquidem signa sunt & notæ vehementiorum & perturbationum. Ita de diuitijs somniant auari; de potibus temulenti; de popinis helluones; de Ganeo & pellicibus Ganeones; de prælijs & iurgijs iracundi; venator cum membra toro defessa reponit mens tamen ad syluas. Ab his ipsis (ne inutilem eorum in Medicina contemplationem putemus) secundæ aduersæque valetudinis indicia depromit Hippocrates in hæc verba, quæcunque insônia mēs homini in noctem per somnum offert de diurnis actionibus, & reddit vt facta sunt ea quæ feria & iusta in re per diem acta sunt, aut de quibus consilium initum est, hæc homini bona sunt, sanitatem enim significant, quoniam anima in diurnis consilijs perseuerat, non repletionem, neque euacuationem, non aliqua alia forinsecus illapsa re victa. Cum autem diurnis actionibus aduersantur insomnia, & de ipsis pugna oboritur, cum sanè hoc contigerit, perturbationem in corpore significat, & si quidem fortis fuerit, graue est

DUBIUM PRIMUM. 183

malum, si verò leuis debilius. Hæc diuinus fenex: Ex quibus colligimushumorū quidem motum ex eiusmodi insomnijs, atque agitationem eorum aliquam posse dignosci, at non speciem, quod inquirimus: in his ergò non moror, quemadmodum neque in fortuitis quorum beneficio certi aliquid in re Medica assequi, quod ad humorum infestantium distinctionem facit nemo potest. Relinquuntur modò sola naturalia quæ plurimam, hac in parte vim possident, nam cum ab internis dispositionibus, varijsque humorum motibus oriuntur, interiorum certè dispositionum & humorum quorum effecta sunt, coniecturas non leues, aut fallaces exhibent. Exempla passim à probatis auctoribus afferuntur, Medicis familiaria atque vtilia: nobis instar omnium fuerint ea, quæ ab Aristotele & Galeno proponuntur.

Inquit naturæ Geni^o tonuisse fulminasseque putant quorum soni exigui aures pulsant ac feriunt. Mellis, aliarumque rerum dulcium se succum percipere, quibus leuiter diffluit pituita. Et per ignem ambulare, magnoque calore affici, cum calor exiguus aliquam eorum partem occupat. Ecce. Ut flatuum, pituitæ, intemperiei calidæ, aut calidiorum humorum motus præ se ferunt insomnia.

Sed Galenus clariùs atque ex professo nobis idem palam facit his exemplis. Si quis in somnijs incendium videat, à flaua bile vexatur: si fumum, vel caliginem, vel profun-

*Libro de
insom. 12.
de diuinat
per insom.*

*Libro de
pracognit.
ex insom-
nijs.*

das tenebras, ab atra bile: Imber verò frigidam humiditatem abundare ostendit: Nix & glacies, & grando, pituitam frigidam. Qui in stercore & cæno versari se arbitrantur vel humores prauos graueolentes & putrefactos in se habent, vel copiam stercoreis in intestinis contenti. Qui autem contrà sunt affecti, ac in locis beneuolentibus versari se credunt, contrariam habent in corpore affectionem. Vnde sic tandem concludit. Quæ igitur laborantes in somnijs vident, seque agere putant, sæpè hæc nobis tum humorum defectus, tum excessus, tum qualitates, hoc est vt antea explicuimus, species siue differentias coindicabunt.

Circa quod ne præcogitationis specimen exhibiturus Medicus, ridiculus videretur, attendendum in primis est, num quæ naturalia reputamus, alterius fortasse sint ordinis insomnia: vt si quis de poculis, de obsonijs, de venere interdum multum aut legerit, vel audiuerit, aut cogitarit, imaginetur postmodum in somnio se vel bibere, vel comedere, aut venere vti. Non id illico vel in sitim, vel in famem, vel in feminis copiam referendū. Temporis quoq; & sumpti edulij locorum externorumque omnium habenda ratio: Si quis enim media hyeme, tempore Aquilonio, humidioribus obiectus stragulis, loco frigido recumbens, vel accessionis initio quæcum rigore, horrore vel frigore incipiat, niue sibi conspergi videatur, tempori magis, quam

corporis affectioni tribuendum est, quemadmodum & cæteris commemoratis circumstantijs. Imo verò excedentibus toto copore calidis humoribus, pituitosis edulijis in ventriculo contentis, similis imaginatio oboriri potest. Quemadmodum si quispiam ardente syrio, calidiore conclavi dormiens, totus noctu sudore diffluat, non statim Hippocratis auctoritate moti, eum vel pluri cibo uti, vel evacuatione indigere suspicabimur, verum externa in primis attendemus, & si quæ nos effugient, vel à patiente ipso, vel ab assistentibus diligenti examine perdiscemus.

Reliquum est, ut circa allegata exempla elegans nec iniucundum discutiamus problema.

Cur videlicet exigui humorum motus tanti in somnijs appareant, ut ex bile infestante incendium: Ex tantillo sibilo & flatu, imaginemur tonitrua, cum tamen hos motus vix deprehendamus experrecti?

An dicendum est idcirco imaginationem in somno quam in vigilia vehementiorē esse, quod vigilantibus, tot tamque multiplices agitationes extrinsecus indicant, ut ab ijs interna nisi magnæ sint & validæ facili negotio obscurantur? An potius istud accidit ratione spirituum, qui cum ab externis occupationibus sensibusque destiterint in imaginatione uniuntur, vniti validiùs afficiunt, fortior quippe est virtus vnita, seipsa disgregata & dispersa. An denique in vapores tor-

*Arist. lib.
de diuin.
per somnia.*

*Arist. lib.
de somn.
Cap. 3.*

187 *APHORISMUS SECVNDVS,*
quenda est causa, qui dum spiritus vehemen-
ter concutunt atque interturbant, mentem
pariter ita exagitant vt minima pro maximis
habeantur. Hac ratione commotæ undæ re-
rum species longè referunt maiores quam
quietæ nec non ij qui prædonum incursum
timent, quemlibet exiguum strepitum, muris
aut lepuseuli inopinatum occursum, aut fo-
liorû delapsum prædonis irruentis impetum
putant.

His ita declaratis manifestum opinor qui-
bus infomnijs & quatenus fidendum, vt
necessè non sit obiectas in contrarium ratio-
nes pluribus confutare. Illud obiter dicam
circa Agamemnonis infomnium inducta pris-
cis illis temporibus dæmonum arte infomnia
pro diuinis fuisse recepta: Neque mirû videri
debere, quod fallacem effinxerit Iouë poëta,
cum eundem in grauiora vitia fecerit pro-
cliuem.

Ex hoc eodem exemplo inferre licet
falso à veteribus animaduersum, Procerum
regumque de bello aut publico statu infom-
nia pro veris ratisque suscipienda, licet enim,
dæmonis alicuius fortasse monitu, ac Deo
ita permittente, Xenophonti, Alexandro
cæterisque quorum plena est antiquitas, ita
sucefferit vt somniarant, negari tamen non
potest sagacissimum Nestorem elusum cæte-
rosque vnà apud quos regij infomnij certi-
tudinem hac oratione commendauit.

Εἰ μὲν τις τὸν ὄνειρον ἀχαιῶν ἄλλος ἐνισπε
 ψευδός κεν φαῖμεν, καὶ νοσφίζοιμεθα μάλλον
 Νῦν δ' ἴδεν ὅς μ' ἐγ' ἄριστος ἐνὶ στρατῷ εὐ-
 χέλαι εἶναι. Iliad. β.

*Hæc alij si visa forent insomnia Græco
 Falsa rati, potius Troianis terga daremus.
 Sed vidit qui nostra suo regit agmina nutu.*

Verum non desunt, qui pro huius somnij Macrob. 1.
in som.
Scipionis.
c. 7. veritate disputent, & contrarij euentus culpam in Agamemnonem ipsum detorqueant, quem ideo ἡπῶν hoc est inconsultum vocat Homerus, quod is non satis ad vnguē perpenso atque examinato somnio, sola pugnâdi cohortatione contentus, præcepto de vniuerso armando exercitu prætermissio, non omnes copias in Troianos eduxisset. Sunt enim diuina somnia quibusdam quasi tenebris & ambagibus obuoluta atque perplexa, vt discuti dissoluique neque facilè, neque à quouis possint.

Sed hoc apud se discutiatur ingeniosus lector, facilè postmodum de insomnia veritate perspecta ex Iouis intentione iudiciũ feret.

*Alterum quasitum erat An, & cur animi
 mores sequantur humorum
 prædominium.*

PRæclare ab Aristotele scriptum est, vbi 2. Priorũ.
c. 28. coniectandæ naturæ rationem edocet

187 *APHORISMVS SECVNDVS,*

latere in corpore signa aliqua naturalium affectionum. Equidem si à corporeis dispositionibus pendere animi mores admittimus, ab ijsdem indicari ipsos designarique concedendum est, à quibus oriuntur; & vice versa suarum hos ipsos causarum prodere non leuia argumenta. Hoc antea supposito quod nobis in praesentia declarandum venit, inter caeteras discernendorum humorum coëcturas animi mores enumerauimus; sed nunc ante omnia ne quem homonimia errorem pariat, animaduertendum est apud Philosophos & Grammaticos familiari loquendi vsu morum nomen aliàs pro actu ipso, aliàs pro habitu siue naturali inclinatione vsurpari.

In quaestione proposita utroque modo accipiemus, ita tamen ut magis proprie & verè debeat in secunda significatione intelligi. Actus enim (præterquamquod habitus & potentias consequuntur) melius fortasse passiones quàm mores dixerimus. Nam & passiones moribus contrariæ sæpius obtingunt, lætantur melancholici, truces ponunt vultus cholericici, blandi & hilares, proni in iram feruntur, ac præterea non illicò porrecta quacunque occasione habitus in actus exeunt. Quamquam in hoc conueniunt (quod maximè ad præsens negotium facit) quod utraque à corpore dependent.

*Libello de
Sensibus*

Horum inter se differentiã manifestè prodidit Aristo. dum iracundiam definit animo-

se vitium, per quod fiunt ad iram præcipientes : quasi dicat iram actum esse, iracundiam verò quandam ad hanc ipsam inclinationem, vt Cicero loquitur. Iam modò (vt priorem pensi partem absoluamus) affirmatiuè concludimus animi mores humorum dominium sequi. Et sanè pro humorum varietate variè nos animo commoueri, ita experientia cõprobatum est, vt in dubium reuocari non possit. Experientia suffragatur communis Philosophorum medicorumque cõsensio, qui palàm profitentur, tum alimentorum, tum ætatum & temperamenti, tum humorum & viuendi ritu, tum etiam (quod minùs credibile duxerit quispiam) locorum & temporum mutatione, mutari animum, licet in contrarium vulgò iactari audiam.

2. Tuscul.
quæst.

Cælum non animum mutant, qui transmare currunt.

Quantam hac in parte vim conferant alimenta satis declarat Plato, cùm vinum adolescentibus interdicit, ne igne igni addito in furiam agantur; frigidum verò & exanguem seniosum habitum ad caloris symmetriam vini portione reuocat, senectutis duritiem, molestias, tædia, curas vita liberaliore emollit. Istud in se expertus Zeno, à vino pari modò se affici dicebat, quo ab aqua Lupini in qua longa maceratione dulcescunt.

2. De legibus.

Ad ætates quod attinet, diuersa sunt singularum studia, imò sic inter se contraria, vt quem infantem noris aut iuuenem, senem

189 *APHORISMVS SECVNDVS,*
eundem sibi planè, non tam vultu quàm moribus dissimilem experiare.

*e. de par-
ribus ani-
malium.*

Temperamenti simul & humorum vim percepit Aristotel. cum naturam sanguinis causam esse ait, ut multa animatibus veniant tum per mores tum per sensum suis quippe contrarijs præpollent ea quæ sanguinem habent frigidiorè & tenuiorè. Sed optimè constant quæ calidum tenuem & syncetum possident, ut potè quæ vna & vitibus corporis & animi dotibus plurimum valeant. Aristotelicis respōdent hæc Hippocratica quæ à Galeno referuntur. Quorum vena in cubito pulsatur ij furiosi sunt, iræque præcipitis, quorum autem immota persistit *πρὸ αἵματος* hoc est succento stupori oportuni. Nam ex vbertate caloris cordi insiti hæc si aliquando pulsant arteriæ, furiososque & in iram proclives caloris copia, pigros autem graues ægrèque immobiles frigiditas facit temperamenti.

*Lib. quod
animi mo-
res. c. 8.*

In Timao.

De humoribus priuatim ita loquitur Plato; acidæ salæque pituitæ aut quicūque etiam amari biliosique humores corpus peruagantes, vbi per spirationem foras, non eruperint, sed intensi, halitum ab ipsis prodeunt animæ penetralibus admodū permiscentes sese corruperint morbos varij generis, tum grauiores leuiorefue, tum plures aut pauciores animæ ingerunt, quibus ad tres eius sedes proiectis quocunque appulerint singuli difficultates varias, & quasuis animi molestias, sæpè verò & audaciam & timiditatē iterūq;

obliuionē atque hābetudinē constare oportet. At quid opus est Philosophi testimonio apud Medicos, quibus quotidiana experientia peculiare singulis humoribus mores tribuere, vnumque ex altero deducere monstrauit?

Nunc ad viuendi rationem & educationem cuius facultatem nobis prodidit Galenus cum de victu infantis temperati agit: huius (inquit) sortis homo cum arti sanitatis tuendæ traditur educandus, fortunatus utique sit si statim in lucem editus ei committatur, ita quod ad animi quoque affectus nonnihil lucri faciet; ipsa nimirum recta victus ratione mores quoque probos reddente. Et paulò post. seruatur verò quodque iisdem planè generibus quibus corrumpitur. Corruptuntur autem animi mores praua consuetudine cuiusque horum; cibi, potionis, exercitationis, videndi, audiendi, totiusque musices. Itaque peritum horum omnium esse eum Medicum decet qui sanitatis tuendæ curam suscipiet, nec ea opinione esse, quasi ad solum spectet Philosophum animi mores effingere. Denique locorū & temporum meminit & copiosè & elegāter summus Hippocrates eo quem de aëre, locis & aquis scripsit libello, inter cætera dum Europæ Asiam confert. Omnia (inquit) longè maiora pulchrioraque in Asia gignuntur, regio, regione mitior est, & mores hominum mitiores; horum autem causa est temporum anni temperies. Ecce quod de humoribus

*Lib. 1. de
sanitate
tuenda. c.
7. & 8.*

201 APHORISMVS SECVNDVS

solum probare institutum fuit, de reliquis etiam ex multis & grauissimis auctoribus probatum. Quæ tamen non alia ratione parere aliquam in moribus mutationem videtur, quam quod humores pariter attingant & immutent. Plura qui volet Galenū adeat, nos interim rationem cur hæc ita sint perquiramus, in qua ille perquirenda falso nixus fundamento veritatem assequi non potuit. Nam animarum essentiam nihil aliud esse vult, quam temperiem: Quo nomine Andronici peripatetici dicta reijcit, ac colligit, animas inter se differe essentialiter vti corpora. Neque etiam rationalem ab aliarum censu excludit. Cum enim docuisset corpus vnumquodque ex materia & forma constare, & qualitatibus quatuor materia aduentantibus corpoream ex ijs nasci temperiem quæ necessariò constituenda sit forma siue *eidos*, sic tandem concludit: si ergo & quod ratiocinatur species animæ fuerit mortale erit, nam & ipsum quoddam cerebro temperamentum est. Quo posito facile sese difficultate proposita extricabat: nempe mirum non videri debere si mutata ab humoribus temperie, hoc est anima, eius pariter mores immutentur. Contra verò fateatur ingenuè admissa Platonis de immortalitate animæ sententia, se ne per imaginationem quidem longa & accurata disquisitione adhibita, potuisse vnquam consequi, quomodo incorporea substantia, quæ per se ipsa esse possit

*Lib. quod
animi mo-
res.*

*Ibidem. C.
3. & 5.*

possit; à corporis societate in contrariã sui naturam traducatur: si nec qualitas vlla sit corporis, nec species, nec affectus, nec facultas. Igitur qua ratione id fiat docendus est, relictis Platoniorum, & stoicorum figmentis. Arbitrabantur quidem Platonici immortalis animæ, cælitus in corpus delapsæ eiusque humiditate quasi demersæ, vim intelligendi sopitam esse atque obrutam, donec humiditate imminuta proprio ipsa munere liberius fungatur. Quare prudentiam in siccitate collocabant (vndè illud Heracliti, splendor siccus, animus sapientissimus) nostrumque scire aliud nihil esse asseuerabant quam reminisci. Ex hac porrò connexionè concretionèque corporea animam contrahere affectionis quasdam brutorum animantiũ quam hominum magis proprias. Quales sunt inuidia, iracundia, intemperantia, libidines, ceteræque id genus vnicuique, variè pro varietate corporis obringentes. Et hæc quidem Platoniorum opinio, quanquã multis ambagibus referta est, proxime ad veritatem accedit: Ideò neque damnãda penitus, neque omni ex parte recipienda, vt in progressu patebit sed explodenda Stoicorum sententiã est, qui singulos homines nasci ad virtutem pronos, & consequendæ virtuti idoneos putant nullasque agnoscunt passiones mali: peruerti verò à non viuentibus & deprauari asserunt, aut voluptatum blanditijs delinutos, praua viuendi consuetudine à recto

*Platonis
sententiã
in timao.*

*Stoicorum
sententiã.*

N

virtutis tramite detorqueri. Quorum absurdissimos errores & dementiæ proximos validissimis rationib⁹ compescuit idem Galenus, quas in hunc locum transferre non pigebit.

*Lib. quod.
animi mo-
res C. II.*

Si percuncter (inquit Galenus) de hominibus, qui primi extitero nullumque ante se habuerunt, à quo hi deprauati fuerint, dicere non poterunt. Quemadmodum pueros flagitiosissimos intuentes, quis eos flagitia edocuerit: ac potissimum cum multi simul videantur ijsdem vescentes alimentis, ex ijsdem parentibus orti, ab ijsdem præceptoribus eruditi, longissimè tamen inter se natura dissentire. Si verò omnes voluptatis quæ bona non est, sed (vt Plato inquit) maxima illecebra peccandi, familiares efficimur, natura omnes mali sumus, quod si non omnes, sed aliqui, Illi soli natura pravi erunt: Ex quo id efficitur contra Stoicos, inserta ab ipsis naturæ primordijs in hominibus tam vitiorum quàm virtutum semina. Sed hæc aliquantò longius à proposito nos abduxerunt institutum fuit demonstrare, qui fiat quod animus diuinus & immortalis cum sit, humorù quasi motibus subseruiat?

Dicendum est duplici id ratione accidere, quarum altera, ad humores ipsos, altera ad animam referri debet.

*3. Symp.
4. 3.*

Quæres in symposiacis Plutarchus quæ causa sit, cur vino promptius capiantur senes quàm mulieres? Hanc inter cæteras profert; Valentes etiamnum senes ijsdem acci-

dentibus corripit, quibus ebrii solent, exigua proinde motione noua quidem non excitari, augeri tamen ea que ab ætate.

Pari modo de animantibus Philosophandū est, quæ quoniam vnà cum elementorū substantijs ipsorū quoque qualitates sunt sortita, & alteratiuè à Philosophis vocatæ qualitates quandā habēt cum affectionib⁹ animi similitudinē, nil mirū est, pro diuersis humorū dominantium motibus, vti varias qualitates, ita & varias affectiones ipsa induere. Non ita tamen vt aut totum viuens, aut animā immediatè afficiant humores, tanquam ipsi sint quib⁹ anima cum corpore vnitur, sunt enim (vt nostra fert opinio) inanimati omnes, sed mediante ea parte, in qua dominantur, & ad quam confluunt ex vi animæ. Exempli causa, iram dicebat Aristoteles ex sanguinis circa cor efferuescentia prouenire: sanguis ergo circa cor efferuescens vim habet passionem hanc commouendi, & consequenter alterandi, siue afficiendi animam mediante corde. At remanet adhuc prima difficultas indecisa, quorsum anima incorporea, & æiterna, patiatur à corporeis, & caducis? Audiant modò Galeni hac in parte sectatores (si quos inter Christianos inuenire licet) non minùs Physicam, quàm Theologicam de immortalitate animæ sententiam.

Illud pro indubitato supponi velim rationalem animam, quamuis à corpore seiungi, separarique possit, vt potè quæ ab eius po-

205 APHORISMVS SECVNDVS,

2. de ani-
ma. t. 6.

testate non sit eruta, sed afflata diuinitus, veram tamen formam esse non assistentem, vt nauta nauis (quidem censuit Plato) verū vt (Aristotelis verbo vtat) veram ἐνδελέξαν. Seu actum primum corporis naturalis organici, potentia vitam habentis; quæ definitio non minus immortalī animæ quam cæteris in communi tribui solet & debet. Iam si forma corporis est instrumentalis corpore sanè tanquam instrumento vtatur necesse est. Quemadmodum igitur ars naturæ, imitatrix pro varia instrumentorum qualitate diuersimodè operatur: ita etiam pro varia organorū dispositione quibus vniuntur & anima & eius potētia, variari quoque inclinationes & actiones fatendum est. Exemplum (si ita lubet) ab externis sensibus depromamus.

Qui fieri putamus quod hic odoratu alteri præpolleat. Ille auditu? An ad animæ potētias causam referemus, quas æqualem in se perfectionem ab ortu naturæ consequutas fuisse, certum est? An potius ad instrumenta? quorum tot differentias videmus, quot capita? Quid quod in eodem homine sensuum actiones immutari, imminui, vitari, ac funditus aboleri in dies cernimus? An dicemus animas, animæque facultates, Protheo mutabiliores, quascunque vicissitudines perpeti, tandemque corruptioni obnoxias? Absit tātus error à Christiano homine, veræ Philosophiæ studioso. Sed intrepidè culpam omnem in terream hanc molem cuius compagi-

bus irretita tenetur cælestis anima, cum Philosophorū principe rejiciemus. Etenim siue obstructus neruus opticus, visibilis spiritus ad oculum defluxum intercludat; siue vapores è vètriculo ascendentes, falsas muscarum volitantium imagines obijciant; seu affusa in ipsum oculū bile flaua, externa omnia crocea appareant aut pallida: seu denique confosso truncatoque videndi instrumento collabatur penitus visio atque deficiat, erit quod in corpore vitium requiramus. At videndi potentiam, quæ ab anima deriuat, quanquam in se immutabilem materiæ nihilominus cui coniungitur vitio iudicem⁹ impediri. Quando (vt præclare Philosophus) si senex haberet oculum iuuenis, videret, vt iuuenis. Non enim sicuti corpus, Ita animæ facultates decursu temporis consenescent, simili quadam ratione affectiones sensiles, rationalis anima corporis contagione suscipit, quamuis non omnino simili: Non enim Illico, quemadmodū obiecto in Sphæra actiuitatis posito (vt loquuntur. Phisici) organo probe disposito, neque repugnante medio, neque mente ægotante, non potest auris non percipere sonos, odores nasus, gustus sapes, tactus quaslibet primarum qualitatum differentias: Ita pro humorum coustitutione & motu varios necessariò mores induit animus, atque huc illuc, instar Euripi fluctuantis, tumultuarijs passionum procellis concussus, inexpugnabili quadam violentia distor-

*i. de anima restu.
66.*

207 *APHORISMVS SECVNDVS*
 quetur. Clauum tenet quandoque ratio, & more periti nauarchi moderationis & iustitiae Anchoram figit, ne vi tempestatum vnà cum nauis cui non inhæret quidem at quam informat, abrepta, in vitiorum scopulos & vada deuoluatur. Quamobrem proprijs belluarum perturbationibus nusquam irretiri se sentiet quisquis rationis imperio se submittet. Id quod grauiore musa dignum verè & eleganter sed Lyricè ita nos edocet Horatius.

3. *Carm.*
ode 3.

*Iustum & tenacem propositi virum
 Non cœcū ardor praua inbentium,
 Non vultus instantis Tyranni,
 Mente quatit solida: neque Auster
 Dux inquieti turbidus Adriæ.
 Nec fulminantis magna Iouis manus,
 Si fractus illabatur orbis
 Impavidum ferient ruine.*

Cicero. 2.
Tuscul.
quæst.

Cic. 3. de
natura
deorum.

Hoc est (vt verbo dicam) probum & sapientem virum nullis machinis à ratione diuelli: Hæc vt imperet illi parti quæ obedire debet id videndum est viro velut seruo dominus, velut Imperator militi, velut parens filio. Sed sunt homines qui rationem bono consilio à dijs immortalibus datam in fraudem malitiamque conuertunt, sunt plerique penè dixerim omnes, ita patum in edomandis prauis affectibus occupati, vt leui quacunque agitatione grauius concitati, humorum concussione & impetu ad aliena deferantur, vnde accidit, vt non ineptè ex animi moribus de humorum dominio indicium

feramus, id quod euenire vt plurimum animaduertimus pro regula constituentes. Hæc est ergò breuis & dilucida quæsti solutio, rationalem animam prædictas affectiones contrahere ex vnione & commercio corporis cui se accommodat tanquam formâ; Eòq; in illas esse proniorem quod humores quib⁹ ipsa vitur tanquam instrumentis quibusdam, non parua affinitate moribus respondeant; Atque hanc causam esse, arbitror ob quam nostrates in excolendo locupletâdoque vernaculo idiomate longè studiosissimi, pro moribus humores vulgari sermone vsurpare consueuerunt.

Ex hac porrò mixtione non modò affectiones corporis contrahit animus, sed vicissim ab animo variè corpus immutatur.

Ex immoderatis quippe amoribus ex ira vehementi, ex diuturnis mœroribus non graues dumtaxat affectus, verùm etiam humores singulis perturbationibus affines in corpore procreantur. Vt enim cupiditatibus Principum & vitijs infici solet ciuitas, ita quoque animi Pathemata in corpus velut in subditum, aut in domicilium redundant.

Cic. 1. de legibus.

Quæsierit hoc loco fortassè quispiam, nunquid aliam præter temperamentum essentiam animæ cognouerit Galenus? Cum ita accuratè antiquorū omnium tum maximè Platonis & Aristotelis de ipsius immortalitate sententiam perlustrarit, quæ reuera immor-

209 *APHORISMVS SECVNDVS.*
 talis non foret, si à temperie non distingueretur.

*6 demorb.
 vulgar.
 parte 5.
 text. 5.*

Equidem multorum opinio est, corporis temperiem formam esse ex Galeni mente, non quidem rationalis hominis, sed Medicam; vt potè, quæ sola in Medici contemplationem cadit. Illud enim quod neque seruari præsens, neque absens restitui potest, cuiusmodi est intelligens anima negant ad Medicum pertinere. Ideoque solum temperamentum formam humani corporis esse dicunt, quatenus videlicet sanabile est aut ægrotabile. Et hæc quidem interpretatio ab ipsomet Galeno videtur desumpta, qui postquam multa de animæ essentia dubius præmisisset, Hæc subiecit. Caterum superuacaneam Medicis de animæ substantia cognitionem esse arbitror, satis est enim artē Medicam cum ratione tractantibus illud nosse, quoad scilicet ipsius cerebri ac spiritus in eius finibus contenti naturalis temperies iniolata seruetur viuere posse animal: si verò contentus spiritus aut prorsus corruptus sit, aut à naturali temperatura vna cum ea quæ in cerebro est longissimè discesserit mortem necessariò consequi.

Sed excusari Galenus tali distinctione hoc in tractatu nequit, qui sibi omnem excusationis ansam eripuit, dum apertè Platonis de immortalitate animæ placitum euertit; Non vt Medicus, sed vt Physicus, tota siquidem Physica est illa disputatio quam eo

libello profequitur, cui inscriptio est, *quod animi mores*, corporis temperamentum sequantur, eiusque finis cognitio est non actio.

Addo præterea. Non in eo solum libello sed alibi quoque Galenum dum Physicè agit suam in inuestiganda animæ natura ignorantia ingenuè profiteri. Hæc enim ab eo scripta sunt. Animæ quidem substantia quæ nã sit affirmare non possum, cum à quibusdam audierim incorpoream illam esse. Et paulò inferius: fateor me de animæ substantia dubitare, nec vel probabile quidpiam habere quod asseram. In ijs verò libris qui de placitis Hippocratis & Platonis inscribuntur qui toti sunt Phisici, cum multa de anima disputet, mentè propriam nusquam disertè aperit, euidens dubij atque ignorationis argumentum.

Ecquis verò in definienda quæstione proposita tueri audeat Galeni partes? Supponamus temperamentum formam esse Medicam cui acceptæ referendæ sunt actiones, quid sequetur? Illud certè; quemadmodù pro temperamenti varietate variantur formæ sic & ipsarum actiones pro varijs temperaturæ dispositionibus necessitate quadam determinari. Vtteriùs itaque progrediendum est, ac genuinæ formæ, quæ æiterna est, cælestis planè ac diuina, libertas agnoscenda, hæc à corporeis quidè dispositionibus ex parte pèdet, quatenus ad alterutrum ab ipsis inclinari potest, cogi tamen, ac indomito quodã & inuitabili impetu rapi, impellique, minimè potest.

*Libro de
format.
factus cap.
6.*

Εἰνοῖσι γυμναστικοῖσιν αἱ ἐπ' ἄρον εὐεξίαι
σφαλεραί, ὡς ἐν τῷ ἐχάτῳ εἴωσιν, οὐ γὰρ
διῶνται μένειν ἐν τῷ αὐτέῳ, οὔτε ἀτρε-
μέην, ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀτρεμένους, οὐκ ἐπιδιωαν-
ται ἐπὶ τοῦ βέλτιον ἀποδιδόναι. Λέπειται ἔν
ἐπὶ τοῦ χειρόν. Ἰστέων ἔν ἐνεκαίῳ εὐεξίῳ
λύειν συμφέρει μὴ βραδέως, ἵνα πάλιν ἀρχὴν
ἀναθρεψέως λάβῃ τὸ σῶμα, μηδὲ τὰς συμπα-
τώσας ἐς τὸ ἔχατον ἀγῆν. σφαλερόν μὲν.
Ἀλλ' ὁκοίη μὲν ἡ φύσις ἢ τὰ μέλλοντος υπο-
μένειν ἐς τὸ αἴγειν.

Ὁσαύτως δὲ καὶ αἱ κενώσιες αἱ ἐς τὸ ἔχατον
ἀγῆσαι σφαλεραί, καὶ πάλιν αἱ ἀναθρεψίαι,
αἱ ἐν τῷ ἐχάτῳ εἶσθαι σφαλεραί:

Habitus in Athletis optim^o,
si ad extremū venerit, infidus.
Non enim subsistere in ipso
possunt, neque quiescere. Cū
verò nullam quietem interpo-
nant, neque in meliùs progred-
di valeant, relinquitur vt in
peiùs ruant. Horū igitur gra-

tia bonum habitum non lentè soluere expedit, quo nutriri denuò corpus incipiat: Neque concidētias ad extremum ducere, periculosum enim. Sed qualis natura fuerit eius qui perlaturus est, ad hoc ducere.

Sic & euacuationes ad extremum deducentes dubiæ: & rursus in extremo constitutæ refectiones minimè tutæ.

Commentarius.

PRUDENTER admodum vti cœtera diuinus Plato res arduas exēplis optimè declarari asseueravit, hæc enim exēplorum vis, hæc natura est, vt rem omni penitus discussâ caligine rudiorum etiam sēsibus, quasi visendam obijciant, quam obrem meritò hac procedendi methodo in præsentî aphorismo qui paradoxõ quibusdam videri pøterat, vsus est Hippocrates. Nouum enim fortassè fuerat & inauditum, optimam corporis habi-

in politica.

213 APHORISMVS TERTIVS.

tudinem, damnare id quod proposito Athletarum exemplo etiã apud vulgus fidem nancisci potest. Non enim rudiores ignorant inuentos aliquos, qui cum ad huiusmodi habitum prouecti essent, repentina morte abrepti, periculi in quo versabantur grauitatem cœteris confirmarunt. Huius Porrò habitus periculũ demonstrat Hippocrates Enthymemate ex integra partiũ enumeratione deducto hunc in modum. Neque persistere in eodem statu summa hæc plenitudo, neque progredi in melius potest, Quamobrem in deterius rãat necesse est.

Non datur aliquod quartum. Rectè itaque infertur huiusmodi habitum soluẽdum esse, adhibita tamen sufficienti virium cautione. Idem iudicium faciendũ est, in quocunque habitu Plethorico, seruata semper debita proportione, quatenus videlicet magis aut minus ad Athleticum accedit. Iam nunc singulas propositi exempli partes illustrem⁹, Quiescere non possunt Athlete, neque in eodem subsistere, quia nunquam sic otiosus est, natiuus calor, quin cõcoquat, distribuat immutet, agglutinet, & partibus quantum in se est, applicet alimentũ. At quæcunque horum fiunt, nullo sunt in som-

ma ἐνεχία emolumento, Quandoquidē pleno corpori nihil est quod adjicias, sunt enim singulis anima cōstantibus, sui termini, magnitudinis & paruitatis. Quānam igitur erit ingestorū utilitas? Equidem in detrimentum, Et perniciem cedent, idque duplici ratione. Aut oppressa penitusque extincta vitali naturalique facultate, aut disruptis violēta dislentione vasis. Quid remedij? Bonum habitū soluere non cunctanter expedit, quò nutriti rursus corpus incipiat, hoc est: si nouo excipiēdo alimento locum esse velis, protinūs id quod exuperat euacuatione detrahendum, hic interim accuratam doctoris industriam in hac voce *μὴ βραδέως*, lector colligat: Qua tacite (imò verò aperte) innuitur subesse periculū in mora. Quæret aliquis, Qua euacuatione sit perficiēda solutio: Id tanquā per se notum Breuitatis studio prætermisit, Hippocrates. Et sane cum liquido constet hunc habitum laudati sanguinis copia vnde quaque refertum esse, grauiſſimis proinde atque repentinis casibus obnoxium: cui dubium fuerit magno simul, & extemporaneo, atque vniuersali præsidio opus esse, à quo redundās humor eximatur? Quamobrem

*Aristote. 2
de anima
C. 4. t. 41.
Idē habet
Arist. 1.
Physic.
C. 4. t. 36.*

Galenus 6
Aphorif.
comm. 47.

ad venæ sectionem quæ sanguinem, & occisimè, & maximè ex vniuerso detrahit, tanquam ad salutarem anchoram recurrentum. Verùm ex particularibus (quod in omni disciplina fieri solet) deducamus si lubet, vniuersale documētum. Latent hic in singulis ferè verbis misteria palàm breuibus proferenda.

In acutis.

Dixerat alibi diuinus senex mittendum sanguinem si magnus sit morbus, æger florenti ætate, roburque virium adsit, addamus si placet, si sanguis exuberet, hæc cùm in omni copiosa sanguinis extractione requiratur omnia nobis in præsentis insinuauit: Ætatis quidem nominatim nullam mentionem facit, quoniã Athletica vita vegetam ætatem supponit fortè etiam, quia sub viribus ipsam contineri putat. Plenitudo summa, summè bono Athletarū habitu denotatur. Morbi magnitudo his verbis cōprehenditur. Horum gratia, id est metu impendentis mali, Ne scilicet corpora in deterius ruant. Anteuertit enim Hippocratis doctrina, quâ nos docet quæcunque morbis præsentibus ritè peraguntur, Eadem aut incipiētibus aut imminentibus præuertēda. Moxque (vt ἐμφανιστέον esset oratio) subiecit bonum habitum soluere

Gal. libro
de cur. ra-
tione per
sang. miss.
Cap. 9.

expedit, (Non autem dixit, vt poterat & fortasse clarius, sanguinem detrahere expedit) vt vnà cum iudicato, id connotaret, cuius gratia instituenda erat hæc actio. Virtutis denique apertè meminit dum inquit, Naturam, hoc est (Galeno interprete) vires eius spectandas qui perferre debet. Et hoc quidem alterum primum indicans (si Galeno credimus) verum primum contra indicans potius appellandum, si magis propria & accommodata voce vti velis, à Galeno neque ignorata neque prætermiſſa, sed quodammodo neglecta, Nequis verò in metiendis viribus facile aberraret, illas ex continentium vasorum statu definiuit, dum concidērias ad extremum minimè ducēdas monuit, hoc est non eò progrediendum esse dum concidant in se se inanita vasa.

*Eodem lib.
de cur. ra-
tione cap.
9.*

Ultima Aphorismi clausula bina ex præcedentibus documenta profert, Primum est summas euacuationes periculo non vacare, puta ratione virium. Alterum est, extremas quoque repletiones extremis periculis obnoxias, id quod gymnastarum exemplo palam factum est, & fiet in sequentibus latius.

Questionum series & ratio:

Decem & octo questiones tertio Aphorismo diluuntur, omnes fere circa sanguinis euacuationem: de Athletico enim habitu sermo est Hyppocrati. Cuius habitus Nomine duo veniunt intelligenda: primum est summum continentium partium incrementum, in quod omni studio incumbunt gymnasta, alterum contentorum.

De priore incremento prima questio est, utrum dari illud possit? siue an eo amplitudinis deuenire possint Athleta, ut dilatari nequeat ulterius eorum corporis moles? De altero igitur copiose pluribus questionibus consequentibus, atque in primis, cum incrementum istud nihil aliud sit, quam vera plenitudo, a vere plenitudinis nomine disputationem ordimur. A nominis definitione ad Realem progredimur. Mox Plethora singulas species & differētiās inuestigam⁹ sumpta latius plethora significatione quatenus videlicet omni redundantia est communis.

Quinta, quæ huic proxima est questione singularum specierum iudicia proponuntur.

Ab iudicijs, ad incommoda quæ ab unaquaque specie particulatim emergūt descendimus.

Questione

Questione septima deuenimus ad curatio-
nem, qua in boni habitus solutione consistit,
vt notat Hippocrates.

Questione octaua ex his Aphorismi verbis,
bonum habitum soluere expedit, colligimus
ipsum bonum habitum, hoc est plenitudinem,
verum & legitimum sanguinis missionis in-
dicans stat uendum. Id, quoniam minimè à
Galeno videtur receptum, ita esse ex ipso Ga-
leno & rationibus demonstratur. Galenus qui-
dem tria venæ sectionis indicantia proposuit:
Virium robur, etatem florentem, & morbi
magnitudinem. Nos (vt modò dicebamus)
euacuationis sanguinis unicum agnoscimus
indicans plenitudinem: Phlebotomia, hoc est
euacuationis sanguinis per sectam venam
magnum morbum cum plenitudine.

Quid vero indicent vires, quid alia ple-
raque ad virtutem referenda, aperit nona
questio.

De indicatione etatis tractatur quest. decima.

De indicatione magni morbi quest. undeci.

Denique de indicante sanguinis euacuandi
quantitatem duodecima qu. pertractatur.

Neque verò ista præter Hippocratis institu-
tum: Non præter subiectum Aphorismi: To-
tus circa proposita indicantia versatur.

De plenitudine dubium nullum est. Magni
quidem morbi nulla explicita mentio, quam-

quam non obscure hac clausula notatur, sequitur ut in peius ruant, in peius (inquam) hoc est in grauia accidentia, in lethales morbos: Lassitudinem phlegmonodem, dolores atrocissimos, apoplexiam, vasorum ruptiones, phlegmonas, febres continentes aliaque his finitima que minatur plenitudo, quibus non modo presentibus medendum, sed & futuris serio prospiciendum, quod utrumque exequitur Athletici habitus solutio. Vnde manifesto colligitur argumento non curatiuum, quod a solo presente morbo indicatur, esse presidium venae sectionem, sed verè preseruatium quod solam causam respicit & attingit.

Etatis & virium memiuimus non ut indicantium, sed ut contra indicantium potius: neque id extra Aphorismum; is utrumque comprehendit Φύσεως appellatione, hoc est nature. Verum non quod diuersam ab ipsa natura siue à naturali facultate indicationē etas afferat, de ea separatim orationem instituimus, quin è contrario potius, ut doceamus preter multorum opinionem etatis indicationem sub facultatis indicatione contineri, sed de his in controuersijs.

Quantitas his verbis limitatur, concidētie ad extremum non sunt ducende.

Digna hæc scitu & necessaria ad felicem praxim, non hic subsistendum tamen, sed sci-

endum præterea ex qua parte sit euacuandus sanguis, ad hoc instituta decima tertia quest. ubi ex propositis exemplis accommodatam diuersis casibus venã facili negotio lector eliget.

Vt porrò suus est cuique corporis affectui conueniens euacuationis locus, ita & differentijs plenitudinis singulis sua respondet quantitas. Hinc orta questio decima quarta in vtra Plethora, in pura ne an impura sanguis largior sit profundendus.

De tempore non minor est difficultas, noster admirabilis Hippocrates *μὴ βεβήκως* hoc est non cunctanter, sed statim bonum habitum solui imperat: Vrgent in contrarium vulgares & primam vena sectionem in extremos vsus differri suadent, ab vtra parte standũ iudicemus docebit decima quinta questio, li-temque omnem dirimet.

At que sequitur grauior fortè futura est, vt que grauiores habeat fautores, Medicos & Philosophos in vtramque partem decertantes, illis negãtibus persislẽte vita finire nutritionem vnquã posse: his affirmantibus, quibus fauere videntur hac Aphorismi verba, vt rursus nutriri corpus incipiat: Nam si rursus incipit nutritio, ergo desijt, distinctione adhibita nodum explicabit, questio 16.

Postremas duas questiones ex postremis Aphorismi verbis deducimus. Dicit Aphorif-

mus extremas euacuationes & refectiões esse periculosas, an ita sit decima sexta quaestione inquirimus. Vtrumque terminum inter se confert vltima quaestio, & varijs rationibus utrò citròque illud agit, vtrum extreme euacuationes extremis refectiõibus sint periculosiores an contra. Vides studiose lector, quantum nostræ exercitatiõni campum aperiat breuis Aphorismi sententia. Plura de sectione vene quesita proferre potuissimus quæ ad particularem potius tractatum susceptum ex professo, quàm ad interpretis munus pertinent. Quæcunque à nobis extrà Aphorismum sunt inserta, non sine fructu legentur, imo verò, si eorum necessitatem spectemus ingenuè fatebimur non debuisse prætermitti.

*Vtrum dari possit summus
Athleticus habitus.*

QVÆSTIO PRIMA.

Athleticus habitus non solam vaforum plenitudinē, sed vastam quoque molē corporis sua significatione comprehendit, Nam amplificandæ vna cum viribus membrorum moli omnem operam impendunt gymnastæ. De hac nobis in præsentē differitur: de plenitudine postea sequentibus quaestionibus.

Duplicē porrò intellectū recipit hæc quæstio. Primus est in genere. Num scilicet definita sit quædam hominibus totius corporis, & singularum partium magnitudo, certaue in vniuersum quantitas vltra quam omnino nequeant exporrigi. Alter in particulari: Num sua sit cuique propria quam prætergredi non liceat. Nos vtrumque eodem negotio paucis examinabimus. Quicquid generatim decerneretur, debet vnicuique indiuiduo particulatim proportionem accomodari. Pendent enim (quantum ad præsens negotium) ab iisdem principijs omnia, æquali lance ponderantur, Neque solius magnitudinis memores, paruitatis obliuiscemur: Quandoquidem amborum, in corporibus organicis eadem disciplina est & ratio, communi doctorum suffragio comprobata (in organicis inquam) Est enim in homogeneis fortassè dispar & dissimilis: Qua in parte Philosophos video, in contrarias distrahi sententias, Quorum aliqui cum nullum in elementis, & mixtis anima carentibus magnitudinis agnoscant terminū, certum nihilominus paruitatis limitem in his ipsis constitutum volunt (sed hæc ab instituto nostro sunt aliquantum aliena) de animatis firma sit hæc atque indubitata conclusio: Certos ipsis stabilitis vtrinque limites humano sensui & iudicio prorsus incognitos, sui tantum opificis & moderatoris admirabili scientia comprehensos. Et hi quidem termini naturæ particularis imbecillitati tribuendi

223 APHORISMVS TERTIVS |

sunt, cuius vis & ενδελέχεια suis quoque terminis est circumscripta, impium alioqui foret immensam, atque infinitam naturæ Architecti potentiam finitis legibus adstringere.

Admittendos hosce terminos testis est Hippocrates in præsentis, dum extremam plenitudinem supponit, ultra quam processum in melius tribui negat. Cui palàm ascentitur Peripateticorum princeps multis in locis.

Primum enim hoc nomine ab animatis distinguit inanima, quod hæc in infinitum possint excrefcere, illa non possint.

Præterea perficendi cuiuslibet animalis certam asserit esse quantitatem tum ad maius, tum ad minus.

1. *Phyf. 1.*
36.

Quo fundamento posito Anaxagoræ, principium funditus evertit, statuentis atomos quasdam, minimasque rerum portiones: in quem hoc argumento insurgit. Animal sub quacunque quantitate subsistere perfecte nequit, ergo neque animalis partes, quarum eadem est ratio, cū suo toto: Quorsum enim instrumenta nisi ad actionem? hæc igitur affabre efformari oportuit, quare non modo legitimam figuram, sed & quantitatem requirunt conuenientem, ad operationes potissimum humanas, quæ uti omnium sunt perfectissimæ, ita sanè integram sequuntur causam, proinde ad ipsas probè obeundas inepta prorsus nimium exilis, neque vsibus accõmoda illa est quæ moderationẽ excedit. Idem in arte elaboratis cernimus, maiora enim in-

strumenta, ne à potenti quidem virtute nisi tardo admodum & planè difficili cientur motu. Dices seruata corporis proportione ad maiorem partium molem, firmiores quoque vires accedere: id quod Titanum exemplo confirmare licet, qui proprio robore confisi, & ingenti membrorum magnitudine (si antiquis credimus) ausu temerario dijs ipsis bellum intulerunt. Procedit equidem istud argumentum quamdiu aliquis supponitur modus. Si progrediare ulterius, & immensam aliquam corporis compagem animo concipias, illam ad humanas functiones quàm plurimas planè ineptam intelliges. Et sanè si nullis vtrinque definitæ terminis nostræ dimensiones, sub quocunque termino forent operationibus idoneæ, credibile est in vtroque genere naturam aliquos producturam fuisse, qui ordinarios limites aut multis partibus superarent, aut ne vel minimum æquarent. At quis vnquam hominem vidit, aut in veterum monumentis scriptũ reperit sub animalculi quantitate latuisse; aut ad aliquot terræ iugera fuisse extensum. Pholiphemum Homericum allegabis, aut nugacis cuiusdam Aristarchi Gargantuam. Illi certè vsitata poetis hyperbole vastam corporis molem depingere licuit. Hic efficto nomine quod à græca dictione γαργαραίων fortè deduxit, quæ guttat significat, inexplebilem quorundam Principum (quos δαροφάγους vocat Hæsiodus) ingluuię, tanquam in ænigmate expressit, vel si mauiis

225 *APHORISMVS TERTIVS,*
à *ζαργαεζ*, quod pro rugenti multitudine
ponitur eorundem innumerabiles affectas
sola voce significavit,

At cadere in animum nequit ut ex tantillo semine producat in immensum corporis amplitudo. Dices materiae defectum alimentis suppleri. Sed continua alimentorum actione debilitatur innatus calor ac tandem elanguescit, quamobrem sensim siue sensu humor omnis absimitur, atque ita exsiccantur partes solidae ut extendi amplius & dilatari nequeant. Id quod aperte testatur frigidus, exsuccus, rugosus senes; & ij quoque qui abdominae seruietes, solo crescunt ventre, pinguedine intumescunt, solidioribus partibus ne hilum auctis. Instabis haec in Athletico habitu locum non habere, vegetus quippe est Athletarum calor, illorum corpora humoris & succi plena, calida plane & humida membrorum temperies, & uniuersa constitutio. Demus ista (sunt enim e re nostra) quibus suppositis ita inferimus. Si ne instrumento quidem optime disposito, & sufficienti materiae appulsu, noua corpori accretio amplius accedere non potest (nam illud saltem non negarint, si qui contra sentiunt, ultra trigessimum annum in longum protendi neminem, quare protensis caeteris dimensionibus nulla seruaretur proportio, longitudinem superaret in immensum latitudo. Concludendum necessario est terminum cuique a natura praescriptum, quem

excedere, sit prorsus *αδύνατον*. Colliger fortasse argutus aliquis, augmenti terminum non in naturæ impotentiam, sed in auctoris voluntatem referendum.

Respondeo hanc impotentiam ex ipsis principijs sequi, nempe ex spermaticis partibus quæ cæteris instar basis & fundamenti substernuntur, quæ cum accrescere non possint ulterius, quàm pro suæ naturæ copia, Neque vnquam vim ab alimentis accipiant æqualem ei quam à primordijs obtinuerunt, reliquis etiam partibus certum accretionis modum præfinit. Tanta idcirco fit accretio, quanta per ipsas licet, quod super additur in pinguedinē facessit, non in legitimam auctorem.

Sed instabis ulterius si crescere in infinitum possunt homogenea? Quidni & heterogenea? Nunquid ex illis ista componuntur? Distinctione adhibita nodus hic dissoluendus. Bisariam considerari solent homogenea, vel in se, vel in ordine ad heterogenea. Si primo modo spectentur, nullis ex se & ab intrinseco finibus limitantur, crescunt in infinitum appositione materiæ. Sin ad heterogenea referantur, tanquam ipsorum partes, sui totius sortiuntur naturam. Ratio diuersitatis hæc communiter assignatur; Quoniam viuientia ab intrinseco sumunt incrementum, versis in substantiam propriam alimentis, ab intrinseco quoque terminentur necesse est. Inanimata non item; augentur enim ab ex-

227 *APHORISMVS TERTIVS,*
trinfeco applicatione similibus, sic ex riu-
lis flumina: ex lapidibus domus; ex scintilla
fit incendium.

Oritur circa hosce terminos grauior diffi-
cultas, quæ controuersiam peperit, inter
Philosophos non vulgarem: Sintne videlicet
intrinsici an extrinsici. Quid intrinsicos &
extrinsicos vocent explico, ne ambiguitas
nominum difficultatem augeat.

Terminos hosce quidam per sic & per non
exponunt hoc modo. Intrinsicos appellant
Maximum quod sic, minimum quod sic, ex-
trinsicos maximum quod non, minimum
quod non: Tumque ita definiunt.

Maximum quod sic est terminus magni-
tudinis intrinsicus sub qua res esse potest,
sub maiore non potest. Exempli gratia potest
esse homo magnitudinis octo pedum, at pro-
gredi vltterius nequit.

Minimum quod sic est terminus paruita-
tis intrinsicus sub qua forma stare potest,
sub minore non potest. Verbi gratia inuenie-
tur homo trium pedum magnitudine, at non
sub minore quantitate. Hi termini dicuntur
affirmatiui, positiui, intrinsici, quia forma
potest sub illis consistere.

Maximum quod non est terminus magni-
tudinis extrinsicus sub qua res esse nequit,
sub quocunque minori potest, vt si homo
ad magnitudinem nouem pedum peruenire
non possit, & sub quacunque minori possit
subsistere.

Minimum quod non est terminus paruitatis extrinsecus sub qua res esse nequit, sub quacunq̃ maiore potest.

Verbi causa sub duorum pedum paruitate stare homo nequit dum incrementi tempus est prætergressus, sub quacunq̃ longiore quantitate potest. Hi termini dicuntur extrinseci & negatiui: quoniam sub illis conseruari forma non potest. Ignoscant tantillum Ciceronianæ aures dum in Philosophicis terminis versamur.

Iam quæstio est vtrum possit animal summū aut infimum quantitatis terminum assequi? Vt verum sit dicere sub hac quantitate esse potest, sub maiori aut minori non potest. Equidem (vt breuibus aperiam quod sentio) ita esse arbitror. Mouet me diuini Hyppocratis auctoritas in nostro Aphorismo. Dicet aliquis afferri id ab Hyppocrate exempli gratia, ita interpretatur Galenus, cæteriq̃ omnes qui in hunc locum commentaria ediderūt: exemplorum autem non requiritur veritas. Respondeo veritatem rei vna cum auctoris mente ex integro discursu facile percipi. Primum inquit proficere talem habitum in melius non posse, quod manifestè absurdum esset, nisi foret extremus. Præterea soluendū hunc ipsum mouet, vt rursus nutriri corp⁹ incipiat, ergo cessat in hoc habitu nutritio, non aliam ob causam quam quod ventum sit ad extrema, Agente enim naturali valido existente, materia sufficienter, & conuenienter applicata,

229 *APHORISMVS TERTIVS*

& disposita necessariò sequitur actio, quid ergo impedit cum hæc in Athletis recipiantur omnia, quò minùs ad extremum procedat augmentatio? An extremum illud natura perhorrescet, sub quo seruari potest? Obijciunt, qui pro alienis castris decertant consequi grauißimum absurdum hoc posito, nempe desinere hominem per vltimum sui esse. Fingamus verbi gratià summum hunc Athletam punitione vespæ intumescere. Necessario morietur in illo instanti, aliàs falsum erit suppositum aut dabitur maior maximo. Iam ergò cum tumefactio (viti & motus omnis) incipiat in instanti extrinseco, in quo verum est dicere res non est immediatè post erit: Desinet necessario homo in instanti intrinseco, in quo verum erit dicere, nunc est immediatè post non erit. Tunc enim reuera est, cum iam incipit inflatio, aliàs ab inflatione destrui non possèt. Ecce quomodò ex musca Philosophi quandoque faciunt elephantem. At hæc eorum argumentatio seu argutia potius nihil concludit: Nobis enim sermo est quæadmodum & ipsis de augmento naturali, qui est motus ad quantitatem propriam viuientis: illi obtrudunt inductum in conformatione vitium ab extrinseco. Longè grauiùs, & Philosophiæ Medicinæque conuenientiùs, hoc dilemmate & sorte vrgere licuisset, vel nutritio fit in Athleta vel non, si non quid impedit, in tanta copia sanguinis, tamque vegeto calore? si nutritur necessariò augetur, plus

enim restauratur quam deperdi possit: si auge-
tur, moritur, aliàs falsum esset suppositum:
si moritur definit per vltimum sui esse prop-
ter allegatam rationem.

Ad istud argumentum dicimus, non nutriri
summè pleni habitus Athletam, & per conse-
quens non augeri. Nutritionem enim suppo-
nit auctio: neque si nutriatur ad augeri putan-
dum est, aliàs summè plenus dici non posset.
Non nutriri ex Hippocrate ipso antea didici-
mus, dum plenitudinem ideò eximendā mouet
vt noua incipiat nutritio. Quod non solum
de nutritione salubri, & ad bonum corporis
habitum tuendum conferente debet accipi
(vt doctè & acutè à doctissimo quodam mi-
hi φιλοφελδατω Medico obiectū est) sed sim-
pliciter de nutritione quæ est alimenti in sub-
stantiam viuētis transmutatione, id notat di-
ctio πάλιν ab Hippocrate addita, qua non
obscurè innuitur de eadem nutritione sermo-
nem esse, quæ ante summè bonum hunc habi-
tum fiebat. Talis autem erat qualem defini-
mus, & hæc quàmuis antea maximè incul-
pata foret, ex accidenti parum salubris cenferi
potest, vt pote quæ ad periculosum habitum
deduxerit, neque refragatur Galenus, dum in-
quit naturam coctionem, distributionem, san-
guinis generationem perpetuò operari etiam
in habitu Athletico.

Id intelligendum quantum in ipsa est, vt in
commentario exposuimus. Et quasi obijcia-
mus nobis ob oculos ventericulum ita oppletū

231 *APHORISMUS TERTIVS,*

cibo, suis ut partibus fungi nequeat. Anne tum laudabilis generatur chylus? Imò verò coaceruantur crudiores succi, incoctus remanet cibus, tandemque vomitiones & fastidia obtingunt præ pondere oppressa facultate retrentrice & expultrice lacerata. Eodem planè modo neque exuberantem sanguinis quantitatem ferre possunt cæteræ corporis partes, si hanc ferant non concoquunt. Est enim in quadam moderatione posita naturæ conditio, in copia opprimitur, in defectu iacet effœta, tandemq; marcescit : Si concoquunt in propriam substantiã non conuertunt. Nam cum nutritionis duplex fit finis constitutus, alter ut reparetur id quod deperit : Alter ut legitima & consentanea acquiratur partium dimensio, sublato eo cuius gratiã cessare effectum necesse est. Quamquam non diffitemur rebus omnibus natura constantibus necessitatem aliquam imponi ex materia forma & efficiente, præcipua tamen primaque à fine, tanquam à præcipua & prima causa sumitur. Ita sensit Philosophiæ parens, & meritò, si modo tanquam verum admittimus tritum illud apud Philosophos axioma: Quicquid est causa causæ, esse etiam causati causam. Nam cum liquido constet finem cæteris causis ac potissimum efficienti necessitatis legem imponere, nullus relinquitur dubio locus quin hæc in effectum necessitas redundet à fine, tanquam mouente primario: istud forsitan in agentibus liberis admiserit quispiam, quod in pure naturalibus negarit,

quæ necessario operantur. Itaque vti hæc à fine, cuius notitiam nullam habent ad actionem incitari non possunt, ita neque cessante ipso ab actione reuocantur. Verum omnia agentia naturalia, agere propter finem adeò receptum in Philolophia est, quam quod verissimum. Hunc porrò finem naturæ cognitum esse aut incognitum nihil attinet.

Nouit.

ἑρ' ὕστα Ζεὺς.

πάντα ἰδὼν Διὸς δ' ὀφθαλμὸς, ἢ πάντα νοήσας.

Iuppiter is qui cuncta videt, qui que omnia nouit.

Hesiod. operum & dierum libro 1.

Ideoque inuiolabilem naturæ legem hanc ex se voluit. Prodeunt in dies stupenda naturæ miracula nostrorum sensuum iudicio subdita, quibus necessitatis quadam lege ratione finis obligari naturam docemur. Fertur in altum aqua suo pte impetu repugnante propria natura, descendit aër nullo impellente, quorsum hæc ne dato vacuo pereat vniuersum. Cernimus in nobis ipsis capillos noua fuliginum accessione grandescere, supercilia, & cilia, ne quam nobilissimo sensui molestiam afferant suis se terminis continere. Quid plura? Adinuenit natura sibi ipsi itinera non cogitatione, partim quidem vt conuiuere, partim verò & lingua subministrat, Et id genus alia quoque inerudita & indocta quæ opus sunt efficit, Nam si bimopuero panem ostendens, eum hoc ipso nomine simul demonstrans panem voces, idque bis terque feceris puer demonstrati corpore

Hippocrates 6. epidem. parte 5. s. 2. ve sibi. Galenus in comment.

233 *APHORISMVS TERTIVS*

ris, hanc vocem panis signum esse vt intellexit, ipsam imitatus pronuntiat cum à nullo vt linguam moueri oporteat ipse didicerit. Idem quod in hoc, & in alijs quoque motibus omnibus quos appellant voluntarios ab omnibus fit animalibus.

Vsq̄ue adeo naturæ vis ad ea quæ animalibus conducunt rectius præstanda, qualibet arte potentior! Hisce nos argumentis deuicti, finis vim necessitatemque agnoscimus, cum in anima carentibus, tum in animatis expressam quorum virtutes atque instrumenta cum ad actiones referantur, ideo pro varia actionum necessitate varios motus sine cognitione exerunt: hoc eodem principio conuicti, etiam nolentes rapimur in cognitionem atque admirationem incomprehensæ illius sapientiæ, quæ suprema bonitate à se efformata, pari sollicitudine & clementia moderatur & fouet. Nos (inquam) Medici vulgo Athëismo suspecti, qui toti in contemplandis diuinæ effectibus, dies noctesque incumbimus. Quum iustè à leuioribus atque in maledicentiam pronis homuncionibus tantæ turpitudinis nobis iniusta sit nota, viderint sapientes.

Quid plenitudinis vox significet?

QVÆSTIO SECVNDA.

Varia nomina quibus abundantia significatur passim in his Aphorismis, & alibi sæpè apud Hippocratem, & Galenum reperiuntur: inter cætera frequentissima sunt ista *πλεονεξία, πλήθος, πλησμονή, πλήρωσις, πληθώρα*: De quibus nonnulla in præsentia, pro auctorum faciliore intellectu delibanda,

Omnium latissimè sumitur *πλεονεξία*. Imò ita amplè, vt non humorum modò aut cuiusvis substantiæ redundantiam notet, sed & qualitatum quoq; excessum cõprehendat, sic *λερμότιτος πλεονεξίαν* apud Galenum legimus. *§. methodi* Obmitto interim cæteras acceptiones, à nostro proposito alienas, grāmaticis familiares. Meritò igitur cùm cæterorũ amplissimum fit, *πλεονεξίας* nomen, cæteris tanquam gen^o præfigetur.

Amplam quoq; significationem apud probatos Philosophos & Medicos sortitur *πλήθος*, nam de quantitate dicitur tam continua quàm discreta, Sic *πλήθος χρόνον* diuturnitatem temporis, & *χίλιον τὸ πλήθος ἦσαν* mille erant, numero inquit Aristoteles. Plato *in Politicis in Timæo lib. de legi.* verò *πλήθος αἰμήχανον* pro multitudine infinita. Et *ὅσα μέρη πλήθη* quot partes numero.

235 APHORISMVS TERTIVS,

Verùm à Medicis quantitati dumtaxat continuæ frequentius tribuitur, humorum puta abundantia, siue omnes æqualiter, siue vno isque à sanguine alienus augeatur, vt nihil aliud videatur πλήθος quam ποσότης. Ita Galenus τὸ πλήθος τῆς πλεονάζοντος χυμοῦ hoc est copiam redundantis succi, καὶ τὴν διάφορον, & differentiam considerandam monet: quamquam vt plurimum soli sanguinis exuberantia accommodatur. Quemadmodum & πληθώρα & πολυαιμία sed differunt tanquam genus & species ratione loci. Est enim πλήθος καὶ πληθώρα (vti definiemus postea) vniuersalis sanguinis redundantia: πολυαιμία vniuersalem & particularē complectitur. Hactenus inter auctores nulla controuersia est, quamuis in his ipsis dictionibus latinè reddendis non ita coueniant. πλήθος & πληθώρα nonnulli plenitudinem & plenitatem, alij multitudinem latinè dici iubent. Priores rejicit Argenterius, quem ea quæ mediocritatem non excedunt, plena etiam appellamus, multa non nisi τὰ ἀμέτρητα id est immoderata, vt quoque nomen excessus est πλήθος. Grammatica est hæc disceptatio, atque inutilis, cum liquido constet auctores in re conuenire, nomine tenus discrepare; dicam tamen quod sentio, quandoquidem video Argenterium in euertendis aliorum placitis plus iusto de industria occupari. Multitudo igitur (veluti ex communi loquendi modo colligere est) copiam denotat, non tamen

de san-
tate tuen-
da.

QUESTIO SECVNDA. 236

eam necessariò quæ moderationis limites transiliat: hoc modo si quem multum cibi ingessisse dicamus, non illicò multum illud pro nimio habebitur: contra verò plenum cibi pro eo qui excefferit ferè semper audiemus, ita Terentius vini plenum pro ebrio vsurpauit, id vox ipsa sonat plenum si quidem illud vocant, cui nihil addas; quamobrem Athletarum habitum qualem describit Hippocrates plenum iure merito nuncupabimus. Quamquam siue multitudinem efferre malis per me licebit modo de re conueniat, logica prorsus Medicoque indigna de verbis contentio, passim à Galeno reiecta. Addam interim falsum esse perpetuo excessui significationi tribui τὸ πλεθος, vt ex Aristotelis, Platonis, & Galeni verbis antea citatis manifestè patet. Longè grauiores lites excitat vox πλεσμονή quæ Fuchsi animam in Valeriolam vsque adeò concitauit, vt à rationibus tandem progrediatur ad conuicia. Rationes perpendamus, hæc aniculis relinquamus.

πλεσμονήν Fuchsius cum Celso satietatem interpretatur, neque aliud significare posse contendit. Satietați atque humorum in vasis plenitudini dari hoc nomen Valeriola asserit, suis tamen rationibus vix aliquid conficit. Vrget contra Fuchsius multis argumentis. Primum quidem inquit si binas redundantia species vna voce, diuersis in Aphorismis Hippocrates intellexit, confusionis certè auctor

237 APHORISMVS TERTIVS,

fuerit. Præterea quis vnquam sanæ mentis euacuationem plenitudine curauerit? Ergo cum inquit Hippocrates ἀπό κενώσεως νοσήματα

2 Aphor. 22.

ἢ πλεῖον πλησμονή, plenitudinem interpretari nō licet. Denique hæc Galeni verba nullam parti instantiam videntur ἢ πλείων θροφή ἕως ἴσ

2. Aphor. com. 17.

σωμαῖος φύσεως ὀνομά ζεῖται ἢ πλησμονή. Plus cibi quàm naturæ conueniat πλησμονή hoc est satietas appellatur. Fuchsj sententiã confirmant, illa Hippocratis ὅτι πλησμονή, &

2. Aph. 4.

λιμός &c. Vbi λιμὸν famem ἢ πλησμονή opponit, satietatis autem non plenitudinis famis est ἀντίθετον.

Dicet contra hanc vltimam rationem aliquis, si famem satietati opponimus vni duo erunt contraria, quod in omni Philosophia est inauditum, ergo in Aphorismo nuper allegato, vbi ἢ πλησμονή opponitur κένωσις non autem λιμός πλησμονή plenitudinē significabit. Huic obiectioni Fuchsj nomine nullo negotio satisfiet, si ex præcedentibus reperamus euacuationē quã Græci κένωσιν appellant aut κενάγγελίαν generis & speciei, locum obtinere: Posteriore modo plenitudini dumtaxat propriè dictæ, at in ampla illa acceptione cuiuscumque repletioni aduersatur, siue illa sit ciborū quam satietatem propriè latini vocant; siue pravi alicuius succi, quam κακοχυμίαν: seu denique inculpati sanguinis, quam peculiari nomine πληθώραν appellari diximus. Et quidem huic postremæ, quæ sanguinis redundantiam adimit euacuationis nomen peculiariter

Aristotel. 5. Physic.

ab Hippocrate tribuitur. Manet ergo firmum atque indubitatum, & cum præfenti doctrina constans illud axioma, vni & vnum est, vnicum solummodo esse contrarium, idque maximè in verè contrarijs, Neque desunt præter allegata sexcenta alia à Galeno & probatis auctori-⁹ testimonia Fuchsi interpretati-
 oni vnde quaq; cõsona. Nihilomin⁹ tamè, non possum non in aliam partem inclinare, & fateri *πλησμονῶν* & pro satietate, vt hæcenus demonstratum est, & pro multitudine, vt putat Valeriola, & pro refectione quandoque vsurpari, Quoad secundam sectationem attinet testem appello Galenum 2. ad Glauconem vbi repletionem humorum *χυμῶν πλησμονῶν* appellat qua auctoritate palam est *πλυσμονῶν* ad solam satietatem referri non posse. Vti verò eadem dictione Hippocratem in tertio significato pro *αναβέβη* (cuius in præfenti Aphorismo memini) non negat Fuchsius. Fatetur enim comm. 22. sect. 2. *πλυσμονῶν* quam in sua versione ediderat satietatem, commodiùs refectionis voce explicari, ne arbitrentur rudiores, satietatē (quam *πλείονα τροφῶν τῆς τῷ σώματι φύσεως* definierat Galenus) euacuationem curare. Eodem sensu 2. Aphorismum 21. ait Hippocrates *πληρῆσαι ποτὲ εὐδόν, ἢ σίτις* faciliùs impleri potu quàm cibo, pro *ἀναβέβηται*, quod est refici.

Hæc cum non ignoraret Fuchsius, miror qui in mentem ipsi venerit negare *πλησμονῶν* Sect. 5. li. 2
 aliud quicquam quàm satietatem significare,

239 *APHORISMVS TERTIVS*

ob hoc fortasè præcitato commentario tacitè satietatem distinguit, in eam quæ amplius, & eam quæ non amplius quam euacuatum est reponit, quæ duo tanto à se inuicem interuallo discrepant, quanto quæ sunt disparata. Vt non minus retorqueri in ipsum queat quod in Valeriolam torserat, Hippocratem scilicet confusionis parentem fuisse, qui non modo in diuersis, sed in vno eodemque Aphorismo duo sibi non parū opposita vna eademque dictione expresserit. Nos in vtriusque gratiam huiusce modi solutionem à Grammaticis mutuati, respondebimus, vnum denique verbum non rarò contrarijs rebus adaptari, tumque loquentis intentionem aut ex præcedentibus, aut ex consequentibus, aut ex subiecta materia captandam. Ita in presenti, cum absurdum sit existimare excessum aliquem alio excessu tutò emendari, facilè colligere est acutissimum doctorem *πλησμονίω* quam in priore Aphorismi parte pro satietate posuerat, in posteriore non pro eadem re, sed pro refectioe potius, (à qua euacuationis vitia commodè & blandè reparantur) intelligi voluisse, his ita constitutis suoapte corruunt impetu quæcunque à Fuchfio in Valeriolam sunt obiecta.

πληρώσεως vocabulum, quod nos vltimo loco posuimus, in idem ferè cum *πλησμονή* concidere arbitror, nam desumpto ex notatione argumento quamlibet repletionem videtur designare: sed restringitur vulgò apud

doctos ad eam quæ est alimenti. Quod quidem Galeni testimonio confirmari potest, is enim in calce commētarij, hæc præsentis Aphorismi verba, αἱ ἀναθρέμεις, αἱ ἐν τῷ ἐσχάτῳ ἐοῦσαι: hoc est refectiones in extremo positæ, περί τῆς ἀκροῦς πληρώσεως exponit, id est de summa pluri. In eundem sensum explicari debet vltima particula sequentis Aphorismi, καὶ γὰρ αἱ πληρώσεις, αἱ ἐστὶ ἐσχολον ἀφιγμέναι χαλεπαί hoc est (vt ego interpretor) nam & extremæ ciborum repletiones, siue, (quod perinde est) extrema satietas difficilis, non autem simpliciter repletiones, vt Leonice^o & Plautius verterunt θῆς ἐλαφῆς διαίτης ἢ ἀκρεβῆς, tenuis, & exquisiti victus non repletio, sed satietas est antithetū. Quapropter redarguēda est Fuchsiij interpretatio, nisi expletionis nomine satietatē intelligat, nam explere pro satiare latiniores dixerunt, sic Plautus Ædopol, næ ego hic me intus expleui probè, & equidem reliqui in ventre Cellæ vni locum vbi reliquias reliquiarum recondere. Verùm ego me totum hæctenus grammaticis immiscui, atque implicui, eò lubentiùs, quod non planè extrà rem & infructuosa visa sit huiusmodi disquisitio, ad quam clarissimorum virorum (fortè grauior quàm res ipsa postulabat) disceptatio me adigit, iam nunc ad definitionem veniamus.

Quæ sit Plethora definitio?

QVÆSTIO TERTIA.

Item lib. 4
method.
C. 4.

DEscribitur hunc in modum à Galeno
13. Method. 6. ὅταν μὲν ὁμοίως ἀπὸ τῶν
ἀυξηθῶσιν οἱ χυμοί, πλῆθος τῶν καὶ πλεθῶραν
ὀνομάξουσιν. Cum æqualiter adaucti fuerint
fucci illud plenitudinem nominant. Idem re-
petit & pluribus explicat 2. de medicam.
secundum loca .i. dum ait πλεθῶρα γίνεσθαι
τῶν τετάρτων χυμῶν, ἀνάλογον ἀυξηθέντων, ἢ
τῶν αἱμάτων μόνων. Hoc est, Plethora est hu-
morum quatuor seruata proportione adaucto-
rum, aut sanguinis solius. Quam definitionem
Aphrodisæus 2. Problematum ad verbum
transtulit, ἐἰ δὲ (inquit) οἱ ἴσσοι χυμοί,
κατὰ ἀναλογίαν αὐτῶν πῶσσητος ἀυξηθέντων, πλε-
θῶρα λέγεται. Si verò quatuor humores ser-
uata suæ quantitatis proportione fuerint
adaucti Plethora dicitur. Quid iam per
ἀυξηθῶσιν siue ἀυξηθέντων intelligendū putet,
inducant hæc quæ sequuntur πλεονάζον, θὸ
θίμα ποιεῖ μόνον πλεθῶραν solus redundans
sanguis Plethoram efficit. vbi longè melius
& significantius verbo πλεονάζον vsus est
quod excessum denotat non quemlibet vt
ἀυξανόμενον vel ἀυξόμενον, sed notabilè qua-
lis ad Plethoram requiritur. Qua de causâ
non satis cumulatè rem explicant præfatæ
definitiones, cum hoc nomine, tum etiã quia

QVÆSTIO TERTIA. 242

augmenti locum non declarant : si quidem cum partem aliquam corporis occupant humores , plenitudinem non efficiunt propriè dictam , sed Phlegmonem ; aut quid aliud , puta *πολυαιμίαν* particularem . At verò tum demùm Plethora est cùm immodica humorum portio in toto consistit . Ex quibus legitima hæc definitio desumi potest : Plethora est humorum aut omnium seruata proportione debita , aut solius sanguinis in toto corpore redundantia , cum vasorum distensione . Dicitur , humorum omnium aut solius sanguinis , solus enim sanguis in Plethoricis dispositionibus amplissimum excessum adipisci potest , nullus aliorum humorum potest alioqui pro plenitudine Cacochymiam efficiant . Neque id satis est , ut humores omnes augeantur , nisi etiam proportio seruetur ; quanquam leuis vnus excessus Cacochymia non procreat . Neque tamen necessarium est , ut in omnibus omnino partibus Plethorica dispositio inueniatur , dummodò in plurimis & præcipuis , quibus recepta loquendi consuetudine totius denominatio tribuitur . Deniq ; non omnis exuberantia , at ea quæ tēsiōē facit plenitudinem parit , nam si sanguis eatenus augeatur , ut venas nondum distendat , Plethora non est , inquit Galenus . His sufficienter , quantumuis breuiter explicata videtur Plethoræ definitio : dissentientes tamen inter se video Medentium animos , quorum ut lites componamus , tria sunt ad examen

Libro de plenitud. Cap. 11.

Gal. ibid. cap. 11.

ibid. ca. 11.

ibid. c. 11.

idē lib. de plenit. c. 7

243 *APHORISMUS TERTIVS,*
 accuratius reuocanda. Primum quare dicatur
 reuocanda. Primum quare dicatur solius san-
 guinis: Alterum aut humorū omnium. Ter-
 tium seruata proportione.

Illud in primis fundamenti loco statuendum
 est, plenitudinem qua de loquimur, seu Athle-
 ticum habitum (quem postrema definitione
 expressimus) in solo sanguine consistere, neq;
 vnquam ab ijs humoribus effici, qui à san-
 guinis natura recesserunt.

*Gal. libro
 de plenit.*

Veram plenitudinem intelligo, quam post-
 modum à spuria suo loco distinguem^o. Quo-
 rum igitur (inquis) humorum omnium in
 definitione fit mentio? Ad huius nodi solu-
 tionem notandum, sanguinem bifariam spec-
 tari à Medicis; vel vt humor est à cæteris tri-
 bus propria essentia distinctus, purus, atque
 ab omni concretionem alienus, qualis nun-
 quam visus est in venis, vel vt vocatam san-
 guinis massam constituit. Hanc verò ex varijs
 constare substantijs demonstrat tum ortus no-
 stri, tum conformandum alendarumque par-
 tium necessitas, Quæ cum tanto interuallo à
 se inuicem discrepent tum temperamenti,
 tum substantiæ ratione, vt diuersam planè, ne
 dicam contrariam, videatur naturam sortitæ,
 fieri non potest, vt ab vno omnes eodemque
 fonte promanarint, eodemque veluti pabulo
 instaurentur. Itaq; quemadmodum in musto,
 plures continentur partes, quæ, vino postmo-
 dum sufficienti coctione defæcato, se se pro-
 dunt vniuersæ; Pari modo in sanguine quo-

rumdam permixtionem concedamus necesse est, quæ tam variè & tam longè dissectarum inter se partium structuræ constituendæ, restituentæ, atque conseruandæ sufficiant. Illud pridem ab Aristotele proditum est, ijsdem conseruari nos atque sustentari, ex quibus cõstamus? Num ergo quæ in auras quolibet momento temporis euanescit substantia penitus Heterogenea, homogeneo atq; vniformi succo reparabitur? Id si admiseris reluctabitur sensus, qui in coagulato lacte (quod sanguinè ferunt dealbatum) in ipso extracto sanguine, non obscurè partes à partibus secernit. Sanguinis igitur appellatione, quatuor humores communiter designantur: Non ij quidè synceri omnes, quales in suis conceptaculis asseruantur, sed variæ eiusdem sanguinis partes, ad ipsos substantia, tẽperamento, & calore quàm proximè accedentes. Crudior nimirù sanguinis portio cùm frigidam & humidã nata sit temperiem, quæadmodù & pituita, pituitæ nomine donatur: Quæ terrestris, frigida, & sicca: melancholiæ; Quæ ignea calida, & sicca, bilis, cuius naturam perbellè imitatur. Omnium postremæ quam Aëream nonnulli, calidamque & humidam esse volunt (cùm tamen substantiæ, & qualitatum moderationẽ quandam obtineat) toti⁹ appellatio tribuitur. Hæc reliquas portiones sua quantitate longè multumque exuperat: sequitur proximè pituita: tertio loco melancholia, Bilis omnium paucissima, ea ipsa proportione, quam in su-

245 *APHORISMVS TERTIVS*

peruacaneis humoribus deprehendimus. His ita constitutis nullius negotij erit propositas enodare, Perspicuum enim est, per humores omnes sanguineam massam indicari. In his porrò humoribus quantumcumque incrementum, declarata proportio requiritur, vt perinde omnino sit humores æqualiter, aut secundum analogiam adaugeri. Vitiatur enim de necessitate proportio, nisi æquale sit omnium incrementum, solus peculiari nomine vocatus sanguis, ab hac conditione excluditur, vt merito in definitione sit additum aut sanguis solus.

*lib. 2. sect.
5. c. 1.*

Et hanc veram & Germanam Galeni mentem fuisse arbitror, quamquidem Fuchsius longè diuersa ratione exposuit, cum inquit, neque est cur aliquem turbet quod hoc loco plenitudinem etiam esse tradat, vbi solus sanguis supra modum, aut proportionem augetur. Nam sanguinem intelligit venarum, qui purus non est & simplex, sed alios sibi permixtos humores obtinet. Qua oratione quid absurdius dici aut excogitari potest. definit Plethoram Galenus, quando humores quatuor proportionem augentur, aut solus sanguis, per humores quatuor sanguinem denotari profitetur Fuchsius, his verbis. Nihil autem refert siue ex æquo humores omnes, siue sanguinem redundare dicamus. Quorsum igitur tam ridicula & malè consonans, in breui sententia repetitio, quam excusare non potest Fuchsi^o, cum per solum sanguinem non minus quam per humores omnes, integram massam ex qua-

tuor humoribus conflata interpretari audeat? hunc enim sensum efficit, plenitudo fit quatuor humoribus proportione, auctis, aut quatuor humoribus inuisitata sane loquedi forma, tanto Doctore prorsus indigna. Quorsum vero disunctiva illa particula aut, nisi ut res significentur à se inuicem distinctæ? At impermissus (inquit) syncerusque sanguis nusquam in venis reperitur. Quid refert? ergo redundare non potest sanguis, quin vna cæteri cum ipso commisti humores augeantur. Hoc ipsi necessariò concludendū est, repugnante etiam ratione, & experientia, aut frustra Galeni auctoritatem in medium protulerit, dum ita habet. Idem est si solum sanguinem dicas aut humores omnes, quoniam is ab humorum permixtione sola mentis operatione seiungi potest, re ipsa non potest. Et hoc ita esse Galeni testimonio comprobatur. Sit ita; quid repugnat quominus purissima ipsius portio (quàm cæteris tribus sua quantitate superiorem esse diximus in homine naturaliter constituto) pro caloris & alimenti bonitate supranaturæ ordinem increseat, reliquis aut parum, aut ne minimum quidem ad auctis? Stat nostra ex parte Galeni auctoritas præcedenti quæstione allegata, dum ait solum sanguinem in Plethoricis dispositionibus amplissimū excessum adipisci posse, nullum aliorum humorum posse, ubi aperte sanguis pro humore distincto ponitur. Id quod satis indicat vox illa (solus) quæquidem separatim & distinctè significatur quartus

*lib. de ple.
ca. 11.*

247 *APHORISMVS TERTIVS*

humor, vt specie & essentia propria, ita etiam nomine à cœteris diuersus. Neque alium patitur intellectū hęc oratio, nisi Galenum nostro potius nutu & arbitrio, quàm ex propria sua intentione loquentem inducamus.

Dicet aliquis doceri idipsum à Fuchfio, sed negari Plethoram quæ soli⁹ est sanguinis, eam esse de qua disceptamus, quam Plethoram simpliciter vocant, dicendam poti⁹ cum adiectione sanguineam, atque in idem referri genus cum biliosa, pituitosa, & melancholica. Miror equidem Fuchfium virum alioqui doctum atque oculatum, in re tam manifesta & facili, ita grauiter allucinaturn atque occæcaturn, vt non modo sententiam effingat toto (quod aiunt) cœlo à veritate alienam, verum etiam Galeno falsissimè imponat, atq; ab eo dicta in contrarium omninò reprobumq; sensum distorqueat. Hęc sunt Galeni verè aurea, quæ à Fuchfio in suæ opinionis confirmationē afferuntur, quam tamen funditus evertunt. Fiet autem hęc (de Plethora agens) quatuor humoribus ex æquo auctis, aut solo sanguine. Nam cum alius quispiam humor redundarit, velut est pituita, flaua bilis, itemque nigra, eiusmodi auctionem siue redundantiam non plenitudinē, neque simpliciter multitudinem, sed cum adiectione pituitæ, aut flauæ bilis, aut nigræ plenitudinē dicunt. An potest quicquam clariori aduersus Fuchfium oratione enunciari? Prodeat nouus aliquis Grammatices Tirunculus, illicò cum hęc legerit, sanguineam

Q U Æ S T I O T E R T I A. 248

plenitudinē sub alio contineri genere, quam biliosam, cæterasque enumeratas constanter asseuerabit. Illam quidem ex Galeni mente sub vera & simpliciter tali, has sub plenitudine secundum quid, siue cum adiectione dicta reponet. Et si verò sigillatim eodem capite tum sanguineæ, tum aliarum indicia in libro de plenitudine describuntur, putandum idcirco non est, ad idem genus vniuocum pertinere vniuersas: secus omninò res habet: imò ne biliosa quidem, pituitosa & melancholica, plenitudinis, at Cacochymix appellationem merentur. Nisi fortè admodum exiguum cæperint excessum, quo casu etiam æquiuocè, aut saltem analogicè generis nomen & rationem participant, Solus itaque supra naturæ leges redundans purus syncerusque sanguis legitimam plenitudinem efficit. Nam si lutea sola bilis aliquando vt in ictericis superauerit, ait Galenus, non etiam talis affectus Plethorica dispositio, sed humorum vitium est, itidem quoque in atra bile, & pituita

*lib. de ple-
nit. cap. 11.*

Ex his euidentis est allegatam superius definitionē ei tantū Plethoræ speciei propriè competere, quæ sibi Plethoræ nomen propriè & peculiariter vëdicat. Ab ea tamen cæteras quoque differentias quantumuis improprias venari licet, quandoquidem rectum sui iudex est, & obliqui, Et diuisionis principium (si Galeno credimus) ab essentiæ ratione petitur rei diuidendæ constituta. Manifestum quoque est Plethoræ appellationem eius quæ ad vasa

2. Method.

249 *APHORISMVS TERTIVS,*
dicitur, non alterius verè & absolute esse propriam : Analogum enim simpliciter & absolute positum sumitur pro principali analogato.

Sed hic insurgit scrupulus ante eximendus quàm ad Plethoræ differentias transeam⁹; Redundantiæ vox perperam in definitione pro genere videtur admissa, nam quæ ad virtutem est plenitudo, absque redundantia inuenitur, potest quippe reddita vis infirmior à solito, & ordinario, ac naturali pondere grauius premi, imò & opprimi, senum & conualescentium exemplo, qui sub leui admodum & pristinis viribus valde suppari sarcina fatiscunt.

Respondeo simpliciter loquendo vt nullum est sanguinis supra naturæ ordinem incrementum, sic nullam quoque eiusdem in plenitudine qua de sermo exuberantiam simpliciter agnosci, sed solum comparatiuè, & in ordine ad vires, quarum respectu quantuluscunque is est, multus est, & vt nimius de tractione minuendus.

Quomodo verò hanc plenitudinis speciem, ceterasque omnes quantumuis improprias exposita definitione inuestigare liceat, aperio.

Quotuplex sit Plethora.

QVÆSTIO QVARTA.

*Gal. 1. me.
rhodi, c. 5.*

Quemadmodum fieri non potest vt aut differentias generis illius aut species inuenias, ipso quod diuiditur non planè explorato

QVÆSTIO QVARTA 250

rato, sic vice versa diuisionem ex definitione colligere non magni est operis. Ista nos methodo progressi ex præfata definitione Plethoræ species eruamus.

Generis locum tenet redundantia, est ergo de genere quantitatis quæ cū suscipiat maius & minus diuidj commodè Plethora potest habita maioris & minoris ratione, in summam, qualis est Athleticus habitus: in mediocrem, & leuem. Quid si obijciat quispiam maius & minus non variare speciẽ? Dico immutare saltem, aut limitare medicas intentiones & actiones. Qua ratione ductus Galenus non modo differentias istas non prætermisit, sed etiam in singulis Plethoræ speciebus ipsas agnouit.

Plenitudinis quidem in genere sub hac distinctione meminit libro de curandi ratione per sanguinis missionem, dum attendendum monet plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem: Est igitur aliqua in plenitudine penes quantitatem discretio, non alia sanè quàm prædicta.

Cap. 6.

In ea quæ ad vasa tantè eandè differentiam videtur insinuassee in primis definitionibus à nobis propositis, non solum incrementi mentionem fecit nulla tentiois facta mentione, Nam si verum est tam adesse multitudinẽ cum humores sunt aduerti tot certè erunt multitudinis differentiæ, quot humorum incrementa. Quamquam non negarim (quod iam ante pro confesso est positum) ad veram plenitu-

*13. Metho.
12 da cõp.
loca.*

Q

251 *APHORISMVS TERTIVS*

9. *Metho.*
18.

dinem quæ ad vasa dicitur, tensionem requiri, sed hæc ipsa tensio in maioris minorisq; ratione euariat, vnde varias quoque plenitudinis differentias in Medicos vltus transferimus, de plenitudine ad vires hæc in methodo leguntur: Si abundantia viribus paulò superior fuerit, vtique ex moderata euacuatione adeò nullum accedit viribus incommodum, vt etiam maximum comparetur commodum, quod eas premebat sublato: fin quo affectuæ sanetur multa vacuatione est opus, resoluatur autem ex tanta inanitione virtus, non modo rursus homini non proderit, sed etiam illi maximum periculum afferet.

De plenitudine cum adiectione dictum paulò ante fuit ex libro de plenitudine hanc Cacochymia verius quam Plethoram appellari, nisi admodum exiguum cæperint excessum redundantes humores. Ecce vt variatur quodammodo species maioris & minoris ratione.

*Gal. lib de
cur rasio.
per sang.
miss. 10.*

De pituitosa hæc eiusdem est oratio. Habebis vero crudi succi exuperantis indicium tum colorem plumbeum, tum ex pallido album, omniaque potius quam rubrum, tum pulsum inæqualitatem, si verò etiam admodum creuerit talis plenitudo, tum & corporis illi grauitas inest, atque ad motus prigritia, tum mentis tarditas & sensus hebetudo.

Hactenus Galeni testimonio confirmatam accepimus quam ex redundantia differentijs petimus diuisionem, eandem per omnia Plethoris genere sparsam atque communem. Et

QVAESTIO QVARTA 252

hæ quidem differentia tanto magis impropria æstimanda, quanto longius à veræ Plethoræ copia defecerit, cuius notabilem desideramus excessum, qualis est à Galeno definitus, & cuius gratia definitioni addita tentionis clausula, penes quam ipsius quoque differentias secundum maius et minus discerni prodidimus.

*Libro. de
plenitud.
cap. 7.*

Verum quæ ad vires est plenitudo verbo tentionis definitioni addito ab ea quæ ad vasa dicitur, secernitur. In illa quippe grauitatis, ac veluti incumbentis oneris, non tentionis sensus. Vtramque nihilominus ex redundantia verbo depromimus, Nam redundantia ad eorum genus pertinere potest quæ sunt ad aliquid, quare & si qua erit exuberantia sanguinis ad idem prædicamentum spectabit. Sanguinis abundantia vel ex aliorum humorum comparatione æstimatur, vel ex eiusdem relatione ad vasa. Priore modo, sanguineam peculiari nomine vocatam plenitudinem inducit, ab ea solo nomine distinctam (imò vna eademque appellatione compræhendendam) quam propriè & resolutè Plethoram nominamus. Si posteriore, iterum distinctione est opus, duo quippe reperio in vasis continentibus, locum scilicet seu capacitatem, quæ ambientis corporis est superficies locatum continens: & virtutem, siue facultatem, cuius proprium est contentum moderari atque conseruare. Ex relatione contenti sanguinis ad locum oritur plenitudo ad vasa.

Q 2

253 APHORISMVS TERTIVS

Ex eiusdem relatione ad virtutem, nascitur plenitudo ad vires.

Libro de
plenitud.
cap. 2.

Duplicem hanc plenitudinem nullibi non admittit Galenus. Eo quidem libello ubi rem ex professo discutit, illos graviter reprehendit qui multitudinem aut gravitate sola, aut sola vasorum tentione metiebantur, tandemque desumpto à similibus argumento utramque Plethoræ differentiam apertè conuincit. Audire (inquit) vel populares licet quæ sine pertinacia dogmatis asserendi, id quod ipsis accidit planè interpretentur: Nèpe quod interim à cibo ingesto quamuis exiguo grauentur ac opprimantur. At ventre nimia ciborum copia distento, rumpi ventriculum sibi propemodum aiunt. Atque in his ventrem summoperè intentum cernimus, in illis quandoque etiam contractum. Hunc eandem dispositionem mutuatis tum à vesica, tum aliundè exemplis illustravit, ut iam difficile non sit binas plenitudinis species adstruere, quas inquitimus. Prima est quæ ventriculo presso: altera quæ respondet intento. Illam πρὸς δυνάμιν appellant, & virtutem, cuius respectu Plethoræ nomen obtinet, cūnotant. Hanc κατὰ τὸ ἐγγύμα id est ad succū. Nam is necessario exuberat, vel vocat simpliciter ad vasa. Illa tum adest cum eo ventū incrementi vel ita debilis natura, ut laudatos humores moderari amplius non possit. Hæc, cum præ vbertate sanguinis vasa distenduntur. Quæret curiosus aliquis, cur illā potius quam istam vocemus plenitudinē ad vasa, cū vir-

QVÆSTIO QVARTA. 254

tus propius ad vasorum assentiã accedat quàm conformatio? Tritum enim apud Phyllicos axioma. Operatio sequitur virtutem, virtus essentiam. Respondeo vacuum aut plenũ connotare spatium necessariò, & ex natura sua, non autẽm virtutem aliquam conseruantem, aut regentem, id in artificialibus, extra controuersiam est, non enim Cyathus aureus aut argenteus vinum, aquam, ceterosque infusos, liquores suapte natura à putretudine vindicant. In naturalibus quidem admittendum loci proprium esse locatum tueri, prius tamen est, imò de ratione & essentia loci est, vt locatum contineat. Primum itaque naturæ institutum in vasorum conformatione hoc fuit, vt sanguinem continerent, vnde postmodum tanquam ex penu caloris fomes depromeretur, & quasi per tubos, seu canales, in omne corpus distribueretur alimentum; Huius finis gratia concuam formam obtinuerunt. Consequens ad istud erat eiusdem naturæ prouidentia, vt receptum humorem insita vi & facultate à corruptione præseruarent. Primarij illius intenti gratiam consentaneum est, vt ea propriè & *καθ' ἑξοχὴν* dicatur plenitudo ad vasa, quæ ipsa tanquã continens, & tanquam corporis ambientis superficiem respicit.

Additur definitioni humorum omniũ, quod est, (vt explicuimus) massæ totius sanguinæ, siue succorum laudabilium ex quibus ipsa componitur. Hac particula definita species ab ea distinguitur quam impuram nuncupant,

Q 3

255 *APHORISMVS TERTIVS,*

in qua impurus putridusque sanguis cum laudabili coniungitur. In hanc quandoque degenerat vera plenitudo, atque ea potissimam quæ ad vires refertur. Cum enim gubernatrix corporis virtus moderari humores nequit, calido loco conclusi computrescant necesse est. Putridam huiusmodi affectionem plenitudinis nomine dignatur Galenus, quamdiu superuacaneo depulso, id quod superest in pristinam cum natura gratiam redire potest. Nos distinctioris doctrinæ gratia impuram nominamus, ut mixtus ex plenitudine & Caco-chymia affectus, ipsa voce exprimatur.

2. Aphor.
comm. 17.

Sequitur in definitione aut solius sanguinis: huic particulæ opposita est altera, cui non nisi improprissimè plenitudinis appellatio competit, cum videlicet redundat cæterum humorum aliquis à sanguine alienus: Talis namque excessus vera Caco-chymia est, neque quicquã commune habet cum Plethora, præter redundantiam.

Ex hac postmodum clausula (in toto corpore) nascitur alia Plethoræ diuisio, in vniuersalem, & particularem: Particularis tamen plenitudine gemina non censetur, & sub *πολυαιμίας* potius quàm sub plenitudinis genere continetur.

Vltima definitionis clausula est *seruata proportione*: Quemadmodum igitur humorum omnium incrementum cum laudabili, & naturæ conuenienti proportione *ὁ πλῆθος* efficit, sic eiusdem proportionis immutatio ali-

quam necessariò speciem constituet ab hac distinctam, illa est quæ dicitur plenitudo cum adiectione, Puta biliosa, pituitosa, melancholica, aut ex his mixta, quoties horum humorum aut vnus, aut plures à symmetria deficiunt. De hac specie Galenus quantum factis est, libro de plenitudine, & alibi, vt ex præcedentibus manifestum est.

Præter has simplices, Plethoræ species, est alia quædam composita, quando quæ κατὰ τὸ ἐγγύμα dicitur, cum ea quæ ad potestatem pertinet inuenitur; possunt enim cum tenuia Plethora validæ integræque vires, aut fractæ, pressæque consistere.

Hæc ad clariorem eius de qua in Aphorismo ἐνεξίας distinctionem fuere delibanda. Ex quibus iactatam ab Argenterio in medicinæ parentem conuicium depelli nullo negotio potest, & in ipsum auctorem detorqueri.

Is Galenum arguit tanquam minus acuratam, quod depromptam a proportionem, plenitudinis differentiam obmiserit. Eius verba sunt. Multum sæpè dicimus esse in corpore humorem, vt multam pituitam, multam bilem, quæ tamen nec vires grauet, nec vasa distendat, sed quod proportionem, quam cum alijs humoribus habere debet, excedat: alioqui quomodo quæso huiusmodi redūdantiam multam multiplicabimus, si ea duo duntaxat ponantur ad quæ omnis multitudo refertur. Hactenus Argenterius miris errorum plexibus irretitus.

257 APHORISMVS TERTIVS

Errat in primis graviter, si alias distinctæ undequaq; à Cacochymia Plethoræ differentias agnoscit præter eas quæ ad vasa, & quæ ad vires, de quibus intelligendus Galenus dum à Plethoræ albo cæteras species excludit, quæ Cacochymia naturâ & definitionem sapiunt, & quodâmodo obtinēt. Errat præterea dum petitam à redundantiâ differentia ad solam disproportionem refert, quandoquidem multum quandoque dicimus sanguinem servata etiamnum debita proportione, cum is auctus est, non ita tamen, ut vel tentio consequatur, aut gravitas. Et hanc quidem differentiam longè præstabat Plethoram appellare, quàm eam de qua Argenterius quæ nihil omnino cum vera plenitudine commune habet: vera enim præter tensionem requiritur solius quantitatis vitium, non etiam qualitatis. Qualitas illicò vitiosa est cum proprio non servatur in humoribus à sanguine alienis. Addo veram ab Argenterio Plethoræ notam elidi, cum Plethoram imaginatur sine distensione, aut gravitate. Vera namque & Germana Plethoræ ratio in sanguinis ad vasa comparatione posita est. Alias si sanguinem in se spectes ut solitam suam portionem excedentē *πολυαιμίαν* melius recepto antiquis loquēdi more quam *πληθώραν* nuncuparis. Denique præceptorem optimum Galenum falsò, ut alibi sæpè, insinulat: Hæc enim Argenterij petita à disproportionem differentia, illa est quam plenitudinem cum adiectione vocat Galenus, sed iam

prætermisso Argentorio singularum specierum
indicia proponamus.

*Quibus indicijs Plethoræ spe-
cies dignoscantur?*

QVÆSTIO QVINTA.

QVæcunque legitimè, hoc est ex arte me-
thodo, instituitur curatio, debet ab af-
fectus dignotione proficisci: Non enim aliun-
dè remediorum intentiones & scopi depro-
muntur. Incerta proinde & lubrica Pharma-
copœorum, Barbitonforū, Chymistarū, eius-
demque farinæ imperitorum hominum me-
dendi ratio, qui nihilo amplius in discernen-
dis affectibus exercitati, quàm quilibet è ple-
becula, quæ alteri cuiquam simili in casu pro-
fuisse compererint, in omnibus promiscuè
nullo consilio experiuntur: Quasi verò ea-
dem sit prorsus singulorum hominum vis &
natura, idem causarum impetus & effectus,
aut ægritudines longè diuersæ, iisdem planè
symptomatis plerumque non vrgeant, aut de-
nique nullæ vnquam corporis affectio nes alias
atque alias quadam affinitate mētiantur. Istud
modò patebit meridiana luce clariùs,
dum gemina veræ Plethoræ cæterumque spe-
cierum indicia proferem⁹. In quo quidem per-
agendo dicendorum materiam certiùs maiori
cum fructu quàm à Galeno nostro mutuari

259 APHORISMVS TERTIVS.

Libro de
plenitud.
cap. 6. 7. 8.

à nemine certè possumus. Multis ille confu-
se prodita à veteribus Plethoræ indicia confu-
tat, inter cæteros Erasistratum grauitè incre-
pat & coarguit, ex virium incremento medio-
crem venarum infarctum colligentem, Quasi
verò sanguinis augmentum, vel decremen-
tum, necessariò, vel facultatis accretio, vel
eiusdem consequatur immunitio. Ommitto
cætera rerum euentui minus consentanea, ab
eodem Erasistrato tradita quæ ex dicendis fa-
cili negotio refellentur. Quemadmodum &
ea quæ ab Empiricis iactabantur, & à Galeno
pariter non leuibus argumentis cõuelluntur,
longum esset tot nugas repetere parum experi-
entium hominum.

Nostrum potiùs intentum expleamus, Pletho-
ræ indicia peruestigemus, 'proposita ab Hero-
philo *Ἐις πλοσσην μετασσει* id est trium tempo-
rum obseruationem sequuti, non tamen He-
rophilo, sed Galeno duce,

Cap. vlti-
mo.

Primum igitur ante omnia repetenda me-
moria sunt ea, quæ Plethorica. Diathesi in-
uehendæ fuère idonea. Vnum profert in com-
mentario Galenus efficacissimũ, copiosiore
scilicet quam quæ ad naturæ opera desidera-
tur nutritionem. Idem libro de plenitudine
iterũ inculcat aliaque deinceps enumerat his
verbis. Perpendendum solita né excretio re-
tenta aliqua sit, nunquid exercitatio neglecta,
num ciborum alentium copia assiduè ingesta.

Num à cibus insolitorum balneorum vsus,
nunquid in Plethoricos affectus consueta pro-

pensio. His omnibus & ea quæ ex loco & anni tempore obseruantur & si quid aliud est id genus, adiungēda; Et postmodum paucis interiectis. Nam hyeme (inquit) ac vere & frigidis locis, & benè temperatis multitudinem magis aggregant, minùs calidis & ficcis temporibus, locisque. Ita verò & qui superficie densa sunt magis; parcius autem qui rara hac oratione sic acuratè & integrè prosecutus est singula, vt reliquum ferè sit nihil quod desideres. Dicam ego idipsum at breuius. Quicquid copiosam probatorū succorum congeriem profert, aut liberiorem ipsorum efflatum & dissolutionem remorari solet, natura aptum est vasa corporis infarcire. Verum istud forte sigillatim sibi explicare cupiunt iuniores. Age igitur præter antedicta (quæ ad externarum causarum genus fere pertinent omnia) Maximam hac in parte vim habent. Temperamentum ad moderationem proximè accedens, aut in calido, humidoque mediocriter excedens. Ætas florens: interna corporis constitutio, laudabilis & quadrata, ad quam externarum partium densitas & mollities atque his contraria referuntur. Huius itaque ordinis aut plurima, aut simul omnia cùm præcesserint & conspirarint, inducæ plenitudinis legitimam suspicionem afferent. Quibus si totius corporis rubor, venarumque tumor accesserint (vt ad diagnostica veniamus) conceptam opinionem confirmabunt. Venarum tu-

261 *APHORISMUS TERTIVS,*
morem dixi: Carnium enim ac pinguedinis
moles, illorum ipsorum multitudo fuerit, non
tamen ea quam modo inquirimus, quæque
Plethora nuncupatur. Atque hoc quidem à
vasorum prominentia petitum indicium pe-
culiare illis est venis, quæ oculis subijciun-
tur non omnibus communes, Iis puta quæ
intimis visceribus delitescunt: si tentio quo-
que præter hæc affuerit, non modo plenu-
tudinem, sed & copiosam ipsam subesse designa-
bit, eam scilicet quæ sibi propriè & κατ' ἐξοχλήν
hanc appellationem arrogat. Tertio non in-
ternis duntaxat partibus agnoscitur, sed etiam
in intimo corpore valida quandoque perser-
titur, tumore nullo exterius prodeunte. Hic
porrò omnibus apparentibus coniecturis
non illico subsistendum: deque multitudine
congesta indicium indubitatè ferendum, fal-
lunt ista persæpe, atque imprudentibus im-
ponunt, ut hinc serio nobis iterum atque
iterum commouendi sunt Empirici, quantis
se se errorem laqueis implicent, cum leui aut
nullo (quod in dies accidit) argumento, de
propositis sententiam dicere, Doctores se
mentiri, Doctoribus ipsis (quo non progred-
ditur impudens rudiorum audacia) clancu-
lùm contradicere; ipsorum decreta inuerte-
re, cælum terramque miscere, turbare, con-
fundere, labefactare omnia non verentur.

Rubor (inquam) tumor, & violenta va-
sorum tentio plenitudine nulla existendi, à
procatarteticis causis non rarò oriuntur. Ve-

QUESTIO QUINTA. 262

hemens exercitium, fusis atque in spiritum resolutis humoribus illa procreat. Eadem vis est Thermarum, solis, acutarum febrium, quorundam animi pathematum: denique eorum omnium quæ vehementem corpori æstum feruoremque concitant. Quæ singula diligenti trutina ponderanda veniunt, antequam euacuandi consilium ex præfata syndrome ineamus. His amplius addendæ pulsuum atque vrinarum differentiæ multitudini familiares. Pulsus transfuso in arterias per *ἀναστόμωσιν* sanguine, crebri, celeres magni, pleni, vehementes, atque æquales efficiuntur, quemadmodum in synocho simplici, cuius maxima est cum Plethora similitudo. Vrinæ humoris à quo deciduntur colorem referre solent: Quamobrem in vera plenitudine sanguinis ruborem præ se ferent? Non in sola tamen, sed & in acutis febribus plerumque, nec non in Attritu calculi renum tales deprehenduntur: ac præterea in Iecoris imbecillitate, Phlegmone, scirrho, obstructionibus, loturas carniū nonnumquam imitantur. Etsi verò in hisce affectibus, colore quodammodo conueniunt vrinæ; substantia nihilominus, perspicuitate contentisque differunt, quorum diuersitatem curiosi indagatores non difficile internoscent, additis etiam aliunde petitis coniecturis.

Hactenus de prompta ex præteritis & præsentibus indicia; vnicum superest ab euentu. Itaque si quando eodem conspirarint præ-

263 *APHORISMVS TERTIVS,*
 dicta, tum demum acta probabit exitus: Cui
 euacuatio larga contulerit cum dispositione
 Plethorica laborasse non malè inferem⁹. Non
 tamen è contrà sequitur necessariò eum non
 fuisse Plethoricum cui illa obfuerit. Sunt
 præter multitudinem non pauca externæ in-
 ternæque causæ quæ facilem aut difficilem
 reddunt sanguinis detractionem. Huius ge-
 neris sunt (exempli gratia) regio cœli, con-
 stitutio, anni tempus, Venus, animi Pathe-
 mata, ætas, temperies corporis, atque habi-
 tus, sua cuiusque peculiaris natura & condi-
 tio, & si quæ alia parem his facultatè ob-
 tinent, quæ consilium medentis aliò pertra-
 hunt, atque inopinatos euentus, plerumque
 inuehunt: Hæc de Plethora tensiva quæ fa-
 cile est proportionè adaptare ei speciei quæ
 ab ipsa sola maioris aut minoris ratione dis-
 cernitur. Particulari quoque competunt ple-
 nitudini vt pote quæ loco solum ab vniuer-
 sali discrepat.

Plethoræ cum adiectione signa nullo ne-
 gotio colliget, quisquis in exuberantis cu-
 iusque humoris cognitione versatus erit, tan-
 tum enim ad symptomata redundanti humo-
 ri cuilibet peculiaris deflectet, quantus erit
 à symmetria recessus. Impropriissima illa se
 prodet manifestius, cum cacochymix natu-
 ram propius accedat, cuius antea notas diffu-
 se enumerauimus. Quod si putredinem con-
 traxerit humor, notæ putredinis aderunt ex-
 pecto Medico non obscuræ.

QVÆSTIO QVINTA. 264

Ea quæ ad virtutem spectat plenitudo, cognitu præ cæteris maximè ardua est, quæ enim ipsam indicare referunt nonnulli. Qualia sunt nutritio imminuta, pigritia ad motum cæterisque functiones, vitiatus color, deiecta appetentia, & si quæ alia huiusmodi, non magis plenitudinis, quam Cacoehymia aut discrasia sunt indicia. Grauitas verò ab ijs tantummodo qui natura sensu exquisitissimo sunt præditi, obscura admodum & profunda percipitur. Signum ex arteriarum motu petitur cæteris consentientibus certissimum: Hunc statuit Galenus in vna pulsatione inæqualem. Omnium fidelissimum est sanatio: si enim extracto sanguine recreetur vires, toto corpore grauitatis sensus abscedat *ῥμαλος* sit arteriarum pulsus, qui prius *ἀνόμαλος*, Grauatam antea humorum plenitudine, atque oppressam fuisse naturam non iniuria decernemus. Quæ vna vires aggruat, & vasa distendit multitudo tantò grauitati sua molestior est, quantò simplici est auctior, nec pristinam retinet in pulsu æqualitatem, cæteraque mixtas habet hac propemodum confusas vtriusque Plethoræ notas.

*Gal. libro
de plenit.
Cap. 11.*

APHORISMVS TERTIVS,
*Quæ sint cuiusque Plethoræ
 incommoda.*

QVÆSTIO SEXTA.

HVius inquirendi nobis occasionem præbet Hippocrates hoc Enthimemate. Cum neque in eodem statu permanere queant neque proficere in melius, reliquum est, ut in deterius corruant. Necessaria sanè consequentia, & iusta singularum partium enumeratione deducta.

Primam antecedentis partem suo cōmentario illustravit Galenus, dum ait, naturam ferriari nunquam, sed indefesso labore & industria coctionem, distributionem, generationem sanguinis, adiectionem, adglutinationem, atque assimilationem perpetuò moliri. Cum enim cognitione nulla feratur in opus, agit ipsa pro viribus. Quanquam in penuria alacrius, quam in summa alimenti affluentia dictas facultates exerit. Ne verò excessum defectumvè alimenti proprij nobis ignorantibus, vel continua cibi ingestione corporis moles iaceret obruta, vel eiusdem defectu profus elanguida, sapientissimus ipsius opifex, suctionis sensum ventriculo indidit.

Hanc naturæ legem, negligūt plerique nati abdomini: præ cæteris Athletæ, quorum omne studium in amplificando corporis, habitu, ut inde ad gymnastica euadant fortiores.

interim

interimvna cum mole carniū, summam humorum copiam coaceruant, vltraquam progredi non licet, quare neque in meliūs proficere. Quid sequitur? Illud necessariò vt in peius decidant nisi cautio adhibeatur. Immodicam sanè succorum vbertatem graua comitantur pericula, quæ Aphoristica breuitas recensere non finit, insinuasse satis fuit. Hæc igitur vt cætera, ex Galeno nostro locupletissimo bonorum omnium penu, depromam?

Ilud obiter ex eiusdem placitis repetendum est, plenitudinem vtranque tam quæ ad vires tum quæ ad vasa, consiliter quandoque in corpore sua munia probè obeunte. Quemadmodum cum qui graue aliquod onus imparibus humeris imponunt non illicò vbi grauari fatigarique incipiunt victi concidunt: ita quoque redundantis succi copia, premi facultates contigit, non tamen deiici atque opprimi, aut valetudinem aduersam protinus indicij quam pro foribus est ægritudo, Hannibal est ad portas (vt est in prouerbio) subest periculum imminēs grauissimorum Symptomatum: Quæ enim ad virtutē refertur plenitudo, nullo negotio putredinem contrahit, quin etiã in partes nonnunquam irruit, atque inibi tumores præter naturam excitat.

Quæ verò κατὰ τὸ ἐγχευα nuncupatur, non tumores modo, sed & apoplexias infert verumque ruptiones, imò & subitam mortem Quoquidem Athletarum quorundam exemplo confirmauit Galenus. Horum omnium &

R

*lib. de cur.
ratio. per
sang miss.
c. 4.*

*eodem lib.
de cur. rat.
cap. 5.*

*In comm.
huius 3. ap.*

267 *APHORISMVS TERTIVS*

aliorum quæ modo proferemus inquirere rationes, non difficile est ei, qui primoribus (quod aiunt) labris medicinæ principia degustarit; ijs (inquam) peruestigandis solers natura, nullo doctore instructa suffecerit. Atque ut posteriorem speciem priore loco aggrediamur. Cui dubium esse potest venis humore turgentibus, ruptionis periculum impendere? Id (nisi oculis fidem denegemus) in externis rebus sæpè sæpius experimur.

Magno impetu franguntur dolia ebulliente musto, si fumos diutius negato exitu tanquam ergastulo coercetas. Disrumpuntur ova, Castaneæ, cæteraque id genus, nisi qui inter coquendum excitantur flatus, diductis sensim, sine sensu testis per poros efferantur. Finduntur nubes horrendo strepitu, cum vi detenta exhalatio liberè euagari nequit: Quidni & venis perinde accidat, ex quibus tales vi caloris concitati fumi exspirant & vapores,

Qualis caminis ignis atneis furit.

Horum impetum perferre infractæ nequeunt, nisi fortè aperiuntur. Sed apertionē æqualia ferè consequuntur incommoda, ferè inquam, symptomatum gravitate; leuiora fortè, remediorum difficultate.

Hinc enim sanguinis in partes decubitus tam internas quam externas.

Hinc Pleuritis, Hepatitis, Peripneumonia, Cinanche, Apoplexia, alijque Lethales planè affectus: hinc etiam sanguinis è corpore effluxus, qui nulla arte, nulla vi reprimi quan-

QVÆSTIO SEXTA. 268

doque, aut cohiberi, possunt; Enimverò quod statis temporibus euenire ijs, asserit Galenus, quibus insigne membrum aliquod exsectum est, stimulante naturam alimenti copia, longè veri similius est Plethoricis accidere. Hoc sanè discrimine: illis quidem naturæ beneficio, & conatu, & moderamine, per conferentes vias, quantum satis est, emanat sanguis: istis ipso sanguinis feruore, & impetu, nullo viarum delectu, nulla moderatione, qua data porta foras erumpit. Horum si fortassè neutrum acciderit conclusi proprio conceptaculo humores, efferuescunt. huic synochi, aut sanè (quod præ cæteris summè reformidandum venit) vti, ab ingenti lignorum aceruo, focus: ab oleo copiosiore, lucerna: ab vberiore cibo, ventriculus: à redundante sanguine, natiuus calor suffocatur. Vnde repentina mors obrepit, Christiano homini tantò pertimescenda vehemētius, quanto grauiorem minatur animæ simul & corporis ruinam,

Plenitudinem ad vires putredinem minari diximus; humida enim (qualis potissimum est sanguis) naturali calore destituta calidoque loco conclusa, facillimè computrescunt.

Addo etiam calorē partiū, cum imbecillis & languidus, ac præterea multitudine sit oppressus, moderari sanguinis massam non posse, proinde in præternaturalem & igneam necessaria consecutione degenerare, vnde morbi postmodum ex putredine oriuntur, quali,

R 2

268 APHORISMVS TERTIVS

synochus putrida. Eandem ob causam facit in impuram & eam speciem quæ cum adiectione dicitur, hæc plenitudo: Quando actione caloris ignei, subtiliores sanguinis partes in flavam bilem commutantur, crassiores in atram; unde vitatur proportio, & adsciscitur impuritas. Ex hoc fonte postmodum emergunt tertianæ, quartanæque & quocumque aliud putidarum febrium genus. Tumores porro non raro oriuntur, tum in his, tum in alijs Plethoræ speciebus, dum vel humores suo pte pondere in subiectas irruunt partes, aut à fortioribus excussi, tanquam graue onus in imbecilliores deponuntur. Qui si acrimoniam (quod plerumque fit) ex putredudine contraxerint, vlcera inducunt externa, internaque, Dysenterias, Hæmorrhoidas fluxus aliaque Hæmorrhagas, Corrosis nempe vasorum oculis. Hos affectus omnes, implacabiles vt plurimum dolores consequatur.

Sed de his hæctenus satis; si quæ Tironibus occurrent alia, poterunt horum imitatione ad propriam causam reuocari. Neque enim institutum nobis esse debet, nisi distinctioris doctrinæ gratia, de alijs quam de plenitudine exquisita sermonem instituere. Ad cuius solutionem verborum Hippocratis & necessitatis consecutione iam pertrahimur.

Qua ratione soluedus sit Athleticus habitus?

QVAESTIO SEPTIMA.

BOnum Athletarum habitum sine mora soluendum monet diuinus Hippocrates. Solutionis nomine euacuationē eam intelligi, quæ sanguinem promiscuè, vnà cum reliquis humoribus exhaurit, definitum, antea est, & demonstrabitur paulò post aliquantò latius. Huius præterea euacuationis plures species à probatis auctoribus afferri, dictum etiā in præcedentibus. Illæ sunt venæ sectio, exercitia, balnea, frictiones, cæteraque diaphoretica, atque ex accidenti inedia. Præter hæc somnum longiorem euacuationem exsiccare, tradit Hippocrates: Eundem mox à discutiente Balneo extenuare Obesos auctor est Galenus, ut hoc noie inter euacuationia iure merito numeretur.

Iam *Quæstio est, Quonam horum omnium modo, eximenda sit Athletica plenitudo?*

Et primum quidem si Galenum consulam, & rationem sectemur ducem, de sectione venæ nulla videtur afferri posse difficultas. Est enim ipsa commune præsidium earum quæ ex plenitudine sunt dispositionum, omniumque euacuationum exquisitissima, quæ plenitudinis affectionibus subuenire solent, nec non præueniendis, depellendisque huiusmodi affec-

Gal. 2. aph. com. 7.

4. Aphor. Comm. 2.

6. Epid. sect. 5. 32. Galen. & meth.

6. Aphorif. Comm. 47. 2. Aphorif. Comm. 17. lib. aduer. erasist. c. 4.

271 APHORISMVS TERTIVS

*lib. aduer.
Eras. &
Erasistr.*

ribus vnà facillima atque expeditissima. Quã-
obrem cæteris omnibus tum Galeni aucto-
ritate, tum communi doctorum omniũ con-
sensione & suffragio præferenda. Erasistrata eos
excipio, quorum ergo futilem & plane exi-
tialem sententiam lōga oratione confutarem,
Nisi Galenus ipse, conscriptis aduersus illo-
rum placita libellis duobus, hunc mihi labo-
rem ademisset. Galeni verbis adstipulati vnde-
quaue Hyppocratis intentio, si enim nulla
interposita mora, solui hunc habitum necesse
est, ad illud præsidium quod aliorũ omnium
celerrimum est recurrentum erit: tale est venæ
sectio: Ergo præ cæteris ipsa deligenda. Ad
hæc si æqualiter adaucti sunt humores lau-
dabiles (quales in exercitatorum habitu sup-
ponimus, aliàs summè bonus dici non posset)
equidem illo vtendum euacuãte, quod omnes
æqualiter adoritur, & exquisitissimè scopo in-
tento satis facit. Huiusmodi autem cum sit
venæ sectio quidni cæteris præponatur? Quid
quod præter alias vtilitates, id habet sibi pe-
culiare & proprium, quod sanguinem secta
vena erumpentẽ cohibere, ac nostro arbitrio
moderari licet, & humoris euacuandi quanti-
tatem certis indicatijs definire: Cæteræ vacua-
tiones pendent à fortuna: Nam si quæ iactura
virium impendat, si maior quàm par est edu-
catur copia, se se prodit illico in arteriarum
pulsu, in sanguinis colore & motu prænunciã
quædam mutatio, summum equidem in de-
tractione sanguinis bonum, in omni euacua-

*Gal lib. de
vena sect.
aduersus
erasistr. c. 7.*

rione votis omnibus expetendum, posse eam cum voles sistere. Itaque quaecunque in omni praesidiorum genere commendari solent, in hoc vnico reperiuntur omnia: vt enim tutissimum, caeterumque est, ita quoque paucissimis inuenitur non satis familiare, vel iniucundum. At quam plurimos videas ad exercitia parum idoneos: alios logarum frictio- num pertaefos, reliquos inedia auersantes, vnguentorum odorem non ferentes, balnea refugientes. Ad diurnas vigilias, si aut exercitati fuerint, aut inaniti, quam ad longiorem somnum proniores. Vt caetera omit- tam incommoda, de quibus in sequentibus faciam mentionem. Denique siue solam morbi magnitudinem venae sectionis indicans statua- mus, siue, cum morbi magnitudine, plenitu- dinem, nulla dubitandi occasio, relinquatur, quin Phlebotomia in ea plenitudine de qua sermo est perpetuo indicetur. Cum enim suffocationis & interitus repentini metus in- gruat, & periculum imminet grauissimorum affectuum, quorum antea meminimus, adest profecto quod magnum remedium indicet, atque ex consequenti venae sectionem. Cum vero in extremo constitutus sit hic habitus, deesse non potest, quod euacuari postulet. Sed occurrit difficultas in declaranda Galeni mente, quae tanta varietate est implicita, vt contradictionis manifestae suspicionem vix effugiat. Et quae so quantum a praefatis dif- crepent haec quae sequuntur, iudicet ingenio-

*Gal. lib. de
cur. v. a. per
sang. m. s. s.
c. 12.*

272 APHORISMVS TERTIVS,

*Libro de
cur ratio-
ne per
sang. miss.
caput 10.*

fus lector. Frictionibus multis, balneis, & ambulationibus, alijsque motionibus, quin etiam vnguentis digerentibus celeriter plenitudinem exhaurire licet.

*Libro ad-
uersus Era-
sist. C. 7.*

Quid clarius? non modo hæc multitudinis præsidia, sed & ipsorum in agendo celeritatem commendat. Et alibi supposito inquit detrahendas sanguinis tres heminas, duas autem tantummodo detractas, commodabit, quidem id satis, læsionis verò nihil afferet, licebit nãque tibi vnam illam heminam vel Clysteribus, vel inedia, vel frictionibus, vel sudoribus exhaurire, præterquamquod & denuò detrahere, si voles, non vetaberis. Ecce tibi vicarias sectionis venæ plurimas euacuationes, quas iteratæ sanguinis missioni, cuius vltimo loco mentionem facit, videtur anteferre, aut saltem æquiparare. Vbi & illud admiratione videtur dignum, Clysteres in cætera numerari, quos tamen humores vitio potius, maximæque excrementorum, quàm imminuendæ multitudini, quadrare nemo est qui ignoret. His non absimile est quod ab eodem Galeno præcitato 2. Aphorif. comm. 17. memoriæ proditum est his verbis, euacuatio omnium humorum æqualiter, quæ quidem exquisitissima est, fit per venæ sectionem; proxima autem huic est, quæ per malleolorum scarificatione (vt nos facere consueuimus). Et quæ per exercitia, vel frictiones, vel balnea, & præterea ex accidenti per inediam. Quid opus est plu-

ribus? Illud instar omnium esse potest ex 4. Methodi. capite 6. Si quis etiamnum sanus in sanguinis redundantia concursu sit positus, non statim huic mitti sanguinem est necesse, imò alij satisfacit inedia, alij cibi parcimonia, alij soluta aluus, vel purgatio, vel frequens balneum, alij sola exercitatio, vel multa frictio abundè fuit. Authoritati adstipulatur ratio quam ita Syllogisticè propono.

Sanguinis redundantia eiusdem euacuationem indicat. Præfata euacuantia huic indicationi satisfaciunt, ergo redundante sanguine ipsa conveniunt. Nihilominus tamen palinodiam canit Galenus multis in locis.

Nam præterquamquod, ex antedictis, unicam in Plethora sanguinis missionem præ cæteris approbat, cætera etiam præsidia aut tanquam inutilia ac imbecilla negligit, aut uti molesta maximèque periculosa prorsus excludit. Ita enim de exercitatione, balneis, & inedia proprio aduersus Erasistratū libello disputat. Neque si cui de vasis in thorace ruptura timor instet, huic exercitationem iniungemus, periculum enim est ne illorum vehementia, etiam si non adsit multitudo, ob virium tamen imbecillitatem ipsius exercentis, vena aliqua circa thoracem dirumpatur. Si venæ alicuius in thorace ruptionem ab exercitijs metuit Galenus, quid tandem in communi non vnus thoracis aut vasis, sed totius corporis atque adeo venarum omnium periculo, quale in Plethora impendere

*De vena
sect. C. 9.*

275 *APHORISMVS TERTIVS*

docuimus, certi sibi persuadere possent? Illud intuitus ad maiorem Emphasim adiecit (*etiam si non adsit multitudo*) tacite innuens, praesente multitudine exercitationem penitus lethalem. Subiungit paulò inferius. Haud quaquam per balnea illos euacuare conabimur, quibus ne propter multitudinem sanguinis venæ rumpantur periculum impendet: quod sanguis calido lauachro in vapores resoluatur, ac in spiritus redigatur, proptereaque ad motum incitetur, & in tumorem attollatur. Ad hæc corpora calidis lotionibus mollia debiliaque efficiantur. Cui igitur fieri possit, ut cum ipsa molliora effecta sint, isque qui ea rupturus est motum simul tumoremque nactus sit non facile afficiatur. Balneorum & Diaphoreticorum omnium par omnino est ratio super calefactiones (inquit Galenus) iisdem modis quibus & lauacra obsunt, quandoquidem horum vehementia dirumpi venæ plerumque possunt. Quamquam verò de ijs sermo est Galeno quibus Hæmoptiseos, hoc est sputi sanguinis, periculum imminet, nihilominus debet ei oratio magna plenitudine occupatis generatim accommodari. Verum quid de frictionibus dicemus. Quibus non paucos Plethoricos euacuasse se gloriatur Galenus, cum præ animi ignavia neque purgans medicamentum assumere auderent, neque venæ sectionem sufferrent? Quanta vis huic præsidio insit ipse testatur. Constat (inquit) quod interdum multo

*Eodẽ sup.
9. libro de
Vena sect.
aduersus
Erasistratum.*

*Libro aduersus
Erasistratum
capite 9.*

QUESTIO SEPTIMA. 276

minus debiliusque reperiat id auxilium: quàm quale corporis repletio exigat; Maximeq; quia illi qui frictionibus non assueverunt, si plus æquo perfricti fuerunt, dolorosis affectionibus illicò corripiantur. Nonnulli è contrà duram densamque cutim habentes, etiamsi plurimam subierint frictionē, nihilominus quam paucissimam euacuationē experiuntur.

Postremum Erasistrato familiare remedium ita deinceps conuellit, vltimo igitur laboriosam illam, ac reuerà perniciosam famam, æq; ac sacram anchoram, quæque omnibus affectibus opitulari possit accersem⁹? Ecce quanti in ediam æstimet, cuius incommoda eodē libro copiosè percenset hunc in modum. Cureliquet carnes, cum sanguinē substrahere liceat? vt interim noxas reticeam, quæ ex longis inedijs necessariò euenire solent ac virtutem defatigatam, & succos biliosiores, amarioreq; redditos frequentes cordis morsus atque inquietudinis, tum deiectionū alui retentionem, & omnia denique excrementa acriora malignioraque affecta. His postmodum subnectit sequentia. Quod inedia ad plenitudinis euacuationem conferat, ego quoque consentio; verùm longo tempore, magnoque monumento, eam id præstare assero. Quamobrem multo consultius fuerit, euacuatione semel adhibita ab inedijs abstinemus, vt quæ & ægrotos ingenti molestia afficere soleant, Et vigilias, inquietudinem, orificijsq;

*Lib. aduersus Erasistr.
Capit. 9.*

Ibidē C. 4.

276 *APHORISMVS TERTIVS.*

*Libro de
vena sect.
aduersus
Erastra-
taos c. 3.*

ventris afflictionem, tum succorum prauitatem, & corruptionem nec non alui, ac interdum vrinæ suppressionem inferant. Additque alibi ciborum inopia areferi sanguinem seque ipso densiorem reddi.

Citatis Galeni locis Physicum si lubet axioma tanquam medium adiungamus, tandemque hoc quod volumus ita necessario concludemus. Frustra fit per plura quod potest fieri, per pauciora, & æquè benè: sola venæ sectio Plethoræ commodius, & pròptius & melius succurrit: Balnea igitur, exercitia, inedia, & si quæ huius generis euacuantia, tanquam inutilia & frustranea penitus eliminanda sunt.

Euacuantis somni meminisse nihil opus est, is enim vt vires suas exerat, euacuationi alteri debet succedere: quare non iam plenitudini extirpandæ, sed discutiendis solummodo reliquijs erit accommodatus. Inde obiectâ vides Syllam, hinc (Catibdim. Age nûc igitur, ne in scopulos impinguamus, pugnant inter se Galeni sententias, si qua arte fieri potest, conciliemus.

In quo non erit magnopere laborandum modo memoria reperamus, Plethoram ad vasa in duplici esse differentia. Alteram quidem leuem aut mediocrem, quæ moderationis limites aut non multùm, aut summè non excedit. Tensiuam alteram, in qua non implentur modo verùm etiam distendantur venæ, sic vt penè videantur diuelli, huius-

QVAESTIO SEPTIMA. 277

modi est Athletica de qua in hoc nostro Aphorismo. In priore plenitudine cuiuscunque euacuationis delectus licet: quanquam sectione venæ, dum ferunt vires si magni morbi timor aliquis irrepit, citius atque vtilius negotium peragitur. In altera imminentis periculi grauitas soli relinquit venæ sectioni locum. Hanc distinctionem quaest. 4. ex ipso Galeno confirmauimus. Quam suppositam dicimus priora argumenta, quæ in frictionum, balnearum, exercitationum cæterorumque id commedationem sunt producta, locum habere in impropria & lata plenitudinis acceptione; Cum nulla subest magni morbi suspicio; Posteriora, in gemina & stricta procedere. Huius solutiones veritatem ex ipsis allegatis textibus figillatim comprobemus.

In primis quod affertur ex libro de curandi ratione per sang. miss. cap. 10. In quo fructiones, balnea, ambulationes, cæteraque motiones, plenitudini confestim exhauriendæ satis esse dicuntur, duo supponit (vt ibidem videre est) succorum videlicet tenuitatem, & temperantem victum, in crassioris enim sanguinis redundantia & intemperante victu solam phlebotomiam admittit. Illorū porro vtrumque plethoræ leuitatem manifestè coarguit.

Nam neque moderata victus ratio sic copiosum vnquam sanguinis aceruum congeret vt vasa distendantur. Neque si copiosior is cumuletur ex tali victu, in ingentem vsquam increset molem, cum præ tenuitate facile

279 *APHORISMVS TERTIVS,*

non exigua illius portio insensibili transpiratu è corpore per poros effluat. Supponitur quoque magni morbi absentia, quod alterum Phlebotomiæ indicans constituemus. Illud verò ex libro de venæ sect. aduersus Erasistratum cap. 7. cum supponat tertiam duntaxat euacuandi sanguinis portionem esse reliquam, Binas iam venæ sectione detractas partes, dubitari non potest leuem superesse plenitudinem, siue (vt verius loquar) solas grauioris plenitudinis subesse reliquias. Clysterum autem meminit, qui licet primariò & per se multitudinis vitia non eximant, secundariò tamen atque ex accidenti, quemadmodum & ea purgatio quæ ore assumitur, aut alia quælibet, sanguineæ massæ non parum detrahunt.

Galenus locus ex 2. Aphorif. comment. 17. Nihil amplius efficit quam precedentis. Concludit equidem cæteras euacuationis Phlebotomiæ vices explere posse: perperam tamen inferret medicus illas perpetuò admittendas, quocunque oblato casu. Conueniëntior itaque fuerit interpretatio, si fateamur licere tunc huiusmodi euacuationem aliquam adsciscere, cum aut aperire venam non licet, aut si istud licet, non remorantur & impediunt ea quæ in contrariæ opinionis confirmationem sunt ex eodem Galeno in mediũ adducta, vel quando inculcata sanitas cū leuiore plenitudine coniuncta est. Eodem sensu cap. 6. quarti metho. Therapentices accipiendum atq; explicandum.

Neque audiendi, qui proposita hæctenus

QVÆSTIO SEPTIMA. 280

& discussa Galeni loca, de plenitudine ad vires enarranda autumant; ita scilicet vt dum Galenus plenitudinē, balneis, frictionib⁹, vnguentis, exercitationibus commodè imminui posse docet, de plenitudine ad vires intelligatur, vbi verò sola laudatur sanguinis missio, alijs reiectis, de plenitudine ad vasa sermo sit, quæ & largiorem, & magis subitam exposcit euacuationem. Ipsi Galeni verbis repugnathæc enarratio, qui citato lib. de cur. ratione per sang. miss. cap. 10. de vtraque plenitudine apertè sermonem instituit hunc in modum, in præsentem autem de vtriusque plenitudinis notis contemplabimur, an vbi eæ in homine solita negotia obeunte apparuerint, mittend⁹ illis omnino sanguis sit, an id necessarium non sit vbi nulla magna affuerit morbi expectatio. Ac præterea in insigni plenitudine ad vires, negamus frictiones, exercitationes, balnea tuta esse: ne aut sanguine feruidiore reddito (quem iam nunc moderari facultas nequit) febris: aut eodem fuso liquatoq; ex eius in nobilem aliquam partem decubitu, inflammatio: aut natiui caloris copia oppressi suffocatio, vel ex violēta perturbatione exolutio, oboriatur.

Neque magis admittenda eorum distinctio qui asserunt Galenum præsentem etiam vera plenitudine ad vasa, venam non secare, nisi magno presente morbo: hoc absente redundantiam sensim imminuere frictionibus, balneis, motionibus. His satisfactū erit si recordentur quot, quantisque & quàm repentinis af-

290 APHORISMVS TERTIVS,
 fectibus obnoxia fit huiusmodi plenitudo:
 quæcunque autem morbis præsentibus ritè
 frunt, eadem aut incipientibus aut imminenti-
 bus præuertenda.

*Gal. lib. de
 de cur. ra.
 per sang.
 mis. cap. 9.*

Quam ob causam sapientissimus Hippocra-
 tes Athleticum habitum nullo etiam infe-
 stante morbo, *μηβραδέως* hoc est non lentè,
 non cunctater solui iubet, quod sola fit venæ
 sectione.

Cætera id ipsum quidem præstare possunt,
 at tardius, nisi leuior supponatur plenitudo,
 de qua dicto cap. 10. loquitur Galenus dum
 ait frictionis, balnea, vnguenta digerentia,
 motiones celeriter plenitudinè tollere. Dicit
 aliquis Galenum hoc ipso capite huius distin-
 ctionis auctorem esse, dum Podagricis, arthri-
 ticis, epilepticis atque in summa magno quo-
 piam morbo corripit solitis phlebotomiâ, vt
 necessariam imperat. Iis verò qui nihil eius-
 modi vnquam antea perpeffi fuerint omni-
 umque corporis partium inculpatam sortiti
 sunt constructionem, geminam vacuationem
 proponit. Hæc quæ subijcit ipsius intentum
 declarât: *Per venæ sectionem (inquit) si in victu
 sint intemperantes; citra hanc, si temperantes.*
 Hoc est si ex intemperante victu magna sit
 inducta plenitudo, hæc non aliter, quàm venæ
 sectione tutò demitur: si leuior sit, neque
 magni morbi aut presentis aut futuri mot^o
 impellat, in alijs præsidiorū generibus sub-
 sistemus quæ in grauiore minus secunda sunt,
 metu aut febris continentis inducendæ, aut
 vasorum

vasorum, ruptionis aut inflammationis, aut
repentinæ suffocationis.

Quoad rationem attinet concedendum
quidem imminuendæ sanguinis copiæ eua-
cuationia cœtera præter venæ apertionem ac-
commodata: Verùm præsidij bonitas & ce-
leritatem postulat & securitatem, quæ in
Athletica *evēxiā* sola præstat venæ sectio: in
qua si longiorem trahas moram, nec valido
vtaris auxilio, antè extinguetur innatus ca-
lor, quàm periculum auertas.

Quæ in contrariam partem adducuntur
Galenī auctoritates balnea, exercitia, frictio-
nes non vndeque reiiciunt, sed tunc so-
lum cum periculum aliquod subest grauior-
is affectus: qualis verbi gratia ruptio vasis
in thorace, Inediæ quoque damnantur vali-
dissimis rationibus: Neque enim breues in-
ediæ plenitudini tensiæ eximendæ satis esse
possunt. Neque longæ, nisi tardo admodum
dubioque emolumento absque alijs præsidijs
imperantur: imo verò satis euidenti plerum-
que nocumento atque dispendio. Sed hæc à
nobis ante declarata sunt quam innotuerit,
quodnam sit euacuationis indicans. De hoc
igitur & de quantitate inquirendum.

*A quo indicetur euacuatio
sanguinis.*

QVÆSTIO OCTAVA.

SI verum est ab humani corporis statu quid agendum sit indicari, pro ipsius varietate determinari actionis modum negari non debet: A quo enim remedium petitur, ex eiusdem excessu remedij quantitas aestimatur. Quare vt de quantitate mittendi sanguinis ritè statuamus, ab ipsius euacuationis indicante ordiendum. Hoc primum cognito, illius cognitionem nullo negotio assequemur. Equidem Galenum hac in parte tot tam varijs tam inter se dissidētibus opinionum quasi fluctibus agitari video, atque huc illuc anxie distorqueri, vt quid ex ipsius mente certò concludi possit non inueniam.

Capite 9

Is libro sæpius allegato de cur. ratione per sang. miss. Nec plures tribus nec pauciores scopos esse contendit: morbi scilicet magnitudine, florida ætate & virium robore; Mox eodem in opere sui quasi immemor ætatem sub corporis constitutione comprehendit, quibus (inquit) amplæ sunt venæ quique modicè graciles sunt, nec candidi, nec tenera carne præditi, copiosius euacuabis, contrarios autem parcius; quippè qui exiguū habent sanguinem carnemque facillè transpirabi-

Capite 13.

lem. Hac ratione neque pueris venam tundes vsque ad decimum quartum ætatis annum, quandoquidem eorum habitus planè perspirabilis.

At nono Methodi aërem cum morbo inter præcipua indicantia videtur percensere, quem alibi missionis sanguinis coindicans statuit.

*Cap. 14.
lib. de cur.
ratione
per sang.
miss. c. 9.*

Longè plura indicantia in præcedentibus eodem de ratione cur. Libello recensuit his verbis. Si ætate nec puerili sint, nec senili, de secunda vena consilium inito, præ oculis habès principales (notate verba) hosce scopos, nempe plenitudinis tum qualitatè, tum quantitatem, & virium robur, atque infirmitatem, deinde naturalem totius corporis habitum, tempusque & regionem, & vitam antea actam, tum an cibi potusque copia, & præcipuè assatim nutrientium, qui sic affectus est, sit vsus. Ad hæc consuetudinem, & res præter consuetudinem actas, quosque motus exercuerit, quas excretionem habuerit, aut præter solitum compescuerit, ad hæc omnia num gracilior aut crassior euaserit.

Capite 6.

Quid quod vno in capite sibi contrarius videri potest? Nam 4. Methodi postquam docuisset sanguine etiam non redundante, necessariam tamen venæ sectionem, & contra in Plethorica vocata Syndrome, satisfacere nonnunquam inediam, alias purgationem aut balneum; Postmodum subiecit, sicut missio sanguinis vel propter ipsius abun-

Capite 6.

Capite 9.

dantiam, vel propter morbi magnitudinem: ita purgatio vel propter alterius cuiusdam succi abundantiam, vel propter vim morbi adhibetur. Et hæc manifestam quoque implicant contradictionem ijs quæ citato libro de curandi ratione per sang. miss. scripta reperiuntur, quo loco non modo ab indicantium Phlebotomiæ, sed quod amplius est à coindicantium numero plenitudinem excludit. Coindicat (inquit) detractionis quantitatem, non ipsam sanguinis detractionem, certissimum certè incertitudinis indicium hæc varietas, tum maximè, cum vno eodemque loco percipitur. Nam si in diuersis, obliuioni potius tribuitur. Illius exemplum vnum produximus ex 4. Methodi. 6. vbi etiã istud alterum reperias. Si valens morbus sit cum virium robore, nemo est, qui sanguinem non mittat; hic nulla ætatis mentio quam addit postea his verbis. Mittendum sanguinem, indicant morbi magnitudo, ac virium robur exceptis tamen à sermone pueris. Enarrata hæcenus indicantia si in vnum conferantur magnum numerum efficient, quibus non pauca alia si opus foret, tum ex Galeni suffragio, tum ex proportionis lege adijcere liceret.

Quanquam verò non diffiteor nonnulla ex allatis interpretationem admittere nõ incommodam: quædam aliquantulum coactam; cogit me nihilominus veritatis studium, & rationis firmitas, in multis à tanti viri (quæ præ

QVÆSTIO OCTAVA. 286

cæteris vnico dempto Hippocrate, & laudo & admiror, & suspicio) auctoritate deficere. Quod dùm facere aggredior quam vim habent singula ab ipso proposita; & quodnam inter cætera proprium venæ sectionis indicans decernendum iputem pro viribus demonstro. Nostra porrhò omnis disceptatio ab hisce tum Philosophicis tum medicis Theorematis pendebit, quibus indicationum natura, continetur. Primum est.

Quicquid præter naturam in corpore reperitur præscindendum præscindetur contrarijs: contraria namque contrarijs curantur. Alterum est. Quoniam contrariorum applicatio, & determinatio ex ipsa rei expellendæ natura elicitur si quidem vnica est cuiusque natura, vnum quoque vni contrariũ, & vnum ab vno indicarij necessaria consecutione inferendum.

2. Method.
Ultimo 3.
Method. 1.

Morbus itaque (vt ab eo exordiat, de quo primum habita est oratio) quando præternaturam est, sui expulsionem indicat, per se & primariò intentam. Non secundariò, vt causa cuius expulsio ad morbum refertur proindeq; sumpta à causa indicatio præseruatiua nuncupatur. Quamuis enim causam proximè & per se adortitur remedium indicatum: non tamen causæ, sed morbi gratia, cuius est ipsa procreatrix, præsidij actio intenditur. Etenim cum ad sanitatem corporis aut recuperendam aut conseruandam tanquam ad finem principem omnis medica operatio dirigatur: Id

287 *APHORISMUS TERTIVS,*

quod laudabilem eiusdem corporis statum & functiones per se primario vitiat atque interturbat, primū & præcipuū medentis scopum ad se rapere fatendum est: Quamobrē ad morbum vt pote sanitati verē contrarium, prima, præcipuaque medentis intentio pertinebit; si præsens sit, vt auferatur; sin incipiens aut futurus, vt auertatur. Prior, actio, curatio: posterior, præcautio, nominatur: illius indicatio inmediate à morbo ipso: huius à causa sumitur priore semper agentis intētionē ad morbum relata. Symptomata verò (nisi causæ rationem induant) indicationes & se nullas proferunt, præterquàm mitigatorias & lenientes vocatas.

*9. Method.
15.*

Morbis enim depulsis à quibus pendent, & quos instar vmbraē consequuntur, non subsistunt. Hac ratione explicanda Galeni definitio inquietis, sanationem esse præsentis in corpore vitiosi affectus, in naturalem habitum mutationem. Dicitur præsentis affectus, ad differentiam futuri, cui præseruatio conuenit. Hæc porrò mutatio, ex iactis fundamentis, à contrarijs perficitur; verē igitur sanantia ei quod mutari postulat contraria sint necesse est, sic calida intemperies, frigidis: sicca, humidis, expugnatur. Age modo vt ad institutum præsens ista reuocemus; quid tandem est quod indicat morbi magnitudo? An venæ sectionem? an purgationem? An vtrumque simul? (hoc enim vltimum à Galeno mira varietate propositum communiter

iacitant Medicinæ professores). Miror equidem in re satis meo iudicio, expedita, ita grauiter implicitos atque perplexos viros omni doctrina & eruditione præstantes, vt se infinitis errorum & difficultatum laqueis extricare nullo modo possint, enim vero respondeant qui Galeni auctoritate persuasi, in hanc opinionem deueniunt, vt Phlebotomiam & purgationem simul ab hoc vno indicari autument: An vtrumq; morbi magnitudini eadem ratione cōtrarium arbitrantur? si negent à suis principijs deflectunt, tritum enim est & extra omnem controuersiam positum, ea morbo esse contraria quæ ab ipso indicantur. Sin affirmant omnem tum Medicinam tum Philosophiam peruertunt: quandoquidem aut vni duo contraria, aut duplicem rei simplicis naturam efficiunt: Est enim vnicus in morbi magnitudine generalis respectus, ratione cui⁹ referri ad plura specialia immediatè nequit. Nec effingi quicquam potest (nisi prætergressis terminis aliunde petatur indicatio) quod vna ex parte venæ sectioni, ex altera, purgationi distinctè respondeat. Si dicant ambo simul indicari, quatenus sub magni remedij genere includuntur, dictum admittam; sed iam necessario consequetur genus illud, hoc est magnum remedium proximè indicari, species verò mediatè & confusè, dandumque intermedium aliquod & specificum indicans, à quo speciatim alterutrum determinetur. Rem paulò clariùs explico (vt iunio-

289 *APHORISMVS TERTIVS*

res intelligant) dicimus à morbo quatenus magno fumi indicationē magni remedij in genere; At quoniam non admodum artificiosa est huiusmodi indicatio, vt quæ suapte natura etiam rudioribus obuia, & à nostris vsib⁹ aliquatō longius distat: debet aliquid particularim assignari (si ritè medicinam facturi sum⁹) à quo limitetur hæc indicatio. Vt enim generi addita differentia speciem constituit, eodē prorsus modo generale indicās adiuncta speciali conditione ad speciale remedium determinatur, Sic morbus in genere, sui contrarium indicat in genere: sed talis morbus, v. g. intemperies frigida tale remedium siue contrarium, puta calefaciens, sic venenum alexipharmacis retunditur, tale venenum talibus antidotis; sic & solutio continui, vnionem requirit, quæ pro effectus diuersitate modò glutinantibus, aliàs sarcopticis, aut epuloticis perficitur. Magnus ergo morbus in genere magnum remedium in genere postulabit: Magnus cum Cacochymia, non iam quodcunque magnum auxiliū petit, sed illud quod depellendę Cacochymia vim possideat, cuiusmodi est purgatio. Illud est quod præcedenti Aphorismo tanquam ex tripode ab Apolline nostro responsum audiuius, talem nimirum vasorum depletionem factam qualem fieri decet conferre, contrariam obesse. Si itaque redundet pituita (inquit in commentario Galenus) hanc quacunque ratione euacuare expedit si alter vtra bilis infestet, absti-

nendum à pituita, & infestâs bilis expurganda :
sic & humor sanguineus in corpore modum
si excesserit, sanguinè vacuare oportet. En di-
stinctas pro singulorum humorum differentia
vacuandi indicationes, Contrà enituntur ad-
uersarij nec palàm p̄fiteri dubitant, ne hanc
interpretationem cogantur admittere, præter
purgationem & Phlebotomiam nulla esse ma-
gna præsidia, & hæc ipsa duo, supposita morbi
magnitudine perpetuo conuenire. Quod si
quandoque in validis affectibus à venæ sectio-
ne abstinemus, id fieri gratia aut ætatis aut
virium. Nil mirum dato vno absurdo, alia
sexcenta cōsequi. Ego quæsierim lubens, num
vehemētem totius corporis intemperiem sine
materia (qualis fortasse in summe ab externo
frigore perfrigeratis) magnum morbum esse
velint? concedent opinor maximè cum inde
præfens vitæ periculum adesse intelligēt: Nisi
morbos in intemperie negent vsquam pro-
pria essentia magnos esse, quo casu etiam no-
lentes admittent; saltem propter affectarum
partum vsus & præstantiam tales dici possēt.
Hoc autem posito, cum contrariorum eadem
sit disciplina, fatendum est magnum id præ-
sidium fore à quo intēperies illa propulsetur;
Quamobrem præter Phlebotomiam & pur-
gationem etiam alterantia valida sub magni
remedij genere collocabuntur, hæc enim sola
à vehemēti intemperie indicantur dicent po-
sita, exempli causa forti intemperie calida,
necessariò incalescere sanguinem tumque ad

291 APHORISMVS TERTIVS,

Phlebotomiam recurrentum, quatenus videlicet ad calefactionem sanguinis verè magnus affectus inducitur. Frustrà enim calefacto sanguini præter alterantia frigida venæ sectionem (vt communiter solent pragmatici) adhiberem⁹, nisi aliud impelleret: at impellere aliud nequit præter ingruentis morbi magni metum: Ergo verum & vnicum Phlebotomiæ indicans erit magnus morbus. Huic argumēto satisfaciemus paulò inferiùs. Nūc ipsi si lubet respondeant. Quæ sanguinis detractiō, & magno morbo cōmunio? An sanguis ipse morbus est magnus an morbi causa? Si causa. Ergo qui sanguinem demit, morbi causam demit. Si autē per se & immediatè attingit causā, ergo per se & immediatè à causa indicatur sanguinis euacuatio: at secundariò & mediatè à morbo.

Sin morbum ipsum ex natura sua adoritur si quidem à natura rei petitur indicatio, morbum in sanguine tanquam in subiecto proprio inhærare fatendum est, quod repugnat veritati.

Præterea num cancri vlcerati vltio; num putridi membri aut magnæ carnes molis adnascentis (natam vocant) amputatio: num longæ, latæ, profundæque incisiones magna sunt præsidia, magnis, imò extremis, morbis adhibenda? Quidni igitur hæc, vt venæ sectionem, à morbo magno indicari asserunt? Dicent rarò admodum illa, Phlebotomiam ex se perpetuò conuenire, plerumque ramen

aliundè impediri. Sed hæc responsio difficultatem non eximit. Erit enim perpetuò assignanda aliqua diuersitatis ratio propterquam huius potius remedij quàm illius delectus fiat. Falsum præterea est, quotiescūque morbus magnus irreperit, tundi venam oportere, infestetur exempli causâ vehementi dysenteria quispiam ab humore falso in intestinis stabulante, quis tum Phlebotomiæ vsus? An hunc affectum quod magnus sit, propulsabit? Quod si vehementi dysenteria, qua dysenteria est, non magis confert quam leui, cur ab illa potius indicatur; Dicit aliquis à doloribus & vigilijs accendi febrem, cuius præueniendæ gratia, sanguis detrahitur, & sic à futuro morbo magno petita erit indicatio. Demus istud, sequetur id quod volumus nempe ab omni morbo magno Phlebotomiam non indicari. Quid si concedatur indicari quidem ab hac dysenteria venæ sectionem, at negetur sustineri à virib⁹ posse (hæc enim communis est fuga, quâ se cum Galeno aduersus aliena tela præmuniunt) Quæram mihi rationem explicari, cur hoc eodem in affectu gravissimis doloribus affligentibus, continua desidendi cupiditate lacescente, maturo experientium doctorum consilio, nec pœnitenda ægrotantium vtilitate, sanguis nonnunquam detrahatur. Quandoque etiam non eximatur, posita æquali vtrinque facultate? Erit tum sanè penitè abrepta diuertendi via, nec non ad antecedentem causam

*Libro de
cur. ratione
per § 2g.
miss. c. 9.*

aut aliò quàm ad virtutem recurrendum. Certum enim est dysenteriam hoc præsidio non sanari, in qua si quando imperatur, fit vel plenitudinis gratia, vel certè reuulsio- nis: Illud prætermitti nolim aduersæ opi- nionis fautores curatiuas indicationes cum præseruatiuis manifestè confundere: vt enim præsentibus morbis curatio, sic imminentibus præcautio adhibetur. Quanam ergo mente Galenus? ne à plenitudine venæ sectio- nis indicationem elici, nullo adhuc præsen- te morbo fateri cogeretur, ad eum qui futu- rus erat curatiuam indicationem transtulit? Nam si verum est præsentis morbo magno venæ sectionem tanquam indicatum præsi- dium occurrere, curatiuum certè præsidium fuerit. Quomodo igitur impendentem præ- ueniet affectum, nisi vnà præseruatiuum esse fateamur, quippe rei præsentis est curatio: eius autem quod futurum est prouidentia, inquit Galenus.

4. Metho-
di. cap. 3. Erit itaque sectionis venæ indicatio tum προφυλακική tum θεραπευτική, quāuis vtro- bique idem opus perficiat, sanguinis scilicet vacuationem. Neque verò cum ad ablatio- nem sanguinis propulsari affectum videmus eius idcirco euacuationem curatiuum esse remediū existimare debemus. Tollitur quip- pè tum morbus, eo prorsus modo quod ad ablationem causæ rescindi, vt plurimum ef- fectus in externis cernimus. Est itaque per- tundendæ venæ indicatio quocunque modo

QVÆSTIO OCTAVA 294

ſpectetur præſeruatia, ergô à morbo per ſe immediate defumi nequit; Quiſquis autem à cauſa etiamnum fouetur aut dependet affectus, ipſa remanente proſtigari non poteſt, quo caſu agendorum indicatio proximè ad cauſam pertinebit. Quamobrem non video quo minus à plenitudine tanquã futuri morbi cauſa, præſeruatia indicatio immediate defumatur: quod quidem à Galeno, cogente natura rei, paſſim admittitur, vti probabimus poſtea. Denique non eſt maior ratio cur venæ ſectionem inter curatiua præſidia numeremus quam ea quæ ſarcotica communiter appellantur, quæ propriè & exactè loquendo ad eam artis partem quæ prouidet referri voluit Galenus.

4. Methods.
C. 3.

Quemadmodû enim hæc humiditates ſiccant, ſordes expurgant, ſouentem caui vlceris cauſam extirpant, impedimentum curationis amouent, morbum ipſum natura depellente: Ita miſſio ſanguinis in febre (exempli cauſa) nihil amplius efficit quam prædicta in cauo vlcere: quandoquidem effuſo ſanguine, remanet etiamnum intemperies alterantibus corrigenda: in quem vſum frigida potus largior à Galeno quandoque imperatur.

Galenus 3.
Methods.
Capite 3.

9. Methods.
5.

Obijciet quiſpiam nonnullis ex miſſione ſanguinis cellerrimè frigeratis, hoc vno præſidio febrem quodammodo iugulatam: ſed quod intemperiem adimit curatiuum eſt præſidium; ergo venæ ſectio ſub hoc genere

Galenus 9.
methods.
Capite 4.

continetur.

*Galenus
Metho. 20.*

Sanguinis missio (inquit Galenus) in continentibus febribus non primum sed ex accidenti calidam intemperiem sanat.

Ad eundem modum & clyster, & fomentum ex calido liquore, & cataplasma quod digerat aut concoquat. Itaque ruit se ipsa huiusmodi argumentatio; si quidem ea tantum verè & propriè alterantium appellationem merentur, & quatenus talia indicantur quæ ex se contraria qualitate intemperiem amouent; non quæ secundariò & per accidens. Sic Rhabarbarum temperamento calidum ex accidenti refrigerat dum bilem euacuat: Sic lenientium plurima humida cum sint, euacuatione corpus exsiccat. Sic denique venæ sectio ligna foco subtrahit, subtracto pabulo calor igneus adimitur qui eo fouebatur; sub maiore quippe quantitate maior vis est qualitatis, & intentior actio.

Tot tantisque rationibus innixi, venæ sectionem à morbo magno speciatim indicari constanter negamus.

Nostra ergo sententia est (imo ipsius Galeni, si probè examinetur) legitimum & genuinum sanguinis euacuationis indicans, esse solam plenitudinem. At venæ sectionis indicans esse plenitudinem vnà cum morbi magnitudine. Plenitudinē hîc amplè & genericè accipi volo, pro sanguinis redundantiâ. Circa quod ne vllis in posterum ambagibus implicemur, sciendum est, pertundi

venam duplicem ob causam præcipuè; Nimirum vel vt euacuetur sanguis, vel vt in contrarium reuellatur. Vtrobique præseruantis solummodo præsidij vim obtinet, at tum solum verè & per se indicatur, cum sanguinis minuendi scopus primariò offertur. Quod enim magna & expedita sanguinis reuulsio sine venæ apertione fieri non possit, est *κατὰ τὸ συμβεβηκός*. Non negamus tamen vtrumque scopum simul aliquando occurrere: Exemplis rem, si ita lubet, illustremus ex ipso Galeno mutuatis: fluat ex naribus copiosius sanguis, sit is in toto corpore mediocris, venam Medicus pertundet, ita suadente Galeno: Non eo tamen animo vt humorem imminuat quem præstaret in corpore retineri, cum non excedat; sed quoniam aliter fieri commodè nequit, vt is ab incepto itinere deflectat, & aliò diuertatur, nisi aperta vena è corpore effluat. Iam si eiusmodi Hæmorrhagia ex sanguinis copia accidat, duplicem habebit scopum venæ pertusio, euacuationis quidem, vt quantitas, minuatur: reuulsionis, vt aliò impetus reuocetur. Hæc secunda intentio non nisi secundariò & per accidens missionem sanguinis requirit: Quemadmodum de attemperatio-
ne dictum est paulò superius. Animaduertè-
dum secundo loco, cum necessariò id præ-
seruatio supponat quod præcaueri debet se-
cundum esse futurum, tanquam finem, ad
quem primariò ex agentis intèntione dirigitur

*Galeni 4.
Metho. 6.*

*Libro de
cur. ratis-
ne per sãg.
miss. c. 11.*

297 *APHORISMVS TERTIVS,*

actio: Idcirco praesidij, quod à causa petitur differentiam ab ipso morbo limitari. Istud exemplo declaro: Ponamus ex plenitudine graues (vri probabimus) affectus imminere, indicabit quidem plenitudo sanguinis euacuationem, sed non quamlibet, aut quouis modo factam, at eam solum quae futuro morbo respondeat: Magno igitur morbo supposito, magnum sit id auxilium quod à causa petitur necesse est, ad cuius indicationem simul concurrant & plenitudo, & magnus morbus. Plenitudo vt quae adimi postulat; Magnitudo morbi, vt quae auxiliij magnitudinem requirit. Sed iam audire mihi videor aduersarios iacta à nobis tela in nostra capita retorquentes, atque ita inferentes. Plenitudo vna cum morbi magnitudine venae sectionem indicat, ex vestra sententia, ergo vnum à pluribus indicatur, quod aequè absurdum est ac illud quod obijciebatur antea plura scilicet ab vno indicari. Verum hoc casu nihil inconuenit, sunt enim diuersi respectus qui à diuersis oriuntur; A plenitudine quidem, sanguinis euacuatio; à morbo magno magnum remedium; ab vtroque complicato, venae sectio quae vtrique satisfacit; Plenitudini, vt quae sanguinē euacuat; morbi magnitudini, vt potè quae in magnorū praesidiorum censum adscribitur. Sunt enim alia quae sanguinem redundantem euacuant vt frictions, exercitationes, balnea, sed magni remedij appellationem non ferunt.

Hanc

Hanc sententiam nullibi non amplexus est Galenus, sed tanta varietate implicatam, ut posteros in dissentientes opiniones pertraxerit. Est insignis locus quem à lectoribus notari velim ex libello aduersus Erasistratum cap. 5. ubi historiam recitat ab Hippocrate descriptam, qui ad Margei famulam accersitus, iam tremoribus à partu corruptam, venam secare non distulit, quanquam frigidus affectus esset: sed Hippocrates (ut ipsemet fateatur) occasionem morbi, hoc est multitudinem sanguinis, ante ipsum affectum accumulatam consideravit: Muliercula enim à purgamentis (quas secundas vocant) non fuerat expurgata. Quid clarius? Ecce utrumque indicant magnus scilicet morbus, per tremores & dolores quæ symptomata sunt expressus; Et plenitudo cuius apertè facta commemoratio, quæ ad venæ sectionem prudentissimum senem impulere, quamuis reluctari tremor videretur, quem in frigidiorum affectuum censum referunt. Hinc præceptum istud in Methodo deducitur: si ijs quæ iam dixi, illud quoque adijcias (inquit Galenus) nempe quod ipsum qui redundat succum vacuandum esse suadet Hippocrates, aliàs sanguinis detractionem adhibebis, cum videlicet is vincit; Aliàs Pharmacum imperabis quod ad bilem flauam, vel atram, vel pituitam educendam vim habeat. Illius interim in omnibus his non immemor, non esse vlcis, quæ vlcus est, vllam id genus curationem, sed vel

4. Metho-
di. 6.

T

299 *APHORISMVS TERTIVS*
 vitiosi qui coniunctus est succi, vel redun-
 dantiæ, vel Phlegmones, vel Herpetis, vel
 eius generis alterius. Notent hîc iuniores cu-
 rationis nomen καλαχευσιας redundantia &
 cacochymia tribui. Probè nihilominus infer-
 ri, ad redundantiam cui eiusmodi decernitur
 curatio, nec non ad Cacochymiam dictæ cu-
 ratione indicationem pertinere. Ex eadem
 sententia doctè & copiosè arguit Erasistratum
 his verbis. Videris (inquit) communem om-
 nium hominum subvertere sententiam, præ-
 fertimque si neges quod à natura cuique in-
 situm est, vt considerare possit sanguinem ob
 nimiam multitudinem euacuandum esse. Tum
 subiicit: Accerse ergò hominem quempiam
 rei Medicæ expertem, ad ægrotum qui bona
 sit habitudine, iuuenis, multo abundans san-
 guine, quique præ synanche, aut peripneumo-
 nia suffocetur: Postea hominem interroga, si
 quid cognoscat quod huic affectui succurre-
 re possit. Quis adeo demens est, vt sanguinis
 euacuatione non pronuntiet? Hinc puellam
 Chyensem, & Critonem perijisse putat quod
 venæ sectio fuisset ab Erasistrato prætermis-
 sa cum vtraque sanguinis redundantia, græui-
 busque affectibus torqueretur. Eandem sæpe
 repetit cantilenam lib. de cur. ratione per
 sang. missionem, at distinctissimè cap. 6. his
 verbis. Qui res consuetas adhuc factitant,
 sed princeps illis pars aliqua, aut totum cor-
 pus grauatur, tenditurue, his necessaria est
 euacuatio: Porrò de secunda vena consilium

*Eodem lib.
 Capite 6.*

*Libro ad-
 uers^o Era-
 sistrataos
 Capite 3.*

QVAESTIO OCTAVA. 300

inito, principales hosce scopos præ oculis habens, nempe plenitudinis tum qualitatem tum quantitatem, & virium robur, atque infirmitatem: Præter quæ alia enarrat, de quibus suo loco. Hic fanè meridiana luce clariùs à plenitudine sanguinis euacuationem indicari primariò profitetur: Tum inferiùs idem concludit vbi ergò exstâtibus plenitudinis indicijs, valentes facultates fuerint, venam incidet. At alibi eodem libro, morbi & plenitudinis, relicta virtute mentionem facit. Vbi feruescentis (inquit) inest sanguinis plenitudo, acutissimam accedens febrem, subito ac simul euacuare expedit; subito ac simul, hoc est sectione venæ. Quæadmodum autem in his præceptis stabiliendis gnarus, ita quoque in obseruandis diligens fuit & exactus. Non enim dum iuueni illi graui ophthalmia obfesso sanguinis primum tres libras, deinde iteratò libram alterã detraxit, à sola morbi magnitudine, verum etiam à plenitudine, detrahendi occasionem arripuit. Hanc ipsam à plenitudine mutuatam indicationem in iuvene trigenario synocho, non putrida laborante, cui ad animi deliquium exemptus est sanguis, tanquàm minus necessarium non præterijt. Loca in margine adscribuntur vt liberum sit cuique Galenicam doctrinam ex ipso fonte haurire, & attentè apud se doctoris mentem perpendere.

Magnam, sine dubio, vim habere debent, quæ hæctenus sunt proposita, siquidem ex

Capite 12.

*lib. de cur.
ratione
per sang.
miss. C. 17.*

*9. Method.
Capite 4.*

301 APHORISMVS TERTIVS

ijs operibus sunt elicita in quibus ex professo de hac materia pertractatur. Nihilominus ad maiorem fidem aliunde, si lubet, testimonia congeramus, ne qua ratione nobis adversarij vitium læuitatis impropere; aut leui quacunque interpretatione efficta iunioribus plus æquo credulis, facile imponant. Priusquam tamen hinc nos reuocemus duo ex eodem libro de cur. ratione loca annotemus, grauioris enim quam cœtera aliunde cõquifita auctoritatis esse debent. Capite in primis quarto euacuationis indicationem in genere à sola plenitudine depromit his verbis. Posteaquam in libro de plenitudine demonstratum est bifariam & dici & fieri plenitudinem, euacuatione opus est in vtraque, siue in homine valetudinario, siue valente euenit. Nulla hic morbi mentio. Capite postmodum septimo: committendum non est (inquit) vt expectemus dum aliquod plenitudinis symptoma appareat, sed anteuertere sanguinis detractione præstat. Tum inferius distinctione adhibita hæc subiicit: Nonnullis amaræ bilis succus plus alijs colligitur, quibusquam bilis atræ aut pituitæ, alijs ex æquo omnes in quibus sanguis abundare dicitur; Hos ergo omnes euacuabis, sicuti etiam podagricos & arthriticos veris principio, propinato videlicet medicamento purgante, aut sanguinis diminutione. Ecce quam manifestè humoris redundantia in genere simpliciter euacuationem; mox pro cuiusque humoris

differentia specialem euacuationis normam
 assignauit. Inueniuntur in medēdi Methodo quā-
 plurima his finitima, quale illud lib. 9. *Capite 5.*
 Quibus corpus ex succorū abundantia insabile ad
 transpirationem iam redditum, tantum calo-
 rem congeffit vt inde iam febricitet, ijs tan-
 tum sanguinis est detrahendum, quantum vi-
 res tolerant. De eadem sanguinis missione in
 febribus in progressu libri sic loquitur: si *Capite 10.*
 abundantia, viribus paulò superior fuerit, ex
 moderata euacuatione maximum compara-
 tur commodum, quod eas premebat subla-
 to. Hæc verba plurimum ad eorum proba-
 tionem conferunt quæ inferius de quantitate
 breuibus statuemus. Maximè verò ad rem
 præsentem facit istud ex 13. Methodi, vbi *Capite 5.*
 postquam de venæ sectione & scarificatione
 esset loquutus, hæc subiicit; Has namque va-
 cuationes indicat ipsa copia, sicut si etiam
 succorum vitium redundantis succi purgatio-
 nem: quod etiam ad nostram de purgantis
 indicatione sententiam confirmandā, vti ple-
 raque alia hic annota est accōmodatissimum.
 Sed litem omnem dirimere, videtur, quod *Capite 13.*
 primo ad Gloconē legitur hunc in modum:
 sanguinē mittere oportet, & ob morbi ma-
 gnitudinem, & quibus rubor multò plus
 quàm naturæ conueniat, & maior quàm pro
 consuetudine, totius corporis tumor, & venæ
 eminētes atque extensæ. Vides sic Pathogno-
 monica Plethoræ signa? Vides Plethoram vnā
 cum morbi magnitudine disertissimis verbis

303 *APHORISMVS TERTIVS,*

vt Phlebotomiæ indicans recenseri? Proindeque coniunctione vitur copulatiua, non disiunctiua, quemadmodum loco ante citato, vbi sanguinem detrahi monet, vel propter morbi magnitudinem, sed frequens est tum græcis tum latinis auctoribus, disiunctiuas particulas pro copulatis, vsurpare, quanquam id fit quandoque satis improprie. Secundo etiam ad Gloconem in cura inflammationis genu, inter euacuationis scopos primo loco plenitudinem enumerat,

Capite 2.

2. Aphorif. 22.

2. Aphorif. comm. 17.

Et libro quos purgare oportet. comment. 47.

Quamobrem illam Hippocratis sententiam explicans nostræ penitus consentaneam, in qua asseritur, repletionem euacuatione curari, ipsam suo calculo comprobat. Euacuationis autem nomine eam ab Hippocrate significari quæ est sanguinis, iam antea declarauerat.

Denique non modo aperte sed etiam distincte quid sentiat sexto Aphorismorum explicat in hæc verba.

Ineunte vere anticipanda vacuatio, vel per Phlebotomiam si Plethoricis morbis corripiantur vel per purgationem, si morbis sint ex humorum corruptela obnoxij. Quod perinde est, ac si dicat, vniuersalem illam magni remedij indicationem à plenitudine & Cacochymia limitari. Dies me deficiat si quæ Galenus vbique ferè, quoties de venæ pertusione orationem instituit, ad huiusce opinionis confirmationem profert, in vnum quasi cumulatum aggeram. Et hæc meo iudicio plus

fatis fuerint ijs, qui tanti Medici auctoritati, non arbitrio proprio acquiescendum putant.

At dixerint fortassè, qui contrarium censent, multitudinis Galenum meminisse, tanquam coindicantis.

Hæc interpretatio falsa est, & Galeno contraria; Et quidem Plethoram à coindicatium numero ab ipso segregari ostendit, hoc quod initio protulimus. Plethorica Syndrome quantitatis detractio coindicat non ipsam sanguinis detractioem. Veri autem indicantis locum obtinere plenitudinem his argumentis conficio. Hæc indicatio à sola morbi magnitudine non dependet, uti probatura est: non à viribus, non ab ætate, non ab aëre, aut aliorum quoquam ut probabitur postea, ergo à plenitudine modo explicato.

Præterea contraria contrariorum sunt remedia, sed contraria plenitudini est sanguinis euacuatio, ergo illius hæc erit remedium. Ergo illa indicans, hæc indicatum siquidem absurdum sit aliud esse quod curandi rationem præscribat, aliud quod curetur: Indicare enim de se magis quidque potest, quam de alio. Hoc perinde est ac si dicam, ex natura sua sanguinis imminutio plenitudini subuenit, ergo ex natura sua à plenitudine indicatur.

Postremo, cum aliqua indicatio ex causa depromatur, si multitudinem inter causas referimus, aliquid sanè indicet, necesse est: Quid est autem quod indicare possit, quam euacua-

*Libro de
cur. ratio-
ne per sag.
missi. c. 9.*

*Galenus. 3.
Method.
Capite 1.*

*2. Aphor.
comm. 22.*

305 *APHORISMUS TERTIVS,*
 tionem illius humoris qui redundat? Si in
 priori responsione perseverent, hisce rationi-
 bus nondum persuasi, & contendat coindi-
 care solum.

Quæram quodnam sit verum indicans? si
 morbum proferant, acta agent, ut est in pro-
 verbio, id enim iam confutatum est, si urge-
 ant & instent ulterius, ac dicant causæ indi-
 cationem referri ad morbum, & per conse-
 quens causam per se primario indicans esse
 non posse. Finis enim prima est, causarum
 omnium, & id per se primo monet cuius gra-
 tia suscipitur actio.

Respondemus hoc argumentum æquè
 procedere contra indicationem à reliquis cau-
 sis depromptam, quare non debet particula-
 tim solum concludere contra nostrum insti-
 tutum. Transeat tamen, facilis est solutio. Fate-
 mur enim intensivè ad morbum incipiente in
 aut futurum hanc actionem referri, sed effectivè ad
 causam per se proximè dirigitur & pertinet:
 Indicatio verò non ex intentione nostra, sed
 ex ipsius rei natura petitur. Dicam clariùs
 & paucis: Alium esse primarium finem ope-
 ris; alium operantis, finis primarius operan-
 tis est morbi præcautio, ad quem sequitur
 causæ depulsio. Finis operis primarius, &
 immediatus est causæ depulsio, ad quam se-
 quitur morbi præcautio. Ab hoc secundo fine
 immediatè, ex natura rei indicatio dependet
 agendorum, quamvis aliò ex intentione Me-
 dici dirigatur. Nam si talis euacuatio est in-

dicatum, erit profecto indicans id quod euacuatur. Illud est quod vulgò in scholis iactari solet, morbi, qui à causa fouetur amotionem primam esse in intentione, postremã in executione, quandoquidem causã extirpatio, illam præcedit.

Indicationum portò hic est modus (vr rudiores intelligant) ponamus ab humore aliquo excitari febrem. A febre quæ est intemperies calida, & sicca indicantur humectantia & refrigerãtia. Hæc quoniam irrita sunt, ni causã amputetur, à qua sustentatur eiusmodi discrasia, surgit indicatio rescindendæ causæ, tumque à causa prima remedij species demonstratur, sit v. g. Biliosus humor, bilis expurgandæ scopus ante omnia proponitur: sit sanguinis copia, minuendi sanguinis præbetur intentio

Atque ij sunt scopi quos posteriore loco adinuenimus, prioribus in actione preferendi. Priorem & primariò à nobis intentum (puta febrilis caloris moderationem) vltimò assequemur, qua ratione media prius, quam finem ipsum attingimus.

Obijciat sciolus quispiam sanguine nullo modo redundante, necessariam nihilominus quandoque venæ sectionẽ. Nam initio Phlegmones, quæ aut propter ictum, aut propter dolorem, aut partium debilitatem provenit, etiam citrà plenitudinem prodesse venæ sectionem nemo est qui ambigat. Et ipsos Empiricos videmus, cum lapsus ab alto

*Galen⁹ 4.
Method.
C. 6. &
lib. de cur.
ratione
per sang.
miss. c. 8.
& 10.*

307 APHORISMVS TERTIVS

quis fit aut aliàs plaga aliqua contusas vehementer corporis partes habuerit, ad sanguinis missionem confugerè, quanquam idem paulò ante sanus fuerit, prorsusque redundantia sanguinis expers. Vice versa sano homini nec adhuc quicquam læso quavis Plethorico non statim sanguinem mittimus experientia docti, alij parcitatem cibi, alij citam alium, aut frequentius balneum, aut exercitationem satis superque esse. Quis igitur Phlebotomiam à plenitudine indicari sibi persuaserit? Quandoquidem indicante sublato aut posito, ponitur aut tollitur indicatio.

Respondendum est in reuulsione sanguinis euacuationem per se nec intendi, nec indicari, sed tantum diuersionem, hoc est humoris fluxum in contrarium, id quod sine euacuatione neque cito neque feliciter obtineri potest. E contrario in Plethorica vocata Syndrome intenditur perpetuò euacuatio, & indicatur ex natura rei. Quod si vsque adeò leuis sit plenitudo, vt grauiores affectus non minetur, satis esse poterunt aut inedia, aut exercitatio, aut balneū, aut frictio: sin morbi vehementiā pertimescat ad Phlebotomiam veniendum. Manet itaque firma & stabilis hæc sententia. Euacuationem sanguinis simpliciter à plenitudine sine exuberantia indicari: Euacuationem verò quæ fit apertà venâ, præter multitudinem etiam morbi magnitudinem requirere. Cum verò ingens plenitudo siue

QVÆSTIO OCTAVA 308

evidenti periculo, & metu vehementis morbi inueniri nequeat. Merito in superioribus decretum fuit, in plenitudine tensua (modo nihil impediatur) venæ sectionem perpetuò desiderari. Rursum ijs nobis Galenum obtrudet, eos qui ob solum plenitudinis vitium admittendam venæ sectionem arbitrabantur, atque inter cæteros Metrodotum nominatim reprehendentem, quod in contusionibus ad venæ sectionem Hippocratis consilio deueniamus, licet qui ipsas patiuntur pleno habitu non sint, quodque nisi incisa vena dematur sanguis, maximæ inflammationes oboriantur, & ab his praua accidentia.

3. de articulis comment. 62.

Dicimus in primis non minus arguendam Galeni hac in parte varietatem quam Metrodoti sententiam, cui non subscribimus: Non enim à sola plenitudine, sed etiam à magno morbo Phlebotomiam indicari volumus. Nec vllius est ponderis allata ratio; Quandoquidem in proposito casu, non primariò & per se, sed tantum ex accidenti indicatur venæ apertio. Prima namque indicatio sumitur, à sanguinis motu, cui compescendo, aut alio reuocando, ne ad affectam partem ictus aut doloris causa decumbat, venæ sectio adhibetur.

*Quid indicent vires, habitus,
regio, aër, cæteraque id
genus antea proposita.*

QVÆSTIO NONA.

*9. Metho.
Capite 13.*

*Galenus
lib. de opt.
secta c. 41.*

*Galenus
lib. de opt.
secta c. 42.*

NE longiore orationis serie lectorem plus æquò in re satis facili nulla utilitate occupemus rem omnem ex ipsius Galeni placitis definiemus, & paucis. Hæc ab ipso in Methodo scripta reperiuntur, sed neque virium robur curatiua indicatio est, verum ut ita dixerim vitalis, siue quæ ad vitæ custodiam pertinet, nam neque ut valeamus, neque ut à morbis liberemur ab ea quicquam primum desumimus, sed ut viuamus. Additum est illud primum quoniam secundariò virtutis sustentatio & confirmatio ad affectus curationem reducitur. Ipsa namque auxilia per se morbificas causas exturbare nequeunt, sed naturæ opem desiderant, & ferme solum motus principium naturæ iniiciunt, reliqua suis ipsa viribus administrat ac perficit, quæ si validæ sint remediorum violentiam perferunt, & bonæ ingenitæque substantiæ detractionem facilè sustinent, ac aliena excutiunt. Verùm non ideò remedium à facultate indicari putandum est: Nam si constans vis præsidium indicat, illud quoque in sanis quoniam

QUÆSTIO NONA. 310

constat indicabit. Habes Galeni sententiam à Galeno ipso cumulatè propositam. Neque hic opus pluribus, cum de virtutis indicatione præcedenti Aphorismo sit tractatum, nobisque admodum sit exosa repetitio importuna.

Quæret Galeni studiosus quæ causa sit, cur vna cum morbo magno passim in methodo lib. de cur. ratione per venæ sectionem & alibi virtutem is constituat pro vero Phlebotomiæ indicante? Quæsito satisfacit ipsemet dum ait morbi magnitudinem cum virium robore primos esse scopos, Illud quidem velut quæ faciendæ sunt indicans, hoc tanquam haud prohibens quod contra indicare iuniorum Medicorum quidam vocant. Relinquuntur itaque duo solum vera indicantia ex Galeni mente, magnus nêpe morbus, & ætas: Magnum morbum admittimus: de ætate sequens erit quæstio, quam negativè concludemus. Cætera quæ ab ipso proponuntur naturalis habitus, temperies corporis, tempus, regio, vita anteaçta, consuetudo, cibus, potus, aër, excreta, retenta, verè curatiorum indicantium appellationem haud ferunt; sed proût eandem cum morbo indicationem subeunt, morbi coindicantia nominantur: vt sub virtutis contemplationem cadunt, correpugnantia. Sunt enim ea propriè coindicantia quæ ad indicantium cognitionem assumuntur: Ita vt nec primo nec per se, sed alterius, hoc est veri indicantis

*Libro de
cur. ratio-
ne per venæ
sectionem c. 13.*

311 *APHORISMVS TERTIVS*

interuentu suas promant indicationes. Correpugnantia vocantur, quæ medijs repugnantibus his quæ indicantia postulant opponuntur, suntque vel tanquam contradicentium signa reputanda, vel tanquam causæ.

*9. Method.
Capite 14.*

*in arte
parua ca-
pite 85.*

Verùm circa aërem grauioris quàm circa cætera nobis difficultatis auctor fuit Galenus, cum illum profert tanquam tertium indicans à morbo & viribus distinctum: Neque est quod ad interpretationem mox allatam recurramus; Valet illa quidem in cæteris quæ ab Aëre longo discrimine separat Galenus: Nam cæteras, inquit, materias tum deligere licet, tum fugere, at quam ambiens præstat non licet. An igitur nouum faciet indicantis præcipui genus, hæc necessitas? Humanum certè corpus alterant cibus, potus, excreta, retenta, somnus, vigilia, motus, quies, animique pathemata, nec minori necessitate quàm aër; si Galeno credimus, & experientia: qua enim necessitate præsentis cæli statu frui cogimur, pari, ne dicam maiori in reliquis obligamur. Aëris quippe æstuatis ardorem, vel glaciale frigus temperare contrarijs facilius est, eiusdèque iniurias vmbra, aqua, igne tegumentis depellere, quam nocuas & deprauatas ciborum, aquarumve qualitates, & mixtiones in symmetriam ac naturæ gratiam reuocare. Quamobrem non naturalia vocata omnia (neque enim ab eorum censu aërem exclusum velim) sub causarū & signorum coindicantium, vel correpugnantium

genere, iuxta diuerfos respectus collocanda.

His ita declaratis indubitata nostra conclusio est, plenitudinem cum morbi magnitudine vera sectionis venæ indicantia reputanda: Facultatis robur, contraindicās siue permittens, sine quo sepulta vis iacet indicantium. Reliqua annectimus tanquam coindicantia vel correpugnantia, quorum ope in morbi, plenitudinis, & virtutis accuratorem cognitionem deuenitur, tanquam per signa, vel per causas. Morborum enim alij per alias ætates, regiones, tempora, & vitæ genera oriuntur. Varia quoque pro istorum varietate Plethoræ quantitas & qualitas. Variè à varijs afficitur vis corporis, naturarum quædam ad æstatem, aliæ ad hyemem bene vel malè se habent. Ab his itaque illorum notitia & distinctio haurienda.

3. Aphorismorum.

3. Aphorif. 2.

Hactenus ex duobus à Galeno propositis indicantibus virtute scilicet, & morbi magnitudine, alterum tantum admisimus, alterum ab ipso prætermissum recepimus nempe plenitudinem. Sequitur nunc tertium explorandum.

*An aetas sit verum indicans à
virtute distinctum?*

QVÆSTIO DECIMA.

Mirabitur fortassè quispiam nos in re
vtilissima ac in praxi frequentissima sic
liberè à Galeni placitis deflectere : sed ignos-
cat quæso veritatis studioso fidem rationi po-
tius quàm auctoritati tribuènti. Eò magis
quod si ex Galeni decretis decernenda foret
hæc quæstio nihil constans ac firmum lice-
ret enuntiare. Nam is palam & expressis ver-
bis passim à propria sententia diuertit, vti
apertè propositis aliquot vtrò citroque lo-
cis demonstrabo. Puerilis quidem ætatis indi-
cationem libro de curandi ratione posuit
Capite 9. Galenus à facultatis indicatione separatam:
Eandem cantilenam in Methodo & alibi
sæpè decantavit; iisdem tamen locis palino-
diam cecinit. Ipsam sub temperamento &
constitutione corporis libro de curandi
Capite 13. ratione percenseri iam antea retulimus. Hanc
ipsam nono Methodi ab indicantium prima-
riorum classe penitus remoueri negari non
Cap. 14. potest. cum enim docuisset indicationes me-
dicatorias à morbo, à temperamento, ab
aëre desumi, addidit. Quod si aliæ quædam
antea sunt posita vel postea dicentur, omnes
tamen ex his in partes diductis natæ vide-
buntur

buntur : siquidem corporis temperies quæ illo tempore fuit quo ægrotare id cœpit, quæque ad inuenienda præsidia est utilis ex natura, ætate, consuetudine, & ambiente nos, aëre ortum habet. Temperies igitur priorem quam ipsa ætas in hoc ordine locum habet.

Et inferius, consuetudo (inquit) vnum quiddam eorum est, quæ curationis rationem per naturam corporis intercedentem, indicant. Quemadmodum & ætas, si quidem ipsa quoque temperamenti interuentu indicationem præstat, veluti puerorum, quæ cum calidam & humidam temperiem habeat facile digeritur. Quid quod optimi inter Arabas Medici exemplo, qui filio suo trimo venam aperuit, istud præsidij genus, nostro hoc seculo pueris tutò, & vtiliter adhibemus? At quid dico Medici? Imò verò naturæ beneficio instructi : quando spontanei sanguinis effluxus etiamnū tenellis & lactantibus ductu naturæ prodeunt, optimo successu, nulla virium læsione. Quamobrem non tam euacuationē remoratur puerilis ætas, quam euacuationis profusam quantitatem. Cum enim calido & humido sit temperamento, habitu molli, substantia tenui, & fluxili, hæc continuo defluxu per halitum euanescit: cui si larga euacuatione amplius detrahas, labefactata concident vires, quas alioqui validas in pueris admittimus: sed quales in morbi progressu futuræ sint attendi debet.

Id quod eleganter vt omnia Cicero Me-

315 APHORISMVS TERTIVS

*Celsus lib.
2. cap. 10.*

dicus annotavit, cuius hæc sunt verè aurea. Antiqui primam vltimamque ætatem sustinere hoc præsidij genus non posse indicabāt, persuaserantque sibi mulierem gravidam quæ ita curata esset abortum esse facturā: Postea verò vsus ostendit nihil ex his esse perpetuum, aliasque potiones adhibendas esse, ad quas curantis dirigi consiliū debeat. Interest enim non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires sint; firmus puer, robustus senex, & grvida mulier valens tutò curatur. Et paulò post sed æstimandæ vires, & ex ætate & conceptione colligendū possit necue superesse quod vel puerum, vel senem, vel in vna muliere duo corpora simul sustineat. Ecce quàm præclare manifesta ratione fretus & experientia, veterum decreta è medio sustulit. Distinctione adhibita conciliare Galenum se quidam putant, dum inquirunt, de larga tantum euacuatione ipsum loqui voluisse, quæ priscis illis familiaris fuit: Parcā autem aut moderatā non exclusisse, quam palam est ætati puerili convenire.

Verum qui ita sentiunt, duplici errore sese grauitè implicant. Primum enim euacuationis indicans, cum quantitatis indicantè confundunt, cum aliud sit quærere, vtrum venæ sectio pueris tutò administrari queat, aliud qua quantitate. Præterea Galenū ipsum depravatè omnino ac præter intentum proprium explicant; Nullus enim dubio locus esse potest quin Galenus pueriles annos infra

QVÆSTIO DECIMA. 316

decimum quartum ab hoc remedio secluserit: Qua ætate prætergressa, imperante morbi magnitudine, cum sanguinis copia (nota interim multitudinis indicationem hic inserij) consentiente regione, constitutione temporis & tempestate, puerique natura, sanguinem minui permittit, ita tamen mensuram definiat ad summū vncias nouem, (tot enim Tryblium siue Cotyla continebat) & hæc quidem quantitas tanta non est, quantam illi inferunt; non summa, at mediocris, quæ hoc nostro tēpore (quo in detrahēda sanguinis portione longè parciores sumus) posito simili casu prudenter decerni, & commodè tolerari posset. Iam si verum est quod illi sentiunt, quidni vt puberibus suam, pari quoq; ratione propriam & determinatam minoribus natu quantitatem definiuit Galenus? Adde quod aliò se torqueri non sinuat, hæc verba, tria sunt quæ secundæ venæ agnitionem continent, morbi magnitudo, aut præsens, aut imminens, ætas florens, & virium robur. Et inferius. Ex morbo, ætate, & viribus minuendus esse sanguis colligitur; At vacuationis quantitas non ex ipsis modò, sed ex alijs deprehenditur. Ætatem procul dubiò tanquam euacuationis & quantiratis indicans assignat, hoc illi negent prorsus necesse est, si interpretationem suam constare velint.

At objecerit illorum fortè quispiam hæc quæ apud Galenum scripta reperimus; Ætas est veluti accidens quoddam, quod prohibe-

Libro de cur. ratione per sãg. miss. c. 13.

Gal. lib. de ponder. & mensuris.

Libro de cur. ratione per sãg. miss. c. 9.

r. ad Gal. c. 13. c. 14. p. 14.

317 APHORISMVS TERTIVS

di integram euacuationem vim habet; Neq; enim pueri, neque senes sine noxa tolerant, quibus verbis non euacuationem simpliciter, sed integram dumtaxat, hoc est vberem & copiosam in pueris dehortatur.

Capite 4.

Verum huic satisfactum iri arbitror, si intelligat consequentium explicationem ex præcedentibus pendere. Cum itaque antea citatis locis pueros infra decimum quartum annum ab omni euacuatione sanguinis, quæ fit vena secta, eliminari: Existimandum planè est, de natu maioribus solummodò hinc orationem institui. Hi siquidem missionem sanguinis perferunt, quamquam non integram, at mediocrem saltem, nouem scilicet unciam ad summum, qualis præfato loco præfigitur. Eadem planè ratione intelligendus est Galenus 9. Methodi, cum aut sanguinem in synocho vbi valida virtus subest, & permittit ætas; ad defectum animi mittendum: sin horum alterum non satis respondeat, tutius esse quantum satis visum fuerit initio detrudere quod definit, iteratione supplere. Hæc inquam in ea solum ætate locum habent quæ ad huiusmodi præsidij genus ex doctoris mente & principijs admittitur. Et hoc indicat vox satis, quamquam enim detractionem sanguinis approbat Galenus, ab anno decimo quarto, qui pubertatis est tempus in masculis, integræ tamen, & vsque ad Lypothymiam perferendæ, non satis valida fuerit hæc ætas. Dices de pueris tantum in obiectione sermonè

esse, nos de puberibus respondere, quorum ætas à puerili communiter à Medicis separatur. Sed causam præscindunt huic instantiæ quæ ex Galeno in solutione protulimus, nimirum pueros, cum decimum quartum annum attigerint, à venæ sectione moderata non offendi. Ex quo patet puerilem ætatem in Galeni doctrina etiam ad pubertatem extendi, & ipsam pubertatem suis finibus lata significatione concludere. Si cui tamen nostra hæc interpretatio displicebit: Dicemus primo ad Gloconem cap. 14. Partitâ quidem & sensim factâ euacuationem sanguinis etiam in pueris infra pubertatem non improbari; At non eam protinûs ex hac auctoritate decernendam, quam vena secta molimur, sed quam ipsemet Galenus definit his verbis.

Hosce omnes non semel, neque ex toto sed palatim euacuari dicet, inedijs, frictionibus, clysteribus mollibus, humectantibusque, & Cataplasmaticis, & balneis.

Quæres, quorsum puerilem ætatem, uti & senilem ad vires non retulit? Respondet ipse senectuti robur inesse nusquam posse, secus omninò pueris. Horum tamen substantiam facillimè digeri atque dissipari, propterea quod omnium est humidissima puerilis ætas, nulla verò frigidior, quò minus vacuantis præsidij eget, cum habeat ex seipsa vnde naturaliter vacuetur, ut quæ tenella & inconspicua transpirationi vndequaue obuia.

Sed cur non eadem ratione, calido &

V 3

*Libro de
cur. ratio-
ne per sag.
miss. c. 9.
9. Metho-
di. C. 17.*

319 APHORISMVS TERTIVS,

humido temperamento præditi, & raræ texturæ homines, æquè ac pueri, ab hac euacuationis forma reijciuntur? Aut cur nõ æquè pueris atque istis venæ pertusio pro suo captu & modulo deceptu decernitur? An non pueri præter vniuersalem illam particularè aliam euacuationè quandoque expostulant? si postulant, cur prohibentur? supponamus, exempli gratia, adesse in puero omnia quæ Phlebotomiam permittunt, sola dempta ætate; Adesse etiam quod suadeat, vt puta plenitudinem vehementem. Nunquid Hippocratis consilio, & urgente necessitate ducti, ex eodem latere sanguinem illicò profundemus? Negabit forsàn qui pro Galeno respondebit, propter ἀδελον ἀναπνοίω hoc est transpirationè occultam, quæ quantum satis est detrahit: At non ex affecta parte, vt iubet Hippocrates; quam ob causam coloris mutationem attendit: spontanea autem euacuatio materiæ morbi nihil detrahens, veram atque legitimam non excludit. Ex quo profectò cõsequitur, neque pueris ipsis huius transpirationis gratia, venæ sectionem iure merito denegari. Quod igitur morbus exposcit, protinùs vacuandum, si vires spontanea vacuatione nondum magnam offensionem incurrerunt.

2. Meth.
t. 10.

Fernelius
2. Method.
Capite 11.

Huic opinioni stabiliendæ quid opus est testem alium appellemus quàm Galenum? Quid enim clarius dici potest his quæ sequuntur? Si tempore mittendi sanguinis, menses moueri contingat, siue etiam hæmorrhoids

6. Method.
di. cap. 5.

QVÆSTIO DECIMA. 320

fit reclusa, inspectusque fluentis humoris impetus satis fore videbitur, qui solus quod requiris vacuet, naturæ rem omninò permittes; sin minùs tantum ipse detrahes, quo ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas. In hac sententia verba illa quod requiris, quod postulas omnem habent Emphasin.

Sed iam mihi audire videor nonnullos Galenum ipsum opposites longè contraria decernentem, dum ita loquitur. Neque si fuerit febris cum profluio ventris; alia opus est euacuatione, sed hæc sola sufficit, quamuis non sit pro multitudinis ratione. Quicumque enim his plus adimere necessariù putantes aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt, in grauiora pericula deuexerunt.

*r. de Galen-
num c. 14.*

Et sanè locus hic difficilis, & eruditos, hætenùs variè torfit. Dicam ego pro instituti ratione, quantum satis fore arbitror, relictis aliorum interpretum commentis. Hoc priùs constituto Symptomaticum esse propositum alui fluxum, (est enim integrum citatum caput, de Symptomatis vnà cum febre affligentibus) si ergò Symptomaticus est purgatione promoueri non debet, Naturam enim à causa morbifica lacescitã nouis quasi stimulis concitat purgatio, humorem ferociorem reddit, calorem extraneum adauget, nouam viribus offensionem affert, ipsam corporis substantiam ardore febrili (quem continuum supponit Galenus) & spontanea alui deiectione plus nimie exsiccatam, prorsus

321 *APHORISMVS TERTIVS*

exhaurit. Quibus rationibus impulsus Aui-
cennas, sapienter admodum quantūvis bar-
barè pronunciauit Timorosum esse supra
ventris solutione ventrem soluere.

Non etiam tentāda in eiusmodi casu Phle-
botomia, ne reuocato impetu rapiatur in
venas, aut in partem principem decumbat
humor à sanguine alienus: aut vnà cum ca-
loris fomite virtus effundatur, quam tum
Diarthææ perferendæ, tum febris coercendæ
validam subsistere necesse est: aut vtrumque
simul grauiori malo, & pernicie accidat.
Quanquam autem viribus infestus est is hu-
moris motus, intro nihilominus contineri
non debet, neque eius exitus impediri, metu
grauioris incommodi (maximè cum affectus
saltem materiam imminuat) sed tantisper
protrahenda est mora, & naturæ interim
vires recreandæ admotis, assumptisque, dum
leuita febris violentia, concoctione in vri-
nis apparente, quicquid reliquum futurū est
ipsa natura institutum opus promouente, ca-
thartico foras extrudatur. Longè diuersus est
hic casus de quo præsens exorta difficultas,
vt cuique patet sedulò intuenti.

Siquidem inconspicuis ille puerorū trans-
piratus, Pleuritidis causam coniunctam non
adimit, neque adsunt prohibentia quæ attu-
limus. Dices, euacuatione duplici tenella cor-
pora non minus conuelli quā quæ à Diarthæa
obsidentur, proindeque in ipsis à sanguinis
profusione abstinendum. At Chirurgicam ta-

men euacuationem simul cum naturali perferunt, experientia teste. Verum illud donemus, habebimus intentum, virium scilicet ratione pueros à sanguinis missione prohiberi. Et sanè id præsidium in pueris pertimescendum est, & cautè administrandū, quibus firma quantumlibet virtus, artificiosa euacuatione concussa, dissolutioni postmodum naturali vnàque morbi violentiæ obsistere vix tutò potest. Pertimescendum, inquā, non abhorrendum; cum cautione administrandum, non penitùs refugiendum.

De senili modo quid dicemus? Excludi certè ab hoc remedio omni ex parte non debet. Nisi erroris coarguendū putemus Rhasim, qui ætate decrepita, peripneumonia infestante sanguinē emisit; Aut latinitatis apud Medicos parentem Celsum, cuius sententiam paulò ante retulimus; Aut celeberrimos quosque Medicinæ professores, qui nullo detrimento, magno sæpè commodo, venas senioribus pertundunt: Aut Galenum ipsum, qui septuagenarijs magno & vehementi existente pulsu cum æquabilitate, venam secari iubet. Sunt enim quidam & in hac ætate multi sanguinis, viresque habent robustas. Notandum interea est, hoc etiam loci indicationis à redundãtia sanguinis petitiæ, non sine causa meminisse Galenum: Quasi tacitæ eorum obiectioni iturus obuiam, qui præcipuum euacuãdi sanguinis intentionem (sanguinis puta copiam) prouecta ætate de-

*lib. de cur.
ratione
per sang.
miss. C. 13.*

323 *APHORISMVS TERTIVS,*
siderari censuissent. Itaque quoad præsentem
de ætatibus controuersiam, concludendum
primam vltimamque ætatem, sub virtute
collocari.

At nondum scopulos omnes prætergressi
sumus, remis & velis iterum agendum est,
quò securum tandem refugij portum in tam
vasto difficultatum pelago nostra pertingat
oratio. Est enim aduersis concussus procel-
lis, non tamen euersum Galeni de morbi
magnitudine documentum. Illud breuibus,
quantùm ad præsens institutum requiritur,
illustremus.

*An à morbo magno indicetur
vena sectio? & quæ morbi
magni sint differentia?*

QVÆSTIO VNDECIMA

MOrbi magnitudinem siue vim, seu gra-
uitatem (his enim nominibus promif-
cuè vtitur) à tribus pendere docet Galenus.
Nempe à partis affectæ præstantia, ab ipsius
affectus magnitudine seu essentia, denique à
cacoetheia hoc est prauitate. Atque exem-
plis ab Hippocrate mutuatis hisce casibus
venæ sectionem indicari probat.

*4. Method
Capite 9.*
*Libro 1.
Capite 7.* Verùm insurgit suo more Argenterius &
Galenum confusionis insimulat, quod hoc lo-

QVÆSTIO VNDECIMA. 324

co, vbi de venæ sectione ex professo agitur, data morbi distinctione, ab ipsa morbi magnitudine indicari sanguinis missionem absolute pronuntiarit: Cum certum sit hanc neque malignis morbis, neque ijs tales sunt ob affectæ partis præstantiam perpetuò conuenire; vt apertè Galenus ipse 4. de præfagia expulsibus, hecticam febrem magnum vnquam morbū esse posse neget. Præterea in assignandis magni morbi differentijs Galeni varietatem ostendit: Nam septimo Methodi ipsas æstimat ex morbi essentia, ex facultatis quæ læsum corpus gubernat, & actionis læsæ præstantia. Quamobrem ita negotium concludit Argenterius. Cum magnum & paruum comparatione ad mediocre dicantur, magnus merito vocabitur morbus communi omnibus ratione, qui mediocritatem excedit. Vnde quot sunt media ad quæ morbus refertur, tot planè morbi magni erunt differentiæ, totque morbus magnus dicetur atqui in vnoquoque genere, in quo excessus & defectus notantur, media quædam statuuntur, ad quæ excessus & defectus referentes simpliciter tale indicamus esse quod in suo genere maximè excedit; hoc igitur modo, morbos magnos vocabimus eos, qui inter morbos naturam morbi maximè retinent, & in suo genere præpollent. Est porrò morbi proprium & inseparabile, quod affligat molestetque corpus, vnde qui vehementer id faciunt, magni appellantur, vt idem sit morbus magnus & vehemens.

325 APHORISMVS TERTIVS

Quod etiam Galeno auctore facile licet probare: Etenim quarto Methodi, ubi magnitudinem morbi sanguinis, ablationem indicare scribit, pro magno, grauem, validum, & vim magnam habentem vsurpat. Quin & 1. & 3. de Crisibus ad hunc modum habet, siue magnum siue vehementem morbum dicas nihil interest? Est autem morbus vehemens qui valide & paruo temporis spatio affligit, Quo fit vt idem etiam sit hoc modo morbus magnus & acutus.

Hæc ille, quæ non Galeno tantum, sed etiam veritati sunt è diametro repugnantia Quarto enim Methodi, qui locus à contradictore affertur, tantum abest, vt magnum pro acuto vsurpet, vt sub magno morbo inueterata etiam vlcera comprehendet: verum priusquam in arenam cum Argenterio pro Galeno descendamus. Ad huius rei intellectum, clarioris doctrinæ gratia, præmittendum illud est Græcis *εὐλονον ἰσχυρὸν, χαλεπὸν, σφοδρὸν*: Et apud interpretes, grauem, contentum, fortem, difficilem, magnum, vehementem pro eodem cõmuniter accipi. Quamquam reuera proprie accepta plurimum inter se discrepent. Siquidem vehemens id appellatur, quod velox simul & violentum est: sic & Athletas & leones vehementes vocant, quorum validæ sunt, & citæ actiones. Vehementia itaque celeritatem vnà cum violentia complectitur: Magnitudo, difficultas, cæteraq; solam vim sua significatione includunt.

3. de diff.
pulsuum
Capite 5.

QVAESTIO VNDECIMA 326

Ideòque pulsum illum quem vulgò vehementem nominant, si in celeritate deficiat, contentum appellandum propriè censuit Galenus, antiquam tamen appellationē retinuit, frustranea siquidem est de verbis disceptatio, si modò res intelligatur. Impropiè quoque primo & 3. de Crisibus vehementis nomen vsurpauit, cum vehemens & magnum pro eodem posuit: Nam morbus magnus vehementem, hoc est acutum, tanquam speciem, suo ambitu circumscribit. Sed Galenus parum de verbis sollicitus recepta & familiari loquendi consuetudine, vt in alijs sæpè fit, generis nomen speciei illic applicuit. Vnde immeritò Argenterius colligit, apud Galenū vehemens hoc est acutum, & magnum esse reciproca & synonima: Cum certissimum sit eo ipso loco, quo magnum pro vehemēti siue acuto poni asserit Argenterius, patere latiùs magnum, quàm acutum. Quod postmodum animaduertens ipse palinodiam canit, & fateri cogitur, magnos esse morbos qui vim magnam possident, siue citò, siue tardius soluantur. Qua descriptione concessa perit funditus noua ipsius de indicatione Phlebotomias opinio.

Nam si magnus est morbus qualis describitur, solis acutis conuenire non potest eius appellatio, quare ex consequenti falsum erit à solis acutis venæ sectionem indicari. Neque nos à Galeni sententia distrahunt ipsius argumenta: si enim qui vehementer hoc est

327 *APHORISMVS TERTIVS*

validè corpus affligunt magni sunt morbi, quorum malignos excludemus, & eos qui principem aliquam partem obsident, suaque vi tandem vitam vnà cum omni substantia diripiunt? At febrem Hecticam magnum esse morbum negasse inquit Galenum. Habetur quidem 3. de prælagatione ex pulsibus cap. 7. Magnum pulsum & vehementè, cum Hecticis febribus nusquam concurrere, Sed quarto eiusdem operis libro, eius quod obijcitur nulla est mentio. Quod si vnquam à magnorum morborum classe Hecticâ seposuit Galenus, de prima eius specie, seu gradu fuit loquutus, qui humiditatem tantum ex qua nutriuntur partes absumit, nec adhuc funestam admodum vim habet. Non autem de secundo, qui in carnosissimis hæret partibus, neque leuissimum quidem errorem perfert, quod exitialis sit affectus. Multò minus de tertio gradu, qui solidam depopulatur substantiam neque villo modo sanari potest. Non absimilis est eiusdem Galeni sententia, cum penes generationis modum duplicem febris Hecticæ differentiam facit. Illæ enim (inquit) quæ statim ab initio inuadunt, similem sui ortum Ephemericis facientes ex tristitia, aut ira, aut lassitudine nimia, vnà cum solis feruore contracta non admodum difficilè curantur. At quæ ex ardentibus febribus ortum habent, quæ tantum temporis protrahuntur, vt longitudine durationis humorè in corde cõtentū absumant, non modò Hecticæ sunt, sed etiam

10. Metho.
Capite 11.

1. de diff.
febr. c. 8.

QUAESTIO UNDECIMA 328

tabidæ: cumque iam exquisitè consistunt, & iam dudum inceperunt non modò easdem curare difficile est, sed etiam impossibile. Ex his Galeni verbis quis non inferat, hanc saltem Hecticæ speciem magni morbi appellationem mereri, si vera est Argenterij definitio?

An igitur quia in hac febre, vti & in venenatis affectibus à venæ sectione prohibemur, magnum esse morbū negabimus? Nullo modo. Licet enim admitteremus à solo morbo magno Phlebotomiam indicari, non sequeretur tamen administrandam ipsam esse hoc casu, virtute reluctante. Enimverò si in magna crudiorū humorum abundantia, magno existente morbo venam pertundi vetat Galenus, quoniã sufficiens adesse robur non potest, aderit multò minus in proposito affectu. Respuit hanc solutionem Argenterius, sed nulla fretus ratione. Imò verò si in ipsum propria spicula retorqueantur, ad eam, tanquam ad Asilum, se recipere cogetur. Demus (si ita lubet) ab acutis solùm affectibus, venæ sectionem designari: Hoc pro maiori posito atque concesso, ita demum Syllogistice procedemus, quidam venenati morbi sunt acuti, citò enim & vehementer hominem excruciat, citò ad perniciem deducunt: Igitur à venenatis quibusdam venæ sectio indicatur. Nihilominus veneno infectos non detractione sanguinis, sed antidotis curare decet, alioqui plus officias, quam iuves. Ex quo profectò

*Libro de
cur. ratio-
ne per sag.
miss. c. 5.*

329 APHORISMVS TERTIVS

consequitur, proprijs irretitum plexibus Ar-
 genterium, manifestæ contradictionis notam
 effugere non posse, nisi ad facultatem re-
 currat quæ veneni præuitate laceffita, euacu-
 antis præsidij motum & violentiam sustine-
 re nequit. Aut dicat aliud quoque inueniri
 quod prohibeat, ne scilicet exinanitæ venæ
 succum ad se polliciant venenatum. Falsum
 prætereà est, quod ex eodem Galeno colligit
 varietatem in enumerandis magni morbi
 speciebus apud ipsum inueniri: læsæ enim
 actionis & facultatis præstantia, ad partis
 præstantiam refertur, quemadmodum ipsa
 actio effectiuè à parte pender, siquidem ope-
 ratio sequitur virtutem, virtus essentiã. Hæc
 itaque unicam solummodò efficiunt differen-
 tiam. Ea verò morbi magnitudo quæ vel ex
 causatum, vel ex Symptomatum vehementia
 æstimatur, aut ad malignitatem aut ad affectus
 essentiã reducitur: Quamobrem omni cul-
 pa vacat hac in parte Galenus. Sed excusari
 nequit Fuchsius dum morbum magnum in
 tria partitur membra, à definitione primum
 exorsus, hoc modo.

4. 157.
 Methodi.

Instituti.
 Medic. lib.
 3. sect. 1.
 capite 7.

Morbus est magnus (inquit) qui vehemē-
 ter affligit & infestat, quique vim magnam
 obtinet, id quod accidit tribus potissimum
 de causis, quod scilicet in nobili & præstan-
 ti aliqua parte consistat; aut quod plurimum
 à naturali statu recedat, & periculosus sit,
 aut quod suaptè natura & per suam essen-
 tiam sit magnus.

Errat

Errat in primis dum id quod totius est generis, secundæ dumtaxat speciei tribuit: quis enim magnus est morbus (si vera Fuchsi definitio) periculo non vacat. Deinde hæc eadem secunda species cum tertia coincidit: Nam quid aliud est suapte natura, & propter suam essentiam magnum esse mōrbum, quam plurimum à naturali statu recedere? Denique malignitatis non meminit. Hactenùs vndeque tumultuarij aduersantiũ fluctus contrario impulsi vento, in veritatis, quam ingressi sumus, nauim impegerunt, tandemque contracti, nulla nobis inflicta clade, atque dissipati, in auras euauerunt. Superest vt de quantitate euacuationis decernamus,

*A quo indicetur euacuationis
quantitas.*

QUAESTIO DVODECIMA.

IN hac quæstione magnoperè laborandum non est, patet ipsa nullo negotio ex dictis. Id enim quod euacuationem indicat, euacuationi, terminũ & mensuram præscribit. Itaque si à plenitudine sola præfinitur sanguinis vacuatio ab eiusdem plenitudinis exuberantia detractioni modus imponetur, hæc est verissima doctrina Galeni testimonio luculenter expressa. Sicuti (inquit) qualitatem pro humoris molestantis ratione vacuari, ita videlicet quantitatem multitudini molestantis

331 *APHORISMVS TERTIVS,*

humoris respondere oportet.

*9. Metho.
di. C. 15.*

Quod ut fiat naturam curandi corporis scias decet, quò, quantum morbus ab illius Symmetria discesserit intelligens, mensuram remedio imponas. Hæc postrema verba quam de qualitate dicuntur, possunt tamen etiam quantitati iusta proportione applicari: ut enim calido affectui non satis est adhibuisse frigida, sic neque plenitudini euacuationem, nisi debitus seruetur modus. Par utrobique metus, si infra modum substiteris ne vel morbi, vel causæ quidpiam relinquatur: sin modum excesseris ne contraria vitia inducantur. Et hoc quidem simpliciter de solitaria repletionem intelligendum est, non de ea quæ periculi magnitudinem habet adiunctam: Quemadmodum enim hæc non quacumque euacuandi normam postulat, sed eam solum quæ fit secta vena, sic etiam quantitatem ab ipsa limitari suo excessui proportionatam consentaneum est.

Namque ubi feruescentis inest sanguinis plenitudo acutissimam accendens febrem subito ac semel euacuabimus, eamque inanire tentabimus vel ad animi deliquium usque, virium inspecto robore. Tantam verò detractio- nem nusquam moliemur si præter multitudinem nihil urgeat; Hæc igitur quantitas habet pro indicante præter plenitudinem morbi quoque vehementiam. Si quæ ex Galeno in contrarium produci solent examinare in animo esset, rem factâ aggredieremur. Ruunt

suopre impetu aliter sentientium tela. Quamquam negari non potest Galenum, ut in sectionis venæ indicante proponendo varius fuit, pari ipsum varietate quantitatis indicationem implicuisse.

Quæditorum porrò solutionem non aliudè tanto labore mendicari opus fuerat quàm ab eo quem explicamus Aphorismo nisi perplexa dubiaque Galeni sententia eò nos impulisset; Prompta quippè est & facilis in ipsis Aphorismi verbis solutio breui oratione cõprehensa: Et quæso singula verba ad examen reuocemus. Euacuationis indicans hæc clausula continetur (bonum habitum soluere expedit) hoc est plenitudinem exhaurire: ita omnes interpretentur, Et patet ratione. Non enim aliud indicatur, aliud soluitur: aliàs frustranea esset indicatio, nec vilius vsus solutio, igitur hæc solutio à plenitudine indicatur. Quântitatis indicans ista cõnotant (vasorum cõpressiones aut concidētia, quomodocunque vocari velis, ad extremum non sunt ducēda) quod perindè est ac si dicas vacuandum pro multitudinis ratione, quam ex vasorum tumefactione quodammodo metimur, veluti etiam detracti sanguinis quantitatem ex ipsorum depressione, sic ἀδηλοφλέβους obscuris incertisque venis homines pauci sanguinis esse conijcimus. Dicit ergò Hippocrates cauendam esse extremam profusionem, quasi tacitè magnam admittens, ut quæ tam à magni morbi impendentis metu, quàm ab

333 APHORISMUS TERTIUS

in signi exuberantia indicetur

Illud hoc loco disquisitione dignum est, cur ex hoc indicio potius, quod valde debile atque infirmum videtur, sanguinis extrahendi mensuram præscripserit Hippocrates, quam ex alijs à quibus indubitata vitalis roboris petuntur coniectura, ex mutationibus scilicet pulsuum, quæ in hoc genere primas obtinent, maximè cum ægri naturam considerandam doceat, quod perinde est, ac si facultatem diceret? Norunt qui in ipsius lectione sunt versati, vix ipsi vnquã de pulsibus sermonem esse: at plurimus est passim in recensendis ijs quæ ex *αὐλοψία* depromuntur notis, qua ratione in prognosticis ægri faciem ante omnia considerat. Pari ratione in hoc quoque Aphorismo: vbi de vasorum repletione sermo est, ex qua oritur manifesta sensibus tensio, ex immutato eorundem vasorum statu qui sub aspectum cadit euacuationis modum determinat. Hæc igitur eius est intentio, hæc doctrina, cum præ euacuatione videris subsidentes venas, quæ alias in Athletico habitu apprimè sunt conspicuæ, sanguinis effluxum comprime: Nam ad extremam vasorum *σήμερωσιν* deuenire minimè tutum fuerit: vasorum, inquam, non molis corporis vt interpretatur Fuchsius: licet enim admittamus Athleticum habitum vnâ molis corporis & sanguinis incrementum continere, nihilominus vix in animum sibi quisquam induxerit, tantam fieri posse vita etiamnũ superstitè

*r. Prognost
d. & seqq.
& alibi.*

QVÆSTIO DVODECIMA. 334

sanguinis detractionē, vt temporis momento summē extenuetur & collabescat hæc moles, quam, ne exinanito quidem aut maxima ex parte aut vniuerso, protinus concidere putandum est: vt in capite truncatis, aut ense confossis experientia quotidiana comprobatur. Possunt è contrà exhausta præter modum vasa illicò subsidere, penitusque in se contrahi, aperto, atque imminente viriū vitæque dispendio.

Oritur hic altera priore non minor dubitatio, cur externi dumtaxat præfati indicij meminerit Hippocrates, faciei mutationem, languidiorem sanguinis effluentis modum prætermiserit, aliaque id genus quæ sub obtutum cadunt, & à Galeno numerari solent.

Respondemus coloris illius floridi, qui in pleno habitu plerumque cernitur, fieri non ratò mutationem, non solùm ob imminutionem sanguinis & virtutis, sed etiam propter externas causas: à frigore videlicet, aut concitato aliquo animorum motu, à timore præsertim, qui isto casu vel in cordatis viris frequens. Hæ ipsæ causæ sanguinis remorantur, inhibentque motum, qui aliàs præ vbertate raptim ac violenter ferri consuevit. Quin etiam vti tenuitas sanguinis eiusdem impetum promouet, illum pariter crassities retardat. Quamobrem consultius visum est breuius quæ ad artem faciunt proponenti, cæteris omissis quæ iunioribus nonnunquam imponunt, ea perstringere quæ perpetua sunt,

X 3

335 APHORISMVS TERCIVS

& in errorem inducunt neminem.

Verum obrudet aliquis compressa quoque ab externo frigore & timore vasa sensum effugere: Imò redundante etiam sanguine in carnosiss & obesiss corporibus facilè oculis non deprehendi. Sub aspectum vix cadunt fateor, sed tactum non fallunt periti artificis. Vt ergò duo vincula ligant arctius, ita & à duobus sensibus petita indicia probant certius. Illa ipsa verba (*Vasorum depressiones*) docent manifestè sanguinem vasorum sectione detrahendum: Qua ratione indicationi à futuri morbi magnitudine petita remedij satisfacit magnitudo. Morbi autem impendentis grauitatem hac oratione explicari (sequitur vt in peius ruant) iam antea declarauimus.

Capite 9.

Dices quorsum Galenus interpretis vices gerens, solius redundantia meminit & virium nulla facta morbi mentione? Sic enim habet eius commentarius. Quantum autem euacuare conueniat non modò redundans humor, sed & natura indicabunt. Respondeo ex Galeni sententia reuera à magno morbo quantitatem mittendi sanguinis demonstrari; Ita expressè habetur libro sæpius citato de cur. ratione per sanguinis missionem. Solius autem redundantia meminit hoc in loco, quod supponeret morbi magnitudinem ratione & exemplis initio commentarij satis declaratam. Permittens euacuationem hac in parte exprimitur, (qualis natura fuerit eius

QVÆSTIO DECIMA TERTIA. 336
 qui perferre debet) quod est Galeno interprete, pro virium modulo; Nam apud Hippocratem quandoque pro synonymis vsurpantur *φύσις* & *δύναμις*.

Ætatis nulla fit mentio, tum quod de Athleticis sit exemplum propositum quos ætate florenti fuisse constat: tum etiam quod sub naturæ, hoc est virium consideratione ipsa collocetur. Hactenus Hippocrates, & nos cum Hippocrate circa indicationes, nunc ad conditiones in ipsa venæ sectione obseruandas, quæ ab Hippocrate hoc loco sunt prætermissæ, in iuniorum gratiam descendamus.

Quando, & qua ex parte secanda sit vena in Athletico habitu.

QVÆSTIO DECIMA TERTIA.

Perspectum habere ijs euacuandum sanguinem quibus ex eius multitudine periculû imminet, artis Hippocraticæ præstantiam nondum æquat. Ego enim tum qua ratione, tum quo tempore quauē quantitate euacuatio instituenda sit mihi declarari mællem (inquit) Galenus: Galeno satisfaciamus. De quantitate quidem in præcedentib^o actum est, de tempore illud obiter dicemus, in Athletico habitu non cunctantèr vt loquitur

*Libro aduers^o Exa-
sist. Cap 6.*

337 APHORISMVS TERTIVS

6. Aphor.
42.

Hippocrates) hoc est quā citissimē quacūque tempestate succurrendum propter occasionis motum præcipit. In ea verò plenitudine quæ leuior est (quam improprie plethorā appellari diximus) omniū tempestatū ver accommodatissimum, modò ne quid vrgeat. Summum frigus & ardens Syrius cogente quidem necessitate. Sanguinis euacuationem non omninò remorantur, at quantitati modum præscribunt facultatis gratia. Circa hæc ipsa verba (*Non cunctanter*) alia paulò inferius movebitur quæstio ad praxim necessaria, inter doctos & imperitos controuersa.

Capite 20.

De hora, breuiter, at quantū satis est, disserit Galenus eo libro qui de curandi ratione per sang. miss. inscribitur, cuius verba satis superque fuerit in rem præsentem adscripsisse. Quidam (inquit) manè tantum, aut ad summum in horam vsque quintā aut sextam tundendam esse venam arbitrantur: verum si quis memoria teneat quæ toto supra libro sunt dicta nihil tale committer, sanguinem fundens quauis diei noctisque hora, modò respiciat, in febrientibus quidem particularium paroxysmorum declinationem: in quibus autem aut ob oculorum lippitudinem, aut aliud simile citrà febrem hoc opus est auxilio, non declinationem omninò, cum omninò febris non adsit, sed magnitudinem aut doloris, aut phlegmones, aut totius affectus, in quo secta opus est vena, inspicere conuenit: cum autem nihil eiusmodi aut vrgeat aut prohibeat,

QVÆSTIO DECIMA TERTIA. 338

præstat manè venam incidere haud protinus ex somno excitatis, verù circiter horam vnam iam antea vigilantibus: Necessitati itaque nulla lex imponenda est: cum verò delectus licet hora matutina verumque tempus cæteris præferenda. Ad euacuandi rationem (quod primum à Galeno propositum fuit, duo referuntur: alterum est euacuationis species, alterum locus cui applicari debet. De priore dictum est in superioribus, de posteriore in hac quæstione pertractandum. In quo quidem peragendo (quoniã longa res est & difficilis) ne longius quàm par est orationis fines propagemus, difficultates omnes quæ circa hanc materiam moveri solent non attingemus, sed propositis quibusdam, velut exempli causa, de cæteris proportionem iudicium facere vnicuique permittemus, firma in primis hæc esto conclusio.

Secari in omni plenitudine eadem vena non debet, distinctione res indiget, vel enim ex consuetarum euacuationũ retentione ipsa profluxit, vel ex peculiari natura, aetate, pleniore cibo, cæterisque causis eodem conspirantibus. Adde præterea vel insigniter infirmam partem aliquam adesse in quam decumbat multitudo, vel non vni membro quam alteri grauiorem noxam pertendi.

Cohibitis euacuationibus solitis, modò ne quid impediatur, aperienda vena illa est, quæ intermissum naturæ motum reuocet. Si qua verò pars admittendæ fluxioni cæteris

339 *APHORISMUS TERTIVS,*

*Libro de
cur. ratio-
ne per sang.
miss. c. 19.*

fit magis oportuna, reuulsione præueniendum
malum. Horum si nihil affuerit, quâ cuique
magis placebit. Hoc tamen animaduerso, vt
in maiori plenitudine vas insigne aliquod po-
tissimum seligamus, quale est illud interius
dextri cubiti, quod è directo sanguinis fon-
tem respicit, proindeque vulgò iecorarium
appellatur, & ampla via cum vena quæ caua
dicitur societatem habet. Hac data porta ce-
lerrimè ingruentibus morbo & symptomatis
occurratur. Istud euidens est, cœtera priore
loco posita exemplis declaremus.

*Galenus
3. Metho-
d. capite 11.*

*Libro de
cur. ratio-
ne per sang.
miss. c. 19.*

Sit aliquis in podagram procliuis, sangui-
nem in pedes irruere paratum secto cu-
bito in contrarium reuellemus. At comi-
tialibus & vertiginosis aperta crurum vena
morbi recursum prohibebimus, in hoc satis
consentientia video inter se doctorum placita,
quanquam res planè omni controuersia non
vacat. At discrepant toto cœlo in eo quod
exempli gratia in posterum agitaturi sumus.

Esto aliquot iam mensibus cōpressa men-
strua largioris sanguinis prouentum in cor-
pore cumularint: Quanam ex parte sangui-
nem duces? *An ex cubito, an ex talo?*

Ex talo iubet Galenus; Reclamat Aëtius
eiusque penè innumeri sectatores: vtrosque
seorsum loquentes audiamus.

*Lib. de cur.
ratione
per sang.
miss. c. 11.*

Plenitudines (inquit ille) à supressis mēsis
ortas, omnino per crura vacuabis, siue secare
venā oporteat, siue scarificatione vtri: sectæ
enī in cubito venæ mulierū purgationē reuel-

QVÆSTIO DECIMATERTIA. 340

lere assolēt vides vt suā firmitate ratione sententiā.

Amplius 13. Methodi, de venis in vteri inflammationibus secandis ita decernit. Renib⁹, *Capite. 11.*
vesica, pudendis, & vtero sic habentibus, eas quæ in cruribus sunt sitæ, ac potissimū quæ circa poplitem: sin minus eas quæ iuxta malleolos aperire expedit.

Libro verò de cur. ratione per sang. miss. *Capite 18.*
de iisdem pertractās, vteri (inquit) inflammationes magis etiam quam renum à venis in crure sectis iuuantur, nam quæ ex cubito fiunt euacuationes aliud etiam habent adiunctum malum, nempé quod purgationes menstruas cōprimunt, sanguinēq; ad superiores corporis partes detrahūt; Quæ verò ex malleolis, tantū abest vt retrahant, vt etiam menses promo-ueant. Hæc de vteri inflammatione asserimus, cuius eadem est ratio ferè, quæ & plenitudinis à retentione menstruorum: contraria siquidem opinionis assertores, hūc non min⁹ quam illic inferiores venas pertimescunt, quod euocato ad vterum sanguine, aut retentio augeatur, aut Phlegmone grauius accendatur.

Vtteriùs in progressu nuper citati operis ita habet Galenus. Retentis Hæmorrhoidibus siquidem cohibere eas voles, quæ in brachio sunt, sin prouocare, crurum venas aperire cōuenit; at in ijs quibus suppressi sunt menses semper in cruribus. Quid clarius dici aut excogitari potest? Huc etiam referre licet quod in commentario Aphorismi 36. *Libro de cur. ratione cap. 19.*

341 APHORISMVS TERTIVS

6. Aphor.
36.

particulæ 6^æ. à Galeno scriptū est, illud enim Hippocratis (difficultatem urinæ Phleboto- mia soluit) de ea dysmia interpretatur quæ vel ab inflāmatione, vel à plenitudine or- tum habet. Quod verò subditur (secandas interiores) de cubiti venis nullomodo intelligendum asserit: siquidem in om- nibus suis scriptis, partibus ijs quæ supra iecur sunt affectis ex manibus sanguinem mittere: Inferiorum verò partium morbis poplitis & malleoli venas pertundere iubet Hippocrates. Denique coxeadices ynico se die curasse gloriatur Galenus, facta ex crure euacuatione, vbi non ex frigore, sed imple- tis sanguine quæ in coxa sunt venis proue- nissent. Quidni idipsum facere liceat simili- ter affecto vtero, cum non minus coxeadix & vesica, quàm vterus ipse inter inferiores partes numerentur?

Eodem de
ratione
curandi
libro C18.

Ibidem ca-
pite 19.

Queret ex iunioribus aliquis. Quorsum de- sistedis Hæmorrhoidibus sermo est, mensium autem prouocatio semper omnique studio procuratur? Cum vtraque euacuatio leuan- do corpore sit à natura instituta? Satisfacit Galenus duplici ratione. *Primum*, quod li- berari quidam ab Hæmorrhoidum purgatio- ne cupiant, non item à mensua: Deinde quod illa eousque progrediatur aliquando vt hominem vel protinus interminat, vel aquæ intercuti obnoxium, aut cachecticum reddat. Vteri purgationibus, vt quæ secundum natu- ram sunt, tale nihil euenit. Potest nihilominus

QVÆSTIO DECIMATERTIA. 342

& in his quandoque ab erosione, alijsque causis præter naturam, immoderatus flus concitari, qui sanè per superiora reuocandus est.

Ad Aetium veniamus is auctor est, copiosa sanguinis missione sanari eas quæ propter multitudinem non purgantur, ideoque cubiti ac tali secare venas oportere. At in vteri vehementi inflammatione cæteris consentientibus, cubiti venam pertundendam, & sanguinem pro virium ratione detrahendum. Quin etiam licere secunda die venam incidere & tertia detractionem repetere. Vbi retentionis à multitudine, & phlegmones diuersam rationem statuit; in illa enim à cubiti sectione ad malleolos progreditur: In hac solius cubiti mentionem facit. Qui Aetij tuentur partes Galeni ipsius testimonio sese præmuniunt. Pro eorum stat sententia, illud, ex libro de cur. ratione per sang. miss. Incipientes Phlegmonas reuulsu euacuare oportet, quæ verò inueteratæ iam sunt, ex ipsis si fieri potest affectis partibus, quod si nequeat, saltem ex vicinis; Etenim incipientibus auertere quod influit expedit: in inueteratis autem id tantum quod affectæ parti infixum est euacuare: Euacuabitur porrò id optimè per venas coniunctas cum ijs quæ in ipsis partibus sunt sitæ.

*4 Tetra-
bilio serm.
4. Cap. 57.*

Ibi. cap. 83.

Capite 19.

Secundo quoque ad Gloconem in Plethorico iuvene defluxu ad inferiora irruente superiores venas aperit, sin contrarius sit

Capite 2.

343 *APHORISMVS TERTIVS*
 humoris motus inferiores. semper enim (inquit) humoris cursum trahere in contrarium iuvat.

Clarius id ipsum explicatur eodem capite ipsius vteri exemplo, atque ita manifeste ut nullus dubio locus superesse videatur, hæc sunt verba. Fluentium adhuc humorum ἀντισπασίς hoc est retractio (sic enim Hippocrates nominat) eorum autem quæ iam partem obsederunt derivatio modela est. Vtrumque autem euacuationis genus per communes venas fieri præcipit, veluti in locis muliebribus in contrarium trahes, si eas quæ in cubito sunt secueris venas, aut circa mammas cucurbitas apposueris, vel manus concalefeceris, & fricueris, atque alligaueris. Deriuabis autem, si eas quæ in poplitibus aut talis sunt venas secueris, & cucurbitas coxis applicueris, & crura calefeceris ac perfricueris atque alligaueris. Quid quod vti derivatio ad vicina, sic reuulsio fit ad contraria? id enim sonat vox ἀντισπασίς) vnde perpetuum & inuiolabile præceptum istud sanxit Galenus. Quæ in oculis aure, vel palato fluxiones accidunt, eorum ad vicina per nares derivatio est.

5. Metho-
di 3.

Reuulsio vero in ijs quæ supra sunt omnibus, deorsum semper agitur: sursum, in ijs quæ sunt infra. Præterea à dextris ad sinistra, sicut ab his rursus ad illa: similiter ex ijs quæ intrinsecus habentur, ad ea quæ foris sunt contraque ab his ad illa, ita namque & natura facere consuevit: mulieri enim sanguinem euoment

QVÆSTIO DECIMATERTIA. 344
menses superueniētes remedio sunt. Quod si
vel menses confertim eruperint, vel sanguis
ab utero quodammodo profluxerit sursum
reuelles, ita suadente Hippocrate, cucurbitu-
lam maximam sub mammis defigendo. Age
modo nonne eandem viam tenebimus, cum
irruentis in uterum sanguinis multitudo in-
fluxum aliò pertrahi iubebit.

His è diametro respondent illa quæ libro
4. Methodi Therapentices scripta inueniun-
tur. Si etiamnum fluxio valens, irruat, re-
uellere ad contraria studebimus. Vtique si in
superioribus vlcus consistat per inferna pur-
gantes: si autem in inferioribus sit, superio-
rem ventrem euacuantes: at si iam fluxio con-
sistit atque in membris inhæsit, deriuare per
vicina magis expedit. Libro quoque Metho-
di 13. sic habet si quis purgationem in inci-
piente iecoris phlegmone decernat, maxi-
mam excitabit inflammationem, æquè vt si
cum renes aut vesica Phlegmone tentari
cœperint, quæ vrinas cient medicamenta
exhibeat, aut si cum uterus Phlegmone la-
borat, menses deuocet; siquidem longissimè
à parte quæ fluxione tentari incipit, quod
redundat reuellere, nequaquam ad eam tra-
here convenit. Hoc pro maiori posito, sic
assumo: saphenæ incisio menses mouet, ergo
incipiente vteri Phlegmone non erit oportuna.

Valida sanè vtrinque argumēta quæ doctos
in contrarias opiniones distraxere. Quidam

Capite 6.

Capite 11.

345 APHORISMVS TERTIVS

*Alomar^o
de suppress.
menſium*

verò mediam quãdam ſecuti viam diſſentiẽtia loca cõciliare aggreſſi ſũt, id fundamẽti loco ſtatuẽtes quod iam antea declaratũ eſt plenitudinem ſcilicet, aut copioſam eſſe aut leuẽ. In leui concedunt ex Galeni mente aperien- das perpetuò inferiores venas. In graui plenitudinem aſſerunt primũ ex ſuperiori parte minuendam, ne copioſiore ſanguine ad vterum deducto, augeatur obſtructio: Tum malleolum pertundendum, ne ab inſtituto curſu natura auocetur. Idem omnino de inflammatione ſtatuunt; In cuius principio, ſi vehemens ea ſit, reliquique corporis adiunctam habeat plenitudinem, ſanguinem è cubito reuulſionis tantum gratia profundunt mox, ad deriuationem ſimul & euacuationem, ex talo deueniunt: Hac adhibita cautione fluxionis adaugendæ periculum effugiunt, illique indicationi quæ ab influxo in partem ſanguine, deſumitur, ſuo tempore ſatisfaciunt. Ingenioſa quidem explicatio, at non vndequaue noſtri doctoris intentioni reſpondet.

lib. 2. methodi c. 7.

Huius alteram partem admittit Fernelius, alteram reijcit. De poſteriore ſic loquitur At ſi qua inflammatio ſubeſt, (in vtero ſcilicet) per initia ruruſum retrahetur, idq; directo, illius quippe tanquam è fonte plenior fluxio irruerat; nec eſt quod inde menſium ſuppreſſionem vereare, ſi modo quàm mox venam in malleolum aut in poplitem directam ferire iubeas, quæ illorum euacuationi deriuationi-
que

QVAESTIO DECIMATERTIA 346

que paratum & expeditum est praesidium. At si quis temerè hoc ab initio experiatur, & attentè, fluxionis impetum, Phlegmonemque augebit. Reuulsio enim quæ fit secta interiore cubiti vena, quia iecur fontem ipsum è quo fluxionis exordium est exhaurit, vniuersalis censetur, quæ verò ex venis inferioribus fit, particularis, neque fontem primario euacuat. Quanto lepore, facilitate, breuitate, rationes perstringit: tum concludit. Cùm itaque vniuersalia particularibus sint praemittenda, inflammationes quæ subter renès incurrent primùm reuellendæ sunt, præcisâ interiore cubiti vena directâ: Deinde referatis inferioribus, quæ aliquam etiam reuellendi vim obtinent: has tamen tutum minimè sit primas ferire, maximè si ingens est vasorum plenitudo fluxionisque incurfio vehemens. De priore verò nulla distinctione allata sic generatim statuit; si plenitudo ex suppressis mensibus coagmentata est, Quisquis morbus impendebit congruenter propulsabitur internarum sectione, quæ dum vacuant, menses pariter esciunt, ipsamque mali causam exterminant.

Fuchsius nullo discrimine utroque in casu, poplitis aut malleoli venam aperit. Dubius hæret Frambesarius sola contrariarum opinionum allegatione contentus, neque quid ipse sentiat promit, cùm tamen in praxi dum res in consilium vocatur certò definienda sit. Ad demendam (inquit) plethoram, vnaque

*Lib de cur
ratione
Capite 53.
§ 59
Libro 3.
consultat.
Medicm.
consil. 29.*

Y

347 APHORISMVS TERTIVS

promouendam menstrui sanguinis purgationem secunda Galeni consilio malleoli utriusque vena, aluo remolliente clystere soluta, nisi cubiti vena prius videatur aperienda, vt monet Aetius, nè sanguis maiori impetu irruat ad vterum: vel vt reuellatur sanguis qui copia sua obstructionem fouet. Quasi verò obstruente sanguini debeat reuulsio, non ei qui obstruendus est, ruenti ergò sanguini conuenit reuulsio non ei qui obstructionem fouet. Quem nos tandèm in tam varia opinionum & rationum quasi fluctuum agitatione refugij portum perquiremus? Magni equidem ad ægrorum salutem momenti hæc disquisitio, in qua si Galenum nostrum sequemur, duces secandas perpetuò inferiores venas aperte concludemus. Id quoniam luculenter antea comprobatum est, scrupulū omnem è medio sustulisse videbimur, si quæ ab auctoribus in contrarium afferuntur, ad rationes trutinam reuocemus. Quoniã verò hæc non parum difficultatis habent, explanationes adhibendæ vt omnis difficultas è medio tollatur.

Sciendum in primis reuulsionem fieri nonnunquam ad distantissima, quandoque coniunctam habere deriuationem & euacuationem: Illa præcauendis absentibus, & incipientibus rescindendis malis: Hæc incipientibus & factis affectibus tutò adhibetur. Illa vt fluxuri, aut etiamnum fluentis humoris impetus inhibeat, alioque diuertatur;

QVÆSTIO DECIMATERTIA. 348

Hæc non modo vt compescatur fluxio, sed etiam vt iam defixus in parte succus, depellatur. Illa denique solum humorem fluẽtem aut fluxurũ respicit: hæc & fluxurum, & fluentem, & fluxum. de priore dicebat Galenus libro sæpius citato de curandi ratione per sang. miss. Quibus eximiẽ pars quæpiam vbi prius euacuati non fuerint infestatur, haud liceat ex quavis parte euacuationem moliri, verũ sicut in ijs qui pari iam accipiunt. Quamobrem podagricos ex cubito vacuato comitialibus verò morbis vertiginibusque obnoxios potiùs ex cruribus.

Capite 19.

Ecce distantissimas auersiones à pedibus ad cubitum, à capite ad crura. Posterioris de qua controuersia est, passim meminit. Inquit ibidem: capitis grauitates & inueteratos in eo ex plenitudine dolores, leuare manifestè solet tusa in fronte vena: At incipientes & vigentes per cucurbitam in ceruice procurata retractio. Interim quidem solam, interim cum scarificatione, cæterum præuacuatum esse corpus oportet vniuersum. Eadem ratione incipientes in occipitio dolores, aut etiam vigentes incisa frontis vena iuuat. Habes hinc mixtam cum reuulsione euacuationẽ, ipso Galeno ita probate. Quippe (inquit) reuulsiones cum euacuatione adhiberi magis debent in fluxionibus incipientibus. Quæ verò fiunt ex ipsis partibus affectis, aut illis vicinis in Phlegmonis quæ velut scyrrhi naturam referunt. Idem etiam

*Capite 19.**6. Epid.
parte 2. r.
27 & ibi.
Galenus*

349 APHORISMVS TERTIVS

tacitè innuit dum ait, præuacuatū esse oportere corpus vniuersum, quoniam nimirum à reliquo impuro corpore, trahunt ad caput cucurbitulæ, debilem itaque reuellendi vim habent, vt quæ vacuantibus præfidijs, & deritantibus facultate sunt proximæ: apertè tamen à solitaria euacuatione distinguntur: & in ijs computantur quæ comitem habent reuulsionem. Hippocratico exemplo res illustrari potest. Is pleuritidis dolore ad clauiculam pertingente internam cubiti venam secari præcipit, & sanguinem eousque detrahi donec rubidior & flauior, multum, vel pro puro & rubido liuidus appareat. Hæc coloris mutatio, sanguinis ex inflàmata particula translationem commonstrat; Quam tamen initio statim administrari fatebitur, quisquis sopitam illam Arabum sententiam de secanda ex latere opposito vena, nusquã in praxi à probatis viris hoc tempore obseruatam, immortalis obliuione dignam, & à scholis non minùs quàm à praxi, eliminandam quotidiana experientia compererit.

Quæret Arabum fortasse quispiam quorsum ex cubito potius, quàm ex inferioribus venis sanguis educitur? Cur ex eodem latere non ex contrario? Si ad remotissima Phlegmones initio repelli humorem & reuelli præstat? Imò verò hoc nomine quod sanguinem ab affecta parte & magis, & velociùs tum reuellere, tum euacuare possit à Medicinæ principe administratur. Eam enim partē

2. acut. 1.
10.

Galenus
Ibidem in
comment.
& lib. de
cur. ratio-
ne per sãg.
miss. c. 14.

Galenum
2. acut.
comm. 10.

QVÆSTIO DECIMATERTIA. 350

quæ Phlegmone obsidetur, tum celeriter, tum quam cæteras partes magis in acutis præsertim morbi euacuare contendimus. Confirmat hoc ipsum alibi Galenus iecoris exemplo.

Proponatur (inquit) iecur contrahere Phlegmonem incipere, nullo venæ sectioni obstaculo interposito, tum reuellendus, tum euacuandus qui ad iecur fluit sanguis est, intereà in dextro cubito infecta vena, propterea quod καὶ ἐν τῷ & ampla via cum vena quæ caua dicitur societatem habet. Nullibi non euacuationis cum reuulsione mentionem facit vt superuacaneum sit aliundè testimonia compilare. Quamobrem consultius fuerit, cum manifestum sit ex Galeni sententia pertusam in talo venam vtraque ratione affectibus vteri subuenire, allegata in contrarium loca vera (si fieri potest) interpretatione declarare, quam in proposito confirmando diutius versari. Primū quod affertur ex initio capitis 19. lib. de cur. ratione per sang. miss. per ea quæ ex eodē capite in propria sententiæ confirmationem attulimus, explicatur. At dixerit fortasse argutus aliquis perperam à nobis intelligi hæc Galeni verba (*reuulsionem cum euacuatione*) tanquā distincta, cum vnà coniungi debeant atque hunc sensum efficere. Initio Phlegmones reuulsua euacuatio iniungenda est, hoc est, influens humor euacuatione reuellendus itaut euacuationis nomen, in materiā irruentē minimè verò in influxam cadat. Verum

13. Metho.
Capite 19.

351 *APHORISMVS TERTIVS*

hoc ita concessio de coloris in pleuritide mutatione, quæ propriæ derivationis atque etiam euacuationis nota est certissima, quid tandem comminiscemur? Quorsum in exemplo hepatis basilicæ cum vena caua communionem memorat Galenus? Nisi vt reuulsioni adiunctam ostendat euacuationem quæ fit ab affecto membro? Productus ex 2. ad Glanconem locus supponit tumorem in genu, quo casu superiores venæ aperiendæ sunt, neque enim inferioribus sectis reuulsio vlla fieret, sed tantum deriuato, nimirum ad partem vicinam. Vteri longè alia est ratio in cuius affectibus poplitis & crurum venæ reuellendi vim obtineat, vt ex Galeno deduximus, ipso etiam Fernelio non repugnante. Nec obstat quod ex eodem 2. ad Glanconem. cap. 2. proponitur, qui locus omnium difficillimus videtur. Fatemur enim veram & solitariam reuulsionem fieri ab vtero per superiores venas. Quæ verò per inferiores fit, deriuatio reuulsoria est, siue reuulsio deriuatiua atque euacuatua (vt ita loquar) Proindeque ex præfata Hippocratis & Galeni doctrina, soli, quæ ex maximè remotis fit partibus, reuulsioni anteponeunda.

2. Metho.
Capite 7.

In quarto & decimo tertio Methodi libris, de medicamentis agitur quæ per affectas partes humorem expurgant, ad quas ex consequenti vehementiorem fluxionem concitant; Sectionis Venæ longè diuersa est ratio quam idcirco in eadem iecoris inflammatione

QVÆSTIO DECIMA TERTIA. 352

non respuit Galenus, quanquam vim ipsi euacuatoriam tribuit. Præterea malleoli incisione ab vtero reuulsio fit remotissima quidem sufficienti tamen distantia. Dices maioris in vterum sanguinis affluxus metum ingruere.

Respondeo concitatiores sanguinis incursum larga, aut repetita profusione impediri. Neque enim liberalius ducto semel, aut repetitis viribus, sanguine, quod reliquum eius est in corpore, exinanitæ venæ liberè elabi sinunt. Ex hac porro euacuatione multò minùs pertimescenda virium deiectio est, quam si superiorem aliquam priore loco pertundamus. Tum quod ampliores sint quæ in brachijs reperiuntur, & principibus partibus magis vicinæ, tum quod illabantis duntaxat humoris reuellendi vim habent, defluxum non attingunt, nec eum qui iam in partibus affecto loco proximis stabulatur. Quorum vtrique noua postmodum euacuatione nouo virtutis incommodo atque dispendio nouo ægrotantium tædio, succurrandù fuerit. Erumpentis ab vtero sanguinis comprehendi (quod quarto loco proponebatur) longè dispar est ratio: Tum enim solam effluxus gratia reuulsionem molimur, non etiam euacuationem per se intendimus eius, quod vt plurimum in corpore præstare asseruari. At proposito casu per se vtrumque indicatur. Sanguinis quidem reuulsio quatenus fluit, eiusdem à toto euacuatio quatenus redudat

*Gal. lib. de
cur. ratio-
ne per sag.
miss. C. 19.*

353 APHORISMVS TERTIVS

in toto : ab affecta quoque parte deriuatio, & euacuatio, quandoquidē hęc copia offenditur. Præceptum itaque Galeni de solitaria antispasmi audiendum non de ea cui coniuncta est deriuatio, vel euacuatio, vel vtrumque. Illa in propositis illis casibus sola requiritur; Hac eide quo sermo est affectui alijsq; grauissimis, nec minus tutò subuenit, & promptius.

*Gal. lib. de
cur. ratio-
ne per sãg.
miss. C. 18.*

Quemadmodum enim incipientem pleuritidem quæ è directo est, in interiore cubito; Sic Ischiadam, atque vteri inflammationem facta ex cure euacuatio celerrimè eodem (inquam) die sanauerit. Neque sanè minor sese offert augendæ pleuritidis metus (quam secta ex opposito latere vena in contrarium reuocatam quandoque obijciunt Arabicæ familiæ alumni (eò nimirum pertracto vi euacuationis, sanguinis impetu. Quod quidem periculum facili negotio, vel iterata sanguinis missio, vel scarificatio, aut cucurbitulæ substraxerint: Qua etiam ratione, emergentibus ex inferiorum venorum sectione damnis occurremus: Quæret aliquis, quidni medicamentis æquè ac Phlebotomia hanc eandem euacuationem per vterum moliri licet? Multis profecto & grauibus de causis quæ omnes ad propositum antea fluxionis atque adeò inflammationis grauius irritandæ metum reducuntur. Prima causa est ex parte ipsius medicamenti, quæcunque enim menses mouent calidam temperiem nacta sunt in tenui substantia: Qua-

*Galen. de
simpl. med.
fac. cap. 22*

QVAESTIO DECIMATERTIA 354

propter meatus aperiendo, sanguinem attenuando, fundendo atque inflammando, fluxionis impetum promouent, & Phlegmones ardorem vehementius incendunt: Altera ex parte humorum: attenuati siquidem & fluxiles redditi, in affectam partem recta excurrunt: motum hunc praeter calorem & dolorem, excitat & dirigit, medicamenti Hysterici, occulta illa quam cum utero habet sympathia. Tertia ex incertitudine euentus: Etenim quamuis concedamus prouocato menstruorum cursu patientem inflammationem leuari, certo tamē & indubitate polliceri non possumus propinato quod menses cieri aptum sit Pharmaco euacuationem cessuram.

E contrario adaucta, ex nouo affluxu humorum quantitate atque obstructione magis magisque receptus in utero sanguis defigitur.

Dicet allegatas rationes in purgatione locū non habere. Nam cum rarō admodum nos fallat medicamentorū purgatiuum effectus (maximē si naturā aegrotantis habeamus perspectam) imō verō dum certis quibusdam coniecturis non difficilē ducamur in cognitionē eius qui purgari debet, nullus ingruit metus, ne moti humores & concitati recta in affectum locum deuoluantur, quin potius euidenti commodo per consuetas & conuenientes vias extrā feruntur: perperam itaque Galenus incipiente iecoris phlegmone ca-

355 APHORISMVS TERTIVS

2. Acut.
c. 11.

tharcticum interdicit. Nisi fortè erroris co-
arguendus videatur diuinus senex qui ven-
trem peplio aut veratro nigro molliri iubet
pleuritide ad inferiores septo trans-verso
costas descendente, non alio sanè consilio
quã vt naturæ motum imitemur, humorẽ
καταπόσπον hoc est qui deorsum repit κατω
id est deorsum expurgantes. Idem 4. apho-
rismorũ confirmavit supra septũ trans-uersũ
dolores, purgatione(inquit)indigere per su-
periora significant, quicumque verò inferi-
ora molestant, per inferiora.

Capite. 18.

c. 10.

Vbi notandum illud est non modo in do-
lore infra clauiculas & septum purgationẽ
approbari, sed etiam *ἢ ἄνω φαρμακείαν* id
est purgationẽ per superiora in dolore as-
cendente commendari, cum tamen solius
venæ sectionis eo in casu meminerit 2. acu-
torum.

v. Aphorif-
mus 24.

Respõdẽdũ in primis cum ipso Hippocrate
in acutis passionibus rarò & in principijs
medicamentis purgantibus vtendum, idquod
non nisi præmeditatione adhibita rationem
hanc profert fidelissimus interpres in com-
mento. Neque enim(inquit) paruũ pericu-
lum est in morbo acuto malè vt purgante
medicamento, cum omnia id genus medica-
menta, potestate sunt calida (de verè pur-
gantibus loquitur) febris verò quatenus fe-
bris est, & sui ratione non calefacientibus
atque exsiccantibus, sed maximè contrarijs
hoc est humectantibus & refrigerantibus ege-

QUÆSTIO DECIMA TERTIA 356

at. Addamus etiam circa initia neque coctos esse neque expulsionem paratos humores, neque fluida corpora, hoc est expeditas vias. Quare utroque nomine incipiente iecoris inflammationem non parum violenta fuerit purgatio. Præterea illic concitator est & quodammodo effrenata pharmaci actio, ubi residet mali fomes hinc *ἐμπυρευματός* auctio, hinc maior in membrum dolore obsessum humorum attractio, Et quanquam hæc non ita graviter urgent in pleuritide descendente, purgationem tamen ipsa affligente non semper admittit Galenus, sed tum solum cum febris vehementior non affligit, & patientis naturam non ignoramus. Quod amplius est Phlebotomiam purgationi semper anteponenda putat, quia nullum ex ea periculum impendet, hæc in maximum discrimen redacta est, licet vberiore quam illa utilitate decernatur, ut hoc nomine reprehendere Hippocratem ausus sit Soranus. Neque verò sententiam nostram vlla ex parte infirmat allegatus Aphorismus, sed potius roborat modo fideliter exponatur. Manca quippe est & imperfecta Leoniceni interpretatio quam protulim⁹, ut potè quæ verba illa *οὐδὲν καθάρσεως δέονται*, prætermisit. Et sanè miror hunc locum oscitantèr à Martiano Rota, & Gadaldino recognitum, ut errorem, ne à Galeno quidèmoniti, deprehenderint, in cuius còmentario hæc leguntur: Addidit autè sermoni purgationes indigentes ne quis forsitan arbitrare-

2. Acut.
comm. II.

357 *APHORISMUS TERTIUS*
 tur curare Hippocratem omnes dolores simpliciter per purgationem. Neque enim in presentia hoc dicit, sed pro humorum infestantium inclinatione vacationē esse faciendam. Notandum interim eundem Leonicum, hoc etiam loco aberrasse, non enim dixit Galenus Hippocratem non curare dolores omnes simpliciter per euacuationem, ut ille interpretatur, sed per purgationem differt autem specie purgatio à vacatione speciatim sumpta.

Concludamus itaque longè consultiùs fore Galeni decreto venarum inferiorum sectione (quibus tum vniuersalis tum particularis & citò & commodè perficitur euacuatio) naturæ motum & propensionem sequi (quod in Aphorismis iubet Hippocrates) quam semel & subito iuuare cum possis ægotantem sæpiùs & diutiùs torquere.

*s. Aphorif
 11300. 21.*

Vtrum laudabili existente sanguine minor eius copia sit profundenda.

QVÆSTIO DECIMA QVARTA.

Difficultas hæc cum illa coincidit, in vtra Plethora pura scilicet aut impura copiosior sanguis sit detrahendus? In qua quidem definienda vulgaribus, cum Medicis

Q. DECIMA QVARTA. 358

non bene conuenit. Illorum certè suffragio impuræ maior quantitas multis nominibus videtur decernenda: Cùm enim plures hostes paucioribus longè grauius premant. Illis & pluribus & valentioribus obsistendum, at in hac plenitudine vrget, non minus quam in vera quantitatis vitium: Adest præter hoc infesta qualitas quæ non modò cum plenitudine, sed etiam citra hanc, in vehementissimos affectus nos præcipites ducit; duplex ergo liberalius effundendi sanguinis insurgit scopus.

Præterea quid à ratione magis alienum, quàm id quod natura sua calorem natium fouet, vires sustentat & reficit, obeūdis vitæ munijs præficitur cùm nulla labe, nulla aliena qualitate, nulla extranei permissione sit infestum prodigalius exhaurire: Eius verò quod alendo corpori inutile, quod viribus infensum, quod calori inimicum, denique quod præter naturam est vndequaque, partem vllam in visceribus relinquere? Dices exhausto sanguine bilem efferuescere, recrudescere pituitam, efferari melancholiã. Quasi verò non eadem quæ antea remaneat humorum proportio, nec vnà cum sanguine noxij humores effluat: Imò equidem multo magis quàm ipse sanguis, secreto ibi ab expultrice facultate foras emandantur: Hic retentricis opera auidissimè conseruatur. Quamquam non ideo inferri velim cognitione aliqua dirigi ad opus naturam: satis est ipsi vis

359 APHORISMVS TERTIVS,

*Celsus lib.
2. Cap. 10.*

*3. de locis
affectibus
Capite 7.*

illa suo ab opifice indita, scientiam omnem exuperat mirabilis ad sui conseruationē Dei ter opt. max. beneficio ad hoc innata propensio, vt si quando vita nostra in intestinos hostes inciderit, omnem exploret viam natura, nullum non moueat lapidem expediendæ salutis. Quamobrem iure merito latinus Medicus, crassum & nigrum sanguinem vt pote vitiosum vtiliter effundi pronunciauit. Rubidum verò & pollicidum integrum esse, eiusque profusionem adeò non prodesse vt etiam noceat, ideòque pròtinus supprimendum. Quam sententiam videtur ex Galeno ad verbum descripsisse, dum ita inquit: si fluens sanguis non videatur melancholicus statim comescatur. Sin talis appareat vacua quantum pro laborantis corporis habitu satis esse coniecerit.

*Hipp. 2.
Aphor. 12.
& Gal. in
comm. 11.
Methodi.
1. ad Glau.*

Postremo idem hoc argumento conuinci potest. Si infrà debitam mensuram in minuendo bono habitu substitimus, quod superest tractu temporis in alimentum facesset, reparandoque continuo substantiæ effluxui impenderur. Contra omninò, prauorum humorum reliquiæ cum nutritioni corporis sint ineptæ, putredinem necessariò diutius asseruatæ contrahunt, & putridas accendunt febres. Sic morbi reliquias, aut morbos novos procreare, aut recidivas facere in dies experimur. Quibus rationibus persuasus Galenus venæ sectionem tanquam saluberrimum præsidium in omnibus febribus à pu-

tridis humoribus excitatis admisit: Et speciatim eiusdem in quartana (quam putridarum februm securissimam fatetur) mentionem facit. Sed rem longè clariùs & disertius atque ex professo definiuit summum Gallicæ decus & ornamentum Fernelius (cuius auctoritas apud me valet plurimum, & per æquè apud cæteros valere debet) is ita inquit. Si peluiculæ omnes optimum sanguinem æquabiliter contineant, credibile est reliquum in venis similem haberi, illum tamen detrahendum fuisse, quod multitudine peccaret: sin vitiosus & impurus sanguis conspicitur, multò etiam vtilius eductus est, vt qui copia & qualitate molestus corpori negotiam facesseret: sed & posthac vacuari diligentius corpus decet, aut Pharmaco aut venæ sectione. Concludendum ergò quod quemadmodum maiore emolumento concurrentibus quantitatis & qualitatis vitijs vena pertunditur. Ita sanguinem vtroque modo peccantē, si ritè inferemus, liberalius profundendū at vero palinodiā canit Ferneli⁹, dū veluti correctione quadā superiora explicans, ista mox subijcit. Non tamen quò impurius sanguis alieniorue à sua natura longius descuerit eò plus detrahes, vulgarium & malorum Medicorum more (notent hoc Lutetiani quib⁹, & apud quos Fernelius scribebat) sed quanto humores citrà vltiorem sanguinis naturam longius recesserint, tantò parcius & cunctantius hauriendum de san-

2. Method.
Med. c. 2e

361 APHORISMVS TERTIVS,

1. de sanit.
tuenda.

guine, cūque longissimè ab eius forma abesse deprehenduntur, in totum erit à Phleboto- mia abstinendum. Quam sententiam ad ver- bum ferè ex Galeno desumpsit, cuius hæc quæ sequitur oratio. Vbi paululum vel citrà sanguinem est restitum, vel vltra progressum intrepidè euacuandus sanguis: vbi verò plus cautius agendum: vbi plurimū à venæ sectio- ne prorsus abstinendum. Et sanè ita esse rem & cum Hippocratis cohærere principijs vni- co hoc argumento conuinci potest.

Inanis omnis indicatio, quam virium con- sideratio excludit, prius enim est hominem viuere, quàm sanari, & longè consultius vir- tutem non exoluere, quàm sanguinem eua- cuare redundantem. sed in exquisita plenitu- dine maiorem perferunt euacuationem fir- miores vires, sola enim copia offenduntur, quæ imminutâ illic quasi cælesti quodam spiritu leuiter afflante recreantur: In impura remanet etiamnum praua qualitas spiritibus infesta, quorum largiore detractioe sangui- nis, copiosa fit efflatio, non sine facultatis detrimento. Copiosior itaque euacuatio cõ- uenit exquisitæ Plethoræ.

Hoc argumentum præcedit ab indicatio- ne à viribus desumpta, quæ cæteras omnes pre se contemni atque intermitteri iubet. Ali- ud proferamus modò quod apud omnes gra- uissimum haberi solet, ad ipsa rei natura de- promptum.

Euacuationis sanguinis indicatio à quanti-
tate,

Q. DECIMA QVARTA. 362

tate, ergo euacuationis quantitas debet ex ipsius sanguinis quantitate non qualitate æstimari. Antecedens in superioribus cumulè probatum fuit, dum euacuationis indicans perscrutati sumus: Patet etiam consequentia ex dictis imò patet ex seipsa. Nam si verum est à plethora missionem sanguinis indicari, consentaneum est, vt quò propriùs illa ad exquisitam accedet, eò largiùs hic effundatur, habita semper tum virium tum excessus ratione. Quamobrem in plenitudine notha & sputia non vltèrius in euacuando progrediendum est, quam fert indicantis natura, sanguinis videlicet redundantia. Reliquorum humorum exuberantiam cõmodiùs atque vtiliùs, certiùsque detrahet purgatio. Nam cum ex vera plenitudine & cacochymia commixta sit affectio, duplicem quoque intentionem parit; Alteram quæ ad sanguinis abundantiam, alteram quæ ad humorum vitium & præternaturalem qualitatem dirigitur.

Rectè ergò (vt omnia ferè) Galenus noster *r. de sanit. tuenda.*
 si exiguus appareat (inquit) laudatus sanguis inspecta quantitate, reliquus succus copiosior, missioni sanguinis supersedendù; sin copiosus hic effluat, ille exiguus, liberiùs vacuandum.

Neque magnum in ijs momentum est positum quæ in aduersum iactantur. In primis nõ benè inferebatur quantò à pluribus affligimur, tantò vacuationem adaugendã, quod

363 *APHORISMVS TERTIVS*

est afflicto afflictionē dare (vt est in prouerbio) quin potius quò plura virtutem oppetunt, eò maiorem sequitur in euacuationis modo habendam ipsius rationem. Procederet ratio, si concluderetur, pluribus & diuersis remedijs insistendum, quò à pluribus & diuersis affligimur. Vndè id sequeretur in impura plenitudine phlebotomia opus esse quātitatis imminuendæ gratia, ac præterea purgatione, quò humor sua qualitate noxius discretè & separatim egeratur. Procederet etiam hoc modo: quò grauiora nos excruciant, eò validioribus neruis & maiori contentione obsistendum, sed in genuina siue tensua appellata multitudine, grauior est sanguinis vbertas, grauius ex tanta vbertate periculum, ergo grauiore nixu, hoc est, largiore sanguinis effusione anteuertendum malum & caussa rescidenda, quam in ea quæ tensua non est. Hanc ob rem experientium virorum decreto solius redundantia causa nullo peculiari aut substantiæ, aut qualitatis vitio sanguis in Athletico habitu copiosissimus eximitur. Sed humoribus à sanguine alienis infestantibus seriò & prudentè admonet Galenus, aduertendum ante omnia quatenus valeat & robusta sit virtus, & quæ sit humoris qualitas. Nam exolutæ ab id genus affectibus vires, adhibita sanguinis missione ruere in extremam perniciem solent, sic vt nusquam postea restitui in integrum queant.

*Libro de
cur. ratio-
ne per sag.
miss. c. 6.*

Q. DECIMA QVARTA. 364

Fluit enim promiscuè cum humore prauo benignus & naturæ familiaris, Nec tantillo tempore, vt in crisi coctione præparatus, sic in morbis cum sanguine confusus extraneus humor, naturæ beneficio mox aperta vena secerni potest. Ex his patet responsio ad secundum.

Non magis promouent auctoritates allegatæ, nam in mittendo citrà plenitudinem insignem sanguine procedit Celsi documentum: Quo casu si colore is fuerit & substantia laudabili, neque facultatem grauet, asseruandus est. Galenus verò citato loco de melancholicis affectibus differit, quos tenui- uæ plenitudini cõplicata non supponit, ideoque venam aperiri consulit experiundi solum gratia qualis in corpore is reperiatur. Quare si pro atro & melancholico rubor & floridus appareat, illico compescit effluxum, quandoquidem solius morbificæ causæ sublationem molitur. Quando verò idem putridis febribus, & speciatim quartanæ sanguinis detractionem imperat, de copiosa aut profusa non debet intelligi. Neque sanè Medicos illos vnquam probandos censui, qui in leuibus id genus morbis plena (quod aiunt) manu naturæ thesaurum, innatique caloris penum ac ærarium exhauriunt. Et mirum videtur Galenum hisce casibus Phlebotomiam probasse, quam à magno solù morbo indicari profitebatur nisi fortè metu grauioris mali? Sed de his aliàs. Ad rem dico va-

365 *APHORISMUS TERTIVS,*
lere argumentum, si ex Galeno probaretur
in synocho non putrida ex plenitudine orta,
minorem quàm in id genus febribus, san-
guinis euacuationem indicendam.

Quod vltimò profertur nihil aliud efficit
quam humorè quantitate & qualitate simul
infensum, grauiorem cladem & ruinam mi-
nari, nisi è corpore exigatur, quàm si sola
quantitate peccaret. Non ideo tamen sequi-
tur illo casu reclamantibus viribus sangui-
nem largius effundendù. Quod enim simul
& semel & profusè admodum in vera pleni-
tudine facere licet, illud in spuria per Epi-
crasin resumptis viribus, interpollatis viribus
& parcè tentandum. Atque eò parcus quò
à legitima plenitudine longius ipsa discesse-
rit, & ad Cacochymiam propius accesserit.
Quo animaduerso præclare Fernelius, itera-
tæ aut per Pharmacum (qualitatis scilicet
gratia) aut per Phlebotomiam vacuationis
(redundantiæ causa) mentionem facit, vt
significet in huiusmodi plenitudine detractio-
ne vnica nisi aperto virtutis incommodo, fa-
tisferi vix vnquam posse. At præterea vtri-
que vitio, suam vt peculiarem & propriam
medendi rationem accommodet. Nunc altera
se se offert in vulgarium gratiam agitanda
quæstio.

*An reseruanda sit in extremos
vsus prima vena sectio?
An vero statim soluen-
dus bonus habitus?*

QVÆSTIO DECIMA QVINTA.

Vetus opinio est nostris maximè vsitata temporibus, non nisi cum iam extrema ac penè deplorata sunt omnia, venæ sectionem attentandam: Extremum hanc esse veluti salutis portum, factam in tempestate anchoram, vltimam in naufragio tabulam.

Huius opinionis fautores multis se se at tātum apparentibus rationibus muniunt, grauiissimos etiam Medicos testes citant: ita deprauatè sãctissima decreta interpretatur vulgus hominum. Illud primum sexcentis confirmatum exemplis pro indubitato constituent, prima hominem sanguinis detractione à morte & morbo vindicari: Præterea sanitati pacem, bellū morbo, Imperatori Medicū, militibus facultates corporis, armis sanguinem & spiritus proportionem quadā responderi asserunt. Quemadmodum igitur demētix proximū est pacis tempore militaria præsidia exhaurire, ita quoque summa ratione & prudentia ab excellentibus Medicis cautum esse ne in secunda valetudine aduersæ

*Celsus l. 1.
Capite 1.*

367 APHORISMVS TERTIVS

*Libro de
Searif.*

remedia consumantur, Quam fortassé ob causam sæpiùs in anno profundi sanguinè vetuit Galenus. Neque verò minori cura & diligentia has internas opes, hunc vitæ thesaurum conseruandum censent, quam mercatores ea seruare solent quæ non sustētādæ vitæ, sed humanæ libidini explendæ immensis sumptibus & laboribus compararūt, ij non agitato statim pelago, primo vētorū fluctuumque impetu perterriti, nauim mercibus exonerant, ac pretiosa quæque in Oceanum deuoluunt: experiantur in primis omnia, tandēque spe omni abrepta, vitæ propriæ, rerum externarum dispendio cōsolūt: sic & in morbis non nisi tentatis omnibus ad extremum hoc præsidij genus cōfugiēdū est, siquidem extremis tantum, extrema cōueniunt. His addunt semel inceptæ vacationis legibus nos in posterum toto vitæ cursu obligari. Ac nisi aut singulis annis, aut stas temporibus ipsa repetatur (quod in spontaneis euenire solet) grauissimis nos afflicti morbis, & symptomatis exitialibus oppeti, à quibus immunes degunt, qui huiusmodi auxilia non sunt experti: In his enim alacrior natura, proprijs impulsa stimulis, suprà nutu & motu, quidquid negotium facessit, per conuenientes ductus excludit & eliminat: In illis nisi aliundè incitata, nihil quod effatu dignum sit perficit, sibi familiares vias aliò pertracta negligit atque illic quòd à Chirurgo praua consuetudine trahitur

Q. DECIMA QUINTA. 368

aliena dumtaxat opera educendis humoribus exitum inuenit.

Postremò cum sanguine spiritus, cum his natius calor adeòque vitæ spatium necessaria consecutione minuitur. Hæc atque alia iactitant vulgares *αἰμόφοβοι*. Quorum compescendus error est, ne alios proposita utilitatis specie in extremam perniciem deducât. Id nullo negotio absoluemus, modò, se' persuaderi sinant, depromptis ab experientiû virorum auctoritate, à ratione, à natura ipsa, à quotidiano vsu, argumentis. Rem à natura ordiamur, ne quod per iocum falsò imponunt, Chirurgorum indigentia potius, quàm infirmorum valetudini subuenire toties repetitam venæ sectionem, locum apud nos in posterum habere patiamur.

Hippopotamus hæc in medendi parte magister extitit, assidua namque satietate obesus exit in littus, recentes harundinum cæsuras speculatus, atque vbi acutissimam videt stirpem imprimens corpus, venam quandâ in crure vulnerat.

*Plin. lib. 8.
naturalis
hist. c. 26.*

Atque ita profluuiò sanguinis morbidum aliàs corpus subleuat, & plagam limo rursus obducit. Viden brutum animans, omni ratione destitutum, ita compellente natura, remediû hoc tanquã necessariû *προφιλανκτικόν* vsurpare? Nequaquam vero (vt isti parùm prouidi, apparente rationis umbra occæcati facere solent) malum iam factum imò ad extrema deuectû præstolari. Sed nõ hippopo-

369 *APHORISMVS TERTIVS,*

tamo solùm hanc dotem impressit naturæ
 opifex, fuit alijs quoque, quibus ex vsu erat,
 hæc medela cognita, & in praxim reuoca-
 ta. Oculos suffusos capra iunci puncto san-
 guine exonerat, caper rubi.

*Plin. ibidē
 Capite 50.
 Plin. c. 27.*

Ibis quoque (licet dissimili ratione at natu-
 ræ ductu) è corpore superflua eximit: Rostri
 enim aduncitate se perluens, ciborum one-
 ra deponit. Cuius inter cætera consultò me-
 minimus, vt intelligant parum in rebus ver-
 sati homines, malè de medicamentis atque
 in vniuersum de Medicina meriti, nō pau-
 ca id genus medicatum remedia, tum instru-
 menta suspectu vulgo, à naturæ fontibus pro-
 fluxisse. Hæc itaque imitari hominem quid
 vetat, quæ maximè salutaria in dies experi-
 mur? An quæso vehementi capitis dolore &
 grauitate infestantibus, naturæ sua spōte per
 nares vnâ cum superuacuo sanguine hos
 affectus depellenti, gratiam habebimus, Me-
 dico naturæ ministro idem opus aggredi nō
 licebit? Quid magis naturale est quam pro-
 fusio sanguinis menstrua? quid magis fami-
 liare? magis commune? magis necessarium?
 Qua cohibita (nisi fortè sanguine ab im-
 modicis laboribus exhausto, aut ad Embrionis
 confirmationem, tutelam atque alimoniam
 reseruat) norunt omnes quot quamque dif-
 ficiles morbi ab vtero impendeant. Fluit ergo
 singulis mensibus, fluit & magna copia. Degit
 eò salubrius à partu mulier, quò liberalius
 (modo ne præter modum) coaceruatam

Aphorif.

Q. DECIMA QUINTA 370

gestationis tempore sanguinem exigit. Non itaque in extremos vsus euacuationem sanguinis differt natura, ergò neque Medicus præsentis tantum periculi necessitate impulsus, ad istud remedium confugiet. Sagacis est Naruachi procellem imminentem certis indicijs præcognitam effugere potius, quam dubio euentu summo in periculo nauticam industriam ostentare. Prudentis quoque Medici partes sunt, futurum (quod beatius est) præuenire, aut incipientem summa cum artis laude & admiratione profligare morbum, quam desperato propemodum ægro tum demum quid possit experiri: In extremis plena terroris & diffidentiae sunt omnia, excandescit morbus, dolores efferantur, nullus quieti locus, infirmatur vires, deiecta ac penè languida patitur etiam à leuissimis natura, vt parum secura videatur id temporis vllius euacuationis intentio, quam si tum aggrediare popularium reprehensionem & calumniam vix effugies. E contrariò circa initia leuior est affectus, mitiora symptomata, virtus integra, vt neque à violentioribus offendatur, tum igitur si quid mouendum videtur iussu Hippocratis moueto.

2. Aphorism. 30.

2. Aphorism. 29.

Non bene distuleris vidcas quod posse negari.

Martial. s. Epigram.

Præfenti occasione vtor. τέχνης μὲν γὰρ πάσης ἀλλότριον, ἀναβολή, ἰατρικῆς δὲ καὶ πᾶν ἐν ἡ ψυχῆς κίνδυνος ἢ ὑπέρθεσις, Etenim ab omni quidem arte aliena cunctatio, maximè verò à Medicinā in quā animæ periculum

Hippocr in Epistol. ad Crateuam

371 APHORISMVS TERTIVS
induciæ.

Apud Homerum Nestor prudentissimus Agamemnonem monet porrectam à Deo occasionem diu non esse protrahendam.

Iliad. β.

μηδὲ γι' ἄνθρωπον (inquit)

ἀναβαλλόμεθα ἔργον ὃ δὴ θεὸς ἐγγυαλίξει

In longum differre nefas quod Iuppiter offert.

Idquod non annotavit modo diuinus Hippocrates, verum etiam in praxi curiosè obseruauit. Non enim simpliciter bonum habitum solui iussit, sed statim, μηβροδίας non cunctanter, non expectatis extremis, nulla ad dilationem admissa excusatione.

Huius imitatione, si primo statim morbi insultu, aut ipso nondum præsentente venæ sectionem præcautionis gratia adhibebimus (vti post ipsum Galenus, post Galenum cæteri omnes de re Medica benè meriti ad hæc vsque tempora fecerunt) id quod in prælijs μηδὲν ἀναβαλλόμενος Alexander, hoc nos in quotidiano cum perniciosissimis humani generis hostibus conflictu, summa gloria summa utilitate consequemur. Testes appello innumeros, quos longum esset ac superuacaneum recensere, qui cum in febrem, in Epilepsiam, in articulares affectus, in pleuritidem, aliaque id genus mala, multis iam annis quibusdam interuallis recurrissent, inito tandem consilio sanitatis tēpore morborum incursum præuenientes, conuenienti sanguinis effusione, se se ab afflictione solita vindicarunt.

*Galenus
libro quos
est quando
purgare
oporteat.*

Q. DECIMA QUINTA. 372

Neque verò solum quid necessariò, sed etiam quid vtiliter in familia geratur prospectus attendit œconomus. Necessitatis quidem in extremis est venæ sectio, alijs temporibus summæ vtilitatis: Ad illam etiam inuiti cogimur, ad hanc prouida futuri cõmodi expectatione pollicemur: Illam quisquis renuit in exitialem ruinam non multò post agitur, hanc qui negligit in ancipites morborum angustias plerumque deuoluitur, quales antea audiimus. Non igitur aduersæ valetudinis præsidia inutiliter consumit, qui tantis vtilitatibus prospera valetudine sanguinem demit. Præsidiorum belli & mercium longè alia est ratio quam sanguinis: Illa euidenti iactura in armorum pelagique tempestatibus & tumultibus profunduntur. Hic minima aut nulla calidi innati offensione, maximo sanitatis emolumento, blanda & suaui caloris, euentilatione effunditur, si modo gnari ex artificis decreto, non ex imperiti tonsoris aut myropolæ arbitrio id opus dependeat.

Non etiam perpetuum est, multò minus necessarium vt prima omnes pertusione venæ à morbo liberentur. Vltrò quidem concesserimus paucissimos reperiri, qui semel imò pluries detracto sanguine à morte non euaserint, pristinaque dispositioni sint rediti. Sed fallitur opinione sua vulgus imprudens, cum alienam numero, primæ scilicet remedij applicationi laudem tribuit, pro-

373 *APHORISMVS TERTIVS,*
 priam remedio detrahit. Alioqui non longè
 inferior secundæ habenda esset gratia, vt quæ
 proximè ad primam accedit, cuiusque bene-
 ficio sæpè sæpius ægri sanitati restituantur.
 Quin etiam aliquando maior: Quibus enim
 prima detractio non satis fuit, illos secunda
 vt plurimum sanauit.

*Gal. lib. de
 cōsuetud.
 Capite 5.*

At praua consuetudo inducitur. Istud est
 quod constanter negamus. Nam ab eadem
 causa habent corpora vt his euacuationibus
 egeant, à qua etiam primum factum est vel
 natura per se agente, vel medicinali quadam
 peritia, vt huiusmodi vacuationibus ege-
 rint. Sunt enim nonnulli qui ex malo victu,
 alij ex praua quapiam affectione sanguinem
 plurimum, aut vitiosos humores aggregant,
 quos plurimum iuuat, si eximatur quod su-
 perfluit, antequam in morbos illabatur. Sed
 esto generetur consuetudo quid incommodi?
 Quanto consultius est probatis remedijs as-
 suescere, quàm grauissimis periculis exponi?
 Et quanto optandum magis vt integræ vale-
 tudine id tibi familiare effeceris quo afflictis
 postmodum viribus si necessitas postulet, se-
 curius vtare? Difficilis quippe est inopinatus
 & præceps ad insueta transitus, quæ verò ló-
 go tempore sunt assueta minorem molestiam
 exhibet. Vt illud non omittamus præter cæ-
 tera consuetudinem id efficere, ne in eua-
 cuationis mensura præscribenda facillè aber-
 remus: Experientia prius edocti quantum ab
 euacuatione eius qui perferre debet natura

2. Aph. 50

percellatur.

Ne cui vero effingi hæc à nobis in mentem veniat totum negotium Galeni arbitrio relinqui velim: Tale est eius decretum. Tanquam accidens quoddam ægrotantis ad patiendam facilitatem considerare est necessarium, multi enim neque vnquam sunt euacuari, neque euacuationem integram, aut longam inediã possunt perferre, sed alij quidem ex his in omnimodam imbecillitatem facillè incidunt. Et paulò post idem fermè repetens, tandem concludit his verbis. Et cõsuetudo non parui momenti est, tum ad alia omnia, tum ad euacuationis indicationem, quidam enim nunquam antea fuerunt euacuari, neque vnquã euacuationem integram pertulerunt, nonnulli contra vacuationibus sunt assueti, hos igitur intrepidè vacuare oportet, quando & cætera consentiunt: Cæteros vero ne si alia omnia consenserunt: Ecce vt aperto periculo se submittunt, qui primam sanguinis ex aperta vena missionem quantum in se est remorantur & differunt: Saniorem itaque mentem induant vulgares, neque Medicis in posterum recta consulentibus obstrepant, suoque exemplo cæteros à salutaribus auxilijs deterreant. Illud pro indubitato apud se statuunt sanguinis euacuationẽ suppositis indicationibus liberè tentandam, importunum eius vsum, largam & assiduam profusionem penitus damnandam atque improbandam. Quod à Galeno citato prius de sca-

1. ad Glau.
Capite 14.

375 APHORISMVS. TERTIVS
 rificatione libello animaduersum fuit.

Quæ sint commoda Phlebotomia in plethora? Et utrū nutritio perseveret tota vita?

QVÆSTIO DECIMA SEXTA.

Plethoræ incommoda in præcedentibus enumerauimus, vt nihil hoc loci disquisitione dignū superesse videatur, modo iuxta vulgare illud Logicorum axioma in memoriam reuocemus, ad sublationem causæ effectus euanescere, quod in ijs locum habet, quæ in sui generatione & cōseruatione etiamnum à causa pendent. Hoc axiomate supposito, nullo doctore instructi Dialectici cōcludent illicò, tot esse phlebotomiæ cōmoda, quot impendēt ex multitudine incōmoda. Occurrit tamen non prætereunda difficultas in Hippocratis verbis, dum cæteras utilitates silentio obuoluens, hanc vnicam proponit (vt rursus corpus nutriri incipiat) quasi verò in Athletico habitu cesset nutritio, & feriari natura possit, quæ quantum in se est vires suas exerit maximè in tanta materiæ affluentia, quanta in Athletis reperitur.

Neque etiam deest in ipsis quod reparat-

QVÆSTIO DECIMA SEXTA. 376

tur, violenta enim corporis agitatione maximam substantiæ partem dissolui necesse est, id quod testantur sudores copiosissimi quos quidem in multis eousque processisse literis proditum est, vt humanam fidem quodammodo excederent. Neque si reparatione nulla sit opus, consequitur illico desinere nutritionem, aliàs dicendum esset accretionē nullam fieri. Quanquàm verò non diffitemur primam ac potissimam nutritionis necessitatē, in cōseruatione humidi primogeni (in quo radicaliter inhæret natiuus calor) esse positam, quod quidem cū perpetuo contrariorum appulsu sensim siue sensu in corpore etiam suis muneris vndequaue absoluto dissipari certum sit, subsistere nisi restaretur, diu non potest; non mediocris tamen consequitur vtilitas, dum caloris beneficio, id quod præter necessitatem substantiæ corporis additum est, amplificandæ corporis moli, iustæque partium dimēfioni constituendæ impenditur. Durat itaque in Athletis tota vita nutritio, quanquàm dispari, vt in cœtetis quoque hominibus successu: vel enim tantum substantiæ restituit quantum est deperditum, & hoc simpliciter nutritio appellatur: vel vlteriùs addit aliquid; vnde fit augmentum: vel deficit, hoc est minus adijcit, quam vt resarciendo substantiæ effluxi sit satis, atque tum imminutio accidit, qualis in ijs visitur, qui aut morbi violentia, aut longa ciborum abstinentia, aut summis

*Galenus
Libro de
matt. c. t.*

377 APHORISMVS TERTIVS

1. de gene-
ratione.
Cap. 45.
Text. 42.

2. de ani-
ma c. 4.
7. 48.

exhausti consumpitque laboribus emarcescunt. Huius sententiæ fautorem fuisse Aristotelem declarant hæc verba, quandiu saluū manet animal, & si decretionem subeat, alitur, sed non semper accrescit. Quam ob causam assidua premit alimenti indigentia, veluti lucculenter explicat idem Aristoteles dū inquit? Tale quidem animæ principium, vis est talis, vt id conseruet quod ipsam habet, ea nimirum ratione, quā ipsam habet, Alimentum autem ad operandum præperare videtur, quapropter alimento priuatum esse non potest, hoc est (vt clarioribus verbis hanc alioqui obscuriorem sententiam explicem) potentia nutritiua vis est animæ ad conseruandam viuents substantiam vt viuens est: hunc finem, continua alimentorū præparatione & administratione consequitur, quare alimento carere nequit. Hanc obrem noua suppeditatur in dies alimonia, quæ probè confectâ sanguinis adaugetur massa. ipse postmodum (præterquamquod longa in venis copia tanquam in penu asseruatur ad communes vsus) fertur in omnia corporis membra, & singulis quaquà versum tanta æquitatis lege distribuitur, ita debitè applicatur, vt quantulacunque discussa carnis portiuncula, continuo effluat: Quæ sanè vana inutilia atque irrita futura sunt omnia, nisi ad nutritionem ordinentur. Perennis ergò est continuaque nutritio. Sed negatiuam partem tuentur nonnulli imbecillis

QVÆSTIO DECIMA SEXTA. 378

imbecillis aliquot rationibus suffulti, quarum prima est unio animæ ad corpus in qua vita prima & essentialis cõsistit, sine nutritione conseruari potest, nulla enim forma separatur à materia propter cessationẽ ab operatione, sed propter actionem contrarij: ergo nutritio subsistente vita interrumpi potest.

Præterea ad conuersionem substantialem requiritur humiditas, qualis non reperitur in tota vita, cessante ergo humiditate, cessabit & alimenti transmutatio.

Denique nulla videtur sufficiens afferri posse ratio, cur non fiat semper accretio, si integro vitæ cursu nutritio persistit: quo enim tempore minuitur nutritio, minor quoque fit dissolutio, vt videre est in senibus.

Hæc sanè argumenta & si vetè & ad mentem nostram concludunt, sunt nihilominus leuiores quam vt propositum certò & citrà controuersiam definire queant: demus enim cessationem ab opere corporis & animæ nexum per se non dissoluere, dissolutionis saltem causa ipsa est, eo modo quo Naucleri absentia naufragium facit, si quidem reparationis defectu nullo negotio quicquid solidioris etiam est substantiæ, à contrario, puta ambiente, cæterisque externis causis in extremam perniciem agitur.

Neque tanta deficit humiditas; quanta ad nutritionem est opus, etiam in extremo senio. Nisi in ijs fortè qui morti proximi summam vitæ periodum transigunt? Vt enim

A a

379 APHORISMVS TERTIVS

consumpto prorsus ellichnij humido lampas
extinguitur, sic exhausta planè corporis hu-
miditate natiuus calor primum animæ cor-
porisque vinculum, necessario marcessit, Mi-
nimè omnium concludit postrema ratio pau-
ca siquidem alimonia qualis in senibus non
dixerim augendæ, sed ne vniformiter quidè
conseruandæ moli par esse non potest, cuius
rationes à Medicis plurimæ afferri solèt, quas
breuitatis studio prætermitto. Et licet con-
cederemus tantam suppetere alimenti copiã,
quanta ad accretionem desideratur, vetat
nihilominus senilis corporis siccitas ne vl-
teriùs crescant & dilatantur partes solidæ
quarum est accretio. Itaque vt his suffusa
tenebris veritas, maiori affulgente luce in
propatulum emergat, præmittendæ sunt nõ-
nullæ veluti faces, quibus omni tandem ca-
ligine discussa, aliquantò clariùs illustretur.

*Aristot. 2.
de anima
t. 49.*

Primam nobis exhibet Philophorum prin-
ceps dum tria asserit ad nutritionem con-
currere. Id scilicet quod alitur, quo alitur, &
quod alit. Quod nutrit est vegetatiua anima,
hæc enim primum motus principium. Quod
nutritur corpus est in quo talis anima repe-
ritur: quo nutritur, est alimentum.

*Aristote-
les ibidem
t. 5.*

Vegetatiua quidem anima id opus imme-
diatè non attingit, sed facultatè sibi adscissit
naturalem: & hæc calore vtitur tanquam
instrumento, quem ideo necesse est in viuē-
tibus omnibus inueniri. Non aliundè modò
quam ab his petendæ sunt ἀποφιας causæ

QVAESTIO DECIMA SEXTA. 380

horum enim aut omnium aut aliquorum defectu cessat nutritio. Animam in primis necessariam esse ad hanc actionem nemo est qui in dubium reuocet, cum pereant ipsa separata omnes corporis facultates, atque functiones. Caloris vero non cuiuscunque, sed naturalis proprium est naturalibus animæ operibus deferuire? Huic cum auxiliares præbeat manus vitalis cuius actio in quadam moderatione consistit, quid mirum influente in igneum commutato qualis in febribus perferitur membra citissimè contabescere? sunt etiam ex parte corporis atque ex parte alimenti necessariae quædam conditiones. Ex parte quidem corporis, certa desideratur temperies & dispositio cui veluti formæ medicæ nonnulli acceptus ferunt actiones, ac præterea cum nutritio sicuti reliquæ actiones Physicæ, contagione perficiatur, vias quasdam & quasi tubos sagax natura, conformauit, quibus vndequaque in omnem corporis regionem alimonia deferretur: Hos si quo obstaculo contingat intercipi, carent membra suo pabulo tantisper, dum meatus referentur.

Alimenta verò talia esse debent, vt neque substantiam nostræ prorsus alienam sint sortita, neque insigni aliqua & violenta qualitate prædita (his enim à deleterijs & medicamentis differunt) neque prorsus *απειρα*, non enim vt à strutio camelo ferrum digeri comminiscuntur quidã, sic ab homine ligna,

Aa 2

381 APHORISMVS TERTIVS

saxa, cæteraque ad horum naturam proximè accedentia concoqui credibile est. Denique moderationis limites sua copia non excedant, alias à calore vinci & transformari nequeunt, ita vt in crudiores succos facessant: corpori alendo, nisi elaboratione maiori adhibita, profus inhabiles. Neque vero si in laudatum cõmutentur sanguinè copiosiora alimèta, sequetur necessario nutritioni ipsa deseruire & impendi. Suus quispe est omnibus natura constantibus (vt Aristoteles loquitur) hoc est viuentibus magnitudinis & accretionis terminus, quem prætergredi non licet addita quacunque nutrimenti copia: cum itaque adijci solidis partibus nihil vltèrius potest, vt in Athletica *ivēgia*, neque venis vllum superest conceptaculum in quod alimentum recipiatur & recondatur, desistat ab opere nutritrix facultas necesse est. His & similibus rationibus & modis cessare in viuentibus nutritionem posse non negauerit, quisquis rationi & experientiæ locum apud se aliquem esse volet.

*Aristot. 2.
de anima
textu 41.*

Verum ne qua obrepat difficultas animaduerti velim, & tanquam facem alteram præmitti, cessationem huiusmodi vix diuturnam esse posse sine corruptione atque interitu viuentis. Etenim supposita maiore quam patet alimenti quantitate, in quot quantasque redacta est humana vita angustias huic suffocationis periculum, huic venarum disrptionis vrget metus, huic innumera alia quæ antè

QVAESTIO DECIMA SEXTA. 382
 commemorauimus impendent mala, quæ
 proximam nobis perniciem minantur & rui-
 nam. Sin alimenti defectu id accadat, vijs
 nimirum interclusis, aut prauorum humo-
 rum infestante redundantia. Quibustum ma-
 chinis fluxa hominum substantia, assiduis
 insultibus oppetita, internis externisque in-
 iurijs grauius lacessita, aut obsistet ad tem-
 pus: aut mox futuram cladē propulsabit? later
 in intimis medullis & visceribus nunquā oti-
 osus calor, mutuus est diuersarum partium
 inter se conflictus, torquetur varijs hinc
 inde Pathematis agitated animus magno spi-
 rituum dispendio, sua estaëri, sua cœteris re-
 bus extraneis, sua interioribus recrementis
 & humoribus violentissima actio, cuius vim
 atque impetum ne Athlas quidem longo
 tempore sustineat, nisi vnà cum sanguine &
 spiritibus renouentur & resumantur vires
 deficit alimento destituta, ac euanescit vir-
 tus, nisi noua continuaque eiusdem acce-
 ssione reparetur. Enim verò substantiæ nostræ
 non absimile euenit ei quod in fluuijs cerni-
 mus: renascuntur isti in dies, in horas, in mo-
 menta, nouarū aquarum affluxu. Sic & euani-
 da mortalium hominum substantia tantillo
 tempore intermoritura nouæ adiectione re-
 uiuiscit. Quod itaque viuimus, quod senti-
 mus, quod mouemur, imò etiam quod in-
 telligimus (sunt enim inferiores actiones su-
 perioribus subalternæ) vni acceptum nutri-
 tionis referri debet. Quemadmodum ergo

383 *APHORISMVS TERTIVS,*

vegetans anima ceterarum est veluti basis & fundamentum, illius enim in se gradum hæc formaliter continent, sine quo non subsistunt, sic & reliquæ potentia nutritiuam quasi fundamentum supponunt: huius denique actus qui est nutritio, mutua consecutione basis est actuum quorumlibet animatorum. Ut fatendum sit mediatur saltem necessarium esse hunc actum ad operationes omnes quæ ab anima qualibet proficiscuntur.

Hanc porro interruptionem, qua de loquimur, in vera tantum & legitima nutritione admittimus, quæ est conuersio alimenti in formam viuents. Improperia namque nutritio (quam humidi conseruationem vocant, & quasi fomentum ipsius) nec tantillum quidem intercipi potest, saluo eo ad cuius conseruationem necessario requiritur. Id quod euidenter probat assiduus alimenti apparatus, eiusdemque concursus, distributio, applicatio; Quæ licet ad nutritionem veram desiderentur omnia, impediri tamen eorum effectus hac in parte potest vti declarauimus. Fouent nihilominus hæc ipsa assiduo radicale humidum, neque ab exsiccantibus causis illud absumi sinunt.

Hinc patere arbitror allucinari Philosophos illos qui Aristotelis auctoritate decepti, id nutritioni propriæ tribuunt quod impropriæ tantum peculiare est. Nec aliud subiectæ Aristotelis auctoritati rationes, quam posterioris huiusce nutritionis necessitatem

Q. DECIMA SEPTIMA. 384
 arguunt. Quorsum verò desinat in Athleticis nutritio, repetitione non indiget. Quæres cur supra deperditi reparationem in accretione progrediatur nutritio? Nempe vt perfectam & probè obeundis operibus idoneam quantitatem sortiatur animal, quam cum semel est assecutus, vltra (quantumuis adieceris) exporrigi non potest: Est enim modus in rebus sunt certi denique fines.

An extrema euacuationes & repletiones sint periculosa?

QVÆSTIO DECIMA SEPTIMA

Hanc præsentis Aphorismi sententiam ita sæpè repetit & inculcat diuinus Hippocrates, vt nihil in omni medicina adeò tritum & vulgare cõperias. Hæc enim verè aurea ab eo dicta sunt omnia. Non satietas, non fames, neque aliud quicquam quod naturæ modum excefferit bonum.

Et alibi. Quando cibus præter naturam plus ingestus est hic morbum facit. Amplius plurimum & repente, vacuare vel replere, calefacere vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere periculo sum, quoniã omne nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit tutum est, tum alias, tum cum ab altero in alterum transitus fit. Et in Epidemijs, salubris victus optimam arbitratur

*2. Aphorif
morum 4.*

*2. Aphorif
14.*

*2. Aphorif
51.*

*6. Epid.
part. 4.
text. 22.*

385 APHORISMUS TERTIUS

normam non impleri cibus, & impigrum esse ad labores. Huc referri potest vulgaris illa Paræmia, longa annorum serie & experientia confirmata, plures confecit gula quàm gladius.

Hæc de repletionem immodica: quod ad euacuationem attinet, contrariorum eadem est disciplina & ratio, si ergo summis est periculis obuia extrema repletio, ab iisdem immunis non erit euacuatio extrema.

Et horum quidem assignare rationem non magni fuerit operis, Dicam illud in primis, quod à Plutarcho memoriæ est proditum non viuendi solum, sed & moriendi quoque materiem esse alimentum. Id quod ab Homero fortè didicerat. Qui Deos quod non alantur, idcirco neque emori existimauit.

In Sympof.

Iliad. ε.

ὃ γάρ (inquit) σῖτον ἔδυσ' ἂν πίνης' αἰδοπα
αἶνον.

Τένει' ἀναιμονές εἰσι, καὶ ἀθάνατοι καλέονται.

*Non panem comedunt, non vina ardentia
potant,*

Sunt ideo exangues, immortalesque vocantur.

Agunt in nos mutuò dum à nobis patiuntur alimenta, sensim siue sensu contrarias in nobis dispositiones imprimunt, quantumque noua substantiæ accessione vita nostra ab alimentis augetur, tantum continua qualitatibus actione, & excrementorum prouentu ab iisdem decurtatur, grauis ideo exuberant.

Q. DECIMA SEPTIMA. 386

sem quantitatem noxa consequitur.

Præterea cùm in elementorum commo-
deratione natura sit posita, & nimiũ omne
naturam destruat, animalis pariter consisten-
tiam dissoluat necesse est. Quid quod sanitas
in mediocritate consistit, imò verò ipsa me-
diocritas est? Sequitur itaque immoderatio-
nes omnes quæ plurimum à medio recesser-
unt iam ægri tudines esse, quæ verò nondum
id quod plurimum est obtinent ægri tudinem
generationem ostẽdere atque efficere; Quid
igitur mirum euacuationes & repletiones
extremas tot periculis obsitas? Verè & sa-
pienter cecinit experientissimus Hesiodus
μέτρον ἐπὶ πᾶσιν ἀριστόν optimam in omnibus
moderationem,

2. Aphor.
comm. 5e.

Galenus 2.
Aphorif.
comm. 4.

ἔπει λόγος ἐστὶ παλαιός
ὡς καὶ τὸ μέλιτος τὸ πλεόν ἐστὶ χολῆς

In antiq.
Erig.

*Quando veteri sermone receptum est.
Bilem, si excedant dulcia mella fore.*

Contrarium tamen ex ipsius Hippocratis
& Galeni documentis colligi videtur. Et
primum quidem extremam Athletis eua-
cuationem conuenire vtriusque principijs
innixus hunc in modum constituo.

Extremis morbis extrema exquisitè reme-
dia optima sunt, at extrema est de qua fit
sermo Athletarum plenitudo, ergo euacua-
tione extrema soluenda erit.

An quæso maior aliqua euacuatio admi-

387 APHORISMVS TERTIVS

1. Aph. 23.
9. Method.
4. de cur.
ratione 12

nistrari potest ea quæ ad lipothymiam? At hanc summus vterque Medicinæ parens, vt legitimam & conuenientem admittunt. Quamobrem sibi ipsis dissentanea proferunt dum vacuationes extremas vti dubias repudiant.

lib. de cur.
ratione
Capite. 0.
Celsus lib.
1. Cap. 1.

Equidem à quantitate redundantia eua-
cuationis coindicatur quantitas ipso Galeno
teste. Debet itaque ex indicationis lege alte-
rum alteri respondere. Amplas verò refe-
ctiones tantum abest vt reijciat vt etiam
approbet latinus Hippocrates: prodest (in-
quit) interdum in conuiuio esse, interdum
ab eo se retrahere modò plus iusto, modò
non amplius assumere. Neque aliud sibi

2. Apho-
rism. 7.

videtur velle noster Hippocrates cum
breui extenuata corpora breui reficien-
da monet. Ita enim *ὀλίγως* explicat Galenus
vt non modò significet *δια τυχέων* hoc est ci-
tò, sed etiam *ἄκρως* id est summè vel extre-
mè, hanc enim vocem *ἄκρως* communiter
sic reddunt interpretes, & Leonicens ipse
(quanquam citato loco ipsam exponit ple-
nius). Primo tamen ad Glauconem (supra-
modum) interpretatur: græca proferam &
latina, quò res euadat manifestior. Ita habet
Galenus *ὅταν ἄκρως ἢ ξηρὸν καὶ ἀνυχμαῖδες ἢ
πληθωροὺν αἰμέτηρας τὸ σῶμα.* Quod ita vertit
Leonicens cum supra modum ficcum &
squalidum, aut plenum immoderatè corpus
extiterit. Quare si verus hic verborum Hip-
pocratis sensus, in breui extenuatis corpori-

Capite 14.

Q. DECIMA SEPTIMA 388

bus extremæ refectiones approbantur. Huius porro vocis significationem quid opus est aliundè perquirere? De extremo Athletarum habitu loqui Aphorismum hunc in quo versamur, citrà controuersiam est: Habent autem Græca verba ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι, & in commentario palam profiteretur Galenus, περὶ τῆς ἀκρῆς πληρώσεως hoc est, vt arbitratur omnes de extrema plenitudine sermonem institui. Vt meridiana luce sit clariùs passim apud Hippocratem & Galenum dictionem ἀκρῶς, ἢ ἰσχυρῶς pro Synonymis vsurpari. Idipsum quod volumus conuincit ratio: si enim breui spatio extenuata corpora, breui itidem refectione indigēt, quæ extremè sunt exhausta celeriter instaurari nisi summa expletionem non poterunt, quandoquidē iacturam extremam non compensat reparatio mediocris.

His sanè nihil obstantibus manet in Hippocratis decreto constans & stabilis veritas, tam extremas repletiones quàm euacuationes periculo non vacare. Pro qua firmiùs stabiliendarepetendū ex præcedentibus silere indicationē omnē præ consideratione virium, quāndò priùs est viuere quàm sanari. Eripitur scilicet vnà cum virtute anima: Emortua verò ac prorsus elanguida vis nusquam restitui, neque efflata semel anima vllis amplius remedijs atque auxilijs reuocari potest. At in deploratis quandoque affectibus externis etiam præsidijs destituta firmior virtus ex-

389 *APHORISMVS TERTIVS*
 peccationem fallit, omnemque opinionem
 exuperat.

Gelsus

Notandum præterea dedecoris & calum-
 niæ plenum esse in ijs periclitari, quæ licet
 adhibito conuenienti iudicio & prudentia
 conferre queant, asserunt tamen adstantibus
 horrore aliquid, imò & nobis ipsis, itaut
 re etiam vtiliter peracta, ne non timere qui-
 dem sine aliquo timore possimus. Maximè
 in tanta vulgi maledicentia, & tam depraua-
 ta in accusandis Medicis propensione & li-
 bertate, quæ eò demètiæ prouecta est, vt quem
 non seruaueris eum te occidisse temerè ausint
 profiteri, itaque si ad extrema, de quibus orta
 disputatio, fiat progressus, ac tum aliquid
 præter naturam accidat, quis non in Medicum
 exclamabit? quis eiusdem imprudentiam non
 accusabit?

*de cur. ra-
 zione per
 sang. mis.
 Capite 12.*

His suppositis nullius est operis aduersari-
 orum spicula retundere. Vltro nos concedi-
 mus extremum esse hunc exercitatorum habi-
 tum, extremos quoque ab ipso morbos por-
 tendi & procreari, hæc ipsa vacuationem ex-
 tremam indicare, à qua nihilominus reuocat
 nos fortior intentio virtutis, summis ideo pe-
 riculis obnoxiam euacuationem fatetur Galen^o,
 quæ ad animi deliquium deducit, simulque
 hortatur pulsum diminutionibus animum
 aduertere sanguine etiamnum fluente, ne vi-
 delicet nec opinantibus nobis pro lypothymia
 mors occupet. Quam ob causam vbi ad
 animi deliquium fundendum sanguinem dixit

Q. DECIMA SEPTIMA. 390

Hippocrates, subiecit illicò dummodò æger possit tolerare, & Galenus iubet ad maiorem securitatem defectum nos potius iteratione supplere, quàm semel largè & profusè cum detrimento virium vacuationem tentare. Tantùm verò abest vt repletiones extremas Celsus approbet, vt nè earum quidem meminerit. Aliud enim est plus iusto assumere, aliud belluarum, aut lutulenti suis more ad summum, aut canis instar ad vomitum infarciri. Multò minùs vera moderationis regula diuinus Hippocrates, extenuatis refectionem imperat extremam, maximè cum summè exhausta corpora tantis virib⁹ esse nequeant quantæ summis refectionibus perferendis sunt necessaria, sed neque hoc voluit in commentario Galenus: Quisquis error est, Aldini est, qui pro ἀδρῶς ἀίρωσς substituit, siquidem ἀδρῶς idem significat quod plenè & copiosè, quo sensu ἀδρῶσιν διαίτησιν hoc est pleniore victu, & ἀδρῶσιν διαίτησιν hoc est liberaliùs nutrire dixit in nostris Aphorismis Hippocrates. Neque si verbo ἀίρωσς vsus fuisset eius fidelissimus interpres, sequeretur extremam simpliciter refectionem ab ipso laudari, sed eam solùm quæ reficiendo corpòri citrà virtutis iacturam satis esse potest. Hoc ipsum est quod ad argumentum respondemus: Fatemur enim cuneum cuneo tundi, vt est in prouerbio, & extremam euacuationem extrema refectione integrè resarciri, sed tantam alimenti copiam, vis integra

1. Aphorif.
morum 9.
§ 7.

391 *APHORISMVS TERTIVS*

non feret, quapropter illa à defectu petita indicatio, vitium consideratione restringitur, addo etiam malum malo verè non curari, medium tenet sanitas, quemadmodum & animi virtutes.

Vti igitur parum promoueris si contrarium auaritiæ habitum hoc est prodigalitatem induxeris, vltra medium progressus: ita profecto neque is multum profecisse putandus est, qui pro iusta corporis, aut tēperiei, confirmatione aut moderatione, contrariam quidem ei quæ vitiosa est, at indebitam inuexerit? aut detorta in sinistrum latus membra, nixu contrario in dextrum amplius quàm par est inflexerit.

Meritò ergo extremæ omnes tum euacuationes tum refectiones (quanquam neque perpetuò neque necessariò interimunt) ab Hippocrate nostro exploduntur, tanquam summis morborum angustijs & periculis obiectæ. Iam nunc ambo extrema inter se conferamus.

An extrema euacuationes extremis repletionibus sint periculosiores? an contra?

QÆSTIO DECIMA OCTAVA.

SI Hippocratem sequemur ducem, nullo negotio propositum definiemus, is non modo in presenti Aphorismo, & sequenti aut etiam in alijs præcedenti quæstione allegatis, sed alibi sæpè hæc ambo tanquam paria & æqualia in eandem classem videtur retulisse, hinc factum arbitror quinto Aphorismorum quod cum euacuationis damna percensuisset mox expletionis incommoda subiecerit (quanquam in Aphorismis aliàs nulla ordinis ratio quærenda est) hi autem se se mutuo subsequuntur. Vbi sanguis multus fluxerit, singultus aut conuulsio superueniens malum. Item. Ex superflua purgatione conuulsio aut singultus superueniens malum. Denique si ebrius quispiam repente obmutuerit conuulsus moritur nisi febre corripiatur, aut vbi ad horam peruenerit qua soluantur crapulæ vocem recuperet.

Tribus hisce sententijs apertè concludit lethalem esse tum euacuationem summam, tum repletionem: Non enim aliud sonat ma-

393 APHORISMVS TERTIVS

lum quàm lethale Galeno interprete (hìc interim & præcedenti quæstione repletionis nomen quod generale est, atque etiam expletionis, si quando occurrerit, pro immoderata cibi aut potionis ingestione volumus accipi)

Capite 12

Hanc sententiam Galenus ipse proprio calculo confirmat. Vt enim in libro de curatione per sang. miss. historiam eorum profert, qui ex euacuatione immodica repentina morte sunt abrepti (quibus alios nisi odiosum foret annecterem qui ante paucos annos imperitorum quorundam; absit ut Medicorum dicam, neque enim tales erant re aut nomine, sed Empiricorù, imò ne Empiricorù quidè, si quales à Galeno describuntur velis intelligi, sed myropolarù, tonsorum, aut vagatorum vitio, in ipso euacuationis impetu parem ruinam sunt perpeffi) sic in præsentì Aphorismo testatur Athletas quosdam præ immoderata repletionè calore suffocato, protinus interiisse. Idem quoque propria nobis experientia liceret confirmare.

Neque minus seuerè nos ab excédente euacuatione reuocat, quàm à nimia repletionè: testes appello omnes quotquot in eius lectione diurnos nocturnosque labores assidue collocant.

At videntur à Medicorum placitis deflectere, quicumque in componendis hominum moribus sunt hactenus versati. Isti cum repletionem omnè non minùs quàm pestem corpori

Q. DECIMA OCTAVA. 394

corpori animoque prorsus exitialem ubique fugiendam asserant, euacuationis ne meminerunt quidem, tanto silentio palam innuentes periculi se nihil ab euacuatione peritescere. Quod amplius, si quando de inedia tolerantia sermo est (à qua non mediocriter, imò etiam extremo quandoque dispendio exhauriri corpus diximus antea) summis ipsam laudibus ad cœlum euehunt.

Audiamus in primis ipsum eloquentiæ parentem, vnàque Philosophiæ peritissimum, suo in Tusculo Philosophantem. Omnium perturbationū (inquit) fons est intemperantia, quæ est à tota mente, etiam à ratione deflectio, sic auersa à præscriptione rationis vt nullo modo appetitiones animi, nec regi, nec contineri queant, neque mente rectè vti possimus multo cibo & potione completi, Quam sententiam ad solam vini intemperantiã restringit Xenophon dū Ischomacum his verbis loquentem facit. πρώτων μὲν τῶς

4. Tuscul.
quæst.

5. Tuscul.

In Oeconomico.

δίνου ἀκρατεῖς ἕκ ἀν δυνάσιο ἐπιμελεῖς ποιῆσαι: τὸ γὰρ μεθύειν ληθῆναι ἐμποιεῖ πάντων τῶν προσέτιν δεομένων hoc est Primum quidem haud possis intemperantes vini diligentes efficere, ebrietas enim obliuionē inducit rerum agendarum. De hoc eodem excessu si primos Philosophiæ cultores non aspernamur (poetas intelligo) Cratis opinionem non reiiciemus ab istorum sententia minimè dissentaneam.

Ὅστις δὲ μὴ γαστρός κερσεῖν ἐπίσταται, (inquit)

Οὗτος τὰ πλείω τῶν κακῶν ἔχει κακά.

Bb

395 APHORISMVS TERTIVS,

*Quicumque nescit imperare abdomini,
Hic plura semper aggerit malis mala.*

Quam sententiam (vbi antea Xenophon) ad solius vini excessum restrinxit antiquus Satyrarum scriptor, ob hoc fortasse quod in hoc magis quam in cæteris alimentis peccetur.

*Lucilius
Satyra 30.*

*Scito etenim (inquit) bene longinquum mor-
talibus morbum*

In vino esse, vbi qui inuitavit Dapsilins se.

*Libro 4.
Capitolo 5.*

In vino (inquam) quo, vt cū Plinio loquar, neque viribus corporis vtilius aliud, si modicè vtare, neque aliud perniciosius, si modus absit; Id est si mensuram excedas, non item si infrà subsistas. Nec modò valetudini corporis infensam, sed & Deo inimicam intemperantiam arguit illud Stobæi.

*Γαστέρα μισήσεται θεός, κ' βρωμάσια γαστρός.
Ventrem odit, ventrisque epulas que sydera
torquet.*

Quid amplius? etiam peccati supplicium temulentiam facit Hesiodus, quam Pandora nomine ab infenso Ioue mortalibus demissam, & ab Epimetheo, hoc est inconsultis viris admissam fabulatur. Hæ sunt Iouisminæ.

*Τοῖς δ' ἐγὼ ἀντὶ πυρός δώσω κακὸν ὠκεν
ἀπάντες*

*Τέρπονται κατὰ θυμὸν ἐὸν κακὸν ἀμφοτέρω-
πᾶντες.*

*His dabo pro igne malū, quo non incundi⁹ vllū
Esse putat gens cæca, sciam complexa ruinā.*

Tale porro deorum parentis donum fuit, in quod cæteri dij deæque omnes suam ope-

Q. DECIMA OCTAVA 396
ram contulerunt.

πάντες ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
Δῶρον ἐδώρησαν τῆμ' ἀνδράσιν ἀλφειοῖσιν.

*Quotquot caelesti sede morantur
Nobilibus sua dona viris nocitura dederunt.*

Ecce ut illic malum, hic nocumentum
Pandoram vocat, & rem ita esse comproba-
uit exitus, hi enim sunt effectus consecuti.

πρὶν μὲν γὰρ ζῆσκον ἐπὶ χλόνι Φυλ' ἀνθρώπων
Νόσφιν ἀτέρπε κακῶν, ἣ ἀτερχαλεποῖο πόνιο
Μόυσων Τάρταλῆαν αἰ Τάνδ' εἶσαι γῆρας ἔδωκαν
*Principio vitam proles humana trahebat
Expertemque mali prorsus vacuamque la-
boris,*

*Morborum immunem quibus accessita se-
nectus.*

Verum Pandora postmodum (hoc est vo-
luptate, ebrietate, incontinentia) hospitio
suscepta.

μυρία λυγρὰ καὶ ἀνθρώποις ἀλάληται
πλεῖη μὲν ἔσθ'· γαῖα κακῶν πλεῖη δὲ θάλασσα,
Νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρη, ἠδ' ἐπὶ νύκτι
λυγροῖοι φοιῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι.

*Grande malum mortales inter oberrat
Plena malis terra est, his ὅ' vada salsa re-
dundant,*

*Morbi errant homines inter noctesque diesque
Sponte sua nati cladem exitumque ferētes.*

Ecce ut morbos, adeoque mala omnia re-
pletioni ac intemperatiæ refert accepta uni-
uersa Poëtarum classis, non euacuationi non
inediæ ex cuius mente & suffragio ita con-

Bb 2

Libro de
Oratore.

cludit Cicero; suus cuique modus est tamen magis offendit nimium quam parum; At suspecta fortasse fuerint Oratorum & Poëtarum testimonia, tetricis illis ferè dixerim ἀμύβοις, qui à seueriorib⁹ studijs ipsos nescio quo hostili animo penitus ablegandos putant.

Itaque Peripateticum, hoc est Philosophorum omnium primarium consulamus, is in problematis de inedia incommodis parum aut nihil sollicitis, ebrietatis damna quædam at non omnia proponit, & figillatim cuiusque rationem quærit.

1. problema. scilicet.

3.

2.

4. Consequentibus

Aristoteles 4.
Ethicorum
Capite 12.

Primum quidem quorsum frigeant violenti & laterum dolore cæterisque huiusmodi vitijs torqueantur? Præterea qua de causa delirent qui leuiter se inebriarunt? ubi asserit solui penitus & languere eos qui multum hauserint. Amplius curebriosorum genitale semen sit infœcundum? Cur tremant & rigeant tumultenti? Cur grauitè à vino detentis omnia circumagi videantur & duplicata obiecta? Aliaque id genus inquirat, quorum sanè causam in excessum & redundantem vini vsum reijcere debemus. Non enim ab eo moderatius sumptò labefactantur sed recreantur & reficiuntur animi corporisq; facultates. Sin minus rationi parebunt, eique subiecti erunt appetitus, longius euagati immedicabilè inferent cladem. Est enim cum per se voluptatis insatiabilis & inexplebilis cupiditas, tum omni ex parte in eo qui à ratione discedit; &

Q. DECIMA OCTAVA. 398

cupiditas dum expletur, eius quod cognatum est vires amplificat, quæ quò sunt maiores & vehementiores eò magis mentem è sua sede & statu dimouent. Hanc ob rem intemperantiam meritò belluinam vocatidem Aristoteles, eamque iurè vt probrum maximè obiectari censet, quandoquidem inest in nobis non quatenus homines sumus, sed quatenus animalia.

4. Ethic.
Capite 10.

Dies me deficiat si consentientia doctissimorum hominum suffragia in hunc locum tanquàm in cumulum congerere aggrediar. Et hæc abundè conficiunt longè maiorem abextrema refectione, quàm ab euacuatione summa perniciem imminere. Nihilominus tamen si rem acu perpenderit, longè aliter se habere comperiemus. Pro qua firmitus stabilienda hac distinctione concludamus. Si amborum extremorum graues & difficiles anfractus inter se conferantur, in se spectati secluso omni respectu, nullus est dubio locus quin ad æqualitatem proximè accedant. Pendent vtrinque planè exitiales affectus quales antea enumerauimus. Neque minus euacuatio si ad extrema deuenerit corporis animique facultates omnes & actiones funditus euertit quàm repletio.

Literis prodidit antiquitas (quod & nostra memoria vidimus) copiosissimos exercitus, qui nullis laboribus defatigari, nullis artibus eludi, nullis angustijs intercipi, nulla vi, nullis machinis opprimi potuerant, tan-

Bb 3

399 APHORISMUS TERTIVS,

dem inedia prostratos cum è contrario vino largius epoto ebrij in aduersos hostes ardentiore animo concitarentur & irruerēt. Quin etiā florētissimas Ciuitates cæteris militarib⁹ præsidijs instructas, locis inaccessas, armis inexpugnabiles, annonæ defectu tum demum expugnatas. Imò verò tantas inedia molestias exhibet, vt fami, (quam malesuadam vocat) propriam tribuerit Virgilius apud inferos mansionem, hanc Tantalo pœnâ illic infligi comminiscuntur Poëtæ.

9. *Aeneid.*

*Tantalus à labris sitiens fugientia captat,
Flumina.*

An his grauiora tribui ebrietati possunt? Paria certè non negamus. Quanta enim molestia est fame & siti oppressis cibo & potione non refici, tanta est expletis & alimenta auersantibus ad cibum & potionem cogi.

*Arist. 4.
Ethic.
Capite 12.*

Verum si moralitèr loquamur (quemadmodum historiarum scriptores, Oratores, Iuriscōsulti, Philosophi & Poëtæ) est sanè quod remulentiam hominum planè belluinâ compescamus, Medicis tuendæ reparandæque sanitatis in vniuersum præcepta stabilire, euacuandi leges tradere, modūque euacuationi imponere solis concedamus. Quorsum enim nos ab inedia & immoderata fame suis illi aut exemplis aut rationibus auocent, quas motu proprio, suadente naturali appetitu cane peius & angue omnes perhorrescimus? Repletio verò, quanquam ipsam natura refugit, quoniam cum voluptate coniuncta est,

Q. DECIMA OCTAVA. 400

ut facilis, earum rerum consuetudo quæ sunt voluptatis, à voluntate nostra proficiscitur, illam deprauato iudicio amplectimur, in eandem omni studio incumbimus, ad eam (quod sanè turpe est) premij spe proposita volètes, incitamus, inuitos impellimus; Pro poculis quandoque (quod apud Ethnicos fortassè tolerari posset) tanquã pro aris & focus aut pro gloria decertantes.

Tam pernicioso & cõmuni passim grassanti vitio, nil mirũ est sapièntissimos homines omni industria se se opponere: aliàs inexplibilis gulæ incommoda proponètes, aliàs helluonum insolentiam atque ignorantiam obrudentes. Aliàs denique efferatos & plusquam ferinos, ipsorũ mores debitis supplicijs coercentes. Ecquid verò magis à ratione alienum, quàm intemperantia? Quid homini magis absumibile quam helluo? aut quid ad lutulenti suis naturam propiùs accedit, cuius ad viuum impressam moribus refert imaginem? imò ne cum belluis quidem comparandus, quisquis ebrietati, temulentia, crapula se se liberiùs dat in prædam. Non enim solius rationalis animæ sed & sensibilis quoque vsum & functiones, praua consuetudine subuertit, solas habet vegetantes facultates (penè etiam obrutas atque suffocatas) cum stirpibus cõmunes. Quam ob causam rei polytica studiosissimi quondam Lacædemonij seruos quos *ἐίλωτας* vocabant vini plenos vere tum *ἡλούς* hoc est stolidos liberis suis visendos proposuere, cer-

401 *APHORISMVS TERTIVS,*
 tō persuasi hoc vno spectaculo longè magis
 quam minis, vel blanda oratione posse ipsis
 à crapula deterreri, cum multa ab ebris perpe-
 trari turpitèr cernerent quæ à libero & libera-
 li homine sunt prorsus aliena. Verum huic
 tanto malo in grauissimam hominum perni-
 ciem inuecto, ita se pleriq; omnes hac nostra
 tempestate implicant & immergunt, vt quasi
 ab Epicuri lacunis emerfisse videantur in quos
 iam olim ab Ascreo Poëta detortum illud
 videtur.

Νήπιοι θυδ' ισασαν ὄσω πλέον ἤμισυπαντός
 Οὐδ' ὄσιν ἐν μαλάχῃτε, ἢ ἀσφοδέλω μέγ' ὄνειαρ
Quantò dimidium toto sit maius inertes
Haud norunt, nec adhuc quid malua, quid
hastula proffit.

At quid inertes dico? imò ne ij quidem
 ipsi qui sapientes vulgò æstimantur, non Le-
 gislatores non Iudices, non Philosophi &
 (quod dici pudet, & pudet fateri) non Me-
 dici. Equidem vt si Gramaticum se profes-
 sus, quispiam barbarè loquatur, aut si ab-
 surdè canat is qui se velit haberi musicum,
 hoc turpius est quod in eo ipso peccat cu-
 ius profitetur scientiam; sic Philosophus,
 in ratione vitæ peccans hoc turpius est quod
 in officio cuius magister esse vult labitur, ar-
 temque vitæ professus delinquit in vita. Ec-
 quis vero hoc tempore Quintum illum Asi-
 aticum ferat, vini odorem grauitèr spiran-
 tèm, retro expiratu iacentium nares & ca-
 put molestè ferientem? Medicus certè ebrius

Cicero 2.
Tuscul.

Galenus
4. in 6.
Epid. com-
parat. 4.

Q. DECIMA OCTAVA. 402

alter morbus, sibi ac ægrotanti inutilis imò infestus aut periculosus si qui fortè turpissimo tam sædæ voluptatis cæno volutantur, à suis musis remedium petant. Sed quo feror? cum Medicis ago, nec Medicè: Vt ebrios vini vapor, sic me mei ferè oblitum reddidit ebrietatis cōmemoratio. Ad me redeo, & ad Medica: Circà quæ dubium est vtri facilius succuratur an euacuationi? an repletioni? equidem redundantia sanguinis facillimum & promptissimum est venæ sectione occurrere; Et ciborum redundantem copiam vomitione deponere, illud in praxi sæpius experimur: istud prioribus sæculis in frequentem vsum, ac ferè in consuetudinem abierat: frigida quondam in conuiujs ac tepida separatim vltima mensa offerebatur accumbentibus: vtraque cū ad oris collutionem tum ad potum: illa quidem ad reprimendos ingestorum vapores: ista potiùs ad cingendum vomitū, vt suo quisque arbitrio natam ex ingluvie molestiam excuteret, At immodicæ euacuationi non ita præsens remedium: vetant afflictæ vires ne pacem defectui copiã rependam, vnde non rarò euenit vt quos euacuatio non exstinxit, vberior postmodum refectio repentè interimat.

His rationibus manifestè conficitur repletioni cōmodiùs & promptiùs posse nos subuenire, secus tamen res habet si veris rationibus & Galeni suffragio æstimetur; Galenus quidem exhaustis consūptisque inedia

10. Metho-
ds. 3.

403 APHORISMVS TERTIVS

fuccurrendi facilitatem proprio experimēto cōprobavit, dum iuuenē illum iam penē examinē oblato cōuenienti cibo protinus quasi ab inferis reuocauit. Conuenienti (inquam) cibo, hoc est moderata cremoris prifanæ quātitate? nam largiorem nusquam illæsus, pertulisset iam propè exstinctus natiuus calor. Neque opus fuit vt parem defectui copiam exhiberet, poterat is defectus iteratis vicibus nullo detrimento refarciri; at quod plus est (ait Hippocrates) noxas interdum inemendabiles parit. Quam ob causam ciborum adiectioni multò minùs intendendum subtrahere omninò sæpè expedit. Quanquàm verò exuberantem sanguinem nulla virtutis offensione, successu optimo, & valdè expedito plerisque detrahimus, non ideo inferendum vtilem fore atque expeditam sanguinis detractionem ijs qui abdomini seruiunt: succos crudiores non eximit venæ sectio, primarum viarum infarctus non tollit. Non etiam sunt omnes aut ad vomendum faciles, aut vomitionibus assueti: Neq; si euomāt molestiam omnem illicò deponunt, nouam etiam quandoque ex vomitu contrahunt. Tutiùs ergò atque facilius ex immoderata vacuatione iacentem reficere atque subleuare, dummodo iustæ moderationis legibus se se ipse contineat.

3. Acut. s.
37. & ibi.
Galenus.

Sed hic Colophonis loco discutiendū vulgatissimū illud problema. *Cur plures post summam annonæ caritatem, quàm ipso famis tem-*

pore moriantur?

An quia contractus longa parcimonia ventriculus repentinam extensionem ferre non potest? siquidem famelici affluente alimonia sese vltra modum infarciunt inde repentina ventriculi distentio; at subitas mutationes natura non patitur. An potius quia debilitatus diuturniore inedia natius calor ac elanguidus refectione larga suffocatur? Quam ob causam a morbo conualescentes dum cibi multitudine naturæ facultatem obruunt, non modo non corroborantur (vt annotauit Hippocrates) sed plerūque etiam 2. Aphorism. 8. recidivas patiuntur & intereunt. Huic finitimum est aliud problema, *cur post famem magis quam in fame generetur pestis?* Hinc enim natum prouerbium, *μετὰ λιμόν δ' λοιμός*, post famem pestis, cum rationi magis videatur consonum, vt quo tempore putrida ingeruntur ita cogente necessitate, maior subsequatur putredo, putredinem pestis. An vt pestiferam lucem non effugiant, in quos diuinam vindictam non exercuit fames? Hæc enim inter cætera sceleratis hominibus in pœnam diuinitus immittuntur, vti perbellè, sacrarum opinor literarum monumentis instructus Hesiodus scriptum reliquit.

*ἀργρόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων
 Λιμόν' ἄμου καὶ λοιμόν ἀποφθινύλασι ἢ λαοὶ ἔργον καὶ
 Οὐδ' ἢ γυναικες τίκτεσιν, μνησθεσὶ δ' ἰστικες ἡμεσθ.
 Ζωὸς Φραδμοσίνησι ὀλυμπίου ἀλοτε δ' αὐτε
 Η ἰών γε σραπν ἐνρίω ἀπέλασον ἢ ὄγε πῆχος*

405 APHORISMVS TERTIVS,

Η νέας ἐν παντὶ Κρονίδης ἀπολήνυται αὐτὸς.
 Quam Hesiodi sententiam Iuuenili ferro-
 re abreptus Nicolaus Valla non iuueniliter
 sané, sed perquam eleganter & fideliter ita
 reddidit.

*Pestis furit atra per urbem
 Et maleuada famos, paulatim desinit omne
 Vulgus, & hic vacuos ostendit tecta penates:
 Fœmina nulla parit, sic seuit Iuppiter erga
 Quos malefacta iuuant, qui si modo fortè
 eruentum*

*Militie excercent studium, mora nulla si-
 nistro*

*Martis cadunt, vel si potius iuuat ire per
 altum*

*Fluctibus in medijs submergitur obruta
 puppis.*

Ecce ut cœlestem vindictam nusquam de-
 uitant improbi. Eandem pestis causam deo-
 rum scilicet vindictam, Homerus agnouit.

Iliad. α.

ὁ γὰρ βασιλεὶ χολωθεὶς (inquit de
 Apolline loquens)

Νῆσον ἀνά στρατὸν ὥρσε κακῶν ὀλέκοντο δὲ
 λαοί

Τούνεκα τὸν χρύσειον ἠτίμησ' ἀρητήεσσι.

Regi succensus Apollo

*Misit in armatos pestem, populusque peribat
 Quod sua sacrificio non esset gloria Chrysi.*

An verò (Theologicis prætermisissis) id
 accidit quoniam famis tempore praua etiam
 edulia exigua quantitate deuorata, tantisper
 edomari à natiuo calore poterant & putre-

Q. DECIMA OCTAVA. 406

do impediti; postea adaucta supra modum
quantitate humores in corpore stabulantes,
ex antea vitæ prauitate putredini obno-
xijamplius coerceri nequeunt?

*Galenus 1.
de diff. feb.
capite 4.*

An potius quia ex subita & vehementi
repletione generatur cruditas, ex cruditate
obstructio, ex obstructione putredo, ex
putredine pestis? An denique ut in prælijs
sic in fame non cremata (veluti antiquis
mos erat) aut insepulta egenorum cadauera
contagione aërem inficiunt, atque ut sensim
is corrumpitur, ita quoque pedetentim serpit
venenata aura & non nisi prestituto tēpore
sufficienti longè lateque in Ciuitates dis-
pergitur?

*Galenus.
ibidem.*

Plura circa venæ sectionem cæteraque
hactenus disputata agitari à nobis potuissent,
sed hæc pro Aphorismi interpretatione vi-
dentur satis, non enim materias quascunque
integrè pertractare propositum est, sed tan-
tum in singulis immorari quantum per
Hippocratem licebit.

Αἱ λεπταὶ καὶ ἀκριβέες διαίται καὶ ἐν
 τοῖσι μακροῖσιν αἰεὶ πάθει καὶ ἐν τοῖσιν
 ὀξέσιν, ἃ μὴ ἐπιδέχεται σφαλῆσαι. καὶ πάλιν
 αἱ ἐς τὸ ἕλατον λεπτότητος ἀφιγμέναι διαίται,
 χαλεπαὶ: καὶ γὰρ αἱ πληρώσιες αἱ ἐς τὸ
 ἕλατον ἀφιγμέναι χαλεπαὶ.

Victus tenuis atque exqui-
 situs, & in longis passionibus
 semper: Et in acutis, in qui-
 bus non cōuenit periculosus,
 & rursus ad extremum tenui-
 tatis deuectus grauis est: Ete-
 nim ducta ad extremum re-
 fectio, difficilis.

Commentarius.

Quid fit victus tenuis, quid acutus
 morbus, quot vtriusque species,
 docet abunde hic & alibi Galenus, quæ
 mutuari ab ipso in præsentia non pige-

APHORISMVS QVARTVS. 408

bit, quandoquidem doctrinæ Hippocraticæ sunt apprimè consentanea, & ad huius Aphorismi intelligentiam cōsequendam penitus necessaria. Viſtum ergò tenuem definit eum, qui per pauca aut parum nutrientia fit alimenta, qualis est ptisanæ succus. Quo loco alimenti nomine extremum intellige, ita communiter accipitur, cum de viſtus instituendi forma sermo est apud Medicos (quanquam aliàs ne alimenti quidem appellationē apud Galenum meretur) huius diætæ finis est parua nutritio, quanta scilicet viribus ad indicationem vsque prorogandis sufficiat. Indicatio porrò aliàs obtingit citiùs, quãdoque tardiùs: Ex hoc diuerso motu diuersæ acutorum differentiæ oriuntur quarum singulæ peculiarē sibi vendicant alimonix quantitatem. In hoc sanè cōueniunt quæcunque acutorum differentiæ quod citò terminentur nec periculo vacent: differunt sola maioris aut minoris ratione. Pari modo tenui cuiusque viſtui. illud in genere commune est, quod pauca offerantur alimenta (inquam seu virtute seu mole) at sola itidem inter se discrepant maioris aut minoris ratione, Quare tenuis-

409 APHORISMVS QVARTVS

simus exactè is appellatur, in quo penitus à cibis abstinem⁹, ijsq; affectibus conuenit quos exactè peracutos vocamus, in quibus, cùm vltra quartum diem non protendantur, verendum non est ne tantillo tempore concidant vires, si tamē non omnino robori confidimus aut ex eorum numero sit morbus qui simpliciter peracuti nominantur, & septimo terminatur die, concedendum aliquid quale melicratum. Et hic quoque tenuissimus est victus at non exacte. Sin ante decimam quartum crifim non expectamus, quemadmodum in acutis exquisitè, ad ptisanæ cremorem veniendum, quæ exactè tenuem diætam constituit. Tum demum si neque hanc vitæ regulam patiantur vires, aut ad vigesimum diem protrahatur morbus vti fit in acutis non exacte, ptisanam integram offeremus, hoc est, victum tenuē, at non exquisitè. Eliciamus modò ex dictis si fieri potest Aphoristicæ sententiæ interpretationem, quam postmodum ratione stabiliemus. Istud meo iudicio voluit Apollo noster plusquam Delphicus victum tenuem, hoc est, quem simpliciter tenuem nūcupamus, & exquisitum, hoc est exquisitè tenuem

s. Aph. 23.

tenuem, non autem acutum, quomodo impropijssime vertit Fuchsius. Nam præterquamquod dictio, ἀκέρβης qua in præsentī utitur Hippocrates, ea significatione apud probatos auctores non inuenitur, absōnū est propriam & peculiarem qualitati exprimendæ vocem, in quantitatem κατὰ ποσιν de-
torquere, tum præsertim cū clariorē loquendi formam interpretis munus exoptulat, victum enim acutum [si voce non abutemur] eum esse fatebimur, qui acuto pungenteque sapore sit præditus, cuiusmodi sunt acer, acerb⁹, acidus, qui linguā & fauces, punctim quasi laceffūt, feriunt, atque vellicant. Sed relicto interprete redeamus ad nostrum Æsculapium, cuius hæc mens fuit docere victum tenuem simpliciter, & tenuem exquisite perpetuò, dubium esse in affectibus diuturnis, necnon etiam in acutis in quibus non competit, hoc est in acutis ex decidentia, addas etiam in simpliciter acutis si duo hæc verba tenuem & exquisitum, simul iungas, ita ut idem sonent quod exquisite tenuem, altero nimirum vices aduerbij gerente, qui modus Græcis est non parum familiaris. Et rursus victum illum qui ad ex-

411 APHORISMUS QUARTUS
 tremum tenuitatis deuenit grauem &
 anxium. Puta in ijs passionibus de qui-
 bus sermo est. Rem ita habere colligit
 ducto à contrarijs argumento, quorum
 cum eadem disciplina sit & ratio vul-
 gato logicis axiomate, si difficilem esse
 refectioem extremam non inficiamur,
 pari modo extremā inediam minime
 tutam fore negari non debet. Hæc est
 authoris sententia breuibus quantum
 commentarius requirit illustrata, latiùs
 postea, & quantum videbitur in con-
 trouersijs excurremus. Illud tanquam
 fundamenti loco supponendum ante
 omnia, ex quo pendet tota decisio, legi-
 timam illam esse uiuendi rationem, quæ
 neque morbum auget, neque vires vl-
 trà quam par est collabi finit: Quæ cō-
 trario modo habet, illegitimam: Mor-
 bum auget quæcunque copiosiore quā
 æquum sit vitur alimento: facultatem
 destruit, quæ parcioe. Quicunque igitur
 in alterutrum impinget non erit
 periculo immunis. Huiusmodi autem
 est tenuis victus in propositis affectibus:
 in longis quidem & ἐκ μεταπτώσεως hoc
 est ex decidentia acutis tolerari non
 potest quin lædatur insigniter virtus aut
 fracta penitùs atque exoluta collabatur.

APHORISMVS QVARTVS 412

Idem iudicium esto seruata temporis
 proportione, de simpliciter acutis, si de
 exacte tenui victu solum sermo sit, is
 ipse victus tenuis in peracutis morbis
 naturam à coctione auocat, grauiora-
 que concitat incendia magno ægri dis-
 pendio. Iam quæ extremè tenuis diæta
 est multò minùs quàm præcedentium
 vlla viribus illæsis perferri in Chronicis,
 & ex decidentia acutis passionibus po-
 test: extrema quoque refectio morbi
 radices altius defigit, & naturæ nego-
 tium facessit. Ita vt morbificæ causæ
 maturationi & depulsioni cum opus est
 intendere ipsa nequeat. Quare meritò
 ambæ dicuntur à Galeno vere alienæ
 & monstruæ, quandoquidem extremæ
 cum sint paucissimis omninò aptæ sunt,
 cæteris quàm infestissimæ etiam ab
 idiotis deprehenduntur. Quæ verò
 medium tenent habent vtrinque ali-
 quid quo se tueantur, & si quem offen-
 dant leuiorem cladem ac iniuriam in-
 ferunt. Extremarum porrò diætarum
 dispar est noxa: Ab inedia omnimoda
 vehementiùs concutiuntur vires in
 morbo diuturno. Ab extrema refectio-
 ne magis efferantur acutæ passionés.
 Mirabitur fortasse quispiam nos modò

*r. acut. Cō-
 ment. t. 13*

C c 1

413 *APHORISMVS QVARTVS*

2 Aphorif-
mus 4. 63
51. 6. epid
comm. 4.
x. 10. 2. A-
phorif. 17.

extremam refectiōem tanquam in vniuersum funestam non penitus allegare, nostramque sententiam velut in omni medicina hactenus inauditam aspernabitur & reijciet. Quid enim magis in Hippocratis doctrina tritum & vulgare, quā omne nimium naturæ inimicum, optimam sanitatis tutelam non impleri cibis; hi enim vbi plus præter naturam ingeruntur morbos procreant, vti paulò ante cumulate demonstrauim⁹. Quid porrò nimium dici debet nisi quod extremum? Quorsum ergò extremas refectiōes paucis aptas dicimus, vbi de agrotis sermo est, cum ne sanis quidem quadare vnquam posse videantur? Ne his difficultatum inuolucris teneamur irretiti, sciendum est extremæ refectiōis nomine eam hîc intelligi quam communiter plenissimam vocant, quæ & multis fit, & copiose nutrientibus alimentis. Non autem eam quæ in quantitate moderationis terminos excedit, de qua loquitur diuinus senex citatis in contrarium Aphorismis & nos in superioribus egimus. Hæc enim ex se suaque natura summis perpetuò grauissimorū symptomatum periculis obnoxia est.

APHORISMVS QVARTVS, 414

Illa non semper, sed in aduersa va-
 letudine dūtaxat præsertimque in acu-
 tis morbis, quorum respectu plena re-
 fectione non solum immoderata, sed etiā 1. acut. cō-
ment. 1. 13 monstrōsa & à ratione penitus aliena
 Galeno appellatur, quæ certe appella-
 tio simpliciter loquendo alteri longe
 conuenientior est: Monstrōsam verò
 refectionem nuncupatam fuisse plenam
 à Galeno ostendunt ipsius verba, dum
 Petronam reprehendit quod in febribus
 tum vinum tum carnes exhiberet
 nulla quantitatis summæ aut exceden-
 tis facta mentione. Neque veri simile
 putandum est Petronam fidei suæ cre-
 ditos febrientes ciborum copia ingur-
 gitasse, eamque vere monstrōsam, &
 suapte natura alienam quantitatem
 ægris concessisse, quam ne pancreaticè
 quidem habentibus concessisset.

Hic itaque verus & genuinus est po-
 stremæ partis nostri Aphorismi intelle-
 ctus: tam exacte tenuissimam, quam
 exacte plenam viuendi rationem [hoc
 est quæ fit per multa & multum nutri-
 entia alimenta, & sanis ac benè habitis
 corporibus quàm accommodatissima
 est] in longis passionibus, & acutis
 quibusdā [de quibus in priore Apho-

415 *APHORISMVS QVARTVS*
 rismi parte sermo est, ad quam seruata
 proportione referri debet altera] mini-
 me cōpetere, periculo non carere. Imò
 verò [quod maxime ad rem nostram
 facit] videtur Hippocrates sumpto à mi-
 nori ad maius argumēto probare velle
 summe tenuem victum in prædictis af-
 fectibus fugiendum. Hac ratione: si ve-
 rum est in hisce passionibus refectionem
 extremam, hoc est plenissimum victum
 non conuenire, quod quidem minus
 credibile videri potest, quandoquidem
 affectus diurnitas largiore cibo virtu-
 tem sustentari iubet, quantò magis cre-
 dibile fuerit detestandam longioribus
 in morbis inediam, à qua hæc ipsa fun-
 ditus euertitur? Tale esse Hippocratis
 institutum denotat causalis illa particu-
 la γὰρ. Quanquam non repugno, quin
 de contrarijs extremis simpliciter intel-
 ligantur hæc clausulæ, quorum primum
 virtutem plane exhaurit: alterū hanc
 ipsam suffocatam opprimit, necnon
 à morbi coitione distrahit.

An recte dictum sit ab Hippo-
crate ἐν μακροῖσι πάθεσι? siue
an morbus sit passio?

QVÆSTIO PRIMA.

Pάθεσι, siue passionis nomine morbum
in præsentī significari nemini dubium
est, ideòque dictionem hanc ἐν πάθεσι ver-
terunt in morbis nonnulli interpretes, quam
versionem suo commentario Galenus non
obscurè comprobavit. Eadem in significatio-
ne à summo latinæ linguæ excultore &
principè accepta est, cuius hac in parte non
planè reiicienda auctoritas. Reliquæ (inquit)
perturbationes animi, formidines, libidines,
iracundiæ, hæc enim ferè sunt eiusmodi quæ
Græci πάθη appellant, ego poterã morbos,
& id verbum esset è verbo, sed in consue-
tudinē nostram non caderet. Nam misere-
ri, gestire, gaudere, lætari, hæc omnia mor-
bos Græci appellant, motus animi rationi,
non obrèperantes: nos autem eosdē motus
cōcitati animi rectè vt opinor perturbationes
dixerimus, morbos non satis v̄sitatè. Hanc
summi Oratoris interpretationem confirmat
Aristoteles cum libro de sensu & sensili mor-
bum definit passionem corporis viuētis,
Verum impropriam esse huiusmodi accep-

3. Quest.
Tuscul.

QVAESTIO PRIMA. 418

tionem grauissimorum auctorum Græciæ Philosophiæque luminum, ipsius etiam Galeni suffragio conuinci potest: Plato quidē non voluptatem modo sed & quascunque nascentes alterationes quæ morborum appellationem mereri nequeunt *ἡ πάθη* nuncupauit. Cuius principijs insistens eius discipulus, atque vnà reliquorum omnium magister grauissimus pathemata à prædicamento qualitatis secludit: & meritò. Pathematum namque essentia incompleta est & imperfecta, in ipso (vt loquuntur) fieri, neque actione separata subsistit, quare ex consequenti nihil habet à quo subiectum quale dicatur, sed aliquid esse perpeffum. Quicquid enim absoluto motu relinquitur non iam passio est, sed vel habitus, vel dispositio, vel patibilis qualitas. Huic eidem sententiæ subscribens Galenus inquit, quod in ipso (vt sic loquar) fieri essentiam habet, actionem passionemue nominamus? quod in permanentia ad aliquod tempus, sanitatem morbumue. Quippè agentis motus actio est: eius verò quod ab eo est quodammodo affectū, passio. In summa ipsum affici idem quodammodo quod pati est, differtque passio ab affectu affectioneue motu. Namque cessante eo quod alterabat, alteratio quæ in passio iam remanet affectus eius est, ita scilicet vt in ipso verti, & mutari, & alterari, & moueri passio generationem habeat, in eo verò quod manet & in subiecto corpore

*Libro de
Symptom.*

Capite. 1.

419 APHORISMVS QVARTVS,
 reseruatur affectus constat.

2. Method.
 Capite 3.

Huic principio inmixtus quæ præter naturam in corpore inueniuntur. In methodo ita distinguit. Prisci motus omnes etiam qui naturaliter habent πάθη Græcè id est passiones nominant, sicuti etiam ipsos actiuos motus actiones. Et paulò post, contrarium sanitati affectum à quo lædi actionem dicimus, morbum tantum appellamus siue diutinus sit, siue breuis, siue momento duret. Ex reliquis affectibus, qui præter naturam sunt, eos qui hunc præcedunt, causæque rationem obtinent, causas tantum dicimus non πάθη. Qui illum sequuntur, si actiones offensæ sunt & Symptomata & πάθη: Eodem modo & immodicas vel inanitiones, vel retentiones. Qui verò affectus sunt veluti vitiosus color, supra passionis & Symptomatis appellationem etiam affectus vel affectiones vocamus, ita nimirum vt sunt. Dicuntur hæc quidem omnia communi nomine Symptomata, cæterum non vni generi subdita. Quippè affectus quidam corporis est vitiosus color, quod excernitur aut retinetur affectus non est, sed affectum sequitur: similiter actio vel læsa vel integra affectus sanè non est, at particula à qua editur affectum necessario comitatur: Hactenus Galenus. Si huc aliorum quoque Philosophorum & Medicorum placita referre in animo esset, morbis hanc appellationem quadrare propriè non posse communi suffragio de-

QUESTIO PRIMA. 420

cretum inueniremus. Sed hæc à principibus viris petita (in quorum sententiam pedibus eunt cæteri) omnium instar esse possunt.

An igitur Hippocratem accusabimus qui tum longos tum acutos affectus *πάθος* nomine donauit? Arguere certè ipsum non possumus nisi pariter antiquos omnes atque adeò Galenum ipsum in iudicium vocemus. Galenus quidem sub Pathematis verbo febres horribiles cõprehendit, & dysenteriam, & Phlegmones. Eundem quoque apud veteres huius dictionis fuisse vsum cumulatè probant, quæ ex Cicerone adduximus, qui græcarum literarum fuit peritissimus. Eius tamen auctoritati (quoniam extraneus fuit) ne quisquam detrahendũ putet, Asiaticum nostrum iterum loquentem audiamus. Iam ipsum permanentè affectum Græci (inquit) passionè vocant, veluti quod iam fecit, nec etiannũ facit causam. Quanquam neque hoc absoluto sermone causa est, neque affectus qui manet absoluto sermone passio: & alibi. A veteribus quidem *πάθος* priuatim de omni extrinsecus motu dicebatur, nunc per abusum etiam affectus qui ex passionè iam prouenere, nec ampliùs in motu sunt *πάθη*, id est passiones vocant. Tum inferiùs eodem capite *πάθος* id est passionem de morbo dixisse veteres quemadmodum & *ἀσπίσιαν*, id est infirmitatem, & *ἀσθενειαν* id est imbecillitatem ostensum nobis est in ijs quæ de medicinalibus vocabulis scripsimus. Ex qui-

1. Epid.
comm. 2.
t. 23 libro
aduersus
Iulian.

Galenus
lib. de diff.
Lymp. c. 1.

2. Method.
Capite 3.

bus manifestum arbitror ante Galeni tempora, ipso Hippocratis seculo duplicē fuisse huius dictionis vsum: proprium alterum & strictum, quo priuatim de omni extrinsecus motu passio dicebatur. Alterum improprium & amplum quo inducta qualitas, & permanens affectus significabatur. Vndē non incommoda elici potest difficultatis solutio, si dicamus Hippocratem & Galenum communem quandoque loquendi morem sectari, cum dē rei natura ambigi non potest, quemadmodum in præsenti Aphorismo nemo ambigit quin de morbis instituat oratio. Neque verò decuit experientissimos docendi magistros de verbis ubique esse sollicitos dummodò sublata omni Homonymia id intelligeretur de quo sermo esset. Imò præstitit nonnunquam facilioris doctrinæ gratia receptis acceptionibus, quanquam non ita proprijs, se se accommodare, & insistere: Nisi cum de genuina dictionum significatione, & natura rei sermo fit ex professo, tū enim remouenda omnis æquiocatio, omnis ambiguitas tollenda & declaranda. In hunc modum de passione strictius in prædicamentis egit Aristoteles, & si alibi, alia ratione: vt in posterioribus *ἡ δὲ πάθη καὶ αἰτία* dixit ea quæ de re aliqua præter naturam & essentiam sumpta definitione demonstrantur.

Galenus quoque essentiam morbi proditurus, ne vllis esset abagibus, implicita definitione, necessitate cōpulsus veram *τὴν πάθη*

significationem proposuit, quoniam à viris etiam non vulgaribus tanquam morbi genus assignabatur πάθος. Quanquam non ita angustè ut Cicero tradidit hac dictione utebatur, ita ut è verbo ad verbū morbū significaret. Nam præterquā quod aliū apud antiquos eius fuisse vsum cumulatè satis hæten^o cōprobauim^o (quod etiam ex Galeno si opus esset confirmare pluribus liceret qui τὰ ψυχῆς παθήματα non inter morbos ut refert Cicero, sed inter salubres, aut insalubres causas recensuit) si notationem nominum attendamus plurimum ἀπὸ τῆς ὀνόματι differre τὸ πάθος ἢ τὸ πάθημα comperiemus; Ignaros fortassè aliquos, in quorum lectionem incidit sequutus Cicero, particularem errorem pro communi recepit, & peculiarem quorundam interpretationem, vñtato auctoribus loquendi more, in omnem Græciam detorsit. Pathos quidem definit Olympicus corporis affectum præter naturam permanentem. Qua ratione morbi proprium genus Pathemati tribuit, multisque & gravissimis erroribus breui oratione se se implicuit quos doctè & copiosè uti solet Galenus confutavit. Thessal^o quoque inter morbum & Pathos nihil esse discriminis existimavit: Suis enim commentarijs translatione utrumque ponit, isto vel altero vsus promiscuè, quasi nihil intersit quocunque modo vsurpentur. At hoc neque Hippocrati, neque cæteris vsquam in mentem venit,

*In arte
parua ca-
pise 85.*

*1. Methodi
Capite 7.
69.*

423 *APHORISMVS QVARTVS*
præterquam explicato modo.

Illud hoc loco monitos velim latinitatis studiosos, rectè quidem à Cicerone animi Parhemata perturbationes appellari, non tamè quicquid verè & propriè Græcis appellatur πάθος aut πάθημα latinis perturbationem interpretari licere, angustior enim est huius vocis significatio, quam ut Græcis illis vndequaue respondeat, itaque si aliquanto barbariùs at significantiùs loqui lubet, passionis dictionem haud aspernabimur.

Iam nunc quæsierit aliquis, quoniam Philosophorum Medicorumque decreto Pathos à definitione morbi subtraximus, ad quod tandem genus morbum referemus?

Sub quo genere contineatur morbus?

QVÆSTIO SECVNDA

DIcam eò lubentius, quo iniquiùs Galenum video Argenterij spiculis oppeti. Vnde liquidò tandem patebit morbum ad eorum genus minimè pertinere quorum essentia in motu est posita, totaque ab actione dependet, quod iam antea discussimus.

Galenus multis in locis διαθεσις hoc est dispositionem siue quod perinde ipsi est κατὰ φύσιν hoc est constitutionem tanquam verum & proximum morbi genus colloca-

QVÆSTIO SECUNDA 424

uit, Dispositionem siue affectum à definitione morbi reijcit Argēterius solam constitutionis appellationem recipit, vnum hoc agnoscit genus. Candidissimi doctoris mentem declarem in primis tum aliena tela nullo negotio repellemus. Illud ante omnia fundamenti loco statuamus (ne quem in posterum ambigua vocis acceptio fucum faciat) non vno sensu apud omnes affectus nomen vsurpari: generalissimè quandoque capitur non à Poetis modo aut Oratorib⁹, sed à Philosophis quoque & Medicis, vt id omne indicet à quo afficimur, qua ratione ipsas etiam passiones suo ambitu includit: sic animi Pathemata affectus & affectiones nuncupamus, Sumitur alias pro ea qualitate solum quæ ab actione relinquitur; Hoc modo superius morbum à passione distinximus; Nempè quod huius esse in continuo fluxu sit constitutū, ille finita alteratione permaneat.

Tertiam addit significationem Fuchsius ^{3. inst. scilicet.} ^{1. Cap. 1.} qua magis contractè sumitur pro omni in id quod præter naturam est mutatione. Qua in distinctione aut mancus videtur, aut superfluus. Mancus quidem si dicamus huic acceptioni respondere alteram, quæ est mutatio in id quod secundum naturam, sanitas enim affectus est; Adiaphora quippè affectus vox, æquè in bonam ac in malam partem sumitur. Superfluus verò siquidem tertia significatio non minus commodè refertur ad priores quam ista posteriora loco adiecta.

423 APHORISMVS QVARTVS,

Nisi pro Fuchſio respondeam^o ſimpliciter & abſolutè ſine adiectione poſitum affectus nomen ſiniſtrè accipi, morboque tantū morbificis cauſis, & ſymptomatis applicari, non autem contrarijs affectibus.

*6. de placi-
tis Hippo-
cratis &
Platon. 8.*

Hoc ſenſu apud Galenū inuenitur, dum actionem ab affectu ſeiungit, quod per actionem motum quendam naturalem intelligamus; affectum autem præter naturam. Vbi notandum actionem dici motum; primaria ratione, hoc eſt à natura primariò intentum, non ex aliqua conſequentia alia neceſſariò conſequentem. Sic cordis motus qui in pulſibus fit actio dicitur, qui in pal- pitationibus affectus. In prima ſignificatio- ne hoc ipſo loco affectū deſcribit Galen^o motum in altero ab altero: actionem motū quen- dam efficientē ſiue per ſe exiſtentem, quo- rum utrūquè ſæpè neceſſariò in vnum con- currunt ſubiectum. Nam à ſecante facta di- uiſio in eo quod ſecatur vna & eadem res cum fit, ſecantis quidem actio, eius autem quod ſecatur affectus eſt. Propriè hoc eſt ſecundo modo ſumptum affectus vocabu- lum, generis & ſpeciej locum obtinet, apud Logicos & Medicos. A Galeno quidem *ἔξις* per *διὰθεσιν* veluti propriū genus defi- nitur. Habitum enim non qualitatē ſed af- fectionem vocat permanentem. Quacun- que (inquit) ægrè à ſubiecto remouetur affectio, habitus nuncupatur. Quicquid in conſtanti ægrèque ſolubili affectu eſt, id habitu iam quodam

*8. Metho-
dis.*

QVÆSTIO SECUNDA. 426

quodam affectum est. In specie habitui opponitur, eamque notat qualitatem quæ facile à subiecto remouetur; Et hoc modo propriè ab Aristorele & Dialecticis in Categorijs vsurpatur. Quanquam neque tum quidem speciè efficit ab habitu separatam, nam quæ secundum magis & minùs solum differunt, specie non differunt. In genere sub se utramque continet qualitatem, & quæ ægrè, & quæ facili negotio euellitur.

Hæc distinctio nostra non est quam multo antè tempore his verbis doctissimus Ammonius proposuit, ὅτι τῆς διαθέσεως ὄνομα διττόν ἐστι, τὸ μὲν γενικώτερον, ὃ καλεῖται κατὰ τῆς ἐξεως: τὸ δὲ ἰδικώτερον, ὃ ἀντιδιασέλλεται πρὸς τὴν ἐξίν. Hoc est dispositionis nomen duplex est, hoc quidè generalius quod etiam de habitu enunciat: illud verò specialius quod habitui opponitur. Iam ad rem dicimus affectum in definitione morbi collocari, quatenus sub se habitum simul & dispositionem continet, Nec aliter sumi debet quando de morbo propriè dicto sermo est, ipso Galeno auctore, in cuius fidem satis fuerit hæc eius verba prioribus adscripsisse. Accidit interdum ut partium aliquæ dispositionem habeant (ut ita dicam) ἐκίτηται: quæ tenaciter hæret, reliquæ verò (ut sic dixeris) κατὰ γέσιν id est quæ faciliè discutitur. Ecce ut dispositionem pro habitu ponit: sed quid opus est in huius rei probationem testimonia conquirere; Cum videamus, non

3. de loc.
affect. c. 2.

Dd

427 *APHORISMVS QVARTVS.*

modo heclicas febres, sed & diarias quoque, in morborum numero ab omnibus percenseri, quarum illæ ad habitum, hæ ad dispositionem pertinent? Præstiterit itaque obiectorum ab Argenterio spiculorum aciem retundere, vbi cætera quæ ad confirmanda Galeni circa definitionem morbi documenta spectant, proponemus.

3. *Physic.*
Aristot.
text. 6.

Catachresim notat primo loco vbi Galenus affectum dicit esse alterationem, cum hæc sit motus, ille qualitas: An ignorauit poni alterationem pro motu & pro termino, hoc est pro inducta qualitate? Nunquid aperte satis confusionem sustulit, & ambiguitatem Galenus, cum addidit esse alterationem factam siue permanentem? quod repugnat motui: Est enim motus actus entis in potentia, prout in potentia, hoc est forma imperfecta tendens ad vltiorem perfectionem, cuius essentia non tam in actu consistit, quam in potentia, vt pote quæ à potentia limitatur & determinatur: Arguitur præterea Galenus quod morborum causas affectus esse pronunciarit: Nam neque causa alteratio est (inquit ille) neque in qualitatibus, sed in eorum quæ comparate dicuntur genere continentur. Quod si ea quæ morbos pariunt nonnunquam sunt qualitates, non tamen omnia, Itavt nequeat nomen affectus commune esse vniuersis causis. O egregium Sophistam! Quam manifesta in his verbis repugnantia!

Si enim verum est causas nunquam esse

QVÆSTIO SECUNDA. 428

qualitates sed relationes, quorsum iam mox contrarium in aliquibus admittit? Quo admissio, quid est quod Galenum reprehendat, qui nusquam causas omnes, vti neque Symptomata omnia affectus appellavit? ecquis enim vsque adeo Philosophiæ Theoremata ignarus inueniri potest qui causas vllas externas sub affectus nomine contineri putet? Vt de internis sileam, quarum plurimæ sunt instabiles. Idem vero doctorum doctissimo vsquàm in mentem venisse proprijs funditus euerfis principijs, hoc qui arbitratur, aut insulsus est aut malitiosus. At rectius Argenterio fuisset priori in argumentatione persistere, & docere causas omnes sub relatione comprehendi, & hoc quidem vltro admississemus: causam nimirum omnem qua causa est ad effectum referri: Qua ratione & morbi ipsi à quibus Sympathia quadam alij originem trahunt, considerati vt aliorum causæ sub eorum genere collocantur, quæ τὰ πρὸς τὸ nominamus. Verum & hi morbi & cæteræ omnes causæ, aut saltem plurimæ si in se spectentur vt sunt quid absolutum, secluso omni respectu, ad qualitatis prædicamentum referri debent, & sub affectus genere constitui: Verè enim ab ipsis quale denominatur subiectum, in quo permanentem habent finito motu essentiam. Mihi porro non satisfacit in præsentia Fuchsij solutio, inquentis Galenum affectus vocem sumpsisse pro omni in id quod præter natu-

*Inst. Medicæ
Libro 3.
sect. 1. c. 3.*

Dd 2

429 APHORISMUS QUARTVS

ram est mutatione, cum eam causa & symptomati tribuit. Et sanè (ignoscat mihi Fuchsius) Galeno falsissimè imponit, & turpissimè ipse fallitur. Primum enim certum est ex ipso verborum & exemplorum contextu Galenum voluisse propriam affectus appellationem causis & symptomatis quadrare, affectus (inquam) secundo loco definiti, qui prima species est qualitatis, & finita passione subsistit. Præterea constat non minus naturalibus causis quàm præternaturalibus hoc nomen adaptari. Quorsum ergo præternaturalis tantum mutationis seclusa naturali sermo fieret à Galeno? An quod præternaturalium dumtaxat exemplorum meminit? Ob id fortasse, quod de ipsis solum controuersia oriretur. Quamobrem cum in genere conueniant morbus & morbi causa, merito definitioni morbi, addita fuit differentia qua inuicem segregantur. Verùm instat vterius, & nouis quasi resumptis viribus insurgit Argenterius, & queritur antiquam *diabieticus* significationem labefactari; Quandoquidem ab Aristotele de eo solummodò affectu dicitur, qui facillè dimoueri potest. Aristotelis auctoritatem non reijcimus, sed latius quam ab ipso in Categoria qualitatis vsurpetur, etiam à Logicis accipi iam antea demonstrauim⁹. Et quidem peraccommodum est, & planè consentaneum in morbi definitione ea dictione vti, quæ tum habitui, tum dispositioni sit cõmunis: Nam & ambo cõue-

Galenus. 1
Methodi.
Capite 9.

QUÆSTIO SECUNDA 430

niunt morbis, & specie non distinguntur. Verum cum Lernæa bellua nobis suscepta videtur disputatio, vno namque diruto argumento, bina resurgunt & expullulant: Prodit iterum in apertum cāpum ratione simul & Galeni testimonio armatus grauiore quàm antea nixu & vehementia contradictor. Nephitis (inquit) Apoplexial & affectus per consensum omnes morbi sunt, & si minimo tempore, & tamdiu perdurent, quamdiu manet humor aut vapor, aut alia quæ eos peperit causa.

Galenus verò eos errare scribit qui morbum stabile malum esse definiabant; contenditque permanentiæ nomen differentiã esse inter morbum longum & breuem, proindeque à definitione penitus subtrahendum. Id quod apertius primo de locis affectis testatur: morbos scilicet (vt qui res sint similes) & esse iam & vocari non solum cum facti sunt, sed etiam cum fiunt, id est ablati causis suis ampliùs subsistere nequeunt: Hactenus Argenterius. Nos contra eundem Galenum eodem i. de locis affectis verborum suorum, interpretem optimum & fidelissimum adsciscamus, sententiam suam duplici exemplo adstruit: Primum est dysenteria quæ verè talis dici debet, cum primum mordax humor aliquid intestinorum abraferit, quamuis id quod factum est nondum videatur.

1. & 2.
Method.

Capite 2.

Alterum exemplum petita ab externis

Dd 3

similitudine, hoc ipsum conformat. Quemadmodum (inquit) Galenus , quò illabentibus guttulis saxum excavetur, necessarium est vt à primis dispositio quæpiam permanēs in subiecto imprimatur, alias nulla posset offerri ratio, cur ab vltima potius quàm à præcedentibus id opus perficiatur: in morbis quoque dum fiunt est in ipsis initijs stabile aliquid. Cui morbi appellatio competit, quanquàm id præ tenuitate cadere in sensum non possit, & separata causa protinus euanescat, natura videlicet ipsum sanante.

Ex his Galeni verbis doctrinæ clarioris gratia, rem totam, si ita lubet, ad hanc distinctionem reuocemus. Morborum alij iam facti, alij adhuc fiunt. Illi propriissimè morbi nominantur: hi vel vndequaque à suis causis dependent, tumque simpliciter morbi nomen sortiri nequeunt, sed cum additione fientis aut futuri. Sin aliquid habeant iam facti, huius ratione verè morbi sunt appellandi, quamuis, si quod factum est ita exiguum sit aut leue nullis vt sensibus internosci queat, ne in *detractibus*, hoc est perpetui affectus suspicionem incurramus, à priori facta denominatione, morbi in fieri etiamnum appellatio sit retinenda.

Hinc facilis est solutio obiectorum ab Argenterio. Ad rationē quidē primo loco productam negamus simpliciter Nephritidē aut Apoplexiam morbos esse, sunt enim verè &

QUESTIO SECUNDA. 432

propriè symptomata quæ cum morbos consequantur, velut umbra corpus, quid mirum est si ipsis profligatis illico sponte sua deperant? Nephritis (inquam) si pro eo dolore capiatur, qui vel à calculo, vel ab alia quavis causa renibus impacta proficiscitur, symptoma est deprauatæ actionis sensus tactus: si propriè vsurpetur pro inflammatione renum aut eorundem (si ita lubet) obstructione, morbus equidè est propriissimè dictus, & propriam subsistentiam obtinet à sua causa independentem. Apoplexiam nemo unquam morbum appellavit, sed symptoma deperditi motus & sensus, omnisque animalis actionis.

Pro Argenterio nobis fortasse Galenum allegavit quispiam, Apoplexiam inter acutos numerantè. Respondemus symptomati quâdoque morbi appellationem tribui, tum maximè cum insigne est, & à quo potissimum vitæ discrimè imminet, cuius respectu morbi differètia immutatur. Symptomatum enim ratione, leuiores nonnunquam affectus periculosi euadunt & magni; qui etiam longi degenerant in acutos. Itaque cum ex functionum animalium interceptione repentina mors in cerebri obstructionibus plerumque subsequatur, siquidem Apoplexiam fortem soluere impossibile est, Apoplexia merito in acutorum album videtur adscribi. Morbos verò aliorum κοινανία, siue συμπαθία exortos, non simpliciter morbos sed cum

*s. Aphorif.
comm. 30.
Galenum &
Methodi.
Capit. 2.*

*s. Apho-
rism. 24.*

Dd 4

adiectione sympathicos siue per consensum
 vocamus. Morbi quidem rationem subeunt
 quatenus efficiunt per se actioni: At morbi
 dici nequeunt quatenus ab alijs tanquam à
 causa constituntur & conseruantur. Verè
 tum morbi æstimandi cum alijs defixis ra-
 dicibus, cæteris etiam sublatis à quibus or-
 tum traxere, solitarij persistunt. Neque refert
 quod suæ originis initium ab alijs duxerint,
 quibus præsentibus aut nulla vi, aut agrè
 admodum amouentur, sufficienti sequelæ
 & dependentiæ indicio: satis istud esse nequit
 ad eximendam rationem morbi, dummodo
 seipsis nullo aliorum adminiculo tantillo
 tempore sustentetur & persistent. Vnde non
 iniuria reprehenditur Olympicus à Galeno,
 quoniam permanentem siue (vt interpreta-
 bantur illius affectæ) agrè solubilem passio-
 nem, durabilem vocabat, itavt permanen-
 tiam ad durationem temporis referret. Quod
 sanè non morbi in genere sed longi morbi
 proprium est perindè ac facilè solubile,
 breuis; E contrario stabile siue permanens
 id appellat Galenus, cuius essentia seipsa
 subsistit, ab efficiente separata, & indepen-
 dens, siue breui tempore, siue diuturno per-
 seueret. Sophistica ergo cauillatione Galeni
 sententiam ad opinionem proprijs rationi-
 bus confutatam aduersarius traduxit. Ulti-
 mæ auctoritati ex 1. de locis affectis cumu-
 late satisfactum est. Distinctione ex ipsis
 Galeni fontibus erura. Nimirum morbos &

r. Merhadi

Capite 9.

e. musla

indret

a. 2102

QUÆSTIO SECUNDA 434

esse iam & vocari, non solum cum facti sunt, sed tum etiam cum fiunt, si modo supponamus eo ipso tempore quo fiunt, aliquid iam facti inueniri, cuius respectu morbi mereretur nomen. Argenterij verò interpretationem, tanquam Galeno contrariam respuimus; Dum per morbos qui fiunt eos solum intelligit, qui ablatis causis suis consistere nequeunt, & per consequens toti ab ipsis pendet velut umbra à corpore. Habere aliquid possunt facti, & independentis, quod licet depulsa causa statim excludatur & corruat, eius tamen exclusio causæ absentia referri non debet, accepta, sed naturæ beneficio, ipsum (vt Galenus loquitur) sanantis.

Modò ne quid à nobis desiderari possit, occurrans postremo Argenterij argumento, quo infertur febrem nullam fore præter hecticam si statuamus morbum esse qualitatem factam, quandoquidem in alijs febrium speciebus solidæ cordis partes non calefactæ, sed esse in calefieri dicuntur: Eiusdem autem est morbus cuius sanitas, non spirituum non humorum quæ sunt instrumenta, sed ipsarum corporis partium. Hæc ille.

Respondemus nos in cordis substantiam per febres omnes caliditatem induci permanentem, atque independentem, positamque in hac ipsa febris essentiam. Dicit tamen cordis substantiam incalescere non calefactam, quoniam ipsius temperies nondum tota in alienam qualitatem degenerauit.

435 APHORISMVS QVARTVS,

Itavt reliquum sit aliquid quod fiat, aliquid iam factum sit: Ab illo tamen quod præpollet atque excellit fit denominatio: vti de dysenteria diximus, quam fientem cum Galeno nominauimus, quanquã habeat aliquid ratione cuius inter morbos iam factos recenseri queat. Ad eorum porrò quæ fiunt naturam hunc calorem magis accedere hinc deprehendimus, quod excusso humore putrido à quo is excitatur primum, & dehinc conseruatur atque adaugetur, relicta intemperies naturæ beneficio facillè in moderationem reuocetur, natiuo scilicet calore, vt pote in subiecto proprio, propriæ formæ adminiculo, & opera se se in pristinum statum restituyente.

2. de diff. febr. c. 1.

Confirmamus id Lebetis exemplo à Galeno proposito, quem cordi comparat, & aquam calidã, in ipsum effusam humoribus: Quemadmodum enim is reiecta aqua conceptum calorem retinet, ab aqua quæ iam abest independentem: Eadem ratione cogitandum est, proportione quadam impressam ab humoribus in corde qualitatem seclusis etiam humoribus seipsa sustentari, licet breui tempore inhæreat. Concludet hinc aliquis omnem febrem esse hecticam, sed male: Quandoquidem neque natiuus cordis calor totus à sua temperie deficit, neque tantas radices egit intemperies vt iam in habitum transierit; Huius sententiæ auctor fuisse videtur Galenus, qui postquam docuisset excitari

1. de diff. febr. c. 1.

QVÆSTIO SECUNDA 436

febrem spiritibus, humoribus, aut substantia cordis excaletis, cum demum subiecit: at in genere primo iam læso non sistit, sed duo reliqua genera inuadit, ac nisi antea soluat, progressu temporis illa quoque similiter afficit; quasi ita sibi velit: supponamus verbi gratia, cordis humores calidiores redditos comunicabitur necessario calor cordis habitui, non tamen ideò dicetur febris hectica, nisi cum similiter ac humores ipsi erit affecta substantia, hoc est natiuus ipsius calor totus in febrilem commutatus, quod postmodum continget, si diutius protrahatur actio. Quomodo verò propria sit febrium differentia, illa quæ à subiecta materia petitur alterius est disquisitionis: Hæc ad argumenti ab Argenterio positi, solutionem dicta sufficiant. Quamobrem discussa penitus circa morbi genus omni caligine, ad eas species accedamus quarum in Aphorismo fit ab Hippocrate cõmemoratio.

Quid sit longus morbus, quid acutus, & de quo acuto in presenti sermo sit?

QVÆSTIO TERTIA.

Varia sunt, longoque à se inuicẽ distita interuallo ea ex quibus primi me-

437 *APHORISMVS QVARTVS*
dicarum artium professores morborum differentias deprompserunt. Alias enim subiectas corporis partes intuiti, morbos in similes, Organicos & communes, tanquam in prima præcipuaque membra sunt partiti; alias ab internis externisque causis, alias à Symptomatis concomitantibus, alias à circumstantijs quibusdam sub diuisionum occasionem sumpserunt, de quibus omnibus hoc loco pertractare, hominis esset literis & otio intemperanter abutentis, dicam de longo solum & acuto, quantum præsentis est instituti. De longo quidem nulla erit difficultas, certum enim est apud omnes ex vi nominis eum esse qui longo spatio perseverat; siue, quod perinde est, tardè finitur: nempe cum ad quadragessimū quod minimū est diem, quandoque etiam vltius in menses, in annos prorogetur. Palàm quoque est hanc à sola duratione distinctionem constitui: est enim morbus omnis in qualitatis genere, cuius finitus est motus, finita quoque temporis mensura circumscriptus, ex huius mensuræ diuerso interstitio, breuis & longi distinctio exoritur.

Ad acutum ergo veniamus, in cuius explicatione non mediocriter elaborandum. Qua in parte ita variè implicitus videretur Galenus, vt medicorum scripta in eius explicanda mente cōtrouersijs vndique circumsonent. Quò verò nullis in posterum ambagibus perplexi, rem aliquantò planius de-

clarare possimus sententiam nostram breuibus proponere opperæ pretium fuerit, ad quam veluti ad Policleti normam difficultatis omnis solutionem reuocabimus.

In primis si vim Græci nominis spectemus, fatendum erit deesse latinis dictionem simplicem quæ verbi ἀξυς significationi respondeat.

Hæc enim celeritati, acumini, vehementia, aciditati, acerbitati, tribuitur. Quæ si ad propositum referantur, comperiemus significatum illius neque ex Galeni mente, neque ex Grammaticorum sententia sufficienter per acuti vocem exprimi. Duo enim in præsentem denotat ἀξυς vehementem scilicet & præcipitem, quorum alterum sub acuto contineri negant verborum interpretes. Id quod fortasse Argenterium præcipitem duxit in errorem cum acuti morbi differentiam ex solo motu petiuit, eum dicens acutum, qui celeriter mouetur. In quo sanè non mediocriter est accusandus: etenim cum adeo se curiose gesserit in assignandis singulorum morborum differentiis, ipsum etiam Galenum hoc in opere confusionis & obscuritatis in simularit, consentaneum fuerat, ut mixto affectui mixtam quoque originem præbuisset. Eius nos defectum suppleamus statuentes acutos non tantum à celeritate motus, quam durationis breuitas consequitur, præcipites appellandos, sed etiam ab actionis & læsionis vehementia, vehementes. Itavt

2. de diebus decretorijs c. 12.

Libro 1. de morbis c. 4.

439 APHORISMVS QVARTVS

morbi quicunque graues, violenti, difficiles, atque vt verbo dicam magni & periculosi, si vnà sint præcipites, appellationem mereantur acutorum. Id Argenterius ipse cum de natura acuti disputat, sui quasi immemor, fateri cogitur his verbis, morbi qui citò ad finem perueniunt quidam comitem habent magnitudinem, & acuti ob id nominantur vt pleuritis. His ita positis breuiter describi acutus potest morbus, qui vnà magnus est, & præceps. His enim duabus notis à cæteris omnibus discernitur. Nam neque tertianam febrem, simplicem, intermittentem, aut diariam, quanquam exigui sunt temporis, cum periculo careant, inter acutos affectus numerabimus, non etiam incurabilis hæctica, non Phthisis alijque id genus morbi, magni cum sint & longi ex acutorum numero esse possunt, sed neque continuæ febres quæ ab initio veluti prohibitæ, tardèque motæ, & nullam intereà subitam mutationem molitæ, ad quadragesimum producuntur, simpliciter acutæ nominantur; Quanquam has non omninò inter diuturnos morbos percenset Galenus, & de acutorum natura aliquid obtinere fatetur: denique non acuti ipsi quos ex decidentia vocamus, ex verè acutorum censu sunt æstimandi; tardè siquidem in progressu moti ad diuturnorum terminum pertingunt. Quæres quorsù igitur communiter in acutorum album adscribuntur? hæc adfertur ratio: quoniam verè si initium

*Libro d
morb. c. 20*

*Gal. 2. de
diebus de-
cretor. ca-
pite 12.*

Gal. ibid.

QVÆSTIO TERTIA 44●

spēctemus, sunt acuti, verū cū intra vigesimū diem indicentur imperfectē, à natura propria deflectunt, suaque confracta vehementia ad quadagesimū protenduntur, vnde acuti cum adiectione dicuntur: in hoc à præcedentibus distincti, quod initio ad vigesimū circiter diem præcipiti motu ciantur: at præcedentes in ipsis statim primordijs tardo ferantur gradu, quasi intercepto cursu. Quanquam si in eandem vtrique classem referantur non admodum reluctari velim. Talem porrò esse acutum qualem definiuimus, norunt Galenicæ doctrinæ sectatores. Is enim Archigenem commendat, quod acutum dixerit eum, cui motus velox, & subito pericula adueniunt.

Ibidem.

Idipsum propria confirmat sententia in Aphorismis his verbis, acuti morbi præter id quod celeriter iudicantur, statim etiam magnitudinem habent. Quin etiam alibi acutum morbum à *βραχυροπία* penes periculum & magnitudinē seiungit. Nam febres diarias cū simul & breues sint & parvæ & periculis vacuæ, ne ab idiotis quidē acutas vocari asserit, proindeq; acutorū à breui, his ipsis distinctū esse, hoc esse paruitate & securitate. Illud ampliùs confirmari potest ex eodem loco, vbi negat acutū morbum vllum habere oppositum, cui proprium nomen assignetur. Quod planè falsum esset, si penes velocitatem aut magnitudinem solummodò à cæteris discreparet. At dixerit fortasse quis-

2 Aphorif. comm. 19.

3. de dieb. decretor. Capite 13.

441 APHORISMVS QVARTVS

piam, quomodò ergò à contradictione vindicandus; cùm citato capite acutum tardo opponat? respondeo tardum quidem acuto contrarium esse sed non adæquatè: habet enim acutus duo extrema quorù alteri duntaxat puta celeritati, tarditas opponitur, non etiam magnitudini. Instabit vltèriùs, quorsum igitur hæc duo cõiungit Galen⁹ inquiens acutus tardo breuis longo oppositus est, nisi vt significet eodẽ modo opponi tardo acutum, quo longo breuem? respondeo Galeni fuisse mentẽ docere tardum, breui non esse contrarium, quanquam cum longo (cui breue opponitur) sit confusũ: omnis enim diurnus morbus necessariò tardus est, at qui tardus est? non idem necessariò longus: compatitur enim cum breuitate tarditas. Sic ergò infert Galenus, tardũ quidem acuto opponitur, si quidem consistere cum ipso nequit, & breue longo, non autem tardo. Respondere etiam liceret hæc ideò simul coniuncta esse quòd in hoc cõueniant, vt quemadmodum cum longitudine breuitas, ita cum tarditate acuties inueniri nequit: nec opus esse vt cætera inueniantur æqualia. Eadem ratione Argenterij satisfaciamus argumento, qui (vt Galenum varietatis conuincat in assignanda acuti differentia) obijcit primò ad

*v. prognost
comm. 25.*

Glaucanem acutam febrem longæ opponi. Quòd in prognosticis quoque confirmatur hunc in modũ, acuti sunt qui decimo quarto terminantur die, quibus diurni opponuntur:

nuntur: vndè inferre vult Argenterius ex contrariorum natura non patere latiùs acutum, quàm breuē. Quod tamen falsum est: siquidem præter breuitatem, ratione cuius à longo secernitur acutus, habet etiam magnitudinem. Cumque ex duplici respectu conflata sit acuti morbi essentia, nullumque detur ipsi contrariù quod dictione simplici efferatur, meritò nunc ab vno, ratione huius, modò ab altero, ratione alterius separatur: Atque hæc in contrarijs assignandis varietas mixtam ipsius naturam ostendit. Malè ergo concludit Argenterius Galenum acutù cum breui confundere quòd ipsum longo opponat. Si cui ex Argenterij sectatoribus facere satis non videbitur hæc solutio, dicemus optimè Galenum acutam febrem ei opposuisse, quæ magna simul est, & longa, vt intelligeretur in quo inuicem differant.

Hoc ipsi fuisse propositum excitato prognostico colligere est, vbi verè acutos cum ijs conferens qui tales sunt ex decidentia, verè acutis longos opponit, palam facturus penes diuturnitatem acutos ex decidentia qui ad longorum terminum accedunt, ab exactè & non exactè vocatis acutis separari.

Neque etiam coarguendus erroris est idem Galenus, dùm quandoque acutos morbos vocat qui veloci feruntur motu breuique spatio perdurant. Modò eos qui cum magnitudine quadam affligunt: & modò huius cõditionis, modò alterius obliuiscitur. Non

E e

443 APHORISMUS QUARTUS

ipsi propositum est, naturam adæquatam acutorum morborum ubique explicare, sed pro subiectæ materiæ necessitate penes alterutrum distinctionem tradit.

At descriptionem allegatam reiecerit aliquis, ut potè mancā & imperfectā, quod febris nulla facta sit mentio, quam tamen ab acutis morbis inseparabilem prodit Galenus.

*1. Aphorif.
comm. 7.*

Difficilis equidem videtur hic locus maxime cum alios habeat e diametro repugnantes.

*Comment.
19.*

Secundo enim Aphorismorum restrictione utitur, dum ait non semper acutis morbis febres assistere, sed ut plurimum, rarumque esse quin ita fiat.

*Comment.
31.*

Quinto etiam Aphorismorum acutos morbos absq; febre inueniri probat exemplo, Apoplexiæ, Epilepsiæ, conuulsionis distentionis.

Commēt. 1

Et septimo Aphorismorum acutos morbos ex Hippocratis mente eos vocat quorum maxima ex parte febres sunt continuæ.

*1 prognost.
1. 25. &
ibidem Galenus.*

Ita Hippocrates ipse in prognosticis, spirandi facilitatem magnam vim habere dicit ad salutem in omni acuto morbo qui cum febre infestat. Adiecit enim, qui cum febre infestat (inquit Galenus) ut eam à conuulsione, & tetano, & cholera disiungeret, & quibuscunque alijs morbis qui sine febre sunt acuti.

Commodam ista ex Galeno ipso recipiunt interpretationem: commentario quidem 31. quinti Aphorismorum fidelissimus interpres, ut lethale probet mulierem grauidam acuto

morbo corripitur, necesse est (inquit) si is cum febre sit coniunctus hanc ipsam esse continuam: hoc est nulla febris cum acutis morbis complicatur nisi sit continua. Hac eadem ratione (nisi oculatissimum virum memoria turpiter lapsum eodem in opere fateamur) intelligendus est commentarius septimi primi Aphorismorum, & dicendum febres ab acutis morbis esse inseparabiles; Id est quæcunque cum acutis reperiuntur febres, non ante separari & desinere, quam ipsos morbos quibuscum reperiuntur: nulla enim cum acutis complicatur febris, nisi sit continua.

Quamobrem errore non vacat Leoniceus qui illa ex 7. Aphorismorum comm. 1. citata Galeni verba alio videtur detorquere, nam febres acutorum morborum vertit maxima ex parte esse continuas, quasi verò aliqua ex parte non sint continuæ, cum in Græco legatur *δοῦπιπᾶν* hoc est omninò sunt continuæ.

Sed grauius coarguendus Argenterius, dum Galeno dictum ignoranter exprobrat, nullum dari acutum cui febris non annexatur.

Quid verò ad Mercurialem dicemus qui eiusdem opinionis auctorem facit Hippocratem? Allegat in primis hanc ex Epidemijs sententiam, sunt autem acutissimi, maximi, grauissimi, morbi ac præ cæteris omnibus lethales in continua febre. Citat & illud ex

Tract. de febris.
Capite 4.

1. Epid. 3.
t. 3.
1. acut. 1.
8.

445 APHORISMVS QVARTVS

acutorum i. sunt igitur acuti morbi quos
 prisca nominatim perstrinxerunt, Pleuritis,
 Peripneumonia, Phrenitis, Letharg^o, Causus,
 & quicumque alij hos consequuntur morbi,
 quorum febres prorsus continuæ interficiūt.
 Quasi nulli dentur acuti sine continua febre.
 Miror equidem acuratum virum, & fidelem
 ac studiosum Hippocratis interpretem, in re
 non admodum, quantum iudico, ardua sic
 grauiter impegisse.

Quid enim aliud sibi vult in Epidemijs
 Hippocrates quam acutissimos tum dici
 morbos cum febre continuam adiunctam
 habent? vel potius (vt interpretatur Gale-
 nus) continuas febres breui tempore indi-
 cationem subire, validissimas esse & pericu-
 losas ac lethales? Liberum proinde relinque-
 re videtur, vt de solis synochis hic locus
 exponatur, quasi cæteræ continuæ neque
 ita periculosæ sint, aut vehementes, aut
 acutæ.

Ex textu octauo primi acutorum ritè in-
 fertur enumeratos morbos esse ex acutorum
 censu, & cum febre continua, non autem
 acutos omnes cum febre esse continua. Perpe-
 ram itaque producta exempla trahit in con-
 sequentiam Mercurialis, & ex particulari
 vniuersale colligit documentum. Maximè
 cum Hippocratem paulò antè audierimus in
 prognosticis reclamantem.

At nouus hic labor; nondum omni ex
 parte Galenū à contradictione vindicauimus.

QVAESTIO TERTIA. 446

Is morbum attonitum & comitalem diu-
turnos vocat, quos iam iam ab ipso in acu-
torum censum referri accepimus. *6. Aphor.
comm. 47.*

Respondemus longū quandoque affectum
dici Apoplexiam in Galeni doctrina, quando-
que acutum, aliàs peracutum, aliàs acutissi-
mum & meritò, quanquam diuerso respectu.
Longus est affectus, si intermissionem specte-
mus, vel tempus illud vniuersum in quo
dispositiones producuntur, quod sanè Apo-
plexiæ principium appellari nihil vetat. Acu-
tus est plus minusue, si ipsam accessionē con-
sideremus. Nam si prohibeatur respiratio *2. Aphor.
comm. 42.*
acutissimum censet Galenus. Sin ipsa serue-
tur quidem, at magna cum violentia proce-
dat, vehementem. Vehemens quoque sed
minus illa Apoplexia æstimanda, quæ neque
contentam, neque violentam, inæqualem
tamen inordinatam ac intermittentem res-
pirationem efficit. Idem de Epilepsia cense-
ri debet cuius acutissima quandoque accessio
breui tempore conficit hominem, pene di-
xerim momento. Intermissio tamen vt plu-
rimum in septimanas, nonnunquam in men-
ses, vnde lunaticus vocatur morbus, nonnū-
quam etiam in longos annos perseverat,
praua in cerebro dispositione remanēte. Hoc *Comment.
47.*
modo consideratur sexto Aphorismorū vbi
de ijs dumtaxat sermonem institui proficitur
Galenus, qui adhuc in sanitatis terminis con-
stituti, non multò post in ægritudinem sunt
lapsuri.

447 APHORISMVS QVARTVS,

Reperant hic interim memoria iuniores, priscis sæculis indita fuisse morbis quibusdam symptomatum nomina, ne fortè mirentur nos aut Epilepsiam, aut comulsionem, aut Apoplexiã morbos nominare. Ex dictis manifesta esse potest, ad tertium quæsitum solutio: de ijs nimirum acutis maximè audiendum Aphorismũ, qui chronicis affectibus in duratione æquiparantur: huiusmodi sunt illi ex decidentia vocati de quibus ita in prognosticis. Spirandi facilitas magnam vim habet ad salutem in omni acuto morbo qui cum febre infestat, & quadagesimo die iudicatur. Hæc solutio per se patet. Nam si in diuturnis diætã tenuem propter longitudinem temporis vires non ferunt, profectò cum horum acutorum par sit ratio par quoque esse debet illatio.

*r. prognost
25.*

Addimus (maximè) propter alteram interpretationem à nobis in commento propositam, quã tenuem exquisito coniunximus; Itavt eundem efficeret sensum ac exquisite tenuem, hic enim ijs solùm conuenit acutis quos exquisitos vocant, non autem acutis non exactè; quorum finis est vigesimus: sed hi longè minus quam priores ex decidentia vocati ab eiusmodi exquisita viuendi præscriptione offenduntur.

Quæres nunquid sub hac particula (in quibus non conuenit) includi possint peracuti? possunt sanè sed contraria diuturnis ratione: nimirum quod tenuiorem, quàm

QVAESTIO QVARTA 448

acuti ipsi victus regulam exigant. Quamquam de peracutis hoc loco pertractare summi dictatoris mentē non fuisse arbitror, his enim septimus est dicatus Aphorismus. Ita sensit Galenus, si codicibus Græcis, & Leoniceo credimus potius, quàm Plancio, qui obmissa negatiua particula, ita Galeni verba exposuit, *quod igitur in mentione morborum acutorum addidit non conueniat, id propter morbos peracutos factum est.* Cū legendum fuisset, haud quaquam id propter morbos peracutos factum est. Non enim ignorauit Galenus, morbis ex decidētia acutis, talem victum non competere, atque ex consequenti clausulam illam ipsis potius applicari debere quàm peracutis, maximè cum acutorum fiat mentio, non peracutorum, nam in textu habetur in acutis in quibus non conuenit, non autem in peracutis. Hactenus de morbis, de tenui victu nunc agendum est.

A quo indicetur victus tenuis?

QVAESTIO QVARTA

PAulum Æmiliū, qui Macedonam Regem in Romanorum potestatem adegit, dicere solitum, memoriæ proditum est, eodem genio, pari industria, in conuiuio ac in exercitu disponendo versandum esse.

*Plutarchus
in eius Vita
& 1.
Sympto.
q. 2.*

Ee 4

Quod quidem non parum à veritate alienū,
penè dixerim ridiculum videri posset, nisi
ab eo diceretur. Quo (vt Poëtæ verbis vtar).

Homerus
Iliad. β.

ὄπως τις δμῶιος ἐπιχθονίων γένηται ἀνὴρ,
κοσμησῶν καὶ ἵππων, καὶ ἀνεγῶν ἀσπίδιασ.

*Nondum præstantior alter
Scutigerosque equitesque viros componere in
arma.*

Et sanè si in instruendis epulis requiri
prudentiam ita singularem putamus, quanto
maiores in ægrotum victu exposcemus? Ad
illas vocantur vt plurimum aut familiares,
aut saltem noti, quorum vnicuique pro æta-
tis & dignitatis ratione, proprium & con-
uenientem locum decernere, non magni
operis videtur, si quid hac in parte delinquitur,
est eiusmodi, vt tolerari nullo detrimē-
to, aut excusari possit. Nos (etsi plurimum
interest, peculiarem cuiusque naturam in-
ternosse) frequenter accersimus ad extraneos
& ignotos, qui (vt diversus est animus, &
sua cuique studia) variam ac planè diuer-
sam vitæ normam expostulant, in qua leuis
quandoque admissus error, cedit in perni-
ciem & ruinam.

Galenus.
Capite 1.
1. ad Glau-
conem.

Propriam certè & peculiarem singulorum
constitutionem & temperiem, æqua lance
ponderare, ita difficile est, vt certò definiri
nullis præceptionibus, solo vsu & familiari
consuetudine possit exactè comprehendis

QUÆSTIO QUARTA 450

Naturæ cuiusque proprietas ineffabilis est, nec exactissima scientia comprehensibilis: sunt præter hæc adiuncta alia penes rationem victus ferè innumera quæ difficultatem non mediocriter adaugent. Optimus itaque cuiuslibet particularis ægritudinis Medicus, qui sibi methodum quandam comparauit, ex qua & dignoscere naturas possit, & coniectura consequi, quæ propria cuiusque vitæ ratio, quæ propria sint remedia. Nam existimare communem quandam esse omnium hominum curationem quemadmodum inter antiquos Methodici stupidissimi, inter Neotericos Empirici imprudentissimi disputant, extremæ dementiæ est. Diuersæ ergo viuendi regulæ meritò à maioribus nostris constitutæ, facilioris doctrinæ causa, ad tria capita à Galeno nostro reuocatæ. Quantitatem scilicet, qualitatem & vtendi modum, de quibus sigillatim cum Hippocrate suo loco discurremus, sumpto à quantitate exordio de qua in præsentis Aphorismo vbi, *A quo indicetur vitæ tenuis perscrutandum.* Arduum id equidem, non enim ex Hippocratis sententia certi quicquam haberi potest. Et Galenus ipse tenebris offudisse videtur negotium potius, quàm suis commentationibus illustrasse. Euitendum ergò est vt ex constitutis ab ipsomet principijs, quid sentiendum sit nostro Marte eliciamus. Vtriusque sanè varietas huius difficultatis parens: in primis hoc Aphorismo ab acuto morbo indicatio-

Galenus 3.
methodi.
Capite 7.

1. Aphorif-
mor. com-
ment. 19.

451 APHORISMVS QVARTVS

nem hanc sumere videtur Hippocrates. Si enim peculiari acutorum morborum differentiae conuenit victus exactè tenuis, vnde illius indicationem meliùs atque expeditiùs hauriemus, quam à tali specie cui debet applicari? infertur idipsum ex his commentarij verbis, victus porrò tenuitatis finis esse debet virium imminutio: quo posito, sic argumentari licet; vel à virtute indicatur victus, vel à morbo; Non à virtute, sui quippe conseruationē ipsa indicat, ergo à morbo.

3. Metho-
dis cap. 8.

Galenus quidem atque adeò Medici omnes: quin & ipsa quoque ratio, principem in genere cuiuscunque diætæ finem, viriù conseruationē esse volunt, non enim alia mente nutrimur quàm vt conseruentur & refocilentur vires: Quippe quæ secundum naturam sunt [inquit] similia sibi indicatiua sunt, quæ præter naturā contrariorū, si modo illa seruari, hæc summoueri necesse est. Quam ergo ratione tenuis victus, cuius scopus est virium diminutio, ad ipsas referretur? Septimo postmodū Aphorismo & 10. vult Hippocrates, ad hanc indicationē non morbi dumtaxat speciem, sed etiam tempora concurrere, imo vim potissimum temporibus tribuit. Quam ob causam 8. 9. & 11. Aphorismis temporum solummodò mentionem facit.

Quoniam verò considerationem virium, in constituendo victu excludit, penitusque negligi non posse animaduertit, idcirco in-

QVÆSTIO QVARTA 452

dicationem omnem ad duo tandem capita reuocauit, morbi nempe tempora & vires. Morbi speciē sub temporibus comprehendens, quandoquidē ex diuerso temporum occurſu acuti morbi differentiæ emanant. Nam quò celeriùs irrepit ſtatus, eò dicitur acutior: quò tardiùs, eò longiùs recedit à natura acutorum. Id non modo luculenter ſonat Hippocraticorum verborum contextus, ſed & à Galeno quoque ita paſſim diſertiffimè explicatur. Hæc igitur (inquit in ſine Aphoriſmi octau) vna tibi ſit ad victus, formam ſumpra ex temporibus indicatio, altera ab ægrotantis viribus. Tum commentario nono idem repetens ait: cum ſuperiore Aphoriſmo, tantum de victu extreme tenui remittendū iuſſiſſet, quantò morbus eſſet vigore ſuo remiſſior, nunc alteram hoc loco addit indicationem, ab ægrotantis viribus petitam, quarum gratia alere licet, neque morbi ipſius cauſa. His conſonat vndecimus commentarius, qui ſic incipit: vniuerſam præſcribendi victus formam in vnoquoque morbo ex duabus indicationibus ineundam præcepit: morbi ſcilicet totius, futuro vigore, & facultate patientis.

Quanquàm verò hæc ſummarum abſque controuerſia Medicorum auctoritate, firma & conſtituta videtur opinio, veritati parum conſentanea eſt, & Medicinæ principijs aduerſatur. Enimuerò ſi tantisper memoria re-

colamus ea quæ à Galeno multis in locis prodita, à nobis antea supposita, genuinam indicationum vim & naturam exprimunt; offerent illicò se se mille angustia, in quas necessariò reduceretur quisquis pedibus in eam sententiam feretur.

r. 2. & 3.
Methodi

Dictum in primis indicationes ex ipsa rei natura fluere & dimanare; hinc illud consecutione deductum, vnum ab vno indicari, quandoquidem sua est cuique peculiaris natura, per quam à cæteris distinguitur: tertium his addimus, vt à morbo curationis, sic à viribus conseruationis intentione depromi. Ex quo sequitur indubitatè, neque à morbo alimenta, neque à viribus auxilia demonstrari. Quo argumento facultatis robur à Phlebotomia indicatione seclusimus. Curationem porrò mutationem esse Galeni testimonio comprobauimus, at mutatio fit à contrarijs, contraria itaque morbo sint remedia, quibus ipse profligatur, necesse est. E diuerso conseruatio fit à simili, quam ob causam blanda & familiari alimonia recreantur & reficiuntur vires. Amica alimonia fouetur & refocillatur laudabilis corporis status. Iam si à viribus remedia non petimus, neque ad ijsdem remediorum formam & differentiam sumemus.

Non enim extra propriu genus excurrere & diuagari licet. Et vice versa si ex affectu præter naturam contraria præsidia venamus, consonum omnino est, vt ex illius differen-

QVAESTIO QVARTA. 454

tijis horum in genere differentias omnes aestimemus. Hæc indissolubili nexu inter se coherant singula, Hæc illa cathena Platonica, quam amplexu mutuo sic arctè componunt annulli ut vnico diuulso pereat admirabilis illa connexio, tanquam scopæ dissolutæ. Etenim quocunque ex his principijs euerso, cœtera non substituunt, res probatione non indiget, patet per se satis non oscitantèr contemplanti. Verum posita axiomata penitus destruit quisquis ab acuto morbo tenuem victum indicari asserit. Primum enim falsum fuerit contraria semper à morbo indicari. Secundum, falsum & illud à solis viribus victum decerni. Tertium, ex virium differentia, victus differentia constitui. Quartum si vnà à morbo indicentur victus & remedia contraria, & à viribus sola victus ratio, sequetur duo ab vno, & vnum à duobus indicari. Denique duplicem esse vnus rei simplicis naturam, aut sanè à natura rei indicationem non proficisci. Procedit idem argumentum, siue sola morbi tempora, siue hæc ipsa vna cum viribus, tenuis aut tenuissimi victus indicans esse fateamur.

Dices, quidni ab acuto morbo duplex insurgat scopus, si quidem duplex inuenitur respectus; alter quatenus est morbus, alter quatenus acutus? priori itaque satisfaciunt remedia: posteriori victus forma: hoc est acuto morbo, quatenus est morbus, conueniunt remedia: quatenus acutus, tenuis diæta. Equi-

455 APHORISMUS QUARTVS

dem lubens & volens concedo duplicem ex acuto morbo prodire intentionem, verum ad idem genus vtraque spectare debet, cum enim sub morbi genere acuti collocentur æque ac longi, suisque differentijs in proprias species discreti ad idem genus perpetuò referantur, debent sanè specificæ indicationes, non minùs quàm ipsæ morborum species sub eodem genere contineri, non autem transcendere in diuersum. Malè ergo à morbo in genere remedia indicari dicemus, à tali morbo victum, qui alterius est ordinis quam remedia. At concluderis cathègoricè si ita ex naturà rei colliges: à morbo, tanquam naturæ contrario, surgit indicatio contrarij admouendi, quoniam verò acutus est, id est celer & violentus, magno atque expedito remedio vtendum, quo pari contentione aduersarius impetus retundatur.

Nostra ergo sententia est victus quantitatem, neque à morbo, neque à morbi temporibus, sed à sola virium quantitate definiri: primam & secundà partem luculenter probauimus, superest tertiam explicemus.

Ad cuius faciliorem intelligentiam, notandum ex Galeno triplicem victus formam penes quantitatem constitui; primam appellat plenam, alteram moderatam, tertiam tenuem, Quarum vnaquæque (at præcipuè ambæ extremæ) apud Medicos, quamplurimas fortiuntur pro maioris & minoris ratione differentias. Hoc modo tenuis (de qua ser-

QVAESTIO QVARTA 456

mo est) quatuor species enumerantur, quæ
 totidem acuti morbi speciebus applicantur,
 de quibus in commentario sufficienter egi-
 mus. Plena porrò ea est, quæ copiosis fit,
 aut abundè nutrientibus, alimentis, adau-
 gendi roboris gratia, proindèque vix vn-
 quam nisi sanis corporibus accòmoda. Ra-
 rò quippè ægrotantiù vires, maiores quam
 inuenerimus reddere studemus. Huic tenuis
 opposita, pauca requirit, aut parum nutri-
 entia alimenta; Vndè necessariò consequitur
 virtutis imminutio : quapropter neque bel-
 lè constitutis, corporibus, neque etiam diu-
 urna ægritudine affectis, tutò ac vtiliter
 imperatur, in quibus nimirum vel ampli-
 candù, vel saltem studiosè conseruandum
 facultatis robur. Solis acutis competit, in
 quibus nihil interest si tantillo tempore
 modicè imminuantur vires, modo ne exol-
 uantur. Medium quodammodò tenet mo-
 derata forma, prosperaque & aduersa vale-
 tudine secura est, ac eo in statu perutilis, in
 quo seruandarum virium quales initio fue-
 runt, offertur intentio, id quod in acutis
 sperare nec possumus, nec debemus? ingruit
 enim ex plusculo cibo accrescendæ *Φλεγμα-
 τίας* metus. Ex hac distinctione haud obscu-
 rè patet, falsam esse eam diuisionem; quæ
 à Fuchsiò in huius Aphorismi còmentario
 assignatur: dum ægrorum victum in genere
 solummodò quadripartitum facit; Tenuem
 scilicet exactè, tenuem simpliciter; Tenuis-

457 APHORISMVS QUARTVS

simum exactè; Tenuissimum simpliciter? Est enim præter has alia differentia ex decidentia acutis, & chronicis affectibus, ipso Hippocratis calculo tribuenda, qua quidem negata non video, qua ratione Aphoristicam sententiam commodè explicemus. Nunc ad rem. Pleniorum victum à viribus indicari, citra omnem controuersiam est, si quidem is tendit ad facultatis incrementum, & bene habitus, corporibus, aut solis, aut potissimū conuenit: vnde meritò noster Æsculapius indicatione sumpta ab innati caloris vberitate adolescentes largiore cibo refici iubet, ac hyeme & vere vberiores dapes ingeri. Moderatum æquè ad pleniorē sub viribus comprehendi non est difficilè persuadere ijs qui ratione cōmouentur. Primum quidem si cōseruationis indicatio ab ijs quæ naturalia sunt promitur, à morbo qui extirpari postulat non petetur.

Preterea cum à simili fiat cōseruatio, absurdum est à morbo, cui contraria debentur, similium indicatione sumere, Denique cum non minùs sanis quàm iacentibus congruat, non est minor ratio; cur à morbo potius, quàm à viribus demonstretur, imò de erit in sanis indicans, si ab utroque velic quispiam indicari, habebit oppositum initio contortorum iaculorum aciem. Superest difficultas de tenui, quæ aliquantò magis ardua est, vti hætenus videri potuit: quanquam nõdum omnem facili (vt spero) negotio tum
ex dictis,

ex dictis, tūm ex dicendis extricabimus. Negandum illud non est ad hanc indicationem duo concurrere, morbum scilicet & virtutem: hanc, tanquam verum indicans. Illum vt indicationem limitans, siue vno verbo vt conraindicans. Morbus enim vetat quantum in se est ne cibi exhibeantur, quoniam ab ingestis, ni debitus seruetur modus, augentur vt plurimum febres, & inflammationes, quæ acutos morbos comitari solent, ad hæc à morbificæ causæ concoctione auocatur natura. At premit alia ex parte sustentandi robotis summa necessitas, cui primæ deferendæ, altero non neglecto. Omnimodam certè inediam, quatuordecim diebus ferre nequeunt illæse vires, tantum ergo concedemus alimenti, quantum dissolutioni impediendæ, non imminutioni prohibendæ satis esse possit, ita tamen vt affectū non iritemus. Quoniam ergo maius ex incremento morbi quàm ex mediocri virtutis lapsu periculum imminet, quando & adactus morbus validiori nixu quàm antea facultatem adoritur, & in extremā perniciem rapit, indè fit vt quam virtus suggerit indicationem tantisper moderemur, dum fracta intestini hostis violentia, procul omni timore depulso, quantum per hanc ipsam licebit offeratur.

Dicet quispiam longè diuturniorem inēdiam quamplurimos etiamnum sanos per tulisse, illæsis viribus, cum omnia vitæ mu-

459 *APHORISMVS QVARTVS,*

nia integrè obirent, ad quæ pleniorè victum desideramus. Quidni ergò eandem perferet qui acuto morbo premitur, cùm longè paucioribus indigeat, quàm ij qui sanitate perfruuntur? Respondeo veri similis esse in sanis quibusdam frigidiori temperamēto præditis, à diuturniore inedia vires non conuelli, quàm in passionibus acutis. Obstat morbi impetus, obstat quæ à febre continua exoritur ficcitas, & dissolutio, quò minus tantam inedia patiantur, quin tandem omnimoda natiui caloris extinctio consequatur. Nam si verè à Galeno scriptum est, ex importunè denegato semel potu, accensas in humoribus febres, ipsam substantiam aggredi, & in Hecticas commutari. Quantò magis consentaneum est ardore febrili vehementer concitato, longiore inedia calorem acuate, radicale humidum funditus exhauriri? His ita declaratis retunduntur initio in contrarium spicula.

Primum quidem ex Hippocratis auctoritatibus confici nullo modo potest diætam per se vel à morbo, vel à morbi temporibus indicari. Docuit is solummodò quibusnam in affectibus, & quo morbi tēpore distinctæ victus tenuis species competant. Ex quo probè quidem infertur decerni illas ratione morbi, non vt ab ipso propriè indicatas, sed quoniam is prohibet ne maiorem operam in conseruatione virium collocemus. Vt enim

QUESTIO QUARTA 460

abiecta penitus virtute morbus acutus superari nequit, sic neque vim insultumque assiduum a laucti præ ingestorum copia morbi, ac vehementius in dies efferati, vsquam nisi ægrè admodù virtus perferet, Eodè modo intelligenda sunt ea quæ ex Galeno protulimus, nempe cum à morbo aut morbi temporibus, tum à virtute hanc victus intentionem oriri; A morbo morbique temporibus tanquam prohibente. A virtute tanquam vero & germano indicante. Hanc solutionem propria ipsemet interpretatione confirmavit. Dum enim lib. de cur. ratione per sang. missionem cap. 9. virtutem inter Phlebotomiæ indicantia percensuisset. Postmodum capite 13. quid indicantis nomine intelligendum putaret exponens inquit magnitudinem morbi, & virium robur primarios esse mittendi sanguinis scopos, illud veluti quæ facièda sunt indicās: Hoc tanquam haud prohibens, quod conraindicare iuniorù quidam vocant. Ecce ut apud Galenum indicantis nomen pro còraindicante vsurpatur. Quanquam reuerà fatendum est, impropriam esse, ac aliquantò obscuriorem hanc loquendi rationem; Excusationem; nihilominus meretur Galenus, quod recepto veteribus more sit loquutus, ac præterèa mentem suam, ne qua subesset dubitandi occasio, manifesta oratione declarat.

Quando verò inquit idem Galenus tenuitatis victus finem esse viriù imminutionè; Per

461 APHORISMVS QVARTVS

finem non intelligit finalem causam sed terminum: Qua ratione mortem vitæ finem, siue vltimam rerum lineam dicimus. Hæc porrò citata ab aduersarijs Galeni verba (*tenuitatis victus finis esse debet imminutio virium, harum siquidem tuendarum gratia alimus egrotantes*) hinc sensum si ritè contēplabimur nobis efficient: A tenui quidem victu imminuuntur vires, quoniam is integrè reparando effluxui par esse nequit, at videndum tamen ne prorsus infringantur. Huius ergò victus terminus esto imminutio roboris, non extinctio, siquidem primarius nutritionis finis est vt viuamus. Quæres qui fieri possit vt eum victum indicet virtus, à quo debilitatur? Istud enodari postulat ne quis ex obiectis rationibus scrupulus relinquatur.

Dico ergò huiusmodi vitæ genus à virtute indicari quatenus impedit saltem ne vi morbi labefactata ipsa prorsus concidat. Itavt primaria victus intentio eò perpetuò referatur, nempè vt sustineantur vires, aut integræ; aut (si aliter commodè præstare non licet) aliquantum imminutæ. Hoc est (vt verbo dicam) rationem victus illam admittit virtus, sub qua proffigando aduersario superior, & substantia propria etiamnum valida, at imminuta subsistit. Hæc mens Galeni fuit: Huc tendunt illa commentarij verba rarò in ægrotantibus accidit, vt vires quam acceperimus maiores redda-

QVÆSTIO QVARTA. 462

mus, sed ferè semper in id incumbimus, vt in longis quidem morbis easdem retineamus, in acutis modicè debilitatas conseruemus.

Dico secundo à virtute victum adaugentem, aut saltem conseruantem perpetuò indicari: Verum hanc indicationem limitari à morbo, morbique restrictionem veræ indicationi in acutis præpollere. Quamobrem rata sit ac firma cœlusio non modo alimenta, sed & quancūque alimentorum quantitatē propriè à solis viribus indicari.

Et hæc circa præsentem Aphorismum satis.

* *
*

Ἐν ἴσσι λεπτοῖσι διαίτησιν ἀμαρτάνουσιν οἱ
 νοσούντες, διό μᾶλλον βλάπτονται. πᾶν γὰρ τὸ
 ἀμάρτημα ὅταν γίνηται, μέγαν γίνεται μᾶλλον
 ἐν ἴσσι, λεπτοῖσι, ἢ ἐν ἴσσι ὀλίγον ἀνδροτέρες
 διαίτησι. Διὰ τῆτο καὶ τοῖσιν ὑγιάινουσι σφαλε-
 ραὶ αἱ πᾶνυ λεπταὶ καὶ κατεσηκῆται καὶ ἀκρι-
 βέες διαίται, ὅτι τὰ ἀμαρτανόμενα χαλεωώ-
 τερον φέρουσι διὰ τῆ τοῦ αἰμαίου λεπταὶ καὶ ἀκρι-
 βέες διαίται σφαλεραὶ ἐς τὰ πλεῖστα τῶν
 ομικρὸν ἀνδροτέρων.

In tenui victu peccāt & gro-
 ti, idcirco magis offenduntur;
 Omne enim quodcunque tan-
 dem sit peccatum, maius est
 in tenui, quàm paulò pleniore
 diætā. Quapropter sanis quo-
 que difficilis est valdè tenuis
 & constituta & exacta viuen-
 di ratio, quoniam peccata gra-
 uiùs ferunt. Propter hoc igi-

APHORISMVS QVINTVS 464
 tur tenuis accuratusque victus
 vt plurimum periculosior est
 paulò pleniore.

Commentarius.

HVnc Aphorismum non vno le-
 gunt omnes, nec vno enarrant
 modo. Communis hæc lectio est quam
 proposuimus: Alteram profert Galenus
 in commentario his verbis in tenui
 victu bifariã magna ex parte delinquent
 ægri. In qua expositione expungendam
 dictionem bifariam ex probatorum
 exemplarium fide putat Fuchsius. Sed
 reuerà interpretationi Galenicæ magis
 consonat vt admittatur. Præterquam-
 quod enim bis hæc ipsa repetitur, bi-
 partitæ quoque distinctioni respondent
 bipartita expositionis membra. Cum
 ait eos qui tenuiter alütur clàm inscijs
 Medicis cogi cibum capere; aut sane
 debilitatos propter superiorem cibi in-
 digentiam delinquere. Quasi idipsum
 velit quod in acutis legitur, inanitis
 scilicet primis diebus vasis, posteriori-
 bus pleniorẽ victum instituendum

Ff 4

465 *APHORISMVS QVINTVS.*
 esse ijs, quibus tenuior propter vigorē
 instantem cōueniret, denique si vocem
 hanc obliteremus in idem coincident
 ambæ lectiones, hoc solū discrimine
 quo in altera habeatur simpliciter de-
 linquere ægrotantes in tenui victu: in
 altera delinquere vt plurimum. Neque
 valebit Galeni ratio inquietis priorē
 lectionem posteriori præferendam, vt
 quæ generalior cū sit hanc quoque
 complectatur, & de omni peccato do-
 ceat. Hæc enim dictio [*ἢ πικρὰ* hoc
 est vt plurimum] priori lectioni adie-
 cta ipsam ad peculiare errores non
 restringit. *Hæc quoad Hippocratis verba.*

Quo ad mentem attinet, relictis alio-
 rum interpretum figmentis, (de quibus
 paulò post in controuersijs) nostra sen-
 tentia est, Medicorum principem do-
 cere victum tenuem paulò pleniorē
 magis periculosum esse, non quidem
 simpliciter, sed errorum ratione. Diffi-
 cilius enim qui tenuem dietam susti-
 nent quoscunque errores ferunt, siue
 in alimentis obtingant, siue in animi
 pathematis, siue in aëre, seu quo-
 cunque alio tandem modo. Idenim
 sonat hæc clausula *πρὸς τὸ ἀμάρτημα*

APHORISMVS QVINTVS, 466

ὅτι ἀν γίνηται. Quod ita vertimus, omne quodcunque tandem sit peccatū, nullo penitus excluso. Id satis aperte declaratur sanorum exemplo, quibus reuera difficilius est externorum quorumque vim & iniuriam perpeti dum tenuem, statam atque exquisitam viuendi formam deligunt. Neque aliæ interpretationes sanis conuenienter accommodari possunt. At quid opus est in re aperta laborare? Galeni breuitas in commentario, quanquam tacite, at euidenter ostendit, non tantis implicitum esse hunc Aphorismum ambagibus, quantis à commentatoribus inuoluitur, neque aliter accipiēda esse verba; quàm prout sonant: Et Hippocrates ipse rem totam in compendium reuocans, propter hoc (inquit de erroribus locutus) tenuis accuratusque victus ut plurimum periculosior est paulò pleniore, alterum alteri manifeste comparans modo explicato. Addita tamen illa particula [ἐς τὰ πλείιστα ut plurimū] quo indicet non simpliciter quocūque in morbo grauioribus periculis obnoxium tenuem victum [in quibusdam enim grauiori damno paulò plenior adhibetur] sed quoniam rarò euenit,

467 APHORISMVS QVINTVS,

Libro de
arte.

non tamen necessario, quin aliqua in parte aberretur [ægrī namque inquit Hippocrates, pleni morbo, cibisque vacui, ea quæ morbo grata sunt, quā quæ ad sanitatem faciunt assumere malunt, quibus assentiuntur & applaudant qui subseruiunt] indè sequitur grauiorem esse vt in plurimum illam victus normam quæ ab erroribus grauius offenditur. Huius porrò offensionis duplicē causam recenset Galenus, nempe debilitatem virium, quæ diætā tenuem consequitur [cuius quippe finis est virium imminutio] Et subitam ab assueta in insolitam illam mutationem.

Hippocr. a.
acut.

Quandoquidem pleniore victu nutrimur dum valemus. Tanta autem vis est consuetudinis, vt vitiosam vitæ regulam quæ nunquam variat, longe tutius sit obseruare, quàm subito vel ad meliorem transire.

Questionum series & ratio.

Plerisque omnibus admodum difficilis atque intricatus videtur hic Aphorismus, mihi ex se se facilis admodum, sed confusa & parum consentanea multorum interpretatione non parum inuolutus, quemadmo-

dum ex subsequentium questionum resolutione apparebit; quas ternario numero concinnauimus, omnes ad genuinam Aphorismi intelligentiam directè conspirantes.

Docet Prima quispiam sit genuinus verborum Hippocratis sensus in hoc Aphorismo.

Alteram, quodnam ex Aphorismi verbis eliciamus ad praxim documentum.

Tertia utrum praeset ad paulò plenioram quam ad tenuiorem victum perpetuò inclinare? Nunc ad primam.

Quisnam sit genuinus verborum Hippocratis sensus in hoc Aphorismo?

QUESTIO PRIMA.

Verè quidem à Fuchsio dictum in hoc commentario est praesentem Aphorismum à paucis nostræ ætatis Medicis rectè intelligi: Etenim opinionum varietas, certissimum incertitudinis argumentum, tantam inter doctos peperit confusionem, ut cum pleraque ab Hippocratis mente aliena nonnulli prodidissent, liberum postmodum cæteris videretur, quicquid in buccam venisset temerè effutire.

Equidè Fuchsius ipse (ut ab eo primum

469 APHORISMVS QVINTVS

exordiar) falsæ interpretationis nobis auctor fuit, cuius verba adscribam quò clarius de-
regatur error. Ita incipit eius commentari-
us in hunc Aphorismum. Hippocrates erra-
ra quæ tum in tenui tum in pleniore victu cõ-
mittuntur inter se comparat, deteriusq; esse
docet, vbi quis se à tenuiore victu ad ple-
niores intempestiuè transferat, quam si è
pleniore in tenuiorem commutatio fieret:
hæc Fuchsius, multis sanè nominibus hac in
parte reprehendendus. Primum enim confu-
tatam à Galeno sententiam, longa obliuio-
ne sepultam, iterum ab inferis in lucem de-
uocauit. Præterea summi doctoris contex-
tum in contrarium aut saltèm diuersum
penitus detorsit sensum, multaque ipsi
præter intentum proprium imposuit,
Galenus quidem in commentario eorum
expositione relegat qui ad peculiaria errata
Aphorismum referebant, quo etiam nomi-
ne lectionem communem alteri à se pro-
positæ anteponit. Mihi autem (inquit) prior
scriptura videtur melior, vt quæ hanc quo-
que complectitur, & generaliore sermo-
nem facit, cum de omni delicto doceat, si-
ue volentibus, siue inuitis ægrotis accidat.
Sed Fuchsius Galeni immemor magis quam
prios particularem orationem facit, dum
ait docere Hippocratem deterius esse, vbi
quis se à tenuiore victu ad pleniorẽ intem-
pestiuè transferat, quam si à pleniore in te-
nuiorẽ. Imò verò ne Aphorismi quidem

verbis animum intendit, vbi habetur (omnis quicunque error) quæ perperam fuissent pronuntiata, nisi vniuersalem de omni & quocunque errore sententiam continerent, quorû ideò explanationē prætermisit Fuchsius ne Palinodiã canere cogeretur. Et quæso qua ratione manifestum repugnantiam conciliaffet, quæ in hisce enuntiationib⁹ deprehenditur? De omni errore qui in victu tenui contingit loquitur Hippocrates: de eo tantum errore qui contingit dum intempestiuè quis à tenui victu se se ad pleniorē transfert loquitur Hippocrates. præter hæc occurrunt alia manifestè falsa in Fuchsi commentatione, falsum in primis est scopum Aphorismi esse conferre, inter se errata, quæ in vtroque victus genere perpetrantur. Non enim conferuntur errores erroribus, ed victus victui, siquidem Aphorismus supponit ab æqualibus erroribus grauius affici eos qui tenuiter aluntur, quàm qui aliquantò pleniùs; comparatio ergo fit inter vtramque victus formam. Id apertè satis ex producto sanorum exemplo, atque ex postrema clausula denotatur.

Nec minùs falsum est doceri deterius esse vbi quis se à tenuiore victu, ad pleniorē transferat, quàm contra: hoc sanæ mentis nemo in Græcis literis, vel etiam in Latinis mediocriter versatus, non dicam hac oratione expressè comprehendi, sed ne tacitè quidem inferri, aut ex Hippocratis verbis, aut

471 *APHORISMUS QUINTVS*
ex Fuchſij verſione uſquam deduxerit. Et
quæſo vndenam colligi poſſit hic ſenſus, à
quibus verbis peti hæc tranſmutationis col-
latio, apud ſe perpendat ſtudioſus lectõr.
Quod ſi inſtitutum ſuum exemplo ſanorum
cõprobat Hippocrates, vti fateretur ipſe Fuch-
ſius, conſequitur omninõ par eſſe periculum
in ſanis atque in ægrotis ex eiufmodi com-
mutatione. At quid ampliùs incommodi
benè conſtitutis attulerit à tenui & valde
conſtituta viuendi ratione ad paulõ pleniõ-
rem migrare, quam ab hac in illam regredi?
modo cœtera ponantur paria, difficilis vtro-
bique tranſitus ad inſueta, qui niſi ſenſim
fiat ab omni moleſtia non erit immunis;
quãquam tutiùs videtur ad paulõ pleniõrem
viãtum illicõ ſe à tenui & exquisito tranſ-
ferre, quam à pleniõre ad tenuiſſimum con-
uolare. Sed quid in re manifeſta diutiùs im-
moror? Ne quid nimirum Tironib⁹ imponat
Fuchſij auctoritas, cuius facilitati & dili-
gentiã multum debere ſe ſe intelliget, quiſ-
quis in ipſis initijs ab eo elucubrata omnia,
ſtudioſè perlegerit; modõ ne Pytagoreos,
imitatus in magiſtri verba iurauerit, nam
reuerã in multis labitur. Nonnulli Hippo-
cratem alio modo exponunt & dicunt tenu-
em per ſe viãtum lædere, cum ægrotantis vi-
res feriat & imminuat, ideõque tenuem pau-
lõ pleniõre grauiõrem ac magis moleſtum
eẽſeri. Ridicula hæc opinio, æterno exilio
damnãda. Vires inaminuit tenuis diãta; fate-

QVAESTIO PRIMA 471

ntur: at quantò fœlicius est debilitata aliquantum virtute morbum demere, quam ad-aucto, vt seruentur vires ab ingestis morbo, ægrum è medio tollere? Non igitur hîc simpliciter tenuem victum rejicit diuinus Hippocrates quem alibi, imò etiam quam tenuissimum non rarò imperat; sed hæc opinio neque longiorem, neque magis laboriosam requirit confutationem. Huic proxima illa est quæ asserit ideò deficere & aberrare à tenui diætâ ægrotantes, quod ab ipsa læsionem percipiant, mentemque Hippocratis fuisse id docere. Equidem in acutis morbis, dum partim vi morbi, partim à tenui victu patientis vires deijci vident ignari assistentes, clam vt plurimum Medicis absentibus cibum ægrotantibus offerunt, operæ se pretium facere arbitrati.

Restauratæ interim facultatis, sanitatis redditæ (si res fœliciter obringat) causam sibi gloriôsè imputant, omnem contra offensionis culpam in accuratam victus rationem detorquent. Sed hoc innuere voluisse Hippocratem tam est ab eius oratione alienum, quàm quod alienissimum.

Non enim dictum ab eo est, læduntur à tenui victu ægrotantes, quo fit, vt aberrant, sed contrarium prorsus nempe: aberrant pæræpe, qui tenuem victum subeunt, ideò grauius offenduntur, læsionem itaque erroribus tribuit, non tenui diætâ, quam læsionis grauitatem refert in tenuem

473 APHORISMUS QUINTUS

diætam. Quidam propius ad veritatem accedentes priorib⁹ contrarij inquirunt, neque ex se se vitiosum esse victum tenuem in Hippocratis doctrina, neque in ipso, quod malè afficiat, peccata committi? Quin potius ex aduerso grauem & plerumque infestum esse illum propter errores admissos, de ijs tamen erroribus dumtaxat sermonem esse volunt, qui in ipso victu accidit, itavt illā particulam (*omnis enim error quicumque sit, maior est in tenui, quam in paulo pleniore*) non simpliciter errorem omnem complecti autement, sed eum tantummodò qui ipsa victus regula committitur. Habet probabile aliquid hæc sententia, videturque ex ipsis Aphorismi verbis colligi: nam illa verba, quicumque error accidit in tenui victu maior est quam in paulò pleniore, de erroribus qui circa victum accidunt, commodè interpretari licet.

Vtrique postremæ sententiæ se se adscripsisse videtur Fonsæca, dum inquit, eò periculosiorem esse viuendi formam, quò maiorem præbet peccandi occasionem, quò enim tenuius alitur ægrotus, eò maior fit mutatio, ergò & maior peccandi occasio, magis itaque læditur, quia magis peccat. Errorum ergo causam in victum ipsum rejicit vti præcedentes; ac prætereà cum postremis de solis erroribus in victu admissis loquitur. Tolerabilis hæctenus eius opinio; Verum omninò præter Hippocratis institutum peccatorum grauitatem postmodum in morbi vehementiam

QVAESTIO PRIMA. 474

hementiam refert, dum ait morbum, quanto tenuiorem victum desiderat, tanto esse vehementiorem, ideòque peccata grauiora. Nos Galenicam interpretationem veriorem putamus, atque Aphoristicæ sententiæ magis consonam, vt quæ hanc quoque comprehendat, & ita generaliore faciat orationem. Ea porro ipsa est quam in commentario proposuimus: summi videlicet dictatoris fuisse institutũ docere, peccatum omne siue in victu id accidat, siue in cæteris rebus externis, grauius tenui vtentes victu affligere, quàm eos qui paulò pleniore vtuntur, ideòque periculosiorẽ esse tenuem victum magna ex parte, non quidem absolutè, sed errorum dumtaxat causa; magna, inquam, ex parte, at non sèper necessariò: non enim aut semper, aut necessariò in aliquo aberrant ægrotantes, vt plurimum tamen feruntur in veritum, negataque cupiunt, imo peccatum omne vel cautiore quàm rarissimè effugiunt.

Quare aliena non est ab Hippocratis intento Velsij lectio, atque Cornarij subtrahata particula διὸ pro ἀμαρτάνουσι legunt ἀμαρτάνοντες vt hic sit sensus, in tenui victu peccantes ægroti grauius læduntur. Quamquam non probarim liberè à quouis Hippocraticæ orationis contextum immutari, illius (inquam) Hippocratis, apud quem sua est singulis dictionibus Emphasis, sua sunt singulis mysteria: quemadmodum in præ-

Gg

475 *APHORISMVS QVINTVS*

fenti, vbi non solùm admonet ægrotos dum peccant lædi grauius, verum etiam idcirco lædi quod peccent, simulque connotat læsionis causam, quod commodius per indicatiuum *α'μαρλαύσειν* addita causali particula exprimitur, quàm per participium, Tenuem porrò victum paulò pleniore magis fallacem sanorum exemplo confirmat noster Hippocrates ducto à minori ad maius argumento, sic enim ex eius sententia argumentari licet. Si accurata & tenuis vitæ forma benè habitos in discrimē adducit, quod ab erroribus ipsi vehementius percellantur, quantò magis par est ægrotos dum eandem seruant formā, si quando peccent, offensam grauiorem pati, quàm dum paulò pleniorē instituunt? Non dissimili enthymemate vsus is ipse est verbis. Nam si sanis quibusdam tales vel tales cibi variare videantur, tum in alijs quibusdem, tum in nonnullis mutationibus, quomodò & in morbis quibusdam, & maxime acutis nō valdè variabunt, quam argumentationem sic illustrauit Galenus suo in illum textum commentario. Validiores minus afficiunt, imbecilliores magis detrimenta; sanos etiam repentina mutatio offendit, ex vtraque hac sumptione concluditur, languentes à repentina victus mutatione lædi magis, sed multo magis, qui acutis infestantur. Quod quidem medium, si in rem præsentem transferre lubet, sic probè ratiocinabimur. Validioris minus, debiliores

2. acut. 1.
29.

QUÆSTIO SECUNDA. 476

magis afficiunt errata; sanos etiam dum tenuiter victitant & accuratè, peccata offendunt. Par igitur est longè grauius ab his conculsi iacentes, vt pote imbecilliores. Ex hoc eodem medio tendet Aphorismi decisio perfecta hoc syllogismo comprehensa. Imbecilliores magis offenduntur ab erratis, sed qui tenuiter degunt, imbecilliores euadunt ijs qui aliquantò plenius? Quid ergo sequitur, nisi quod errores grauius ferant; Maior negari non debet quam Hippocratis auctoritate stabilitam audiuius: minor est Galeni qui tenuis victus terminum statuit virtutis imminutionem. Vtrique quotidiana suffragatur experientia, ita euidenti ratione, vt longiorem probationi supersedendum putemus, consultiùs facturi si aliquod ex hac sententia documentum in praxim referamus.

*In comm.
precedēis
Aphorismi.*

Quodnam ex Aphorismi verbis eliciamus ad praxim documentum?

QUÆSTIO SECUNDA.

VNico quod absurdū sit admissio, cætera quæ ex eo consequuntur sunt absurda. Nil igitur mirum, cum id quod tanquam fundamenti loco, à Fuchio positū est, falsum esse antea demonstrauerimus, falsam

Gg 2

477 *APHORISMVS QUINTVS*

quoque reperiri, quam ex eo intulit conclusionem. Hæc igitur est (inquit) germanæ sententiæ Hippocratis explicatio, quâ commonefacere voluit suæ ætatis Medicos, ut considerarent quibus, & quo tempore morbi tenuis victus conueniret, quandoquidem intempestiuè adhibitus maximos errores parit. Non tot profectò errores parit victus tenuis, quot hæc illius oratio.

Peccat in primis grauiter in eo, quod præcedentibus à quibus ipsa pender, omni ex parte non responder: sequi enim debet conclusio ex præmissis.

At dixerat paulò ante respicere hoc loco Hippocratem ad suæ tempestatis tum ægros tum Medicos, qui circa victus rationem deliquerunt quod intempestiuè inediam imperarent, aut rursus intempestiuè nutrent: Ecce bimembrem propositionem, in qua duplex notatur antiquorum lapsus, alter in tenui, alter in pleniore diætâ, quarum neutra debito tempore decernebatur, ergo bipartita fuit inferanda conclusio hunc in modum: Docere nimirum Hippocratem sedulò animaduertendum, quibus & quo tempore morbi victus tenuis, quibus item & quo tempore vberior conueniret: Hanc vltimam partem ille prætermisit. Et meritò sane, eius enim ne per somniū quidem in præsentem meminit diuinus senex, quanquam alibi loco proprio eiusdem non est oblitus, dum ita habet vbi itaque morbus

QVÆSTIO SECVNDA 478.

peracutus est, statim extremos labores habet, & summè tenuissimo victu vtendum est; vbi verò non, sed pleniorè victum adhibere licet, tantum à tenui victu declinandum, quantò morbus extremis est leuior. Et decimo postmodum Aphorismo huiuscæ particulæ idem ex præcedenti Aphorismo inferens, qui erat aliquantò generalior, quibus igitur (inquit) statim vigor futurus est hos statim tenuiter alere conuenit, quibus autem postea, ijs & paulò antè & in ipso vigore subtrahendum. Priore verò tempore plenius alendum vt æger durare queat. Peccat secundo Fuchsus in vltimis verbis, in quibus longè ab Hippocrate diuersam rationè assignat. Non enim idcirco periculosus dicitur tenuis victus in hoc Aphorismo quod errores pariat, sed quod errores, si qui quocunque irrepant modo grauius ferat.

7. Aphorif
mo. 1. par-
ticula.

Tertiò generalem de victu sermonem nimium restringit, dum quod simpliciter & in genere de victu tenui atque exquisito enūciatum est, de intempestiue solùm adhibito interpretatur. Plurimum certè inter se discrepant hæc enunciata vt in præcedenti quæstione ostendimus, omnis victus tenuis quocumque adhibitus modo est periculosus: victus tenuis intempestiue adhibitus est periculosus: Istud Fuchsij est, illud Hippocratis.

Denique tota præter doctoris institutum est hæc cõmentatio, qui nullam in præsentia,

479 APHORISMVS QVINTVS,

4. Epistol.
2.

temporis mentionem facit, multò minùs eorum quibus imperanda eiusmodi victus forma. Nonnulli longè diuersam ex Aphorismi verbis doctrinam eliciunt: Arbitratur isti consulere Hippocratem vt Medicus quocunque tempore in pleniorẽ quàm in tenuiorẽ victum potiùs inclinet. Huius sententiæ assertores in duas classes sunt partiti, quidam absolutè (vt refert Manardus) præstare asserunt crassius quàm tenuius ægrotos reficere. Alij inclinandum potiùs ad crassiorẽ quàmuis requirat victus rationem, quàm ad tenuiorẽ. Equidem si hanc vtramque sententiam exactè perpendemus, verbis tantummodò dissentire at re ipsa conuenire prima fronte inueniemus: vt vt sit magnæ utilitatis aut momenti non est hæc disquisitio. At operæ pretium est ambarum rationes sub incudem reuocare, siquidem necessaria ad praxim huius difficultatis decisio; Quam nos commodioris doctrinæ gratia in sequentem quæstionem differemus. Alij contrarium planè secuti, summi dictatoris mentem & quidem ingeniosè sic explicant, inter cæteros Rhodericus à Fonseca, cuius hæc est in præsentem locum animaduersio: victum ad victum non comparari, ea ratione vt Medicus debeat declinare magis ad hunc, quàm ad illum, sed comparari duas species victus, ea ratione qua sunt minùs periculosæ, non supponendo aliquem Medici errorem. Suum intentum sic illustrat: Exèpli gratia (inquit)

QVAESTIO SECVNDA. 480

supponantur ægri duo, quorum alter potu
 alatur sibi conuenienti, alter verò sorbitio-
 ne quæ illi conducatur, vtraque illis condu-
 cit, sed periculosior est prima, quàm secun-
 da: non tamen ex hoc infertur, declinandum
 ad pleniorē vel tenuiorē, vtraque enim
 [vbi conuenit] imperanda, sed potus magis
 formidabilis quàm sorbitio, & hæc quàm
 Ptsifana. Idcirco maximè præcauendum er-
 rorem Medici ægri adstantium, quò tenuius
 alitur ægrotus: Hæc ille. Supponamus nos
 duos acuto afflictos morbo, qui eandem
 vitæ regulam exposcant: Alatur hic tenuius,
 alter paulò plenius, quæro vter ab erroribus
 magis afficietur? Prior sanè; Et hoc par est
 intelligere potius Hippocratem quàm illud
 quod à Fonseca prodidit. Nam quod ab ipso
 supponitur, auctoris verbis & instituto non
 ita bellè quadrat. Cui enim dubium est mi-
 nus ab erroribus lædi qui pleniorē & sibi
 conueniente vtitur victus forma, quàm qui
 tenuiorē itidem sibi debita? Quandoquidem
 certum est hunc, quàm illum acutiorem af-
 fectum pati, à quo ex consequenti maiorem
 incurrit facultatum offensam. Vndè nullo
 negotio inferet etiam rudior aliquis in hoc
 quàm in illo cautiùs agendū, omnique con-
 tentione incumbendum, ne quis admissus
 error naturam grauiùs concitet, vi morbi
 iam validè laceffitam. In hunc eiusque asse-
 ctas agemus sequenti quæstione fusiùs. Dicā
 interim, tum ex antecā allatis, tum ex ipso

481 *APHORISMVS QVINTVS*

orationis contextu, patere aliud ab Hippocrate in præsentia doceri. Nostra ergo sententia est, duo ex hoc Aphorismo deducenda: Primum, præstare ad paulò pleniorē, quàm ad tenuiorē victum inclinare: Alterum, omni elaborandum industria, ne qui tenui diætâ uti volunt, quicquam aberrent, siue propria ipsorum culpa, siue Medicorum, siue adstantium, seu quocunque tandē casu obtingat error. Posterioris hæc est ratio; Quisquis ab erroribus grauius offenditur, ab ijs, maiori studio & cautione arceri debet. Grauius offenditur ab erratis, quisquis tenuem diætâ sustinet: Maiori ergo studio, ab ipsis vindicandus. Patet ex se se maior, Minor est Hippocratis; vndē necessaria conclusio. Priorem verò illationem sic probamus. Tutiora quoad fieri potest amplectenda, imprudentis & temerarij est, aperto periculo iacentes obtrudere: sed periculosior est victus tenuis paulò pleniorē; Ergo hic illi præferendus. Certa est maior; Minor est Hippocratis. Dices periculum omne adhibita cautione depelli: An quæso erroribus immunem reddet patientem, aut impatientem potius absens Medicus, quem ne præsens quidem tantillo tempore potest in officio continere? Quot quantaque forinsecus accidunt quæ non dicam præcauere, sed ne præuidere quidem possis? Testes appello quotquot tractandis ægris operam impendunt, quanti laboris sit non modò à

QVÆSTIO SECVNDA 482

leuioribus, verum etiã à grauioribus peccatis vndequaue abstinere. Qua ratione motus Hippocrates in tenui (inquit) victu peccant ægrotantes, indicante vsus modo, non participio, (vt paulò ante annotauimus) hac loquendi forma innuens vix vllò modo tutum ab erroribus victum tenuem, quem proindè in vltimis verbis magna ex parte periculosiorem dixit paulò pleniore. Sed de his postea.

Quod Manardus addidit nempe monere nos Hippocratem ne temerè, & absque diligenti examine tenuem exactè victum imperemus, parum ad propositum videtur. Primum enim de tenui in genere loquitur Hippocrates: de tenui exactè speciatim Manardus sui ipsius immemor, dum antea tenues dixit hoc loco audiendas censuit eas, quibus aliqua ex parte vis comminuitur, ita tamen vt vsque ad vigorem perduret: Id quod tenui cuicumque victui commune est. Deinde si auctoris institutum foret docere non temerè imperandum victum tenuem, frustra additum fuisset, quoniam errores grauiùs ferunt, quàm clausulà, ipso Manardo interprete, nobis innuitur victum tenuem ex se se fallacem non æstimari, sed tantum errorum causa, quod tamen falsum esset. Etenim negari non potest victum tenuem, si temerè imperetur, natura sua periculosum esse, atque ex se peccati nomen mereri, quorum vtrumque Manardus improbavit.

483 APHORISMVS QVINTVS.

Quanquã idem nobiscum videtur sensisse si pertemerè intellexit non statim & promiscuè quibusslibet acutis passionibus detentis tenues viuendi regulas suis etiam affectibus conuenientes præscribendas, sed ijs tantum quos ab omni errore tutos esse nouerimus, quorum rara auis in terris, niueoque simillima coruo. Vndè meritò ex Hippocratica doctrina constans infertur assertio, consultius fore si ad paulò pleniorẽ, quàm ad tenuem diætã propendamus, id quod à plerisque negatur, ideòque à nobis accurato scrutinio peruestigandum.

Vtrum præstet ad paulò pleniorẽ quàm ad tenuiorẽ victum perpetuò inclinare?

QVÆSTIO TERTIA.

AVdiuimus præcedenti quæstione non infimæ classis doctores, de Hippocratis mente vtrò citròque decertantes, quorum discordia conciliari antè non potuit, quàm præsens negotium absoluissemus; Id enim probabile fuerit censuisse Hippocratem, quod veritati melius consonabit.

Non desunt qui affirmatiuam partem sequuti, non modò paulò pleniorẽ, sed

QVAESTIO TERTIA. 484

simpliciter pleniorē victum tenui perpetuò anteferendum putent, hisce (vt opinor) rationibus persuasi. Securioribus perpetuò insistendum est, tutior ex Hippocrate victus plenior, huic igitur perpetuò insistendum. Præterea qui plenius alit, quamuis morbum adaugeat, virtutem saltem integram tuetur; Qui tenuius, hanc imminuit & destruit, et quanto consultius est à validâ virtute morbum adauctû strenuè profligari, quàm eadem deiecta vel à leniori reddito morbo ægrotum interimi? Sed neque à pleniore cibo necessario augetur morbus, prorogatur fortasse impedita coctione: Neque à tenuiore frangitur, sed breuior solùm redditur concoctione incitata. Verum sat citò, si sat benè præstat æqualem morbum constante etiamnum robore sanare tardius, modo securius.

Quid quod à pleniore cibo sustentatur facultas, restaurantur spiritus, ab intestinis hostibus validè oppetiti, atque dissoluti, seruetur integer natiuus calor, ab his concoctio perficitur, laudataque omnis naturæ actio, coctionem sequitur morbi extinctio, & patientis salus? A tenui contra insitum solidioribus partibus humidum exhauritur, eneruatur magis, magisque magna iam ex parte symptomata violentia fractus corporis vigor? Efflantur in auras spiritus, & vnâ cum spiritibus euanescit innatus calor: hinc perpetua cruditas, ex cruditate morbi diurnitas, à diurnitate grauior virtutis exo-

485 APHORISMUS QUINTUS

lutio, ab exolutione tandem interitus. Quid amplius? à victu copiosiore morborum acutorum impetus retunditur, ij siquidem à feruidis vt plurimum & acribus humoribus excitantur, qui frigidi humidique alimenti sumptione, qualem febricitantibus imperat Hippocrates, temperantur & mitescunt? ab inedia verò accenduntur vehementiùs, acuntur, efferantur. Norunt diatritarij quantitas trágædias exciter alimonix defectus.

r. Apho-
ris. 16.

Nituntur in contrarium, qui negatiuam tuentur partem (è quorum numero sunt Marnardus, Fuchsius, & antea productus à Fonseca, plerique etiam alij non vulgaris eruditionis & nominis) hi vallis & fossis vndique septam & munitam arcem ingressi, præfidijs bellicis copiosissimè instructi, sub Hippocratis & Galeni vexillis & insignibus militant, ex quorum penu tanquam bonorum fonte vberissimo ista depromunt. Proferunt in primis textum 27. secundi acutorum quem pro Achille constituunt, quique multos hactenus variè torsit. Vbi hæc scripta reperiuntur. Ciborum autem adiectioni intendendum multò minùs, nam subtrahere omninò sæpè numero expedit, cum æger sufficere possit donec morbi vigor maturescat. Quam sententiam suo calculo comprobans tali ratione confirmat Galenus. Quod plus est (inquit) exuperatque noxas interdum inemendabiles facit: quod verò minùs, facile emendatur. Nempe si virtus labascere videatur,

Ibidem in
comment.

QVÆSTIO TERTIA. 486

cibi exiguum ministrare possumus: verum si in ventrem assumptus fuerit cibus, quod redundat superfluitque si alias, multò magis in acutis morbis tollere est difficile.

Isdem principijs insistens Hippocrates, in progressu eiusdem libri fingit duos ægros debilitatos, alterum propter dolores, & morbi acumen, alterum propter vasorum inanitionem, quorum hic refectione indiget, ille potiùs euacuatione. Priori (inquit) si quis potum aut sorbitionem vberiore, aut esculentum porrexerit grauiùs lædet, quàm si posteriori victum, quo celerrimè indiget, negarit: quanquã hunc lædet quoque, ac non æque celeriter ac euidenter. Hæc Hippocrates & Galenus, vnde infert á Fonseca, leuiorè fore lapsù in acutis, si tenuiùs, quàm decet alendo, quàm si vltra quam par est offerendo cibo aberretur. In maiorem fidem hanc ex Hippocrate mutuam addit rationem, maior est indicatio quæ sumitur in morbo acuto ad prohibendum, quàm á viribus ad conseruandù, ideoque expedit, auctore Hippocrate, vt cibus detrahatur donec morbi vigor maturescat.

Summorum medicinae Principum auctoritati, experientia suffragatur, & ratio. Experientia quidem compertum est nonnullos inedia penè exolutos, assumpto conuenienti alimento, illicò fuisse restitutos. Alios ex pleniorè nutritione immedicabilem offensam, & planè exitialem cladem incurrisse.

487 APHORISMVS QVINTVS

*Gal. 10.
Method 3.*

*Gal. lib. de
pond. &
mensur.*

*1. Epid.
parte 2. 1.
78.*

Priorum exemplum est omni memoria dignissimū, iuuenis ille annos natus quinque & viginti, gracili corpore & musculofo canis instar, vnāque calido & sicco temperamento, qui cū a vehemēti exercitatione incidisset in febrem, eō tandem diartitiorū culpa redactus est, vt & sine pulsu omnino esset, & frigus eum vehemens toto corpore premeret. Quid multa; neque loquebatur amplius, iamque ab omnibus partibus ferē sensus abscesserat, cū ecce diductis hominis maxillis ex angusti oris vasculo, infusus cremoris Prisanæ tribus cyathis hoc est dragmas triginta sex siue uncias quatuor semis (nam dragmas duodecim pendet Cyathos) & paulò post iterum porrectis albi & tenuis vini calida modicè diluti Cyathis duobus, mox sustulit oculos, & tum audire tum loqui, tum præsentēs nosse cœpit, cū antea velut aridum lignum, sine voce & sensu exporrectus iacens, Rursusque dato vino similiter diluto & pane modico fuit integrè reuocatus: hanc nos historiam fideliter ex Galeno descripsimus, vbi illud addit (quod maximè ad rem præsentem facit) consultò permisisse se vt eo angustiarum ex alimenti penuria deduceretur iuuenis, cū non dubitaret, quin is ministrata convenienti alimonia redire ad se se posset, & sanitati restitui, id quod exitus comprobauit. Longè contrarium accidit Philonis filiæ. Hæc venefico detenta morbo, cum perfecta per

QVÆSTIO TERTIA. 488

hæmorrhagiam Crisi intempestiue cœnasset, vindicari ab interitu non potuit. Et hoc sanè rationi consentaneum est. Enimuero præterquam quod naturam à coctione distrahit cibus vberior, omnes pariter facultates naturales laceffit & conuellit. Agedum quæso dicant aduersarij quemnam eiusmodi nutritionis finem esse velint: an vt reficiantur vires, in acutis affectibus grauiter afflictæ; ita puto: at vnde hæc afflictio? Ex malignitate causæ, & violentia (inquiet) aut symptomatū magnitudine & frequētia (plurimum enim doloribus & vigilijs distorquetur) aut inanitione vasorum, quæ vel manifestā sequitur vacationem, vel occultum transpiratum, aut morbi ipsius impetu, & febrili calore substantiam omnem interius depascente. Aut etiam ab animi Pathematis & rerum externarum occurſu importuno. At quàm parū iuuat, imò quantum nocet hisce casibus, victus plenior? morbum in primis exasperat dum causæ morbificæ vim adauget cruditatum interuentu? quam ob causam nouis quodammodo stimulis symptomatum ferociam concitat. Malignitatem non tollit, hæc enim antidotis compescitur. Quod si pingua, oleaginea, humidaque alimenta nōnunquam veneno infectis magna quantitate offerimus veneni obtundēdi gratia; Id tum solum fit cum ad penitiores corporis partes ipsum nondum delatum, adhuc in stomacho stabulatur, quem pinguibus

*Dioscorides lib. 6.
in præfatione.
Marbolsæ
in comm.
ibidem.*

489 APHORISMVS QVINTVS,

id genus esculentis partim oblinimus, partim ad noxij expulsionem incitamus. Idem in acutis moliri sparsis in vniuersum corpus, atque in vasis hærentibus prauis malignisque humoribus est à medica ratione prorsus alienum.

3. Aphorif.
comm. 7.

Igneum febris calorem non extingit, quin poti⁹ grauiore Phlegmasias inuehit. Replet equidem inanita vasa, sed heu quantò malò? dum enim ab imbecilli calore non vincitur, incoctus vndeque dispergitur, suaque copia premit & suffocat imminutos spiritus ac ferè iam elanguidos, His ita habentibus non video qua ratione externas iniurias, qui plenior alimoniam capiunt, leuiùs ferant. Magnum in his incommodis momentũ esse positum inficiabitur nemo? verũ illud inter cætera grauissimum quod impendentem ab his ipsis ruinam propulsare medica vix norit industria: dices repletionem vacuatione curari. Quid inde? ergò facillè vacuatione instituta lapsus eiusmodi resarcimus. Non sequitur. Sequeretur sanè, si in ipsa euacuatione nihil subesset periculi. At quotusquisque ille est qui euacuationem aggredi ausit per pharmaca, vehementer aduncto morbo, & debilitata virtute? Cathartici penè omnibus inest vis naturæ nostræ aduersaria à qua facultas corporis non mediocriter conuellitur. Eorum agitatione oritur quædam in vasis & principibus membris perturbatio, quæ naturam ab instituto opere plurimum auocat

auocat atque distrahit, hæc enim quiete operatur.

Calore quo ipsa pollent acutos, cæteroque cum febre coniunctos affectus ab acris calidisque humoribus procreatos grauissimè irritant.

Concludendum itaque longè meliùs ægrotantis saluti, suoque nomini consulturum Medicum ad tenuiorem quàm pleniorum victum magis propensum. Quod si in proposito sanorum exemplo conuiescere tantisper & immorari lubet, reliquum est nihil quod in discepcionè cadat. Sunt penè innumeri qui vnus diei abstinentiam nulla offensione perferunt. Quidam etiam plurium dierum inedia haud refugiunt: Nonnulli visi ad annos nullo ingesto alimento vitam incolumes protraxisse. Quæcunque ab inedia accidunt læsiones minimo negotio reparantur, ferèque terminantur ad salutem. E conuerso ab immodicis repletionibus offenduntur etiam Athleticè habiti, sic grauiter quædoque, vt repentino abripiantur fato. Si ebrius quispiam repente obmutescat conuulsus moritur (inquit Hippocrates) nisi febris corripiat, aut ad eam perueniens horam quæ crapulæ soluantur, loquatur. Idipsum à copiosiore cibo obtingere eodem modo potest, aut impletis vaporibus neruis, aut calore natiuo copia suffocato. Id quod in Mentesi quodam Rustico experiri mihi licuit; Is cum ex Pleuritide conualesceret, inuitate

s. Aphorismorum s.

Hh

491 *APHORISMVS QVINTVS,*
 appetitu, qualis ferè in conualescētibus, paratum ex brassica obsonium suo pristino more deuorauit, mox ad somnum se componens expergisci amplius non potuit. Habebat tum Pēcraticè, dies iam aliquot mali nihil persenserat, cōsuetā obibat munia, nulla penitus decumbendi necessitas & liberalius expleta fame de repente occubuit. Quantò ergò grauiorem offensam sentient qui aduersa valetudine pleniori diætæ indulgebunt?

Valida hæc doctè & acutè ab eruditissimis viris excogitata argumenta, quæ tamen (si liberè effari licet) summi dictatoris intentioni minimè respondent. Ad cuius faciliorem intellectum, notari velim in quæstione proposita, paria non poni extrema. Neque disceptionem esse, vtrum præstet tenuius alere, quàm plenius absolutè; Sed vtrum consultius sit ad tenuem simpliciter victum quàm ad paulò pleniorè perpetuò inclinare? Itavt tenuis simpliciter, non cum simpliciter & absolutè pleno, sed cum paulò pleniorè comparetur. Pendet hinc tota controversiæ decisio, quam ita concludi volumus.

Expedit ad paulò pleniorè quàm ad tenuem & exquisitam victus formam perpetuò inclinare. Hæc est præsentis Aphorismi conclusio palàm disertissimis verbis expressa. Quid enim aliud ex hac oratione inferes? Propter hoc igitur tenuis accuratusque victus vt plurimum periculosior est paulò

pleniore. Dices optimè colligi maiori cura & diligentia præcauendos errores in vna victus specie, quàm in altera: interpretati-
 nem admittimus. Verùm si expectatione no-
 stra falli nos contingat, quanto periculo ia-
 centem exponemus? Sæpissimè fallimur, er-
 rant nobis inscijs persæpe, errores tegunt &
 dissimulant ægrotantes. Quam ob causam
 victum tenuem non aliquando periculofio-
 rem, sed magna ex parte talem vocat Hip-
 crates. Nõne igitur satius fuerit, vt hoc metu
 liberemur, in securis versari, quàm incerta
 spe melioris fortunæ assistentium temeritati
 & imprudentiæ, propriæque cupiditatis im-
 perio morbo detentû submittere? An quod
 summæ imprudentiæ viri prudentissimi tri-
 buunt, in apertum periculum volentes præ-
 cipites feremur? Agitur hic de vira, agitur
 de existimatione Medicinæ, & fortuna Me-
 dici. Malè audiunt apud vulgus in plerisq;
 qui Medicinam factitant. Populares vocus
 quantumlibet vanas & à veritate alienas as-
 pernari omninò non debemus, in rebus præ-
 fertim serijs; Quantò magis vulgi opinioni
 insistendum non planè à ratione alienæ?
 Aliquantò pleniore victu sustentandas per-
 petuò ægrotum vires censent vulgares, paulò
 pleniorẽ tutiorem putat Hippocrates, as-
 sentitur & ratio, hunc imperemus: Si quid
 postmodum humanitùs accidat ægrotanti,
 proba conscientia nos erecti: liberati ca-
 lumnia nihil est quod metuamus.

H h 2

493 APHORISMUS QUINTVS

Hippocratis quidem hanc esse mentem probat ab eo facta cum ægris comparatio sanorum, quæ ita cõcludit. Quemadmodum in sanis pleniorẽ viuendi normam sectamur, tenuem & exquisitã dehortamur, atque vt loquitur Celsus; Prodest semper plurimum cibum capere, dummodò hic concoquatur. Ita quoque in ægris proportione quadam lex eadem obseruanda.

*Libro 1.
Capite. 1.*

*1. Aphorif.
comm. 4.*

*10. Metho.
di. 5.*

*1. Aphorif.
comm. 7.*

Hæc partes tueri videtur Galenus noster, dum peracutis non exactè propriam diætã accommodans sic habet. In quibus autem Crisis primam hebdomada non sit superatura, valida existente natura, solo vtendum Melicrato, quæ viuendi ratio fuerit tenuissima, non tamen summe: si verò non satis fidimus viribus ptisanæ vtetur succo, & hæc victus ratio tenuis merito appellabitur. Idem alibi repetit his verbis, Me quoque subinde vidisti eos qui ex abũdantia & qui ex Phlegmone laborarent sub longa inedia tenuisse, sic vt prorsus ante septimum diem sola mulsã contentus essem, viribus scilicet valentibus. Quosdam verò inualidos, aut bilioso ventriculo vel debili, vel plus iusto sensili, solo Ptisanæ cremore ad septimum diem traxi quo inclinare morbus debuerat aut iudicari. Verum non in peracutis solum variã, pro consideratione virium, vitæ formã applicat, sed perperacutis quoque appellatis, quorum breuissimus terminus. In quibus (inquit) primo hæc tempore,

QUESTIO TERTIA. 494

hoc est primis quatuor diebus, vigor futurus est, in ijs summè tenuissimo victu uti possis modo vires vel mēram inēdīam, vel solius Melicrati sorbitionem, vel Ptisanæ cremoris omninò exiguum ferre queant. Ecce ut nullibi non sumpta à conseruatione virtutis indicatione paulò pleniorē quam requirat morbus diætā præscribit, pro non exactè tenuissimo tenuem substituit, pro exactè tenuissimo tenuissimum non exactè. Cùm ergò ad virtutem errores referantur (ut pote à quibus perculsa vis grauius deijci nullo negotio potest) quidni eandem cum ipsa virtute indicationem suggerent? Quidni prudenti cautione adhibita futuræ cladis timorē eripiemus? quibusdam veluti gradibus progressi (quod à Galeno obseruatum audiuius) à tenuiori ad minus tenuem, ab hoc ad paulò pleniorē; Itavt quamproximè fieri potest ad eam quam affectus postulat regulam accedamus, nisi casus aliquis intercidat qui progredi vlteriùs adhortetur.

Quæcunque præsentibus affectibus tutò peraguntur, eadem imminentibus ritè imperantur. Supponamus itaque vel ab accuratissimo Medico, ne si præsens quidem ægroto noctes diesque assisteret, vix posse ægrotum in officio vndequaue contineri; An non hoc animaduerso Medicus, aliquid de subtilitate victus remitteret, ne quam insignem ab erroribus offensionē vires paterentur? Iam si tutiora in dubijs sectanda, si ex

*Libro de
cur. rat.
per sang.
miss. c. 9.*

Hh 3

495 APHORISMVS QVINTVS

Hippocratis doctrina curationes antever-
tendæ, quid est quod in perpetua dubitandi
occasione hæreamus? Quamobrem maturo
consilio celeberrimi tota ferè Europa me-
dendi professores propositū à nobis dogma,
(imò ab Hippocrate, sed longè ab ipsius
mente à quâ plurimis receptum) cõmuniter
in praxi vbique ferè obseruare solèt, vt enim
paucissimos omninò (fortasse nullos) in om-
nimoda inedia continent, sic neque in per-
acutis qui ad septimum porriguntur, solum
Melicratum exhibent. Ac præterea in acu-
tis exactè & non exactè carniū iura, pisces
saxatiles, aut oua forbilia nunquam non
ferè imperant fœlicissimo successu.

Itavt vix è millibus vnum inuenias nobis
contraria sentientem, quin aliud loquatur,
aliud factitet.

Notent interim studiosi iuuenes pleni-
oris victus nomine, hic etiam tenuem à nobis
donari, ne plenius refici à nobis ægrotos
autument. Hunc loquendi vsū ex Hippo-
crate ipso mutuamus, qui *αἰδρότερος διαίταν*.
Et *πιωτέρος διαίταν*, hoc est plenius nutrire,
tenuiori victui applicuit. Dum enim ante
vigorem plenius cibandum ait, non existi-
mandum est, cibum verè propriè plenum ab
Hippocrate concedi: ita exposuit Galenus.

Neque nos à sententia reuocant contra-
riæ opiniones. Prior si eo intelligatur mo-
do, quo explicuimus, à ratione non dissen-
tit: si verò pleniorē simpliciter victum,

*1. Aphorif.
7. § 10.*

Cement. 7.

non autem paulò plenior tenuiori perpetuò anteponat? habebit in se Manardi, Fuchsi, & cæterorum eiusdem classis doctorum validissimè contorta spicula, quorum aciem vix sustinebit.

Nos omni timore immunes prodimus in apertum campum nullam ab ipsorum telis, ut nec ægri à paulò plenior victu, lethalem plagam accepturi.

In primis, quod obijcitur ex 2. acutorum t. 37. si exacta trutina pensitetur, nullum nobis negotium facit. Illic enim comparatur victus tenuis pleniori in se absolutè, non respectuè & in ordine ad aliud, secus in præsentia: ubi conferuntur inuicem, quatenus magis vel minus errores tolerant. Concedendù enim vltro est plenior victum ex se tenuiore periculosiorem esse in acutis? Non item si errores spectemus: dicimus secundò hunc esse propositi textus genuinum intellectum. Nempè sic componendà initio morbi victus formam, ut cum ad vigorem deuentù erit quo tempore tenuissimè alendum est, non augenda sit, at detrahenda potiùs alimonia. Quoniam plenior tum cibus noxas inemendabiles parit. Hunc esse verborum sensum manifestum est ex ipsismet verbis, maximèque ex illa causali particula *ut*, quæ idem sonat, quod apud Latinos quoniam, nam, quandoquidem. Sed integrum præferamus contextum, sic (ait Hippocrates) **Ciborum adiectioni intendendum multò**

497 APHORISMVS QVINTVS

minùs, quandoquidem subtrahere omninò
 sæpè numero expedit, vbi æger sufficere possit,
 donec morbi vigor maturescat: quasi dicat:
 si verũ est tum persæpè vtiliter alimentum
 subtrahi, cum vires vsque ad vigorem mor-
 bi seruare nos integras posse cõfidimus, sequi-
 tur profectò tum tẽporis quo ex detracti-
 one maior percipi solet vtilitas, abiectiõni
 multò minùs attendendum. Quo nomine
 paulò post imperitos quosdam Medicos,
 redarguit, quod eo maximè tempore ex ab-
 stinentia cibi ad sorbitiones deuenirent, quo
 ad abstinentiam recurrere tanquam ad sa-
 cram Anchoram decebat. Maximumque re-
 tur hoc esse documentum, ne primis diebus
 quauis sorbitione priuemus eos, quibus fu-
 turum est vt quibusuis sorbitionibus postmo-
 dum vti debeant. Nam propè vigorẽ nutri-
 re eos compellemur (vt præclarè expli-
 cat Galenus in commento) cum ad tenui-
 orem victus formam transeundum foret, eti-
 am si plenius refecti antea fuissent. Huius
 nos doctrinæ æmuli atque alumni, ita ple-
 niozem victum tenuiori anteponendum pu-
 tamus, vt cum ad vigorem deuentum erit,
 quantum satis est detrahamus, ita tamen vt
 erroribus perpetuò aliquantulum tribuamus
 seruata conuenienti proportione. Ex hac
 interpretatione nostra perbellè posteriora
 cum præcedentibus citato libro cohærent,
 & promisso Hippocratis respondent, qui
 postquam dixit subtrahere quandoque ex-

2. acut. r.
 43 & ibi.
 Galen⁹ in
 comm.

QVAESTIO TERTIA. 498

pedire, statim subiunxit, ἐν ἀκόσισι δὲ τὸ ἰσολοῦδε ποιητέον γεγραφέται id ubi faciendum sit posthac scribetur, vti ex se se intueri poterit studiosus lector. Adde nihilominus tertiam responsionem. Consulere nimirum Hippocratem citato ab adversarijs loco, subtrahere in morbis expedire potius quàm adijcere: non simpliciter, sed cùm æger sufficere potest vsque ad morbi vigorem. At in præsentī Aphorismo cùm vereatur ne qua ab erroribus facultati molestia inferatur, iure optimo suadet, vt in paulò pleniorē victum quàm in tenuiorē perpetuò feramur, vt pote cùm à paulò pleniorē minori virtutis dispendio errores perferantur. Orationi verò addidit ὀλίγον, aut μικρὸν hoc est paulum siue parum: ne ex Carybdi in Scillam detrudamur: virtuti nimirum plus quàm par est consulentes, pleniorē cibo virtutē obruamus. Ex quò inemendabiles sequuntur noxæ. Leues è contrario sunt offensiones, si quas excitat mediocris, aut tātillus excessus; nullæ, si cum ijs conferantur, quæ errorum causa in tenui obrepunt quarum comparatione & respectu leuiorē istæ in bonis sunt habendæ. Nihil ampliùs conficitur ex textu 48. eiusdem libri vbi periculum minus afferre dicitur is qui ciborū penuria laboranti alimentū denegarit, quam qui propter acumē morbi & dolores imbecilli reddito, dum euacuatione potius quàm refectione opus est, idipsum ministrarit. Non enim illic de

499 APHORISMVS QVINTVS

paulò pleniore sermo fit , sed de pleniore simpliciter, dum inquit Hippocrates προσφέρη τις πλεόν, ἢ ροφήμα πλεόν ἢ σίσιον hoc est si quis aut potionē, aut forbitionē copiosorem aut cibū exhibeat, non autem σίσιον, ἢ ροφήμα ὀλίγον πλεόν id est forbitionē & cibum paulò pleniorē. Quid quod vox illa σίσιον pleno cibo communiter applicatur? Præterea conferuntur illo loco contrariæ illæ victus rationes tanquam ambæ vitiosæ, conferuntur inquam in se: in Aphorismo nostro non item, sed comparantur in ordine ad aliud quatenus videlicet magis aut minus aptæ sunt erroribus perferendis. Eodem tendunt, neque aliud probant allata in vtramque partē tum ex 10. method. tum ex 3. epid. exempla. Dicam interim temeritati proximum esse patienti, victus penuria mortis imaginem scienter obtrudere, Audax proinde Galeni facinus, in alio quàm experientissimo Medico, qui maledicis detractorum & maleuolorum susurris amplius non sit expositus, imò quàm in Galeno ipso vix ferendum. Nusquam verò in eas ruet angustias, qui à tenuiore victu nonnihil defecerit. Quinquàm grauiorem cladem inferet, quæ nulla fortassè possit industria reparari, quisquis debita moderatione, in corpore grauiter afflicto plurimum excesserit. Quemadmodum Philonis filia suo infœlici exitu posteris testatum reliquit, cui cum sanguis è naribus largè flueret, summa expectatione valetudinis affulgente sep-

1. Epid.

tima die intempestiuè cœnauit, & mortua est. Apollonij quoque meminit in Epidemijs noster Hippocrates, qui post intempestiuum aquæ potum, & bubulæ esum exiguo primum calore obsessus decubuit, deinde cum lacte vsus fuisset ouino, & caprino, coctis crudisque, copiosè & victu malo, exacerbata febre, deteriora sequuta omnia, ac tandem quarto & trigesimo interijt. Sed praua hæc viuendi forma, sanis etiam & robustis parum tuta fuerit, multò minùs ægro iam & debili corpore approbanda. Philistæ ibidem percensetur miser exitus. Qui capitis dolore iamdiu & veterno afflictatus, continuas sibi febres poculis adsciuit, moxque quinto summa luce animam efflauit. Exinctum præterea quendam die vndecima legimus, qui postquam calescens cœnasset & potasset largius, noctu acuta febre correptus est, de horum altero loquitur fortasse Fuchsius: neuter tamen ex intempestiuo solum victu hoc est, extra tempus sumpto sed ambo ex vberiore potu & alimento mortem sibi consciuere, neque si ex intempestiua dumtaxat cœna malum prodijisset, in nos procederet argumentum, intempestiuum enim cibum nos vnà cum Fuchsiio improbamus. quamquam de ipso in præsentia, vti neque Hippocrates, disceptamus? Nisi fortè intempestiui nomine vberiore intelligat Fuchsius, hanc enim significationem genericè sumpta illa dictio admittit? Clariùs tamen & distinctiùs

3. Epid.
parte 3.
comm. 84.

Parte 2.
text. 1.

1. Epidem.
parte 3.
textu 29.

501 APHORISMUS QUINTUS
commentatori loquendum fuit.

Non aliud quicquam concludunt obiectæ rationes quàm auctores allegati. Nam si plusculum concesseris, non ita suo ab opere auocatur natura, quin concoqui perfectè morbus queat, & tandem superari, at retardetur coctio, quid incòmodi? modò ne quid grauius patiatur æger: sanetur tardiùs, modò securiùs. Non enim morbum grauius exa-cuit aut symptomata, paulò plenior cibus. Ea scilicet copia ingestus quæ à calore ferri possit & digeri, quam sanè haud obscuris coniecturis præscripserit Medicus rationalis & prudens: at causæ (inquiunt) malignitatem non obtundit, auget potiùs materia addita: negamus: Quod magis est facultatum principum virtutem mirificè recreat, & refouet, quæ refocillata, perniciosissimi hostis insultus, quantumlibet malignus valentiùs propulsatur. Huius rei fidem facit testis omni exceptione maior Galenus. Qui in peste illa diuturna fortiores qui vim sibi ipsis afferentes cibum oblatum assumpserunt, omnes ferè superstites fuisse asserit. Galeni testimonio, & propria fortasse experientia doctus Auicennas auctor est, peste correptos, dum pro virili se se ad cibos inuitant, à morte plerumque vindicari. Amborum auctoritatem sequuti posteriores Medici pestilentia detentos ad cibaria cogendos mouent. At quorsum in singulis immororata hæc apud me conclusio. Febrilem calo-

*g. Epid.
comm. 3.
tex. 58.*

QUESTIO TERTIA 502

rem æque imo amplius quàm tenuis moderatur victus paulò plenior, qualitate frigidus & humidus: Exhaustam ab ardore febrili corporis humiditatem humore alimentitio instaurat, eademque opera naturæ robur excitat & restituit, nullo insigni detrimento, nullo ignei caloris incremento. Laudabili succo replet inanita vasa, cuius benefica permixtione, maligni humoris venenata qualitas attemperatur & cohibetur. Seruato semper eo quem diximus quantitatis modo.

Quæ inde emergent excrementa, tantum negotium non facessent, vt purgante medicamento debeant extrudi, sed aluo per se non respondente, satis fuerit quæ in primis occurrent vijs, blando humectante & refrigerante (si ita res exiget) clystere subduxisse, si quid reliquum erit, aut altius impactum prodeuntibus coctionis indicijs vnâ cum morbifica materia tuto expurgabitur. Productum extremo loco sanorum exēplum è re nostra est, cum certum sit à paulò vberiore cibo, quàm à tenui, multò minus offendi eos qui prospera sanitate perfruuntur. Si quid probat aduersa ratio, nos nihil cōmouet. Procedit solummodò in helluones, qui potionibus ac edulijs se se penitus ingurgitant, quorum nihilominus quāplurimi ad decrepitam perueniant ætatem, hinc vulgaris parania, plures ebriosi, quàm Medici senes. Dices cum Fonseca, potiorē indicatio-

503 *APHORISMVS QVINTVS,*
nem à morbo sumi in acutis ad victum exi-
mendū, quàm à viribus ad exhibendū, ergo
fatius esse ad tenuem quàm ad pleniorē
propendere.

Antecedēs admittimus, quam ob causam
dum paulò pleniorē cibū imperamus in te-
nuis victus terminis proximè subsistimus:
Quod si quando ab ijs recedimus lōgius, vr-
genti vtilitati seruimus. Possumus aliter di-
stinctione adhibita satisfacere, si dicam⁹, vir-
tutē in se spectatā si vsque ad morbi exitum,
cū exacta victus ratione sufficiat morbi
indicationē non euertere: respectu tamen
errorum qui plerumque cōmittuntur expos-
cere aliquid, ne grauius ipsa lacessita, du-
plicique onere pressa, succumbat.

Maneat itaque firma ac indubitata hæc
sæpius repetita conclusio, tutius & consul-
tius fore, si in paulò pleniorē, quàm in
tenuem victum perpetuò feramur, quoniam
is magna ex parte ab erroribus est tutior.
Quanquam tenuem non recusamus, imò ve-
rò ipsum alteri in acutis affectibus antefe-
rendum putamus, dummodò ea prudentia
& consilio imperetur, vt vires collabi fun-
ditus non sinat, neque substantiam corporis
absorberi. Eaque sollicitudine componantur
externa omnia, nullum vt delictum penitus
admittatur. Illud in nostra sitū est industria.
Istud ministrorum, muliercularumque im-
prudentiæ, & vuculis importunis subiacet,
ac cæcæ libidini ægrotorum, quibus omni-

QVÆSTIO TERTIA. 504

bus & salutem ægrotantis credere, & propriam existimationem vltro exponere vix Medici prudentis æstimarim; quamobrem paulò pleniore alimonia aduersus errores ægri præmuniantur.

Ες ὅ ἐλάλα νοσήματα αὶ ἐλάλας θερα-
πειάς ἐς ἀκρῆσθιν κρηπίσαι.

Ad extremos autem mor-
bos extrema ad amissim re-
media optima.

Commentarius.

DIxerat Aphorismo quarto diuinus
senex, extremè tenuem victum
periculo non vacare, vnde arrepta oc-
casione arbitrati fortasse fuisse nōnulli,
eiusmodi viuendi ratione vti tutum
nusquàm fore, eius proinde contrarium
in sequenti Aphorismo particulatim
edocet, præmissio nunc generali præ-
cepto, ex quo illud alterum deducitur.
Monet itaque in præsentī quibuscunque
extremis morbis extremas in vniuersum
medicationes conuenire, siue Pharma-
cia, siue Diæta, siue Chirurgica opera-
tione simul, aut seorsim procedendū sit:
Hæc enim omnia *θεραπείας* nomen re-
cepta

APHORISMVS SEXTVS, 506
 cepta significatione cōprehendit. Huius
 præcepti veritas, quò clariùs elucescat
 quatuor examinabimus sequenti capite
 proponenda.

Questionum series & ratio.

BReuis hic Aphorismus non pauca suo
 ambitu includit: Nos illius terminos
 quesitis quatuor quibusdam veluti septis
 circumscribemus. Primum erit, quid sit
 extremus morbus, & quæ illius species? Al-
 terum quid sit extremum remedium, &
 quæ ipsius differentia? Tertium utrum ex-
 tremis morbis extrema dumtaxat sint adhi-
 benda remedia. Denique utrum fortius à de-
 biliore pati possit? His tota Aphorismi do-
 ctrina continetur quorum per se ratio ma-
 nifesta. Ergò ad primum veniamus.

*Quid sit extremus morbus, &
 quæ illius species?*

QVÆSTIO PRIMA.

MOrbos extremos vocat Galenus, ultra
 quos non sunt alij, hoc est qui suo
 in genere grauissimi sunt. Quæquidem des-
 criptio nequam difficultatem pariat, notā-

507 *APHORISMVS SEXTVS.*

dum est magnum & summum esse comparata, quæ sola maioris aut minoris ratione differunt, ex quo sequitur morbum etiam magnum ab extremo non alia ratione discrepare. Quemadmodū igitur magno morbo addita huiusmodi differentia summum constituit, ut aliud nihil sit morbus extremus quàm extremè magnus, pari modo si hanc ipsam magni morbi definitioni adiunxeris, extremi definitionem habebis absolutam. Magnum morbum definiuimus in superioribus eum qui magnam vim possidet, & grauius affligit infestatque corpus, ita ut de salute sua periclitetur, Ex hac itaque definitione morbi extremi definitionem ita conficimus; Extremus morbus est, qui summam vim possidet. Estque summè periculofus.

Clariora sunt ista quam ut diligentiori explicatione indigeant, tria tamen interim animaduerti velim: Primum est extremi nomine non eum solum intelligi qui præsens est quem actu vocant, verum etiam qui in potentia proxima, veluti ex Hippocratis & Galeni doctrina prius demonstratum fuit, cum de magni morbi indicatione ageremus. Huius gratia Athleticum habitum insigni sanguinis euacuatione minuimus, Et morbis turgentibus etiamnū incipientibus statim initio valentissimum medicamentum propinamus. Alterum animaduersione dignum est differre morbum extremum ab exactè peracuto, eo modo quo magnus discrepat

QVAESTIO PRIMA. 508

ab acuto. Nimirum tanquam genus & speciem magnus est quisquis acutus est: Extremus est quisquis exactè peracutus; at non vice versa: Acutus enim & peracutus, præter magnitudinem motus etiam celeritatem includunt: vti luculenter antea, contra Argenterium disputatum fuit. In cuius sententiam deduci fortasse potuisset aliquis inspecto Galeni in nostrum Aphorismum commentario, in quo solius peracuti mentionem facit. Quasi idem omninò esse autumet extremum & peracutum, verum Hippocratem ipsum sequutus, generale præceptum particulari eorum morborum confirmavit exemplo, quorum gratia potissimum instituta videbatur oratio. Postquam enim ab Hippocrate dictum est. Morbis in vniuersum extremam conuenire medicationem, subiungitur illicò morbis idcirco peracutis, quoniam protinus extremos labores habent summè tenui victu vtendum esse.

Quamobrem doctissimo Fernelio assentiri non possum (quem alias tanquam summum Galliaë atque adeò vniuersæ Medicinæ decus veneror & admiror) dum extremis morbis, ideo extrema remedia diligentissimè putat applicanda, quod præcipites sint & acerrimi, vt Apoplexia, quique breui oppressuri sint vires, atque calorem extincturi. Reperiuntur enim inter extremos non pauci qui in longam temporum seriem protrahuntur.

Animaduertendum tertio non eundem

509 *APHORISMVS SEXTVS*

esse morbum extremum & desperatum. Distinctionem vtriusque petimus ex postremis verbis in definitione positis. Extremus sanè grauissimis periculis est oblitus, plenus in ipso terroris exitus, at quantuscunque tandem est metus, dubia saltem futuri boni expectatione recreatur. Desperato nulla spes affulget recuperandæ salutis. Priori non sunt deneganda remedia, imò verò summis machinis, omnium contentione decertandum, tentanda etiam extrema. Huius ne suscipienda quidem curatio, sed abstinere cum ea prædictione conuenit, qualisnam scilicet morbi sit futurus euentus. Si quidem imprudentis consilij fuerit apud vulgum infamare præsidia, quæ multis sanitatem attulerunt. Hæc circa morbi quiditatem. Non alia modo via in disquirendis extremi morbi speciebus progrediendum est, quot enim magni morbi differentias percensuimus, totidè extremi sunt admittendæ. Diximus triplicem ob causam magnum morbum appellari, vel propter suam essentiam, quando videlicet natura sua talis est, cuius generis sunt acuti omnes. Vel propter affectæ partis dignitatem & præstantiam; Quam ob causam quantumlibet exigua cordis vulnera in magis affectibus computantur, id quod de fracturis capitis quantumvis leuibus practici communiter sentiant. vel denique propter causarum & symptomatum vehementiam, ut puta dolores, viglias insignes, principum functio-

*Galenus 2.
Aphorif.
comm. 29.
Galenº 11.
Method. 9.*

num ablationem, humorum, vaporumve aut etiam externorum, aëris scilicet, aquarum, ciborumque Cacoethiam & prauitatem, qualis in venenis, in malignis vlceribus, in Epidemicis morbis deprehendi solet. Harum causarum vnaquæque cum ad summum deducta est, summam impendentis ruinae suspicionem & metum inuehit, summi proinde morbi seorsim propriam differentiam facit.

Primi generis sunt peracuti: Alterius obstructions vniuersi cerebri, à quibus oriuntur Apoplexiæ non quidem fortes (illas enim desperatas censet Hippocrates) at mediocres saltem. Postremi pestis cancer, & quæ à venenis potentibus inducuntur ipsa quoque Apoplexia. Huic tripartitæ diuisioni quartum fortasse membrum adiunget argutus aliquis à motus celeritate depromptum, probabili ista ratione persuasus. Si verum est ex periculi grauitate morbos magnos extremosque æstimari, quæcunque periculum adferunt vel adaugent, nouam eorum differentiam constituunt; sed velocitas motus breuitasque temporis iudicium medentis præueniunt, atque occasionem præripiunt ea peragendi quæ ab arte imperantur: Hinc extrema quandoque pernicies oboritur, ipso Hippocrate præcipitem occasionis lapsum, tãquam summæ difficultatis ansam proponente. Vtrò nos admittimus periculi grauitatem ab hac velocitate adaugeri, imò etiam non raro

511 *APHORISMVS SEXTVS,*

excitari; at non ex se tamen: sola enim velocitas aut breuitas periculofum fuapte natura morbum non procreat. Id quod in Ephemericis & Tertianis exquisitis euidenter cernimus: Ex se igitur & natura sua proprium magni extremique morbi differentiam non proferet, sed tantum cæteris præfatis addita certam quandam speciem constituet à magno simul & Chronico affectu discrepantem.

Contra hunc ternarium numerum instabit ulterius hoc argumento: vel commemorari affectus in extremis habendi non sunt vel falsa diuini Hippocratis in hoc Aphorismo sententia: Non enim positus eiusmodi casibus in extremis, perpetuò remedijs versamur, lenioribus illi quandoque tuto, citò, & iucundè profligantur. Hanc difficultatem propria quæstione diluemus, si prius quid magnum remedium vocemus, & quæ sint eius differentia, breui fuerit oratione declaratum.

*Quid sit extremum remedium,
& quæ ipsius differentia?*

Q U Æ S T I O   S E C V N D A .

Breuioris & facilioris doctrinæ gratia, repetendum ex superioribus morbum, ut pote naturæ infestum, sui expulsionem

QUÆSTIO SECUNDA. 512

indicare. Expulsionem solis contrarijs perfici, quorum ea natura est, ut simul eodem in subiecto subsistere non possint, quin ex mutua æqualium pugna moderatio quædam oriatur, aut depulso altero penes fortius sit victoria. Quodcumque igitur à morbo indicatur, morbo contrarium sit, necesse est, quod verò morbo contrarium, præsidij nomine donari. Ex cõsequenti quot indicationum totidem sunt etiam remediorum differentia, iunioribus dilucidè rem explico.

Morborum alij sunt facti, alij incipientes aut impendentes. Factorum alij curationem integram admittunt, alij nullam: cæteri curari quidem exquisitè nequeunt, possunt tamen impediri ne quam grauiorem inferant cladem, potest quod ab ipsis imminet exitium retardari. Quæ ratione occultos cæcos non esse curandos suadebat Hippocrates, curati enim citius intereunt, non curati vitam longius protrahunt.

Incipientes & impendentes sui præcautionem indicant: præcautio fit ablata causa. Quæ huic indicationi satisfaciunt remedia *προφυλακτικά* appellantur.

Facti morbi quandiu spes emicat restituendæ sanitatis, sui curationem indicant. Curationis morbi depulsio est, quæ id efficiunt præsidia, *θεραπευτικά* dicuntur. Desperati, quoniam spem omnem salutis abripiunt, medelam pariter omnem respuunt soli prognostico relinquendi.

513 *APHORISMVS SEXTVS*

Postremi qua parte sanar inequeunt, eandem cum desperates normam subeant. Verum quatenus Symptomata ab ipsis inducta vel eisdem concomitantia cohibere licet, & futurum exitium remorari, auxilia postulant vulgò palliativa siue demulcentia nuncupata.

Remedium porrò id omne generatim dicimus quod aut morbo, aut morbificæ causæ, aut Symptomatis subuenit. Magnum remedium, quod magnis affectibus: Extremum, quod extremis suam præstat operam. Sunt itaque morbus extremus & extremum remedium correlata. Quemadmodum igitur summa vi pollent summi affectus naturæ oppugnandæ, summis quoque facultatibus, quæ illis aduersantur sint prædita necesse est.

Ex tribus autem fontibus ipsa eruuntur, quorum figillatim vnumquodque propriæ indicationi tribuitur, quædam sunt Pharmaceutica, quædam diætetica, quædam Chirurgica.

Quæ à Pharmacia depromuntur, aliàs sopitum quodammodo vel oppressum ac penè extinctum calorem natium excitant. Veluti aquæ illæ theriacales, cælestes, imperiales, ex effectus quem proferunt singulari præstantia vocatæ. Idem præstant olea (quas essentias nuncupant) arte chimica extracta: Aliàs corporis sensus dolorum vehementia gravissimè appetitos, stupidos atque insensiles reddunt, blandoque sopore inducto spiritus

QVAESTIO SECVNDA. 514

recreant & reficiunt: qualia sunt Opiū, Mandragora, Meconiū, atque ex his paratae confectiones. Aliās venenis obsistunt: sic venenatis animalium moribus confectio ex viperis magno successu propinatur, quando vt cuneus cuneo, clauus clauo, venenum veneno propellitur: cæteris malignis & venenatis affectibus Antidoti & insignia Alexij pharmaca præter Teriacā à maioribus nostris fuere præscripta. Aliās humorem altius impactum potenter exciunt & exturbant; cuiusmodi Helleborus præsertim albus, Laureola, Tytimali species, Euphorbiū, Antymonium, Mercurius assumptus, atque ex eodem inunctiones cæteraque valentissimè purgantia. Ad hunc ordinem pertinent Pyrotica, quæ etiam insignes intemperies frigidas corrigunt & immutant, quanquàm horum quàm Catharticonum vis alia est, agendique modus planè diuersus.

Quod ad diætam attinet vnica vict⁹ forma extrema censeri debet, victus nimirū tenuissimus seu omnimoda inedia: etenim vltra hanc reliquarum nulla, vltra cæteras omnes hæc vna reperitur.

Quæ ex Chirurgia desumuntur, aliàs vehementissimis doloribus inflammationibus & febribus compescendis subseruiunt, in quibus sanguinem vsque ad Lipothymiam detrahemus. Hoc remedio Synochum quasi miraculo nō tam sanasse quàm iugulasse visus est Galenus. Nonnunquam pus aut aquas é

9. Metho-
di, 5.

515 *APHORISMVS SEXTVS,*

corpore extrahūt, quam in finem Empijcos
secamus, & in hydrope paracēthesi vtimur.
Aliās virus omne atque adeò exuberantem
humorē penitus absorbent, id quod candente
ferro potentissimè operantur. Aliās denique
excedentem carnis molem putridāque
vulceris partē refecant, ne vel pōdere vel con-
tagione reliquis impedimentum aut perniciem
adferant, aut debitam membrorum
conformationē vitient atque deturpent. In
quos fines vlceratis cancris sectionem atque
vstionem adhibemus, & sarcomata rescindimus,
quanquam integri alicuius membri re-
sectio, æquiuocè curatio est eo modo quo
demortui cadauer hominis appellationem
fortitur; si quæ alia præter enumerata re-
periantur, poterit ea ex se se imitatione Me-
dicinæ studiosus in proprium ordinem re-
uocare.

Obiecerit forte quispiam primùm falso
nos victus rationem in remediorum nume-
rum adscribere, quod conseruandæ facultatis
non depellendi morbi gratia ipsa decernatur,
nos enim tenuem victum à morbo non in-
dicari iam antea ostendimus. Neque quicquam
in victu reperire est, quod morbo
aduersetur. Itaque si contrariū indicat mor-
bus qua ratione victum tanquam contrarium
indicabit. Eodem referri possunt medica-
menta illa Cardiaca appellata quæ relicto
morbo virtutem reficiunt atque sustentant,
proindeque remediorum appellationem non

QVÆSTIO SECVNDA 516

merentur. Prætereà perperam omnimodam inediam videmur ad diætam retulisse: enimvero quo modo victus species illa erit, in qua victus nihilominò conceditur; nisi pari ratione euacuationem aut purgationem voces, vbi nihil è corpore quacunque via educitur.

Denique non pauca eorum quæ recensuimus, leuioribus etiam affectibus, aut saltem mediocribus communiter accommodantur, nam veteris Andromachi Theriacam quartanarijs exhibet Galenus. At quartanâ simplicem nemo vnquam extremum, imò ne magnum quidem morbum æstimarit, quam cæterarum ferè febrium securissimâ esse fatentur omnes ex quo profecto consequitur extrema non esse remedia, vt pote quæ ab exiguis affectibus indicantur. Ad primum respondemus propriè & strictè loquendo, victus rationem è remediorum genere non esse, quoniam ipsa sub virtutis indicatione continetur, si vero generaliter remedij appellationem sumamus, pro omni eo quod restaurandæ retinendæque sanitati quocunque modo operam confert, non solùm è genere remediorû erit viuendi forma, sed inter remedia præstantissimû, vt quæ virtutè sustinet & refouet, quâ deuictâ atque prostrata nulla vitæ spes reliqua est. Quid quod à Galeno dictû summas ægritudines sola victus conuenienti ratione quandoque profligari: mediocres adhibitis etiam legitimis præsidijs

*r. ad Glau.
conē & de
prognost.
ad Posthumum.*

*Hippocr. 1.
Epidemior.
parte 3.
t. 4.*

517 *APHORISMVS SEXTVS,*

neglecta viuendi regula plurimum increſſere? Adde deſumptam à virtute diætæ indicationem poſtmodum à morbo tanquam contraindicante limitari. Huic determinationi quæ à morbo petitur, quatenus reſpondet victus quantitas, pro remedio habenda eſt, maximè cùm primariæ indicationi contraindicatio præpolleat. Denique à morbo victus qualitas determinatur, victus enim humidus febricitantibus imperatur.

Cardiacorum longè diuerſa eſt ratio: nam præterquãquod occulta vt loquuntur proprietate, ſiue à tota ſubſtantia facultatem iuuant, manifeſtis quoque agunt qualitatibus, quibus tum morbi, tum morbificæ cauſæ impetum retundunt. Horum quædam adſtrigendi vi quæ pollent laxatas partes roborant, ſpirituum diſſolutionem cohibent, ſuauiſſimis vaporibus (quales eſſant Aromaticæ omnia) terrorum vaporum & fuliginum è prauis humorib⁹ excitatorũ, vim maleficã leniũt & refringũt: humores ferociẽtes atemperant, in putredinem pronos ſua ſiccitate à putredine vindicant. Denique nihil eſt ferè quod manifeſtis eorum qualitatibus non debeat.

Ad ſecundum dicimus omnimodam inediã, ſub diætã conſtitui quoniam ad eandem artis partẽ ſpectat animaduertere, quid, quantum, quale concedendum ſit, cæterasque in victu neceſſarias conditiones expendere, ſub quantitatis verò conſiderationem

QVÆSTIO SECVNDA. 518

cadit, multum ne an parum, aut nihil penitus offerendum sit definire. Ad faciliorem intellectum, rem ita distingamus, victus vel pro cibo sumitur, vel pro ea therapeutices parte, quæ circa cibos occupatur. Si primo modo sumatur inedia, victus non est, sed victui priuatiuè cōtraria: altero modo victus reuerà est, hoc est viuendi forma quæ sub diætetica cōprehenditur. Euacuatio & purgatio solam dicunt actionem hoc est eorum quæ in corpore continentur exclusionem.

Vltimo Argumēto satisfiet si dicamus nihil inconuenire, quò minus in extremo remedio inueniatur aliquid, quod leuioribus affectibus tutò ac vtiliter applicetur. Inijs potissimùm compositionibus, quæ pro simplicium selectissimorum varietate & præstantia parè cum Theriaca in varijs affectibus facultatè sunt sortitæ, quas ideò πολυρῆσας nominare licet,

Dicet quispiam sumpto à minori ad maius argumento, eius quod obiectum est contrarium potius ita concludi. Si extremum remedium summis affectibus subuenit, subueniet multò magis leuioribus, vt longè difficilium Lernæam belluam, aut Nemeum leonem, quam vel muscam vel formicam debellaris. Facilius est quidè leuiori morbo, quàm grauiori occurrere, verum sicuti ridiculum foret Claua Herculea, aduersus debilissima animalcula se se armare: sic & imprudentis Medici lenioribus sanare tutò cum possit

519 *APHORISMVS SEXTVS*

ad extrema deuenire. Quin etiam propositorum exemplorū dispar est ratio. Non enim vt Claua Herculea muscam nullo negotio confeceris, sic leuem quemlibet affectum violento remedio sustuleris. Leuia vlcera nimium exsiccantibus erodentibus & causticis efferantur: violenta purgatione agitata qui Ephemera detinetur, in continuam fortasse febrem delabetur, tenuissimā exactē diætā vix feret qui tertianam patitur, quin in hecticam deuoluatur.

Concludimus ergo aliqua extrema remedia, at non omnia morbis leuioribus quandoque non inepta esse, quemadmodum morbos extremos leuioribus nonnunquam praefidijs depellimus, quanquam obiectioni distinctione adhibita satisfacere commodē possumus. Quandoquidem duplici modo blanda possunt medicamenta appellari, mole scilicet, aut propria facultate. Sua virtute leuia vocamus, quæ suapte natura talia sunt, vt lenientia Pharmaca, aut blandē purgantia, vel mediocriter alterantia, vt quæ secundum ordinem non exuperant, mole dicuntur mitia & blanda, quæ licet natura sua in extremorum album referri debeant, parua tamen quantitate administrata, extremos illos & violentos suis viribus respondentes effectus non exerunt: vel etiam aliorum permixtione retunduntur, qua ratione turbit, Colocinthis, Scammonium, aliaque validissimē purgantia, compositionibus illis

inferuntur, quas vulgò in leuissimis affectibus propulsandis vtilissimè impèdimus. Pendet etiam ex alia distinctione difficultatis solutio, hoc præmisso, è morbi ratione esse vt affligat molestetque corpus: id quod vel sua vi efficit, vel temporis diurnitate, vt enim leui quantumlibet sarcina longo in itinere premimur, pari modo exigua quantumuis afflictio diutiùs protracta, grauiter afficit. Qua igitur ratione qui summa vi naturam appetunt affectus summos appellamus, non absimili contumacissimos, quamuis ex se debiles & exiguos dicere extremos quodammodo possumus, quibus commune illud ferè est cum verè extremis, vt non nisi extremis remedijs cedant. Sic Herpetas cõtumaces causticis, Theriaca quartanas, & leuiores persæpè affectus sectione aut vstione profligamus. Verùm quoniam accidens est quoddam morbi extremi temporis longitudo, vti & breuitas, quamuis in extrema contumaci locum habeat noster Aphorism^o, differentiam hanc præcedenti quæstione obmissimus illas enumerasse contenti, quæ vel ab ipsa morbi essentia desumuntur, vel eius essentiam proximè attingunt, de quibus potissimum sequens erit controuersia.

Virum extremis morbis extrema dumtaxat remedia sint adhibenda.

QVÆSTIO TERTIA.

Non defunt probabiles in vtramque partem dubitandi rationes: stant hunc inde auctoritas, experientia, ratio.

Et quidem (vt pro affirmatiua primum disputemus) quid hoc nostro Aphorismo clarius enunciari potest? Qui extremis morbis extrema remedia exquisitè iubet adhiberi. Interim dictionis illius *ἐξ ἀνεπιβέβητων* Emphasis prætereunda non est, quæ idem significat atque exactè, exquisitè, & ad amussim, siue, vt Fernelius loquitur, diligentissimè, quasi exacta trutina morbi violentiam, cum remedij facultate pensitari velit. Quomodò interpretatur Galenus, cum pro extremis exquisitè *ἀνεπιβέβητος* ponit hoc est exquisitissimas. Quamobrem Medico satis esse negat intellexisse. Contraria contrarijs curari nisi pariter naturam sanandi corporis internoscatur, vt recessu cognito atque perspecto, modum remedio imponat. Non enim satis est (inquit) calido affectui admouisse frigida, nisi debita mensura fiat. Rationem reddit. quoniam subest vtrobique non leuis aberrandi

9. Metho-
di. 15.

aberrandi metus, si infra modum substiteris ne morbi aliquid aut morbificæ causæ relinquatur; Sin modum excefferis ne contraria intemperies inducatur.

Sed & tritum illud est in Philosophia naturali, omnem actionem fieri à proportionem maioris inæqualitatis. Igitur si extremis morbis leuia applicueris præsidia nihil effeceris, quandoquidem vbi deest proportio, ibi nulla actio, imò verò penes fortius erit victoria. Naturam scilicet destruet morbus, vnàque medicamenti vires expugnabit. Hac ratione debilia purgantia, humorem altius infarctum magna corporis perturbatione exagitât, non depellunt: aut euicta in expurgandi humoris naturam facessunt, nouaque accessione causæ morbum vehementer exasperant. Equidem vt fornaces videmus affusa paulatim aqua vehementius accendi: sitim exigua portione cum violenta est, adaugeri: Sic magnæ inflammationes leuium frigidorum admotione, ardentissimæ febres, mediocriter attempantibus apozematis excandescunt. Omnè porrò dubitationis ansam præripuit diuinus Hippocrates, dum generale præceptum hoc Aphorismo propositum vsu exemplisque confirmauit. Nam peracutis morbis tenuissimum victum imperat sequenti Aphorismo. Euacuationes ad Lypothymiam vsque approbat paulò inferius. Sectionem atque vstionem in Empijs & Hydropicis non reijcit, quin etiam vtriusque perficiendi methodum

*Aristote. 3.
Physicor. 1.
12. 1. de generatione.
t. 26.*

1. Aphorismorum 23
 6. Aphorism. 27.
 Lib. de internis malis de locis in homine.
 Celsus lib. 3. cap. 22.
 Paulus aegineta. Libro 6. Capite 44
 & 5.
 1. Aphorism. 3.
 2. Aphorism. 51.

edocet. Cui⁹ auctoritatē postea Celsus & Paulus adeoque quotquot medicinā faciūt sunt secuti. His alijque rationib⁹ nituntur, qui se Hippocraticæ doctrinæ sectatores profitētur.

Contrarium nihilominus tuentur nonnulli, ipsumque Hippocratem testem citāt, atque vnā ad rationem & experientiam prouocant.

Primum quidem extremas vacuationes periculo non vacare paulò antè didicimus.

Quam sententiam posterius repetit Hippocrates, & illustrat exemplis.

Ex quibus vniuersale tandē documētum colligit huic Aphorismo è diametro contrarium.

Plurimum (inquit) & repentē vacuare, aut replere, aut calfacere aut refrigerare, aut aliter quomodocunq; corp⁹ mouere periculosū: Et omne nimium naturæ inimicū: At quod paulatim fit tutum. Ecce vt manifestè extrema quæcunque remedia improbat.

Quanquam verò summæ intemperiei frigidæ contraria calida partibus gradibus opponere fortassè licet, quod simul & semel debilis natiuus calor, caloris extranei præsentia recreetur, & ad conuenientem Symmetriam corpus traducatur: Idipsum tamen in calida discrasia frigidis tentare securum non est. Ne dum intemperiem infrigerantibus adorimur, calorem innatum pariter extinguamus. Quemadmodum igitur hoc casu posito, in mediocriter refrigerantibus feliciter versamur, ac sensim siue sensu tutò ac iucundè fetuorem igneum compescimus:

QVÆSTIO TERTIA 524

Eadem ratione frigidam intemperiem moderatè calidis propellere licebit. Temerariū proindè fuerit aperto periculo iacentē submittere dum grauiora experiris. Exempla si lubet ab externis ducamus. In feruētis aquæ lebetem tepidam si inieceris, feruorem cohibebis. Affusa vino generoso, quanquam inæquali mensura, frigida, illius vires immiuit. Quidni igitur parem medicamentis alterantibus facultatem tribuemus?

Quæso respondeat aliquis supposito ad tertium gradum febrili excessu, si exhibeantur quæ refrigerent in secundo, sequeturne actio? si neges: Ergò subsistere simul poterunt contraria inæqualia. Sin affirmes; Ergò patietur aliquid febrilis calor; nulla siquidè huiusmodi actio sine passione, seu reactione, vt infra ostendemus. Dices penes igneum calorem vt pote fortiorem, victoriam remanere. Manebit sanè, ita tamen vt aliquid de suo deperdat: Iam quod perfici actione vnica non potuit, iteratis commodè explebitur. Verùm ad purgantia veniamus. Quotusquisque ille est qui prudentis Medici nomen & dignitatem inuiolatam tueri, & maleuolas obtrektorum voces effugere cupiet, imo & iustam fortè aliter sentientium reprehensionem qui medicamenta ea quæ propter effrenatam violentiam à recto & communi vsu recesserunt, circulatoribus, omnisque generis Empiricis familiaria, verè extrema nuncupanda, aufit in praxi vsurpa-

Kk 2

525 APHORISMUS SEXTVS

re? si quæ valentiora propinamus, tanto id fit apparatu vt vel aliorum immistione, vel alia quavis parandi ratione, in benigniorum aut saltem mediocrium purgantium ordinem possint referri. Demus sane extremorum id gen^o vsu etiam integrorū doctos & experientes viros non aspernari. Concedent ea quantitate, quæ ad extremas purgationes non deducat. Purgationem enim extremam quis vnquam molitus est? Quis expurgandi corporis naturam, humoris quantitatem, Cathartici facultatem, ita exactè metiri, & ad amissim definire potest, vt pro summa purgatione superpurgationem facilè non incurrat? Euacuationem quidem sanguinis ad Lypothymiam cōmendat Galenus, sed quanta cautione adhibita? tanto etiam metu, vt non tam posteros ad eam incitasse, quam periculi grauitate proposita ab eadem deterruisse videatur. Vtile est autem (inquit) pulsuum diminutionibus animum aduertere tangendo eas fluente etiamnum sanguine, ne videlicet nec opinantibus nobis pro animi deliquio mors occupet, quod sanè tribus euenisse Medicis noui. Pertimescendū certè est non mediocriter eiusmodi casu, ne pro animi viriumque defectione quam Lypothymiam aut Lypopsychiam vocant, syncope, hoc est præceps, omnium virium exolutio ac demum mors inopinata succedat. Hæc atque alia id genus, vtrò citròque obiectari solent firmissimis innixa principijs. Ad

*Libro. de
cur. ratio-
ne per sig.
miss. c. 12.*

QUESTIO TERTIA. 526

quorum explanationem clariorem prælibanda sunt nonnulla quibus ambiguitas tollatur.

Admittendum in primis illud est, extremos morbos ex se se & natura sua extrema remedia indicare. Rationem in præcedentibus hanc attulimus, quoniam morbus ut potè naturæ contrarius sui expulsionem, atq; ex consequenti, illud indicat à quo expelli potest: At quod suppar infirmiusque morbo est, hunc quidem minuit, sed non prorsus, aut citò tollit: Quod verò par est, & æquali recessu contrariam morbo obtinet qualitatem, illum in vniuersum eximit atque persanat. Igitur sibi æquale remedium natura sua postulat morbus; ut ergò magnus magnus: ad eundem modum extremus, extremum exposcet, Hanc tamen indicationem non ita strictè & superstitiosè obseruare licet, ut ne latum quidem vnguem ab ipsa discedendum putes. Adhibenda sæpè moderatio est vix enim citra corporis offensionem, & magnam perturbationem iacturamque naturæ, vniuersum repente demolimur quod in contrariorum validorum pari robore magna vi & vtriusque iactura decertetur. Quamobrem non nisi urgente necessitate ad extrema recurrendum est; Si quando morbus det inducias in inferioribus tantisper subsistendum: Quam normam suo non dicam calculo & suffragio, sed exemplo communiter approbant doctores, dum Narcotica reseruant in extremos vsus, nec nisi cæteris pri-

*Galen^o 11.
Method. 3.*

*Ferneli^o 1.
Methodis 7*

527 *APHORISMVS SEXTVS.*

mum tentatis ipsa adhibent, ac summo urgente prosternendarum vitium metu, Imò ne tum quidem ipsis locum esse volunt nisi curiosè admodum atque artificiosè correctis & præparatis. Hanc eandè legem in aperientibus, detergentibus, alijsque ferè omnibus quæ manifestis agunt qualitatibus, obseruare consueuerunt. Neque verò est quod huius animaduersionis testem alium citemus, quã Galenũ, is enim de sãguinis ad Lypothymiam vsque profusione verba faciens, proposita periculi grauitate ita concludit. Quapropter satius est tam copiosa vacuatione abstinere nisi magna premat necessitas. Cuius ratio ab eò pender quod à nobis antea pluries inculcatum, ab eodem Galeno post Hippocratam passim memoriæ proditum, primam scilicet potissimamque indicationem viribus deberi. Quam ob causam suppurationis & Hydropicis pus & aquam confertim euacuari vetant, neque summam euacuationem sanguinis, nisi hac conditione, approbat Hippocrates, dummodò scilicet æger possit tolerare. In quem finem pulsuum immutationibus mentem manumque admouet Galenus, quò certiore coniectura facultatis statum internoſcat: innumeras proferrè aliundè conquisitas probationes, nisi consentientes hac in parte cernerem doctorum opiniones.

*Libro de
cur. ratio-
ne per sãg.
miss. c. 12.*

*6. Apho-
rism. 27.*

*Galenus 7
Methodi. 5*

Præter hoc habenda est ratio tum affectarum partium, tum vicinarum, maximèque nobilium, tum earum omnium quæ cum

QVAESTIO TERTIA. 528

ipsis communionem habent, tum ipsorum affectuum. Facillimæ (verbi gratia, ut Galeno verbis utar) curatu sunt alterationes, quæ ex calido frigidoque consistunt, propterea quod maximè actiuis qualitatibus corriguntur. Ac tempus caloris frigorisque reparandi, par quodammodo, est securitas tamen impar. Nisi enim quæcunque ei quod curatur circumstant corpora valida planè sint, metus est ne ab ijs quæ refrigerant noxam contrahant non leuem: qua ratione vehementer frigida cerebro suspecta esse debent. pari modo si contrariam vicina membra intemperiem contraxerint, periculum subest, ne dum vni subuenis contrariorum æqualium admotione, alteram adaugeas. Imò verò si eandem intemperiem supponas puta, calidam, gradibus tamen in diuersis membris inæqualem, quod summè calefactū erit summè refrigerantibus ad iustam temperiem reducet, quod mediocriter calebit, in contrariam intemperiem ruet: quam ob causam frigida liberaliore potu, contractam ex calore & siccitate ventriculi imbecillitatem perfanatā memorat Galenus, gulam tamè ita perfrigeratam, ut neque pristinae temperatura ipsa restitui, neque is qui ita affectus erat potuerit à morte vindicari. Simili ratione vehementia illa Cathartica non feret debilis ventriculus, quæ alioqui humores impacti altius, & à primis vijs quàm longissime dissi, grauitasque affectus indicabunt.

*Galenus 7
Method. 8.*

K k 4

529 APHORISMVS SEXTVS

Ad hæc peculiaris cuiusque natura sedulo examinanda venit? Nonnulli Pyrotica vel ex auditu perhorrescunt: cæteri Phlebotomiam refugiunt: quibusdam cane peius & angue Pharmaca sunt exosa, vsque adeo vt ne odorem quidem purgantium ferant, sunt etiam occultæ quædam Antipathiæ; nonnulli denique mori potius quam secari eligent. Sua iraque est pro suo cuique modulò decernenda curatio. Ad hunc ordinem pertinet consuetudo, quandoquidẽ natura quædã acquisita est, maximi momenti tum ad alia omnia, tum ad euacuationis indicationem: Assuetos enim intrepidè euacuare conuenit modò cætera consentiant (inquit Galenus) cæteros, ne si alia omnia cõsenserint. Consentientia porrò vel repugnantia, à quibus extremi remediij limitatur indicatio præter allegata hæc quoque à primarijs Medicinæ vitis passim numerantur. Ætas, habitus, tempus cæteraque de quibus abundè satis in Aphorismi tertij explicatione diximus. Vbi ex Galeno didicimus pueros à confecta sanguinis detractione arcendos, quorum ætati in decernenda inedia aliquod est condonandum. Hyeme quoque & vere, quibus tempestatibus natura calidissimi sunt ventres, cibi non nihil acutissimis etiã febribus cedemus.

*Questione
7. libro de
cur. ratio.
ne per sag.
missionem
1. Apho-
rism. 25.
4. Apho-
rism. 5.
Libro de
cur. ratio.
ne per sag.
missionem*

A purgatione verò, copiosisque vacuationibus sub cane & ante canem abstinemus: mollibus & raræ texturæ, quoniam facillius

mè dissoluuntur, parcius id genus praesidia conferemus.

His ita constitutis depulsa tandem omni caligine affulget huic quaesito limpidissimum veritatis iubar. Cogente videlicet necessitate modo caetera consentiant summis exquisitè remedijs intrepidè vtendum. Praestat enim nonnullo virium dispendio morbum discutere quàm finire, vt nullo subsidio vniuersæ vires mox collabantur & concidant. Sin protractior est affectus, aut inuenitur aliquid quod prohibeat in blandioribus aliquatò tutius, & iucundius versamur, quamquam fortassè quandoque non vtilius.

Curacionem quidem hac Methodo semel repente, ac vniuersim non assequemur: verum sat citò, si sat benè: iteratum leue remedium, finem optatum tandem proferet, & fortioris affectum vsu crebriore adæquabit. Id quod Phlebotomiæ purgationis, nutritionisque exemplo declarari potest.

Quisquis enim largam sanguinis vacuationem simul ac semel perferre nequit, aut purgationem vehementem, aut copiosius alimentum, ei quantum vires ferunt detrahimus aut reponimus; Postmodum quod defuit iteratione supplemus, quam procedendi viam per Epicrasim vocant. Verùm circa alterantia oboritur non prætereunda difficultas. Ex argumento pro affirmatiua parte obiecto, in quo ex auctoritate Aristotelis vulgò à Philosophis & Medicis recep-

531 *APHORISMVS SEXTVS,*
 ta colligitur, debilius in fortius nullam ex-
 erere actionem, quoniam ex proportione
 maioris inequalitatis proficiscitur actio.
 Quæstio ergo est vtrum intèperiem v. g. vt
 quatuor quæ inferioris sunt ordinis, puta
 duorum gradium medicamenta iterata, pos-
 sint ad iustam Symmetriam reuocare? hanc
 in sequenti aperiemus.

Cætera argumenta vtrò citròque propo-
 sita ex iactis antea fundamentis nullo nego-
 tio refelluntur, aut saltè conciliantur. Nunc
 ad præfatam quæstionem.

*Vtrum fortiùs à debiliore pati
 possit, ac retundi?*

QVÆSTIO QVARTA

AD huius quæsti solutionem sciendum
 est necessariam esse in omni actione
 reactionem, dummodo requisitæ ad veram
 actionem cõditiones supponantur? Quicquid
 calefacit, frige fit; & quod frige facit, calefit
 (inquit Aristoteles) idem etiam Galenus sua
 auctoritate confirmavit: sed quid ex alto-
 rum placitis dimicamus, cum nostras tutetur
 partes, magistra rerum experientia? Feruen-
 tis aquæ feruorem compescit immista repi-
 da, quanquam hæc permixtione plurimum
 incalescit.

*2. de ortu
 & interi-
 tu t. 48.
 Libro de
 temper.*

In calentem ollam frigidum liquorem si

inieceris lenties immutatam vtriusque qualitatem, in frigidam iniecta candentis chalibis lamina aquam calefacit, suo calore ab aqua vicissim retuso, Actiuarum qualitatum exempla proponimus, quoniam minùs evidens passiuarum est actio, quas proinde passiuas nuncupam⁹. Quanquam in ipsis quoque inuenitur reactio. Dicet aliquis refrigerari chalibem per accidens ab humiditate aquæ vti Neritensis somniauit, Quasi verò ab humiditate frigus inducatur, quã in aqua feruente cum intentissimo calore subsistere cernimus. Quid si contrarium supponamus ab aqua nimirum feruida caleferi chalibem vicissimque illam à frigido chalibe refrigerari? Anne tum refrigerationem in siccitatem referemus? Quidni potius frigori vt pote actiuæ qualitati, quæ per se & directæ, in contrarium calorem agit, illam actionem tribuemus?

Dices à quo ergo chalibis ardentis feruor compescitur, si in feruentem aquam is deuoluatur! Non iam à frigore quod nullum in aqua per sentitur, non ab aquæ calore, non enim calorem destruit calor. Ergò ab humiditate. Respondeo conceptum in candente chalide ignem ab aqua suffocari & extingui, chalibis verò calorem ad eum ipsum gradum reuocari, qui in aqua est, mutuoq; cõflictu, aquæ calorẽ à chalibis feruore intendi per se: qua in actione manifesta apparet reactio. Hæc potrò reactio in agentibus inæqualibus,

533 *APHORISMVS SEXTVS,*

non minus quam æqualibus ipso sensu dignoscitur. Si enim æquali copia & recessu conferantur inter se agentia, ex mutua quasi colluctatione moderatio quædam orietur: sic frigida calidaque permixtio æqualis, tepiditatem parit. Sin alterum altero sit infirmius, penes validius erit victoria; Ita tamen ut eius vis non nihil in frigatur contrarij actione. Ut patet exemplo tepida, aut pauca frigida in maximum calida lebetem iniecta. In hac tamen inæqualitate proportionem seruari necesse est. Non enim si in Ætneos fornaces insilierit formica (id quod de Empedocle scriptum comperimus) aut in ingentem aquæ feruidissimæ lebetem musca iuuolarit, altervtrius qualitas tantillum imminuetur.

Requiritur quippè ad actionem Physicam determinata quantitas, quæ ne ab oculatissimo quidem naturæ contemplatore certò explicari potest.

Aristoteles 2. Physic. 1. 20. & alibi.

Præter quantitatem mutuus quoque contactus tam ad reactionem, quam ad Physicam omnem actionem est necessarius, contactus (inquam) saltem virtutis? sunt enim omnia natura constantia limitatæ virtutis, certis proinde spatijs, tanquam terminis & limitibus circumscripta, quos actiuitatis spheram vocant. Si ergo ponatur agens bipedale frigidum, ut sex, & passum semipedale calidum, ut vnum, aut contra, in summa distantia ad quam pertingere vis fortioris agentis potest, nulla sequetur reactio.

QUESTIO QUARTA 534

Non enim ad tantum intervallū feretur virtus patientis. Sed neque his benè constitutis illicò reactio succedet, nisi agens & patiens materiem communem sint sortita.

Quid enim ab his inferioribus patiuntur cœlestes globi? Quid à materialibus immaterialia? Denique secundum easdem qualitates fit reactio, dum enim à calore frigus remouetur vicissim à frigore calor reparatur. Itaque quod calefacit, refrigeratur ab eo quod calefit. Illa quæ secundum diuersas fit qualitates, reactio propriè censerī non debet, vt falso arbitratus est Calculator. A terra exempli gratia supponamus refrigerari aërem, & ab aëre terram humectari; Duæ tum erunt actiones realiter distinctæ. Idem existimandum est si diuersæ partes agentes statuuntur sit ferrum v. g. in vno extremo calidissimum, in altero frigidum, ab eo pati poterit ferri frigus, in quod aget calor. Sed hæ quoque diuersæ distinctæque erunt actiones.

*Arist. 4.
de gen. animal. c. 3.*

His ita præfatis pensū absoluamus. Quæsitum fuit qui fueri possit vt à medicamento verbi causa frigido, vt vnum, intemperies calida trium quatuorve gradium propellatur? Respōdemus positis omnibus conditionibus tutò id & iucundè, posse fieri, quamuis non æque citò, ac si paribus qualitatibus contraria decertarent. Modum huiusmodi actionis explico. Prima concertatione, refrigerantis apozematis virtus à calore extraneo euincitur, ita tamen vt pror-

535 APHORISMUS SEXTUS

fus irrita ac inutilis non fuerit eius exhibitio, quanquam ita obscurus fortasse usus, ut nihil penitus effecisse videatur. Primo ergo congressu retusa aliquantulum morbi qualitas, Pergit interim Medicus eidemque remedio iterum insilit. Hoc altero conflictu aliquid amplius promouet quam priore, dubio tamen & adhuc incognito effectu, Tertio idipsū iteratō propinatur, vel aliud æqualis facultatis (non enim barbitonorum, aut imperitorum more, si recta ratione gerenti omnia, ex ratione non succedat, transeundum ad alias indicationes stante eo quod ab initio visum fuit) tertio hoc apozemate debilitatur, at aliquantō magis, quam præcedentibus febrilis ardor: victis nempe iam aliquot caloris gradibus, contrarij vis potētior.

*Hippocr. 2.
Aphor. 52.*

Quarto, quinto & sequentibus (si eousque progrediendum sit) medicamenti actio sensibus iam euidenter innotescit. Quantoque vlteriū procedimus, tanto magis de intemperie deperit, dum tandem nihil omninō sit reliqui. Non absimili ratione durū quantumvis lapidem crebris ictibus guttula mollis excauat. Et ab alimentis (quæ nostræ substantiæ reparandæ, non demoliendæ sunt comparata, pati proinde non agere dicuntur) ab alimentis (inquam) fractus tandem atque enervatus naturalis calor tēpore elanguescit totusque consumitur; Quin ipsam ab alimentis mutari substantiam manifestè conuincit quæ à diuersis edulijis accedit im-

*Galenus 1.
de locis af-
fectibus*

*Galenus
passim.*

*Galenus 3.
de Symp-
t. causis 2.*

mutatio corporum.

Non enim quia assimilari ac mutari nutrimenti est passio, non potest id quod patitur vicissim aliquid tamen minimum in id quod agit facere. Durissimi ferri, & acutissimi, mollissima secunda carne, tandem acies retunditur.

Quamobrem concludendum agentia omnia multo etiam passis valentiora, mutuo ab ipsis repati aliquid. Passionis tamen primordia in humanos sensus nomine cadunt, neque antè dignoscitur reactio quam magna ex parte absolutus sit effectus.

Dices ex his priorem difficultatem non præcindi, neque assignari proportionis inæqualitatem quæ inueniri ex parte rei agentis debet, cui suppar sit quod repatitur necesse est.

Respondeo prædictam intemperiem remedio validiorem esse si comparantur gradus inter se ambarum qualitatum, hoc est caloris & frigoris, reuera enim ex suppositis frigori præpollet calor: calori proinde actionem tribuimus.

Dico clariùs intemperie calidam ut tria, si cum medicamento frigido ut vnum conferatur hoc ipso esse fortiorem, atque ut talis est in medicamentum agere. Verum si utramque qualitatè seorsim spectemus, calidum videlicet ut agit, frigidum ut reagit, apparebit utrinque inæqualitas. Quemadmodum calidius est corpus medicamento,

337 *APHORISMVS SEXTVS*

sic medicamentum vicissim corpore frigidius.

Vt ergò in medicamentum frigidum agit corpus calidum tanquam medicamento calidius, sic vice versa ab eo repetitur tanquam frigidiore. Hanc difficultatem prosequemur, alias forte vberius atque ex professio istud quantum ad præsens institutum satis esto.

Haec tenus ergò quid extremum remedium appellemus, & quatenus hoc illi applicari oporteat explicuimus: nunc ab vniuersali theoremate ad particularia vnà cum Hippocrate orationem transferamus.

Ὅσον μὲν

Ὁκου μὲν οὖν κάλοξυ τὸ νόσημα αὐτίκα
 ἴσ' ἐσχάτως πόνους ἔχει καὶ τῇ ἐσχάτως λεπ-
 τωτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαιῶν χρῆσθαι. Ὁκου
 δὲ μὴ, ἀλλ' ἐνδέχεται ἀδρότερος διαίτῃν,
 τοσοῦτον ὑποκαταβαίνειν, ὅσοσον ἀν' ἡ νόσος
 μαλακότερη τῶν ἐσχάτων ἦ.

Quando igitur morbus per-
 acutus est, statim extremos
 labores habet, & extremè te-
 nuissimo vti victu necesse est.
 Quando verò non, sed alere
 plenius licet, tantùm indulgē-
 dum est, quantò morbus fue-
 rit extremis leuior.

Commentarius.

Hic Aphorismus manifeste infertur
 ex præcedenti, nam ex ambobus
 simul iunctis integrum conficias Syllo-
 gismum licebit, cuius maior propositio

L1

539 *APHORISMVS SEPTIMVS*
 vniuersali Theoremate cōtinetur, priùs
 à nobis explicato : Minor & quæ ex his
 deducitur conclusio, in præsentī pro-
 ponitur hunc in modum.

Extremis morbis extremæ sunt ma-
 dicationes adhibendæ, morbus peracut-
 us est extremus. Extremam itaque me-
 dicationem, & per consequens extre-
 me tenuissimum victum exigit.

Aphoristicæ quidē breuitatis gra-
 tia, minor non propositæ probata
 fuit, probata (inquam) ab extremi
 morbi descriptione ; Nam si extre-
 mus is dicendus est morbus, qui sta-
 tim extremos habet labores, cū hu-
 iusmodi sit peracutus, vere extremus
 censerī debet. Conclusionis etiam loco,
 [quoniam de victu solummodò agere
 ipsi intentum fuit] consequentiam par-
 ticularem, ex vniuersali illa, quæ ma-
 iori propositioni respondebat, deduxit.
 Hanc porrò illationē fieri ex intentione
 Hippocratis docet collectiua & ratio-
 nalis illa particula *ὅτι* sermoni addita:
 Quam miror à Fuchsio, verborum, tum
 aliàs, tum hoc ipso commentario cen-
 sore atque Aristarcho exactissimo, in
 expositione prætermittam : nisi pro
 [vtique] quod affirmandi aduerbium

APHORISMVS SEPTIMVS 54°
 est, [itaque] paucis immutatis sit legendum.

Præfens ergò Aphorismus quod in vniuersum de quacunque medicatione in priore enunciatum fuit, viuendi rationi speciatim applicat. Duoque in se continet documenta: Primum est peracutis morbis extreme tenuissimum victum conuenire. Alterum quod ex primo sequitur, quantò morbus distat longiùs à peracuto seu extremo, tantum etiam à tenuitate victus declinandum.

Rationem prioris duplicem profert Galenus symptomatum videlicet magnitudinem, & morbificæ materiæ coctionem. Nam & grauiora incendia concitat ingestus cibus, cæteraque accidentia vehementer exasperat: & naturam ad sui concoctionem distrahit. Quæ duo incommoda tantò minùs pertimescenda sunt, quantò magis ab extremis morbus est distans. Vtriusque ratio ab ipsa indicationis natura depro-mi potest. Siquidem morbus ex se se præsidia exposcit, alimenta reijcit: igitur qui validus est valide; qui extremus, extreme tum remedia postulat, tum victus indicationi repugnat & contra-

Ll 2

541 APHORISMVS SEPTIMVS
 dicit. Ex consequenti quo infirmior is
 est & leuior, vtrumque tantò minùs
 præstat, quantò ab extremis est remo-
 tior: supponendæ interim locorum,
 temporum, ætatis, temperamenti, ha-
 bitus, cæteræque id genus circumstan-
 tiæ.

Hæc quo ad Aphorismi sensum, iam
 nunc singula verba expendamus.

Occurrit in primis vox *κάτοξυ* hoc
 est, peracutum. Circa quam sciendum
 est duplicem peracuti differentiã vulgò
 assignari [vti non multò ante docuim⁹]
 peracutorum enim nonnulli septimo
 terminantur die, cæteri quarto: Hos
 exactè peracutos vocant, illos simpli-
 citer & non exactè; De exquisitè per-
 acutis hîc sermonem esse palam fit ex
 ea victus forma quam ipsis accõmodat,
 extreme scilicet tenuissima, seu *ἀσλία*
 hoc est omnimoda inedia, quæ solis ex-
 quisite peracutis quadrat. Melicrati
 quidem vsum [quem simpliciter pera-
 cutis affectibus concedimus] tenuissi-
 mam diætã appellamus, non tamen
 exquisite siue extreme. Hinc conse-
 quitur vocem *ἀσλία* id est statim, vltra
 peracutorum exactè terminum non
 porrigi, puta quaternum diem aut ad

APHORISMVS SEPTIMVS, 542

summum quinum, ad quem illi quandoque protenduntur, vnius enim diei adiunctio diuersam acutorum differentiam non parit: Id quod tacite innuit Galenus noster, dum inquit per statim intelligendum circiter primos quatuor dies aut paulò post.

Modò quid per ἐσχάτους πόνους hoc est extremos labores significetur, docet in commento Galenus: Et nos in controuersijs communes apud Hippocratem, cæterosque post illum Medicos huius dictionis vsus perquiremus, quoniam in his Aphorismis frequenter inuenitur, nec eadem vbique significatione. Vltimo loco difficultatem facit illa particula ἀδρσίερος διαίτην, quæ idem sonat ac πιασίερος διαίτην hoc est plenius cibare. Et ambæ, quemadmodum ex vi nominis idem profùs indicant, eodem quoque modo hîc & Aphorismo decimo huius sectionis sunt accipiendæ, non quidem simpliciter quasi existimemus diuinum senem pleniorẽ simpliciter victũ in acutis affectibus probasse, sed facta cum extrema diætã comparatione, cuius respectu cæteræ viuendi rationes pleniores, hoc est minus tenues appellantur.

Questionum series & ratio.

Totidem quot precedens questionibus concluditur hic Aphorismus, nonnulla supponit, quaedam etiam proponit, in precedentibus satis declarata; Communis illi quippè cum explicatis quatuor Aphorismis de victu tractatio, sed magis quam in eo qui immediate precedit particularis. Nam peracutos morbos pro exemplo allegat, in quibus cum statim urgeant extremi labores, statim victu tenuissimo utendum, colligit; At varium est laboris nomen apud Hippocratem, quid ergò hic & alibi significet primum inuestigamus.

Alteram dubitationem mouet vox *statim*, quæ ab initio suadet ad extrema veniendum, cum tamen à leuioribus plerique inchoandum putent.

Vltima questio vniuersali doctoris intentioni respondet, & decidit, utrum omni & soli extremo morbo conueniat victus tenuissimus? Iam in arenam descendamus.

*Quid πόνος id est labor significet
hic & alibi apud Hippo-
cratem.*

QVAESTIO PRIMA.

Quoniam passim apud Hippocratem, atque in his potissimum Aphorismis huiusmodi dictionis fit mentio, nequam in posterum *δμωνυμία* difficultatem pariat, in iuniorum gratiam quam vim ipsa habeat, hinc inde conquirere operæ pretium putavi. Quia in parte vnicum Galenum interpretem *πολλῶν ἀνάλξιον ἄλλων* instar omnium, in consilium adhibui.

Πόνος igitur idem quandoque sonat quod *βλάβη*, hoc est noxa, nam *πόνον ποιεῖν* laborem facere, & *ἀφελῆν* iuuare, vsurpauit tanquam Antitheta. Hoc significatu obscurum alioqui illum Hippocratis textum explicat Galenus, vbi sic habetur; Calidiori comestum, intus refrigeratio, exterius labor, sole, igne, veste, æstiuo tempore. Vbi illos reprehendit qui laboris nomine illic exercitia interpretabantur. Valdè calidæ naturæ (inquit) refrigerationē & aquæ potū cōducere dicebat Hippocrates, & præterea quiescere, hoc est à vehementioribus exercitationibus abstinere, quò pacto igitur hoc loco exer-

*2. Aphorif.
r. & sbs
Galen. in
comment.*

*6. Epid.
parte 2
s. 36.*

345 APHORISMVS SEPTIMVS.

citari iubet? Quo pacto in sole & ad ignem calefieri? Et quæ sequuntur. Tum inferius propriam mentem aperiens, ita concludit: Tota ergo narratio talis fuerit, calidiori corpori per cibos ac potus interius refrigeratio conueniens, noxa verò caliditas exterior à sole, igne, & tempore æstiuo, ac vestimentis, à quibus omnibus arida caliditas significatur. Nonnulli eodem sensu textum illum præcedente obscuriorem exponi volunt. Labor articulis & carnibus: Cibus, somnus visceribus, tantam obscuritatem affert huiusce nominis æqui-uocatio: sed hæc istius est vera interpretatio, si Galeno credimus: Exercitatio quidem articulis & carnibus vtilitatem præbet, cibus verò, & somnus, visceribus. Alias pro effectu & potissimū pro dolorifico ponitur, id est causa symptomaticæ, aut morbo cum dolore coniunctis. Ita in Aphorismis, qui aliqua parte corporis laborantes, laborem non sentiunt, ijs mens ægrotat. Quem locum explicans Galenus hanc ex Epidemijs citat sententiam, in cranone dolores inueterati frigidi, recentes calidi, vt ostendat per labores siue dolores, affectus ipsos in quibus dolemus intelligi: non enim reipsa dolores appellat calidos aut frigidos (inquit) sed morbos in quibus dolores fiunt, Eodem capiendus est modo is Aphorismus, quibus in vrinario meatu nascuntur tubercula, ijs suppuratis & ruptis labor soluitur. Vbi πόνος λυεταί, non aliud denotat quàm

6. Epid.
parte 5.
7. 10.

2. Apho-
rism. 6.

6. Epid.
parte 1. 2.
8.

2. Apho-
rism. 57.

λύσις id est solutio: hæc enim vox in illarum est locum suffecta septimo Aphorismorum, quo loco hæc eadē sentētia ex quarta sectione reperitur. Λύσις porrò quarta Aphorismorum particula Aphorismo 82. Πῶς ὀδύνην καὶ ἰσχυρίαν complectitur, id est dolorem atque vrinæ suppressionem, nec non & ἐμφραξίν hoc est obstructionem διαὶ γὰρ φύματα ὀδύνην γέγονασιν, καὶ ἐμφραξίς ἀκολουθεῖ, ἐξ ἧς ἡ ἰσχυρία inquit Philoteus. Nam propter tubercula excitati sunt dolores, tum obstructio sequitur, ex qua vrinæ suppressio. Quamobrē stricta nimium interpretatione illa postrema Aphorismi quinquagesimi septimi verba λύσις πόνοσς vertunt communiter interpretes hoc modo leuatur dolor, soluitur dolor.

*Ibidem in
comment.*

Meliùs & significantiùs è verbo ad verbum, soluitur labor, non enim de solo dolore sermo est, sed præterea de obstructione, & vrinæ suppressione, quæ omnia laboris nomen comprehendere potest, non autem doloris, nisi coacta admodum & parum vsitata loquendi ratione.

Quemadmodum autem labor pro affectu ponitur, ita quoque pro affici, aut ægrotare, laborare dicimus. Quartana laborantes, magno morbo non capiuntur, ait Hippocrates, ex sanguinis profluuijs à qua subcutanea laborant. Et hæc loquendi forma passim Hippocrati, & Medicis familiarissima est. Ita gratiosissimo illo textu, laborantibus gratia, vt mundè parate poculenta &c.

*6. Epid.
parte 6.*

t. 7.

*6. Epid.
parte 4.*

t. 11.

*7. 6. Epid.
par. 4. t. 8.*

547 APHORISMUS SEPTIMUS

Sumitur nonnunquam pro dolore ipso, hoc est sensu tristi veluti nuper citato Aphorismo in illis verbis τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, labor pro dolore collocatur.

5. Apho-
rism. 46.

Et inferius Δύο πόνων ἅμα γινομένων binis laboribus simul infestātib⁹, id est ὀδυνῶν. Quo loco πόνους non modo ad corporis dolores. sed ad animi quoque molestias transferre videtur Galenus. Postmodum in Aphorismo consequenti ita habetur, dum pus fit labo-

3. Epid.
parte 3. s.
39.

res fiunt ac febres, hoc est (vt communiter vertunt) dolores. Amplius in Epidemijs legitur, vigiles erant cum laboribus, hoc est doloribus: vt annotat Galenus. Quibus enim dolor adest, vigilant, adeò vt ne in fantasiam quidem tenuis somni deueniant. Alibi quoque sæpius in aliam significationem torqueri quā in istam non debet, veluti cū pectoris articularum, & circa vmbilicum dolores

3. Apho-
rism. 23.
§ 31. §
4. Apho-
rism. 11.

σηθῆων, ἄρθρων, καὶ περὶ ὀμφαλον πόνους appellat Hippocrates. Ad hæc inuenias hanc appellationem inquietudini, anxietatique tribui, quæ vel ex dolore nascitur, aut prauis humoribus, & vaporibus malignis, aut alia quacunque id genus causa, hoc sensu Hippocrates pessimum esse ait si neque interdium dormiat, neque noctu; Dolor enim ac labor vel desipientia ab eo iudicio significatur. Ecce manifestè dolorem à labore tanquàm diuersa separat.

1 prognost.
s. 12.

2 de sanit.
tuentia.
Capite 2.

Tribuitur etiā cuiusque motui? Notent interim iuniores non omnem motum exci-

QVÆSTIO PRIMA. 548

citationem esse apud Galenum, sed eum solum qui vehementior est, cuius terminus anhelitus mutatio: laborem verò idem cum Gymnasio sine exercitatione significare asserit Galenus.

Latiior itaque est minusque vsitata, pro motu in genere, laboris acceptio. Strictior est magisque propria cum ei tantum defertur motioni & actioni, quam defatigatio sequitur. Ita in prognosticis frequens desiderandi labor insomniam facit. Huc referendum est quod ab Hippocrate laboriosas febres nominari Galenus tradit, eas quæ ab extrinseca lassitudine ortum habent.

1. Prognost.
14.

6. Epid.
parte 2.
t. 24.

Præterea pro defatigatione ipsa capitur, inquit enim Hippocrates, quoquo modo corpus moueatur, simul ac laborare cœpit, quiescere præsentaneum remedium est. Vbi τὸ πονέειν dolorem, lassitudinemque significat, huic proinde verbo ἀκοπον opponit, quod ijs remedijs commune est quæ lassitudini & dolori subuenimus. Et hoc utroque sensu vera est Aphorismi sententia, quandoquidem experientia comprobatum est, defatigationem atque molestias ab exercitatione contractas quiete depelli.

2 Aphorismorum 48.
& ibidem Galenus.

Hoc cum annotarit in suo commentario, monitus à Galeno Fuchsius, mirum est cur dictione πονέειν verterit fatigari, non autem laborare suæque interpretatione, suo commentario strictiorem reddiderit. Pari modo laboriosas quartanas appellat Hippocrates

549 APHORISMVS SEPTIMVS,

6. Epid.
parte 4.
c. 2. *ibi.*
Galenus.

non eas solùm quas multa motio antegressa est, sed eas omnes in quibus aliquis laboris seu lassitudinis sensus existit, Vt testatur Galenus,

2. Aphorism. 49.

Hippocrati quoque familiare est exercitationes corporis πόνους appellare. Non illam sententiam οἱ ἐπιστῆμῶν τῶν σωτηρίας πόνους φέρειν multi sic latinè reddunt: quicumque solita exercitia ferre consueuerunt: & hanc Galeni interpretationē esse demonstrant varia exercitiorum exempla quibus ipsam commentario illustrat. Quanquàm de omni difficultate, molestia, angustia, explicari non incommodè potest. Idem & aliquantò clariùs ex Epidemijs probare licet, in quibus hæc scripta reperiuntur.

6. Epid.
parte 3 c. 4
6. Epid.
parte 4. c.
22.

6. Epid.
parte 5. c.

34. de salub. diat.
c. 31.

2. Aphorism.
comm. 16.

Remittito labores aut defluet. Item exercitatio salubris non saturitas cibi, promptitudo ad labores. Et alibi, vlcera oriuntur, si immundus laboret. Et libro de salubri diætâ, quos sitis infestat, cibos hi & labores minuunt.

Denique patet quandoque aliquantò latius, neque solùm de externis motionibus dicitur, quæ ab animali facultate proficiscuntur, verùm etiam de naturalibus quæ medicamentorum impulsu vel ope Chirurgica peraguntur. Ita explicat Galenus in fame non esse laborandum. Nam neque rectè valentibus (inquit) imperanda sunt exercitia fame dominante, nec in ægrotantibus motū corporis ullum vehementiorem vnà cum fame

QUESTIO PRIMA 550

afferre oportet, siue missione sanguinis, siue purgatione, seu per vomitum euacuatione, seu multa frictione, aut alteratione id fiat.

His omnibus modis à Philosophis, Oratoribus, & Poëtis vsurpari solet, ac preterea alijs. In primis pro omni actione, munere & opere quæ ad humanæ vitæ tutelam atque vtilitatem referuntur. Quo modo ἀρολεῖα πονησάμενος pro ποιησάμενος scripsit Hesiodus, vt interim illa fileam ipsis Grammaticulis vulgatissima: dij nobis omnia vendunt laboribus: labor improbus omnia vincit. Secundo pro re ardua & difficili, ita latinus Vates 6. Æncidos

facilis descensus Avernus,

*Noctes atque dies, patet atri ianua ditis,
Sed reuocare gradū, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est*

Idem in Georgicis Eclipsim solis, labores appellauit.

Apud Lucianum pro debilitate reperitur πεπονημένοι (inquit) ἀνθρώποι καὶ σώματα, ἐκ τῆς νόσου, ἢ ἐκ τῆς γήραος, laborasse hoc est debilitata atque elanguida fuisse ipsorum corpora morbi, non senectutis causa.

Apud Platonem pati quandoque significat *Epist. 7.* ἀναγκαῖον ἐνιαυτὸν ἔτι πονεῖν id est πάχυν siue φέρειν. Necesse est vnum adhuc annum pati, vel sustinere. Apud Xenophontem *1. de Ciri* ram & sollicitudinem notat. Hæc illius sunt *educat.* verba ἐπικουφίσει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ποταμοῦ τῶ ἀρχοντι, Imperatori labores, id est curas & vi-

351 APHORISMVS SEPTIMVS
gillas honos subleuat.2. *Tnscul.*
quaf.

Apud Oratores vsitatiffima est hæc dictio pro eniti, omnibus viribus cõtèdere, summo studio animique contentione iucumbere. Qua significatione ab eloquentiæ parente definitur functio quædam vel animi, vel corporis grauioris operis & muneris. Sed hæc literarum humaniorum studiosis & cultoribus accuratiùs examinanda relinquamus. Quo ad præsentem Aphorismum attinet, docet in commentario Galenus quid per extremos labores veniat audiendum, morborũ scilicet exacerbationes, aut omnia absolutè Symptomata. Rationem expositionis suæ hanc adfert: cùm peracutus morbus is fit qui statim adultus viget, & in vigore exasperentur atque excandescunt morbi inuasiones, atque adeo Symptomata omnia: imò verò cùm vigor ipse nihil sit aliud, quàm morbi grauissimum Symptoma, inferendum est per extremos labores hæc ipsa intelligi, maximè cùm laboris nomen dolores atque molestias omnes suo ambitu includat, vti hæctenus cumulatè probatum fuit.

*Vtrum à leuioribus sit incho-
andum?*

QVÆSTIO SECUNDA.

HÆc quæstio sequi illam videtur, paulò antè à nobis agitatam, vtrum scilicèt extremis morbis extrema remedia sint adhibenda? Id quod ex Galeno deducimus qui dum Erasistratæorum in curandis pulmonis vlceribus & Hæmoptijcis procedendi methodum confutat, ita habet: vbi moriendum ægro prorsus est, si Phthoë semel correptus sit, alienissimum à ratione fuerit à minoribus inchoasse, Nam sicuti reliqua omnia ab Hippocrate tradita, sic illa quoque sententia rectè est dicta, nempe ad summos morbos, summa omninò præfidia maximè valere.

Cui adstipulatur ratio, si enim extremi morbi extrema remedia postulant, frustra in leuioribus tempus & patientis operam collocaris: quò fiet in posterum, vt dum grauiora molieris, præcedentium vsu satiatur æger, defatigatus atque nauseabundus nulla ab ijs spe melioris fortunæ affulgente cætera auersentur. Imò ne tum quidem si se obsequentem præstiterit tutò in grauioribus verseris. Exacerbantur in progressu morbi Symptomata omnia, febrium scilicet acces-

Præced. Apher. 9. 3.

5 Method. Capite 15.

2. Apher. 30. & ibi. Galen. in comm.

353 APHORISMVS SEPTIMVS

fiones, vigiliæ, dolores, implacida, molesta-
que corporis iactatio, sitis, irrequieta affli-
ctatio; deiecta virtus saltèm animalis, na-
tura in morbi coctione admodum impedita;

3. Aphor.

29.

4. Aphor.

10. & in

Com. Gal.

Quid tum secure? quid vtiliter aggrediare?
Externa non feret ab intestinis hostibus
gravius lacessita virtus. Incipientibus itaque
morbis si quid videtur mouendum, moue,
Materiam peccantem ac potissimum in val-
dè acutis illicò, imò eodem ipso die expur-
gato, antequam imminuatur collabaturque
vis corporis, aut febrilis augeatur calor,
aut vagi atque errantes per corpus humo-
res in partem quampiam nobilem decum-
bant, imprudentis est Naucleri sua incuria
euerfa naue, tum demum vectorum saluti
collectitijs hinc inde asseribus prospicere:

Galenus 5.

Method.

Capite 15.

Et parù cauti solertisque Medici, proditam
initio exactæ curationis defectu ægrotanti-
um valetudinem cum occasio perijt, neque
amplius licet instaurare debitis præsidijs
tandèm velle. Quantò consultius hoc nostro
Aphorismo prudentissimus ille naturæ geni-
nius in acutissimis morbis, primo statim oc-
cursu tenuissimum victum imperat, cuius
in omni medicatione imitanda diligentia
est, ne quod in proverbiù abijt, ictus piscator
sapit; aut serò sapiunt Phryges, nobis igno-
miniosè exprobat; Huius disciplinæ secta-
tor accuratissimus Galenus, adolescenti cui
refrigeratis spiritus instrumentis exorta tuf-
sis fuerat, cum sanguinem ad dimidiam he-

5. Method.

Capite 13.

minam

minam expuisset, statim venam incidit, tum reliquis omnibus ex arte cōparatis, integram curationē absoluit, similique in posterum via, hoc est, à magno exorsus præsidio, quale est venæ sectio, primo statim die sibi creditos perlanauit.

Verùm sunt altera ex parte vagi & difficiles anfractus, obstat Hippocrates; Vetat Galeni ceterorumque Medicorum praxis, dehortatur ratio, quo minùs à validioribus ordiamur.

De Purgatione hæc habentur in 4. acutorum si liquidam aluum habenti, causus superuenerit, si tibi purgatio idonea videatur, eam non tribus primis diebus adhibebis, sed quarto. Ne quis verò hæc, tanquã minùs genuina, reiicienda arbitretur, Hippocratem hisce nostris Aphorismis loquentem audiamus, ad quorum mentem definiendum negotium censet Galenus. In acutis passionib⁹ (inquit Hippocrates) rarò & per initia medicamentis purgantibus vtendũ, & non nisi adhibito indicio. Atque id quidem rationi consonat, si enim circa initia, quo tempore materia est incocta, expulsionem tentemus, omnem naturæ ordinem magno incommodo peruertemus. Euacuationem suo pte motu non aggreditur natura (dum ritè operatur) nisi perfecta coctione; coctionē quiete perficit. Itaque si ventrem initio moueris, vrina non maturabitur, febrisque citra tum sudorem, tum indicationē in longum tempus pro-

t. 38
ib. Galen⁹

1 Aphorif.
24.

4. Acut.
t. 44.

555 APHORISMVS SEPTIMVS
 trahetur. Dices id in acutis solum morbis
 locum habere, atque in ijs euacuationibus,
 quæ cathartico peraguntur. Valet sanè & in
 cæteris. Nisi fortè lapsum existimemus Ga-
 lenum, qui mulieri sanguinem ex pulmoni-
 bus reijcienti, cum finito catharro, liquido
 apparet, tum ex respirandi specie, tum soni-
 tu semel excitatæ tussis pulmonem purga-
 tione indigere. Secundo saltem die exhibere
 hanc noluit; At quinto demum purgare
 valentiùs pulmonem aggressus fuit, ducto à
 leuioribus initio. Sectionis venæ clarissimum
 est eodem loci exemplum, hanc enim in
 præfata muliere omnino prætermisit, cum
 tamen præsentissimum in eo affectu quo ipsa
 premebatur foret subsidium: illi verò ado-
 lescenti, qui ab aduersarijs est obiectus, cõ-
 festim quidem sanguinem detraxit, non tamẽ
 confertim, bis (scilicet) eadem die, ac rur-
 sus postridie bis: At certum est tantò maio-
 ris præsidij vim obtinere profusionem san-
 guinis, quantò maior eius copia simul ac
 semel effunditur. Non enim venæ pertusio,
 sed sanguinis effusio remedium facit: Vnica
 igitur die, quantum affectus exposcebat non
 emisit; ne quod natura perhorrescit, illico
 ad extrema deueniret. Obiecerit in contra-
 rium quispiam Galenum ipsum nono Metho-
 di dicentem, abstulisse se de industria san-
 guinem quoad is adolescens qui in Synocha
 laborat, animi deliquium incurreret. Credo
 o quidem, sed non prima statim die, id præ-

9. Metho-
 di. 4.

QVAESTIO SECVNDA. 556

fidium institutum, imò ne secunda quidem cum cætera omnia consentirent, sed protrahum tandiu negotium fuit, dum æger perferre amplius non valeret, tumque ita suadente summa necessitate, tandem peractum. Tertia enim sequente nocte æstus aderat laboranti intolerabilis, vrgebatque cum tensio vniuersi corporis, vt pote repleti: tunc capitis pulsatio, atque ob hoc grauis vigilia, iuvene in aliam alias partem se iactante. Et hic quidem ordo est naturæ familiaris, nempe vt blandioribus ipsa primum assueta, grauioribus tutò sustinendis paulatim disponatur. Hæc communis clarissimorum Medicorum procedendi ratio, vt leuioribus tum aperientibus, tum incidentibus, tum omnis generis alterantibus, tum Catharticis, tum præsijs curationem aggrediantur, ac in posterum faciam ad validiora progressum. Id quod in thermarum, & aquarum Medicatarum vsu curiosè obseruatur. Neque enim tantam in balneis primis vicibus ægri moram trahunt, quantam procedente tempore: Neque tantam aquæ copiam primis haustibus absumunt, & absorbent, quantam sequentibus.

Id nos vniuersali Theoremate docuit, naturæ peritissimus Hippocrates, ab actionibus particularibus deducto: semel inquit, multum & repente, vel vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, aut alio quouis modo corpus mouere periculosum: Omne siquidem nimium naturæ inimicum, Paula-

2. Aphor.
rif. 51.

357 *APHORISMVS SEPTIMVS*

tim verò quod fit tutum. Hanc eius posteri normam in blandioribus etiam remedijs tenemus, ipso etiam sanitatis tempore, quo paciora cum sint omnia, exiguus admissus error nullam effatu dignam offensionem parit, Nam & in lactis vsu à minima primum quantitate; & in exercitationibus ab imbecillioribus motionibus auspicamur. Quemadmodum & Oratores demissa aliquantulum voce suas conciones ordiuntur, leuioraque argumenta captanda sensim popularis auræ gratia firmioribus præmittunt. Ista vtrinque quibus, quantumlibet perplexa appareat hæc controuersia, facili negotio distinctione adhibita declarari potest.

Huc in primis referenda sunt omnia, quæ paulò antè de natura patientis, de viribus, de consuetudine, de ætate, cæterisque id genus internis externisque causis perstrinxim⁹, A quibus certum est legitimum medentis consilium frequenter immutari. Minus enim euacuabimus, quàm plenitudo commouet (inquit Galenus) quo ad ætates quidem, in pueris: quo ad corporis habitum, in candidis, & quib⁹ mollis teneraque est caro, quales Galli sunt: Quo ad tempus, sub cane; similiter etiam in regionibus & constitutionibus. Patet id, ipsius Galeni exemplis, qui pulmonis vlcera non planè deplorata, trib⁹ hisce sanari prodidit, sanguinis extractione, purgatione, & caput roborantibus, ac in ipsis primordijs, illicò à venæ sectione ex-

*Libro de
cur. ratio-
ne per sag.
miss. c. 14.*

*5. Method.
Capit. 14.
& 15.*

orditur, hac tamen limitatione, vt quicunque parum habere sanguinis videbuntur, ij ad quemdam succum probiorem reducantur, antequam sanguis educatur; Leuioribus interim præfidijs (vt veri simile est) nõ prætermittis. Hanc ipsam euacuationem quæ fit secta vena protrahit & remoratur consideratio virtutis. Quam ob causam incidere mulieri venam, quæ iam quatrimum propter catharrum sine cibo egisset, Galenus noluit, sed iussit vt mitioribus vteretur, clystere nimirum acri, tum crura manusque calefacienti Pharmaco plurimum fricaret & vinciret. Hæc itaque nonnunquam impedimento sunt, quò minus à grauioribus remedijs prout exigit morbus curationem incipiamus. Non enim prospiciendum modo est, vt citò, sed multò magis, vt tutò & commodè res geratur. Cùm ergò magno remedio peculiare id sit, vt magnos effectus exerat, & quidem non nisi magna corporis agitatione, perturbationeque: consentaneum omninò est, vt non nisi cautione adhibita, ad illud recurramus.

ibid. c. 13.

Explanatoris igitur doctrinæ causa quicquid generalius propositum est modò, lubet particulatim in propria quædam capita distribuere, vt certò in posterum intelligatur, quando bladiora, fortioribus sint præferenda.

Hoc in primis animaduerso, quod à Galeno est proditum, morborum alios tardos & diurnos esse: Alios celeres & acutos.

M m 3

559 APHORISMUS SEPTIMVS

In illis, quando nullum periculum est in mora, cuiuscunque generis præsidia circa initia experiri nil prohibet, mox si nil profecerint, ad maiora progredi: In his quoniã periculum impendet, alienissimum ab arte grauiora differre. Quamobrem priores hac distinctione à præsentì difficultate excludi volumus. Posterioribus sequentes explanationes adhibendæ, quarum nonnullæ maiorum auxiliorum vsu penitus interdiciunt nonnullæ ad tempus, hoc est, in leuioribus tantisper immorari iubent.

In vtroque genere primas obtinet virtus, de qua paulò ante loquebamur, hæc enim collapsa valentioris præsidij vim nullã sustinet. Imbecillis, à mitioribus primùm refocillata, postmodum à grauioribus non offenditur. Sectionem venæ ab hac indicatione impediri aut retardari pridem ostendim⁹. De purgatione idem iudicium facere tacitus apud se quilibet, non ignarus potest, sub virtute comprehendimus habitum, temperiem, aërem, cæteraque hætenus recensita.

Sunt etiam præter virtutem consideranda alia, nam ad conuenientem actionem præter vim agentis, requiritur dispositio patientis. Ad purgationem verbi gratia, necesse est vt humores sint fluxiles & viæ expeditæ, corpora (vt cum Hippocrate loquar) εὐροα, nec violenta corporis agitatione concitatus humor, impedito exitu in partes nobiles feratur. Requiritur etiam in humoribus cõ-

2. Apho--
vsf. 10.

QVÆSTIO SECVNDA 560

coctio, quam sequitur legitima bonorum à
 pravis segregatio, nisi fortè turgeant, tum
 enim ante coctionem educendi. Hæc igitur *Aphor.*
 ante purgationem præstanda, præparantia, 22.
 concoquentia, deobstruentia, quæ purga-
 tione leuiores sunt, ipsi purgationi præmit-
 tenda.

In ipsis quoque præparantibus seruandus
 ordo, non illico ad fortissima conuolandum.
 Quæ validè aperiunt, attenuant, incidunt, si
 prima fronte vsurpentur, fusos humores al-
 tior in venas rapiunt, atque in omnem cor-
 poris ambitum dispergunt.

Grauis præterea est, potissimum in non
 assuetis, inopinatus transitus ad extrema. Sic
 à violentis exercitationibus diutius inter-
 missis, disrumpuntur vasa, laxantur partes,
 atteruntur muscoli, nisi pendetentim leui-
 ori motione ad concitiores componantur.
 Hac intentione medicatas aquas moderata
 primam quantitate propinamus: ne medica-
 ta qualitate, & redundante copia, læcessitus
 ac oppressus vètriculi atque hepatis natius
 calor, aut immodica tensione diuisa Hy-
 pochondria à suo munere deficient, magno
 inducendæ Hidropis metu. Neque verò ob
 id solùm vt maiori paulatim quantitati cor-
 pus assuescat, in aquis thermalibus præfa-
 ta methodo insistimus, sed & experiundi
 quoque gratia, nunquid liberum illæ exitum
 sint nacturæ. Pari ratione & industria in alijs
 artis operibus inuestigandæ peculiaris cuius-

361 *APHORISMVS SEPTIMVS*

que naturæ causa vt plurimum versamur. Factoque primum de lenioribus iudicio, fortiora imperamus. His ita constitutis sit nostra conclusio. Necessitate urgente (modò cætera consentiant) indicationi à morbi magnitudine desumptæ, nulla interposita mora satisfaciendum. Tantùm interim ab illa deflectendum, quanta vis erit contrariæ indicationis. Quod si nulla premat necessitas, horum vel illorù præfidiorù delectus nostro arbitrio relinquetur. Sat citò, si modò tutò & iucundè, patienti consulemus. Primã conclusionis partem confirmant, ita euidenter priora argumenta, nulla vt solutione indigeant. Pro secunda & tertia faciunt productæ secundo loco auctoritates & rationes, quarum aliquas hætenùs exposuimus, cæteræ ne quam difficultatem afferant supersunt enodandæ.

4. *Acute*
19m t. 38.

Allegata primo loco auctoritas, si ex Aphorismi mente decernatur (vt vult Galenus) nostris principijs nõ aduersabitur, quemadmodum & ea quæ postmodum secundo & tertio loco subiiciuntur. At illud nondum explicatum fuit, *quorsum mulieri Hemoptoica pulmonem valentius expurgare in quintum vsque diem Galenus prorogari?* Dicimus nos optimo id consilio factum esse, ne videlicet, nondum satis confirmata venarum oscula, ab attenuatibus, incidētibus, validèque detergentibus, qualia à crassioribus humoribus infarctis suburratisque pulmonibus ad-

QUESTIO SECUNDA. 562

ministrari solent, denuò referarentur. Talia porrò mulieri illi fuisse ex vsu cõmonstrant quæ tertio & quarto fuere vsurpata. Tertio quidem mel coctum manè copiose exhibitum: quarto verò manè medicamentũ quod ex viperis fit, non vt antea recens, sed quod iam in ætate vigoris esset, idque cum copioso melle.

In hac ipsa muliere sanguinis detractio prætermissa fuit, ne quatríduana inedia (longa sanè in persona splèdida) nimiũ exhausta virtus, exhausto etiam sanguine fatisceret; Eiusdem conseruandæ ergò adolescenti sanguinem exspuenti partita sanguinis immunitio fuit instituta: vbi enim multa euacuatione est opus, sed imbecilliores sunt vires euacuationem partiri expedit. Addo etiam maioris reuulsionis gratia, quem in scopum (ipsomet Galeno præceptore) non semel quantũ satis est extraxisse, sed in duas vices id partiri satius est.

*Gal. lib. do
cur ratio-
ne per sãg.
miss. c. 22.*

Quod ad iuuenem illum Synocho non putrida detentim attinet dum integram historiam persencet Galenus, longioris quoque moræ in euacuando sanguine causas enumerat. Visum nobis est (inquit) cum febris pridie vespere occupasset, sumpsissetque solitos cibos, eius auxiliij considerationem in aliud tempus remittere, simul vt certius sciremus cuius generis febris esset, simul propter eam quæ præcesserat coctionis tarditatem, Sequenti die iterum protractum est

*Ibidem ca-
pite. 16.*

*6. Metho-
di. 4.*

563 *APHORISMUS SEPTIMUS*
 id remedium, propter exortam inter Me-
 dicos discordiã, vincentibus qui id in sequen-
 tem diem differendum suaderent.

Quod postea affertur de naturæ ordine,
 & medicorum praxi in ijs affectibus locum
 habet quibus tuto, & iucundiùs, quamuis
 fortasse tardiùs, infirmioribus auxilijs sub-
 venire licet. Productorù porro exēplorum
 solutionem ex dictis mutuetur lector.

Ultimo petito à minori ad maius argu-
 mento nihil concluditur admittendù quidem
 constantibus viribus cum leuis est affectus,
 à fortioribus auxilijs minùs nos percelli. Ve-
 rùm in grauioribus morbis, dum repentinæ
 mortis, aut grauioris mali metus ingruit,
 maiore necessitate fortiora auxilia decer-
 nuntur, quamobrem in his non possunt, vt
 in alijs differri.

*An soli & omni extremo mor-
 bo conueniat victus tenu-
 issimus.*

QVÆSTIO TERTIA.

DICTUM à nobis præcedenti Aphorismo
τετραγίας hoc est medicationis siue
 curationis nomine diætã comprehendì.
 Quo iacto fundamento in præsentì cõmen-
 tario cum Hippocrate conclusimus, pera-

cutum morbum tenuissimam victus formam exposcere, quod de omni extremo generatim affirmandum videtur. Nam si peracuto quoniã extremus est victus tenuissimus decernitur, manifestè sequitur propositionem hanc vniuersalem necessario supponi, omni extremo morbo victum tenuissimum conuenire. Ex qua particularis illa deducitur.

Et sanè hæc Hippocratis mens fuit, dum extremis morbis extremas indefinitæ curationes applicari voluit, nã vniuersali æquiualet oratio indefinita. Id eius sonant verba in hoc Aphorismo, tantum enim indulgendum suadet, quanto morbus extremis est leuior, extremis (inquam) non peracutis. Idẽ probat ratio euidens à communi indicationum axioma petita. Nam si à rei natura proficiscitur indicatio, indicãti planè respondeat necesse est. Quemadmodum igitur magnum remedium postulat magnus morbus & extremum extremus: pari ratione victum respuet, siue (vt communi verbo vtar) contraindicabit morbus iuxta magnitudinis suæ proportionem: quam ob causam quatuor acutorum speciebus, totidem differentes victus species accommodantur. Soli ergò, & omni extremo conuenit hæc victus regula cum à solo & omni extremo indicetur.

Verum adduci in contrarium possunt, & Hippocrates, & Galenus, & experientia, & ratio. Hippocrates quidem sequenti Aphorismo tenuissimum victum præscribit in vi-

365 *APHORISMVS SEPTIMVS*

gore cuiuscūque morbi, ergo à magnitudine morbi non fuit ista indicatio, aliàs soli extremo competeret, sed à tempore: Quod *Aphor. 10.* palam testatur Galenus, & Hippocrates ipse clarius & vberius docet, dum statim tenuiter cibandum monet, cum statim futurus est vigor: Cum verò postea, in ipso & paulò ante ipsum subtrahendum cibum. Quæ sententia eadem est cum præsentis, in qua summè tenuissimum victum imperat affectibus peracutis, quoniam statim summos labores obtinent, hoc est statim vigent Galeno interprete: vigori, itaque debetur hæc indicatio, vti confirmat communis experientium Medicorum praxis, qui à sorbitionibus ad vaporum inanitionē circa morbi statum transeunt in acutis morbis, quibus hæc diæta nõ competeret si solis esset extremis decernenda. Sed ne tempori quidem hæc intentio tribuenda est, eo modo quo ab Hippocrate & Galeno tribuitur: at morbi potius durationi: Aliàs quid impedit quò minùs in Ephemera, quæ febrium omnium tutissima est & leuissima ante declinationē cibus offeratur, cum in acutis etiam perseverantē febre non degeatur?

Imò verò nec durationi debetur, sed ipsi morbo qua morbus est, hoc est quatenus per se actionibus officit. Læsa enim actione suas vices' explere nequit. Natura, coctioni perficiendæ suppar est, cibus, ne opprimatur, nullatenus oneranda: debetur quoque mor-

QVAESTIO TERTIA. 166

bificæ causæ, quæ neque deuinci, neque separari, neque expelli commodè nisi concocta potest: Coctionem verò qui perficiet distracta ab alimentis, & à morbo debilitata virtus? debetur & Symptomatis vt doloribus, vigilijs, cæterisque id genus, quæ non modò caloris innati substantiam dissipant, & naturæ robur penitus exoluūt, verum etiam ab ingestis plerumque exacerbantur.

Hæc omnia vt morbis omnibus sunt cõmunia, communi quoque indicatione, in morbis omnibus cibos respuunt. Non erit ergò hæc indicatio extremi solius morbi propria: Non solius (inquam) imò nec omnis. Testes hac in parte vt in priore appello Hippocratem & Galenum.

Is de acutorum diæta scribens, quibus inquit præter consuetudinem venæ sunt inanitæ, eodem die veniunt reficiendi. Et postmodum eos calumniam effugere posse negat qui imbecillitatè ex vasorum inanitione ortam minimè dignoscentes, victu premunt, hoc est inedia affligunt, siue igitur ob euacuationem sensui manifestã (inquit Galenus) siue ob eam quæ per halitum fit discussionem, siue ob inediam labefactata fuerit virtus, qui ita sunt affecti cibari quàm celerrimè expostulant. Ecquis verò Medici nomine dignus ita peregrinatur animo, vt in febribus colliquantibus peracutis *acutis* vnquam præscribat? Quis peracutum ab inedia contractum morbum inedia curarit? Ridiculus

2. Acut.
t. 28. ibid.
t. 48.

Ibidem in
comm.

367 APHORISMVS SEPTIMVS

*ibidem.**3. Epid.
comm. 3.
s. 38.**Galenus &
Aphorism.
comm. 38.*

sanè fuerit (vt cum Hippocrate loquar) nam si Medicus alius, aut plebeius quispiam morbificæ causæ non ignarus ægrum interuifens, cibum, potionemque quod alter vetuerat, ministrarit, præsidium attulisse existimabitur, aut potius à morte languentem excitasse: Quis pestilentem febrem, acutissimam sanè, tenuissimam viuendi formam exigere autumat? cùm audiat Galenum profitentem, in diuturna peste multos ex cibi fastidio perisse solos fuisse superstites, eosque ferè omnes, qui sibi vim afferentes oblatos cibos assumpserunt. Eminuerò teterrima putredinis & corruptelæ colluue infecti spiritus atque exoluti, ipsa solidarum partium substantia euacuationibus importunis & depascente aduersa qualitate exhausta atque absorpta. Nisi familiaris alimenti quasi benigni cuiusdam roris accessione continuo irrorentur, reficiantur, reparentur, vix tantillum subsistunt. Præterea exulceratis mammarum aliarumque partium cancris persanandis nemo vnquam hanc vitæ regulam instituerit, nisi qui conficiendum fame ægrotum sibi persuaserit. Huiusmodi caneros extremos esse morbos probat ipsa extremi morbi definitio, probat etiam curationis modus. Summam enim ipsi vim possident, atque ita grauiter affligunt infestantque corpus, vt summum periculum imminet salutis. Extrema quoque remedia exigunt, ferro & flammis tractantur. Denique peracutis affectibus, qui-

QVÆSTIO TERTIA. 568

cunque tandē illi sint, & à qua causa oriantur, abnegandam inediā nullo negotio conijciat quisquis iactationem, vigilias, dolores, cordis morfus, cæteraque id genus Symptomata grauiſſima illis quotidiana, ac ferè inſeparabilia ſubſtractis alimentis adaugeri didicerit. Hoc qui neſciunt, à Galeno ipſo intelligant: Multò (inquit ille) conſultius ab inedia abſtinere, vt quæ & ægrotos ingenti moleſtia afficit, & vigilias, inquietudinem, Orificij ventris afflictionem, ſuccorum prauitatem, corruptionem, acrimoniam, alui atque interdum vrinæ ſuppreſſionem parit.

*Libro ad
uerſ. Era-
ſiſt. c. 4.*

At quid inedia loquor? Qui bis die cibum ſumere conſueuerunt (inquit Hippocrates) niſi pransi fuerint imbecilli & inſirmi ſunt, timidique ad quoduis opus, & cardialgici, nempè his viſcera pendere videntur, calidum mingunt & viride, id eſt, pallidum: ſtercuſque exuritur, ſunt quibus os amareſcit, oculi cauantur, & tempora ſaliunt, partesque frigeſcunt extremæ. Et his quidem de ſanis ſermo eſt Hippocrati, quibus ſi tantas moleſtias exhibet aliquot horarum abſtinentia, quantas languentibus excitabit tragedias omnimoda plurimùm dierum inedia?

*2. Acut.
t. 4.*

Ad commodam horum omnium enodationem, recolendum memoria eſt, quod ſatis ſuperque hæcenus videtur inculatum: primam Medici intentionem in virtutis tutela occupari; virtute neglecta, vitam ipſam

369 APHORISMVS SEPTIMVS

negligi? illa destructa hęc destrui. Si quidem ab ea proficiscuntur actiones, quibus anima cum corpore tanquam necessarijs vinculis connexa & colligata detinetur. Virtutem voco ipsam materię hoc est corporis crasin & dispositionem, à qua velut à præcipuo fonte illę dimanant operationes. Excludo hic animę facultates, quę cum ab ipsa eius essentia profluant immediatę, neque mutationi, neque corruptioni sint obnoxię, Medicę considerationis limites excedunt saltem quo ad praxim.

2. Apho-
rism. 10.

At verò corpus hoc terrestre & caducum vnà cum suis virtutibus continuis intestinisque dissidijs appetitum, continuo effluxij peruium, continere se se, atque ab interitu repëtino vindicare propria essentia nõ potest, indiget ergò aliquo sibi familiari & simili, quod in deperditi locũ succedat, virtutemq; vnà cum substantia dissolutam, substantię adiectione renouet, & instauret, istud est alimentum: Verum impura corpora quanto magis nutriuntur, tanto magis læduntur, eoque magis si morbo infestentur, qui quo grauior est, eò grauius naturę negotium facessit, & facultates naturales deijcit, vt iam prauis humoribus ad iustam symmetriam reuocandis, probęque conficiendo cibo satis esse nequeant. Quid igitur facias? Alimēta sibi ministrari iubet afflicta virtus, renuit morbus, renuunt collecti in corpore vitiosi succi, quorum permistione vitiosa qualitas in alimentum

tum transit, ab hoc in vasa omnia, inque omnem corporis habitum effunditur. OEdippo hic opus, à quo hic explicetur modus, aut Delphico potiùs oraculo, imò verò Hippocratico cuius hæc tanquam ex tripode dictata oratio nostris animis altiùs defigēda.

Conijcere autem oportet & robur, & morbi cuiusque modum, hominis item natura^{2. ACHT 8.}, atque ægrotantis in victu consuetudinem³⁶, non in cibis solùm, verùm in potionibus quoque. Hoc est ægrotantis robur, natura, consuetudo cum morbo conferenda, præpollēti deferendā. Ita primo hoc Aphorismorū libro is ipse exponit, cùm ex ægroto^{1. Aphor. 9} vult coniecturā fieri, an is cum præscripto victu perstet vsque ad morbi vigorem: an priùs deficiat, imparque subcumbat, quàm cedat morbus atque obtundatur. Probè intellecta hæc sentētia scrupulū omnē amouet, quæ hoc sibi vult

Ad statuendam integram victus indicationem duo concurrunt, victus & morbus: illa tanquam indicans, his tanquam contraindicans; Illa sui conseruationem exoptulans, hic sui expulsionē. Illa victum indicat, vt sibi similē, hic recusat quatenus minimē contrarium, quale ad expulsionem requiritur, illa indicat vt quo sustentatur, hic respuit vt potē qui se suamque causam tuetur, impedita coctione, & laboribus adauctis. Ad illam referuntur natura & consuetudo: sub natura cōprehendit diuinus senex tem-

Nn

571 APHORISMVS SEPTIMVS

peramentum, humores, habitū & ætatem. Externa prætermittit puta aërem (ad quem referre licet anni tempus, cœli statum, regionem) exercitia, quietem, somnum, vigilias, excreta, retenta animique Pathemata; Eius quod præcipuū est consuetudinis scilicet in victu, breuitatis studio solū mentionem facit, Morbum non dicit simpliciter, sed morbi modum, vt non modò speciem morbi intelligendam putemus, sed & causas & Symptomata, quæ morborū vim, morem, formamque planè commutant. causæ nimirum malignitas & Symptomatum violentia efferata, morbi naturam faciunt à se ipsa longè diuersam.

Iam modò ad rem, virtus sui conseruationem indicat, conseruatur alimentis: quantò itaque vim maiorem patitur, tantò sibi magis subueniri poscit; Ea nimirū cibi quantitate, sub qua neque deficiat exoluta, neque exstinguatur oppressa. Morbus contra quò maior est, eò magis alimenta respuit, vt potè à quibus adaugetur, adauctus, si in extremorum sit genere, nullis ampliùs præsidijs euinci potest.

Quamobrem iuxta singulos morbi gradus, diuersæ victus normæ statuendæ, leuis leuiter auersatur cibos, mediocris mediocriter: magnus valdè summus extremè, tantū igitur indulgendū cibi, quantò morbus extremis est leuior, tantū adimendū, quantò vehemētior, concurrant modo summæ istæ indicationes,

hinc virtus grauissimè oppetita & languida refoueri sorbitionibus petat : morbus verò peracutus omnimodam inediam imperet, virtute certè potiùs intuebimur, quàm morbum, quanquam hinc indè extrema; In virtute prima anchora salutis. Licet enim adauctis cibus in extremo affectu pauca spes affulgeat, affulget tamen aliqua subsistente virtute, speramus dum spiramus, spes omnis cum facultate aboletur. Quod si sufficientem absque cibus virtutem confidimus morbi insultui perferendo, tantisper imminuendum, ne multiplicata causa, aut Symptomatis efferatis impetum amplius illa non sustineat. Tantisper (inquam) diuturni namque morbi, quantumuis appellentur extremi, validissima etiam facultate nutrire nihil prohibent habita longitudinis ratione. Quatriduanam inediã virtus tolerat, menstruanam aut plurimũ dierũ vix ac ne vix quidem pertulerit.

Hoc iacto fundamento nullius negotij fuerit obiecta diluere, ad primum quo ex Hippocratis auctoritate cõcludebatur, morbi tempori, putã vigori, & nõ morbo hanc indicationem deberi, dicimus vigorem significare nihil aliud, quàm summam morbi exacerbationem à qua nos hãc indicationem sumi non diffitemur.

Acutorum itaque vigor, cum peracutis æquiparetur, eandem vitæ formam requirit: æquiparatur quidè Symptomati & morbi.

573 APHORISMVS SEPTIMVS

Gal. 1. de
crif. 10

ipsius vehementis, quæ in id tempus coincidunt; æquiparatur & temporis duratione, contingit enim nonnunquam duas accessiones vbi maximè factæ fuerint inuicem æquales, status tempus circūscribere, nonnunquam verò vnam omnibus alijs præcedentibus, reliquisque sequentibus esse maiorem, ad tres autem extendi accessiones status, tempus in morbis acutis non admodum accidit.

Ad secundum admittimus durationem spectari: diurnam quippè abstinentiam ne integræ quidem vires etiam in valentibus nisi summo læsionis periculo sustinuerint. Inde fit quod cancri cæterique id genus diurni affectus, quanquam extremi sint in suo genere, longioris temporis inedia non ferant. Addo particularium & vniuersalium affectuum longè disparem hac in parte rationem: non enim in particularibus vt in alijs adest æqualiter quod alimentum prohibeat, aut requirat. Affectæ particulæ vitium ab alimento exasperabitur dum cæteræ partes inediã grauitèr molestèque patientur euidenti facultatum omnium dispendio.

1. Apher.

In Ephemericis autem per integrum accessionis tempus iubente Hippocrate abstinemus quia commodè ἀπορεξίας aut saltèr declinationis tempus expectare licet cum 24. horis terminentur: quod si ab inedia hæc febres, vt in iuuenibus quandoque exci-

QVÆSTIO TERTIA 574

tentur, in ipsa accessione summo emolumento cibum humectantem offeremus. Ad tertium quo infertur non extremo solum morbo tenuissimum victum competere, sed omni morbo, quâ morbus est, imò verò morbificæ causæ, & Symptomatis, satis superque sunt à nobis præfata. Morbum quidem, quâ morbus est cibû recusare admittimus, at inæqualiter, plus scilicet aut minus pro graduum varietate, Morbifica causa, & Symptomata, quoniam morbi magnitudinem inuehunt, indicationem quoque inductæ à se magnitudini proportionatam inducunt, cui tamen in virium gratiam plerumque derogamus: interim seruato quo ad fieri potest modo, si non quantum decet, saltem quantum licet, suo in officio natura contineatur, neque à coctione penitus distrahatur.

Ad primum argumentum in quo tenuissimam victus formam non omnis extremi aut peracuti morbi esse propriam colligitur exemplo colliquantium pestilentiûque febrium, & earum quæ ab inedia, aut insigni aliqua euacuatione, siue occulta, siue manifesta sunt contractæ; vno verbo dicimus virtutis indicationem, morbi repugnantiam vincere.

Extremo argumêto, in quo inediæ incommoda persententur, satisfiet modò importunam inediam à legitima distinguamus: importunâ voco, quæ præscriptis antea legibus

§75 *APHORISMVS SEPTIMVS*
non subiacet, qualis illa Erasistratorū, in
qua neque morbi, neque ægri habetur ratio.
Legitima est quæ peracutis affectibus impe-
ratur, non reluctantibus ægrotantis viribus,
natura, & consuetudine.

Firma iam & indubitata maneat nostri
Aphorismi veritas peracutis morbis ac etiam
extremis summè tenuissimum victum sub
præfatis limitationib⁹ perpetuò iniungēdum:
tantum verò indulgendum esse quantò
morbus extremis est leuior.

Ὅταν δὲ ἀκρῆζῃ τὸ νοῦσημα, τότε τῇ
λεπτοτάτῃ διαίτῃ ἀναγκαῖον χρῆεσθαι.

Quando viget morbus,
tunc victu tenuissimo neces-
se est uti.

Commentarius.

Sive separatim legatur hic Aphorif-
mus, siue præcedenti annectatur,
certum apud me est, iisdem quibus il-
lud fundamētis inniti, postremamque
illius clausulam restringere: tantum
videlicet de victus tenuitate imminuen-
dum, quantò morbus extremis est mol-
lior, ita tamen ut in vigore: tenuissimè
alamus. Fundamentum prioris hoc fuit
Galeno docente. Quo tempore grauif-
simæ fiunt concitationes morborum,
& natura coctioni maxime est intenta
tenuissimo victu utendum est; utrum-
que statim fit in peracutis, statim itaq;
tali victu uti par est. Eadem posita ma-

Nn 4

577 *APHORISMVS OCTAVVS*

iori, vera erit hæc minor: sed vtrumque fit in vigore morbi, vnde infertur in vigore tenuissime' alendum. Potest quoque prioris sententiæ, hæc statui fundamentum, morbis vigentibus tenuissime' cibandum, in morbis ergo peracutis quandoquidem statim vigent statim tenuissime' cibandum. Itaque vniuersalia priore est hæc sententia, vt pote' quæ morbis omnibus competit, illa solis peracutis. Vltima porrò præcedētis Aphorismi particula docemur, in leuioribus affectibus à summa illa victus tenuitate deflectendum, quod ne cui aberrandi occasionem præberet, negat hic à principio ad finem procedere illam regulam, itavt plenius semper nutriamus, quandoquidem in alijs quoque affectibus quàm peracutis cum ad vigorem ventum est tenuissima conuenit victus forma. Imò verò (si Philotheo credimus) non solum in peracutis vel acutis dum vigent, tenuiter alere par est, sed & in diuturnis. Quamobrem si generalem & morbis omnibus communem statuamus huius Aphorismi sententiã, tenuissimi nomen non absolute' accipiendum erit (vt volunt nonnulli) sed cõparatiue' ad pro-

*x. Aphorif.
comm. 10.*

APHORISMVS OCTAVVS, 578

priam morbi cuiusque ideam. Aphorismi ratio à Symptomatum incremento sumitur, & morbificæ causæ coctione, vti dictum est; Et in ijs tantum locum habet in quibus salutem expectamus, desperati soli prognostico relinquuntur, ne infortunatus exitus, nostræ parcimoniæ imputetur. Denique intelligendus hic Aphorismus sub virium limitatione, de qua in præcedentibus egimus, & in sequentibus quoque sermo erit.

Questionum series & ratio.

*E*iusdem subiecti repetita tractatio difficultatū causas imminuit, versatur hic etiamnum in victu præscribendo noster Hippocrates, de quo pluribus hætenus. Sed alteram eius indicationē profert, desumptam à vigore morbi, in cuius intellectum duplex instituta questio; Prima, quid & quotuplex sit vigor? Altera, an in vigore morbi victu tenuissimo semper utendum sit?

Quid & quotuplex sit vigor.

QVÆSTIO PRIMA.

Verbum *ἀκμάζω* quo in hoc Aphorismo vtitur noster Hippocrates, & vox *ἀκμή* quam in sequentibus vsurpat, vario apud probatos auctores Grammaticos, Philosophos, Medicos, capiuntur modo.

Ἀκμάζειν maturari significat, feruere, inualescere, exacerbari, crescere, excellere, vigere. Atque aliàs ætatibus, aliàs plantis, aliàs anni tempestatibus, morbis aliàs, atque vt summatim dicam rebus omnibus aut propriè, aut Metaphoricè accommodatur.

*Lib. def.
Med.*

Ἀκμή eodem modo quandoque ea ætas Galeno dicitur quæ adolescentiæ succedit, in qua auctum perfectumque animal est. Quandoque pro summo cuiusque rei incremento, vigore, vehementia, robore, vi, acumine, statu, maturitate ponitur. Quorum omnium exempla congerere vt nullius difficultatis, sic nullius, meo iudicio, foret utilitatis. Vtriusque vocis vim intellexisse operæ pretium fuit ad præsens institutum, sic enim eius de quo quæstio est natura clariùs innotesceat.

Quanam modò ratione vtramque dictionem in his Aphorismis reddemus? Vt lubet

QVÆSTIO PRIMA. 580

sanè: morborum vigori conueniunt præfatæ *1. de cris. c.*
 significationes omnes. Dicitur quidem sum- *1. 8. 8. r.*
 mum morbi incrementum, vehementia, vis, *Aph. com.*
 robur, vigor, acumen, symptomatum ratio- *7.*
 ne, quæ tum maximè increuere & vigent, &
 pungunt atque excruciant: vnde vehemen-
 tissimum totius morbi tempus Galeno ap-
 pellatur, & morbi maximum Symptoma.
 Et Plantius hæc nostri Aphorismi verba
 ἐκότεν δὲ ἀκμάζει τὸ νόσημα, ita latinè ex-
 pressit, quando morbi vis est maxima. Ἀκμή
 itaque summam morbi vim significat, sum- *Galen. 2.*
 mumque incrementū. Non quod tum tem- *Aphorif.*
 poris semper fortior sit morbus, imò verò *comm. 29.*
 in ijs, qui seruari debent longè melior est *8. 30.*
 quàm initio, vt potè concoctis humoribus,
 moxque ad expulsionem paratis, qui antea
 & crudi erant & rebelles. Quam ob causam
 dum inquit Hippocrates, in principio & fine
 morborum leuissima esse omnia, in statu
 autem vehementissima, ne sub omnium no-
 mine comprehendi putentur aut morbus,
 aut morbi causa, addit Galenus Symptoma-
 ta, februm scilicet, accessiones, vigilias, do-
 lores, implacidam molestanque corporis
 iactationem, & afflictionem irrequietam &
 sitim. Statum quoque significat & maturi-
 tatem apud Medicos, hæc dictio: statum qui-
 dem, quoniam vltius progredi non potest
 morbus, summa tum adeptus consiluit, nec
 vltius adaugetur.

582 *APHORISMVS OCTAVVS*

*Galen^o lib.
de morbi
temp. C.I.*

Quemadmodum enim & ipsi nos geniti ad vigorem vsque augetur, inde iam contabescere incipientes ad extremam vsque corruptionē declinamus, si omnes ætates percurrimus pari modo singuli morbi à prima sua constitutione ad statum vsque crescunt, dum pro augmenti prioris portione decrescant, & in totum dissoluantur.

Maturitatem verò significat propter coctionem quæ tum elaboratur maximè.

Quamquam verò his dictionibus omnibus promiscuè uti licet, latinis tamen scriptoribus, atque in genere Medicis communi loquendi consuetudine inualuit vigoris aut status appellatio. Et porro status siue vigor (ne ulterius immoremur in nomine) tertium totius morbi tempus, in quo Symptomata grauissimè inualescunt, nulla aut deprauata coctione apparente, aut perfectæ coctionis se se produnt indicia, aut Symptomata cum coctionis perfectæ notis ingrauescunt: tempus morbi in hac descriptione genus est principio, augmento, vigori & declinationi commune.

Ad aliorum differentiam tertium addidimus, nam mutuò eo se se ordine consequuntur tempora quem proposuimus.

Totius quoque particulam adiunximus, ut particularem statum ab vniuersali distingueremus.

Quæ sequitur clausula (in quo symptomata grauissimè inualescunt, nulla aut de-

QUÆSTIO PRIMA. 583

prauata coctione apparente) morbis lethali-
libus competit.

Huic proxima (aut perfectæ coctionis se-
se produnt indicia) & solis & omnibus sa-
lutaribus propria est, eosque à mortiferis se-
iungit; quorum ascensus vigorque non vt
illorum in coctione, sed in cruditatis mor-
tiferisque signis consistit. Quemadmodum
enim colore laudabilis, consistentia medio-
cris vrina, quæ & nebulam habet, aut sus-
pensum, aut subsidentiam naturæ morbi con-
uenientem, vt optimè cocta est, ita quoque
salutem pollicetur: sic quæ & colore alba
est, & consistentia tenuis aquæ speciem re-
ferens, sine vllis contentis crudissima.

*libro de to-
tius mor-
temp. C.6.*

Quod si vel innatet, vel suspendatur, aut
subsideat nigri aliquid, maximèque si tota
turbida appareat lethalis est. Si pinguis sit
& oleacea, si fœtida, si quæpiã farinæ cras-
siori, aut laminæ similia in ea conspiciantur,
mortem protendit. Communissima ergò cer-
tissimaque dignoscendi status cæterorum-
que temporum regula dum morbi solutionē
expectamus, à cruditatis & coctionis indi-
cijs petenda est. Morbi lethales toto quan-
doque decursu summam sine varietate vlla
præ se ferunt cruditatem. Aliàs ab initio
statim signa in excrementis perniciosissima
exhibent, quorum cùm nulla appareat im-
mutatio, nulla quoque temporum ab his ha-
betur distinctio.

Ultima descriptionis pars (aut Sympto-

§83 APHORISMVS OCTAVVS

mata cum coctionis perfectæ notis ingrauescunt) salutaribus dumtaxat conuenit, non tamen omnibus sed ijs solum quorum materies ad vnicam expulsionem asseruatur. Cum paulatim soluitur affectio, sensim resudante vel erumpente materia, sæuiunt à principio statim aut in augmento symptomata, pacatiora fiunt in statu. Idem quoque euenit vt plurimum materia turgente. Rem si ita lubet Galeni exemplis declaremus in gratiam iuniorum.

*Gal. lib. de
soti^o mor-
bi tempo-
ribus c. 3.*

In pleuritide & Peripneumonia tenue sputum redditum principij indicium est: augmenti, cum aliquantulum crassescit. Status cum legitimam adeptum est crassitiem, quo tempore vt liberius exspuitur, ita & accidentia mitescunt. Eodem modo in lippitudine initio quidem tenuis humor & incoctus plurimum defluit, tumque maximè vrget dolor, deinde paucior crassiorque notam aliquam coctionis accipiens: postmodum decrescente copia, consistentia verò ad crassitiem spectante coctionis augentur signa euanescentibus symptomatis. In humorù quoque è cerebro per palatum & narès defluxu, aquei primum tenues, copiosi & acres irruunt qui extremam denotant cruditatem: coctionis notæ iam sunt crassior & minus acris modicusque humor depluens: In statu, tenuitate, acrimonia, plurimum imminutis, minuuntur & symptomata.

Verum aduersus ea quæ diximus graues

QVÆSTIO PRIMA. 584

occurrunt dubitãdi rationes. In primis cum vigorem diximus tertium esse tempus: Videtur enim quandoque primum, cum primo statim insultu summam vim consequatur morbus, id quod de peracutis præcedenti Aphorismo audiimus, quos inquit Hippocrates statim extremos labores habere: Per statim intelligitur communiter morbi principium. Et hoc quidem in Apoplecticis & Epilepticis longè euentius cernimus, qui mox vt inuaduntur summos experiuntur affectus, quos verè proinde dixeris à statu inchoare.

Præterea si perfecta in vigore concoctio, vnde tanta symptomatũ atrocitas? si imperfecta vnde perfectæ coctionis notæ? Humorũ certè acrimonia coctione mitigatur: qui antea contumaces erant atque efferati, coctione quandam cum natura familiaritatẽ ineunt, mediam inter laudabiles & prauos conditionem sortiti. Istud experientia quotidiana comprobatur, Experientes practicos testes nomino, quam sæpè prodeuntibus absolutæ coctionis indicijs, nulla adhuc sensibili euacuatione, aut arte tentata, aut natura, tota morbi materia solitis etiamnum conceptaculis contenta atque coërcita, leuior nihilominus se ipso reddatur æger, cedant dolores, vigiliæ, fitis, aut plurimum saltem retundantur, cæteraque id genus Symptomata. Idem confirmant paulò antè allegata exempla.

585 APHORISMVS OCTAVVS

*Lib de ior
morbi tēp.
Capite 4.*

Priori dubitationi satisfiet, si supponam^o cum Galeno morborum tempora aperte quandoque secerni, quandoque obscure: Aliàs prorsus diù multumque ignorari. Aperte sanè in peracutis dignosci possunt, cū inter ipsa dierum aliquot spatium intereat, qua de causa per statim non intelligit præcedenti Aphorismo Galenus, neque interpretum quisquam, principium, aut primum morbi insultum, sed primos dies vsque ad quartum, aut paulò vterius, quod interuallum ad apertam dignotionem est satis. Obscurè distinguntur cum ita breue est interstitium, vt animo id concipias potius quã re ipsa deprehendas, ita obscure (inquam) dignoscuntur, vt etiam reuerà ignorentur quo ad sensum.

Quemadmodum autem in ijs qui truncantur capite, sectio (vt potè quæ tempore fit) aliquod habet & prius & posterius, ita quoque in Apoplexia temporum diuisio est quam mente quidem cōprehendas, sed quæ Medicos vsus nihil promoueat. Promoueret certè si dispositionis illius statum à qua istud symptoma oritur prænossemus, cuius & vigor, & augmentum, à primordijs non parùm euariât, Et hæc ea est dispositio quæ diu multumque antè latuit, quam suū proderet effectum. Ad secundum dico partim perfectam, partim imperfectam esse invigore concoctionem. Circa quod sciendum est putrefactionis & coctionis, & pote contrariorum

QVAESTIO PRIMA 586

trariorum, eandem esse rationem. Quemadmodum igitur quod putrescere aptum est, semper ad continua dispartitam continet caliditatem (vt cum Galeno loquar) cuius istud affert experimentū. cum in agro essem (inquit) conspexi excrementa iumentorum simul & columbarum quaedam ex parte à sole adeò vehemēter calefacta vt instar fumi multam in sublime euaporationem mitterent, non parū mordacem & dolorificam: non tamen continuò is casus perdurabat, sed in die qui sequebatur quicquid ad summum feruoris peruenerat refrigerabatur: postmodum quod huic continuum erat dum prima pars quæ feruorem conceperat, in summo esset feruore, ipsum interim paulatim succensum, mox priori se feruore remittente iterū incalebat, atque efferuescebat, & quæ sequuntur. Vt ergò putredo humores putredini aptos sensim & successiue corripit; eodem modo coctio sensim & successiue in humoribus à calore perficitur, quare quo tempore circa coctionem maxime occupatur natura, in vigore scilicet, eius quod iam probè confectum est se se profertur notæ: eius verò quod tantum inchoatum est, quodque imperfectum vehementi agitatione casus ingrauescunt.

Gal. 1. de
diff. feb.
Capit. 5.

Nimirum tale quid morbis febrilibus accidit, quale in ijs quæ suppurantur inflammationibus. Illic cum generatur pus dolores præcipue contingunt & febres, extenta

Galenus 1.
de Crisibus
cap. 18.

Oo

587 APHORISMUS OCTAVVS

*Galenus. 2.
Aphorism.
comm 47.* simul & calfacta præter naturam particula,
& hic quoque dum coctio fit humorum,
qui febrem accendunt, ab extensione vehe-
menti, & concitatione caloris similiter
euadit.

*Libro de
crisis ibi.* Sic in Anaxione quantum ex prima illa
crisi defecta relictum erat, hoc rursus effe-
uescens in coctionis tempore, illam quæ an-
tecessit secundam crisin, febrem generavit.
Licet & aliter respondere, statum scilicet ha-
bere latitudinem non exiguam quæ in plu-
res secatur partes, principium, medium, &
finem. In fine perfecta ut plurimum coctio
est, in reliquis temporibus perficitur.

Quamobrem cum statum definimus ex
perfectæ coctionis signis in vrinis apparen-
tibus, vel de vltima status parte intelligen-
dum est, vel perfectæ coctionis loco legen-
dum, quæ perficitur, nam si imperfecta in
humoribus coctio, ut potè quæ adhuc sup-
ponitur in fieri, vnde perfectæ coctionis
notæ in vrinis?

Tria ex dictis notanda, primum in feбри-
bus, quemadmodum in tumoribus adaugeri
febres, doloresque induci & symptomata ex
quodam veluti ebullitione & exustione san-
guinis, aut reliquorum humorum qui co-
quuntur. Alterum successiue fieri coctio-
nem, nec simul & semel omnes maturari par-
tes, vnde postmodum ex reliquis, recidiuæ
motus. Istud ex his Galeni verbis elicere
vnusquisque potest. Quæ ex humore (inquit)

etia inflammationem proficiscitur febris, in humore molestante, cruditatis tempus principium ponendum est: dum concoqui coepit, principium finitur, & secundum tempus quod ascensum vocant succedit: At cum ipsa concoctio maximè fit vigor: inde rursus declinatio, qua quidem & symptomatum magnitudo & humorum copia cessauit, restat verò in ea humorum adhuc modicum qui concoctionem requirunt. Ecce ut in vigore non simul humor omnis coquitur; sed nè totus quidem.

*Lib. de tot.
morb. temp.
porib' c. 8.*

Tertium colligimus ex praefatis his verbis (& cum ipsa coctio maximè fit, vigor) nempe coctionem in vigore perfici, nondum omnino perfectam esse; Quare in vigore signa visuntur perfectae coctionis, sed imperfecta, hoc est, nondum suis omnibus muneris absoluta. A potiori tamen fit denominatio, quam ob causam vigorem ex perfectae coctionis signis definimus.

Neque obstant allata ex Galeno paulò ante exempla, in quibus absoluta, perfectaeque coctionis indicia supponuntur. Istud in ijs solùm valet affectibus, qui sensim vacatione soluntur; in quibus ea dumtaxat prodeunt status tempore, quae planè sunt concocta: quae non omnino perfectè cocta, perficiuntur, sensimque ut perfectè cocta sunt, excernuntur.

Sic in pleuritide ad augmentum morbus conuertitur, cum pauca cocta expui incipiunt.

*t. de eris.
Capite 18.*

389 APHORISMVS OCTAVVS

fitque ad statum vsque ad plura & meliora
 sputa progressus: In statu exquisitè cocta, &
 multa, & facilè educuntur: in declinatione
 similiter, at pauciora. Sensim quippè coctio
 fit, sensim euacuatione morbificæ causæ co-
 pia minuitur, eo semper quod paratius est
 ac magis elaboratum prius erumpente. Sic
 in externis abscessibus pus absolutissimum
 prodire ex vna parte videmus, ex altera in-
 coctum & imperfectum vi exprimi, sensim
 tamen at non simul vndequaue elaborari,
 elaboratum sponte naturæ separari: Quod
 verò separatur perfectæ coctionis specimen
 exhibet. In febribus eo ipso modo coctio fit
 quo in ijs quæ suppurantur inflammationi-
 bus, at non sensim vt in ijs coctorum eua-
 cuatio; cum igitur vrinæ partim ab absolu-
 tè coctis decidantur, partim ab ijs quorum
 perficitur coctio, non possunt non amborū
 simul notas proferre.

Signa itaque perfectæ coctionis proferunt,
 sed imperfecta, nisi fortè in extrema status
 parte, quæ declinationem proximè attingit.

Quoad alteram quæstionis partem attinet,
 duplicem vigorem statuimus: Alterum vni-
 uersalem de quo hætenus instituta oratio.
 Alterum particularem de quo in sequentibus.
 Vniuersalis, totius morbi tempus est: Parti-
 cularis, vnius accessionis solūm. Vnius mor-
 bi vnus est vniuersalis status, plures particu-
 lares, vt plures sunt accessiones. Vniuersalis
 vigor quot habet circuitus, tot habet parti-

QVAESTIO SECVNDA. 590

culares vigores: Illius à coctione, aut symptomatis, aut utroque simul: huius à caloris motu, ac symptomatum vehementia petuntur notæ. Is morbis omnibus communis est: hic, illis tantum affectibus qui per circuitus recurrunt. Illud commune utriusque est quod sæuissimis plerumque torquent symptomatis.

Quare in utrumque cadit deterrimi temporis appellatio.

Subdiuidere vniuersalem licet in eum qui symptomatum ferociam coniunctam habet cum perfectæ coctionis indicijs, & eum cui horum alterutrum deest, aut ferocia, aut coctio. Et hæc subdiuisio ad difficultatum quarundam exodationem, plurimosque vsus Medicos non inutilis.

An in vigore morbi victu tenuissimo semper utendum?

QVAESTIO SECVNDA.

Ita sentit noster Hippocrates hoc Aphorismo, apud quem in his potissimum breuibus sententijs suam habet Emphasim quæque dictio. Quorsum verò ἀναγκαῖον hoc est necesse dixisset in vigore morbi tenuissimam diætam seruare, nisi perpetuum id foret? Quorsum simpliciter, & indefinitè, cum indefinita oratio æquiualeat vniuersali. Ita

591 APHORISMUS OCTAVUS

sentiendum confirmant Galeni rationes : si enim quo tempore natura coctioni maximè attenta est, distrahi alimentis non debet: si quo tempore Phlegmasiæ vrgent, & grauissima symptomata, proritanda non sunt accessione alimonix: natura illorum impetu validè percussa & debilior reddita nouo quasi onere premenda non est, non opprimenda, in statu certè absurdum circa nutritionem occupari, quando vel illorum alterutrum, vel vtrumque simul obstitit.

Duplici ergò nomine cibus in statu detrahendus, morbi scilicet & virtutis ratione. Morbi, ne augeatur, & effèretur. Virtutis ne obruatur.

Addo morbum ex se, aut morbificā causam tantam quantam initio cibi copiā non permittit. Virtutem ad sui conseruationē minorem exposcere, vt potè quæ paulò post morbum sit euictura.

16. Metho.
di. 5.

At contrarium in Phlegmonarum curatione docet Galenus, præcipit in earū principio λεπιοτάτως διαίταν tenuissimè alere.

2. Acut.
f. 13.

Contrariū etiam in praxi obseruat Hippocrates dum in Pleuritide descendente illico purgationem exhibet, cuius operatione absoluta sorbitionem quidem eodem die imperat sed solito minorem, quoniam purgatione agitata & labefactata virtus tolerare alimoniam non potest, neque probè conficere nisi omninò pauca fuerit at sequentibus diebus, hoc est in statu, illam sensim

QVÆSTIO SECVNDA 592

adaugēt, liberaliorem perpetuò concedit. In statu (inquam) non enim putandum statim vt perfecta purgatio morborum ad declinationem venisse. Imò verò in quacunque pleuritide Prisanam neque multam, neque crassam admodum circa initia exhibet, sed prodeunte sputo eandē auget. Hoc præceptum in febribus (quod minus ferendum videtur) sequutus Auicennas, ignorata febris natura subtiliandum regimen ad maiorem cautelam admonet: talis autem ignoratio in principio accidit.

2. Acut. 1.
21. & 25.

Libro 4.
feb. 1.

Quis verò in statu intermittentis tertianæ genus id vitæ præscripserit? Si tertianæ non conuenit, multò minus intermittenti conueniet quartanæ. Dices leues hosce affectus extrema non requirere; augeri victus tenuitatem circa magnitudinis morbi gradum. At quid de anaxione censebimus pleuritide laborante? An credibile est ipsum toto status tempore qui septem dierum fuit (nam à vigesimo septimo, ad trigessimum quartum perdurauit) tenuissimum victum præcepto Hippocratis obseruasse? Tenuissimū inquam; exactè, hoc est omnimodam inediam, qualem intelligere dicimus Hippocratem cum de tenuissimo sine adiectione loquitur, vel certè melicratum. Pendet ex superioribus horum nodorum solutio quæ breuibus repero ad faciliorem memoriam.

Galenus 1.
Aphorif.
comm. 9.

Dictum in primis potissimam victus indicationem ad vires pertinere, tantum in-

593 APHORISMVS OCTAVVS

78 Metho-
di 16.

dicationi à morbo sumptæ tribui quantum per ipsas licet; Itavt in ipso etiam vigore nutrire aliquando cogamur si casus irreperit aliquis robor dissoluēs. Quemadmodum in Thoracis affectibus, in quibus crebra per tussim & expectorationem agitatione concussæ virtuti cibus potius quàm medicamentis consulendum.

Dictū præterea diuersas vitæ formas iuxta morborum naturam & magnitudinem applicandas. Sic leuioribus, leuiora; mediocribus, mediocria; magnis, magna, extremis conueniunt extrema, positis debitis conditionibus.

Dictum tertio morbificam causam sensim quandoque excerni, aliàs confertim, totamque in vnam aliquam crism siue expulsionem asseruari. Dum paulatim expellitur, vt in pleuritide, paulatim quoque progrediente morbo adaugenda alimonia, in vigore maximè coctionis quo plurima expuuntur, vt adaucta virtus inchoatum opus (excretionem intelligo) perfectè expleat. In cæteris propter allegatas initio rationes parcius offerenda.

Dictum quarto non accipiendum absolute tenuissimi vocabulum, itavt in quocunque morbo tenuissimum victum necessario iniungendum putemus, sed comparatè, ad cuiusque morbi naturam, hoc nimirū sensu. In vigore cuiuslibet morbi imperanda tenuissima illa vitæ regula quam ex propria

QVÆSTIO SECVNDA. 194

natura morbus exigit, potest quoque intelligi comparatiuè ad reliqua morbi tempora, hoc sensu; in vigore tenuissimè præ cæteris morbi temporibus nutriendum, suppositis præfatis conditionibus.

Addimus ipso morbi principio victum subtrahendum, in fluxionis metu; quam ob causam in Phlegmonarum principio tenuissimè alebat Galenus. Neque si crudioribus succis infarctus sit ventriculus, ante exhibendum quam vel sponte, vel artis beneficio isti descenderint.

His pro fundamento positis facilis argumentorum solutio. Galeno iam satisfactum est. Ad Hippocratem patet ex primo & tertio, & vltimo supposito. Responderi etiam potest victum adaugere Hippocratem, sed cum restrictione, nempe modo cessauerit dolor; Cessat autem penitus non in statu sed declinatione. Declinatio porrò, si Symptomata spectemus, statim quandoque a venæ sectione, aut purgante Pharmaco in laterali morbo accidit: id quod ipso vacationis die, vel sequenti sæpe mihi licuit obseruasse. Ad didi (si Symptomata spectemus) nam coctionis habita ratione de temporū distinctione aliter iudicium feremus.

*Gal. 1. de
Crisibus
capite 8.*

Ad Auicennam dicimus, nusquam ipsi in mentem venisse initio quarumcunque febrium tenuem præscribere diætam, sed à solita & pleniore sanorum viuèdi ratione recedere, ne materiæ morbificæ, ex congestionem cru-

ditatum cumulus adderetur.

Ad argumentum de febris intermitten-
tibus satis esse possunt quæ secundo habentur
supposito. Quanquam nihil obstat quò
minus in eiusmodi affectibus interualli tem-
pore etiam in vigore vniuersali copiosè nu-
triamus, Non enim prohibet morbus vt
potè qui intermittit: non reuirt virtus vt
quæ, intermissione recreata, liberius conficit
alimentum.

Anaxioni verò non exactè tenuissimus
victus imperatus est ab Hippocrate, sed is
quem affectus ratio postulabat. Neque per
tenuissimum, exactè tenuissimum intelli-
mus in hoc Aphorismo, vti docuimus.

Discutienda hoc loco pulcherrima dubi-
tatio, vnde hæc tenuissimi victus in vigore
indicatio, si nihil indicat tempus? Recens
vetusue vlcus nihil indicat (inquit Galenus)
quanquam indicare videtur nonnullis, sed
hi seipfos fallunt, non aliter quam in ijs quæ
ad victus rationem spectant, cum aliam initij,
aliam incrementi, aliam summi vigoris, ali-
am remissionis indicationem esse dicunt.
Is ipse Thessalum his aggreditur verbis.

*Galenus 4.
Methodi 4.*

Ex diurnis vlceribus quænam est, ô ge-
nerosissime Thessale indicatio? Ego sane non
ex his, neq; ex recetib⁹, neq; omninò à tēpore
in vlllo morbo curationē vnquam inueni, sed
ex ipso quem sanandū mihi proposui affectu.

Prorsus enim si tempus spectabitur tan-
quam ab eo indicatio sumatur, alteram se

QVÆSTIO SECUNDA. 596

cundus, alteram dies tertius indicationem suggeret: ad eundem modum & quartus, alteram à quinto. Et ab his omnibus sextus, & à reliquis qui sequuntur singuli.

Respondemus nos, nullam à tēpore aut curationis aut victus indicationem peti, sed ab affectu ipso, cuius à tempore sumuntur indicia. Tria enim hæc se se mutuò consequuntur signum, affectio, curatio. In inueteratis ergò vlceribus vitiosi succi signum est diurnitas: affectus: succi vitium; curatio, eiusdem expulsio. Veteres secundo prætermissio tertium plerumque subijciunt. Sic iubet Hippocrates, ab inueteratis vlceribus sanguinem effluere assidue finamus, utcunque id oportunū videbitur, non utique curationem indicante vetustate, sed sanguinis vitio, à quo prohibetur ne vlcera sanescant.

*Galenus 4.
Methodis 5.*

Eodem modo & principium & augmentum, & vigor, & declinatio morbi constitutionem & mutationem designant, ab hoc statu & mutatione diuersa oritur victus intentio.

Statuimus ergò (ut rem totā pauca conferamus) in vigore tenuissimè cibandum, habita ratione vitium & morbi à quibus hæc victus procedit intentio, non à tēpore. Tempus solum denotat veri indicantis conditionem. Itaque in diuturnis morbis copiosior erit in vigore alimonia, quam in breuibus, non quod diurnitas aut breuitas ex se quic-

§97 APHORISMVS OCTAVVS

quam immutent, sed statum virtutis futurum designant. diurnitas quidem indicio est facultatem tanto tempore sine cibo subsistere non posse. Cibus ergo offerendus facultatis ratione, etiamsi conraindicet morbus. E contrario magnitudo morbi summa in vigore, tenuissimum postulat victum; eiusdem vigoris breuitas indicio est tantillo tempore persistere, virtutem integrā posse absque alimento, quare breuitas signū est virtutis constantis, virtus constans abstinentiam illam perfert & permittit.

Συμμεμαίρεσθαι, δε χρὴ καὶ τὸν νοσέοντα ἢ
ἐξαρκεῖσι τῇ διαίτῃ πρὸς τὴν ἀκμὴν τῆς νῆσος,
καὶ πρότερον ἐκείνος ἀπαυδῆσει πρότερον, καὶ ἐκ
ἐξαρκεῖσθαι τῇ διαίτῃ : ἢ νῆσος πρότερον ἀπαυ-
δῆσει καὶ ἀμβλυεῖται.

Conijcere autem oportet
nunquid æger cum tali victu
ad vigorem morbi sufficiat, &
nunquid deficiat prius, nec
possit cum tali diætâ persistere,
an prius desistat morbus &
retundatur.

Commentarius.

DOcuimus hasten^o victus indicatio-
nem à duobus peti, morbo scilicet
& viribus. De morbo in præcedētibus;
de viribus hoc dicemus Aphorismo.
Virium quidem prima potissimaque in

199 *APHORISMVS NONVS,*
constituendo victu habenda ratio, vt
pote' quarum gratia is instituitur: tan-
tum itaque de intētionē à morbo sum-
pta remittendum est, quantum ipsa ad-
hortnatur, tantum cibi indulgendum,
quantum ipsa expostulant, ne prius cū
ipsis vita deficiat quàm morbus obtun-
datur. Potest autem hic Aphorismus ad
septimum referri, itavt alterā eius par-
tem expleat, hoc sensu: non modò ab
extrema victus tenuitate recedendum
ea proportione, qua morbi magnitudo
& vigor recedunt ab extremis, sed &
vires quoque æstimandæ, pro quarum
modulo alimonix modus imponendus.
Potest quoque cum præcedente con-
iungi vnamque hanc sententiam effice-
re: in vigore quidem tenuissimo sem-
per vtendum est victu si morbū specte-
mus, verum obstat quandoque naturæ
vis quæ nisi alimento instauretur, effœ-
ta iacet, & elanguida prius quàm mor-
bus profligetur. Vtramque interpreta-
tionem admittimus tanquam vtilem
& consentaneam: vtraque est ad men-
tem Galeni. Posteriores quidem hæc
illius verba continent: nutrire aliquan-
do cogimus in ipso morbi statu, si ca-
sus interuenerit aliquis naturæ robur

APHORISMVS NONVS 60●

dissoluens. Priorem illa: cum ita robusta virtus fuerit, ut speremus perdurare ipsam posse toto intermedio tempore ad summum usque vigorem morbi, exquisitam habebimus declinationis quantitatem. Vtramque igitur amplexi commodè sic Aphorismum interpretamur. Si quando animaduertat Medicus cum præscripta victus regula non posse ægrotum ad vigorem & in vigore subsistere, tantùm indulgeat, quantum exposcunt vires ne priùs cum ipsis fatiscat anima, quàm morbus.

Huic interpretationi famulatur præpositio illa *πρὸς*, quæ cum accusatiuo iuncta ad, apud, erga, circa, sub, ante, versus, in, cum motu, & sine motu significat. Quarum significationum nullo in præsentia ab intento nostri Hippocratis, uti nec à veritate aliena.

Questionum series & ratio.

Nova hic proponitur victus intentio, à virtute desumpta, quam ob causam toti circa virtutis contemplationem versamur.

Querimus primùm quid sit virtus, seu

facultas.

Secundò, quot sint facultates principes, nam de alijs non loquitur Aphorismus.

Tertiò, de qua facultate sit audiendus.

Quartò facultatum principum indicia declarantur.

Vltimò (cùm conijciendum moneat Hippocrates, utrùm conuenientem dietam possit nec ne integra virtus perferre) vnde petenda sit futura virtutis coniectura copiosè demonstratur.

Quid sit facultas?

QVÆSTIO PRIMA.

CVM hic & alibi sæpè facultatis sit mētio, imò verò cùm nihil in omni medicina adeò tritum sit & familiare quam facultatis commemoratio, siue de victu, siue de euacuationibus loquamur, aut cæteris actionibus Medicis, operæ pretium est quid hoc nomine intelligamus; An vni dumtaxat, an pluribus illud conueniat: cui in præsentia applicari debeat aperire.

Circa primum nonnulla facilioris doctrinæ gratia delibanda, illud in primis facultatem, potentiam, robur, vim, virtutem, naturam, ἰσχύω δύναμις, πρόμειν, ἀρετή, Φύσις & si quæ alia id genus græcis aut latinis vsitata vocabula, promiscuè apud Medicos pro synoni-

Synonimis vsurpari.

At non vno tamen semper capiuntur modo, ad diuersa vnumquodque extenditur. Alias enim præcisè dicunt animæ aptitudinē ad operandum: Alias solam notant instrumenti dispositionem: Alias vtrūque simul connotant: nōnunquam etiam actus & operationes sua significatione includunt.

Rem clariùs explico. In omni actione tria hæc sese mutuò consequuntur, essentia, virtus, actio: virtutem quippe sequitur actio, virtus essentiam: essentiæ quidem primariò debetur operatio, verùm cum operari immediatè ipsa non possit, neque tot tamque varios effectus producere vna & eadem persistens, quot & quàm varios promit simplex rationalis anima, multis se facultatibus & potentijs fundit atque ostentat.

Haud secùs ac pomū, quod reuerà vnum (vt Ferneliano vtar exemplo) varias spargit qualitates, odorem, saporem, & colorem: itaque dum vna animæ essentia complura de se profert opera, varias in hæc facultates accommodat, vt sit sua cuiusque operis facultas, neque sint vnius & eiusdem facultatis opera diuersa. Porrò facultas ipsa non nisi in subiecto legitimè disposito, vim suā prodat, non enim si videndi potentiam calcaneo inesse fateamur, ideo videre calcaneum inferemus, nisi adesse pariter illic videndi instrumentum demonstretur.

Quamobrem duo in potentia considerāda

Pp

*Libro 3.
physiologia
Capite 2.
Gal 1. de
facultat.
natural.
Capite 4.*

603 APHORISMVS NONVS

Alterum ex parte materiae, alterum ex parte formae. Ex parte formae estabilitas ad agendum: ex parte materiae est dispositio idonea quae sita est in temperamento similium partium, & debita organorum conformatione. Exempli gratia in potentia visiva ex parte corporis est receptio specierum quae tale oculi temperiem, & conformationem requirit. Ex parte animae estabilitas ad videndum.

Item in irascibili ex parte animae est aptitudo ad irascendum, ex parte corporis feror sanguinis circa cor. Vtrique parti nomen potentiae commune est, quatenus ab utraque habet aliquid, primario tamen & principaliter animae tribuitur, quoniam primario illam habilitatem dicit ab anima emanantem, & secundario instrumenti dispositionem. Ambo haec quandoque seorsim, quandoque, simul sumpta facultates nuncupamus.

Facultatem vero cum necessario supponat actio (huius enim illa est causa) facultatis nomine ipsam cum facultate actionem nonnunquam comprehendimus, ex consequenti operationes quoque primo & per se animae tribuimus, corpori secundario ac instrumentaliter.

Notandum denique animae partem & potentiam à gravissimis auctoribus plerumque confundi. Aristoteles ipse nobis aliam distinctioris doctrinae parens, appetituum & vegetativum quandoque partem animae vocat,

*2. de anima 1. 22.
27. 28. &
alibi.*

quandoque potentiam. Ne quis ab huiusmodi confusione serpat error, tria hæc speciem, partem, & facultatem sic inuicem distinguimus. Speciem appellamus ipsam animæ substantiam spectatam in ordine ad suum genus, quomodo tres animæ species sub communi genere collocamus, vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem. Pars à specie re ipsa non discrepat, nam vegetatiuam & sensitiuam quas species constituimus, partes hominis dicim⁹, vt relationē includunt ad animam rationalem cum qua simul unicā animam completā efficiunt, quo modo pars relationē includit ad aliam partem cum qua totum construit. Potentia ab his eo diuersa est modo, quo substantia ab accidente, & subiectum à suis proprietatibus, est enim nihil aliud quàm aptitudo quædam à substantia deriuans & profluens qua ipsa ad operationem ordinatur. Triplicē facultatis à parte differentiam assignat doctissimus Fernelius. Quod illa possit ab animæ substātia seiungi atq; discludi, pars nulla queat separari quin tota simul anima disperdita soluatur.

f. Phylologia c. 2.

Facultas quamuis ingenita sit, animæ tamen accidit & inhæret; pars animæ essentia est, & quædam illius ceu portio: hæc seorsim constituta aut in stirpibus aut in belluis consistit, illa disiecta nunquam constitit, citra animæ ex qua pēdet adhæsiōne Hactenus Fernelius. Cuius secundam tertiamque distinctionem nullus fortasse non admiserit,

605 *APHORISMVS NONVS*

sed quod in prima affirmari videtur, potentias sine anima esse posse, aut ipsam sine potentijs constanter negarit. Est enim inter essentiam & eius proprietates & passiones necessaria connexio. Animæ verò ita propria sunt facultates (ipso Fernelio teste) ita infra atque intestinæ, vt plerisque pro illius essentia putentur. Neque valet quod de augetcædi facultate in contrarium affertur, nusquam aboletur illa, aut intercidit post vigorem annis confirmatum, remanet simul cum anima viridi æuò constans, neque exitum habet in ætate: eius tamen actio nulla est reluctante solidarum partium siccitate, quæ vltiorem extensionem non patitur; sic in Hypochymate, in obstructione nerui optici, in extremo senio confectis, integra remanet facultas visiva corrupto aut deprauato videndi instrumento. Animalia quoque ex putri materia genita, & quæ ex collatis diuersorum generum seminibus emergunt sterile semen edunt & minimè fœcundum non facultatis procreatricis, sed partium id opus perficientium vitio: Quemadmodum neque in homine si coire nequeat, coitus impotentiam in facultatis quæ ab anima pendet defectum referemus, sed culpam in corporis dispositione perquiremus. Neque putet quisquam aliter Ferneliū sensisse, suam ille sententiam disertè explicat, sequenti capite his verbis; persistit vna quidem facultatum substantia in diem vitæ supremum.

neque à suis illa viribus manet destituta: quorsum enim genito animali atque edito debeat procreandi vis perire? Quid illam sustulerit? Verùm quoniam prima illa seminis natura, quò vires suas exprimat, idoneo corporis alicuius & caloris adminiculo indiget, citra cuius opem ne minimum quicquam efficere potest, cum certè aut mutila erit & violata corporis integritas, aut ad effectiorem materia deficiet, tum illa vacabit finemque constituet operi. Facultatis ergò nomine in allegata distinctione non ipsam habilitatem, siue aptitudinem intelligit, quam ab animæ substantia negat hic segregari posse, sed dispositionem corporis siue instrumenti, iuxta secundam à nobis antea propositam acceptionem.

Circa quod illud hoc loco prætermittendum non est, quod quamvis facultatis appellatio propriè & primariò potestati illi debeat, quæ in anima est, & quam ipsa velut è finu suo promit, nihilominus à Medicis communiter Galeno duce temperamento defertur: altioris illa est speculationis, nec ad Medicos vsus conferre quicquam potest: ab hac intentiones tuendæ, instaurandæque valetudini necessariæ depromuntur. At nos illam tamen utroque modo definiamus.

Philosophicè primum facultas animæ est qualitas de secunda specie quam anima de se promit ad munerum functiones.

Euidens est hæc definitio ex antedictis. Vni-

607 *APHORISMVS NONVS*

ca se se offert extricāda difficultas, quorsum ad obeunda munia has de se anima eliciat facultates? Quorsum inter animā & operationes medium istud adsciscamus? Quidni vt facultates sic & operationes immediatē possint ab anima proficisci?

Plexum hunc satis alioquin inuolutum atque intricatum breuibus expedio, volensque & lubens admitto, nihil implicare quō minus concedatur animam immediatē suas posse actiones exercere, si supponamus suas ipsam facultates producere siue per veram & realem efficientiam (vt nonnulli autumant) siue per emanationem quandam & resultationem vt alij explicant: par vtrobique fuerit ratio, aget ipsa vtrobique immediatē quod substantiā creatā minime cōcedimus. Quam obrem rationi magis consentaneum videtur. Negare animam verum & proprium efficiens suarum potentiarū esse; simul enim vna eademque actione à generante siue procreante animam, congenerantur potentia; eiusdem est dare esse & sequentia adesse; accessorium sequitur principale, generanti ergo vera facultatum efficientia accepta referenda.

Non igitur (inquies) virtutem de se promit anima quemadmodum in definitione asseritur, Promit certē, idque dupliciter, primū via generationis quatenus hęc illarum est principium effectiuū non propriē quidem & directē, sed per modum cuiusdam deter-

minationis, quatenus scilicet anima causa est ut potentia fiant ordine quodam & necessaria connexion: nequit enim agentis virtus attingere passionem nisi medio subiecto, nequit passionem efficere, nisi pariter efficiendo subiectum. Secundo via actionis potentias de se ut de subiecto promit anima, easque ad operationem profert atque excitat. Medicè definiri facultas solet actionis causa in temperie consistens naturali.

Dicitur primum actionis causa, illā enim supponit, ad illā refertur actio: & quemadmodum opera ab aliqua procedunt actione, sic hāc omninō aliqua præcedit causa, quam proinde à faciendo facultatem nominamus. dicitur secundo in temperie consistens naturali, quoniam facultatum essentiā in com-
modo singularum partium temperamento posuit Galenus: nam tum demum (inquit) suū quæque munus obit strenue ubi est temperatissima; malè è cōtrariō suas vices explet cum intemperata. Hic temperatissimi nomine, æqualem in omnibus qualitatibus moderationem, siue temperiem ad pondus nolim intelligi, neque per intemperatum qualitatis alicuius excessum: sua namque singulis partibus temperies est legitima & propria quæ à medio recedit, talisque ad debita munia rite peragēda idonea est ac necessaria, quā ideo ad iustitiam vocamus.

*r. de præ-
sag. ex
puls. l. 4.*

Cerebrum verbi gratia frigidum est natura sua, hepar calidum, cæteræ partes quali-

609 APHORISMVS NONVS

tatis alicuius dominium sunt sortitæ temperatæ tamen æstimantur, & temperatissimæ, cum propriam hanc & naturalem qualitatem retinent inculpatam, non adauctâ, non imminutam: naturalis proinde vocem definitioni adiunximus.

Quæsierit fortè quispiam cur temperiem solam facultatem vocemus? Quidni iustam partium conformationē hoc eodem nomine donemus, cum ab utroque dependeat actio? Respondeo temperiem esse principium principale ut quo: conformationem instrumentale tantum. Temperiem quidem ut corporis formam, aut quid ad illam proximè accedens agnouere & Hippocrates & Galenus, hanc proinde ad actiones corpore uti volunt suis organis distincto atque composito velut instrumento. Circa primum quæsitum hæc satis, nunc principum facultatū numerum expendamus.

Quot sint facultates principes.

QVAESTIO SECVNDA.

TRes esse facultates principes essentia, sede, instrumētis, fine & operationibus distinctas ita receptum communi Medicorum ferè omnium consensione video, ut facile lōgiori probatione supersedendum duxerim, maximè cum (ut inquit Celsus) abij-

QVAESTIO SECVNDA. 619

ciendæ sint rationes, vbi experientia testimonium præbet Medicinæ, nisi me summorum quorumdã Philosophorum auctoritas à sententia reuocaret.

Aristoteles primus à veteri sui præceptoris disciplina defecit, cæterosque postmodum suæ doctrinæ sectatores Medicos etiã nonnullos traxit in errorem. Vt enim facultatem naturalem & animale[m] falsò in corde collocavit, sic vitalem (quæ sola huius est propria) vel tanquam nullã, vel vti ab alijs minimè seiugatam prætermisit: Cor quidem caloris & vitæ fontem constituit, ab hoc vtrumque in omne corpus effundi asserit & emanare; Hoc ipsum ideo primum vivere, & vltimum emori: verum nullam in calore illo vitali facultatem agnoscit à naturali diuersam, vitamque in nutritione & augmentatione colligit. Tamdiù enim superstes est vita, quamdiù nutritio persistit, tamdiù perseverat nutritio, quãdiù viuificus ille calor alimentum conficit, cæteraque vitæ munia perficit.

2. de ani-
ma text. 3

Ab eodem igitur principio calor, vita & nutritio deriuatur. Iam vt à corde vita & nutritio, sic animales quoque profluunt actiones: nam cum animal qua animal est vita fruatur, à quo principio animal est, ab eo vitam quoque habeat necesse est. Ab vnico ergò principio binæ illæ facultates, quibus referri debent acceptæ illæ functiones, quas vitali tribuit vulgus Medicorum generatio quippe

611 APHORISMVS NONVS

spirituum & coctio ad potentiam nutritiuam pertinent. Ipsi deseruiunt non minùs quàm sanguinis in hepate generatio, eiusque per omne corpus diffusio, Pulsus ad motiuam reducitur, imò verò ad nutritiuã, non secùs atque expulsio & attractio. Respiratio ad caloris euentilationem, & spirituum productionem adinuenta, virtute animali absoluitur: eodem modo sub vtraque aut alterutra vitalis potentia continetur: talis Peripateticorum opinio.

*Auerro-
es 2. collig.
Capite 7.*

Nos veriorem sententiam sequuti, iudicio sensuum firmiùs certiùsque quàm apparente rationum probatione stabiliti constanter asseueramus, tres in perfectis animalibus principes partes constitui, à quibus in reliquum corpus vis quædam peculiaris & cuique propria, obeundis actionibus necessaria disperitur. Illæ sunt cerebrum, cor, & iecur. Ab illo virtus animalis exoritur, ab altero vitalis, ab hoc denique naturalis. Cerebrum animale spiritum in quo sentiendi mouendique vis inest reliquis partibus impertit: cor vitalem, natiui caloris atque ab eo vitæ fomité: iecur naturalem vna cum sanguine nutritionis materiã atque effectricem causam. Harum facultatum ab animantis substantiæ primordijs orta necessitas; quæ cum fluxa sit, mutuòque contrariorum ex quibus componitur dissidio & conflictu continuò dissoluatur, tot tamque diuersis actionibus in horas in momenta dies noctes-

QVÆSTIO SECUNDA 612

que absumatur, extremis etiam iniurijs op-
petita sensim sine sensu in auras euanescat,
ac pæne corrumpatur, assidue reparatur ne-
cesse est, nouaq; in effluxæ locum succrescat.
Cibus propterea & potionibus indigem°. Ve-
rùm cum in tanta tãque multiplici ad hunc
vsum à naturæ opifice comparata materia
delectus aliquis requiratur, & nocui ab in-
nocuo, laudati ab illaudato, pestiferi & exi-
tialis à benigno & salutari secretio, sensus
in subsidium venere. Sed neque irruentium
in nos contrariorum occurfus effugere, ne-
que familiaria longius distita consecrari li-
cuisset, nisi mouedi potestas vtrique muneri
satisfecisset. Et hic quidem potetia animalis
ortus. Iam verò quorsum opipare instructæ
mensæ? Quorsum tanta industria conquisi-
tæ dapes? Nisi in ventriculo primum elabo-
rata, postmodū in iecore in sanguinē versæ,
mox in vniuersum corpus pro conuenienti
alimonia ferantur? Hic naturalis facultatis
ortus. Denique cū non nisi in viuente cor-
pore illæ expleantur functiones, neque vita
vt nec vllā viuentis actio sine insito & natu-
rali calore tantillum subsistat, neque natiuus
ipse calor totus euanidus & fluxilis, tã va-
riè occupatus atque implicitus diu sufficiat
& duret, adscititio certè opus habet cui^o ad-
miniculo fulciatur atque sustentetur; Quam
ob causam vitalem spiritum cor assidue fa-
bricatur, illumque quaquaversum per singu-
la membra transfundit. Hic vitalis ortus.

613 APHOSISMUS NONUS

Tres ergo primariæ animæ facultates locis
essentia, operationibus & vsibus disiunctæ,
mutua tamen conspiratione vsque adeo in-
ter se connexæ vt alterius operam altera ne-
cessario exposcat. Animali vitalique mate-
riam suppeditat naturalis, animali item vi-
talis, ac prætereá vtramque calore benefico
tuetur ac fouet, ac ad opus excitat, & natiuū
earum calidū à dissolutione vindicat. Vitali
respirationis motum præbet animalis, cuius
beneficio intromissus aër illius æstū attem-
perat, nouumque spiritibus pabulum sufficit
eisdemque depulsa fuligine depurat. Eadem
naturali quoque externum alimentū quæ-
rit, seligit, præperat, offert, ingerit.

Quæret studiosus aliquis si necessariam
confert operã naturali facultati vitalis, cur
hanc plantis aut etiam ζωοφύτοις (quæ non-
nulli Græcorum imitatione plātanimes vo-
cant) cur insectis natura denegauit? stirpium
quidē pauca sunt & rudes actiones, suis illæ
radicibus defixæ amicum ab ambiente terra,
at impurum, crassum, & lutulētum succum
proliciunt, quo alātur: in crassa & terrestri
materia fundatus calor otiosus, nec citò nec
facilè dissipatur: quis tum igitur cordis vsus?
At animalibus imperfectis cordis gerentem
vices partem tribuit Aristoteles, ne à sua de
cordis principatu opinione deflectere, cogere-
retur: frustrà tamē meo iudicio, non enim
ab ea parte, diuulsa reliquæ vitam & mo-
tum tamdiu tutarentur. Toto ergo corpore

QVÆSTIO SECUNDA 614

fusus est æqualiter illorum calor, isque sic exiguus, vt cum non magna fiat eius efflatio, peculiari ad sui conseruationem reparacionemque virtute non egeat. Perfectorum animantium valida & multiformi actione calor exoluitur, multum proindè & validum omninò aduentitij caloris affluxum ad sui tutelam & restaurationem exigit.

Harum porro facultatum distinctionem manifestè cõuincunt tum partium quibus illæ insidèt constructio: tum instrumentorum exortus, quibus quasi per tubos in vniuersa membra deferuntur, tum particularis virtutis cuiusque offensio: illæsis cæteris, tum medendi Methodus, quæ vt varia debetur varijs affectibus, ita quoque varijs partibus applicatur quarum sunt læsæ actiones. Breuibus si lubet expendamus singula, de constructione dicamus primum. Quorsum tale sabrefactum à natura iecoris pareuchyma, quale in anatome visitur? Quorsum circumpositæ vndequaue præparando defecandoque alimèto partes? Hæ ipsæ diaphragmate quasi vallo quodam septæ, & à spiritalibus seclusæ? Frustrane hic apparatus? Aut si ad peculiare munus aliquod, nunquid mediante particulari aliqua facultate? Idem de corde & cerebro iudicium esto, suis enim vtrumque distinctum conclusumque terminis, sua cuiusque propria substantia & conformatio, sui finis, sibi vltro citroque auxiliarias ambo & famulantes obtinent partes.

615 *APHORISMVS NONVS*

Fictitia verò illa ductuum propago à Peripateticis excogitata, qua venas, arterias & nervos quemadmodum & facultates ipsas à corde nasci comminiscuntur, fideli Anatomies inspectione pridem explosa est, tandemque conclusum, cum à iecore venas, à corde arterias, à cerebro nervos oriri sensus ministerio deprehendatur, in iisdem à quibus hæc ducta principijs facultates inhærere. Quod amplius suæ sunt cuique facultati propriæ & peculiare læsiones (quod modo probandum suscepimus) sua læsionum iudicia, sua remedia parti propriæ destinatæque admo- uenda. Vitalis potentiæ debilitatem aut robur ex pulsibus vënamur: naturalis & recrementis singularum coctionum: animalis ex motu & sensu. Horum quodlibet defectum aliquem aut mutationem in ea vnde exoritur parte indicat, cæteris pristinum ritum seruantibus. Læsionum eadem ratio sui cuique particulares affectus affectusque proprii peculiarisque principij indices. Naturalis potentiæ vitium Atrophiam inducit, aliàs Hydropem, aliàs Cachexiam, aliàs alia incommoda, integris etiamnum vitali & animali; aut non valde offensis. Sensu motuque priuata membra non illicò vita priuantur & contabescunt. Afficitur in peste vis cordis, reliquis nondum afflictatis. Grauior tamen vnius offensio subsistere diu cæteris intactis minimè potest; Vnius interitus cæteras mox in consensionem trahit, vitalis maxime si

quandò offendatur, eius usu carere cæteræ & orbari pœnitùs tantillo tempore vix queunt. Iam modò vt in Lypothymia afflictionem in corde agnoscimus, eademque roborando confirmandoque præsidia adhibemus, sic omninò in Atrophia vniuersali iecur inuenitur; In læsa memoria, cæterisque sensibus interioribus deprauatis cerebrum. Quàmquam aliarum partium communione labes inducatur. Vt ergò ex vitiata actione partem affectâ discernim⁹ & curamus, ita sanè cuiuslibet actionis effectricem facultatem in ea ipsa parte tanquam in arce propria collocamus.

Neque est quod nobis obstrepant Peripaterici, suisque nos argutijs à sensuum fide distrahant: falsum est quod illi adstruunt, spirituum vitalium generationem, eorumque per corpus diffusionem ad altricem vim pertinere, nec non & motum pulsus eodem referri, quo expultricis & attractricis actiones: hæc vitalis facultatis opera ad nutritionem non ordinantur, & diuersa postulant instrumenta. Ad nutritionem non refertur ex eo patet, quod diximus corrumpi quandoque in vna parte nutriendi potentiam, superflite vitali (aduertant interim lectores Medicè nos potentia nomen vsurpare) diuersa esse instrumenta, diuersumque operationis modum docet *ἀντροψία*. Eundem pulsus motum virtuti motiua subijcere, hominis est à ratione alieni. Age si lubet simul vtramque virtutem conferamus: motrix ap-

617 *APHORISMVS NONVS*

petitu quodam & cognitione pro arbitrio
cietur: Pulsifica, nulla cognitione impellitur,
tota pendet à natura, neque ad libitum pro-
hiberi, retardari, aut cohiberi potest. Illa
compræhenso per somnum cerebro feriatur
opere fatigata: hæc nulla agitatione fatiscit,
nunquam facta officij intermissione conqui-
escit. Illius finis sequela est & fuga: huius,
caloris euentilatio, & spirituum vitaliũ dif-
fuso. Denique illa in vermiculis alijsque in-
fectis perfectè reperitur; Hæc non nisi in
animalibus perfectioribus, respiratio verò in
nostra est potestate, & musculorum benefi-
cio completur, quamobrem effectiue ad fa-
cultatẽ pertinet animalẽ, finaliter ad vitalem.

Sub vitali demum animalẽ contineri malè
colligitur, ab Aristotelicis hoc argumento
superiùs allegato: animal quia animal est vi-
uit, ergò à quo habet vt viuat, ab eodẽ ha-
bet vt sit animal, primum habet à potentia
vitali, ergò & alterum. Rectè forsã colli-
geretur si primò & per se vitam acciperet
à potentia vitali, non autem ab anima quæ
est actus primus, hoc est vita ipsa: ab illa
secundariò tantum vitam habet, & quoad
actum secundum ad quem potentiæ per se
ordinantur: hunc actum animalia imper-
fecta non obtinent, quibus animalis defini-
tio negari non debet: ex vna itaque perpe-
ram infertur altera. Sed nunc relictis Philo-
sophicis concertationibus, eò deueniamus
cuius gratia hæc suscepta disputatio.

De qua

*De qua facultate audiendus sit
hic Aphorismus.*

QVAESTIO TERTIA.

DE virtute potissimum naturali & virali difficultas est ad vtram victus indicatio sit referenda.

Ad naturalem hanc indicationem pertinere his rationibus persuaderi potest. Ab ea facultate victus indicatur, quæ circa alimoniam versatur, cum igitur nutritiua, quæ sub naturali continetur, Medicorû omnium suffragio tota sit in alimenti coctione, distributione, transmutatione posita, ad ipsam victus indicatio spectabit. Quæ longo tempore extenuatur corpora lentè reficere oportet, quæ verò breui breuiter, inquit Hippocrates, limitando refectionis modum ab extenuationis modo; quamobrem refectionis quoque indicationem ab extenuatione desumit, & meritò. Ecquis enim alius obsecro nutrimenti vsus, nisi vt dissoluta substantia nouæ adiectione reparetur? Adijci hæc nequit, nisi immutetur: neque etiam immutari, nisi debito prius modo apparatus, parte nutritiæ apponatur: Hæc altricis sunt munia, ergò & eiusdem victus indicatio. An verò cum subtrahendum in vigore morbi cibum sæpius inculcat cum Hippocrate Galenus,

Qq

ne naturā auoces à causā morbificā coctio-
ne, aliam naturam intelligit quā altricem?
quæ vt laudabiles succos concoquit quò
in viuentis substantiam abeant, sic prauos
& extraneos coctione quadam quò nocere
desinant mitiores efficit, moxque suo impe-
rio addictos à probatis segregat & excludit.
Quid plura? nunquid victum exposcit per
se primariò virtus illa quæ, aut sola, aut præ-
cipuè, aut primariò, & immediatè malè ab
inedia afficitur? Hæc inedia tribuit Galenus,
quod eliquet carnes succos biliosiores ama-
rioresque & prauiores reddat, atque corrū-
pat, alui ac interdum vrinæ suppressionem
inducat, excrementa omnia acriora faciat &
maligniōra, frequentes cordis morsus, vigi-
lias, & inquietudines inferat. Virtutis equi-
dem naturalis vitium est eliquatio carnum,
& Atrophia: eiusdem quoque est humorum
procreatio, acrium attemperatio, corrupto-
rum separatio, excrementorum depulsio; quæ
contrario modo accidunt, quicumque in his
error, ipsius annumeratur culpæ. Vigiliæ, cor-
dis morsus, inquietudines, quæ animalis par-
tis sunt passiones vt potè à sensibus natæ, ab
inedia per se, immediatè nō obtingunt, sed
mediantibus acribus illis & malignis succis
quos naturalis facultatis offensio & impo-
tentia efferari finit.

Valida sese offerunt alia ex parte argu-
menta quibus concluditur vitali potentiæ
victus indicationem deberi. Virium indica-

*Libro ad-
uers. Era-
sist. Capite
4. Et ad-
uers. Era-
sistrataos
capite 2.*

tionem vitalem vocat Galenus, vt quæ ad vitam custodiam pertinet nam neque vt valeam⁹, neq; vt à morbis vindicemur, ab ea quicquam primum accipimus, sed vt viuamus. Eius ergò facultatis est hæc indicatio, cuius est tutela vitæ. Amplius id probat alimenti finis à nobis paulò ante constitutus, nempè vt quod à corpore effluit resarciatur: quid autè tam fluxile, quàm vitalis spiritus? qui tum caloris, tum tenuitatis, tum agitationis ratione, tū actionū sine intermissione frequentia continuò auolat, & euanescit? At instaurari absque nutritionis ministerio non potest, nutritio itaque primariò intenditur ab ista potentia cuius est instrumentum. Dices hinc haberi Aristotelis intentum quod nuper refellimus, si enim ad vitalem primariò & per se nutritio terminatur, ad illam referetur quoq; potètia naturalis, illi⁹ hæc erit ministra. Sin hæc ab illa quiditate & essentia seiuncta est, suam ad opus proprium per se primariò conferet actionem, ad alienum, secundariò. Ad huius nodi solutionem fatendum est, altricem vim per se primò ad nutritionem ordinari: quid enim aliud per se primò ab altrice intenditur, quàm vt alimentum in aliti substantiã conuertatur? Hæc porrò conuersio formaliter nutritio est. Sed dirigitur præterea ad vitalium spirituum procreationem quibus materiem suppetit: Secundariò quidem si in se consideretur: verum ex intentione Medici primariò, quan-

9. Methodi
Capite 13.

Qq 2

621 *APHORISMVS NONVS*

quam mediatè. Is enim petita indicatione ab exolutione spirituum, ipsorum refocillationem per se primario procurat, ideoque naturalis facultatis operam (quoniam fieri aliter nequit) tanquam medium ad convenientis materiae preparationem interponit. Dices nutriri odore spiritus: Democritum solo panis vino macerati vapore per inspirationem attracto, vitam in plures dies prorogasse. Admitto ergo recreari externis odoribus spiritus, eorumque dissolutionem blando aliquo vapore retardari, quemadmodum decrepito illi accidit iam semimortuo: sed hæc ad perfectam spirituum generationem satis esse non possunt, conferunt certè aliquid amplius, quam externi aeris attractio: quamquam momentaneum ferè illud est minimèque constans, nisi tenuis defæcatique sanguinis accedat appulsio. Sanguinis itaque generatio ex primario medentis, consilio ad facultatem vitalem referenda. Aliàs facultatem naturalem circa alimenta occupare (quam in morbificæ causæ coctione, secretionem, excretionemque totam versari planè necesse est) in acutis potissimè affectibus, non modò absolum, sed plerumque etiam mortiferum. Quid quod felicissimo experimento in dies confirmatū, primam mox operam profere potentiæ vitali assumptionem ciborum? Ingesti nec dum confecti cibi, imò vix dū inchoata elaboratione, illicò ut benignis vaporibus caloris arcè subeunt, atque

sopitam vim illius refouent, conceptum ex inedia tædium depellitur, corpus seipso leuius redditur, tota moles terrea excitatis spiritibus sustentatur. Redit in memoriam prodita superius ex Galeno historia, lectori, ut spero, non importuna, si repetatur. Is in iuuenem incidit diatritariorum inedia eò deuectum, ut pulsus expers, vehementi frigore toto pressus corpore, neque loqueretur, neque sentiret, càm ecce diductis eius maxillis infuso ex angustioris vasculo ptisanæ cremore, & paulò post porrectis vini albi calida modicè diluti cyathis duobus, statim oculos sustulit, & loqui & audire cœpit & præsentis nosse, qui antè pro mortuo iacebat.

*Galenus 10
Meth. Ca-
pite 3.*

Ad nutritiuam referri virtutem nequit hæc subita mutatio, ut quæ terrestrior, pabulo crassiore vtitur, temporeque indiget diuturniore quò reficiatur, quò vim suam exerat, ac quaquauersum per dissita membra transfundat: habenda igitur vitali gratia, cuius elanguidi spiritus alimētij vaporis appulsu pròptè refocillati atque suscitati, acceptas ab inedia iniurias resarferunt. Eius proinde in alimonix penuria, & defectu robur ex pulsibus curiosè exploramus, firmiter persuasi non aliundè certiùs quàm ab eiusdem statù victus offerendi quantitatem necessitatemque definiri.

Validæ certè, meo iudicio vtrimque dubitandi causæ, dubiam reddūt controuersix

Qq 3

623 APHORISMVS NONVS,

decisionem, quam breuiter & dilucidè triplici conclusionè expedire aggredior.

Prima est. Virtutis nomine facultates omnes principes includi, sic enim (vti demonstratum est) indissolubili quasi vinculo arctè connectuntur singulæ, vt vnius in cæteras non multò post redundet offensio, vnius corruptio reliquarum sit interitus. Istud ex relatis inediæ incommodis palàm est: idem iuuenis illius à tritarijs exoluti comprobatur historia, conuincunt sensus & ratio: nam simul vndequeque per omnem corporis ambitum sparsæ mutuis concurrunt officijs atque instrumentis, mutuam sibi operam materiamve subministrant.

Alterà conclusio est, si præcisè & in se nutritionis opus contemplemur. illud ad altricem vim spectare, non aliud per se primariò & immediatè intendi, quàm alimenti in aliti substantiam conuersionem, primariò & per se illud ipsum opus à substantiæ dissolutione indicari & à nutritiua facultate perfici, atque etiam ex consequenti eius intentionis explendæ gratiâ alimoniam suffici, vt potè circa quam primò & per se versatur illa potèntia, tanquàm circa proprium obiectum, quod variè elaborat & conficit, tandemque membris omnibus pro necessario pabulo distribuit; secundariò verò & quodammodò per accidens ad vitalem & animalem, quibus materiam sufficit ordinari; per accidens dico, quoniam materiã quã profert

QVAESTIO TERTIA 624

Soli ex sese dicat nutritioni (quanquam illa ulterius summa naturæ vniuersalis, benignitate & prouidentia dirigitur atque propagatur) est enim naturalis virtus à cæteris specie distincta nullius ex se ministerio addicta, proprijs operibus, ductibus, temperie, conformationeque seiugata. Huius conclusionis veritatem testantur argumenta in eiusdem facultatis naturalis gratiam initio quæstionis adducta.

Tertia conclusio est, primarium Medici scopum in facultatis vitalis custodia versari, prius enim est viuere, quàm aut nutriri, aut sanari; frustra Medicæ vllæ, frustra naturales, frustra animales ponuntur actiones, nisi vita supponatur, sunt illæ omnes non corporis simpliciter sed viuentis, vt neque anima corporis, ἐνδελέχεια est, nisi potètia vitam illud obtineat, hoc est dispositiones ad suscipiendam vitam habeat necessarias.

Quemadmodum autem induci anima in corp^o nequit nisi medijs illis dispositionib^o, ita neque conseruari neque operari potest illarum ministerio destituta. Cùm itaque principem & primarium corporis & animæ nexum facultatem vitalem Medici vulgò constituent, consentaneum videtur, vt in ipsius tutelam mentis aciem primario dirigant. Si quando ergò virtutis simpliciter apud eos est mentio, de vitali primario debet intelligi, nisi orationis series de alia sermonem esse declaret.

625 APHORISMVS NONVS

Hæc illa est quæ in medio reliquarum solis instar illucescens, salutes vitæ radios, caloremque viuificum in omne corpus effundit; illa ipsa est qua præsentē vitali luce fruimur, qua absente vnà cum vita corruunt omnium partium functiones. Obijciēt Sciolus fortè quispiam, à natura rei indicationem peti, sed ex natura sua alimenti exhibitio naturali primò subuenit facultati, ergò ab eadem primò victus indicatio petenda. Rei porrò naturam Medica nil immutat intentio, illam potius sectatur, illi se velit nolit accommodat,

Respondeo necessitate quadam ad opus proprium proprij finis gratia facultates incitari, ipsarum immutabilem esse & inuolabilem ordinem: at hoc nihil prohibet quò minus Medicus, qui nō vt illæ cæco impetu sed cognitione ducitur, eò quò maximè vrget necessitas, primariò referat actionem; quanquàm natura secundariò propter illud operetur. Vt enim is non sēper naturæ motum, ita neque perpetuò sequitur intentionem: ea verò à natura rei depromitur intentio, quæ facultatem ex cuius debilitate primariò imminet toti corpori ruina & clades, reficere ac restituere per se primariò molitur. Facultatis itaque vitalis conseruatio in oblatione alimonix primariò medentis intentionem ad se rapit, licet circa alimonia immediatè primo & per se versetur naturalis, huius demum opus si non ex se, saltem

ex Medici nutu & arbitrio ad illius conseruationem destinatur. Ita secundo loco productæ commonstrant rationes. Nunc singularum facultatum notas exploremus.

Vnde petenda sit facultatum principum coniectura?

QVAESTIO QUARTA

HVius difficultatis solutionem septimo Aphorismo tetigimus, quam lubet hîc ex professo enodare, quoniam eò nos Aphorismi verba pertrahunt, magnique est ad praxim momenti.

Illud in primis animaduersione dignum est, sanorum ægrorumque cõtrariam hac in parte rationem: quò enim illi firmioribus sunt viribus, eò maiorem ciborum copiam requirunt, quam ex facultatis coquentis firmitate metimur.

Ideò benè valentem hominem hortatur Celsus, vt cibi quamplurimum semper *Lib. 1. Cap. 1.* assumat, dummodò hunc concoquat. Aegrotos contrà quantò validiores cernimus, tantò liberius in debita morbo victus tenuitate continemus. In illis nutritionis finis est virtutis auctio; in his, eiusdè imminutæ à prostratione vindicatio. Illos copiosè alimus ad animales potissimùm actiones, quarum validissima progressio: hos contrà imminutè,

627 APHORISMVS NONVS

ne à naturalibus distraherentur, quas præstat in morbificæ causæ, quam alimenti coctione versari: utrosque inuicem ex ipsis actionibus læsis illæsiue distinguimus.

Iam quemadmodum sanos ab ægris actionum integritate & læsione discernimus, sic profectò & virium statum ab actionibus vèrari oportet quarum illæ sunt effectrices. Validas itaque tum censebimus vires, cum validè suas exequètur functiones? Inualidas, si quod in earum functionibus vitium effectum dignum obtingat. Hanc sequutus normam diuinus Hippocrates ex deprauatis corruptisque actionibus, deiectæ aut abolitæ propriæ virtutis cognitionem mutuatus est. In hac cognitione securitatis & periculi, salutis & interitus prænotionem fundauit, nec non euacuationis victusque modum in his passim aphorismis ad hanc veluti normam reuocauit. Id quod in iuniorum gratiam exemplis aliquot ex eius penu depromptis lubet in singulis facultatibus demonstrare, sumpto ab animali exordio, à qua sensus & motus, principesque oriuntur actiones.

4. Apho-
ris. 49

Ex abolito sensu, motuque deprauato sic ille conijcit: si in febre non intermittente labrum, aut superciliū, aut oculus, aut nasus peruertatur, si non audiat, nec videat, imbecilli iam existente corpore, quicquid horum acciderit mors in propinquo est.

Comm. 2.
2. 6. 67.

De motu separatim ita in prognosticis. Qui dolore vexatur facilè cōuertatur, sitque

in resurgendo leuis oportet, si corpus omne graue est, itemque manus & pedes maiori cum periculo est.

Quemadmodum enim gestantes onera grauari vix mouentur, sin leuius appareat onus innocuè ferunt, ita facultas.

Est porrò grauitas partium maximum indicium præcipuumque debilitatæ virtutis, non cuiuslibet, sed eius quæ in musculis & neruis præcipuè consistit. Denique in Aphorismis ex mentis rationisque firmitate, bonè constituti cerebri indicium colligit, contrarium contrariæ dispositionis indicium facit. Quo loco occurrit non prætereunda difficultas in commentario Galeni, qui ex mentis constantia probam cerebri eiusque membranarû spinalis medullæ, septi etiâ trâsuerfi constitutionem designari asserit, cum tamen mentis alienatio ex cerebri tantùm intemperie, aut humoris vaporisve in eius substantiam effusione procedat, prædictis etiamnû illæsis partibus ex quarum offensione sensus & motus, aut respirationis, non etiam principis animæ facultatis symptomata excitantur. An dicendum est commercij & vicinæ lege graues illarum partiû affectiones, mentem pariter haud rarò percellere, rectè ideò ex huius robore, illarum robur inferri? At hoc perpetuum non est, mens ab illis non perpetuò trahitur in consensum. Quod intuitus Galenus ipse limitatione vsus de ijs præcipuè partibus quæ iuxta cerebrum sitæ

2. Aphorif.
33.

629 APHORISMVS NONVS

sunt, ex mentis statu ferendam sententiam monet. Sed neque etiam sub hac limitatione veram Galeni sententiam experiemur, nisi constante mente cœtera supponamus abesse symptomata, quæ illarum partium læsionem denotant. Hæc de animali parte sufficiant.

Venio ad vitalem, ex cuius debilitate repentinam mortem prænuntiat Hippocrates; *s. Aph. 41.* debilitatem ipsam ex frequenti & forti absque manifesta causa exolutione arguit. In cuius sententiæ explicatione productis aliquot exemplis huius potentiæ imbecillitatem tum præcipuè notari comprobat Galenus, cum sine manifesta causa animi deliquiū accidit: Galeni interpretationem parum fideliter vertit Plantius, pro vitali transferens animalem: Aldini fortè Codicis lectionem sequutus, qui loco ζωτικῆς δυναμικῆς ψυχικῆς legit. Quanquam hunc ipse errorē non ignoravit Plantius, animalis enim vocem signat Asterisco, & in margine annotat vitalem intelligi. Vitali huic facultati pulsum respirationemque subiecimus, illum effectivè, hanc finaliter. Pulsus vix ullam mentionem fecit Hippocrates, respirationis non semel. Huius facilitati magnam vim ad salutem tribuit in omni acuto morbo qui cum febre infestat & quadragesimo terminatur die. Ex varia eiusdem offensione varia desumit prognostica. Spiritus inquit creber dolorem significat, aut inflammationem quæ supra præcordia fatiget: si verò spiritus magnus multoque

s. prognost. s. 25

Ibidem s. 24.

QUESTIO QUARTA 630

interposito tempore, delirium: si frigidus de naso, & ore, admodum exitialis est.

Ecce ut ex læsa respiratione, cordis, cuius gratia ipsa fit, cæterarumque partium quarum munere absoluitur læsionem, & nativi caloris extinctionem colligit. Quoniam verò citari hæc ipsa cohiberique ex arbitrio potest, ut pote quæ musculorum motu perficitur, quorum actio ex cerebri pendet influxu, rectè ideò sui oblitum, & extra mentem positum ægrotatem indicat, spirationis frequentia, quæ refrigerij necessitati non respondet: Galenus tantò in pulsum doctrina accuratior, quantò ipsam magis ab Hippocrate desertam videt, pulsibus ad vitalis roboris integram notionem nihil non defert. Illud in rem præsentem adscripsisse sufficit, quod primo de causis pulsum scriptum ab eo reperimus. Si facultas magnopere sit læsa, modicè remissus vsus, instrumenta duriora euaserint, nõ poterunt pulsus nõ fieri quam vsus postulat, minores itaque imperfectum simul officium, ac quãtò quidem imperfectius, tantò etiam crebrius. Minores ergo redduntur & ob facultatis imbecillitatẽ, & ob vsum remissum, & duritiem instrumentorum. Hoc tamen pro quantitate alterationis causarum aut singularum, aut binarum, aut vniuersarum, plus, minusue. Facultatis ad extremum deiectio minimos efficit pulsus, etiamsi molles sint tunicæ instrumentorum & vsus vrgeat, hætenus Galenus: ex quo sexcenta alia

Capite II.

631 APHORISMVS NONVS

nostro proposito confirmando peridonea transferre liceret, hoc vnum nobis visū est instar omnium, omnem quippè illius quæ in pulsu accidit diuersitatis & distinctionis causam complectitur. Superest de naturali modo cuius præcipuum munus coctio distributioneque alimenti ad debitam nutritionem.

Coctiois signa proferuat vrinæ & alui excrementa, sudores quoque, & quæcunque ex qualibet corporis parte regurgitant. Distributionis, singularum partium in statu naturali cōseruatio: vtriusque aut alterius defectu *ἀποφία* sequitur, & membrorum consumptio.

prognost.
2. 5. 6. 7.

Quamobrem meritò in acutis morbis ad huius virtutis cognitionem assequendam ægroti vultum ante omnia intuetur Hippocrates, si tunc similis aut dissimilis sui. Ex similitudine bonum auguratur: ex dissimilitudine malū, eò grauius, quò grauior à naturali statu recessus: qui vel ab aliqua causa oritur consumente & corrūpente carnosas animalium partes (si Galeni credimus commentario) vel ob natiui caloris debilitatem, qui quaquaersum in extrema protēdi nequit, sed in intimis solum visceribus asseruatur exiguus: aut denique tanta in ambitum corporis non influit sanguinis spiritusque copia quanta habentibus per naturam. Vno verbo impeditæ corruptæve nutritionis indicatiū est. Præter vultus similitudinem mollem requirit ventrem & corporatum idem Apollo

QVÆSTIO QVARTA. 632

noster his verbis : in omnibus morbis partes ad umbilicum & inum ventrem fitas crassiores esse melius est, plurimum verò extenuari & contabescere malum : & ut signum, & ut causa.

1. prognost.
19. 2. Apho.
35. Et ibi
Galenum.

Signum quidem debilitatis partium macie extenuatarū. Causa verò quò minùs probè fiat in ventre ciborum coctio, & in iecore Chyli in sanguinem mutatio, non hæc partes ambas sua fouent crassitie incubantia corpora. Mox ad deiectiones quoque & vrinas oculorum aciè conuertit. Deiectiones damnat, aut admodū aquosas, aut candidas, aut valdè croceas, aut virides, aut liuidas aut nigras, aut versicolores, aut spumantes, aut exiguas glutinosas aut opimas, aut fœtidas. Harum nonnullæ cruditatis notas exhibent, aut obstructionis meatus Cholidochi : quædam magni prouentus croceæ bilis, vel Æruginosæ, vel atræ, vel variorum humorū vel flatuum, aut cōsūptionis, aut putredinis : omnes, afflictæ naturalis virtutis. Ad eandem classẽ refert vrinas aut tenues & aquosas aut nigras, crassasque, aut crassioris farinæ, aut squammularum aut furfurum speciem referētes, aut quibus pingue innatat, aut fœtentes. Vel enim coctricis facultatis imbecillitatem demonstrant cruditatēque, aut innati calidi extinctionem, aut calorem febrilem absumētẽ. Hæc satis superque studiosis lectoribus, meo iudicio, plura ex ipsis fontibus haurient, quò tutius certiusque

2. prognost
f. 20 21. 22.
23.

1. prognost.
f. 28. Et seq.
Et ibi Gale-
num.

633 APHORISMUS NONUS

ex facultatum luculenta dignotione victui
evacuationibusque modum præfiniant.

Verum ne in scopulos impingant, proprii
honoris & conscientiæ, atque adeo vitæ
ægotantium naufragiū facturi, illud in pri-
mis intelligant propositorum indiciorum
veritatem multis rationibus eludi. Exempli
causa, si ex vnius alicuius partis vitiata actione
illicò facultatis principium à quo illa pro-
cedit in iudiciū vocent, explosi causa cadēt:
neque enim ex particulari καχεξία aut tæbe,
vel deperditomotu, sensuve, aut putrefacti-
one insigni atque corruptione, malè cor-
affici, aut iecur, aut cerebrum protinùs exis-
timandum est, subest perpè in affecta par-
te prima mali labes: vt puta cæcitatæ cau-
sa in oculo: ἀποφιάς, Paralyseos, sphacilif-
mi, atque extremæ perfrigerationis & mortis,
in brachio, crure, aut alia quavis particula.
Nō aliena certè foret ab arte suspicio, quan-
do plures simul eandem paterentur cladem,
susplicari defixas eius esse altius in principi-
bus membræ radices.

Gal. 2. pro
rhetic. 1.2.

Addo signorum quædam esse æquiuoca
quæ aut plurium partium affectus, aut diuer-
sarum causarum signant effectus: vrinæ verbi
gratia, partium hepatis Gilbarum, renum-
que & vesicæ affectionem monstrant, ac va-
forum sanguinem continentium, & virtutis
succos generantis tum robur, tum infirmi-
tatem.

Quàm facillè igitur in tanta partium va-
rietate

QVÆSTIO QVARTA 634

rietate incautos falli. Hoc intuitus summus Hippocrates, ijs quæ de vrina paulò antè adduximus tandem subiecit. Ne te decipiat si vesica ipsa ægrotans talem reddiderit vrinam, non enim totius sed ipsius per se vesicæ indicium est. Quam sententiam alui quoque excretionibus applicuit Galenus, cum vtrique secretioni commune sit & promiscuum totius corporis admittere excrementa, & illarum quoque partium per quas excernuntur. Is ipse Hippocrates de facie loquutus, quam ab eius nomine Hippocraticâ vocant, perscrutandum monet, cum ab initio morbi hæc apparuerit, vigiliæne præcesserint, aut alui larga solutio, aut fames, minus ab his tali in casu periculum: grauius, si à morbi violentia & feritate tâta vultus mutatio maximè circa initia dependeat.

2. prognost.
1. 37 & ibi
Galenus

Ampliùs aduertant iuniores prudentia & grauitate Medica indignum esse, statim melioribus apparentibus indicijs, in certâ melioris euentus spem erigi, & victus libertatem ægrotis permittere; aut contrâ vulgari-um more desperatione mox premi illis in praua commutatis. Perpendendum antea nunquid subsit aliqua sufficiens talis mutationis causa. Quicquid præter rationem euenit instabile est & infirmum, neque diù perseuerare consuevit.

Gal. de cri.
Capit. 15

2. Aphorif.
27

Sed neque præcedentia neque concomitantia negligenda, vt certò de indicijs statuamus. Redduntur Criticè nonnunquam nigra

R r

635 APHORISMVS NONVS

tum per vtinas, tū per aluū. Dyfenteria Critica meminit in Epidemijs Hippocrates, Vrina crassa si colorem habeat naturalem (inquit Galenus) duplicē fortitur euentū interdum ad mortem, interdum ad salutem propinquā, vti multa alia præter naturā, quibus corpus expurgatur. Indicatione instante nox quæ accessionem præcedit molesta est; vrgent tum temporis, sitis feruorisque impetus, inquietudo, corporis iactatio, deliria, tremores, ventriculi morsus, anhelitus, difficultates, aliaque id genus quæ gnarū & diligentem Medicū non turbarint, cum accuratē prius validum naturæ robur ex pulsibus, ex animalibus actionibus, ex coctione deprehenderit.

2. prognos.
r. 32

2. Aphorif.
13.

3. Aphorif.
quæst. 4.

2. Aphorif.
quæst. 4.

Præterea curiosē distinguendum vtrū apparentes debilitatis coniecturæ à resoluta procedāt vel oppressā virtute. Virtutem sanguinis copia premi demonstrant, quæcunque Plethoræ ad vires indicia protulimus. Plethoram ad vasa cum virium integritate consistere ex Galeni auctoritatē pro confesso supponimus. Cacochymia produnt corpori infestam & grauē, quæcunque reliquorum humorum notas exhibent, ex prioribus repetēda. Vim exolutam tum ex affectus violentia conijcimus, tum etiam ex causarum & Symptomatum maligna prauitate & concursu quæ exoluere illā solent: vigilijs puta, Hæmorrhagia, vberoque alui profluio, lōga inedia, magnis animi perturbationibus, labo-

QVAESTIO QVINTA 636

ribus diuturnis, & peregrinationibus sub ardēte sūrio, venenatis humoribus aut assumptis, & si quæ alia id genus. Sua cuique peculiaris est vitæ regula, sua præfidiorū forma diuersa quippè ac etiam contraria indicatio. Pressa facultas onere leuanda, quod exuberat detrahendum purgatione, sectione venæ, balneis, frictionibus, inedia, exoluta refouenda potius quiete, & conuenienti alimonia, nulla euacuatione, aut importuna abstinentia deprimenda, Symptomata lenienda; maligna & venefica Alexipharmacis retundenda atque coercenda.

Denique circūspecti Medici est nō modò præsentem virium statum intueri, sed futurum quoque prouida mente contemplari, & conijcere vtrum ad morbi vsque indicationem possint illæ subsistere, quemadmodum in Aphorismo docemur. Huic ergò disquisitioni sequentem quæstionem impendamus.

Undenam futuri virium status nota haurienda?

QVAESTIO QVINTA

Prolatorum exemplorum nōnulla, tum præsentis, tum futuri virium status coniecturas præbent, sed lubet facilioris doctrinæ gratia futuri prænuntias ad duo capita reuocare, ad ipsam videlicet facultatē, & vim

R r 2

637 *APHORISMVS NONVS*

durationemque morbi Ex amborum collatione nullo negotio intelliges quod inquirimus.

Aphorismo duodecimo

Produnt facultatem, temperies, habitus naturalis, ætas, consuetudo, cõceptus. Morbi vehementiam & durationem, ipsa morbi species, morbificæ causæ, Symptomata, & alia de quibus inferiùs: singula breuibus quantum instituti ratio postulat explico.

Qui temperie sunt calida & sicca, vel raro habitu assiduè in auras digeruntur: illos si fame torqueas facillè in hecticam febrem induxeris, hos confestim exolueris: utrosque si accedat puerilis ætas, tantò grauius læseris, quantò plura concurrunt alimenti exhibitionem indicantia. Perpetuo fomite indigent pueri (vt probabitur postea) quemadmodum & decrepiti: illi quidem præ caloris copia: Hi præ eiusdem inopia.

5. Aphor. comm 30.

Celsus lib. 2. cap. 10.

Multis & frequentibus ferculis assueti omnem sibi alimoniam subtrahi non ferunt. Grauidis acuta febre correptis si ex longo intervallo cibum offeras fœtum destrues. Quamobrem æstimandæ vires & ex ætate & conceptione colligendum possit nec ne superesse quod vel puerum, vel senem, vel in vna muliere duo corpora sustineat. Sed augetur interim febris (iniquies) accessione nutrimenti, adauçta febre vis percellitur vehementiùs, ab imminutione virtutis iterum auctior indicabitur victus, tandemque fiet in exitium processus. Grauidam idcirco acuta

febre corripit lethale interpretatur Galenus, & merito: nam si habita foetus ratione victu intempestiue obtuleris, fiet maternae vitae dispendio; sin tenuiter cibaris, foetu extinxeris. Exstincto foetu superstes esse mater potest, matri acuto morbo consumptae superuiuere foetus non potest. Vtrum ergo praestat vna cum matre foetum emori, an matre salua hunc interimi? si secundum admiseris sumptam a conceptione victus indicationem pariter sustuleris.

Ardua sane huius nodi solutio, imo vero arduus proposito casu aegrotantis status, in salebris vndique situs & angustijs. Concedere virtuti vix quicquam potes quin morbum augeas, neque morbo deferre, quin illam atteras, cedit vtrumque iacētis interitu. At preferenda tamen virtutis intentio ex cuius casu, vitae casus; & qua superstite, in acutissimis passionibus quantumuis dubia, affulget tamen aliqua expectatio salutis. Neque vero Fuchsio lubens subscripserim tenuiore victu seruare foetam, vtcunque inde foetui periculum immineat, volenti potius, quam pleniore & foetum & matrem interimere. Terroris & periculi plena haec assertio, ne quid grauius dicam. Praestat media quadam via quid futurum sit experiri, quam deliberata huius clade incertam sibi illius sanitatem polliceri. Dictum Fuchsiij admitterem si certus vna ex parte foret vtriusque interitus, ex altera certa praegnantis salus.

5. Aphorism.
comm. 30.

Rr 3

639 APHORISMVS NONVS

Fuchfione sic indubitata tam fallacis euentus
 prænotio? Hippocrati tam fallax sic indubi-
 3. Aphorif. 19. tati exitus prædictio? in acutis morbis non
 omninò tutæ Hippocrati prænuntiationes ad
 salutem aut mortem: Fuchfio tutæ? Ille ge-
 rentes vtero acuto morbo corripit lethale
 tanquàm ex tripode pronuntiauit: certâ hic
 grauidis prænuntiet salutem? An igitur à so-
 lo victu pleniore metus, nullus ab ipsa fe-
 bre? Dices ab vtroque simul, quâ ab altero
 grauior. Sit ita, ideòne certa mors? Si incer-
 ta; certi se criminis reum facit quisquis te-
 nellum embrionem aut fœtum aperto peri-
 culo scienter exponit, Neque verò maternæ
 mortis inedia vel tenuis alimonia timorem
 eripit, auget potius, auget fœtus exitium
 materni periculi grauitatem. Sugit ille rap-
 pitque è venis proximis assiduè quantum li-
 cet, ab his in alias continuatione procedit
 fuctio, vt tandem necesse fit in summa fœ-
 tus penuria matri deesse aliquid, quantum-
 vis prouidam & auaram finxeris singularum
 partium naturam: ab hoc defectu vis infir-
 mior nequit absque cibo paulò pleniore in
 plures dies subsistere, accedentibus potissi-
 mum febrili ardore, doloribus, vigilijs, ali-
 jsque Symptomatis languidam funditus dis-
 soluentibus. Quotidiana docet experientia
 quantam grauidæ mulieres probè etiâ consti-
 tutæ debilitatem sentiant, si vel in aliquot
 horas tardiùs differantur epulæ. Vt reliquæ
 taceâ quæ hinc emergunt incòmoda. Emor-

QVÆSTIO QVINTA 640

tui verò fœtus labes extrema perniciæ redundat in maternum caput. Quam citò is corrumpitur, & putrescit, quàm maligna putredinis Symptomata toto materno corpore excitat, nisi quàm citissimè excludatur; at quanta difficultate excluditur, prohi dolor: quàm frequenti ruina.

In tali ego hæsitacione & metu lōgè consultius iudico, moderationem quandam adhibere, paulò vberiorè quàm morbus postulat diætam præscribendo, quemadmodum Aphorismo quinto ex Hippocratis mente docuimus: hac instituta lege neque matrem copia opprimes, neque penuria fœtum exolues. Habes studiosè lector vt victus indicatio à conceptione limitetur, ac vicissim vt hæc limitatio ad futurum virtutis statum pertineat.

Iam nunc ad morbi magnitudinem & durationem, quod alterum nostræ disquisitionis caput statuimus, vt potè cum fieri non possit vt longam victus tenuitatem tutò quis sustineat. Vtriusque inuestigãdi primum medium ex propria morbi cuiuslibet idea petimus, particulari morborum tractatione luculenter à practicis expressa. Sub idea morbi Typum, accessionum durationem, & recursum hoc loco collocamus. Ex Typo quar-
3 Aphorif.
25.

Accessionum longitudo multum crassumque mali fomité denotat. Firmam stabilem-

R r 4

641 APHORISMVS NONVS

4. Aphor.
30.

que febris causam & solutu difficilē portendit accessionum eadē semper hora reuersio. Secundum inuestigationis præsentis medium à causis deducimus externis, internisque præcedentibus & concomitantibus. Externæ sunt victus ratio, vitæ institutum, cœlum, solumque anni tempestates, cæteraque in genus. Internæ quas antea recensuimus, ætas, temperies, habitus, humores. Externas quidem ad virtutem quoque referre licet, quatenus eandem vel fouent, vel destruunt sed vtraque modò ad morbificas causas referimus, quatenus scilicet pro earum varietate ad varios affectus paratiores euadimus. Morbi (inquit Hippocrates) omni tempore, omnes fiunt, sed quidam magis pro ipsius varietate, sic & naturarum aliæ ad alia tempora regiones & ætates magis minusue natura aptæ sunt. Hi speciatim singularum effectus: à frigidis longi, lenticque affectus expectandi, quibus obnoxia senectus, hyems, frigidior temperies, & frigidorum vsus largior & frequentior. Frigidorum crassorumque humorum resolutio, aut euacuatio cita esse nequit. A calida oriuntur contrarij, & quò plures eiusdem ordinis causæ vna conspirarint, eò longiores aut breuiores pariet morbos. Multa consultò prætermitto, quæ suoapte genio facilè supplebit curiosus lector, & in posterum fusius & ex professo tractabuntur.

3. Aphor.
passim4. Aphor.
37

Vltimò ex Symptomatis passim morbi durationē colligit Hippocrates is ex variegata

QVÆSTIO QUINTA 642

deiectione, & frigidis sudoribus (quæ Symptomata sunt in exeunte murato) in mitiore febre longitudinem prædicit. Multi sudores frigidi, humoris quoque frigidi multitudinē ostēdunt. Deiectio versicolor varios subesse humores palām facit. Vtrumque longo temporis tractu indiget ad coctionem. Rursus vbi toto corpore mutationes accidunt, vt si corpus iterum refrigeretur vel calefiat, vel calor alius ex alio oriatur, longitudo morbi significatur. Variæ nāque affectiones diuturniores esse solent, quā quæ vniūsmodi, plures exiguo tempore natura non cōficit, subigitque dispositiones. De violentia facilē cuique est apud se statuere, iam tandem vt coronidis loco præfata omnia in Aphorismi sensum traducantur, nostra conclusio est, ex præsentī futuroque virium statu cum morbi diuturnitate, & vehementia collato definiendum, possit necne ægrotus cum præscripta victus forma ad vsque morbi solutionem perdurare. Sūmi interim traditi à summo Hippocrate documentī recordemur, neque primis diebus quavis sorbitione priuemus eos quibus futurū est vt paulò post quibusuis sorbitionibus indigeant. Et hic quidem proprius fuit de virtute agendi locus, de constitutionibus morborum erit duodecimus Aphorismus. Nonnulla tamen in iuniorum gratiam censuimus in præsentī delibanda, ac veluti prægustanda,

1. prognost.
r. 26. s. prognost. t. 23.

4. Apher.
40.

2. acut. s.
41.

Ὅμοιοι μὲν οὖν αὐτίκα ἢ ἀκμῇ, αὐτίκα
λεπτῶς διαίταν.

Ὅμοιοι δὲ εἰς ὑπερον ἢ ἀκμῇ, εἰς ἐκείνο,
καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν ἀφαιρέσειν ἐμπροσθεν
δὲ πωτέρας διαίταν ὡς ἀν' ἐξαρκείῃ ὁ νο-
σέων.

Quibus igitur statim vigor,
statim instituenda tenuis di-
æta.

Quibus verò posteriùs in
ipso, & antè ipsum paulatim
subtrahendum; sed antea ple-
niùs alendum vt æger suffi-
ciat.

Commentarius.

DIxerat Aphorismo septimo noster
Hippocrates peracutis morbis sta-
tim initio victum tenuissimum impe-

APHORISMVS DECIMVS 644

randum, hac fultus ratione, quod statim labores habeant extremos, hoc est, statim vigeant, id quod tali confecerat Enthimemate. Morbi peracuti statim vident statim ergo victum tenuissimum exigunt, illud pro confesso supponens quod praesenti docetur Aphorismo, morbis qui statim vident, statim instituendam tenuissimam dietam. Ex hac quippe enunciatione vniuersali pro maiori supposita particularis illa conclusio optime deducitur. In hac porro sententia duplex constituitur victus indicans, morbi tempus, & virtutis robur, quemadmodum a nobis fusiùs supra explicatum fuit: virtus quidem tantam alimentariae copiam requirit, quanta opus est, ut morbi impetum sustineat, quod igitur longior morbus, eò sit copiosior victus necesse est, quod ille breuior, eò hic tenuior. Longius namque protracta aut inedia, aut tenuitas ciborum vires grauius ferit, tandemque funditus prostermit. Morbi verò tempus quo circa coctionem natura distinetur, valideque a symptomatis distorquetur, suadet non distrahendam a coctione naturam neque addendam afflictionem afflictæ (ut est in prouerbio) hoc est nouam mor-

645 *APHORISMUS DECIMVS*
 bificæ causæ adiectionem additione ali-
 menti. Morbi itaque respectu in vigore
 & ante vigorem paulatim subtrahend-
 um: virtutis ratione, quò tardiùs fu-
 turus est vigor eò vberius nutriendum.
 Quamobrem in vniuersum accipienda
 est præsertim Aphorismi decisio, vt mor-
 bis quibuscunque conueniat seruata in
 singulis proportione. Non enim vox
 illa *πρωτέρος* hoc est plenius, absolutè in-
 telligenda, sed cõparatè, sua enim cui-
 que victus competit forma, non eadem
 initiò acutorum, eadem initiò longor-
 um, vt nec in progressu. Idem iudici-
 um esto de voce *λεπτότερος* id est tenuiter,
 quæ peracutis, acutis & longis affecti-
 bus suo cuique modulo applicanda. Hæc
 quãquàm in superioribus annotata, de-
 nuò fuere repetenda, ad pleniorè Apho-
 rismi intelligentiam, qui fere nihil ampli-
 us continet, quàm dictorum in præ-
 cedentibus repetitionem.

Questionum series & ratio.

Hic Aphorismus nihil aliud docet, quàm
 quod precedentibus est proditum, qua-
 rè noui nihil disquisitione dignum videtur,

QUESTIO PRIMA. 646

duo tamen perquiremus: primum circa ipsius contextus verba quomodo scilicet intelligi debeat καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν ἀφαιρετέον. Alterum quod maximè ad praxim facit, utrum in longorum morborum principijs victu pleniore sit utendum? quod affirmativè concludere videtur noster Aphorismus.

Quomodo intelligenda sint hæc
verba καὶ πρὸ ἐκείνου μικρὸν
ἀφαιρετέον.

QUESTIO PRIMA.

MAnifestū est in his verbis Hyperbatō, quod ex dictionis μικρὸν transgressione nascitur, quam prioribus vocibus aut posteriori pro arbitrio copulare licet: cum prioribus quidem μικρὸν πρὸ ἐκείνου significat paulò ante ipsum. Cum posteriori μικρὸν ἀφαιρετέον paulum, vel paulatim, auferendum, perindè ac si dixerit καὶ ἀφαιρετέον. Qui priori non adstipuletur interpretationi vidi hactenus neminè: inter cæteros Philothe⁹ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ (inquit) τούτῳ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν. Paulò ante ipsum, id est duobus tribusve diebus. Eidem interpretationi assentitur ratio, si enim simpliciter ante vigorem subtrahendum monuisset Hippocrates, erroris ansam præbisset incerti-

647 APHORISMVS DECIMVS

s. Aphorif.
71.

tudo spatij, in longioribus præsertim affectibus, in quibus temporum latitudo præproperam cibi subtractionem vetat. Quorsum verò paulum paulatimue subtrahendum iusserit. An quia quod paulatim fit tutum, præsertim vbi quis ab altero ad alterum progreditur? sed hic statim tenuiter alit cum statim futurus est vigor. Et septimo præcedenti Aphorismo, statim initio extremè tenuissimum victum imperat: vbi progressus fit ab extremo ad extremum immediatè nimirum à sanorum victu qui plenus est, ad omnimodam inediam. An potius quia in Chronicis ad eam deuenire tenuitatem prohibemur quæ acutorum est propria paulum adimendum dixit? faceret hæc restrictio particularem orationem quæ communi doctorum calculo generalis est, & quod de morbis in genere dictum est longis dumtaxat tribueret.

Subtrahendum ergò simpliciter voluit Hippocrates in vigore, & paulò ante ipsum, ea tamen limitatione quam septimo Aphorismo audiuius, tantum scilicet de extrema tenuitate victus remittendo, quantò morbus extremis fuerit leuior.

Stant ex altera parte rationes, in primis fatentur omnes symptomatum & coctionis causa, cibum in vigore imminui: ergò ante vigorem cum paulatim ad coctionem & symptomata fit progressus paulatim imminuendus cibus, hæc indicationum vis, quas

QVAESTIO PRIMA. 648

nusquam non studiose obseruauit Galenus; in febribus enim continuis, quarum totius morbi status ultra septimum est futurus, vel non ultra septimū quidem, at infirmæ sunt vires, ab initio solidiori cibo reficit, at prope statum tenuiori; cum iam adest status, tenuissimo: deinde rursus solidiori, sensimque simile illi augmentum efficit, quod ante statum fiebat decremento. In hoc senis sapientissimi documentum sequutus qui repentinis ad contraria mutationes passim improbauit, idque in victu maximè: neque in ægris solum, verum etiam in sanis. Consentaneum igitur est, vt vocem hanc μικρὸν vbi de victus ægrorum mutatione agitur, ad ipsam mutationis formam referamus: nam si ad præcedentia ipsa pertineat, quid noui perdiscemus quod vel tironibus sit ignotum? illamne particulam πρὸ ἐκείνου totum augmenti tēpus includere quisquā putabit? quin statim agnoscat dicendum potius fuisse in augmento & vigore hac vitæ norma procedendum? itane parū in Therapia exercitati inueniuntur qui quod vigori peculiare est longè antè censcat ad praxim reuocandum? quid quod indicanti respōdere vndequaue debet quod indicatur? ea ergō proportione augeri debet cibus & imminui qua cætera tempora ad vigoris cōditionē accedūt, aut ab ea recedūt. Id cum sensim fiat quidni & sensim victus ratio immutetur? id cum non æquali tempore in omnibus morbis eueniat, & aliquando prius

1. ad Glau.
conem ca-
pite 13.

2. Acut. d.
18. texto
ad 52.

649 APHORISMUS DECIMVS

quandoq; posterius à pinguiore victus norma fit deslectendum, quidni vocem hanc eo intelligamus modo qui omnibus sit communis? atque id in præsenti docuisse diuinum Hippocratem hoc argumento quis facile sibi persuadeat, quod ex hac interpretatione nullus scrupulus emergat; nihil enim refert si vel parum, vel multum ante vigorem fiat subtractio, dummodò ea proportione fiat, quã & coctionis modus, & Symptomatum ferocitas suadebunt, quorum gratia de imminutione alimonix cogitamus. Quamobrem satis superque fuit innuisse non in vigore solùm; sed & ante ipsum eò deueniendum, sine additione particulæ μικρόν, vt significet paulò ante ipsum: maximè cum iuxta nostram interpretationem posteriori voci addita præcedenti orationi præfiniat modum, ac longè vtiliorem, minus tamen à plerisque aut obseruatam, aut cognitam, contineat doctrinam, neque verò est quod ab hac opinione nos auocet communis acceptio obsistente ratione: non ipsa ratio debilibus innixa fundamentis. Habet illa quidem quæ in contrarium opponitur verisimile aliquid, at hæc vltima vberius & firmitus documentum, minus est in errorem prona.

Quod enim obijcitur errare in longis affectibus facile eos posse, & longè ante vigorem parcius quàm par est nutrire ægrotantes, qui non animaduertent esse breue id
spatium

QVÆSTIO PRIMA. 649

spatium, læpius à nobis inculcata voce μικρόν limitatum; nos constantes negamus subesse quicquam periculi, aut incommodi quamdiu pedetentim fiet imminutio obseruata indicationum lege & natura: è contratio si, vt interpretatur Philotheus, duorum triumue dierum interuallo circumscribatur id spatium his verbis πρὸ ἐκείνου μικρόν hoc est paulò ante ipsam, vti cum Philotheo cõmuniter explicant, expressum, inter longissimos affectus & acutos (quibus vtrisque communis est huius Aphorismi doctrina) vnus diei erit discrimen. In acutis verbi gratia biduò ante vigorem subtrahendum, in illis triduò; quod non modò absurdum est, sed Medicinam vix sapit.

Horum namque alterum necessariò consequitur ex Philotheo, vel vt indicationes negligamus, vel vt eadem semper æquali spatio concurrant; quorum illud cum legitima praxi, istud cum experientia & sensu stare nequit.

Ad priorem instantiam in qua docetur ex hoc ipso, & septimo præcedenti Aphorismo non semper paulatim progrediendum. Respondeo necessitati cedere naturæ legem. Omne nimium naturæ inimicum, præsertim cùm ab altero ad alterum fit progressus; ac iubet necessitas extremæ corporis mutationi, extremam illicò in victu mutationem opponere. Quare peracuti illi, in quibus statim ad extrema deuenitur. sub hâc nostram

S s

650 *APHORISMVS DECIMVS,*
sententiam non cadunt. Cæteri quicunque
tandem sint affectus, non tam præcipiti fe-
runtur motu quin veluti per gradus recipi-
ant in victu mutationem.

Ad secundam instantiam nostræ abundè
satisfaciunt rationes. Et hæc circa primam
Aphorismi partem meo iudicio non inutilia:
nunc circa alteram inquirendum.

*Vtrum in longorum morborum
principijs victu pleniore sit
utendum?*

QVÆSTIO SECUNDA.

Affirmatiuè quæsito satisfacit in hoc
Aphorismo noster Hippocrates. & ra-
tionem addit, vt æger possit perdurare: si
enim tenuiore victu in ipsis principijs ægro-
tantes exhaurias, qui fieri poterit vt totum
morbi decursum superstite vita perferant?
Sibi infensum hostem validè adorianur, &
edoment, quem ne integris quidem viribus,
vix nisi conuenientibus præsidijs adiuti, &
longo ac difficili conflictu sint euiçturi? De-
nique ad eam postmodum tenuitatem tra-
duci non poterunt, quàm vigor postulabit:
summū itaque cum eodem Hippocrate sta-
tuo documentum, ne primis diebus debita
sorbitione priuentur ij, quibus futurum po-

s. Acut. 6.
gr.

QVAESTIO SECUNDA. 691

steà vt quacunq̃e forbitione indigeant.

Contrarium nihilominus multis & probabilibus argumentis tueri licet; licet & experientia, atq; auctoritate confirmare, enim uerò si coctionis & Symptomatum gratia nutrire in statu prohibemur, quidni & in principio? an tum feriatur natura? an nõ quantum in se est crudum adhuc & planè incoctum humorè aggreditur, qui, vt copiosior est quàm procedente tempore sit futurus, maius negotium facessit; vt minus elaboratus, coctioni magis est rebellis. In vigore certè magna ex parte est imminutus, euacuationibus præcedentibus tum natura, tum arte factis, longè quoque quàm initio elaboratior, magisque naturæ obsequens redditus, & ad expulsionem paratus, Quamobrem imminuenda circa principia victus tenuitate morbifica materies, adiuuanda coctio; crudiores succi, quibus scatēt plerumque ægrorum corpora, statim inedia absumendi ne augeatur morbus aucta cibus cruditate; simulque in longum prorogetur.

Addo vt plurimum longiores morbos à crassioribus & frigidis humoribus generari, quibus quæcunque abundant animalia nullo aut leuiore detrimento longam inēdiam ferunt. Horum etiam nonnulla plures menses sine exteriori alimonia in latibulis degunt. Neque nouum est inuentos fuisse vtriusque sexus homines qui integros annos vitam incolumes sine cibo ducerent, quidni in malè af-

652 APHORISMUS DECIMUS

fectis corporibus adaucta materiae copia victus necessitatem imminuat; imminutum natui caloris robur parcimoniae indigentiam adaugeat? Nunquid in alimentum facessit pituita? Quid ergo est quod ab huiusmodi opere in quotidianis febribus quae omnium ferè sunt longissimae, naturam distractam noua veluti sarcina opprimas eo potissimum tempore quo grauior est redundantia. Quid est quod eodem ipso tempore purgatione & venae sectione vasa depleas, cibus repleas? Quod ad Symptomata attinet, perpetuum non est circa initia leuiora esse, in statu autem vehementissima; neque si leuiora sint importuno victu adaugenda. Istud spectauit Avicennas cum tenuiore victu primum usus est in quartana ad tres vsque septimanas, postea deuenit ad pisces, oua sorbilia, pullos, gallinas, aliaque firmioris nutrimenti. Asclepiades verò in febribus conuellendas vires aegri putabat luce, vigilijs, fitti ingenti, sic vt ne os quidem primis diebus elui fineret. Vbi aegrum per omnia fatigarat, quarto die cibo destinabat. Asclepiadis de conuellendis aegri viribus intentionem Celsus reprobat, quoniam summum ex imbecillitate periculum est; Abstinentum tamen à cibo primis diebus aegrum non improbat, & in luce habendum, nisi infirmus sit interdium, quoniam corpus ista quoque digerit.

*Lib. 4. feb.
2. tract. 2.
Capite 65.*

*Celsus Lib.
3. Cap. 4.*

Quasnam modò sic dubijs in rebus sectabimur partes? Praestat equidè in sumi dicta.

QVAESTIO SECUNDA 653

toris castris consistere, quam aliena non satis tuto duce ingredi. Summū summi illius viri studium in virtutis tutela: ipsa deiecta, in minimis, penè dixerim in securis, periclitamur, in grauioribus desperamus. Hæc ipsa valens omnia contemnit & tolerat infirma vel à quouis offenditur. Virtutis est morbum & causam propulsare (naturas ideò curatrices vocamus) Medici eiusdem conatus promouere, ipsam quò suas vices expleat, tueri: hostem tutò conficere satius quàm citò: sat citò, si sat tutò. Eidem sententiæ subscribit Galenus, quam breuibus dilucidè sic explicat.

*Galenus 10
Methodiq.*

Tres sunt primi scopi qui nobis in parridis febribus agendorum indicationem præbent: primus febris ipsa: alter effectrix eius causa: tertius vis naturalis, Priores duo submouendi, tertius seruandus, Si indicationes pugnent, quæ valētior est, hæc magis sequere, cæteris non neglectis: ex hac nāque discretione doceberis primum causam febremque profligare, vbi videlicet cōijcies harum remedia vires posse sustinere, rursus primum roborandam facultatem, vbi hæc imbecillior est, quam vt causæ, febrisque remedia sufferat.

*10. Metho-
di 2.*

Idem ipsemet in praxi accuratè obseruauit. In cura namque tertianæ nothæ cum videret morbo & viribus prouidere simul arduum & difficile esse? si quidem quantum ad morbi coctionem mediæ conferunt, tantum

*1. ad Glauc.
c. 10.*

654 *APHORISMVS DECIMVS*
 vel etiam ampliùs robori officiunt, cui lon-
 giori tempore laborandum est: & quantum
 ægroti robur adaugent cibi, tantum remo-
 rantur coctionem ea inspicienda monet, quæ
 maius auxilium postulant, inedia quidem
 audaciùs vtendum in valentioribus viribus,
 & morbo coctu difficili: largiori cibo in de-
 bilioribus, morbo non admodum coctioni
 rebeli.

Age nunc isto veluti sepro muniti aduer-
 sam aciem infringam⁹. Coctionis gratia (in-
 quit illa) in statu nutrire prohibemur, ergò
 & in principio, negatur cōsequētia. Ad pro-
 bationem negat Auerrhoës naturā in prin-
 cipio materiam tractare. Et si verò con-
 cedatur incipere in inijs coctionem, mani-
 festari in augmento aliaque concurrere quæ
 victus tenuitatem requirant, præualet nihilo-
 minùs indicatio virtutis, quæ longo tempo-
 re tantam parcimoniam morbo lacessita at-
 que dissoluta non feret. Si tamen confide-
 remus validam illam futuram, vt puta copi-
 osa naturali pituita quæ in sanguinem faci-
 lè vertitur sustentatum, commodum fuerit,
 quantum per ipsam licet detraxisse dum hu-
 mor exuberans coquatur, ad Symmetriam
 reuocetur, ac penitus absumatur. Hæc Aui-
 cennæ mens fuit, si eius verba expendantur
 quæ sic habent. Rectiùs est vt inclinetur
 regimen quartanam patientium in primis
 septimanis, vsque ad tres septimanas ad sub-
 tiliationē quandam modò ne destruat virtu-

collig. 9.

*loco supra
citato*

QVÆSTIO SECVNDA. 655

tem. Ecce vt in quartanis victum non simpliciter tenuem sed quodammodo tenuem imperat, hoc est tenuiorem aliquantò quàm morbi diurnitas exposcat, sed cum virtutis moderatione. Addo non tam morbi ratione subtiliorem circa initia ab Arabū principe diætam inoperari, quàm cruditatū absumendarum gratia quæ primas vias occupant, quibus alimenti costio distributioq; impeditur.

Asclepiadis, Themisonis, aliorumque eorum familia nimis seueram & exactam in quibuscunq; febribus, triduanā abstinentiam, tanquam importunam, & summo discrimini obuiam, à Medicorum scholis iamdiū explosam, perpetuo exilio damnamus. Celsi interpretationem restrictionēque admittimus, qui & si in febribus ad initium cibi diem quartum aptissimum censuit, nullum tamē perpetuum temporis præceptum constituit, vnum illud & semper, & vbique seruandum cum Galeno præcepit, vt ægri vires subindè Medicus assidens inspiciat, & quamdiu supererunt, abstinentia pugnet, si imbecillitatem vereri cœperit, cibo subueniat, ne aut ægrum superuacanea materia oneret, aut imbecillitatē fami prodat. Sux sententiæ Erasistrati auctoritatem adsciscit Celsus, is quamuis parū docuit, quādò venter, quādò corpus ipsum exinaniretur, dicēdo tamē hæc esse visenda, & tum cibum dandū cūm corpori deberetur: satis ostendit,

*loco supra
citato*

656 APHORISMVS DECIMVS

dum vires superessent, dari non oportere, ne deficerent, consulendum esse. Ex dictis vnum colligit idem Celsus, quod & si minime presentis instituti prætermittere non possum: ab vno nempe Medico multos non posse curari, eumque (si artifex est) idoneum esse qui non multum ab ægro recedit. Sed qui quæstui seruiunt, quoniam is maior ex populo est, libenter (inquit) amplectuntur ea præcepta quæ sedulitatem non exigunt, vt in hac ipsa re. Facile est enim dies, vel accessiones numerare his quoque qui ægrum non vident; ille assideat necesse est, qui quod solum opus est, visurus est, quando nimis imbecillus futurus sit, nisi cibum acceperit. Ecce vt nihil hac in parte perperum Celsi decreto; vt victus occasio ex sensus iudicio petenda.

Ad alterum argumentum quo cõcluditur Symptomatum ratione in principio, æquè ac in vigore conuenire victum tenuem, valeat eadem solutio, tantum scilicet sumptæ è Symptomatis indicationi tribuendû, quantum patiuntur vires; sic in pleuritide, victum initio detrahit Hippocrates, habito Symptomatum respectu. In progressu auget, vt refocillata virtus materiã noxiam, eò facilius & validius expectoret, expectoratione sensim, vt morbus & morbifica causa minuuntur, Symptomata mitescunt. Eandem regulam sectari nefas, in ijs affectibus, quorum materia ad vnam aliquã expulsionem seruatür,

QVÆSTIO SECUNDA. 657

quando verendum est ne præcedente abstinentia languidior effecta virtus, tum demum cibus veniat reficienda, quo tempore coctioni perficiendæ tota addicta est, & Symptomata ingrauescunt, & hoc solidum illud est, & præcipuum in hac ipsa materia non semel antea substratum fundamentum.

Si quæ alia spectare ad præsentem videntur Aphorismus fuere in præcedentibus discussa : aggrediamur vndecimum.

Εν τοῖσι παροξυσμοῖσιν ὑποσέλλεσθαι χρεῖ,
 τὸ προσθέναι γὰρ βλάβη. καὶ οἷσα κατὰ
 περιόδους παροξυνεῖται, ἐν τοῖσι παροξυσμοῖ-
 σιν ὑποσέλλεσθαι χρεῖ.

In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est, & quibuscūque per circuitus redeūt accessiones, in ipsis abstinendum.

Commentarius.

HActenus pluribus Aphorismis de indicationibus, quibus legitima cuique morbo victus quantitas decernitur, egit Hippocrates. Nunc particularem conuenientis ad cibi oblationem tēporis aggreditur tractationem, non directe tamen, sed oblique & negative. Docet quippè quo tempore abstinendum, nempe in accessionibus quibuscunque, siue per circuitus ipsæ

QVAESTIO PRIMA 659

redeant, siue non. Ex quo necessario infertur extra accessiones cibandū. Huius eadem ratio quæ sententiæ præcedentis: quoniam, videlicet, distrahi cibis natura non debet, cum circa morbificam materiã occupatur: vtriusque simul coctionem perficere commode non potest, extranej scilicet humoris simul & alimenti; tum maxime cum grauius laceffita mutuo morbi cõflictu perturbatur. Vel ergò crudus relinquitur cibus, vel corrumpitur, non sine morbi, eiusque causæ incremento, neque verò solum in accessione abstinendum, sed & cum futura est, eam enim quã modò dicebamus indigestus cibus, vel eiusdem indigestæ reliquiæ tragœdiam excitarent. Debet & hic Aphorismus sub eadem cum præcedentibus limitatione viriũ intelligi. Iam quid ipsa accessio sit, & quotuplex, quãdo in ipsa, & qua potissimum parte nutriendum; quæ circuituum causã, & si quæ alia ad pleniorẽ propositi intelligentiam, faciunt, ne quod curioso lectori dubium supersit, in controuersijs quanta poterimus facilitate discutiemus, non tam de breuitate, quàm de perspicuitate solliciti.

Questionum series & ratio?

His in accessionibus abstinendum docemur: quod antequam expendamus, videndum in primis quid, & quotuplex sit accessio. Itemque cum de periodorum recursu sermo sit, audiendum, quid periodus, quot eius, quot accessionum tempora.

His ignoratis temporibus, facile in exhibendi cibi particulari tempore aberratur. Mox ad generales recursus, periodorum causas orationem conuertemus: a generalibus ad particulares descendemus. Ac demum Aphoristica sententia veritatem, contrariorum oppositione declarabimus.

Quid & quotuplex sit accessio?

QVÆSTIO PRIMA

Quid hoc loco per accessionem intelligendum sit, docet in sequenti Aphorismo Galenus: totius nempe circuitus deteriorum partem, quæ à prima inuasionem ad vigorem inclusiuè protenditur: vigorem sequitur inclinatio, quam meliorem circuitus partem dicere pari ratione conuenit. Haud absimili modo libro de morborum temporibus accessionem definiuit, dum primam

Capite 6.

circuitus partem ipsam appellat, secundam verò, remissionem, vel interuallum: liberum cuique permittens omne id spatium quod vigorem sequitur, vel inclinationem, vel remissionem, vel submissionem, vel ablationem, aut interuallum nominare. Ibidem præfatam definitionem nostro applicans Aphorismo, in accessionibus (inquit) abstinendum intulit Hippocrates, docēs nos videlicet solum illud tempus quod accessionem vocat obseruandum. Nunquam enim in hoc nutri-
mus, verum in reliquo omni remissionis tempore interdum in alia atque alia eius parte, quia ex simplici interim declinatione, interdum ex declinatione, & interuallo constat. Hippocrati cōsentit hæc oratio, simul & rationi. Hippocrates quidem in acutis dilucidè mentem aperiens, sorbitionibus vitur, sic obseruatis febrium accessionibus, vt nunquam cūm adsunt; neque cūm futuræ sunt illas exhibeat, sed vel cūm cessat, vel quiescunt, & maximè à principio recesserunt.

4. acut. 38.

Nequis verò solam quietem siue interuallū ab accessionis appellatione secludere Hippocratem putet, subiungit: frigentibus ergo pedibus, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quidpiam huiusmodi dabis, sed maximum exultimato, vbi si id tantisper obseruaris donec valdè incaluerint, deinde quod confert exhibe: tempore videlicet summum illum æstum consequente, hoc est in remissione, non enim illa vox (deinde) ad inter-

662 APHORISMVS VNDECIMVS
 uallum extenditur, sed ad tempus id quod
 prædictū feruorē immediatē sequitur. Idem
 manifestē comprobatur, ibidem producta ratio,
 nempe cum pedes frigidi fuerint, venter de
 necessitate calet, fastiditque cibum, intendi-
 tur Hypochondrium, iactatur propter inte-
 riorem perturbationē corpus, mens fixa non
 est, dolet æger, lancinatur, vellicaturque, vo-
 mere affectat, si mala vomuerit dolet: ergo
 cum calor ad pedes descenderit, curritque
 vrina, & si nō sudet, omnia cessant, quo tem-
 pore sorbitionem dare expedit, nam alias
 perniciofa existit. Ecce manifestam remissio-
 nis descriptionem nō integritatis, eiusdemq;
 ab accessione separationē. Dicitur verò Hip-
 pocratis, non de solo principio, sed de reli-
 quis accessionis temporibus pariter audien-
 dum, in quibus à concepto interiùs ardore
 iactationes, dolores, cœteraque enumerata
 Symptomata; quibus sauientibus circa ali-
 menti coctionē versari natura minimè potest,
 itaque si tum illud offeras cruditatum fit ne-
 cessariò prouentus magno morbi, Sympto-
 matum, & causarum incremento. Contra
 omninò in declinatione accidit, repress^o quip-
 pe internus calor, & mitior redditus, exequen-
 dis naturæ munij euadit aptior. Accessionis
 ergò nomen declinationem non includit.

Duplex ex dictis oritur difficultas: prima
 est, malè per circuitum accessionem descri-
 bi, eo modo quo totum partium descripti-
 onem ingreditur.

QVAESTIO PRIMA. 663

Altera est remissionem ab accessionis partibus non debere secludi. Huius decisionem in sequentem quaestionem differemus.

Quod ad primam attinet dubitationis ansam praebet noster hic Aphorismus, in quo habetur in omnibus accessionibus abstinendum esse, & postmodum abstinendum, in accessionibus quae per circuitus redeunt, ex quibus evidens est, ex mente Hippocratis, quasdam sine periodis accessiones inueniri: si ergo sine circuitu sunt accessiones, debent & sine circuitu definiri, alioqui nec vniuersalis erit definitio, nec reciproca. Esse autem accessiones sine periodo palam facit synochus, cuius vnica inuasio, nulli reditus, Hanc, si improprie accessionem voces, & quasi aut veluti accessionem (vt Medicorum nonnulli) quid de inordinatis febribus dices? (quales vt plurimum lentae sunt) ipsarum exacerbationes quo nomine donaris? si accessiones voces erraueris, vt potest quae statos recursus non seruant, quod ipsarum nomen indicat. Nam accessiones, si partes sunt circuitus, ordinatae sint necesse est; Medici namque approbante Galeno, circuitum appellant, morbi ex iisdem ad eadem per ordinem recursu. Quam ob causam periodicas febres communi appellatione dicimus ordinatas; illas erraticas, vel cum Celso, vagas.

*Libro de
mor. temp.
c. 2.*

Ad huius nodi solutionem veniunt haec explicatae voces, *παραξυσμὸς* accessio, *periodus*: quarum nos implicat diuersa acceptio.

*Libro 3.
c. 5.*

664 APHORISMVS VNDECIMVS

Paroxysmus quidem, si mutationem, atque adeò genuinam significationem spectemus, irritationem denotat, exacerbationem, excandescentiam, disceptationem, prouocationem, hæc quoniam redeunte morbi insultu in nobis sentimus, reditū ipsum morbi, atque adeò vniuersum insultum paroxysmum nominamus.

*a. de diff.
febr. 4.*

Eodem modo accessio à febris aduentu nomen habet, vt vox ipsa sonat. Verum accessionis nomen quemadmodum & paroxysmi, strictiùs quandoque vsurpatur, quandoque latiùs. Ex vi quidem verbi tempus id designat quo accedit, siue irritatur morbus siue particularia tempora manifestè contineat, siue non, quo modo synocharum febrium vniuersum tempus vnicam esse accessionem dixit Galenus. Aliàs solam notat exacerbationem temporibus dispartitam, principio, puta, augmento & statu siue ordine recurrit, siue non. Quin etiam in ampla significatione declinationem sub ea collocare nil incōuenit. Quanquã si propriè & strictè loquamur hæc ab accessione excludenda, & quod ampliùs in strictissima acceptione reuersionis ordo supponendus.

*Libro de-
finit Me-
dicarum.*

Periodus quoque aliàs de ea dicitur quæ certo reuertitur ordine vt ex Galeno didicimus, aliàs de quacunque siue ordinata siue inordinata, siue reditū habeat, siue non. Hoc sensu à Galeno definitur, tempus morbi ex intensione & remissione consistens.

Declarata

QVÆSTIO PRIMA. 665

Declarata horum nominum Homonymia nulli reliqui plexus in Aphorismo nostro, nulla in allatis argumentis inuolucra. Non enim ambiguum esse potest aliter in prima Aphorismi particula, aliter in vltima paroxysmi vocem vsurpari. In prima quidem cõmunissimè sumitur pro omni febrü excandescentia, quæ cibos offerri vetat, itavt ipsas quoque synochos complectatur, quæ propriè loquendo accessionis nomen obrinere nequeunt, cum nullam temporü manifestam differentiam habeant, sed talem fere decursum vniuersum, qualis est tertianarum aliquo tempore magnitudo status, proinde totam eiusmodi febrem statum nonnunquam appellat Galenus. In altera de ea tantum accessione dicitur, quæ per circuitus affligit, quorum deterior pars est, & febribus omnibus est communis quæ per circuitus operunt, siue continuæ sint, seu intermittentes, siue ordinatæ, siue inordinatæ, quicquid plerique secüs æstimarint.

Libro de mor. temp. capite 5.

3. de crisi- sibus.

Fuchsius quidem inter ceteros vindicari ab errore non potest, dum primam Aphorismi partem de continuis & continentibus interpretatur, alteram de solis intermittentibus falso hoc elusus fundamento.

In febribus intermittentibus nutrire non licet nisi vbi ad integritatem æger redierit, & à febre liber fuerit: Hippocrates ergo per accessiones quæ per circuitum redeunt, particularia quatuor morbi tēpora designat,

T t

666 APHORISMVS VNDECIMVS

principiū, augmentū, statum, & declinationē.

Supponit hic Fuchsius accessionis nomen æquiuocè sumi in præsentī, quod admittimus, sed alio quàm ipse Fuchsius intellectu: nam in priori parte de Synochis dicitur, in posteriori de cæteris quarum diuersa planè à Synochis ratio, vti docuimus. Sed Fuchsius ad priorē partē etiam cōtinuas refert, quas tamē periodicas esse nemo diffitetur, cū peractis quatuor tēporibus, rursus ad eadem deueniant; cū ergō per circuitus oppetant, quidni ad secundam Aphorismi partē spectabūt? An quia nutrire in declinatione in illis febribus licet, in intermittētibz non licet; & ex consequenti in prima parte accessio dicitur de ea quæ tria tantum habet tēpora; In secunda parte, de ea quæ etiam includit remissionem? sed hoc vtrumque falsum est, cum Galeni doctrina minimè cohæret.

Secluditur quidem ab accessione declinatio, si hæc circuitus secunda pars est, & melior; illa prior & deterior.

An verò ad cibi exhibitionem in intermittētibz semper expectanda integritas? consulat Galenum, qui in nullo squalido affectu commodè finiri accessionem existimat, prius quàm illi vel ex lauachro vel humido victu humectatio accesserit. Qui sic afficiuntur decrecente iam accessione illicō nutriendos monet, non expectato interuallo. An non cum breue est intermissionis spatium, præstat cibum in declinatione ca-

10. Metho-
di. 4.

QVAESTIO PRIMA 669

pere, quò longius futura accessio præueniatur? quanquam offerendo cibo natura sua oportunius interuallum esse non diffitemur. Itaque cùm Hippocrates in vltima Aphorismi clausula de accessionibus quæ per circuitus fiunt simpliciter loquatur, credibile est, nullam earū excludi, quæ periodos quascunque tandem illas obtinent, siue ad integritatem perueniant, aut secus.

Ad argumenta contra descriptionem accessionis producta patet ex annotatis solutio: illud scilicet accessionis nomen, vniocè singulis vocatis accessionibus minimè competere. Ac præterea in illa ipsa descriptione, periodi vocabulum non accipiendum esse pro ordinato recurſu ex ijsdem ad eadē, sed pro tempore morbi ex intensione & remissione constante, siue repetat siue non.

Hæc circa definitionem accessionis. Eiusdem diuisio petitur à diuersis.

Quandoque ab inuasionis modo, siue principio (*επισημασιαν* vocant) quod vel manifestum est, vel obscurum. Hinc manifesta dicitur accessio, cuius reuersionis manifesta sese prædunt in pulſu, in vrinis, in caloris motu indicia. Qualia in intermittentibus febribus pulſus contractio, vrinæ cruditas, frigus horror, rigor. Obscura est quæ sine sensu irrepit, aut certè non euidenti. Potest hæc ipsa distinctio à cæteris etiam sumi temporibus. Nam lentarum verbi gratia, febrium exacerbationes, inæqualitatem, ac

668 APHORISMVS VNDECIMVS

*Libro de
morb. rēp.
capite 7.*

incrementa sensu nonnunquam agrē deprehendimus. Statum nunquam deficientem vidisse se profitetur Galēnus. Alias à duratione diuisio sumitur sic breues dicimus tertianā exquisitā accessiones: medium tenent quædam non exquisitæ: longæ sunt quotidianæ.

Ab humoris aut caloris motu tardæ aut celeres fiunt, quæ sua tardè, vel citò tempora absoluunt & percurrunt.

A morbi, aut symptomatum intentione, vehementes appellantur, aut leues.

A tempore quo inuadunt, nocturnæ, diurnæ, matutinæ, pomeridianæ, vespertinæ. Denique à reciprocationis certo vel incerto, statoque tempore, & modo; ordinatæ, inordinatæ. Et hæc ad institutum satis.

*Quid sit Periodus? Quot eius;
quot accessionis tempora?*

QVÆSTIO SECVNDÆ

*Libra def.
Med.*

DICTUM à nobis præcedenti quæstione periodi nomen diversimodè à Galeno accipi & definiri. Ampla significatione acceptum dicitur tempus morbi ex intensione & remissione consistens; morbisque omnibus conuenit, siue vnico circuitu terminentur, siue per interualla exasperentur & recurrant: siue quodam veluti Rithmo &

QVÆSTIO SECUNDA. 669

ordine procedant, siue inordinatæ, dūmodò intentionem habeant & remissionem. Hoc sensu propriè videtur à Galeno vsurpatum vbi de typis ex professo pertractat: periodum siquidem à Typo solius ordinis ratione distinguit. Typus (inquit) est ordo intentionum ac remissionum: periodus seu circuitus est tempus intentionum & remissionum in morbis factum.

*Libro de
Typis c. 2.*

Strictius tamen aliquando sumitur, itavt ad ordinem, quo à typo discernitur, restringatur. Sic antea describi audiimus in posteriore ista acceptione periodum, eiusdem ad eadē per ordinē ipsum circulū, seu recursum.

*Libro de
tēp. morb.
Capite 2.*

Nos in latiore potius acceptione vsurpāri hoc Aphorismo existimamus, vt sit generalior oratio, nec ad solas ordinatas periodos referatur, quæ quodam veluti circulo repetunt. Nihilomin⁹ quoniam inualuisse hætenus videtur secunda acceptio, secundam quoque definitionem explicemus. Dicitur recursus, ad eorum affectuum differentiam qui vnico finiuntur insultu, quamuis accessionem habeant & remissionem. Additur morbi: quo nomine non morbus solū, sed & symptomata continentur, quæ ab interioris alicuius causæ motu, sine vllō externo errore, aut appulsu proritantur. Non enim si quotidie ex intemperie in ventriculo contracta, inflatio, aut totius corporis langor, aut grāuitas, aut spirandi difficultas, aut quid aliud eiusmodi repetat ab ingesto cibo,

T c 3

670 APHORISMUS VNDECIMVS
 periodicum affectum iurè appellaris. Sed ne-
 que periodicos ex hac definitione illos dixe-
 ris in quibus ad diuersa fit regressus. Sic ter-
 tianæ febris in dolores colicos factam com-
 mutationē, quamuis ipso consueta exacer-
 bationis tempore, & ab eadem interiore
 causa, à periodi nomine excludimus: non
 enim ex iisdem ad eadem. Quanquam dolo-
 rem ipsum, si stans temporibus recrudescat,
 rectè periodicum vocaris.

Postremò status requiritur ordo, qui quo-
 niam in erraticis febribus non inuenitur,
 periodicas illas nemo appellarit. Porrò hic
 ordo vel præcisè ad horas refertur: quomo-
 do quotidianum circuitum 24. hõris circũ-
 scripsit Galenus: Tertianum 48. Quartanum
 72. Vel ad dies ex proprio cuiusque morbi
 typo. Sic quotidianus est qui singulis diebus
 affligit: si vnũ intermittat diem non ampliùs
 quotidianus erit, sed tertianus: sin plures ad
 aliam circuitum pertinebit. Si modò vnum,
 modò duos, æquali seruato recursus ordine,
 non simplici vnius erit affectus sed cõplicati.
 Horarum immutatio non hanc circuituum
 mutationem parit, sed in ipsis circuitibus an-
 ticipationem vel postpositionem.

Quocunque modo definita periodus ge-
 minas continet partes, accessionē & remis-
 sionem. Accessionem diximus deteriorem
 circuitus partem, qua videlicet cum morbo
 conflictum grauiorem inicit natura. Remissi-
 onem meliorem partem, qua certaminis im-

*Libro de
 morb. cõp.
 capite 2. &
 aduersus
 eos qui de
 typhis scrip-
 serunt*

QUESTIO SECUNDA 671

petus compescitur.

Harum partium vtraque subdivitur, accessio quidem in principium, augmentum, & statum: remissio ipsum etiam sub se continet interuallum.

Principium dicitur, cum calor ad interiora reuocatur; augmentum, cum quaquaversum diffunditur, & augetur. Status cum per omnia membra diffusus æqualiter consistit, sibi que similis permanet. Declinatio cum manifestè decrescit, & ab intimis rapitur ad extima. Interuallū cum penitus deficit. Sumitur hæc temporum distinctio à caloris motu.

Priora illa tria vno nomine accessionem vocat: posteriora, remissionē. Id quod dictionum notationi consonat, siue Græcas intueamur, seu latinas. Παροξυσμός enim morbi acutiem, exacerbationem, excandescentiam, irritationem denotat qualis in accessione percipitur: accessio, morbi accessum.

Παρηξις contra langorem & declinationem, quasi ἄρα τῷ ἀνύλω, hoc est extra vel post vigorem, cui succedit, & a quo declinat, & recedit, iure proinde recessionem dixeris. Quamobrem, ut nomine, sic re quoque opponitur accessioni, remissio: in illa effertur morbus, in hac mitescit; in illa accedit, augetur, viget: in hac recedit, decrescit, languet. Verum non desunt qui sub accessione remissionem comprehendant.

Id iam antea ex Fuchsio audiimus; quid verò ex Fuchsio? immò ex ipso Galeno. Id Capite 4.

672 *APHORISMVS VNDECIMVS*
 enim prolatus ex 10. Methodi in Fuchsum
 textus palam facit. Nam si in squalido af-
 fectu (vt illic loquitur Galenus) non ante
 definit accessio, quam illi humectatio ac-
 cesserit, ideoque decrescente accessione illi-
 cō nutriendus est ager, accessionis certē de-
 crementū, hoc est remissio, accessionis pars
 est, aliās perperam diceret non finiri acces-
 sionem ante humectationem quam in remis-
 sione imperat. Clarius id 2. de differentijs
 febrium vltimo, vbi ex affectu in parte re-
 licto, congeri denuō superflua docet Gale-
 nus: Ab his noua concepta putredine rursus
 principium, ascensum, statum & declinatio-
 nem alterius fieri accessionis, At euidentis-
 simē & ex professo libro de morborū tem-
 poribus, totus circuitus in duas partes diui-
 ditur, vnā primæ accessionis, à primo in-
 sultu ad extremam vsque remissionē. Alte-
 ram quæ in declinationis & insultus secun-
 dæ accessionis medio consistit. Et fanē, si ex
 caloris motu accessionis tempora disperti-
 mus, quatuor omninō reperiemus: Concen-
 tratur primū calor: mox diffunditur & au-
 getur: auctus æqualiter toto corpore ex-
 terius & interius efferuescit: Tum demum
 deferuescēs interius, solū ambitum occupat.
 Si nomina ipsa spectamus morbi accessionem
 non excludit remissio. Nam si tēpus id omne
 quo verē adest affligitque morbus accessio-
 nem voces, quorsum ab eadem appellatio-
 ne secluseris remissionem? in qua adest eti-

Capite 6.

QUESTIO SECUNDA 673

annum febris calore conspicua & molesta, quam grauis quandoque iactatio, vigilia, sitis, anxietas, comitantur. Quamobrem in intensiorem & remissionem diuiditur accessio.

Equidē negare non possum quin ita quandoque, sed improprie, à Galeno vsurpetur, verum secus is ipse passim docuit, & aestimauit, vbi agendum exacte fuit & ex professo. Satis superque id probant quæ ex ipso produximus in rem nostram: quæ in contrarium nihil nos morantur. Allegato ex Methodo capite ample sumitur accessionis vocabulum, vt totum id tempus includit quo febris adest: non erat is distinguendi locus, nihil intererat quocumque accessionis nomen caperetur modo, dummodo euidens foret de tempore nutritionis præceptum: quod vox illa (decrecente) sufficienter illustrabat. Eadem est ad allegatū ex secundo de differentijs febrium responsio.

Difficilior est citata ex libro de morborum temporibus diuisio, in qua mihi persuadere non possum non subesse mendam, alias à manifestissima contradictione Galenus vindicari nequit, quæ tamen à nemine quem viderim hactenus fuit animaduersa. Initio quidem capitis remissionē subaccessione collocat, & ab interuallo secludit; mox eandem cum interuallo confundit, & ab accessione segregat. Hæc ipsissima sunt eius verba vbi totum circuitum in duas partes secans, ev

674 APHORISMVS VNDECIMVS

Galenus locutus illustratus lib. de morbis raris cap. 5. μέν (inquit) τὸ τοῦ πρώτου παροξυσμοῦ πᾶσις ἀπὸ τῆς πρώτης ἐισβολῆς ἀκρῆ τῆς ἐλατῆς ἀνάστασις; τὸ δὲ μετὰ μεταξύ ἐστὶ τῆς ἀρχῆς, ἢ τῆς ἐισβολῆς τοῦ δευτέρου παροξυσμοῦ. Hoc est vnam partē (supple circuitus) facientes primæ accessionis, à primo insultu ad vltimam vsque remissionem: alteram quæ in remissionis & secundæ accessionis medio consistit. Paucis interpositis subiūgit: & quod ab Hippocrate dictum est in accessionibus abstinendum esse, secundū eandem diuisionem pronuntiatam existimo, docet nos videlicet solum illud tempus quod accessionem vocat obseruandum: nunquam enim in accessione nutrimus, verum in omni reliquo tempore remissionis, interdū in altera eius parte. Ecce ut diuisionem suam explicans ab accessione remissionem seponit, ac istius duas partes facit. Vtrumque in sequentibus non minus apertum his verbis. Hæc quidem vnius circuitus est in duas partes diuisio, alteram primam eius partem accessionem vocamus: secundam vel remissionem, vt paulò antè, vel vt quidam interuallū. Nam interuallum non pauci Medici vniuersum id quod post statū est qualicumque natura præditum nominant, siue id ad integritatem veniat, siue non: verū nos appellationes prædictas obseruabimus, vocabimusque omne quod accessionem sequitur remissionem. Sed neque prohibemus si quis ipsum totum nominet interuallum, vel declinationem vel remissionem, vel sub-

QVÆSTIO SECUNDA. 675

missionem, vel ablationē. Hucusque Galenus. Quid clarius? stare secum ista nequeunt, nisi priore loco producta iuxta legitimam interpretationem ac lectionem restituantur.

Itaque cum accessionē dicit ad ultimam remissionē extendi, intellige exclusivē, ita ut remissio, quam primam declinationis partem constituit, sub accessione non comprehendatur. Cum addit τὸ δὲ μετὰ μετὰ ἐστὶ τῆς παροξυμῆς legendum ἀκμῆς id est status, ut hic sit sensus; altera quæ in status & secundæ accessionis medio est posita; sic utramque declinationis partem pars hæc altera complectetur.

Verisimile certè videtur librariorum ignorantia aut incuria propter verborum affinitatem errorem irrepisse, neque id mirum apud me, mirū ab eruditissimis viris non fuisse deprehensum. Quamobrem seclusa est Galeni decreto ab accessione remissio: neque obstant contraria argumēta, supponūt enim quamdiu præsens est morbus accessionem vocari, quod negamus. Morbi præsentiam non excludit remissio, nō eius excludit actionem, sed vehementem insultum & acerbitatem. Præsentem morbū supponit, sed abscedentem, agentem & molestantē sed quàm antea remissius.

Quæcunque in declinatione persistunt Symptomata, sunt quàm ante leuora sed quemadmodum ex graui incendio repressa etiamnum flamma, magnus ad tempus relin-

676 APHORISMVS UNDECIMVS

quitur calor: vehementem quoque statum, cum aut multus mordaxque subest humor, aut malignus, grauis & difficilis inclinatio consequitur, tum ex naturæ lege, quæ transitum ab extremo ad extremum sine medio fieri non patitur, tum ex humorum reliquijs feruore præcedenti acrioribus redditis. Si tamen vera remissio est, si nullus alter complicatus affectus, multum à priorum temporum violentia & ferocia deflectit. Idem de caloris motu dicendum est: nempe ex crescentis caloris motu accessionis tempora distingui, non autem decrecentis, ideoque ad accessionem non pertinet remissio.

*Libro de
mor temp.
Capite 3.*

Sed quid ad Galenum dicemus? qui tribus enumeratis accessionis temporibus inæqualitatem addit: & à remissione ex professo separat interuallum? senis passim temporibus circumscribit periodum? præstat illius verba adscribere, quantumuis longa, quam ad ipsius libros remittere lectorem. Primum itaque tempus totius periodi exactè est (inquit) quo corpus cum mutationibus pulsus prædictis inarserit, vel ex sanitate vel ex interuallo ad hoc perueniens (de intermittentibus febribus hic est sermo) Aliud ab hoc secundum est quod pulsum & calorem in contraria mutat, donec tota corporis moles æquabiliter concalescat. Post hoc tertium quo calor etiamnum augetur, pulsibus magnitudine, celeritate & frequentia respondentibus. Quarta constitutio post tres com-

QVAESTIO SECUNDA 677

memoratas conspicitur, omnibus iam dictis æqualem sibi magnitudinē pro sensus nostri iudicio conseruantibus. Ad hæc quinta alia cū calor iam manifestè decrescit, halitus autem per cutem excernitur, pulsus ad naturalem habitum redit, reiiciens omnia quæ præter naturam ex magnitudine, celeritate & frequentia & duritie conquisserat: hoc tempore plurimis ipsorū sudor oritur. Post hoc interualli tempus sextum ad prædicta peruenit. Hæc Galenus quæ lubèter ad verbum attulimus in iuniorum gratiam, quoniam facilem tēporum internotionem continent, quanquā ad difficultatem præsentem iudicandam tanta series verborum non videbatur necessaria. Præcedenti capite vti & supra allegato, quatuor solummodò tempora percensuit idem Galenus.

Quomodò verò simul hæc vera esse possint, non est quod aliudè quàm ab ipso edificamus. Interuallum quidem audiimus sub remissione complecti. Sed inæqualitas cū à principio maioris solum & minoris ratione differat, iure ad principiū refertur. Quid quod principio inæqualitatem manifestè tribuit Galenus? spectauimus (inquit) nonnullos dum actionem nescio quam obirent paulatim inhorruisse primum, deinde iterum atque iterum inæqualitatem quandam validiorem, horroremque euidentioreni sensisse, si inæqualitati succedebat horror, nondum erat principium exactum, erat ergò in prin-

678 APHORISMVS VNDECIMVS

cipio inæqualitas. Quod si principio hæc quoque conuenit, quid est quod ab ipso separetur? distinctioris tamen doctrinæ gratia solet nonnunquam à principio inæqualitas seiungi.

s. de decret. Hipp.
et Plat.
Capite 2.

Quæ de inæqualitate diximus facile fortasse concesserit quispiam sed ad remissionem, Imò vel ad morbum, interuallum pertinere statim reclamabit.

Nam si quartanis aut tertianis laborant (inquit Galenus) cum horrent & febricitant tunc in morbo constituti sunt; cum verò mutata morbosa illa constitutione nihil huiuscemodi patiuntur, sed in intermissione quæ appellatur consistunt extra morbum positi cœsentur. Et sanè, si de essentia morbi est actionis læsio, alterum sine altero cōsistere non potest: cum igitur in interuallo illæse appareant actiones, adesse in interuallo morbum quis putarit? Si non adest morbus, extra morbi tempora erit interuallum, ideò sic appellatum quod sit spatium, induciarum instar inter accessiones interiectum, quietem proinde nuncupant, aut ἀναρπείαν. Id est infebrecitationem, siue sanitatem inter febris inclinationem eiusdemque reditum interpositam.

Si morbi tempus non est, ergo nec remissionis. Ecce in quas nos dissentientes Galeni textus, aut res ipsa potius deducit angustias; quibus facile sese expediet, quisquis intelliget. Quod quanquam omnino à morbi con-

QUESTIO SECUNDA 679

tagione plerique ad sensum interualli tempore videntur immunes, remanent in ipsis nihilominus seminaria, & quædam in affecta parte affectio, à quibus per circuitus denuò reuiuiscit febris; subest dispositio quædam ad nouam accessionem proxima. Ac veluti

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem.

Testa diu.

Sic in partibus læsis humorum putredo intemperiem quandam imprimit; à qua, qui ad ipsas influunt humores, immò & ipsum quoque alimentum, quoddam putredinis rudimentum concipiunt. Cumque euinci exquisitè natiui caloris beneficio nequeant, sensim vberiores cumulati, magis magisque cõputrescunt, vnde nouus paroxysmus, qui tandiù periodicè efferatur, quamdiù illa dispositio perseuerat, dum tandem cum prima mali labe radicitus extirpentur. Meritò idcirco Iurisperiti tertiana aut quartana laborantes, & Epilepticos, ijs etiam diebus quibus ab ægritudine sunt immunes, à sanorum albo subtraxerunt.

Quod si nullam tempore interualli remanere in affecta parte imbecillitatis causam ex Galeno probes, qui temporis id spatium quod primæ accessionis finem, & secundæ principium interiacet ideò sine febre esse asserit, quod facultas membri recipientis superfluitates, sanguinem in se cõtentū quemadmodum autè elaboret. Respondeo adesse

4. Aphor. comm. 63.

2. de diff. feb. capite ultimo.

Eodem 2. de diff. feb. Capite ultimo.

686 APHORISMVS VNDECIMVS
 saltē eam tūm in mandante, tum in reci-
 piente parte discrasiam quæ primum morbi
 impetum concitauit. Nusquam enī inte-
 gra consequetur sanitas (inquit ille) nisi &
 meatus aperti sint, & facultas vegetior, &
 corrigatur affectus partis vniuersūque cor-
 pus nec multis, nec vitiosis humoribus re-
 dundet. Quamdiū hæc substiterint, tandiū
 exacerbationes fieri necesse. Quarum reuer-
 sionis causam perscrutari tempestiuum vi-
 detur, maxime cum eò nos series orationis
 pertrahat.

*Quæ sit recursus Periodorum
 causa in genere?*

QVÆSTIO TERTIA.

Accessiones quædam per circuitus re-
 petere docet noster Aphorismus, quæ-
 nam illæ sint intelligendæ aperuimus, cau-
 sa cur ita fiat inquitenda. In genere quidem
 præsentī quæstione, quæ sit recurus causat
 in particulari postmodum sequenti altera,
 quæ sit statī recursus causa, puta quotidiani
 triduanī, quartani?

*s. de diff.
 febr. Cap.
 61.imo.*

Prioris solutionem à Galeno mutuabimur,
 inde sumpto exordio in quo cōcludit. Nem-
 pè quod, quæcunque per circuitus ægritu-
 dinum accessiones fiunt, ortum habent ex
 dispositionib⁹ membrorum quæ vel mittunt,
 vel

QUESTIO TERTIA 681

mittūt, vel suscipiūt, vel generāt, vel attrahūt
superflua. Quæ circuitum non habent, in his
nulla est pars corporis quæ præcipuè sit of-
fensa, sed qui in venis aut arterijs omnibus
continētur humores: atque si præsertim qui
in maximis, plurimoque calore abundanti-
bus, aut ob aliam quamlibet causam (vt in
Ephemeris) aut ob putrefactionem feruentes
febrem vnā accendunt synochum voca-
tam, quæ à principio nullam habeat inter-
missionem. His verbis nouam humorum col-
lectionem recursus causam facit. Collecti-
onis quatuor profert modos, missionem, sus-
ceptionem, generationem, attractionem:
in quorum explicatione sita difficultatis so-
lutio.

Quatuor hosce modos facilioris doctri-
næ gratia lubet ad duo capita reuocare,
congestionem videlicet & defluxum.

Congestio est humoris in ipsa afflicta par-
te geniti coacervatio.

Defluxus est eiusdē in vna parte generati
in aliam delapsus.

Congestio fit vt plurimū alteratrice aut
expultrice, harum altera vel vtraque læsa
vel impedita. Istud qua ratione accidat (vt
iuniores intelligant) recolendum memoria
est quatuor in viuētibz facultates nutri-
tioni subseruire. Attracticem, retentricem,
alteratricem, & expultricem: Quarum mu-
nia singulæ ipsarum appellationes sufficien-
ter exprimunt. Si qua occasione à munere

Vv

682 APHORISMVS VNDECIMVS

deficiant, necessum est, aut cessare penitus, aut imminui nutritionem, aut depruari pro diuerso singularum læsionū gradu, & modo.

1. de symp.
caus. cap.
1.

Facultatem voco proprie non partium constitutionem quæ temperiei conformationique communis est (vt perperā aliqui non parum docti) sed solam cum Galeno temperiem. Læsa enim temperie labefactatam facultatis substantiam dicimus: vitiata conformatione, dumtaxat impeditam facultatem. Cōformatio sub facultate continetur, vt sub efficiente instrumentum: quo sensu si vtriusque complexum, largiū loquendo, virtutem, nomines, haud recuso. Non aliud sibi volunt ista Galeni verba, propria virtutis imbecillitas, intemperiem sequitur: non propria instrumentales morbos. Virtutem Medicam hinc intellige, sensibile id & materiale actionis principium à quo indicationes sumimus, nō incorporeas illas & immateriales animæ proprietates, in ipsa anima in hærentes, de quibus alias instituta oratio.

3. de symp.
caus. 2.

Nunc ad rem immodicam excrementi copiam proferunt alteratricis læsio, & externus error. Facultatis læsio vel suæ ipsius substantiæ culpa accidit, aut morbi alicuius instrumentalis, Substantiæ vitiū intemperiem diximus alteratiuarum qualitarum. Instrumentorum vitia, sunt tumores præter naturam, raritas, relaxatio, condensatioque partium atque alia id genus.

QVAESTIO TERTIA 683

Externus error triplex constituitur; in excrementis, in cibis, in somni tempore. In cibis quidem, quantitatis, qualitatis, temporis, & ordinis ratione. Quantitas vel pe se immodica est vel ad virtutem membrorum comparata.

Si ergò aberrare alteratricem contigerit, sequitur illicò excrementorum prouentus, frigida quidem intemperies (vt Galeni exemplo vtár) acidas: calida nidorosas parit corruptelas. Id ipsum fit & in cibis, & in ipsis etiam excrementis. Acidas enim creât pituitosa, & frigida: nidorulenta, biliosa & calida.

Verum audire mihi videor argutulū aliquem obijcientem malè excrementa, cum interna sint, externis erroribus annumerari. Interna certè vocentur, per me licet, quatenus in corpore residēt, & ad internas causas referūtur: aexterna sūt facultati, quoniam ipsius essentiam non attingunt: illorum siquidem interuentu cum suo fine frustratur virtus nec intentum assequitur, quisquis error est, facultati est externus.

loco antea citato

Ad congestionem porrò generari humores non sufficit, nisi pariter retineantur. Retinentur verò, quia non expelluntur. Non expelluntur, vel propter expultricis debilitatem puta intemperiem, vel propter conformationis vitiū qualis obstructio: vel propter error e mexternum, humoris nēpe quantitatem immodicam, à qua vis expulsiua

V v z

684 *APHORISMVS VNDECIMVS*,
superatur ac velut opprimitur: eiusdem qua-
litate lentorem, crassitiem, visciditatem,
quibus velut immobilis firmatur; vel deni-
que propter vicinarum partium robur, quæ
aliena non admittunt.

Retentionis non meminit Galenus, vnico
generationis verbo congestionem expressit.
Retentionem pro re manifesta supponit,
clarum enim est non sufficere ad congestio-
nem generationem humoris, nisi is pariter
retineatur

Defluxum tribus reliquis verbis comple-
xus est: emittunt, suscipiunt, attrahunt: suf-
ficiendi vsus enumeratione partium, Nam si
cumulari humor debet, is vel in eo ipso mem-
bro in quo aceruatur, vel in alio quolibet
procreetur necesse est: de priore hactenus:
iam si alibi generetur vt isthuc perueniat vel
mitti debet, vel suscipi, vel attrahi.

Mittitur ergo vel proprio loci mandan-
tis conatu, vel ipso humoris impetu: mittit
pars robustam & validam nacta expultricem
& humorem obsequentem, dum vel copia
premitur, vel qualitate stimulat. Sponte
depluit humor à sublimi parte in decliuem,
tum maximè cum vel præ copia contineri
nequit vel sua tenuitate meatus quoscunque
obuios permeat. Contrario motu feruntur
vapores, & flatus: calore agitati sponte à
decliuibus partibus tolluntur in sublimes,

Suscipiuntur superflua ab ignobilioribus,
decliuibus, raris, laxis, & imbecillioribus

QVÆSTIO TERTIA 685

membris, quæ vel pondere velut oppressa, aut obstructa, aut omniũ imbecillima excutere sarcinam & deponere in vicinam non possunt.

Denique attrahuntur propter calorem, aut dolorem. Quomodo autem attrahant calor & dolor, non satis apertè nobis insinuavit Galenus eo quem explicamus loco. Calor (inquit) natura aptus est ad conciliandas recipiendas fluxiones, & proinde in corporib⁹ plenis, aut in quibus redundat excrementa, magna portio ad eas defluit partes quæ incaluerint vehementius, Non parum & ad partes dolentes humoris solet confluere. Dolor quippe fluxiones irritat, vel si rheumatica intemperie æger non afficiatur. Conciliare certè, irritare, recipere, fluxiones attrahere non vocamus. Quo ergo tandem pacto ista trahunt? hoc opus, hic scopulus in quem plerique haud vulgares impègere; in quo hæere etiam nonnulli.

In arte Medica Capit. 90. 1. de cõpos. secundum gen.

Calorem attractionis causam tripliciter esse vult Mercurialis.

Libro 5. de febris Capite 9.

Primum, quia vacuum generat dissipando & consumendo humores, quod cum abhorreat natura, ad replendum vacuum aliunde, attrahuntur.

Secundo propter rarefactionem, quia rarefactæ partes cum debiles euadant, veluti ianitant partes proximas ad deponenda in se se excrementa, & excipiunt quamcunque materiã. Tertio quia ex intèperie pars euadit

686 *APHORISMVS VNDECIMVS*
debilior, proindeque fit susceptrix excrementorum peregrinorum.

Harum rationum neutra mihi satisfacit: posteriores quidem duæ non attractionis, sed facilioris sunt susceptionis. Vbi notandum valdè κατὰ γενεῶς dici ab ipso partes proximas imitari ad deponenda sua excrementa in debiliorem. Quasi vel pars debilior reddita in propriam perniciem vicinam exciter: vel vicina infirmitatem illam nosse possit, eaque cognita deponat in infirmam id etiam quo indiget, laudatum quippe sanguinem æquè ac superflua in calentem partem effundunt cæteræ, vnde Phlegmonia oboritur. Prima verò ratio falsum supponit vacui nimirum fuga partes ad attractionem incitari. Absurdum in primis est existimare post illam humorum dissolutionem, quæ à calore oritur, relinqui vacuum id quod tota natura non reperitur, hoc est locum expertem locati; Replentur quippè Aëre vel vapore exinanita loca vel subsident, & in se concidunt. Remanet tamen locus expertis conuenientis locati, hoc est succi, siue alimenti, cuius defectu excitatur naturalis appetitus, ab appetitu postmodum attractrix; attractricis eousque perseverat actio dum is appetitus expleatur: appetitui tandem satisfactum, cum sufficiens alimonia suffecta est, si quid vltèrius affluit, virtuti attractrici nõ debet imputari. Addo naturalem attractionem sensim siue sensu fieri, non autem con-

QVAESTIO TERTIA. 687

fertim eoque impetu qui à calore commo-
uetur. Et quæso quis propter intemperiem
& rarefactionem debilitatæ attractrici vali-
diorem concesserit actionem?

Relictis aliorum placitis & commentis
(qua nostri instituti non est percerasere hoc
loco, atque confutare) sic ipse constituo;
Neque attractionis causam proximam vel
calorem, vel dolorem rectè cènseri: neque
calori, aut dolori, veram propriamque tri-
bui attractionem, hoc est rei ab vna parte
ad aliam tanquam ad fortiorem raprum. Si
tamen improprie & late attractionis nomen
accipere velimus, de quocunque humoris
motu cuius in recipiente prima inuenitur
occasio, nihil obstat quin illud vetique tri-
buamus.

Ita de dolore loquutus est Galenus; in
doloribus incipit quidem causa ab eo quod
affligitur, sed quicquid est Phlegmones su-
perpositæ partes efficiunt. Rem postea cla-
rius explicans, subiungit. Eijcere doloris
causam dum properat expultrix vis, Phleg-
monem interdum in particula concitat: cum
enim primis suis conatibus nihil proficit,
vehementius aggressa, quod infestat expel-
lere, sanguinis & spiritus aliquid ex super-
positis partibus in afflictam simul exprimit.
Hinc fit quod ex dolore particulæ conflu-
entis in eam humoris portione, in tumorem
attollatur.

13. Metho-
di 3.

Verum de calore secus ibidem æstimavit:

688 APHORISMVS VNDECIMVS

evidenter cernitur quod ad partē calfactam vel trahantur vicini succi, (vt nos censemus, inquit Galenus) vel confluant (vt Asclepiades arbitratur) hæc ille; nos contra non attrahi paulò ante demonstrauiamus, ergò confluant ex Galeni doctrina contra ipsum Galenum.

Attrahi certè simul & confluere quispiam non ineptè dixerit, hoc nēpè modo in parte quapiam adauctus calor rarefacit dilatatque poros, humores fundit & attenuat, tandemque in vapores & halitus resoluit, fusi, & attenuati, solutique per apertos poros effluunt, & in auras dissipantur. Dissolutioni reparandæ, alij de nouo trahuntur, & succedunt ex vicinis partibus, ad has persequela modum vicissim alij ex alijs partibus, denique eousque progreditur hic motus, dum excalfacta particula pondere obruatur, & extuberet, ac illabentis humoris appulsu vehementius accensa, inflammetur. Motum hunc adiuuat humorum, quæ à calore fit, attenuatio, & liquatio, non in parte solùm recipiente, sed in proximis quoque ad quas caloris sensus & actio pertingit. Pororum verò dilatañio non tantùm dissolutionem promouet, sed & humorum appellentium susceptionem, hi enim subtiliores effecti ductis vijs quaquaversum omnem substantiam peruadunt. Dissolutæ substantiæ restituendæ gratia eius quod familiare est attractionem ab excalfacta parte fieri diximus.

Et hæc naturalis est actio, cuius vim calida intemperies minimè auget, remoratur potius & retundit, at excitat tamè ex accidenti, dum euacuat; vacuatæ quippè materiæ restituentæ ac instaurandæ vis attrahens incumbit. Huius porrò actio vix procedit vltèrius quàm adigat necessitas, quicquid superfluit in alteram præfatam causam reiicimus.

Non alia ratione calida medicamenta attrahunt: Quamobrè id eò exequuntur vehementius quo tenuiorum sunt partiū, quòd aliū subeant & toti materiæ melius applicentur: vnde minori negotio postmodum illa liquatur, attenuatur, effluit & affluit.

Hunc nobis fluxionis modum insinuant illa Galeni verba antea producta, cum inquit calorem natura aptum ad conciliandas fluxiones in corporibus plenis. Nam ratione intemperiei debilitatæ calefactæ partes aptiores sunt humori admittendo: ab eodem calore quod redundat agitatū, facile mouetur, tandiuque perseuerat hic motus dum vel magna ex parte imminuta sit plenitudo, vel corporis excrementa, vel arte refractus calor.

Obmitto debiliorem ab intemperie calida partis affectæ coctricem reddi, vnde excrementorum congestio.

Obiecerit Sciolus aliquis, vix ac ne vix quidem calidi medicamenti, vim vltra proximas partes deferri, itaque nec vltèrius fusionem, & attenuationem peruenire, malè

*Gal. 5. de
Simp med.
facul. 16.*

690 *APHORISMVS VNDECIMVS*
 igitur humoris à remotioribus ad effectam
 particulam influxum ad illa referri. Nobis
 satis superque est si proximæ tantum partes
 caloris hos fortiantur effectus, eaque pro-
 portione à cæteris partibus humores attra-
 hant, & per sequelæ modum recipiant, qua
 in affectam deponunt.

Hactenus generalis recursus circuituum
 causas audiuius, congestionem & deflu-
 xum: didicimus etiam quo vtrûmque fiat
 modo. Descendamus nunc ad particularia, &
 inuestigemus.

*Quæ sit definiti Periodorum
 recursus causa?*

QVÆSTIO QVARTA

Q Vanquam ad præsentis Aphorismi in-
 telligentiam, parum è re videtur hæc
 disquisitio, ne tamen in re vsque adeò con-
 trouersa & difficili nostram requirat operam
 studiosus lector, in eius gratiam lubet quid
 sentiamus proponere. Mutuam hanc gratiam
 exposcentes, ne tantæ difficultatis agitati-
 onem, temeritati potius, quàm discendi do-
 cendique studio referat acceptam. In hoc
 autem versamur maximè, cur febres aliquæ
 singulis diebus recurrant: Quædam tertio
 die: Aliæ quarto: quinto, sexto, septimo &
 si quæ vltèrius. In febribus (inquam) versa-
 mur maximè, quoniam manifestiores & fre-

QVAESTIO QUARTA 691

quentiores illarum sunt quam cæterorum affectuum reditus periodici.

Huius plexus solutio à præcedenti videretur haurienda: ratio quippè communis particularibus cõditionibus & differentijs limitata particulares effectus definit, & determinat. Quamobrem si verum est circuitus omnes ab humorum collectione dependere, consequitur illicò talis circuitus recursus, puta eius qui singulis fit diebus, ab eo humore qui æquali temporis spatio produci potest, exoriri. Cùm ergò plurima in dies generetur pituita, quid mirum quotidianas illius esse periodos? Tertianas verò flauæ bilis, cuius parcior quam illius prouentus? Quartanas melancholiæ, cuius non nisi longiori tempore, & parcior collectio. Parum firma hæc quorundam argumentatio quanquam firmo satis innixa fundamēto. Valeret fortasse si vel in sano corpore hi affectus subsisterent quod repugnat, vel æquali mensura & modo in sanis & ægris cumularētur humores. Aduersa quidem sanitate prædicta proportio nequit observari: plurimū is redūdat humor, qui corporis Discrasia qualitate responderet. Sic ab intemperie calida bilem fumosaque excrementa. A frigida pituitā & acida multiplicari, paulò ante ex Galeno accepimus. Imò ne in sanis quidem perpetuus hic est ordo, in iuvene quippe temperamento calido & sicco, habitu gracili, gymnasticis addicto, vini generosis assueto, æstate media

692 APHORISMVS VNDECIMVS

bilem maiori quam pituita copia procreari, illaesis etiamnum corporis functionibus negarit nemo. Verum concesso utrobique hoc ordine nondum quaesito satisfactum: remanet adhuc de quintanis, sextanis aliisque id genus circuitibus difficultas, non enim assignari humores possunt diuersi quibus tribuantur. Si ad humoris copiam referas, euersam protinus videbis iam constitutam proportionem. Neque sufficienti argumeto conuinci potest, huius potius quam illius aductam vel imminutam copiam hos vel illos circuitus inducere. Si a melancholia sola cum Massa & alijs fieri quintanos, sextanosque asseras, quaeram quidni pituitae vel bilis partiori quantitati efficere idem liceat? quidni ut a melancholia quartana, sextanaque, sic a pituita tertiana? A bile flaua quartana? Nonne ut melancholici humores tam naturales quam non naturales in sua substantia & qualitatibus varij sunt, ex materiae & caloris agentis diuersitate, ita ut substantia lapidis ferme referat, & ultimam siccitatem (Massa verbis utitur) ex qua diuersitate in putredine humoris melancholici diuersae fiunt aliquando accessiones quae prorogantur, quoniam non potest ad quartum natura materiam crassam resistentem praeparare, & colligere, & deinde pellere: nonne (inquam) ex iisdem causis poterunt caeterorum humorum circuitus variari? nonne & pituita crassescit? Nunquid in gypsum concreuit? nunquid & bilis variae

Epist. 9.

QVAESTIO QUARTA 693

species substantia, calore ac reliquis qualitibus non parum discrepantes? Nonne biliosi persæpè visuntur tophi? Mihi certè vnum (quemadmodum & Fernelio) intueri licuit totam vesiculam felleam occupantem.

Si ergò à tenuiore bile fit tertiana, quidni à crassiore prorogata, periodus in quartanam faceffit? Hanc quam nos conuellimus opinionem tuebitur fortassè quispiam his Galeni verbis, fingamus primum validam esse particulæ facultatem, interim verò easdem in partibus quæ prius transmiserant rursus acervatas superfuitates, quãtitate & qualitate pares ijs quas prius immiserat dubiũ, nõ est quin eodem quoque circuitu ad eas expellendas versus imbecilliores partes moueantur quæ immittunt. Vis namque excretoria tum primum ad proprium opus excitatur, cum vel copia premitur, vel qualitate stimulat.

2. de diff.
feb. ultimo

His verbis Galenus circuitus in genere causas exprimit, certi circuitus rationem nullam adstruit. Sed age, demus Galeni dictum particulari quoque convenire, torqueri mox poterit in aduersarios istud argumentum. Si diuersitatem circuitus horum alteri quantitati nimirũ vel qualitati tribuis, nunquid in bile quantitatis defectũ supplebit acrimonia: & quæ pituitæ copia circuitum profert, proferet & bilis qualitas? at non prius quàm ad tertium diem generatur aggregaturque tanta bilis quantitas, vt naturã ad expellendum possit incitare, si putru-

634 APHORISMUS VNDECIMVS
erit (inquit Massa) laborat enim à prima vs-
que ad secundam diem calor, vt ex chylo
pituita & sanguis fiat: ad tertium in bilem
conuertit & colligit, quæ cum aucta & à
putredine arrepta fuerit, vel ab alia quali-
tate nocua, pellitur, & ex tali motu fit ac-
cessio.

*Libro 1. fe.
doct. 4. Ca-
p. 1.*

Merum commentum risu potiùs quàm
ratione confutandum: si ad sensum prouo-
cem⁹ videbim⁹ τοὺς κάτω πυροχθλοὺς copiosa
bile saturatas fæces quotidie egerere. Si ad
auctoritatem & rationem, cum à natura de-
mandatum bili sit id munus (auctore Arabum
principe) vt intestinorù nucum & viscidum
phlegma abluat, eademque ad excretionem
proritet, cum naturaliter in plurimis has
partes in dies exequatur bilis, naturaliter in
ijsdem quotidie cumulat. At pluribus non
moror, venio ad aliorum placita.

Non pauci reciprocas istas periodos occul-
tæ cuidam proprietati acceptas ferunt, non
vno tamen, qui ita autumant suam senten-
tiam interpretantur modo. Quidam nil præ-
ter formam humoris specificam agnoscunt
qualis in succino, & magnete tractionis est
causa. Alij formæ quantitatem humoris au-
xiliarem adsciscunt. Tertij nõ ad humoris ge-
nus referunt, sed ad contractæ putredinis
qualitatisue naturam & conditionem.

Has omnes opiniones in particulari mul-
ti multis spiculis opperunt, quæ sine tædio
inferi hic fortassè nequeunt; ea proferam

quæ ad rei explicationem magis videntur accommodata.

Istud in printis æquè in omnes contorquetur; vel assignata proprietas, vnica est, vel plures. Vnica certè dicèda est, nisi vnus humoris plures recipiamus formas. Si ergò vna est, vt sua cuiusque humoris species, ita sua cuiusque putredo, vel qualitas, suus cuiusque motus. Tres ergò solū circuitus quotidianus, tertianus, quartanus, totidem humoribus pituitæ, bili, melancholiæ, respondent. Quintanus verò sextanus & reliqui ab Hippocrate enumerati, & à grauissimis viris animaduersi, ad quos humores pertinebunt? si ad horum aliquem, eius certè vt motus sic & multiplicandæ formæ vt etiam occultæ illæ proprietates. Sin plures in vno aliquo concesseris cur in hoc potius: quàm in cæteris? si in omnibus, cur non ab omnibus varij circuitus oriuntur?

*Fern. lib.
de feb. ca-
pite 11.*

Nunc in singulas particulatim agamus breuius, in primam quidem & secundum sic argumētamur. Si à forma humoris specifica prouenit status humoris motus debet in sanis potius quàm in ægris corporibus, in integris quàm putridis humoribus obseruari: quæcunque enim agunt per formam, quamdiù integra ipsa est, & secundum naturam, suas perfectiùs obeunt actiones, vitiata forma perit, aut vitiatur actio; qui fit igitur quod in ægrotis tantum, quod in putrescentibus humoribus aut solis, aut maximè, &

696 *APHORISMVS VNDECIMVS*
eidentissimè statos hosce motus animad-
uertimus? dicēt fortassis Auerrhois sectato-
res tantam in sanis non subesse copiā, quā
proritet expultricem.

Subest equidem plerumque sufficiens ve-
rū cū nullā ex putredine aut aliūde obtine-
at acrimoniam, quieta manet & immota:
non ita mansura nisi aliundè quā à forma
specifica ad motionem excitaretur, adiuncta
etiam quantitate excedente.

*Libro de
feb. cap 10*

Fernelium modò tertiæ sententiæ aucto-
rem proprijs ipsius armis adoriamur: is sta-
tos motus ad naturam putredinis refert, fa-
tetur nihilominus humores etiam non putri-
dos per circuitus affligere. Hæc ipsius sunt
verba. Sæpè fieri obseruamus tertianam di-
urnam atque quartanam in atrocem cru-
ciatum colico immaniorē desinere, qui non-
nunquam & in artuum dolores, & in para-
lysim facessit. Hic dolor sine febre est, ferè
tamen consueto accessionis tempore exacui-
tur & excandescit, pristinumque circuitū re-
tinet. En circuitum sine febre, ex conse-
quenti sine putredine, putredinis quippè so-
boles febris. non igitur à putredine circui-
cuitū recursus. Si materiē hanc putridam
statuas, quæram, quidni in intestinis cōclu-
sa (quo loco febrium intermittentium latet
fomes apud Fernelium) non etiam febres,
vnā cum torminibus accendit? hanc Fernelij
opinionem alijs machinis aggressus est
Mercurialis, sed parū (meo iudicio) validis.

Quærit

QUESTIO QUARTA 697

Quærit in primis utrum occulta illa qualitas quæ à Fernelio ponitur, sequatur humorem putrescentem aut locum in quo putrescit aut ipsam putrefactionem, aut hæc omnia simul? cū apertissimè huic dubitationi omnem ansam præripiat Fernelius hac oratione.

Vis quædam (inquit) seu qualitas in humore genita afficit, ut pituita putrescens quotidie, bilis flava tertio, atra quarto die impetum faciat: non igitur locum sequitur non putrefactionem, sed humorem putrescentem, & hæc qualitas ipsa putredo est in tali materia concepta.

At putredo (inquit Mercurialis) passio est præter naturam, quàm efficere certum ordinem est ab omni ratione alienum: nam quicquid contra naturam est ordinatum esse non potest. Præterea si hæc qualitas operaretur esset forma, cùm omnis actio sit à forma, sed putredo est præter naturam, nec habet formam. Denique à putredine fieri nequit interuallum quod est pars periodi, ergò putredo periodum non facit, Hactenus Mercurialis.

Sua sponte ruunt huiusmodi argumentationes, neque longa opus habent confutatione. Ad primam & secundam respondemus, Putrefactionem dicere passionem quandam corporis putrescentis, & actionem caloris extranei à quo aliena qualitas inducitur, quæ suum subiectum disponit ad hoc

Xx

698 *APHORISMVS VNDECIMVS*

vel illo modo operandum. Actio ergò qualitati tribuitur prout ipsa. Dispositio quædã est quæ formam dirigit & determinat: passum attingit immediatè hæc qualitas, forma non nisi mediante qualitate. Nec quicquam inconuenit posito præternaturali effectu ordinato, ponere præternaturalẽ causam ordinatam. Intercisos interpolatosque pulsus rithmum sæpè & ordinẽ seruare deprehendimus, quos præstaret esse inordinatos vt potè cùm firmam stabilemque arguant causam. Si ordinata dumtaxat statuere mus ea quæ secundum naturam sensus iudicium funditus euerteremus. Inordinata sanè vocari possunt, quæ præter naturam, hoc ipso quod præter naturã, hoc est quod præter naturã benè constitutæ ordinem, præter commodum, præter institutum.

Ad tertium dico accessionis causam esse putredinẽ positiuè, interualli, negatiuè. Hoc est ad humoris putridi præsentiam exacerbari morbum, intermittere ad absentiam, quæ tamen dispositiones retinet & fomitem ad nouum insultum, meritò quorum inter circuitus partes numeratur interuallum, aliàs non iam intermissio sed morbi finis diceretur.

Verùm propriam ipsius Mercurialis circa quæsitum responsionẽ audiamus. Is postquam docuisset rationem ordinis in humorum congestione esse positam: in ipsa congestione quatuor necessariò spectari, materiæ;

QVAESTIO QVARTA . 699

qualitates primas & secundas, eiusdē quan-
 titatem, caloris in illam actiones, & fomi-
 tem relictū in morbis, qui tum in reliquis
 materiae putrefactae consistit, tum in affectu
 ea in parte relicto ubi facta est putredo; tan-
 dem concludit pituitam, quoniam viscida est
 crassa, frigida, copiosa, & debilis in eam
 caloris actio, multum fomitem relinquere,
 qui deinde iterum & citò & facilè accen-
 ditur, vnde quotidianae accessiones. Bilem
 cum calida sit & tenuis, & calor vehemen-
 ter in ipsam agat, multum qualibet accessi-
 one consumi, paucum ideo remanere fomi-
 tem, difficiliusque & tardiùs accendi, ac ter-
 tio tantum die repetere. Melancholiā cum
 pauca sit frigida, sicca, crassa, & in ipsam va-
 lidissimè agat calor tanquam in maximum
 hostem, maximè consumi, paucum super-
 esse fomitem à quo tam citò accessio reno-
 uetur; & prout pauciozem aut paucissimum
 linquit fomitem, accessionum reuersionem
 in quintam, sextā, ac vlteriùs protelari, Cum
 autem videret Mercurialis rationem, certi,
 statique ordinis (tertiani puta, quotidiani
 quartani) nondum praefato discursu suffici-
 enter expressam, gradus nescio quos quan-
 titatis seu potiùs fomitis (quos ipse vocat
 incognitos) huiusmodi ordinis auctores fa-
 cit. Sicque ignotum per ignotius explicat.
 Neque tamen ea effugit tela quae in eandem
 sententiam non positis hisce gradibus pote-
 rant iactari. Ponamus (verbi gratia) sub tertio

X x 2

700 APHORISMVS VNDECIMVS

fomitis gradu, bilem tertio die recrudescere, vltra citràque hunc gradum, vel non repetet febris, vel si repetet, non eo quo prius Rithmo. Quot igitur fomitis erunt diuersi gradus tot erunt & circuituum à gradibus dependentiū: vel igitur in vnoquoque humore suus præcisus est fomitis gradus, vel si plures, ab vnico humore plures concitantur periodi, quod non magis in melancholico, quàm cœteris admittendum, Vno verbo hæc sententia easdem ferè cum prima patitur instantias: ac præterea vnicam videtur cōstituere redivis causam congestionem cum tamen citato ab ipso Mercuriali loco

2. de diff.
feb. C. vlt.

Galenus addat & influxum his verbis. Si nullam pars inflammata contraxerit imbecillitatem, neque iterum superfluitates accedant, ægritudo finietur, nec rursus homo febricitabit. At si illæ mittantur denuò, aut ne mittantur quidem, sed adsit sola potentia imbecillitas hominem secundo febrile est necesse. Denique multæ hîc veluti fundamenti loco adstruuntur pro veris & indubitatis quæ reuocari meritò in dubium possunt, & longa indigent discussione. Cur videlicet ita facilè & citò accendatur pituita? cur citius & facilius quàm bilis? cum crassa, viscida, frigida & copiosa illa sit, hæc calida, pauca & tenuis: cum debilis in eam caloris actio in hanc vehemens, cur hæc ipsa tertio potius reaccendatur die, quàm quartò? cur melancholia quarto non autè poste-

QUESTIO QUARTA 701

rius? & si hæc quandoque posterius accenditur, quidni & bilis, quidni & pituita, quarum diuersæ sunt & qualitatibus & substantia species differentes? cur si à tenui bile (exempli causa) tertio die repetit paroxysmus, à crassiore ad quartum non prorogabitur? quorsum quartanæ febres ut omnium longissima ita & tutissima? si verum est à melancholico humore naturæ infestissimo, ipsas produci.

In hos aliosque id genus scopulos impinget, quisquis in tam procelloso difficultatum pelago doctissimi alias Mercurialis debilem ingreditur cimbam, At quo tandem genio qua arte illos effugiemus? verè Gordianus hic nodus ut cunque te explices, arctius implicat, noui deuinciunt plexus, mentem nihilominus propriam aperio, aliorum esto iudicium.

Illud in primis constitutum volo quod initio quæstionis propositum, causam vniuersalem particularibus omnibus affectibus esse communem, & ad quemlibet in particulari proprijs limitationibus restringi. Si ergo vniuersalis periodorum causa est humorum coaceruatio, erit certè quotidianarum, tertianarum, & reliquarum: hæc ut inter se discrepant, suaque tēpora distincta obtinent & definita, sic vniuersalem illam causam distinctis statisque conditionibus circumscriptam accommodare singulis necesse est. Vltariùs si reciprocatōnis causam esse velis

X x 3

702 APHORISMVS UNDECIMVS
 humoris qualitatem & quantitatem vsque
 adeo effrenem vel adauctam, svt coerceri
 amplius, aut contineri nequeat: Tertiana
 periodi causa erit humor, quisquis tertio
 quoque die talem acquireret qualitatem, vel
 ad eam increfcet molem.

Quæ porro causa tertiani huius proven-
 tus? quæ quotidiani? quæ quartani? an dicen-
 dum est cum præcitato Massa, primum gi-
 gni pituitam? ex hac deinde si perfectius co-
 quatur sanguinem fieri; ex sanguine postmo-
 dum caloris vi & exuperantia, bilē: demum
 ex huius ardore melancholiam? iamdiu à
 Medicorum scholis perpetuo exilio damna-
 ta est hæc opinio: simul & semel omnes in
 iecore generantur humores, vnus iecoris
 calor toti chylo sese æqualiter applicat, in
 eius singulas partes pari conatu & robore
 incumbit. ex quarum diuersa constitutione,
 aduersi humores eodem tempore proue-
 niunt; ex efficientis caloris vi, & gradu nec
 non ex alimentis materia varietatis plurimum
 in humoribus obtingit.

An potius recipiemus quod ab eodem
 Massa est proditū, hanc in humorū quātitate
 obseruari proportionē vt pituita plurima
 cumuletur? parcior bilis, paucissima melan-
 cholia? atq; ex proportione pēdere circuitu-
 um ordinem & differentiam?

*Fernel lib.
 9. Physic. c.
 4.*

Istud iam initio quantum satis à nobis est
 confutatum: addo tamen bilis minus quàm
 melancholiz in dies cumulari (huius enim

QUESTIO QUARTA 703

quam illius amplius, est conceptaculum, & in euacuato sanguine plus subsidet lutulenti quam innatet biliosi) concludet itaque hoc argumentum tertianam ad melancholiam, quartanam ad bilem esse referendam.

An recurrendum ad gradus incognitos? minimè gentium: satis superque fuerit ostendisse, quomodo tum qualitatis, tum quantitatis ratione varientur periodi, licet ignoremus sub quo præcisè gradu eiusmodi motum humor efficiat; maximè cum sub diuersa quantitate, diuersè operetur idè qualitatis gradus: an denique ut visum Astrologis, querèda in supernis lationibus horum motuum causa? eadem illicò se se offeret de quintanis sextanisque dubitatio, quam hactenus aperuimus, & longè grauiora quàm ex præcedentibus emergent incommoda quæ longa oratione non pauci demonstrarunt.

Quid dicendum? ignoscant hîc mihi maiorum nostrorum manes si ab eorum communi placito recedo: quod in sola melancholia admittunt cæteri, in reliquis etiam humoribus agnosco, ab vno videlicèt humore plures typos exoriri à pituita quidem tertianos, & quartanos, quintanosque à cæteris etiam hos & quotidianos.

Quæ enim est ratio cur à melancholia plures oriantur typhi (quod nulli non fateri coguntur) à reliquis tantum vnus? nonne ut ab humoris quantitate, crassitie, acrimonia, tenuitate fiunt accessionum anticipationes, &

704 *APHORISMVS VNDECIMVS*
 postpositiones, ab iisdem causis auctis vel
 imminutis illæ poterunt vno die accelerari
 aut retardari? Quid quod tertianas illas aut
 quartanas, quas duplices aut triplices vocat,
 iure possis quotidianas vocare, cum quoti-
 die redeant? At diuersis inquit locis gene-
 rantur tunc humores, aut diuersis putrescunt,
 vnde complicatae febres, hoc indicio suffi-
 cienter distinctæ, quod tertia accessio in du-
 plicibus tertianis primæ in hora reditus
 in symptomatis in duratione & vehemētia
 ferè respondeat, quinta tertiæ: quarta item
 secundæ; & quartæ sexta, non autem primæ
 tertiæ, quintæ, vt neque hæ, illis.

Ita deprehenditur in aliquibus (fateor) at
 non in omnibus. Et quid quæso vetat quò
 minus in affecto loco tantus crassioris bilis
 relinquatur fomes, vt accedēte praua victus
 ratione, secundo die ex noua & sufficienti
 cōgestione, nouus ingruat paroxysmus? quid
 vetat quò minus ab errore aliquo, aut alia
 qualibet causa in parte amādante, copiosius
 & promptius cumulatus humor ad putre-
 dinis locum extrudatur? Nunquid præter
 ordinariam proportionem in intemperato
 corpore maior bilis, vel melancholiæ quàm
 pituitæ fiet in dies accretio? à quotidiana
 accretione quotidiana accessio? Quidni etiam
 parciore pituitæ portio febris reditum in ter-
 tium aut quartum remoretur? Quorsum
 quos melancholiæ crassitiei & paucitati de-
 ferunt quintanos & sextanos typos, pituitæ

QVÆSTIO QVARTA. 705

denegant? aut si tam paucā & crassam, quā ad hos requiritur esse negant posse pituitam, cur non ipsi saltem tertianos tribuunt, & quartanos? si tanta perpetuò pituitæ redundantia, quidni perpetuò cum bile complicata quotidianam potius notham quam tertianam parit? præcedentium sanè opinionum nulla hac nostra meliùs & faciliùs sese difficultatum omnium plexibus extricat & exoluit.

Si in contrarium vrgeas producta tot sæculorum, tot experientissimorum virorum experientia, qui singulis humoribus singulos typos applicarunt; non inero inficias ita quandoque succedere. Verum vt sæpè non fallit hæc regulæ, ita nec semper responder. Quot enim quartanas vidimus larga pituitæ vomitione prorsus solutas? Alias etiam vomitione bilis cum pituita, quasi momento extinctas? Quas certè (si Hippocratis de sanatione argumēto credimus) dubium non est ab ijs ipsis excretis exortas fuisse atque conseruatas: in pueris quidem & mulierib⁹ ac pituitosis corporibus, in quibus nulla melancholici humoris suspicio, nasci à pituita crassâ quartanas non pauci ante nos æstimarunt. Inter cœteros conterraneus noster N. Pifo, cuius viget apud nos minimè tacendum nomen, viget altissimis defixa mentibus principiū memoria, viget (inquam) vnà ac cum singulari virtute ac eruditione in laudatissima, mihiq; amicissima prole nunquam in-

*Libro de
feb. Cap. 1.*

706 APHORISMVS VNDECIMVS

termoritura reuiuifcit. Huius opinionis nobis auctor est Auicennas (quem miror hac in parte à multis aut non lectum, aut neglectum, quos Arabicæ doctrinæ video sectatores) is ut plurimum à pituita quotidianos circuitus fatetur accidere. Neque cum vnicuique particulatim humori propriam periodum accommodat, aliter intelligendus venit, quàm ut in plurimum, sic enim ipse se explicat. Verum pituitæ circuitus quandoque propter materiæ crassitiem aut paucitatem in tertianos, quartanosque verti proficitur. Neque ideo desinere febrem esse Phlegmaticam: Phlegmatica enim verè est in qua phlegma computrescit, licet singulis diebus non recurat. Quintanam quoque eadem materiæ crassitiei & paucitati tribuit, eandemque ipsi curationem explicat, quam phlegmaticæ quartanæ.

*Lib. 4. f. 1.
tract. 2. c. 1.*

*Lib. 4. f.
2. tract. 4.
capite 13*

*Lib. 4. feb.
tract. 2.
capite 49.*

*Lib. 4. feb.
tract. 2. c.
67. & 68.*

Concludimus itaque statas periodorum reciprocationes ab humorum generatione & coaceruatione pendere, spectata illorum tum quantitate, tum qualitatibus primis & secundis, tum caloris in eisdem actione, tum fomite in affecta parte reseruato, quæ omnia humorum prouentum influxumque renouantur, aut accelerant. Hæc cum in vno eodemque humore variè se habeant, nil inconuenit variorum quoque typorum auctorem vnum eundemque humorem statuere. Præter ea quæ in huius conclusionis confirmationem abundè dicta sunt hactenus, subest

QVAESTIO QUARTA. 707

suspicio non leuis falsi suppositi in opinio-
nibus contrarijs, quod nihil à quoquam ita
firmum & stabile adstruatur, quod à cæteris
non illicò destruat.

Obijciat aliquis hac nostra sententia non
modò euerti funditùs omnem antiquorum
de febribus doctrinam, sed quod amplius in
continua nos dubitatione hæsurus, à quo
humore febris generetur: neque vnquam à
febris specie certam agendorum indicatio-
nem peti, cùm tamen citra controuersiam
videatur passim apud Galenum in tertiana
exquisita bilem perpetuò expurgandam, vt
in cæteris febribus cæteros humores.

Respondemus illud à nobis in parte pro
vero & confesso recipi, quod illi in vniuer-
sum ita esse autumant: negamus tamen ex
typo febrili apud illos morbifici humoris
speciè statim dignosci. Quotidianus quippè
est typus in tertiana duplici & triplici quar-
tana. Signa distinctiua humorù peccantium
ab ijs ipsis vñari coguntur, à quibus petè-
da secundo Aphorismo docuimus. Addo ex
illorum suppositione fallaces indicationes
erui, si enim in puerorum aut mulierù quar-
tanis, quas pituitæ eductione compesci cer-
tum est, solam aggrediare melancholiã quid
tum promouebis? Non igitur ab ipsa febris
specie humoris peccantis indicatio haurien-
da, sed à proprijs & familiaribus cuiusque
notis. Si cui fortè durum nimis aut absouum
videbitur à communi loquendi vsu & con-

708 *APHORISMVS VNDECIMVS*
 fuetudine deficere, licebit per me quotidiana
 à pituita, veram, & exquisitā appellare,
 à cœteris humoribus spuriam. Tertianā item
 exquisitam à bile: quartanam exquisitam à
 melancholia: easdem à cœteris humoribus
 spurias.

Ac re postmodum curiosè & attentè con-
 siderata, non longè fortassè ab alijs recedere,
 proximèque ad veritatem accedere deprehē-
 demur. His ita declaratis, nunc tandem no-
 stri Aphorismi conclusionem expendamus.

*Vtrum in accessionibus absti-
 nendum?*

QVÆSTIO QVINTA.

IN accessionibus abstinentum ita euidens
 passim in Hippocratis libellis, vt dubita-
 tioni locus nullus relinquatur, ita firmiter
 sancitum, vt ne tum quidem cum futura est
 accessio cibum is concesserit. Hippocraticā
 hanc legē non modò nō improbabit fidelissi-
 mus interpres, sed nec longo commentario
 illustrandam hoc loco, aut confirmandam
 putauit, quasi per se manifestam. Hanc ipsam
 suo omnes calculo stabiliunt cum veteres,
 tum Neoterici quos operosum & inutile
 fuerit particulatim allegasse. Rationem in-
 uestigemus potius quæ anima est legis.

Arabum Princeps Auicennas ventrem in

QVÆSTIO QVINTA. 709

occurſu paroxyſmi cibus omninò vacuum requirit, ne in eorum coctione natura occupetur, diſtrahatur à cauſæ morbificæ coctione, & expulſione: inualeſcat interim & protrahatur ægritudo. Hæ ſunt illæ rationes nobis pluries in præcedentibus decantatæ, quæ toti acceſſioni generatim competunt. Iam ſi tempora eius in particulari perlutremus, repugnare ciborum oblationi ſingula nullo negotio conuincemus. In principio quidem (quod Græci ἐπισημασίαν dicunt) coguntur in profundum corporis humores, atque vniuerſus calor: ſi tum nutrias, eadem quæ à ſomno eo ipſo tempore euenire ſcripſit Galenus, euenient & longè grauiora. Diuturniora euadent ſymptomata, ægrèque ad conſiſtentiam febres peruenient: ac ſi qua inflammatio ſit circa viſcera, ipſam adauctam iri verifiſimile eſt, ſi qui humores ad ventrem confluant, incocti permanebunt, crudorumque ciborum permixtione fient auctiores, ſuberit etiam periculum non leue contractus atque oppreſſus calor penitus ſuffocetur: idem ſerè metus cum paulò antè inuaſionem cibus ingeritur, ſed eo maior quo propius ad inſultum, & quo plures eiſdem in ipſo inſultu ſuperſunt in ventriculo reliquiæ.

Augmenti tempore cibus calorem in ambitum mox effuſum intrò reuocat, nouam iterum inuaſionem parit, nouo quaſi labore ſyſſiphi lapidem reueluit. Denique in ſtatu,

Libro 4.
feb. 1.
traſſ. 2.
Capite 8.

2. Aphor.
comm. 1.

710 APHORISMVS VNDECIMVS,
 cum incensis igneo calore externis internis-
 que partibus ciborum odorē, imo & cōspe-
 ctum, at longē magis saporem sensus effu-
 giant, quis facultatis naturalis sufficientem
 vim putet, non dicam coquendis, sed ne ad-
 mittendis quidem alimentis? norunt omnes
 vel arte, vel experientia, vel aliorum relatu,
 quanta ex ingestis cibis præfatis temporibus
 emerferint inconmoda, vt meritò perpetuum
 id Celsus esse putarit, ad quod omne
 consilium dirigi potest, cibum quam maxi-
 mē semper ab accessione futura reducere, &
 hoc saluo, dare quod integerrimo corpori.

Lib. 3. c. 5.

1. ad Glauc.

34.

Contrarium nihilominus decernit Gale-
 nus: ijs qui ex siccitate in principio accessio-
 num syncopen sunt incurfuri duabus aut
 tribus ante inuasionem horis iubet exhiberi
 cibum. Dices exhiberi quidem at concoqui
 facilem & ventriculo idoneum. At quan-
 tumlibet coctu facilis supponatur, duabus
 aut tribus horis sic perfici non potest atque
 digeri, vt vacuo ventre febris irrepit. Adde
 quod non modò ante accessionem, sed in
 prima ipsa accessionis inuasionem casu propo-
 sito cibum offerendum docet, imò ipse of-
 fert; iuuenem quippè illum antehac à nobis
 commemoratum, diatritariorum inedia iam
 penè exanimem, prisana, & vino albo cali-
 da mediocriter diluto in principio accessio-
 nis ab orci faucibus reuocauit.

10. Meth.

3.

Ibid. c. 4.

Neque solùm vt syncopes, verum etiam
 vt horroris febrisque remediū in accessionis

QVÆSTIO QUINTA 711

principio cibum præbet. Atque ut semel dicam (inquit) quibus incipientis adhuc accessionis aderant symptomata, ijs omnibus panem ex vino diluto ac calente mature exhibent, & horrorem statim inhibui, & febrem prohibui. Nam cum accenditur febris propter mordentem acrimoniã excalfacti, attenuatque à sole & inedia, & laboribus succi, maximum remedium eius est humidum nutrimentum. Amplius cibum in accessionibus non tantum ut febris præsentis aut instantis præsidium, sed ut hectices quoque *προφυλακτικὸν* imperat. Age verò, si in plures dies prorogetur accessio nulla intermissione, remissione nulla, ut in synochis, nūquid ægroto plurimum dierū inediam iniungemus? id fortasse febris breuitas feret.

Ibidem capite 5.

Ibidem capite 6.

At si (quod in Chronicis accidit) primam accessionem antequam inclinet, secunda excipiat, & hanc tertia, ac ita deinceps nunquam nē nutriemus? nunquam certē nisi in accessione: non igitur vniuersale Hippocratis documentum.

Equidem vniuersale est, suas tamen patitur exceptiones, quas facilitatis gratia lubet ad certa capita reuocare.

Primum est quod inculcatū sæpius quod sæpius, cum de victu agitur inculcandum. In omni ægro duo spectanda, morbū & vires.

Sub morbo compræhendimus morbificam causam, & symptomata.

Sub viribus quæcūque ipsas quoquo mo-

721 APHORISMVS VNDECIMVS
do tueri, aut labefactare apta sunt.

Alterum caput est virtutem sui conseruationem; morbum, & quæcūque ad ipsum referuntur, sui ablationem indicare. Harum indicationum (vt contrariæ sunt) altera ab altera plerumque impeditur, nonnunquam etiam permittitur.

Tertium est, ambas indicationes, cum satisfacere vtrique simul non licet, æquali lance pensandas, ei quæ præponderat, deferendum. Exempli causa in vigore, ac generatim in accessione abstinendum suadet morbus, verant vires: estimandum Medico est, vtrū à cibo maior subsit metus ex morbi, morbificæ causæ, & symptomatum incrementō; an ab inedia ex virtutis decremento. Si ab hac euidentius periculum nutriendum; sin à cibo, abstinendum. Si æqualis ab vtroque per *ἐμπρασιον* agendum, vno verbo necessitati seruiendum.

Quartum & vltimum caput est, vtrāque indicationē simul & semel aliquandō compleri, ab vno & eodem morbum adimi, & virtutem sustentari, tum videlicet cum remedij locum cibus obtinet. Sic intemperiem calidam victus frigidus, siccam humidus attemperat & facultatem refouet.

His ita suppositis concludimus nunquam in accessionibus nutriendum, nisi cum aut curantis, aut præseruantis auxiliij locum tenet alimentū, vel facere aliter virtus iubet.

Primam conclusionis partem nostro docemur

mur Aphorismo. Alteram luculenter probant quæ ex Galeno fuere in medium producta.

Quæsito de synochis febribus quæ vnica velut accessione finiuntur, respondemus in ijs toto morbi decursu imperandam inediam, si robori fidimus neque ab erroribus quicquam metuimus.

In longioribus quæ prius exacerbantur, quàm inclinent, necessitate manifesta impellimur ad cibi in ipso paroxysmo oblationem.

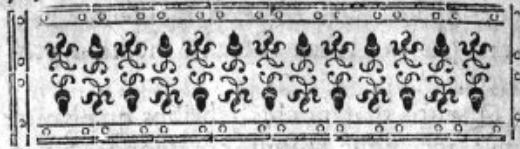
Quæret studiosus quispiam quod potissimum tempus eiusmodi casu, cibo sit opportunius? respondet Celsus omnia periculosa, & satius consistente iam incremento febris, aliquid offerre, quàm increscente; satius instante, quàm incipiente: cum eo tamen vt nullo tēpore is qui deficit non sit sustinendus.

*Libro 3.
Capite 5.*

Valet in aliquibus hæc decisio, non in omnibus. Distinctione certius res ita definiri potest, vel omnes accessionis partes æqualiter affligunt, vel inæqualiter. Si æqualiter, consueta tempore sanitatis hora natura reficienda; credibile quippè est ipsam sibi solito, & familiari tempore ad recipiendum cibum auidiorem, aut certè paratiorem fore. Sin affligant inæqualiter, pacatius ad cibi oblationem tempus deligendum.

Multa hinc inde iactari à multis hoc loco solent, quæ data opera prætermittimus, ne latius quàm par est diuagemur, hæc enim satis superque ad præsentem Aphorismum.

Yy

Τοὺς δὲ παροξυσμοὺς καὶ τὰς καταστασίας
 δηλώσουσιν αἱ νοῦσι, καὶ αἱ ὥραι τοῦ ἔτους,
 καὶ αἱ τῶν περιόδων πρὸς ἀλλήλας ανταπόσεις,
 ἢ κατ' ἡμέραν, ἢ κατ' ἡμέρας, ἢ κατὰ
 διὰ πλείονος χρόνου γήγωναί. Ἄ τὰρ καὶ
 τοῖσιν ἐπιφαινομένοισιν ὄιον ἐν πλευρτικοῖσι
 πύελον ἢ αὐτῆκα ἐπιφαίνεσθαι ἀρχομένης
 βραχυκῆ, ἢ ὀψέρον ἐπιφαίνεται μηκῆ.
 Καὶ ὄρα, καὶ ὑποχωρήματα, καὶ ἰδρωτῆς,
 καὶ εὐσπερτα, καὶ δύσπερτα, καὶ βραχέα,
 καὶ μακρὰ τὰ νοσήματα ἐπιφαινόμενα
 δηλοῖ.

Accessiones verò & consti-
 tutiones indicabunt morbi, &
 anni tempora, & circuituum
 inter se incrementa, siue quo-
 tidie fiant, siue alternis diebus,
 siue longiore interuallo. Sed
 & ex ijs quæ mox apparent,
 petuntur indicia: veluti in Pleu-

ritide si sputum initio statim
 appareat, breuiat: si verò po-
 sterius appareat, producit. Et
 vrinæ & alui excrementa, &
 sudores apparentes, & indica-
 tu faciles, & difficiles, & bre-
 ues, & longos fore morbos
 ostendunt.

Commentarius.

Habuimus in præcedentibus con-
 stituendæ, totius victus formæ in-
 tentiones: eiusdemque debito suo, &
 peculiari tempore offerendi: illas qui-
 dem à morbo seu vigore morbi, hoc
 est ab vniuersali morbi motu; has à
 particulari. hoc est ab accessionibus
 petitas: vtrasque sub limitatione viriū.
 Multa de ipso virium statu coniectura
 assequendo, ne temere, aut impruden-
 ter soli morbo intenti, collabescere pa-
 tientem nostra incuria, vel ignorantia
 pateremur. De constitutione morbi, ac
 futuro statu, de reciproca accessionum

715 *APHORIS. DVODECIMVS*
 exacerbatione prænoscēdis quibus ritè
 mox. Circa initia componendæ vitæ re-
 gula continetur, hætenus nihil. Nunc
 tandem præsentī Aphorismo quatuor
 horum indicia proponuntur. Primum
 ab ipsis morbis petitur: Alterum ab
 anni temporibus. Tertium à successiuis
 circuituum incrementis: postremum à
 mox apparentibus: quæ breuibis eo-
 quem proposuimus ordine, ex copioso
 Galeni commentario singula declara-
 bimus.

Illud præmonitum lectorem velim,
νοσημάτων καταστάσεις (de accessionis
 enim nomine diximus præcedēti Apho-
 rismo) morborum (inquam) constitu-
 tiones *οἰοντάς ιδέας αὐτῶν* veluti ipsorum
 ideas Galeno appellari, seu formas se-
 cundum quas ex talibus & tantis con-
 stituuntur vniuersalibus temporibus:
 siue qualemcunque ex totius morbi tē-
 poribus compositionem. Morbi ergo
 ipsi, hoc est singulæ morborum species
 & differentia proprias constitutiones
 siue ideas, proprios accessionum recur-
 sus & circuitus indicabunt. Familiari
 exemplo me explico: tertiana exquisita
 septem quod summum est circuitibus
 terminatur: hæc ipsa (quod nomen

APHORISM. VNDECIMVS 716
 indicat) tertio quoque recurrit die.
 Tertianam itaque exquisitā vt primum
 deprehenderis breuem fore prænuntia,
 eamque viuendi normam, quam eius
 requirit breuitas, iniungito: particula-
 res exhibendi cibi horas ex tertiano ac-
 cessionum recurſu collige & ſelige. Sub
 morbo, morbi morem, motumque col-
 locamus.

Ad morbos accedunt anni tempora,
 vt potè quæ conceptam ex ipſorū dif-
 ferentia de constitutionibus & accessio-
 nibus futuris opinionem roborant. Sup-
 ponamus verbi gratia, tertianam, qua
 de ſermo eſt, æſtate media inuadere, au-
 gebitur mox conceptæ breuitatis iuſta
 ſuſpicio: imò verò & de ipſa morbi ſpe-
 cie ex anni tempeſtate oritur cōiectura,
 eò magis, ſi cætera, quæ ſub tempore
 comprehendit Galenus, conſentire vi-
 deantur: Ægri nimirū temperies, ætas,
 regio, & locus, vitæ induſtria & con-
 ſuetudo: Æſtati reſpondent tempera-
 tura calida & ſicca, iuuenilis ætas, cœlū
 ſolumque eandem temperiem ſortita:
 vitæ ſtudia calori excitando, exſiccā-
 doque corpori accommodata: conſue-
 tudo in cibo & potu, in vigilijs, in motu,
 in animi pathematis, cuiusmodi diſcrasiz

Y y ;

717 APHORISM. DVODECIMVS
procreatrix.

Ad cœteras anni tempestates pari portione referuntur hæc ipsa. In summa vt morborum alij ad alia tempora magis aut minus oriuntur, sic & ad alias ætates, naturas, regiones, ad alia exercitia, atque instituta: itemque pro horum varietate plus minusue perdurare solent. Cumulatur quippè interius exteriusque causis humor congener, frigidus, à frigidis: Calidus à calidis: ab hoc breuiiores affectus: ab illo, longiores. Quam ob causam senibus non ita vt iunioribus acutæ febres, frigidū quippe eorū corp⁹, inquit paulò post noster Hippocrates.

r. Apho-
rism. 14.

Tertio loco posuimus successiua circuituum incrementa quæ tum in anticipatione tum in longitudine paroxysmi, tum in eiusdē vehementia consistunt. Ista, quò magis adaugentur eò nos vltèriùs ad augmentū prouehi, & ad morbi vigorē propiùs accedere palàm faciunt. Sin tardo ferantur gradu lentum, longumque decurrendū stadium denotant. Anticipatio, solitā cibandi horam præueniendam monet: postpositio, differendam.

Addita sunt vltimo ἐπιφαινόμενα, quæ

APHORIS. DVODECIMVS 718
 siue mox apparentia cum Leoniceno
 voces, siue post apparentia, aut super-
 uenientia per me licet, modò illud in-
 telligas, ἐπιφαινόμενον quædam statim,
 nonnulla posterius apparere. Galenus
 in commentario τὰ ἐπιφαινόμενα confi-
 derat, vel in se, quatenus sunt affectus, vel
 in ordine ad alia quatenus scilicet eorū
 quæ in corpore inueniuntur, vel quæ
 futura sunt, statim demonstrant. Priore
 modo spectata, sunt symptomata, poste-
 riore modo signa sunt. Signorum mul-
 tiplices faciunt in medicina differēti-
 as. Quædam Pathognomonica appellātur,
 siue passionem indicantia; Alia præap-
 parentia, alia assidentia, alia postappa-
 rentia, quorum nonnulla decretoria:
 alia cruditatis, aut coctionis, alia salutis
 aut mortis, alia lōgitudinis & breuitatis.

Pathognomonica vna cum morbo
 inuadunt, eius essentiam constituunt.
 nec separari ab eo possunt; qualia in
 Pleuritide acuta febris, lateris pungens
 dolor, tussis, spirandi difficultas, tensi-
 uus pulsus. Huius generis signa per se
 quidem solitaria sunt æquiouoca. Et plu-
 ribus affectibus communia. Non enim
 in sola Pleuritide, sed & in Hepatitide,
 Phrenitide cœterisque internarū par-

719 *APHORIS. DVODECIMVS*
tium, inflammationibus affligit acuta febris. neque quoties aut tussis premit, aut lateris pungens dolor, aut spirandi difficultas, illicò adesse Pleuritidē concludendum est: neque etiam solustentius pulsus Pleuræ affectionem denotat, sed & reliquarū quoque membranarum, aut neruosarū partium. Verūm simul omnia, vniuocum vnum constituunt signum, cum eo quem designant affectu, reciproquū: ita vt vbiq̄que præfata quinque indicia simul inuenias, necessariò colligendum sit Pleuritidem inueniri, & vice versa Pleuritis sine illis subsistere non potest. Quamobrē nihil aliud quicquā de constitutionibus, aut futuris accessionibus indicant, quàm morbus ipse, sub quo comprehendi, & ad quem referri hac in parte debent. Præapparentium, & assidentium meminit Aphorismus in priore parte vt videbimus in controuersijs. De postapparentibus Aphorismi pars est posterior: hæc modò citiùs, modò seriùs ac posteriùs sese produnt, atque ex diuerso apparitionis tempore, diuersam morbi constitutionem.

Habet Aphoristicus contextus nonnulla horum signorū exēpla, sed Apho-

APHORIS. DVODECIMVS 720
 risticè: tractantur fusiùs & ex professo
 in prognosticis, quædam hîc breuibus
 perstringamus, quantû ad facilẽ aucto-
 ris intelligentiam satis videbitur, non
 aliunde tamen quàm ab ipsiusmet ver-
 bis mutuata.

Profert in primis sputum, quod signû
 Pleuritidis postapparens tum vocatur
 cùm Pleuritidi. Aduenit licet aliàs alios
 quoque effectus sequatur, (non enim
 vnicum solum affectû respiciunt signa
 superuenientia) at eius tamen affectus
 cui superueniunt statum futurum præ-
 nuntiant. Sputum ergô in Pleuriticis
 ex tempore quo apparet, Pleuritidis
 durationem præsignat. Nam cùm rarò
 obtingat vt alia euacuatione quàm per
 sputa indicetur Pleuritis, meritò infe-
 remus sputo mox ab initio prodeunte,
 citò ipsam indicatam iri, vti fusiùs de-
 clarabimus postea. Et contrà posteriùs
 prodeunte sputo, tardiùs Pleuritidem
 terminandam. Coctiois quoque &
 cruditatis signum est sputum, quatenus
 huius aut illius notas exhibet. Coctio
 verò breuitatis & securitatis; vt crudi-
 tas, longitudinis, & periculi, si præ-
 ter cruditatem prauum aliquid & ma-
 lignum præ se ferant sputa, prauum mi-

721 *APHORIS. DVODECIMVS*
nantur exitum, & ruinam. sin benignū
aliquid & salutare, spem prosperam pol-
licentur & salutem.

Pari modo vrinae, alui excrementa,
sudores, signa postapparentia earū sunt
morborum quibuscum reperiuntur, vt
futuri indicij notas proferūt, signa sunt
decretoria, vt coctionis aut cruditatis,
horum dicuntur signa. Vt Cacoëthe ali-
quid ac deleterium, vel blandum ac in-
nocuum referunt, signa sunt salutis, aut
mortis. Quæ omnia prudenter in sin-
gulis spectanda, & distinguendum accu-
rate quid, quale, quando, quibus in af-
fectibus, per quas vias, quantumque
educatur, tum ad legitimam victus &
præsidiorum rationem imperandam,
cū ad prognosim certo iudicio stabi-
liendam.

Questionum series & ratio.

*C*ontentarum hoc Aphorismo controuer-
siarum expedita est ratio. Docet Hippo-
crates modum constitutiones prænoscenti,
vana hæc & inutilis doctrina, nisi haberi il-
larum prænotationem posse supponamus. Istud
quoniam Galeni tempore, nostro etiam for-

APHORIS. DVODECIMVS 722
 tasse, à Medicis non paucis in dubium vocatum, imo & constanter negatum, videndum ante omnia, nunquid morborum constitutiones possint prænosci? Hoc affirmatiuè concluso, eiusdem prænotionis notas ab Hippocrate numeratas examinabimus, & primum inquiremus, quibus indicijs constitutiones & accessiones prænoscantur: postea, utrùm præter postapparentia possint alia signa proferrique constitutiones denotent? Denique ne quid in re difficillima & pulcherrima relinquatur indecisum, difficultates omnes, quæ circa prognosticum occurrunt, quantum per Aphorismi contextum licebit, ad dubitationes aliquot reuocabimus.

Prima erit quid morbi nomine intelligatur in nostro Aphorismo.

Alterâ, quibus indicijs morbi speciem, magnitudinem, morem, motumque distinguamus?

Tertiâ, cur virtutem prætermiserit Hippocrates, & an aliquid in rem præsentem cõferat?

Mox ad circuituum incrementa deuenimus, inuestigaturi tum in quo consistant, tum quæ ipsorum cause? quò facilius dubitatione quinta ab his ipsis constitutionis futuræ cognitionem deducamus.

Circa postapparentia versabuntur reliquæ

713 APHORIS. DUODECIMUS
dubitaciones omnes: sexta quidem quid ipsa
pertendant aperiet, breuemque ipsorum di-
uisionem proponet.

Septima, coctionis, & cruditatis signa,
itemque decretoria definiet atque diuidet.

Octaua, quo illa eadem coctionis scilicet,
& decretoria signa, inuicem discrepent, ex-
planabit. Quae reliquae sunt dubitationes ad
particularia descendunt.

Nona quidem Aphoristicum ordinem se-
quuta, praesagia ex sputis depromet.

Decima & undecima circa urinas occu-
pabuntur: illa circa liquorem, haec circa
contenta.

Quid utrumque praesignet cumulatae do-
cebitur.

Deiectionum notas futuri praenuntias
duodecima dubitatione audiemus.

Postrema erit de sudoribus. Ceteras excre-
tionum differentias intactas relinuemus,
quales quae vel per vomitus accidunt vel per
sanguinis effluxus, ne summi censoris nostri
limites praetergressi, aliorum censuram in-
curramus.

*An morborum constitutiones
possint pranosci?*

QVAESTIO PRIMA.

QUæcunque hætenus de instituenda victus forma fuere prodita hac vna prænotione tanquam basi fulciuntur. Quanam enim ratione intelligas, an statim victu tenui sit vtendum, an pleniore? an vsque ad morbi vigorem possit æger cum tali victu subsistere, an verò prius deficiat, nisi morbi ideam, constitutionemque præuideris, & futurum statum? neque verò solum in hac toties repetita doctrina futulis reputandus esset Hippocrates, sed in eo quoque ridiculus, quod signa vigoris & ideæ morbificæ prognostica tradiderit, si illa nos assequi posse diffidisset.

Ex constitutione quidem morbi vigoris tempus definiuit, cum peracutum morbum statim extremos habere labores docuit: licet vice versa ex laboribus extremis illicò affligentibus peracuti morbi constitutionem deducere. Denique constitutionum hoc Aphorismo quatuor perhibentur notæ, quas paulò post ad examen reducemus.

Tantum verò huic cognitioni detulit Galenus, vt certò affirmari malè omninò ab eo victum institui qui futurum statum igno-

*r. de Crisib.
bui c. 13.*

715 APHORIS. DUODECIMVS

rarit, neque exiguum ex huiusmodi ignorantione detrimentum in ægrotantem redundare. Quamquam dignum venia iudicat si qui semel ex tali ignorantia peccarit. Qui vero nullam futuri prognosin esse putat, hanc ne minimam artis partem censet assequutum.

Ibidem capite 16.

Primo enim die cognosci saltem potest (inquit) quod primo vel secundo quaternario affectus decernetur. Quin etiam primo statim insultu (quod plerisque videri possit *αδυσίατον*) integram morbi speciem ac ideam in plerisque agnouisse se passim gloriatur. Plenus est id genus exemplis de præcognitione liber ad Posthumum.

Gal 1. de Crisibus 16

3. de Crisibus 16.

At si cui fortasse iactantiae nomine suspecta Galeni videatur oratio, rationes audiamus. Si primo die quispiam acuta detentus febre salutaria omnia polliceatur, & periculosi nihil, urinam autem reddat colore laudabilem & consistentia mediocrem, nunquid palam est intra quartum diem crislum successuram? eoque magis si vel nebula supernatet, aut proba sit suspensio, vel laudata hypostasis? quid si temperies corporis, ætas, tempus, regio, cæli constitutio, victus vitæque ratio & consuetudo, morbus ipse & humor in frigidam intemperiem conspirent, nunquid certò de futura morbi longitudine sententiam feres? è contrario breuitatem promittes si contrario modo cesserint? iudicium firmabunt urinae cum prioribus coniecturis crudæ & aquæ, cum posterioribus coctæ:

tantoque longior aut breuior expectandus est morbus, quanto indicia in hanc vel in illam partem firmiora. Et hoc quidem praenolle generosi Medici & arte Hippocratica digni officium est (inquit Galen^o) cum omnem victus normam ad hoc inspiciens componat. *1. de crisi 3.*

Sunt tamen qui negantem partem tueri audeant, nec opinor absque ratione, Et quaeso an praescriptis terminis ita se continet morbi ut ultra citraque nunquam euagentur? nunquid infra quaternum diem durant acutissimi vel protrahuntur ulterius? an qui hos sequuntur septimum non excedunt? an exacte acuti decimum quartum, aut acuti non exacte vigesimum semper attingunt? quid si ad decimum septimum acuti prorogentur, & medium inter istos spatium decurrant? quo tum donabuntur nomine? cur hoc potius quam illo die certe decimo septimo qui vigesimi est index, iudicari acutos nouum non est, aut in doctrina Hippocratica inauditum: *in Epid.* duo fratres qui ad Epigenijs theatrum decumbebant, Heropitus quoque decimo septimo indicantur? si ergo incerta morbi species, si incertus motus, quae certa eiusdem constitutio? qui certi status? dic amabo ex quo tandem fonte ista cognitio haurienda? an a coniecturis ratione conquisitis? haec fallaces: an ab experientia? & haec σφαλερή periculosa, dubia ac in errorem prona. Fallit exercitatissimos quosque similitudo rerum, & cautissimos quosque adumbrata specie in

727 APHORIS. DVODECIMVS

errorem trahit. Tanta porrò rei quam inquirimus incertitudo est ac difficultas, vt non modò præsciri tēpora negarit Galen°, sed vel ante sciri quam abscesserint, Non ante (inquit) exquisita principij habetur cognitio quam incoeperit ascensus, neque huius priusquam abierit.

1. de crisib.

c. 9

1. de cris. 3.

Sapè verò in morbis nullum sensibile status tempus inuenitur, sed vt exquisitè dignoscatur, primum declinationis tempus est necessarium.

Quæ verò certa notitia ab incertis infirmisque notis? An hæc qua de sermo est ab vniucis causis, aut immediatis, ac necessarijs procedit ad effecta? Tales in arte medica vix reperias. An ab effectis pariter progreditur ad causas? Nondum illa apparent cum prævidentur: vel si ex vno effectu apparente futurum alium colligit, certò nihil aliud colligit, quàm incertos effectus, incertasque causas.

Ordine si lubet notas omnes percurramus hoc Aphorismo propositas, vanas compariemus & infidas. Iam de morbis ita esse cōfitemur, de quorum essentia tam anxij, tam dubij inter se, & plerumque contrarij Medici, quàm morbus ægroto.

Petitum à temporibus iudiciū non magis firmum & stabile, quàm ipsa tempora. Hyemem expectas gelu rigidam flantē ab arcto Boream: vel æstate Fauonium, & ardentem Syrium? continuis ambo perflantur austris, madent

mudent imbribus, tepescunt; vtrinque humido quodam tempore excessus rigor inhibetur, vt non multo magis hæc quam illa tempestas in hunc vel in illum affectum videatur procliuis. Quid quod congestæ per hæc tempora morborum causæ per alia se prodant? Ver quidem natura sua saluberrimum pluribus & grauioribus infestari solet affectibus quam ipsa hyems, quæ illorû materiæ sufficit, Plurimos æstas concipit, quos autumnus parit.

Haud firmior circuituum incrementis habenda est fides: grauis sæpè oritur exacerbatio ab externis causis, quare si à circuitus incremento de futuro statu præfagiat Medicus, leui quandoque assistentium errore conuincitur erroris.

Nihilò tutius reperias depromptum à postapparentibus augurium, leui momento permutantur vrinæ, cæteraque excrementa, instabilis, fallaxque notio cui pro fundamento, tanta mutatio substernitur.

Itaque reduc ad istas coniecturas vt voles singula, nusquam reuerteris ad calculos. Demus certè veras esse omnes ac indubitatas, cum mutuò quandoque discrepent, veras ac indubitatas contrariorum euentuum profert notas. Sit morbus (exempli gratia) ex acutorû genere, ætate senili, ac hyeme obrepit: si morbû ipsum spectes breuitatè præfert: sin ætatem & tempus, longitudinem. Equidem vera simul esse nequeunt ista in-

Zz

729 APHORIS. DUODECIMUS

quia, quemadmodum neque simul stare possunt
contraria. Modo vera utraque sunt ut intelligas alijs
tibi opus indicijs, & hæc quoque cum incerta
sint, alia requirunt: vel ergo dabitur in infinitum
processus, vel certi nihil unquam assequere.

1. Aphor.

Dices quædam alijs potiora. Nodum im-
plicat: hæc ipsa discernere nouus labor. Se-
nibus (inquit Hippocrates) non ita ut iuue-
nibus acuta febris, frigidum enim eorum
corpus. Ecce ut sumpta à morbi specie
coniectura praualeat ea quæ à temperie, &
ætate. Ait idem Hippocrates, minus illos

1. Aphor.

periclitari quorum ætati, consuetudini, tem-
pori, morbi consentiunt. Ecce ut ex eiusdem
sententia morbi quandoque quam illarum
causarum vis est potior: Si ergo inuicem
dissentiant, à quibusnam potius futura con-
stitutionis signa erunt deprimenda?

An quisquam est qui hisce rationibus lo-
cum nullum esse velit? ad experientiam pro-
uocentur, frustra est potentia quæ ad actum
non reducitur, inquiunt Physici? frustra quo-
que istam prædicendi scientiam in Medicis
agnoscimus cuius actum non experimur.

*Libro de
pracog. ad
Posthumum
c. 2. Et in
huius Apho-
rismi com-
mentario.*

Nomina si potes aliquem qui eò proces-
serit artis suæ confidentia ut de futuris lo-
gè antè statuatur. Galenum fortè allegabis. Eu-
demo quartanæ cuiusdam longæ principium
instare statim à principio aperientem. Ac al-
teri cuidam qui circa autumnii principium
morbo laborauerat ex quo conualescens fe-
bricitare denuò cœperat, quartani circuitus
inuationem illam esse planè dicentem: At

quot quantique Imperatorij Medici in ferenda de Eudemi quartana sententia turpissimè delusi? vt meritò non ex Medica facultate, verum ex diuinatricibus scientijs Galeni prædictiones fuisse palam profiteretur Eudemus. Ac Pythium Apollinem vaticinari ægrotantibus per os Galeni voluisse quibus præsidijs reuocari ad sanitatem possent, & qua die perfectè liberari.

*Ibidem
Capite 3,*

Mouent nos istæ rationes, haud tamen à priore sententia planè dimouent, sed vtrunque limitationes adhibendæ, hæc in primis medicam prænotionem sæpè à coniecturis pendere: non ideò tamen id genus prænotio quia coniecturalis vana omninò & errori obuia. Tantus quandoque signorum inuenitur concursus in vnum eundemque finem conspirantium, vt de futuro dubitari non possit, quanquam particulatim in se spectata signa dubia omnia videantur.

Nam si non profunt singula, multa iuuant.

Verbi gratia ex tempestate hyemali, senili ætate, constitutione australi, vel aquilonia, non necessariò concluditur futura morbi longitudo, vt neque ex æstate aut iuuentute breuitas. Ista nihilominus cæteris addita certam conclusionem pariunt. Vox vnus, vox nullius inquitur Iurisperiti, vnus tamen vox alteri addita fidem apud illos facit, pluresque simul coniecturæ semiplenam probationem; & apud Medicos plenam quandoq; coniunctæ efficiunt, tum maximè cum

731 APHORIS. DVODECIMVS

mutuo quodam inter se veluti nexu sociantur, sic vt nulla dissentiat, aut certo aliquo signo (τεκμήριον Græci vocant) fulciuntur: diuulsæ, discrepantes, & seiunctæ nihil concludunt. Exemplum illud paulò ante à Galeno in primæ sententiæ confirmationem adductum rem præsentem luculentissimè confirmat. Vt liberè ausim cum eodem Galeno exclamare, tantum abesse vt quid futurum sit penitus incognitum putem, vt sæpè de eo certam haberi scientiam existimè. Sæpè (inquam) vel, vt alij legunt *quandoque*: non enim simul vno veluti concentu & harmonia plura signa perpetuò conueniunt, dissident inter se plerumque. Non etiam perpetuò vllum ita fidele adest, vt exquisitè futura tempora singula præmonstret. Quare artificiosam coniecturam, quæ hanc cognitionem adipiscimur eam vocat idem Galenus, quæ propè ad veritatem accedit. Certa verò scientia certis habetur indicijs, qualia quæ à coctione desumuntur: coctio enim celerem indicationem, securamque sanitatem significat, cruditas verò, aut incoctio, aut in prauos abcessus cōuersio, aut non fore indicationem, aut dolorè, aut mortè, aut horum ipsorū recidiuas ostendit. Et hæc quidem prænotio à causis procedit ad effecta, coctio namque causa est vt morbus soluatur: cruditas, incoctio, in prauos abscessus conuersio, primaria quoque ratione causa est vt virtus exoluatur, illa eadem, at secundariò horum

1. de Crisib.
bus c. 16.

1. de Crisib.
bus 13.

3. Prognost
Comm. 39.

quoque effectuum signa erunt, & eisdem effectus consequentium.

Illud hoc loco minimè præmittendum, in signorum contrariorum occurſu non tam numerum, quam cuiusque vim æſtimandam. Docuit me doctiſſimus Hippocrates ſigna edifcentem omnia indicare vires eorum inuicem comparantem. Nam quæ plurima ſunt non omninò paucioribus virtute præpollēt, validum vnum debilibus multis ſæpè fidelius inuenitur.

2. Prognost.
l. 56. § 3.
prognost.
l. 37. l. de
Crisib. 13.

Quæret ſtudioſus aliquis quo tandem genio in tanta ſignorum varietate, venire in exactam ſingulorum cognitionem liceat? Duplicem nobis viam designat, & præmunit Galenus: experientiam & lectionem. Continua quidem & ſedula ægrotantium inſpectione atque obſervatione illam ſibi comparauit Hippocrates, quam nobis poſtmodum quaſi per Galeni manum tradidit. Vtriuſque in opere diligentiam ſectemur, ſcripta perluſtremus.

Singula Hippocratis verba tanquã *ἐμφατικὰ* æqua Galeni lance ponderemus. Is pro facultate ſignorum cuiusque tradidit diſciplinam, & peculiarem eorum naturam proprijs adiunctis & appellationibus inſigniuit. Hæc bona ſimpliciter aut mala nominans, illa magis aut minus. Vtrique ſignorum generi valdè nonnunquam adijciens, quandoque nihil prorfus addens, ijs nimirum quæ neque praua omninò ſunt, neque

733 APHORIS DVODECIMVS

omninò à periculo immunia, Horum sedula animaduersione, signorum gradus non difficile distinguemus, quæ optima, quæ pessima, quæ media, quæ optimis aut deterrimis proximiora, quæ fida, quæ infida, quæ perpetua, quæ instabilia, quæ decretoria, quæ longitudinis aut breuitatis, quæ salutis aut mortis. Mala & bona signa expèdentem ex his prædictiones facere oportet, ita enim potissimum veritatem consequetur ait Hippocrates.

*Libro de
indicijs.*

Substratis hisce fundamentis asserimus, certa nonnunquam constitutionis morbi haberi indicia, nonnunquam dubia, sed quæ ad veritatem proximè accedant.

Priorem nostræ assertionis partem probant priore loco adducta argumenta.

Posteriores solum conuincunt quæ pro negatiua parte afferuntur. Si quæ Medicæ prænotioni fidem vndequaue denegât, non magni est operis refellere.

*s. de crisi-
bus c. 16.*

In primis dum obijcitur morbi speciem frequenter ignorari, si incerta morbi species, ergo & quæ ab ea deducitur constitutionis morbificæ cõgnitio. Respondeo paucorum dierum discrimen, haud magnam in victus ratione mutationem parere. Quare siue decimo septimo terminetur, siue etiam vicesimo morbus is quem simpliciter acutum & decimo quarto terminandum iudicauimus, non multum refert, maximè cùm præstet ad paulò pleniorẽ, quàm ad tenuiorẽ victum

perpetuò inclinare, & paulatim vt ad statum progreditur morbus detrahenda sit alimonia, vt in præcedentibus demonſtrauimus. Verùm ſi quarto aut quinto criſis affutura eſſet, ac talem aliquis victum, præſcriberet, qualis deberetur, ſi quadrageſimo eſſet finiendus, abſurdum foret, & Medico proſus indignum.

Quod addunt particularia plerũque tempora prius ad vnguem non dignoſci quàm præterierint, admittimus; nam vnus temporis finẽ ex alteri^o principio internoſci sæpẽ experimur. Cui^o duplicẽ cauſã proferre licet. Prima eſt quod in vnam eandẽq; acceſſionem plura aliquando coincidant tempora. Altera quod ex ſignorum mutatione quibus delineantur tempora, mutationem temporum dignoſcamus: cùm itaque repente talis obtingit mutatio ex conſequentis temporis notis apparentibus, finem præcedentis colligimus, verùm vt minimẽ perpetuum iſtud eſt, ita neque perpetuò defunt indicia quibus motum progreſſumque temporum diſcernamus, neque ſi perpetuum id foret, noſtram aſſertionem euertetet, non enim ex huiusmodi particularium temporum ignoratione, ſequitur vniuerſalis conſtitutionis ignoration, imò verò ex repentina illorum mutationemorbi breuitatem aptiſſimẽ coniectamur.

Iam quid ad hæc conferat experiẽtia, quid allata ab Hippocrate coniecturæ dictum eſt,

735 APHORIS. DVODECIMVS

& sigillatim in sequentibus expendemus, nunc ad ea quæ pro ipsis infirmandis iactantur quàm breuissimè respondendum.

Ad illud de morbo dicimus, ignorata morbi specie reliqua indicia inter se conferenda, & singulorum vires studiosè pensandas vt vnus defectum alterum suppleat.

3. *Aphor.*

Ad tempora quod attinet, sciendum non solum anni tempestatem aduertendam, sed & cæli statum tam præsentem, quam prægressum quod in Aphorismis fecit admirandus Hippocrates. Circa incrementa circuituum facillè distinguet peritus Medicus, & prudens, an ex natura morbi, an ex errore, aut aliundè proueniant.

De postapparentibus suus erit locus postea.

In signorum oppositione quæ seruanda sit norma perstrinximus satis dilucidè. Illam quisquis sequetur, aut rarò, aut non multum certè à scopo aberrabit.

Neque verò diuinatoria eiusmodi cognitio censenda est, sed planè Medica, quam ex Medicorum penu depromimus, cuius veritatè tum Hippocrates, tum Galenus scripto & opere confirmarunt, & à qua pluri mi quibuscunque seculis probatissimi Medici laudem, ægroti salutem acceperunt. Si mihi fas esset de me ipso loqui testes citarem principes & primarios nostræ Lotharingiæ viros & Medicos qui sæpè sepiùs quæ antè de futura ægritudine à me essent præ-

QVAESTIO SECVNDA 736

dicta non sine artis admiratione viderunt
 euadere,

Firma itaque & indubitata remanet no-
 stræ assertionis veritas morborum tempora
 posse prænosci: nunc quibus notis, perscru-
 temur.

*Quibus indiciis morborum con-
 stitutiones dignoscantur,
 & accessiones.*

QVAESTIO SECVNDA.

PRæsentis quæstionis hic est sensus, hæc
 ratio. Cum in præcedentibus dictum
 sit cibi plus minusue circa initia indulgen-
 dum, quò longior aut breuior futurus est
 morbus, siue (quod perindè est) quò plus mi-
 nusue à suo vigore recesserit, itemque in
 accessionibus abstinendù: meritò nunc con-
 stitutionis morbi, hoc est futuræ longitudi-
 nis aut breuitatis futuri quoque in accessio-
 nibus ordinis indicia perquiruntur, inutile
 quippè fuerit illa præsciuisse si hæc ignoren-
 tur. Supponat verbi causa Medicus febre
 acuta detineri quempiam qui longa ægritu-
 dine teneatur, nunquid illicò tenuiorem ali-
 moniam iniunget, quam præstaret iniungi
 plenior? supponat idem typum tertiana-
 rium qui fit quotidianas, nunquid facilè in

737 APHORIS. DUODECIMUS

accessionis tempus incidet propositum cibi
bandi? necessaria itaque ad praxim hæc dis-
quisitio, ac veluti præcedentium Aphorif-
morum firma basis: quæ licet in commen-
tario cumulatè satis videtur explicata, ite-
rum tamen sub incudem reuocanda est ad
doctrinam firmiorem, at quoniam satietatis
mater similitudo, ne inani antedictorum re-
petitione lector offendatur hæc agitabitur
quæstio.

*Utrum in quatuor indiciorum
enumeratione defecerit
Hippocrates, an
excesserit?*

Defecisse equidem videtur, cum inter-
narum causarum ne meminit quidem,
ac inter externas sola anni tempora nume-
rauit, reliquarum oblitus. Quin etiam sym-
ptomata subtrahi ab hoc censu non debue-
rant, non alia signa magis quam postappa-
rentia de quibus sequenti quæstione.

Excessisse videtur cum morbos percensuit,
ac anni tempora, nec non postapparentia:
quorum priora duo ad causas; postremum
ad symptomata non ineptè retulisset, agè
verò æqua lance libremus singula: quod si-
gnum hoc in genere certius internis causis,
quarum hæc ipsa quæ inquirimus sunt ef-

fecta? vnde enim diuersæ morborum conditiones & ideæ? vnde accessionum varietas? nisi ab his causis? quæris in tertiana exquisita breuitatis, & tertianarij recursus causam? ad flauæ bilis substantiam & quantitatem recurre. Miraris in annos protrahi quartanas, & quaternis diebus recurrere? perspecta humoris à quo producuntur natura, mirari desines. Quereris rauim & grauedinem in valde senibus haud maturari, atque ex consequenti in immensum protendi? caloris penuriam accusa. Vides renum & vesicæ vitia ægrè in senioribus curationem admittere? hoc est multo negotio, & diuturno tempore (vt interpretatur Galenus) in renum & vesicæ opus indefinens culpam referto; vel si maus ad humores acres ad illas partes vndeque confluentes, tanquam ad destinatos aliarum partium euacuationi tubos: vel denique ad ipsam ætatis contractam ex frigore imbecillitatem. Ecce vt constitutionum cognitionem & prænotionem ex causis, causas in intimis corporibus vñamur. Idem antè in accessionibus ostendimus, dum peculiare periodorū causas inuestigaremus. Dicent qui pro Hippocrate disputant, internas hæc causas sub anni tēporibus comprehendendi, qua ratione nos cum Galeno in commentario docuimus: at quo iure cum alterius sint ordinis? quidni causæ potius mentionem fecit Hippocrates, quàm anni temporum? generalis quippè causæ appella-

2. Aph. 40

6. Apho. 6.

739 APHORIS. DVODECIMVS,

tio particularia omnia suo ambitu includit; at non è contra promptè & facilè ex particulari vniuersale deducimus, tum maximè cum particularia sub vniuersali contenta ad diuersas classes pertinent. Haberet probabile aliquid hæc responsio, si id dumtaxat supponeret, sub anni temporibus cœteras externas causas posse intelligi: quanquam neque istud quidem concedimus.

Nam si ex anni temporibus certò quicquam de constitutione morborum præfari non licet, quorsum anni tempora pro cœterorum norma & exemplo constituimus? an certa vlla ac inuiolabili lege procedūt tempestates, vt hanc consequentiam quasi certam ac inuiolabilem admittamus, irrepsit media æstate hic affectus, breuis igitur futurus est, vt pote à calido & sicco humore oriundus, præ æstatis caliditate & siccitate? quid si frigida & humida ipsa sit vt plerumque fit? in passiuis certè qualitatibus sæpè sæpiùs in his regionibus euariat, itavt pro summa siccitate summam inducat humiditatem continuis imbribus irrorata: at morbi in pluuiarum multitudine magna ex parte fiunt febres longæ, in siccitatibus verò, acutæ. Quamobrem non ex æstate, sed ex æris temperatura de morbi constitutione aliquid inferendum.

3. Aph. 16

3. Apho. 7.

Aliarum anni partium par omninò ratio, quarum appellationes frustra vt morbificæ constitutionis causas attenderis, si non vt

QUESTIO SECUNDA. 740

causas, ergò neque vt signa. Non igitur anni tempus, sed temporis cõstitutionem præstiterat Hippocratem allegasse, pro cuius varietate morbi duratio variatur. Quibus enim temporibus modò calor, modò frigus, autumnales morbos expectare oportet. 3. Apho. 4.

Denique cùm symptomatum oblitus est Hippocrates sui quodammodò videtur oblitus. Nam alibi ex sola symptomatum vehementia vigoris tempus definiuit. Id in præcedentibus abundè explicuimus vbi peracutos morbos hoc signo demonstrari ostendimus, quod statim extremos habeant labores, hoc est symptomata: & inferiùs circa principia & fines omnia dicuntur leuissima, in statu autem vehementissima, supple cum Galeno, symptomata ex quibus manifestè concluditur ad præcognitionè status non minoris interesse symptomatum quàm accessionum incrementa considerasse. neque ipsa per se spectata symptomata excludi possunt à munero signorum, nam ab his passim Hippocrates, longitudinis & breuitatis indicia depromit. Sudores (qui symptomata sunt in genere exeuntium mutatorum) si die impari febricitantibus accidant, bonos & indicatorios vocat. Qui autem secus eueniunt laboris indices, & longitudinis, aut recidiaz, Neque verò, vt de futuris constitutionibus sententiam ferret Hippocrates, solos spectauit dies, in quibus erumperent sudores, sed & ipsam sudorum quantitatem 1. Apho. 7.
2. Aph. 30
4. Apho-
rif. 36.

741 APHORIS. DVO DECIMVS

4. Aph. 37
328. Aph. 31.
32

7. Aph. 51.

& qualitatem. Frigidi (inquit) cum acuta febre mortem denuntiant, cum mitiore longitudinem. Calidi verò & si copiose & assidue fluant, breuitatē. sed neque solis sudoribus intentus reliquas euacuationes, in hoc genere neglexit: hæc ex vrinis desumpsit, quibuscumque febricitantibus in vrinis sedimina fiunt, veluti farina crassior, longam fore ægritudinem significat; quibus autem biliosa quæ prius tenuia fuere, acutam, & hæc quidem tum rationi, tum experientiæ congruunt. Nam cum vrinæ immediate humores denotent quibuscum miscentur, & hi morbi statim: quidni vt illud ex vrinis, sic & istud quoque deducamus? farinacea sedimina, verbi gratia, crassam indicant materiam; materia crassa, coctionis diuturnitatem; coctionis diuturnitas febris durationem. Biliosa contrarium, vt pote cum acutos morbos bilis perpetuò operetur, inquit Galenus, hoc est à bile non nisi breues affectus producantur. Brevis enim hoc loco acuti nomine intelligendi sunt, aliàs falso suspicabere sibi minimè constantem Galenum, qui nusquam tertianas intermittentes à syncera bile ortas acutis adscripserit, At quid in his immoror? quæ in symptomatum genere prima æstimantur, læsæ nimirum actionis, in hoc quoque primas obtinent: testem cito Hippocratē, cuius istud ex Aphorismis testimonium.

Quicumque sani dolore capitis repente

QUESTIO SECUNDA 742

capiuntur, & statim muti fiunt & stertunt, ij septem diebus pereunt: nisi febris apprehenderit. Et alibi paulò superius: quicumque tetano corripuntur quatuor diebus intereunt: si verò hos effugerint sani fiunt, utrobique ex læsæ actionis symptomatis morbi durationem præsignat, nempe ex dolore capitis, obmutescencia, stertore, & conuulsione. Si ad mutatæ qualitatis symptomata descendamus, idemet Hippocrates ex crebra coloris mutatione morbi longitudinẽ colligit.

Plurima in rem nostram tum ex Aphorismis, tum ex prognosticis, cum aliunde congerere, neque magni operis foret, neque magni ingenij, neque maioris credo utilitatis.

Ad excessum venio quem triplicẽ agnoscere est: primus dum morbi, alter dum anni tempora: tertius dum Epiphænomena signis annumerantur. Piora duo sub causis complectimur, tertium sub symptomatis. De anni temporibus dictum hæcenus, & monstratum non aliter ipsa spectari quàm ut signa sunt earum quas in nobis pariunt dispositionum, hoc est internarum causarum, quæ immediatè eius quem pariunt affectus constitutionem notant. Anni ergò tempora nihil amplius nos in præsentis cognitione promouent, quàm cætera externæ causæ.

De morbis grauior insurgit difficultas, ab his enim certa propriæ conditionis peti vi-

743 APHORIS. DVODECIMVS

dentur argumenta per se, non autem quatenus vel causæ sunt, vel à causis pendent. Hecticam in secundo gradu quis non Chronicam æstimarit, Diariam verò breuem? an Chronica illa? an hæc breuis, quia febres? an vnum vt vnum contrariorum per se causa esse nequit. An quia à diuersis pendent causis? desunt vtrinque causæ Diariæ quidem externæ, quæ producto effectu euanescere. Hectica nihil habet in fieri, tota est in factu esse, quare à causa independens. Non igitur durationis ratio aliundè quàm ab ipsa morbi specie petèda, in se, non quatenus causa est; neque vt à causa dependet, cum nullam videamus. Idem argumentū valet in alijs plerisque istud sufficiat, vt res declaretur. Implicitus videtur hic nodus; quanquam solutu facilis.

Vtrò admittimus morbum ex se significare id non posse ad quod est indifferens, cuiusmodi est duratio. In eundem quippè genere morbum cadunt contrariæ durationis differentiæ. Febris (vt in allegato exemplo persistamus) & si calida & sicca intemperies, ex se breuitatem non dicit, vt neque frigida intemperies longitudinem; vtramque aliquandò citius aliquandò seriùs terminatam vidimus, quin etiam frigidà calida breuiùs perdurasse, calidam quoque aliàs frigidà citiùs sublatam.

Temporis ergò aliundè quàm à morbo limitatio inquirenda, puta à morbificis causis, maximè-

QUESTIO SECUNDA 744

maximèque ab interno efficiēte & subiecto quorum ambo ad materiam referuntur. Efficiens ad materiam ex qua: subiectū ad materiam in qua. Febris itaque harum causarum alteram si adiunxeris, certò mox de duratione causa cognita statues hūc in modum. Febris est à pituita crassa, viscida, lenta; ergò longa: à bile tenui & syncera, ergò brevis. In habitu radices egit: firmior est, nec nisi longo tempore cessura: in solis est spiritibus accensa, naturalem non prætergreditur diem. Ecce ut morbi significatio sub causa continetur: imò à causa ipsa sumitur. Quamobrem superfluous æquè censeri debet Hippocrates dum morbi mentionem fecit, ut mancus dum causas tacuit.

Non minus superfluous æstimabitur, si post apparentium allata in medium exēpla ponderemus, omnia ex symptomatū penu. Quid aliud sunt sputa? quid urinx? quid sudores? quid alui excrementa? quam mutatorum exeuntium symptomata? & hæc ex paulò antedictis clariora quàm ut longiorem postulent demonstrationem.

Valida certè oppetitur congerie telorum, quæ præuidenda ne feriant. Illud incautum monitum velim lectorem: Aphoristicam doctrinam longam & accuratam singulorum disquisitionem atque explicationem non ferre, aliàs in immensum excurreret, vno verbo, Aphoristica esse desineret: abūdè ipsi est rerum capita adumbrare, ex vno plura in

Aaa

*Galenus in
comm huius
Aphorism.*

745 APHORIS. DVODECIMVS

memoriam reuocare, vnum ex altero inferre, altiori disquisitioni viā munire. Ita factum in præfenti vbi sub anni temporibus ea omnia collocat Galenus, quæ singulorum temporum constitutioni & temperaturæ proportionem respondēt, aut pares cum ipsis tēporib⁹ effectus proferāt in corporibus humanis, causas scilicet omnes cum internas tum externas. Quæ enim æstiuum indicat tempus, eadem quoque natia, aut aduentitia ægri complexio calidior & sicciior, ætas in suo vigore iuuenili constituta, locus, regio, corporis, animique motus, & cætera quæ in eandem crasim, conspirant, indicabant,

Minimè verò (quod abijciūt) incerta tempestatum varietas, Aphoristicæ doctrinæ incertitudinem parit. Considerat Aphorismus tempora non vt assiduè mutationi obnoxia, sed in sua temperie naturali, à qua congeneres in nobis alterationes accidunt. Solam hanc temperiem attendit, huic tribuit actionē, non Astrologicæ distinctioni tēporum, non eorundem appellationi, posita illa naturali constitutione temporum, certissima fiet illatio (modò cætera consentiant, quæ ad ipsam retulimus) æstiuus est morbus ergo breuis: funduntur quippe calore æstiuo humores superflui, quaquauersum in omne corpus feruntur, atque diffiantur: diffatis humoribus, si validæ sint vires finiuntur morbi: sin inualidæ in ipsa humorum diffatione exoluuntur. Addidi si cætera consen-

Galenus 2.
Aph. com.
25.

estiuus est
morbus breuis
ergo breuis

QVAESTIO SECVNDA 746

tiant; tanta enim subest quandoque humorum copia priscis temporibus cōgesta, tanta propter crassitiem & lentorem contumacia, tam alta sedes, ut diuelli non dicam ab ambiente aut disenti, sed neque à grauioribus machinis aut facilè, aut citò possint. Quod intuitus *μαρτα δαυ* senex perspicacissimus æstiuas quartanas non simpliciter, sed magna ex parte breues pronunciauit, ut autumnales longas.

Hæc de causis ad quas symptomata reuocamus, nihil enim symptomata indicant nisi quatenus induunt rationem causæ, neque signa immediata esse possunt nisi ipsarum causarum. Id quod vel ex contrarijs argumentis manifestum est. Primum quidem sudores diebus paribus prodeuntes longitudinem portendere dicuntur, quoniam vel ab humore alio procedunt quàm bilioso, cuius proprium ut plurimum diebus imparibus moueri: si ab alio humore, ergò vel à pituitoso, vel à melancholico: ab utroque ægri tudines diurnæ. vel si à bilioso, non motu & vi naturæ, sed natura copia pressa atque irritata, alias non nisi ipso exacerbationis die erumperent, hoc est impari: debilis porrò natura magnam copiam ægrè, & multo spatio temporis euincet. Quod additur sudores frigidos longitudinem præfagire, calidos breuitatem, verum quoque est, sed mediatè, nam sudores frigidi suam causam immediatè arguunt, nempe frigidorum

3. Aphorif.

747 APHORIS. DVODECIMVS

succorum redundantiam ad quam morbi sequitur longitudo. Calidi contra materiam tenuem & calidam quā natiuus calor prumptè discussit, hinc breuitas. Vrinarum ratio in ipsis argumentis fuit declarata. Allegata læsæ actionis symptomata nihil amplius conuincunt, solam enim suarum causarum vehementiam immediatè significant, quibus cognitis, atque suppositis, de futura constitutione apud nos statuimus.

Denique coloris mutatio humoris morbifici varietatem palam profert, ex humoris varietate infertur longitudo, quoniam longo opus est tempore ad coctionem atque expulsionem.

Quod vterius obijcitur debuisse Hippocratem circuituum incrementis addere symptomatum incrementa, quandoquidem non minor est horum quàm illorum efficacia in vigore præuidèdo, repugnat Aphoristico instituto; quid enim facilius quàm hæc sub illis intellexisse, cum vtraque pariter augeantur?

Superest, vt inustam excessus notam abstergamus. In primis quod de anni temporibus affertur, contrarium potius concludit defecisse scilicet accuratissimum doctorem cum ex omnibus causis vnicam hanc allegarit. Sed hic antea extricatur nodus.

Quod postmodū probatur nihil de constitutione propria præsignare morbum, nisi quatenus (vt de symptomate admisimus) ha-

QVAESTIO SECUNDA 748

bet rationem causæ, vel suam causam immediatè notat confutatione non caret. Circa quod illud annotari velim in re Medica cum de causa morborum incidit mentio, perpetuò efficientem intelligi. Subiectū à causæ appellatione remoueri. Quamobrem non satis cumulatè rem videremur explicuisse, si diceremus à causis morborum constitutiones atque accessiones indicari, neque adderemus etiam à subiectis. Subiecta porrò commodiùs sub morbi appellatione complectimur, quàm sub causis, vt pote quæ morborum non causarum definitionem ingrediuntur, eorumque complent essentiam, nam accidentis esse est inesse: nec aliter ipsum definiri melius potest quàm per subiectū. Ad do plures morborum differentias nomen à subiectis mutuari, qualis hectica, pleuritis, nephritis, hæpatitis. Quemadmodum ergò horum morborum appellatione subiecta connotamus, ita quoque nõ ineptè sub morbis subiecta collocamus. Denique morbos plerosque ante nominamus quàm nobis in mentem veniant eorum subiecta, vel causa: ante quoque ex ipso morbi nomine breuitatem aut longitudinem inferimus; quàm ad subiecta vel causas mentem reflectamus: iure itaque morbos inter signa constitutiones, & accessiones præmonstrantia cum Hippocrate reponimus.

Ad postremum argumentum respondemus postapparantia vocata non hinc spectari vt

749 *APHORIS. DVODECIMVS*
symptomata, sed vt naturæ, vel morbi operum indicia; quorum præ se ferunt notas in quantitate, qualitate, substantia, prodeundi tempore & modo. Ex cita namque facili & recta operatione naturæ, ex laudabili & promptâ coctione, breuem, facilem, & salutarem affectum, ex contrarijs contraria deducimus.

Elicitur ex dictis neque mancum, neque superfluum fuisse Hippocratem in enumeratione signorum, satis esse præfata quatuor, ad quæ cætera referamus: morbos nimirum, sub quibus reponuntur subiecta, 2. anni tempora, quæ causas omnes internas externalque connotant. 3. successiua circuituum incrementa, quibuscum & symptomata augentur. Naturæ denique & morbi operationes in excrementis conspicuæ postapparentium voce comprehenduntur. Symptomata non ad circuituum solum incrementa referri possunt, sed ad cætera quoque: ab morbos quidem vt pote à quibus fluunt: ad causas vt pote quarum immediata sunt signa. Ad postapparentia, vt quæ à Galeno symptomatum nomine donantur.

Superest de alijs signorum generibus difficultas, quam paucis explicemus.

*An alia signa prater postappa-
rentia futuras morborum
constitutiones
denotent?*

QVAESTIO TERTIA.

Qui benè distinguit (vt in prouerbio est) benè docet, nos itaque ad claram & facilem doctrinam præsentem de signis disputationem à distinctione ordiamur. Illud in primis monèdus lector, nos indicij, signi, notæ coniecturæ nomē hic & in præcedentibus promiscuè vsurpare, licet non ignoremus τὸν σημεῖον, ἢ τεκμηρίον diuersam esse in Galeno acceptionē. τεκμηρίον vocat (quod nos indicium vertimus) certum signum à demonstratione petitum. σημεῖον verò signum infidum quod ab obseruatione nascitur. Ad dita signo certi aut incerti, fidi aut infidi vox, difficultatem omnem & controuersiam eximet. Iam ad rem.

Signum genere triplex est ἀναμνηστικόν, διαγνωστικόν, προγνωστικόν memoratiuum, demonstratiuum, prognosticū. Memoratiuum quæcunque prægressa sunt memoriæ obijcit, quamobrem distinctam speciem in se quidem efficit, sed cùm ad alia ordinetur ad ipsa videtur referendum, memoratiui quippe

751 APHORIS. DUODECIMVS

finis est ex præteritorum recordatione nos ad præsentium aut futurorum cognitionem traducere. Diagnosticum statum dumtaxat præsentem demonstrat. Prognosticum, futurum præuidet & prænuntiat.

De diagnosticis alibi, de prognosticis nunc instituenda oratio. Horum quatuor genera vulgò statuuntur, quædam sunt coctionis, aut cruditatis, quædam decretoria, quædam salutis aut mortis, alia longitudinis aut breuitatis. De his ultimis suscepta quæstio, utrum scilicet præter postapparentia alia reperiantur, signa longitudinis aut breuitatis?

*Pat. bolog.
Libr. 2. c. 7.*

Prognostica non continuò ut morbus inuadit, sed aliquantò post tempore se proferunt (inquit doctissimus Fernelius) hincque mox apparentia & superuenientia nuncupantur. Sola ergò postapparètia signa sunt prognostica, ex Fernelij mente cui suffragari videtur noster Hippocrates in hoc Aphorismo, ubi aliorum signorum quàm postapparentium nominatim nullam mentionem facit. Eidem assentitur commentarius Galeni, in quo tria quidem proferuntur genera signorum Pathognomonica, assidentia, & Epiphænomena, sed cum neque ex Pathognomonicis, neque ex assidentibus ullum conferre ad prognosim quicquam videat, tandem concludit, ex mox apparentibus igitur totã iubet Hippocrates constitutionem coniectari.

At signa temporum morbi prognostica

multæ lectionis & doctrinæ vir Mercurialis in præapparentia diuidit & postapparentia προφαινόμενα vocat quæ vel ante tempora, vel vnà cum ipsis manifestantur, ἐπιφαινόμενα, quæ non antè apparent quàm ipsa abierint. Priora à tribus petit fontibus, à specie nimirum morbi, à tempore, & ab accessionibus. Posteriora subdiuidit in signa coctionis & cruditatis, & decretoria.

Speciem morbi appellat acutiem vel tarditatem, quorum vtrūque ex morbi materia colligit, ex eiusdem motu, atque ex ægrotantis facie & viribus. Hæc Mercurialis opinio.

Quæ sanè in summa distinctione summè mihi videtur cõfusa, vt meritò suspiciet multa vndequaue in illius praxim inserta parum fideliter, aut satis oscitanter recognita: quæ ad rem præsentem sunt, in iuuenum gratiam ad examen reuocemus.

In primis allatas præ apparentiū & postapparentiū descriptiones admittere nullo modo possum. Præapparentium quidem appellationi repugnat vnà cum morbi temporibus prodire ac præterea assidentia cum præapparentibus hæc clausula confundit, vt ex allegatis exemplis apertè conuincitur.

Nam acuties, & tarditas morbi, & facies ægrotantis, quæ ad præapparentia retulit Mercurialis ex numero sunt assidentium quippe aliquando simul inuadunt, aliquandò superueniunt, nonnunquam neque omninò veni-

753 APHORIS. DVODECIMVS

unt, neque enim sunt à morbis inseparabilia neque eorum veluti substantiam cōstituunt sed multorum sunt communia; ad idem planè genus referenda, ac ista quæ à Galeno numerātur; nempe quod vel ad Hypochondriam pertingat dolor, vel ad clauim, vel quod facilius in latus ægrum quam in alterum decumbat Pleuriticus.

Si verò non antè apparent Epiphænomena quàm tempora abierint, qua ratione futurorum temporum erunt prognostica? descripta illo modo Prôphænomena ab iisdem fontibus deriuat Mercurialis, à quibus sua signa nosse Hippocrates, à morbi nimirum specie, à tempore, ab accessionibus, sed alio sensu quàm interpretetur Galenus. Per morbi speciem, acutiem, aut tarditatem intelligit Mercurialis, non item Galenus, sed propriam cuiusque differentiam, & ita intelligendus Hippocrates, nam ex specie morbi futuras accessiones præuidet, quas ex acutie aut tarditate non benè desumpseris. Quotidiana exempli causa, & quartana, ambæ tardo feruntur gressu, sed hæc quarto quoque die accessiones habet, illa quotidie. Laterali morbo, Phrenitidi continuis, & continentibus febribus adest acuties, at diuersus exacerbationum circuitus, quem probè ex peculiari cuiusque morbi differentia definieris. Longè grauius videtur intricatus dum acutiem & tarditatem ex quatuor indicijs venatur, ex morbi motu, ex materia, ex facie

QVÆSTIO TERTIA ♥ 754

ægotantis, & viribus: quidni & ex ætate, & ex pulsibus, quæ sub tempore complectitur? Quidni ex tempore ipso, & regione? Cur temperatura, consuetudinis, vitæ instituti & aliorum, quæ parem cum prioribus vim habent, nullam mentionem facit? sed confutare exactius singula quid iuuat? Aliam potius quæsitæ solutionem indagemus, & sub alio duce.

Præter præapparentia, & postapparentia, est tertium quoddam signorum genus assidēs nuncupatum, Pathognomonico oppositum, Pathognomonica enim seiungi à morbo nequeunt, simul cum eo incipiunt & desinunt eius essentiam perpetuò comitantur (comitantia idcirco à quibusdam nominantur, & simul apparentia) assidentia contra morbi essentia veluti circumstant, vnde *συνεπιτυοιτα* hoc est circumstantia Græcis dicta: hæc quandoque cum morbo irrepunt, quandoque superueniunt, absunt etiam nonnunquã, quare nec propria sunt, nec inseparabilia.

Pathognomonica non vltèrius in morbi constitutionis prænotionem nos promouent, quàm morbus ipse ad quem proinde referenda sunt. A cæteris omnibus signorũ generibus, puta præapparentibus, assidentibus, & postapparentibus hanc ipsam qua de agitur prænotionem mutuari licet.

Ita fecit hoc loco noster Hippocrates, non enim à lógitudinis & breuitatis prognosi præapparentia & assidentia exclusit, dum ip-

755 APHORIS. DVODECIMVS
forum expressè & explicitè nullum habuit
sermonem. Morbi & anni tempora ab eo
commemorata in præapparentium album
adscribuntur, constitutiones enim vel tem-
pore præcedunt vel natura. Morbi quidem
vel facti sunt, vel in fieri: qui in fieri, futu-
ram constitutionem tempore præcedunt, qui
facti natura, saltem: prius enim natura est
morbum esse, quàm vel longum esse, vel
breuem. Anni tempora, & quæ sub ipsis à
Galeno collocantur, præsentem nonnunquam
eo quem procrearunt affectu commutantur,
non enim præsentia solùm ad hanc cogni-
tionem conferunt, sed vt plurimum quoque
antegressa. Accessionum incrementa signorù
assidentium nomine continentur. Hæc incre-
menta ex anticipatione, longitudine, & ve-
hementia accessionis colligit Galenus, quo-
rum aliqua in ipsa morbi nonnunquam in-
uasionem summum adipiscuntur augmentum,
vt in Paracrafticis vocatis febribus quæ à
principio extremam vehementiam nactæ,
mox ad finem vsque assidue decrescunt. Su-
perueniunt quandoque aliqua, vel simul om-
nia: aliàs omninò non adsunt, vt anticipa-
tio in illis febribus, quæ vel manifestis carèt
circuitibus, vel quæ vna accessione plura tẽ-
pora decurrunt. Sed neque alienus est à no-
stra sententia Galenus, cum Pathognomoni-
corum & assidentium signorum mentione
facta, subiicit ex postapparentibus totam
morbi constitutionem ab Hippocrate præ-

QVAESTIO TERTIA. 756

nuntiari: hac enim clausula priora illa ab Hippocratis instituto non rejicit, sed solum à posteriore Aphorismi parte, in qua de solis superuenientibus habetur oratio.

Minimè quoque nobis aduersatur Ferne- lius: is enim prognostica diuidit in signa coctionis & cruditatis, salutis & mortis, & decretoria: nobis de signis longitudinis & breuitatis suscepta tractatio. Illa non conti- nuò vt morbus insilit, sed aliquantò post tempore se proferunt, horum plurima illicò sese produnt, imò & præcedunt. Nos quidem (inquit Galenus) cum statim prima die fe- brium quartanarum initia sæpè cognouisse- mus, non expectata secunda accessione sum- mam victus constituimus, tanquam ad mor- bum qui longo post tempore esset ad vigo- rem peruenturus: idem in quotidiana, & ter- tiana fecimus tempus futuri vigoris in vtrif- que secundum proprium terminum metien- tes: at coctionis signa principium illud ter- minant, quod totius morbi pars est. Signa salutis aut mortis protinùs se non exerunt, quam ob causam in quiebat Hippocrates acu- torum morborù non omninò certa esse signa salutis aut mortis (circa initia intellige) de- cretoria cum primo exquisitè morborum principio incidere nullo modo possunt. Sola ergò postapparentia ad has pranotio- nes iure à Fernelio adhibentur.

Multa hoc loco agitari in vtrumque pos- sent circa Aphorismum nostrum valdè im-

757 APHORIS. DVODECIMVS
 plicita atque cōtrouersa, quæ paucis & bre-
 uibus quantum fieri poterit dubitationibus
 lubet perstringere, ne aut longiores consultò
 fuisse, aut fidelis interpretis partibus videamur
 defuisse.

*Prima dubitatio. Quid morbi
 nomine intelligamus in
 hoc Aphorismo?*

Precedenti quæstione Mercurialis opi-
 nionē audiimus, & confutauimus: no-
 stra est, morbi nomine tria contineri morbi
 speciem, morem, & motum ex quorum sin-
 gulis eiusdem constitutio innotescit. De spe-
 cie diximus.

De more loquutus Hippocrates, simpli-
 cissimas ait febres & signis firmatas securis-
 simis quarto die aut citius desinere. Deterri-
 mas ac signis affligentes difficillimis quarto
 die aut citius interimere illas *εὐθεῖς* vocat
 mites & placidas vel boni moris licet appel-
 lare. Has *κακῶθεῖς* hoc est prauas, mali moris,
 aut maleficas. De motu certum est morbos
 quò citius mouentur, citius finiri: sic acu-
 tissimorum quartus est terminus. Qui de acu-
 tis non nihil remittunt ad septimum progre-
 diuntur: qui non ita velociter feruntur ad
 decimum quartum, aut vigesimum. Qui lento
 procedunt gradu, ad quadragessimum: qui car-

dissimo, ad menses & annos protrahuntur.

Quæres, quidni etiam morbi magnitudinem morbi nomine comprehendis? nempe quia ad longitudinem & brevitatem ipsa ex se est indifferens, nam cum longitudine & breuitate magnitudo morbi, & paruitas complicantur.

Secunda dubitatio. Quibus indicijs morbi speciem, magnitudinem, morem, motumque distinguamus?

Differentiæ morbi cognitionem ex quatuor fontibus eruit Galenus, ex loci natura, excretorum specie, doloris proprietate, & accidentibus proprijs. Quæ hanc certò designant nos demonstratiua & comitantia signa nominauim⁹, Græci *παθογνωμικά*: quæ si perpetuò caderent in Medicum cognitionem aut sensum, non ita laboriosè (ut solemus) in idea morborum peruestiganda occuparemur. Horum defectu ad cōiecturas artificiales recurrentū, quæ neq; demonstratiuæ sunt, neque à veritate longè distitæ, mediū quodammodo inter exactam notitiam & omnifariam ignorantiam sortiantur. Pathognomonica Pleuritidis exempli loco hæc in commentario quinque retulimus. Febrem continuam accenso nimirum corde vicinæ ratione. Tus-

*s. de locis
aff. cap. 5.*

*Gal. 1. de
loc. aff. 5.*

759 APHORIS. DVODECIMVS
 fim, materia sensim in pulmones & trachæ-
 am exudante: spirationem difficilem, propter
 instrumentorum compressionē & angustiam,
 & auctum à vehemēti incendio respiratio-
 nis vsū. Pungentem lateris dolorem, do-
 lorem quidem ab intemperie & distentione.
 Pungentem quia membranam obsidet. Pul-
 sum durum & inæqualē, serratum vno verbo
 dixeris: durus est ratione pleuræ quæ dura
 & sicca est vt potè membranæ. Inæqualis,
 ob inæqualem arteriarum Discrasiam.

Magnitudinem morbi in triplici genere
 Aphorismo tertio collocauimus, in ipsa
 morbi essentia, in symptomatis, in affecta
 parte. De morbi essentia hæcten⁹ satis. Symp-
 tomatum vehementia externis sensibus ob-
 uia est. Affectæ sedis notas quinque percen-
 sivit Galenus, illis enim præfatis quatuor
 quibus in affectus notitiam ducimur addit
 actionis læsionem.

*2. de locis.
 affectis 5.*

Morbi morem, ex symptomatum numero,
 frequentia, leuitate, vel atrocitate, vel prau-
 itate colligimus. Sic liuidus aut niger color
 in malignis habentur indicijs, vt quæ natui
 caloris extinctionem ambo denuntiant.

Liuiditas quidem perpetuò. Quæ linet
 in febribus mortem in propinquo esse præ-
 nuntiant, ait Hippocrates. Nigredo non sem-
 per, accidit enim quandoque ex melancho-
 lici humoris decubitu. Sic deliria, conuul-
 siones, vehementes iactationes, aliaque id
 genus, nisi Criticè eueniant, in febribus acu-
 tis Dele-

*In coactis 1.
 68.*

tis Deleteria: sic magna corporis sine manifesta causa consumptio, calorem adurentem, prauosque & malignos succos indicat.

Morbi denique motus iisdem deprehenditur notis quibus temporum morbi mutatio. Ex veloci quippè & præcipiti circuituum incremento, ex coctione confestim prodeunte, morbum ad vigorem celeri ac præcipiti gressu ferti cognoscimus.

Tertia dubitatio. Cur virtutem prætermiserit Hippocrates, & an aliquid in rem præsentem conferat?

QUod de morbi magnitudine paulò antè statuimus, idem hoc loco de virtute statuendum: vtrumque ex se nullas breuis aut longi morbi notas exhibet: non enim valent simpliciter hæ consequentiæ, magnus est morbus, ergò longus. Valida est virtus, ergò breuis affectus. Non etiam istæ contrariæ. Magnus est morbus, ergò breuis, Debilis virtus, ergò longus morbus. Cadit vtrinque pariter longitudo & breuitas. Qua ergò ratione morbi magnitudinem aut paruitatem complecti sub morbo in præsentia nolimus, eadè motus Hippocrates virtutem à signorum constitutionè indicantium numero exclusit.

Bbb

761- APHORIS. DVODECIMVS

Adnotent hic iuniores nos morbi magnitudini, & virium robori constitutionis significationem haud quaquam omni ex parte denegare. In se quidem seorsim spectata nil promouent, secus est si ambo inter sese conferantur.

4. Aph 49

In febre continua si labrum, aut supercilium, aut nasus, aut oculus, subuertantur, si neque videat neque audiat, quodcunque horum acciderit debili iam existente corpore mors in propinquo est, ait Hippocrates, his verbis propinquum interitum non separatim ex morbi aut symptomatum vehementia deducit, non ex sola etiam facultatis imbecillitate, sed ex vtriusque inuicem collatione. Pari modo virtutem cum morbi magnitudine comparantes de constitutione iudicium feremus.

Circa quod aduertendum variè in sua intentione se habere morbum, varios quoque esse virtutis status, variè vtraque inter se copulari, Morbus vel magnus est, vel mediocris, vel paruus. Virtus, vel fortis, & valida est, vel mediocris aut debilis.

Si virtus fortis non magno morbo colluctetur, tantò breuiorem hunc fore sperandum est, quantò illa retundendis eius conatibus atque infrigendis efficacior.

Si cum magno itidem morbo vis sit mediocris, ex impari congressu, vel viriù lapsus vel morbi longitudo expectetur, suas vires explere virtus impar non potest nisi longi-

DVBIVM TERTIVM 762

ore mora. Sin hæc debilis reperiatur, ille vehemens, quæ reliqua spes propinqua certa- que mors, vel longo interuallo diffita, incerta- que salus, non enim longum stadium cursor infirmus citò decurterit. Tantò verò il- la certior, hæc incertior, quãtò maior vtrin- que ad extrema fuerit recessus.

De virtute forti aut mediocri aut debili ad morbum mediocrem aut paruum com- parata, proportione Philosophandum. Non ita tamen vt cum virtute forti morbum ne- cessariò breuem fore, ne si exiguus quidem ipse, sit, arbitremur: quartanam enim quam *1. Epid. co.* febrim omnium (putridarum intellige) le- *3. s. 4.* uissimam ac tutissimam prodidit summus Hippocrates, etiam cum viribus constanti- bus longissimam experimur: sed illud saltem perpetuum & indubitatum censerì debet, morbum cuius salutaris æstimatur exitus, cum virtute forti, quàm cum mediocri, aut inualida breuiorem fore, morbum lethalem cum validiore quàm cum imbecilli facultate longiorem. Validior quippè vis se non om- ninò ab interitu vindicat, morbo, & mor- bificæ causæ, ac symptomatis diutiùs obsistit, mortis proinde aduentum remoratur. E con- tra vis debilior vel promptiùs hosti se dat in prædam, vel diuturno spatio ad morbi coctionem solutionemque indiget. Itaque quod de morbi magnitudine asserimus, ad causas & symptomata debet extendi.

Sed lögè aliter à nobis sentit Mercurialis: *Lib. 5. pr.*

Bbb 2

763 *APHORIS. DVODECIMVS,*
 si vires validæ paruo morbo connectantur,
 semper inquit, indicant morbum breuem, si
 quidē facile est vt infirmus hostis citò ab ad-
 uersariò valido superetur. Si autem coniun-
 gantur vires validæ morbo valido, metuenda
 semper morbi longitudo, sicut experientia
 comprobatur, pugnas inter validos certato-
 res longas esse & pertinaces. Contra, si vires
 infirmæ copulentur morbo magno, necesse
 est, vt citò res finiatur, & ideo huiusmodi
 casu vires infirmæ semper significant mor-
 bum esse acutum, & statum esse proximum;
 vt si morbus sit paruus & vires infirmæ po-
 tiùs metuendum de diurnitate quàm de
 celeritate. Hæc ille partim absurda, partim
 valdè obscura & inuoluta, vt meritò moni-
 tos velim lectores ne ante in eius opiniones
 descendant, quàm singula ad amissim excuf-
 ferint; multa enim eius errore qui hæc ab
 auctore non tam dictante, quàm discutren-
 te excepta, typis mandauit: præter rationem,
 præterque auctoris mentem inserta arbitror.
 Ista breuibus expendamus.

Vires validas cum paruo morbo coniūctas
 semper indicare morbum breuem, falsum
 esse demonstrauius exemplo quartanæ. Il-
 lud sanè admisimus quartanam salutarē cum
 valida virtute quàm cum infirmiore fore
 breuiorē. Sin lethalis fit (vt in senibus quan-
 doque propter debilitatem virtutis, & in iu-
 uenibus propter errores (quo firmiores erunt
 vires, eò febrem longiorē futuram. Rationem

utriusq; assignauimus. At infirmus hostis (inquit ille) ab aduersario potenti & vegeto citò superatur. Respondeo quartanam quidem leuem esse & tutam, leuem quoniam longa habet, integraque interualla. Tutam, ex se enim iugulat neminem, imoverò à lepra, melancholia, Epilepsia, cæterisque ab Hippocrate & Galeno commemoratis affectibus vindicat. Est tamen solutu contumax & rebellis: tanta quippe morbifici humoris est crassitatis cum lentore coniuncta, quantam ne potens quidem vis citò excusserit. Atra enim bilis inter omnes corporis humores maximè viscida est & summè diuturnas sedes facit, inquit Hippocrates, Quod autè quartanæ atræ bilis sint participes hinc probat, quòd autumno maximè grassentur, & à quinto & vigesimo anno ad quintum & quadragessimum.

Falsum quoque est vires validas cum morbo valido longitudinem perpetuò minari. Claudicat altero pede quæ in confirmationem affertur similitudo, longa nãque inter validos Athletas pugna est, quia validè utrinque congressus & valida resistentia. Validum utrinque inter validum morbum & valentes vires certamen, sed qui vehementius oppetunt morbi, non ijdè reluctati naturæ, & mutuo agenti vehementius obsistunt, inter qualitates quæ magis actiue æstimantur minùs sunt ad restituendum idoneæ. Pari modo acutorum violenta promptaque est actio,

765 APHORIS. DVODECIMVS

materiae tenuitas aduersum naturae conatum firma infractaque sustinere diu non potest, quanquam est ad nocendum instructior atque paratior. Interim manifesta se prodit hoc loco cōtradictio in Mercurialis placitis. Nam si morbus quicūque validus cum valida virtute longitudinem praesagit, hanc ipsam praesagiet acutus vt potē validus. Sed omnis acutus brevis natura sua est, ergō posita virtute forti simul erit longus & brevis; longus, propter facultatis robur; brevis ex propria natura. Dicendum potius ē contrariō acutum cum valida quā cum debili virtute hoc ipso breuiorē, quod à potentiori quā infirmiori hoste citius & facilius edometur.

Quod additur necesse est, vt res citō finiatur si quando vires infirmæ cum valido morbo concurrant, parum distinctē pronuntiatum censeo. In lethalibus certē affectibus trāseat: in salutaribus pernego: virtutis enim infirmitas mora compensatur. Quare hoc casu non semper infirmæ vires acutum esse morbum significant, nisi pariter lethalem supponamus. Et lethali supposito, non semper statum proximum portendunt, nisi fortē proximum id appellemus quod nunquam futurum speramus, in validis enim affectibus vis debilis frequenter ante vigorem concidit atque exoluitur.

Vltimo ex virtute debili cum paruo morbo dimicante: perperam infertur diuturnum potius fore morbum quā breuem, morbi

differentia spectanda est, quæ si ex breuium genere, breuis etiam fuerit cum infirma facultate, longior tamen quàm cum valente. Sed hæ longitudinis causæ faciunt nos instituto nostro longiores, cæteras prosequamur.

Dubitatio quarta. In quo consistant circuituum incrementa & quæ ipsorum causa?

Circuituum incrementa in tribus consistere Galeni decreto ratum, sanctumque accepimus, in anticipatione, longitudine & vehementia. Nunc singulorum causæ declarandæ.

Causæ vel internæ sunt vel externæ. Quæcumque circa victus formam committuntur errata circuituum ordinem evertunt. *2. de diff. fe. ultimo*

Quemadmodum enim in ipsis quoque sanis deprauata vitæ ratio ægrotandi occasionem præbet, eodem, vt arbitror, modo, vel etiam magis in laborantibus ex commissis erroribus fiunt accessiones. Quodcūque igitur offensionis genus effatu dignum interuenerit, vel circuitus anticipare, vel alios diuersæ à prioribus naturæ oriri necesse est, à quibus accessionum ordo subuertitur. His Galenus in genere externas causas retulit ad errores. Hi autem vel ad Medicos pertinent,

Bbb 4

767 APHORIS. DVO DECIMVS
 vel ad ægrotos, vel ad assistentes vel ad exteriora ex liberaliore potu vini præsertim meracioris, ex importuna cibi oblatione, ex animi pathematis, ex propinato die accessionis cathartico, ex somno circa accessionis inuasionem, inæqualitatem vel augmentum, nunc citius irrepit paroxysmus: aliàs diutiùs protrahitur, aliàs vehementius efferratur, aliàs in his omnibus augetur, nullo tamen futuræ constitutionis augurio. Quamobrem ad internas causas veniamus

Anticipationis causam duplicem agnoscimus, alteram in efficiente, alteram in materia. Efficiens calor est extraneus qui sensim progressu temporis adactus materiã promptius exagitat. Materia, humor est morbificus qui feruidior, & tenuior redditus celerius excandescit, & proritat expultricem.

Vehementiæ non alias quàm anticipationis causas ponimus. Putredo quidem quò vehementius accenditur, eò maiores tragedias excitat. Humor putridus succensus & incallescens sua acrimonia ferit & furit eò atrocius, quò sese altius in omnes diffundit partes, & quaquaversum excusso veluti freno partium tenuitate permeans, neque ut antea cohibitus atque coercitus sua vel substantia, vel tetrivaporibus, offendit vtrumque cum celeriter in morbis cernitur, celerem quoque morbi motum auguratur.

*3. de diff.
febr. & li-
mo.*

Longitudinis triplicem causam assignat Galenus, materiæ multitudinem, crassitiem

& lentorem; potentia imbecillitatem; & meatuum angustiam. Materia quidem multitudo non ita promptè, vt paucitas edomatur, atque expellitur. Lentor & crassities dissolutionem remorantur. Quò potentia vegetior extiterit, eò promptius alienū onus excutit. Raritas corporis, quod per ipsum defertur non cohibet, aut distinet, quare necessum est vt qui ita fuerint affecti (modò cætera consentiant) citò à superfluis liberentur. In progressu præter hæc causas duas *ibidem* alias percenset idem Galenus his omnibus communes, quarū vtraque seriò ad prognosim discernenda ne aberremus. Prima est cum humor aliquis transmigrat in alterius naturam: putrescentis nempè sanguinis pars vna in flauam bilem, altera in nigram: quantum enim in ægotantium corpore transmuntur humores, tantum & accessionū periodi. Altera est cum non eadem humorum species ac multitudo, neque in omnibus partibus æqualiter incenditur atque discutitur.

Nimirum qui putrescere incipit humor in aliquo mēbro alter existit, alter verò ex alijs defluit, qui vel in ipsis solis cõtinebatur, aut in vniuerso corpore, redūdabat. In hac humorū diuersitate quæ plura sunt, frigidiora, crassiora, viscidiora, longiores faciunt accessiones, quæ pauciora, calidiora, subtiliora, breuiorres. Itidemque promptiores, ac vehementiores, aut tardiores, atque leuiorres pro sua cuiusque ratione.

*Quinta dubitatio. Quomodo
ex circuituum incrementis
in futurarum constitutionū
cognitionem veniamus?*

Circuituum incrementa cū ab externis
causis procedunt, nullam hac in cogni-
tione vim conferunt. Si ab humorum varie-
tate pendēant. Longitudinem potius quā
breuitatem denuntiant, quemadmodum &
ipsa humorum varietas: sū ab humorum
transmutatione eius humoris in quem
commeant sequuntur ideam. Sed neque se-
orsim sumptæ singulæ incrementorum dif-
ferentiæ morbi augmentum necessariò com-
monstrant. Sunt sæpè in principio morbi
longiores accessiones quā in progressu,
propter materiæ multitudinē, frigiditatem,
crassitiem, lentorem, quæ in progressu im-
minuitur, incalescit, attenuatur. Sunt in sta-
tū vehementiores, in statu quippe omnia ve-
hementissima; sunt in declinatione promp-
tiores, pauca namque & subtilis materia
promptius agitur, agitata exacerbationes
parit. Quamobrem simul omnes, aut plures
concurrant oportet.

Dices qui fieri potest vt longior in aug-
mento fiat paroxysmus cū aduucto putre-

dinis, feruore incalescens, atque attenuatus humor citius euanescat? Respondeo minorem in principio pugnam esse, citius proinde terminari. Instabis minus durare violenta.

Instantiam admitto si paria ponantur cætera; sed in principio vis est uegetior, quàm in progressu, morbus autem leuior & quietior, ex impari progressu breuior conflictus. Q. Apho.
30. Increfcente quidem morbo increfcit putredo, nò sola qualitate sed & mole, hinc pugna grauior & diuturnior. Admittendum tamen in aliquibus obiectum argumentum.

Aduertendum Colophonis loco circuitu incrementa non solum augmentum, hoc est secundum morbi tempus compræhendere, sed & statum quoque: quoniam in statu summum incrementum morbus consequitur: itaque ut ex summo incremento statum præsentem, ita ex consequenti, cito terminandum affectum concludimus.

Sexta dubitatio. Quid portentant postapparentia?

DVo ex postapparentibus in Aphorismo colligit Hippocrates, καὶ δύσκολα (inquit) ἢ εὐπελῆα, ἢ βραχέα ἢ μακροτά νοσήματα ἐπιφαινόμενα δηλοῖ & iudicatu faciles & difficiles, & longos, & breues morbos postapparentia ostendunt. Nos facilioris doctrinæ gratia τὰ ἐπιφαινόμενα diuidamus

771 APHORISM. VNDECIMVS
 in signa coctionis & cruditatis, & in *νεϊσιμα*,
 id est decretoria: vtraque rursus in signa lō-
 gitudinis & breuitatis, de quibus in sequen-
 tibus dubitationibus.

*Septima dubitatio. Quæ dicantur
 signa coctionis & cru-
 ditatis? Quæ decretoria?
 Et quotuplicia?*

Signa coctionis dicuntur, quæ notas co-
 ctionis exhibent: signa cruditatis, quæ
 nullam præ se ferunt coctionem: illa posi-
 tiua sunt, hæc negatiua. Coctionis, alia sunt
 debilis, alia manifestæ, alia perfectæ: & huius,
 alia perfecta, alia imperfecta. Signa coctionis
 debilis, ea sunt, quæ rudia tantum illius li-
 neamenta adumbrant. Manifestæ, cum iam
 manifestò sese prodit in excrementis natu-
 ræ actio. Perfectæ, cum planè euctæ atque
 edomitæ causæ morbificæ notæ prodeunt.

Et hæc quidem si suis sunt muneris abso-
 lutæ, perfectæ vndequaque victoriæ nos red-
 dunt certiores; sin aliquid sit quod deside-
 res, non omninò perfectæ.

Ad signa cruditatis negatiua quæ ex sola
 coctionis negatione percipiuntur, alia quæ-
 dam positiua referimus, corruptionis scilicet
 aut prauitatis. Prauitatis qualia in malignis
 vlceribus in pure visuntur.

DUBIUM SEPTIMUM 772

Corruptionis, qualia in Sphacelismo.

Decretoria sunt, quæ vel futuram crifim, vel præsentem nuntiant: illa præcedentia dicuntur, hæc concomitantia.

Præcedentium alia securitatem pollicentur, vt coctio. Alia diem, tempusque futurum præmonstrant, vt humoris motus, & exacerbatio. Alia instantem notant, vt signa perturbationis Criticæ: quibus enim Crifis aduenit ijs nox ante accessionem difficilis.

His adderem confequentia, ad quæ referuntur hæc vltima modò allati Aphorismi clausula (quæ verò fequitur magna ex parte leuior exiftit) fed hui⁹ non funt cõsiderationis. Antecedentium porrò quædam funt vniuerfalia Crifib⁹ omnibus communia, vt vigiliæ, spirandi difficultas præter rationem, pulfus inæqualitas, fitis vehemens, iactatio corporis, & alia id genus, quæ humorum motum, & inde excitatos fumos confequuntur. Alia funt particularia & propria, quæ *2. Apho. 13.* speciem cuiusque Crifis exprimunt: vt ructus, flatus, ventris crepitus, & inflatio, lumborum dolor futurum ventris profluuiũ denotant. Sanguinis verò fluxum è naribus, faciei rubor, grauis capitis dolor, pulfatio temporum & quæ paffim ab Hippocrate annotantur, quæ paffim ex prognosticis, & Epidemijs congeret lector curiofus.

Quæ concomittantia appellamus, signa fimul funt & caufæ Criticæ, nempe excretio, & abfcelfus. Excretionum multiplices

773 APHORIS. DUODECIMUS
 sunt differentiae, aliae namque fiunt per deiectionem, aliae per vomitum, nonnullae per urinas, quaedam per sudores, aliae per sanguinis effluxus ex naribus, utero, haemorrhoidibus, Nobis de alui tantum deiectionibus, urinis & sudoribus sermo erit, quoniam de his solum mentionem facit noster Aphorismus; abscessus nomen non de veris solum abscessibus debet accipi, sed de Exanthematis, Ectimatis, papulis, & efflorescentijs, aut quibuscunque eruptionibus.

Octava dubitatio. Quomodo differant signa coctionis, & decretoria?

Galenus in comm.

1. Epid. sect. 2. 1. 45.

Gal 1. de Crisib^o 14.

COctionis signa nunquam in primo statim morbi principio seu tempore se se exerunt, at illud finiunt; quaecumque tandem supponantur, habenda in bonis, indicij celeritatem, firmitatemque portendunt. Et quò citius visuntur, eò promptius sanitatem affore promittunt, naturæ quippè validam actionem perpetuò demonstrant, & victoriam. Cruditatis signa diutinum quidem morbum ex necessitate significant, ex se tamen neque salutaria, neque lethalia.

Crissima cum primo exactè morborum principio nusquam inuadunt, sed vel in augmento vel statu. Infida sunt, & contraria signi-

ficant pro diuersis morborū tēporibus. Alio quidem tempore, & secundum aliam dispositionem Critica sunt; alias vel symptomata, vel praua signa, vel omnino non decretoria. Capitis dolor (exempli gratia) delirium, vertigo tenebricosa, alui & vrinae profluvia, sudores, & quaecunque his similia, stabile nihil indicant, decernentia proinde sunt & non decernentia, vel quia nullo modo decernunt, vel quia male.

Sciscitabitur studiosus aliquis, quibus tandem coniecturis crism perfectam dignoscamus. Huic quaesito satisfacit Hippocrates breuiter & suo more, si qualia (inquit) vacuentur, & quando, & qua parte & quantum opus est. Natam ex ista breuitate studiosis difficultatem breuibus explicemus.

6. Epid.

Per qualia, humoris species denotatur, humoris inquam molestantis, non alterius: nam si talia purgentur qualia purgari oportet, confert & leuiter ferunt, sin minus contra: hoc est si peccantes humores vacuentur laudabilis est Crisis, cuius bonitas ex conferentia & tolerantia tanquam signis consequentibus aestimatur.

1. Aphorismus 3.

Quando, quatuor complectitur: primo morbi tempus, non enim vere crisma morbi initio possunt apparere, neque si apparent in augmento, certa sunt & tuta: sed eorum qui statim pereunt velociores sunt indicationes, quoniam dolores & continui & fortes. Quae vero ad melius indicant non sta-

1. Epid. sect. 1.

775 APHORIS. DVODECIMVS

tim manifestantur. Secundò tempus coctio-
nis, istud me docuit idem Hippocrates, hæc
quam præcedentibus subiungit sententia,
quæ prædicata sunt, si crude indicata sint
recidiuæ fiunt? præindicata vocat, quæ ante
tempus coctionis.

1. Demorbis
vulg. sect.
3. t. 15.

Tertiò diem notat hæc clausula, si enim
indiciũ fiat extra prescriptos dies, reciduas
fore significat, & fuerit sanè perniciofa: extra
prescriptos dies, hoc est extra criticos, quos
textu præcedēti enumerauerat. Quartò signa
indicatoria, nam quæ sine signo indicatione
disparent (aī diuinus senex) malè indicata
sunt. Postremum vtrumque signum is ipse
in prognosticis vnico hoc textu compræ-
hendit: si quibus febris desinit non cum in-
dicijs solutionis, neque in diebus decreto-
rijs, recidiuam expectare oportet.

3. prognost.
f. 22.

Quo loco horum duorum alterum adesse
satis videtur Galeno. Quoties neutrum adsit
eorũ quæ dixit Hippocrates, tunc expectan-
da, inquit, recidiua, non vbi alterum adsit,
alterum desit. Hanc autem præsentis sen-
tentia rationem profert, quoniam quæ non
ex ratione leuant recidiuam facere consue-
uerant, quanquã diebus accidant decretorijs.
At verò constat vt hæc non ex ratione le-
uent. Quæcunque neque cum indicijs solu-
tionis, neque in diebus desinunt indicatorijs.

In genere pro infidis & periculosis ea re-
putanda quæ ante tempus prodeunt, humo-
ris enim efferatũ impetum potius quàm na-
tura

v. Apho. 21.

turæ robur aut conatum arguunt.

Qua parte, familiares naturæ vias denotat, siue loca singularum partium euacuationi destinata, *ξυμφορῶνα* Hippocrati appellata, quæ à Galeno in arte Medica percensentur.

Quantum opus est, euacuationis modum dicit, & quantitatem. Confertim fieri debet critica vacuatio non paulatim; & vacuationis quantitas, vacuandi humoris quantitati respondere. Quæ paulatim fit excretio debilem naturæ facultatē ostendit, neque paucum quicquam criticum est, omne verò nimium naturæ inimicum. Pauci vomitus, biliosi mali, inquit in prognosticis Hippocrates: vbi excerni pauca in ægris vnū quoddem ex signis æstimat Galenus quæ ex toto prauitatem habent, siue sanguis per nares, siue deorsum per ventrem, siue per vomitus tale quippiam quod superfluum sit excernatur. Idem & in sudoribus, & his quæ per vterum egeruntur, nihil enim eorum quæ decretoria sunt exiguè secerni conuenit. Sed quæ ita vacuantur omnia duorum alterum subeunt, vel quod non queant tolerari ob copiam, vel imbecillitatem ostendunt naturæ expellere superflua proponentis, at impotentis. Hactenus Galenus.

Signa quæcūque Crisima à præfatis legibus se subducunt, vel Crisima esse desinunt, aut salutaria. Iam nunc ad particularia descendamus, quorum in Aphorismo quatuor species proponuntur. Sputa, quæ solius thoracis sunt

Ccc

777 APHORIS. DVODECIMVS
 peculiaria & propria: vrinae, alui excrementa
 & sudores, quae toti corpori expurgādo sunt
 idonea: quid singula proferant expēdamus.

*Nona dubitatio. Quid ex spu-
 tis praesagiendum?*

2. prognost.
 t. 43. §
 44.

AD laudabilem secretionē tria ab Hip-
 pocrate desiderantur, nempe vt citò,
 & promptè excretur, & flaua bilis admo-
 dum permista ipsi appareat. Citò hoc est
 circa initia aegrotationis. Promptè hoc est
 facile & sine dolore: si multo post secretur
 flaua aut rufa, aut multam inferens tussim,
 aut non admodum permista deterior est, Ci-
 ta quidem facilisque excretio à tribus pen-
 det, à facultatis motricis robore, à partis
 dispositione, à materiae conditione.

Valida facultas exactè inchoatum opus
 perficit, non in media functione subsistit aut
 deficit. Probè disposita pars illa est, quae pa-
 tentes habet meatus, itavt humoris effluxus
 non intercipiatur: vel quae non admodum
 vehemēti dolore infestatur, ratione cuius
 ab expulsionē reuocet & interpellat in ipsa
 expellendi contentione aegrotantem. Ex par-
 te materiae requiritur quaedā substantiae mo-
 deratio. Quae viscida & crassa, membris
 tenaciùs adhærescit, & ad motum inepta
 est. Quae tenuis admodum & aquea, vi spi-
 ritus elata ad Tracheae latera circumfluit; quae

impermista est & syncera (solo excepto sanguine) pravam indicat affectionem.

*r. de crisib.
18.*

Legitimam porrò consistentiam sputa coctione adipiscuntur. Signa verò cruditatis & coctionis hæc Galenus annotavit. Nihil omninò exspuere, sed sicca tussi premi, tale quiddã est quod in vrinis extremè crudum & aquosum nominamus. Quod si expuatur quidem, sed adhuc tenue, occultæ debilisque coctionis est indicium: sputa pauca cocta manifestam proferunt coctionem. Multa exquisitè cocta, sine difficultate educta, perfectam. Coctionis signa proba sunt perpetuò & probanda. Vim caloris indicant, & materiam obsequentè. Cruditatis non semper improba, sed longitudinis quantum in se est demonstratiua. Prava sunt quæ antea retulimus, flaua & crocea vt potè à flammeo calore oriunda: crassa quoque & viscida: vt quæ coctioni excretionique reluctantur. Spumantia quo solutu difficiliora, eò deteriora, nam & magnam flatus copiam indicant & humores crassos, atque glutinosos. Æruginosa, luida, nigra, deleteria: illa quidem calorem feruidum vehementer exasstantem: hæc præter assationem, vehementem quoque sanguinis exsiccationem denorant, aut extinctionem atque refrigerationem. Rotunda mentem emouent.

*Hipp 6 Ep.
sect. 6.*

Quæret fortè quispiam, cur sputum statim apparens breuitatem polliceatur. Huic dubitationi satisfacit Galenus his verbis.

C c c 2

779 APHORIS. DVO DECIMVS

In comm.

In quibus inflammationibus quæ non reguntur operculo densiore, vt in ijs quæ externa occupant, quædam sanies exudant ab initio quidem tenues, postea si coctionem accipiant & proficiant in melius, crassiores. Si quæ verò inflammatio, cum tâta sit meatuum angustia, vt extra nihil præterfluat, coctu difficilem illam esse, & longo tempore perdurare censendum est.

At sputa illa statim apparentia cruda sunt inquires, quomodò ergò securitatē & breuitatem ostendunt? maximè cum praua esse decretoria initio statim prodeuntia, paulò antè sit constitutū? respondeo pleuritidis & febrium acutarum longè diuersam esse rationem. Decretoria in febribus improbamus, si statim se se exerant, quoniam parata primis diebus ad secretionem excretionemque esse nequif materia in toto venoso genere contenta. Sputa verò, quanquam incocta, quò citius excreantur, eò patentiores vias esse declarant, & humores magis fluidos & obsequentes, vnde coctionis facilitas & solutionis breuitas expectanda.

Dubitatio decima. Qua signa ex vrina liquore depromēda?

Illud in primis aduertendum vrinam iecoris & venarum esse excrementum, iecoris proinde & venarum facultatē indicare

eiufdemque facultatis aut dominiū, aut pugnam, aut debilitatem, aut exolutionem. Ex perfectæ coctionis signis naturæ victoriam auguramur, tantò certiorē, quantò ipsa perfectiora. Ex imperfectis pugnam, quæ tantò longior est, futura, quantò à perfectione longius recedunt. Ex debilibus debilem virtutis actionem, aut actionis principium. Ex cruditate, vel nullum adhuc naturæ cum morbo congressum, vel naturæ impotentiam, ex deprauationis & sceditatis indicijs virtutis lapsum, ac interitum tantò certiore quantò illa prauiora. Ne te interim fallat si vesica ægrotans, aut renes talem aliquā reddiderint vrinam (inquit Hippocrates) non enim totius, non iecoris aut venarum, sed ipsius vesicæ aut renum præbebit coniecturam. Addo & expulsioniones criticas accuratè spectandas, nigra criticè externuntur atri humoris permissione suffusa prospero successu, extra crifim planè exitialia. Neque ignorandum ab externis immutari vrinarū tum substantiam, tum quantitatem, tum colores, tum odores, quæ imprudentis Medici iudicium (nisi ad trutinam exactè reuocet singula) facilè eludant.

*2. prognost.
t. 37.*

His ita præfatis duo in vrina spectanda veniunt, liquor & contenta in liquore tria, substantia, quantitas, qualitas.

Substantiæ nomine, substantiæ modum intellige, qui vt diuersus est ita diuersas vrinæ differentias parit. Hinc alia dicitur tenuis,

Ccc 3

78r APHORIS. DVODECIMVS

alia crassa : alia mediocris. Ad substantiam referimus perspicuitatē, à qua triplex etiam oritur differentia. Nam vel vrina lara est & perspicua ; vel turbida, & opaca , vel inter has media.

Hippocr. 2.
prognost.
l. 30. & 31.

Hipp ibi-
dem l. 34.

Dum vrina tenuis fuerit incoctum morbum esse significat : quæ si talis excernatur in affectibus diuturnis, periculum est ne perdurare possit æger, donec morbus coquatur; si cætera vt in conualituris indicia affuerint, in ijs abscessum ad sedes infra præcordia expectare oportet. Vrinæ ergo tenuitas ex se bona nunquam esse potest, vel enim cruditatem arguit, vel morbi longitudinē, vel recidiuas, aut mortem. Hæc in febris continuis accipe, non in ijs affectibus quorum materia extra venas delitescens, nullum sui aut rude admodum incertumque in vrinis specimen exhibet. Gibbam hepatis partem excipio, renes, vteras, vesicam, in quorū obstructionibus tales eminguntur. In febris⁹ vrinæ tenuitas vel à debili calore naturali oritur, vel ab extraneo excedente. Diuturnitatem quoque minatur vrina crassior, aut morbi recursum, aut prauos abscessus, aut ruinam, vt quæ vel ab humorum crassitie, varietate, copia nascitur, vel ab oppressæ naturæ imbecillitate, aut defectu, vel à vehementi frigore quasi concrecente, vel ab exuperantia caloris dissoluentis, exsiccantis, ac veluti assantis.

Galenus
comm 2.
Prognost.
l. 38.

2. prognost.
l. 37.

Circa vrinæ crassitiem duo annotat Ga-

lenus. Primum est vrinam crassam si calorē habeat naturalem duplicem habere euentum, interdum ad mortem, interdum ad propinquam salutem, vti alia pleraque præter naturam per quæ corpus expurgatur. Alterum crassam ab Hippocrate dici vrinam quæ maximè & supra modum talis habeatur, quæ enim crassior simpliciter quàm naturalis existit, non admodum exitiosa: quæ mediocri, summè laudanda. Mediocre porro crassæ nomine donavit quandoque Hippocrates, ita intelligendus est Aphorismus septuagesimus sextus quartæ particulae interpretè Galeno, nam abusuè quandoque & medio & mediocri extremorum nomina tribuuntur, cum & ad maximè crassum, tenue, & ad maximè tenue, crassū nominetur.

Verum audire mihi videor argutulum aliquem dum tenues vrinæ aspernor, ista ex Hippocrate in contrarium obrudentem, quibus vrinæ, crassæ, grumosæ, paucæ non sine febre multitudo veniens ex his tenuis iuuat. Hunc nodum soluit Galenus iuxta præfatam interpretationem tenuium nomine non simpliciter tenues, sed præcedentibus tenuiores intelligens, vrinæ enim grumosæ, & crassæ humorum crassiorum euacuata portione, & residuo concocto euadunt postmodum tenuiores; at non absolute tenues: quæcumque ex crassis omnino tenues sunt ægri diuina & abstrusa ægrè iudicantes, & inconstantes vocat idem Hippocrates.

4. Aphor.
69.

In commo.
citatis
aphorif.

Libro de
indiciationibus.

4. Apho-
rif. 72.

Vrinæ perspicuæ caloris robur indicant, humoris bonitatem, & perfectâ coctionem. Sed ab Hippocrate damnantur, inquires, quibus vrinæ perspicuæ, & albæ malæ. Respondeo perspicuæ, simul & albæ vrinæ, nomine aquosam significari, quæ reuera extrêmæ cruditatis est index, aut humoris biliosi raptum in caput indicat in affectibus biliosis, vnde phrenitis: à qua cum talibus vrinis neminem vnquam se curatum vidisse testatur Galenus. Nos cum colore laudabili laudabilem perpetuò vrinæ perspicuitatē putamus.

Hipp. lib.
de indicijs
Galen^o 4.
Aphorism.
comm. 42.

Ad turbatam quod attinet neque semper laudata est, neque semper illaudata. Huius triplicem inuenio differentiam: quædam clara mingitur postea turbatur, & hæc iudicio est primum impendere coctionis rudimentum, materiam nempe coctione crassescere, quæ initio erat tenuis: densari enim egestionis oportet morbo ad indicationem transeunte, quare magna ex parte in febris ex vrinis ab initio tenuibus, fit ad crassiores conuersio.

Galen^o 4.
de sanit.
tuenda 3.

Quædam turbata emingitur postmodum inclarescit; hæc indicat spiritus flatulentos adhuc aliquos superesse, crudelisque refertas venas humoribus, non tamen cessare naturã, sed coctioni valenter incumbere, atque mox superiorem fore. Quædam turbida remanet vt redditur. Hæc cum virtute valida morbi longitudinem prænnuntiat; cum inualida, perniciem ægrotantis, inquit Galenus. At primam omnium deterrimam censet (puta

Galen^o 4.
Aphorism.
comm. 70.

nisi ab externo frigore, aut alia quavis causa externa perturbatio oriatur) nam debet incipere concoqui, quare & longiori tempore, & fortiori virtute indiget ad coctionem. Secundam mitem æstimat, quoniam parum aliquid turbulentia superesse demonstrat: tertiam inter utramque mediam, quia vigere adhuc quæ est in sanguine agitationem ostendit.

1. de Crisib.
bus 12.

Quæret Hippocratis studiosus, quænam ex his iumentorû urinis similes vocentur, & capitis dolorem aut præsentem, aut futuram significant? Respondet Fuchsius ultimas. Ego secundas tertiasque tales æstimo, nam in utrisque materia crassa & densa à calore agitur, ex agitatione multus spiritus flatuosus, multi vapores crassi efferuntur in caput. Hæc de urinæ substantia, nunc ad quantitatem.

Quantitas vel pauca est, vel multa. Si pauca, mala; nisi forte vel ex ficciorum alimentorum usu, vel defectu portionis, vel ad ventrem, aut ad extima corporis delatum serum deiectione vel sudoribus erumpat. Multa quoque vitiosa est, nisi vel potus copiam sequatur, vel criticè propellatur. Multam quandoque urinam emitti ubi caput nimium incaluerit auctor est Hippocrates. Liquefcit enim in ipso pituita, liquefcens secedit partim ad nares, partim ad os, partim per venas quæ ducunt ad pudendum. Pauca, vel renum debilitatis est soboles, vel mea-

1. de mor-
bis in prin-
cipio.

785 APHORIS. DUODECIMUS
 tuum vrinatorum obstructions sequitur,
 vel incendium desiccans atque consumens:
 Multa vel crudioris succi redundantiam de-
 notat, quam ferre vasa nequeunt: vel acri-
 moniam stimulantem, vel retentricis imbecillitatem, aut denique colliquationem.

Qualitatis nomine tria continentur, color, odor, sapor. Colores, odoresque satis nobis fuerit contemplari, si qui vel tam foetidi, ut vrinæ gustu delectentur; vel sic accurati, ut eius molestiam non auersentur, ex saporum differentijs, feri, humorumque permistorum differentias annotabunt. Sed hæc maiestate Medica prorsus indigna. Imò & foedum ac turpe est foedos odores palam ac nimium accuratè obseruare: honestè dissimulandū, moxque foetore depræhensò distinguendum, an fortè ex renum vicinarumve partium vlcere, an ex assumptis quales asparagi. Aliàs ex foetore superante putredinem perpetuò conijce quo nomine vrinæ foetidæ ab Hippocrate improbantur. Inter colores medium tenet citrinus, aut subrufus à moderato calore oriundus: quicumque citra hunc consistunt spiceus, glaucus, albus caloris debilis, & cruditatis, sunt indices. Aquea quidem vrina vltimæ est imbecillitatis indicium. Huic proxima quæ mixtam vini tenuis atque albi formam obtinet, post hanc subpallida.

*x. Prognost
 l. 42.*

*Gal. 1. de
 crisib⁹ 12.*

Quicūque supra, croceus, ruber, palseus, viridis, cœruleus, liuidus, niger, calorem

DVBIUM VNDECIMUM. 786

extraneum indicant, aut humoris alieni permissionem. Tantò deteriores euadunt quantò ad nigrum proximius deflectunt, nisi fortè vel à crisi pendeant vel ab externa causa. Urinas denigratas vsque adeò deleterias & exitiales expertus est Galenus, vt neminem vnquam seruatum viderit qui tales eminxerit. De Chymosi ista sufficiant, nunc ad contenta veniamus.

Loco supra citato.

Dubitatio undecima. Quæ signa ex urina contentis petenda?

VRina optima est si candidum sedimentum fuerit, læueque & æquale per omne tempus dum morbus iudicetur, securitatem enim ac morbum fore breuem significat. Si verò intermittit, atque interdum puram emittit urinam, interdum subsidet candidum ac læue, morbus diuturnior ac minùs securus est inquit Hippocrates. Vbi perfectam Hypostasim, & quæ ab ea significantur exprimit. Imperfectæ signum vnicum proponit inæqualitatem; cætera latius in sequentibus prosequitur: nos facilioris doctrinæ gratia singula ab eo dicta ad propria capita reuocemus.

2. Prognost. t. 26.

Sciendum in primis contenta in duplici esse differentia; vel enim cum urina ortum

787 APHORIS. DUODECIMUS

in venis perfectionemque adipiscuntur; vel aliundè adueniunt, seroque immista crassamentum veriùs quàm sedimentum deponūt. Quæ prioris sunt generis, quatuor obijciunt nobis attentè consideranda: locum, qualitatem, substantiam, & quantitatem.

Locus triplex est, summus, medius, infimus. Summus est suprema vrinæ facies; medius media; infimus, fundus. Summum tenet nubes: mediū Eneoræma siue suspensum. Fūdum Hypostasis, seu sedimentum. Quæ nihil omninò deponit vrina, vel tenuissima est & aquea, sūmæque tenuitatis profert indicium: vel cōfusa & turbida de qua paulò superi^o egim^o.

Vegeti caloris argumentum est Hypostasis; non ita validi, sublimamentum, seu appensum; minimè omnium validi, nubecula. *Galenus 2. prognost. comm. 36.* Quod enim exquisitè coctum secretumque, est æquale, ac simile, vt potè nullum habens flatum, in fundum descendit vasis vrinam continentis. Quod verò permistū Aëreo & vaporoso quodam flatu, id subductum ab eo quod proportionale sit quantitati subducentis, minusque & magis sursum fertur, ait Galenus.

Qualitatem & substantiam præfaro à nobis textu declarat Hippocrates: qualitas laudabilis est vt sit alba: substantia, vt læuis.

Albedo naturæ dominium & victoriam palam facit: vt potè cum solidioribus corporibus coctione quodammodò assimiletur Hypostasis. Læuitas dicit substantiæ modum. *Galenus 1. prognost. comm. 42.*

DUBIUM VNDECIMUM 788

qui est vt vnita sit, omnique ex parte co-
hærens, non aspera, non diuulsa: quæ natu-
ræ vis est in cogendo, eadem in coquendo.
Quorsum (inquiet aliquis) cum tanti
passim hæc coctionis notas æstimet Hippo-
crates, vrinas coctas malas in Prorheticis
asseruit? nullus in Epidemicis obijt, qui co-
ctas vrinas excreuerit: Quonam igitur iure
tales in Prorheticis damnantur? Facilis ex
Galeno solutio, nam vel detrahenda dictio
malæ: vel cum Rufo legendum *ἕξα κραιπνοῦ*
κακὰ hoc est vrinæ quæ cum labore excer-
nuntur malæ, non autē *πέπονα* hoc est coctæ.
Meliùs adhuc (meo iudicio) fuerit priuatiuâ
particulâ quæ inuenitur, in fine dictionis *ἕξα*
adiecta Apostrophes nota dictioni *πέπονα*
præfixisse, vt sêsus sit, *ἕξ ἀπέπονα κακὰ* vrinæ
incoctæ malæ, tumque nulla reliqua inue-
nietur difficultas.

1. Prorhet.

Quid de alijs sedimentorum coloribus
æstimandum? Si vrina fuerit subrubra, & se-
dimentum subrubrum, ac læue, diuturnior
hic morbus quàm primus, sed maximè salu-
tatis. Salutaris, quia humoris integerrimî,
puta sanguinis exuperantiam indicat non ex-
quisita ratione confecti. Diuturnior, quia
humidioris, & magis serosi, qui non nisi
tempore coquitur.

Hippocrat.
2. prognost
1. 27. &
ibi. Galen^o

Nigram vitiosam appellat Hippocrates,
Galenus exitialem: quoniam vel ob vehe-
mentem frigiditatem accidit, vnde caloris
extinctio: vel ob insignem calorem, vnde

2. prognost
29.
Gal. 1. de
crif 12.

789 APHORIS. DVODECIMVS

exustio, & colliquatio. Et hæc in febribus sub præfatis limitationibus audienda, itemque ad cæteros transfærenda. Ad crassitiem quod attinet, & tenuitatem, respondet vtrûque, victus formæ vel humori dominanti. De quantitate pariter iudicandû, copiosum nâque & crassum sedimentum pariunt crassi, multiq; humores: nullum, aut omninò paucum, & tenue, biliosi: ac ferè nebulam potiùs, aut appensum, quàm sedimentum. Quâ ob causam in pueris ferè omnibus, & adultis otiosè degentibus, aut quouis alio modo repletis, satis multam Hypostasim habent vrinæ, quoniam in his redundant cruditates: in pueris propter voracitatem, in adultis etiam propter desidiam. Quamobrem qui vel ex otio, vel ex ingluuie febricitant, si sanitati restituendi sunt, plurimû sedimentum deponant necesse est. E contra-riò ijs qui ex inedia & labore, nubes, vel suspensio bona sufficit. Quantitas ergò ex se nihil indicat, sed cum pravis signis coniûcta vel cum benignis, eorum vim manifestiùs declarat, pro cuiusque morbi, humoris, ætatis, sexus, cæterorûque his similibus ratione. Addidit postremò æqualitatem Hippocrates quæ qualitati est & substantiæ communis. In duobus autem consistit æqualitas.

Primò nempe in singularum partium similitudine & paritate, tum in colore tum in substantia. Secundò in continuitate temporis siue perseuerantia, quæ nunquàm euariet.

DUBIUM VNDECIMUM. 790

Quæ modò alba est, modò alterius coloris, vel modò læuis nunc aspera, diuturnitatis & minoris fiducia ac securitatis præbet augurium. Simili ratione, quæ vna ex parte alba est, ex altera citrina, crocea vel alterius coloris, hinc læuis, illinc aspera & rugosa, hinc conuina, & cohærens: illinc veluti fissa atque diuisa, neque breuitatem, aut facilitatem, neque certitudinem vllam pollicetur, sed vehementem perturbationem.

Hippocrates 7. Aph. 33.

Quæ aliundè adueniunt contenta, seroque permiscetur, ratione loci nihil à præcedentibus dissident, easdem vrinæ sedes occupant, sed diuersas planè sui primordij causas agnoscunt.

Innatant corona, spuma, bullæ, olei veluti puncta, pinguedo. Coronæ color dominantis humoris colorem exprimit, ex cuius natura de morbi longitudine, & securitate licet coniectari.

Spuma à flatibus, vel humorum ab interno incendio commotione excitatur.

Galenus 2. prognost. comm. 47.

Bullæ quò solutu difficiliore eò magis pertinaces humores significat, à quibus contumaces pariter oriuntur affectus. Quippè tenuis humor qualis exquisita aqua habetur, quoties purum aërem comprehendit, diutius non continet sed statim rescissis bullulis in propriam sedem remeare finit: qua de causa promptè in mari spuma soluitur. Crassus verò & glutinosus humor quoties turbulètam & nebulosam substantiam intra se in-

Galenus ibidem.

791 APHORIS. DUODECIMVS

cluserit, plurimum retinet, quoniam nec illa sursum versus festinat, nec facile rescinditur. Verum non tantum ex bullis solutu difficilibus, sed simpliciter ex bullis morbi longitudinē auguratus est Hippocrates. Quoniam (inquit Galenus) cum flatuosus spiritus vna cum vrinis excernitur, frigidā ægritudinem indicat: sed frigidum omne ægrè solubile est, & vix coctionem admittit quamobrem in longum protrahitur.

7 Aph. 34.
Eibi Gal.

Hipp. 2.
prognost.
t. 35.

7. Apho. 35

Olei puncta, & telis araneorū similis pinguedo innatans, colliquationem corporis atque consumptionem nuntiant. Oleagineas quidem vrinas prauas nuncupat Hippocrates, prauiores tamen sunt pingues æstimandæ. Notent hinc & alibi iuniores accuratè distinguendum, nunquid particularem renum affectū sequantur vrinæ, nam pingues vrinas νεφελικὰς vocat idem Hippocrates, hoc est renum vitium indicantes: vbi partem affectam discernendi nobis viā aperit vox ἀδύνη hoc est cōferta. Nam colliquati circa renes adipis partibus transumptio, ad vrinas cellerrima, simulque tota fit non paulatim: in alijs partibus non item, defertur primum pinguedo ad venas proximas, ab his ad alias dum tandem perueniat ad renes. Medium vel fundum vrinæ tenent quædam corpuscula farinæ crassiori similia, vel squammulis aut furfuri, vel capillis, aut pulci, à quibus futuri euentus præfagia nobis cum nostro doctore depromenda. In summa hæc vel

vel renum aut vesicæ particulares effectus minimè quandoque lethales demonstrant: vel totius venosi generis, & in acutis febribus aut longitudinis signa sunt, aut colliquationis, aut mortis.

Si urinae sedimentum speciem referat farinae crassioris malum est ait Hippocrates. Deterius verò si squammulatum more consistat: si tenue admodum & candidum est vitiosum est, furfureum deterius. Farinacea quidem Hypostasis verè mala, ut potè quæ diuturnum fore morbum ostendit, multamque requirit coctionem, quam priusquam absoluat natura plurimum morte prævenitur. Addo hanc ipsam duarum simul dispositionum esse indicem grandis scilicet colliquationis, & caliditatis æstuosæ, quæ sanguinem adurit. In ea quæ squammis representat, vasorum partes superficiales omninò resoluuntur atque colliquantur. Similiter in furfurea. Huius particulæ tantò sunt squammulis crassiores & minores, quantò squamæ sunt his ipsis tenuiores atque latiores. Tenuis porrò urina cum eiusmodi crassamento, venas: non tenuis, pati vesicam indicabit.

Sub hac eadem distinctione capillamenta vel in renum vitium, vel in venarum affectum retorquebis. Fiunt autem veluti capilli ex crassa lentaque materia calore in venis incensa atque exsiccata, quod ex eorum colore & mole colligit Galenus, quàmobrè & venarum feruorem, & affectus diu-

Dd d

*2. prognost.
r. 38. Sibi.
Galenus.*

*7. Aph 3 r.
& ibi Gal-
lenus*

*Gal. 1. de cr.
cap. 42.*

*4. Aphor.
com. 77.*

*Galenus 6.
de locis af-
fectis 42.*

793 *APHORIS. DVODECIMVS**4. Aphor.
comm. 76.*

turnitatem portendunt. Eandem illorum in renibus generationem, ex prægressa causa, & curationis methodo, arguit idem Galenus: nam quidam tale corpus medij cubiti longitudine excreuit, qui toto ferè præcedente anno orobum & fabam comederat, sæpissimèq; caseum & tenerunt, & siccum, omnesque alij quibus talia mingere contigit, cibis crassioribus vescebantur, contra verò attenuantibus & incidentibus ac victu humectante curabantur.

Solum fundum occupant pus, & pituita. Pus quidem, interni abscessus aut vlcæris argumentum. Pituita vt plurimum à cerebro, vel à ventriculo ac intestinis fertur in renes, quantumque ex se est longitudinem minatur: quanquam non istud perpetuum, leui enim Cathartico, sæpè ad anum diuertitur ac integrè expurgatur.

*Galenus 4.
de sanitate
tuenda.*

His quæ ad vrinas pertinent declarasse sit satis, in quibus aliquantò fuimus longiores, quod nullum planè aliud eorum quæ intra venas sunt signum habemus euidentis & manifestum, ex quo certius in acutis febribus de futuro euentu, ac de agendis sententiam feramus. In eiectionibus & sudoribus erimus breuiores.

Dubitatio duodecima. Qua signa ex deiectionibus promenda?

Diectio optima est inquit Hippocrates, si mollis constansque eoque tempore secreta qui secundum valetudinem assuevit, si copia ex ratione ingesti cibi, si enim talis excernitur, venter inferior bene habet. Addit postea subrufa nec graueolens esto. Quibus verbis deiectionis laudabilis notas ex quatuor fontibus deriuat. Ex substantia, ex secretionis tempore, quantitate, & qualitate, quæ non modo probam ventris inferioris (hoc est ventriculi & intestinorum) dispositionem attestatur, sed præterea nihil in eum ex hepate, liene, vel aliunde incumbere. Itaque præfatis, contrariæ deiectiones, vel prauam ventris constitutionem denotabunt, vel humorum præter naturam ex alijs partibus affluxum.

Damnat in primis Hippocrates deiectiones crebras & paucas propter desidendi laborem qui insomnium parit. Frequêtes quoque & multas, propter, viriû exolutionem.

Damnat præterea aquosas, vt pote crudas. Spumantes, vt quæ vel affatus copia, vel ab æstu vehementer agitante. Candidas (subrufas enim antea probauerat) quoniam bile

Ddd 2

2. prognos.
c. 13.

c. 17.

2. prognos.
c. 14.

799 APHORIS. DVODECIMVS

qualitate modica & quantitate pauca tinctæ naturaliter esse debent.

Ibidem 1.

50. 21. 22.

32.

Si ergo vel propter obstructionem meatus Cholidochi distribui ad intestina bilis nequeat vel alio rapiatur, alba, aut cineritia erunt excrementa.

7. Aphor.

6. & ibi

Galenus.

Damnat quoque versicolores, aut synceras, croceas admodum, porraceas, liuidas, nigras, opimas, fœtidas, læues. Versicolores varios tum affectus, tum humores designat, vnde longitudinis & periculi metus. In diuturno morbo synceras deiectiones malum ostendere annotauit idem Hippocrates, nam exustam omnem natiuam humiditatem indicant. Croceæ admodum, aut virides, bilis croceæ permistam copiam. Porraceæ, eiusdem coloris bilem notant. Liuidæ modicam bilem nigram modicè permistā. Nigræ synceram bilem atram. Opimæ consumptam ab igneo calore: pinguedinem, fœtidæ putredinem; læues cōfirmatam ac vniuersalem prauitatem: læue enim redditur quicquid è corpore excernitur, aut quod habeat æqualem coctionem itavt nulla pars naturæ alterationem fugiat, aut propter vehementem consumptionem, vt nulla pars materiæ superfit imperpeffa, vt igitur addita salubribus æqualitas, illa salubriora reddit & firmiora sic prauis adiuncta, deteriora ipsa efficit.

Quæ de vrinis & alui excrementis scripsimus debent sub iisdem rationibus & limitationibus proportione intelligi: spectādūque

in primis, num vel ab assumptis, vel aliunde extrinsecus, vtrorumque tum substantia, tum quãtitas, tum qualitas immutetur. Num etiã naturæ vi & beneficio quod molestum est criticè expellentis, nam à furore difficultatem intestinorum laudat Hippocrates, & alibi cum in febribus non intermittantibus liuidas, cruentas, foetidias & biliosas omnes *7. Aph. 5* excreationes damnasset, mox subiecit, si benè exeant siue per alui excretionem, siue per *4. Aph. 47* vrinas, bonas æstimandas: benè exeunt cum apparent coctionis signa, cœteraque præfata laudatæ criseos indicia occurrunt. Amplius nigras deiectiones admodum improbat & cum febre & sine febre: & quo plures deteriores fuerint colores, eò deterius æstimat, non tamen si è medicamento excludantur, sed si spõte naturæ exturbentur: nam *4. Aph. 21.* multi deiectionum colores præter naturam sponte educti multarum malarumque in corpore dispositionum proferunt notas: sed à medicamento vim habente varia pellicere, nihil absurdi imò verò naturæ victoria & humorum in sequendo facilitas demonstratur. Et hæc gratia exẽpli dicta sufficiant ad cautelam. Sed vereor hæsfuros circa petitum à foetore prognosticum non paucos, qui enim fit vt id quod sanis atque ægrotis commune est malo imputetur? an suauem in benè valentibus odorem aliquem spirant alui excrementa, qualis in animantium quorundam deiectionibus percipitur? an non

Ddd 3

797 APHORIS. DVODECIMVS.

potius retrum, ac perpetuò fœtidum? quid quod qualia assumpta sunt, neque odore immutata si excernantur extremæ imbecillitatis est argumentum? vel ergò perpetua in sanis putredo, si hanc perpetuò fœtor indicat; vel non est ratio sufficiens cur in sanis fœtorem probemus, aut eundè certè in ægrotis potius, quàm in illis improbemus.

Admittimus nos fœtorem etiam in sanis putredinis esse sobolem, sed hic dum ordinarius est, ordinarias etià causas prodit, sicut extraordinarius, extraordinarias. Urinæ & alui excrementa fœtida non appellamus nisi cum à consueto modo deficiunt, & limites naturæ solitos prætergrediuntur. Quæ omni fœtore destituta sunt, calorem ita exiguum esse significant: ut non modò non perficiat sed ne aggrediatur quidem coctionem.

Sed quæ in sanorum facibus fœtoris causa? nunquid etiam in excrementis nativi caloris actio illucescit? quæ nativo calori & putredini communio? non omnem fœtoris causam in calorem reijcimus, sua est ex parte materiæ culpa, sed neque calorem prorsus à culpa vindicamus. Calorem (inquam) non quidem nativum sed extraneum quodammodo: nam quo tempore in ventriculo fit coctio, naturalis calor in omnes ingesti cibi partes se se equabiliter diffundit, homogenea, ab heterogeneis separat atque segregat. Quæ naturæ alendarum partium similia sunt & benefica per mesaraicas venas in iccur,

à iecore per venas in omnem corporis ambitum feruntur. Quæ nutritioni inepta ac inutilia, à tenuioribus intestinis in crassiora depulsa tanquam aliena & extranea à naturali calore negliguntur, atque deseruntur, tum in ea calor continentium partium agere occipit vt extraneus, en prima sœtoris occasio. Altera & potissima est ex parte materiæ, quæ multo humido crudo, atque incocto scatet ac superfluit, humida autem calido loco conclusa facillimè putrescunt.

Dubitatio decimatertia. Quæ signa ex sudoribus desumenda?

VNico textu quæ ad laudabiles & illaudatos pertinent sudores complexus est in prognosticis diuinus senex, atque eorum quinque nobis indicia proposuit.

1. prognost. 26.

Primum est tempus: sudor optimus (inquit ipse in Aphorismis) per omnes acutos morbos, si per diem euenit decretorium. Qui autem alijs diebus accidit, laborè significat, morbi longitudinè & relapsum.

4. Aphor. 36.

Secundum est quantitas causæ morbificæ respondens, quæ hac clausula notatur (*Et integrè sedat febrem*) sudoris enim paucitas naturam ostendit vel humorum copia pressam, vel certè exolutam.

Ddd 4

799 APHORIS. DVODECIMVS

Sudor exuberans humorum quoque exuberantiam denotat & naturam exoluit.

Tertium est locus : bonus (inquit ille) si ex toto corpore prodeat sudor; at pessimus qui circa caput tantummodo, vultum & cervicem; hic enim cum acuta febre mortem cum mitiore, longitudinem denuntiat.

4. Aphor.
37. & ibi
Galenus

Quartum est qualitas, pessimum reputat frigidum idē Hippocrates, propter eandem cum precedente rationem; quamobrem si laudabilis calidus sit quoque necesse est. Frigidus enim crassitiem peccantis humoris designat, qui idcirco discuti facile ac superari non potest. Calidus tenuitatem, ratione cuius minus coctioni resistit, & dissipationi. Sudor itaque multus frigidus, aut calidus assidue fluens frigidus quidem longiorem; calidus breuiorem affectum prænuntiat.

4. Aphor.
42

Quintum, est eruptionis modus his verbis expressus: sudores qui cum guttis sunt boni sunt. Hoc est qui confertim erumpunt, aliās guttatim non stillarent. Ex conferta eruptione validam naturam coniectamur, ex contraria debilem ac elanguidam.

His absolutam pro modulo nostro arbitramur, proque rerum necessitate, si non pro dignitate, primam nostri propositi partem, in honorem DEI TER OPTIMI, MAXIMI, VIRGINIS QZ DEIPARÆ: in studiosorum commodū, & egrotantium salutem.

FINIS

Extrait du Privilege du Roy.

L O V I S par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre. A noz amez & feaux Conseillers tenans noz Cours de Parlements, Baillifz, Seneschaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous nos aultres Iuges & Officiers salut, nostre biē amē Sebastie Philippe Imprimeur Iuré à Toul nous a faiēt remonstrer quil a recouuert vn liure intitulé *Controversia Theorica Practica in primam Aphorismorum Hippocratis Sectionem. Auctore CHRISTOPHORO CACHETO: Serenissimi Lotharingie Ducis Consiliario & Medico ordinario*, grandement vtile au bien du publicque: lequel il feroit volontiers imprimer & mettre en lumiere s'il ne craignoit que quelque autre Libraire ou Imprimeur voulust faire le semblable, & par ce moyen le fruster de la recompence (que cest œuure & la despence qu'il y conuient faire) luy promettent. Occasion qui luy a faiēt nous supplier luy octroyer nos lettres de permission necessaires à ces causes. Le voulant favorablement traicter, & afin qu'il soit recompencé de ses labeurs & despens, auons de noz grace speciale, pleine puissance, & auctorité Royale, permis & permettos d'imprimer faire imprimer, vendre & distribuer par tout cestuy nostre Royaume, & Seigneurie de nostre obeissance ledit liure, sans que durāt

six ans autre que luy & ceux qu'il vouldra se
 puissent entremettre en l'impression, vente
 & distribution d'iceluy, soubz quelque pre-
 texte & deguifement que ce soit, à peine de
 cinq cens liures d'amende, despens domma-
 ges & interests, declairant à ces fins tous les
 exemplaires & liures contrefaits acquis &
 cōfisks audict Philippe, qu'il pourra faire
 saisir la part où ilz seront nonobstant opposi-
 tiōs ou appellatiōs quelcōques. Si vous man-
 dons & à chacun de vous tres-expressement
 enioingnons que du contenu en ces presen-
 tes vous faictes, souffries, & laiffies iouir &
 vser plainement & paisiblement ledict Phi-
 lippe, ses assocyez & ayant cause, sans per-
 mettre qu'ilz y soiēt troublez. Voulons qu'en
 mettant au commencement ou fin dudict
 liure ces presentes ou vn bref extraict, quel-
 les soient tenues pour d'heüement signifiees,
 & qu'à la copie collationee par l'vn de nos
 amez Conseiller, Notaire, & Secretaire,
 foy soit adioustee comme au present origi-
 nal. Car tel est nostre plaisir. Donnē à Paris
 le dernier iour de Ianuier l'an de grace Mil
 six cens douze, & de nostre regne le deu-
 xieme.

Par le Roy en son Conseil

DESFORYES.

L Edict Sebastian Philippe a impartly le
 Priuilege à luy oëtroiyé par sa Maicëté à
 Claude Louys, & Nicolas Thouuenot Mar-
 châds Libraires, & non à aultres, pour iouyr
 plainement & paisiblement du contenu en
 iceluy, comme appert par le transport sur
 ce faict le 24. Iuillet 1612. Signé. Florentin.

ERRATA OBSCURTORA SIC

*corrige. Prior numerus paginam,
 Posterior lineam denotat.*

4. 18. assistentes. 15. 9. haud multum. 22. ἀθανάτους.
 21. 4. ἀύλοματι 22. 26. transferimus. 26. 6. γέγραφέ-
 ρων. 17. καλέσω 39. 6. solum. 44. 18. Quorum. 47
 23. habet. 48. 28. παραλίπασι. 49. 2. redundare. 51. 23.
 exinanita. 54. 8. präditi. 60. 8. enim. 62. 30. proximos.
 63. 1. exercet. 32. origo. 64. 28. Nunc. 67. 17. imperata. 69.
 31. opus. 78. 2. affectus. 83. 32. in. 84. 13. Rhabarbarum.
 85. 27. effatu. 86. 30. commodè. 88. 14. tum quantitatis.
 89. 21. inanitionis. 31. allegato. 90. 22. asserendum. 91. 6.
 solum. 8. vilius. 11. veritate. 12. ipsam. 92. 27. prava. 93. 15.
 Et quidem. 103. 24. quantitatis. 104. 11. hæc. 29. contrarium.
 105. 5. expositio. 106. 19. hæc. 107. 27. consuetudine. 112.
 9. inferiora. 113. 26. nisi & 27. Critica. 114. 22. singulari.
 115. 13. expunge. 116. 18. sunt. 24. si. 117. 21. extrudit. 32.
 Neotericis loquendi. 120. 21. infarctus. 121. 2. Pharmaceu-
 ticus. 125. 10. indicari. 127. 10. isterum. 19. sumpta. 129.
 32. indicatur. 136. 14. qualitatè. 137. 14. iudicari. 140. 27. vbi.
 143. 13. enematis. 18. iudiciu. 25. argumētis. 29. reidit. 145. 6.
 non. 14. nam. 147. 6. efficiunt. 151. 28. omnes. 153. 19. exposi-
 tio. 155. 16. iudicatur. 159. 30. num. 160. 2. toti. 161. 18.
 paruos. 30. acer. 168. 28. refert. 171. 7. adflupulantur. 172.
 9. &. 173. 4. Quod ad. 13. & ὄμφας. 175. 12. iudicassent.
 29. γίνοντι. 176. 18. καρικομέωντα. 180. 5. fiunt. 181.
 4. ipsi. 14. num. 182. 11. &. 183. 9. faciat. 184. 16. prægnoñtio-
 ne. 17. videatur. 185. 25. incidant. 187. 26. porrecta. 202.

17. affectiones. 205. 3. qualem. 225. 2. affectus. 230. 31.
 curso. 233. 22. providentia effectibus 238. 13. significacione.
 250. 24. tacite. 256. 29. nominabimus. 257. 19. proportio.
 266. 20. induci. 266. 30. venarumque. 276. 28. nocumeto.
 277. 15. genuina. 315. 7. cautiones. 317. 23. defuit. 338. 5.
 verum. 341. 3. dysuria 345. 27. sursum. 352. 3. fit non. 352.
 24. compescendi. 358. 28. secreti illi 372. 7. pollicimur. 408.
 & externum. 454. 8. subsistunt. 529. 23. conferta. 576. 11.
 minime. 545. 17. affectu. 549. 6. nam. 577. 9. vniuersalior
 615. 27. effectusque. 628. 11. mentis. 632. 9. nam. 655. 7.
 imperati. 664. 7. notationem. 686. 14. Phlegmone 692. 9.
 efficit. 700. 22. multa. 700. 24. indubitat. 706. 18. appli-
 cat. 706. 28. remorantur. 717. 9. internis. externis 728. 2.
 tepore. 741. 21. breues. 764. 31. resistendum. 770. 7. con-
 gressu.

